T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
DOKTORA PROGRAMI

Orhan Kemal'in Roman ve Hikayelerinin Dili ve Türkçe Bakımından Değerlendirilmesi

Nilay YAYLAĞAN

İzmir

2015

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
DOKTORA PROGRAMI

Tez Adı

Orhan Kemal'in Roman ve Hikayelerinin Dili ve Türkçe Bakımından Değerlendirilmesi

NİLAY YAYLAĞAN

2010950177

DANIŞMAN

PROF. DR. ŞERİF ALİ BOZKAPLAN

İZMİR

2015

Doktora tezi olarak sunduğum "Orhan Kemal'in Roman ve Hikayelerinin Dili ve Türkçe Bakımından Değerlendirilmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08.05.2015

Nilay YAYLAĞAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Doktora Programında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Zeki Kaymaz

Üye : Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan

Üye : Prof. Dr. Gürer Gülsevin

Üye : Yrd. Dr. Sabahattin Çağın

Üye : Yrd. Dr. İbrahim Şahin

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…/….

Prof. Dr. Ali Günay BALIM
Enstitü Müdürü

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10078694
Yazar Adı / Soyadı	NİLAY YAYLAĞAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 26686938468
Telefon	5058123000
E-Posta	nilay_yaylagan@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Orhan Kemal'in Roman ve Hikayelerinin Dili ve Türkçe Bakımından Değerlendirilmesi
Tezin Tercümesi	The Language and Evaluation of Orhan Kemal's Novel's Novels and Short Stories
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2015
Sayfa	515
Tez Danışmanları	PROF. DR. ŞERİF ALİ BOZKAPLAN 22399995750
Dizin Terimleri	Anadolu ağızları=Anatolia dialects ; Türk romanı=Turkish novel ; Kısa hikayeler=Short stories
Önerilen Dizin Terimleri	Adana Ağzı= Adana Dialect Türk Dili= Turkish language Orhan Kemal
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

29.06.2015

İmza:.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Türk Edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Orhan Kemal'in dil özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bugüne kadar kendisi hakkında yapılan çalışmalar genellikle edebiyat, tiyatro ya da sinema alanıyla ilgili olmuştur. 38'i roman olmak üzere 49 hikaye ve romanı bulunan yazarın kullandığı atasözlerini, deyimleri, ikilemeleri, tekrarları ve argo sözleri ortaya koymaya ve onları sınıflandırmaya çalıştım. Ayrıca Adanalı olan yazarın Adana ağzını karakterleri aracılığıyla yoğun olarak kullanmasından dolayı eserlerden elde edilen malzemede Adana ağzı özelliklerini tespit edilmiştir. Tüm bu verileri fişleme tekniğiyle elde ettim. Yazarın kendisi hayatta olmadığı için kullandığı kelimelerle ilgili doğrudan bilgi alma şansım olmadı ancak eserlerle ilgilenen ve yayımlanmamış eserlerin basılmasını sağlayan oğlu Işık Öğütçü'yle görüştüm. Yazarın hayatı ile ilgili detaylı bilgileri de elde etme şansını yakaladım. Umarım ortaya koyduğum bu çalışma ile önemli kalemlerimizden biri olan Orhan Kemal'in eserlerine dil açısından bir ışık tutabilmişimdir.

Bu tezi hazırlarken desteklerini benden esirgemeyen babam Nihat Yaylağan'a, annem Ayşe Yaylağan'a, kardeşim Koray Yaylağan'a, İngilizce çevirileri yapan Doç. Dr. Ömer Şekerci'ye, bilgileriyle teze katkıda bulunan Işık Öğütçü'ye ve Türk Dili' ne olan ilgimi arttıran, yolumu aydınlatan ve yönlendiren danışmanım Prof Dr. Şerif Ali Bozkaplan'a teşekkürlerimi sunarım.

08/05/2015

Nilay YAYLAĞAN

İzmir

İçindekiler

ÖZET i
ABSTRACT ii
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
BÖLÜM II 4
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR 4
KISALTMALAR 5
BÖLÜM III 6
YÖNTEM 6
BÖLÜM IV 7
BULGULAR VE YORUMLAR 7
1. İKİLEMELER 7
1.1. İKİLEMELERİN SES ÖZELLİKLERİ 7
1.1.1. Sözcüklerin İlk Seslerine Göre İkilemeler 7
1.1.1.1. Ünlü+Ünlü İle Başlayan İkilemeler 7
1.1.1.2. Ünlü +Ünsüz İle Başlayan İkilemeler 8
1.1.1.3. Ünsüz +Ünlü ile Başlayan İkilemeler 11
1.1.1.4. Ünsüz+Ünsüz ile Başlayan İkilemeler 11
1.1.2. İkilemelerde Ses Benzerlikleri 16
1.1.2.1. Ön Seste Benzerlik 16
1.1.2.1.1. Aynı Ünlü İle Başlayan İkilemeler 16
1.1.2.1.2. Aynı Ünsüz İle Başlayan İkilemeler 16
1.1.2.2. İkinci Sözcüğün Başına Ünsüz Getirilerek Yapılan İkilemeler 21
1.1.2.2.1. İkinci Sözcüğün Başına m- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 21
1.1.2.2.2. İkinci Sözcüğün Başına p- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 45
1.1.2.2.3. İkinci Sözcüğün Başına s- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 46
1.1.2.2.4. İkinci Sözcüğün Başına t- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 46
1.1.2.2.5. İkinci Sözcüğün Başına y- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 46

1.1.2.2.6. İkinci Sözcüğün Başına z- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler 46
1.1.2.3. Son Seste Benzerlik 46
1.2. YAPILARINA GÖRE İKİLEMELER 47
1.2.1. Eşit Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler 47
1.2.2. Az Heceli - Çok Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler 54
1.2.3. Çok Heceli - Az Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler 56
1.3. SÖZCÜKLERİN CİNSİNE GÖRE İKİLEMELER 56
1.3.1. İsim ve İsim Soylu Sözcüklerle Yapılan İkilemeler 56
1.3.1.1. İkilemelerin Sadece İyelik Eki Almış Sözcüklerle Kullanımı 59
1.3.1.1.1. İki Sözcüğü de İyelik Eki Alan İkilemeler 59
1.3.1.1.1.1. 1.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 59
1.3.1.1.1.2. 2.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 60
1.3.1.1.1.3. 3.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 60
1.3.1.1.1.4. 1.Çokluk Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 62
1.3.1.1.1.5. 3.Çokluk Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 62
1.3.1.1.2. Sadece İkinci Sözcüğünde İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 62
1.3.1.2. İkilemelerin İyelik Eki + Hâl Ekleri Alan Sözcüklerle Kullanımı 63
1.3.1.2.1. İyelik + Yükleme Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 63
1.3.1.2.2. İyelik + Yönelme Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 64
1.3.1.2.3. İyelik + Bulunma Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 65
1.3.1.3. İkilemelerin Sadece Hâl Ekleri Almış Sözcüklerle Kullanımı 65
1.3.1.3.1. Yönelme Hâli İfade Eden İkilemeler 65
1.3.1.3.2. Ayrılma Hâli İfade Eden İkilemeler 66
1.3.1.3.3. Bulunma Hâli İfade Eden İkilemeler 66
1.3.1.3.4. Vasıta Hâli İfade Eden İkilemeler 67
1.3.1.3.4.1. Her İki Sözcüğü de Vasıta Hâli Eki Alan İkilemeler 67
1.3.1.3.4.2. İlk Sözcüğü Vasıta Hâli Eki Alan İkilemeler 67
1.3.1.3.5. Yükleme Hâli İfade Eden İkilemeler 67
1.3.1.3.6. Eşitlik Hâli İfade Eden İkilemeler 68
1.3.1.4. Çokluk Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 68
1.3.1.5. Tamlayan Durumu Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 68
1.3.1.6. Yapım Ekli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler 69

1.3.1.6.1. İsim Kök ve Gövdesine İsimden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan İkilemeler.... 69
1.3.1.6.1.1. +cI İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 69
1.3.1.6.1.2. +lU İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 69
1.3.1.6.1.3. +lIk, +lUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 72
1.3.1.6.1.4. +sIz, +sUz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 72
1.3.1.6.2. Fiil Kök ve Gövdesine Fiilden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan İkilemeler.... 73
1.3.1.6.2.1. -gI F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 73
1.3.1.6.2.2. -GIn; -GUn F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 73
1.3.1.6.2.3. -ıcı; -ucu F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 73
1.3.1.6.2.4. -(I$_3$)k F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 74
1.3.1.6.2.5. -(I)m F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 74
1.3.1.6.2.6. -mA F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 75
1.3.1.6.2.7. İlk Sözcüğünde +lU, İkinci Sözcüğünde +sIz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler..... 75
1.3.1.6.3. Yansıma Seslerden Meydana Gelen İkilemeler 76
1.3.2. Fiillerle Yapılan İkilemeler 77
1.3.2.1. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 77
1.3.2.2. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 78
1.3.2.2.1. –(y)A Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 79
1.3.2.2.2. -Ip,-Up Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 80
1.3.2.3. Birleşik Fiillerle Yapılan İkilemeler 83
1.3.2.4. Kip Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 83
1.3.2.4.1. Haber Kiplerinin Kullanıldığı İkilemeler 83
1.3.2.4.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 83
1.3.2.4.1.2. Geniş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 84
1.3.2.4.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 85
1.3.2.4.1.4. Şimdiki Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 85
1.3.2.4.2. Tasarlama Kiplerinin Kullanıldığı İkilemeler 85
1.3.2.4.2.1. Emir Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 85
1.3.2.4.2.2. Şart Ekinin Kullanıldığı İkilemeler 86
1.3.2.5. İsim- Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler 86

1.4. Aralıklı İkilemeler..... 87
1.4.1. Bağlaçlı İkilemeler..... 87
1.4.2. Soru Ekiyle Yapılan İkilemeler..... 87
1.4.3. Ayrı İkilemeler..... 87
1.4.4. Sayı Adlarıyla Yapılmış Aralıklı İkilemeler..... 88
1.5. Üçlemeler..... 88
1.6. Dörtlemeler..... 90
1.7. Beşlemeler.....91
2. TEKRARLAR..... 91
2.1. TEKRARLARIN SES ÖZELLİKLERİ..... 92
2.1.1. Ünlüyle Başlayan Tekrarlar.....92
2.1.2. Ünsüzle Başlayan Tekrarlar..... 97
2.1.3. Ünsüz+Ünlü İle Başlayan Tekrarlar.....126
2.2. SÖZCÜKLERİN CİNSİNE GÖRE TEKRARLAR.....126
2.2.1. İsim ve İsim Soylu Sözcüklerle Yapılan Tekrarlar.....126
2.2.1.1. Sadece İyelik Eki Almış Tekrarlar..... 129
2.2.1.1.1. 3.Teklik Şahıs Eki Almış Tekrarlar..... 129
2.2.1.2. Sadece İkinci Sözünde İyelik Eki Almış Tekrarlar..... 130
2.2.1.3. İyelik+Hal Ekleri Almış Tekrarlar..... 130
2.2.1.3.1. İyelik+Yönelme Hal Eki Almış Tekrarlar..... 130
2.2.1.4. Sadece Hâl Ekleri Almış Tekrarlar..... 131
2.2.1.4.1. Yönelme Hâli Almış Tekrarlar..... 131
2.2.1.4.1.1. Her İki Sözcüğü de Yönelme Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 131
2.2.1.4.1.2. İkinci Sözcüğü Yönelme Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 131
2.2.1.4.2. Ayrılma Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 133
2.2.1.4.2.1. Her İki Sözcüğü de Ayrılma Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 133
2.2.1.4.2.2. İlk Sözcüğü Ayrılma Hâli Eki, İkinci Sözcüğü Yönelme Hâli Eki Alan İkilemeler..... 133
2.1.4.3. Bulunma Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 134
2.1.4.3.1. İkinci Sözcüğü Bulunma Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 134
2.1.4.4. Yükleme Hâli Eki Almış Tekrarlar..... 135

2.1.4.4.1. Sadece İkinci Sözcüğü Yükleme Hâli Eki Almış Tekrarlar 135
2.2.1.5. Birleşik İsimlerle Yapılan Tekrarlar 135
2.2.1.6. Yapım Ekli Sözcüklerle Yapılan Tekrarlar 135
2.2.1.6.1. İsim Kök ve Gövdesine İsimden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan Tekrarlar 135
2.2.1.6.1.1. +An İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 135
2.2.1.6.1.2. +cI İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 136
2.2.1.6.1.3. +cIk, +cUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 136
2.2.1.6.1.4. +lU İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 136
2.2.1.6.1.5. +lIk, +lUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 139
2.2.1.6.1.6. +sIz, +sUz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 140
2.2.1.6.1.7. +sI+su İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 140
2.2.1.6.2. Fiil Kök ve Gövdesine Fiilden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan Tekrarlar 140
2.2.1.6.2.1. -gI F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 140
2.2.1.6.2.2. -GIn; -GUn F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 141
2.2.1.6.2.3. -I; -u F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 142
2.2.1.6.2.4. -(I_4)k F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 142
2.2.1.6.2.5. -(I_3)m F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 143
2.2.1.6.2.6. -(I)n F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 144
2.2.1.6.3. Yansıma Seslerden Meydana Gelen Tekrarlar 144
2.2.2. Fiillerle Yapılan Tekrarlar 149
2.2.2.1. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 149
2.2.2.1.1. –(y)A Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 149
2.2.2.1.2. –(y)Ip Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 160
2.2.2.1.3. -ken Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 161
2.2.2.2. Birleşik Fiillerle Yapılan Tekrarlar 162
2.2.2.3. Kip Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 162
2.2.2.3.1. Haber Kiplerinin Kullanıldığı Tekrarlar 162
2.2.2.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 162
2.2.2.3.1.2. Geniş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 162
2.2.2.3.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 163
2.2.2.3.2. Tasarlama Kiplerinin Kullanıldığı Tekrarlar 163

2.2.2.3.2.1. Emir Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar 163
2.2.2.3.2.2. Şart Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar 164
2.3. Aralıklı Tekrarlar 164
2.3.1. Bağlaçlı Tekrarlar 164
2.3.2. Soru Ekiyle Yapılan Tekrarlar 164
2.4. Üçlü Tekrarlar 166
3. ATASÖZLERİ 167
3.1. Zıtlıkla Kurulmuş Atasözleri 168
3.2. Tekrarlı Atasözleri 169
3.3. Kafiyeli Atasözleri 171
3.4. Aynı veya Yakın Seslerle Kurulmuş Atasözleri 173
3.5. Sıfatlarla Kurulmuş Atasözleri 174
3.6. Sayılarla Kurulmuş Atasözleri 177
3.7. Eksiltili Cümlelerle Kurulmuş Atasözleri 179
3.8. Emir Cümleli Atasözleri 182
3.9. Mukayeseli Atasözleri 183
3.10. İkilemeli Atasözleri 185
3.11. Sorulu Atasözleri 185
3.12. Paralel Anlatımlı Atasözleri 186
3.13. De- Fiiliyle Kurulmuş Atasözleri 187
3.14. Devrik Cümleli Atasözleri 188
3.15. Geniş Zaman Kipiyle Kurulan Atasözleri 189
4. DEYİMLER 194
4.1. KAVRAM BAKIMINDAN 195
4.1.1. Alay Ve Eğlenme Maksadıyla Yapılan Deyimler 195
4.1.1.1. Tasviri Olup Fiil Karakteri Taşımadan Kullanılanlar 195
4.1.1.2. Bir Hüküm İfade Edip Atasözü Değerine Ulaşanlar 196
4.1.1.3. Fiilin Hakim Olduğu Deyimler 196
4.1.2. Hikaye Deyimleri 197
4.1.2.1. Tasviri Mahiyette Olanlar 197
4.1.2.2. Dua Mahiyetinde Olanlar 197
4.1.2.3. Hitap Olarak Kullanılanlar 197
4.1.2.4. Üzüntüyü,Eseflenmeyi İfade Edenler 197

4.1.2.5. Konuşmayı Devam Ettirmek Amacıyla Kullanılanlar 197
4.1.3. Tasvir Niteliğindeki Deyimler 198
4.1.3.1. Tasviri Olanlar 198
4.1.3.2. Fiilin Hakim Olduğu Deyimler 199
4.1.4. Mübalağa Deyimleri 201
4.1.4.1. Tasviri Mahiyette Olanlar 201
4.1.4.2. Küçümseme,Tahkir ve İhtar Unsurlarını İçine Alanlar 201
4.1.5. Dua Deyimleri 202
4.1.5.1. Nezaket Ve İltifat Unsurlarının Hakim Olduğu Dua Deyimleri 202
4.1.5.2. Yemin Mahiyetinde Olan Dua Deyimleri 204
4.1.5.3. İstihza Yollu Söylenen Veya Dalkavukluk Çeşnisi İle Bulunan Deyimler 205
4.1.5.4. Allah'a Şükür Anlamında Yapılan Deyimler 205
4.1.5.5. Büyü,Tılsım Bozmak veya Yapmak İçin Kullanılan Deyimler 206
4.1.6. İltifat,Dalkavukluk,Yaltaklanma Ve Sevgi Deyimleri 206
4.1.6.1. Sevgiliyi Veya Yaltaklık Edileni Tasvir İçin Kullanılanlar 206
4.1.6.2. Sevilen Veya Yaranılmak İstenen Şahsa Söylenen,Fiilin Hakim Olduğu Deyimler 206
4.1.6.3. Aşırı Bir Alçakgönüllülük Veya Kendini Küçültmekle Yapılan Dalkavukluklar,Yalvarmalar,Dua Mahiyetinde Olanlar 207
4.1.7. Beddualar 207
4.1.7.1. Uzuvlar Üzerine Yapılan Beddualar 207
4.1.7.2. Soyut Anlam Taşıyanlar 209
4.1.7.3. Vasıtalı Beddualar 210
4.1.7.4. Alay Yollu Beddualar 210
4.1.8. İhtar Mahiyetinde Deyimler 211
4.1.8.1. Tek Kelimeden İbaret Olanlar 211
4.1.8.2. Soyut Anlam Taşıyanlar 211
4.1.8.3. Uzuvlara Dayanılarak Yapılan İhtarlar 212
4.1.8.4. Vasıtalı İhtarlar 214
4.1.9. Küfür Ve Hakaret Deyimleri 214
4.1.9.1. Tek Kelime Halinde Olan, İçinde Tasviri, Soyutluk Ve Hafif Bir Şekilde Kıyaslama Unsurları Bulunan Küfür Ve Hakaret Deyimleri 214
4.1.9.2. Tek Kelime Halinde Olan Fiilî Hakaret Deyimleri 216

4.1.9.3. Birden Fazla Kelimeli Fiilî Hakaret Deyimleri 216
4.1.9.4. Tasvir Unsuru Hakim Olanlar 216
4.1.9.5. Hayvanlardan Yararlanılarak Yapılan Ve Herif Gibi Kelimelerle Beraber Kullanılan Ağır Küfür Ve Hakaret Deyimleri 217
4.2. YAPI BAKIMINDAN 219
4.2.1. Öğeleri Ekli Ya Da Eksiz Ad Tamlaması Biçiminde Olanlar 219
4.2.2. Öğeleri Ekli Ya Da Eksiz Sıfat Tamlaması Biçiminde Olanlar 221
4.2.3. Tamlanan - Ad Yapısında Olanlar 222
4.2.4. Tamlanan - Önad Yapısında Olanlar 223
4.2.5. Ekli Ya Da Eksiz Ad - Önad Yapısında Olanlar 224
4.2.6. Biri Ya Da Her İkisi Ekli Ya Da Eksiz İki Addan Oluşanlar 226
4.2.7. İki Fiilden Oluşanlar 226
4.2.8. Yapısı Değiştirilebilenler 229
4.2.9. İki ya da İkiden Çok Öğesi Bulunan ve Yukarıdaki Sınıflar İçine Girmeyen Değişik Yapıda Olanlar 306
4.2.9.1. “gibi”li Şekiller 308
4.2.10. Yapısı Değiştirilemeyenler 309
4.2.11. Standartın Dışında Kalan Deyimler 322
5. AĞIZ ÖZELLİĞİ TAŞIYAN SÖZLER 329
5.1. Ünlülerde Görülen Ses Olayları 329
5.1.1 Ünlü Uyumu 329
5.1.1.1. Damak Uyumu 329
5.1.1.1.1. İlerleyici Benzetme Yolu İle 329
5.1.1.1.2. Gerileyici Benzetme Yolu İle 332
5.1.1.1.3. İki Yönlü Benzetme Yolu İle 334
5.1.1.1.4. Damak Uyumunun Bozulduğu Durumlar 334
5.1.1.2. Dudak Uyumu 336
5.1.1.2.1. İlerleyici Benzetme Yolu İle 336
5.1.1.2.2. Gerileyici Benzetme Yolu İle 337
5.1.2. Ünlü Türemesi 337
5.1.2.1. Başta 337
5.1.2.2. İçte 338
5.1.2.3. Sonda 339

5.1.3. Ünlü Düşmesi 339
5.1.3.1. İçte 339
5.1.4. Ünlü Değişimleri 340
5.1.4.1. Dudaklılaşma (Yuvarlılaklaşma) 340
5.1.4.2. Geçişme(Krasis) 342
5.1.4.3. Daralma 343
5.1.4.3.1. Başta 343
5.1.4.3.2. Ortada 344
5.1.4.3.3. Sonda 346
5.1.4.4. Genişleme 346
5.1.4.5. Düzleşme 349
5.1.4.6. Kalınlaşma 349
5.1.5. Eski Şekillerin Saklandığı Örnekler 350
5.1.5.1. Standart Türkiye Türkçesinde /e/li olan bazı kelimelerin /i/li olması 350
5.1.5.2. Standart Türkiye Türkçesinde /i/li olan bazı kelimelerin /e/li olması 352
5.2. Ünsüzlerde Görülen Ses Olayları 353
5.2.1. Ötümlüleşme 353
5.2.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme 353
5.2.1.1.1. #k > #g 353
5.2.1.1.2. #t > #d 354
5.2.1.1.3. #p > #b 355
5.2.1.1.4. #ç > #c 355
5.2.1.1.5. #s > #z 355
5.2.1.1.6. #f > #v 356
5.2.1.2. Kelime İçinde Ötümlüleşme 356
5.2.1.2.1. k > g 356
5.2.1.2.2. t > d 356
5.2.1.2.3. f > v 356
5.2.1.2.4. p > b 357
5.2.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme 357
5.2.1.3.1. s# > z# 357
5.2.1.4. Ekleşme Sırasında Ötümlüleşme 358
5.2.1.4.1. k > g > ğ 358

5.2.1.4.2. s > z 358
5.2.1.4.3. t > d 359
5.2.1.5. Ötümlü Olarak Getirilen Ekler 359
5.2.1.5.1. t > d 359
5.2.1.5.2. k > g 359
5.2.1.6. Ulama Sonucu Ötümlüleşme 360
5.2.1.6.1. k > g > ğ 360
5.2.2. Ötümsüzleşme 360
5.2.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme 360
5.2.2.1.1. #f > #v 360
5.2.2.1.2. #b > #p 360
5.2.2.1.3. #d > #t 361
5.2.2.2. Kelime İçinde Ötümsüzleşme 361
5.2.2.2.1. c > ç 361
5.2.2.2.2. b > p 361
5.2.2.2.3. v > f 362
5.2.3. Ünsüz Kaybolmaları 362
5.2.3.1. Erime 362
5.2.3.2. Büzülme ve Derilme 363
5.2.4. Ünsüz Benzetmeleri 365
5.2.4.1. Ünlü-Ünsüz Benzetmesi 365
5.2.4.1.1. Sızıcılaşma 365
5.2.4.1.2. Akıcılaşma 367
5.2.4.1.3. Genizleşme 367
5.2.4.2. Ünsüz-Ünsüz Benzetmesi 368
5.2.4.2.1. İlerleyici Benzetme 368
5.2.4.2.2. Gerileyici Benzetme 368
5.2.4.3. Süreksizleşme 369
5.2.5. Ünsüz Düşmesi 369
5.2.5.1. Tek Bir Ünsüzün Düşmesi 369
5.2.5.1.1. Başta Ünsüz Düşmesi 369
5.2.5.1.2. İçte Ünsüz Düşmesi 369
5.2.5.1.3. Sonda Ünsüz Düşmesi 370

5.2.5.2. Grup Düşmesi 370
5.2.6. Ünsüz Türemesi 371
5.2.6.1. Başta Ünsüz Türemesi 371
5.2.6.2. İçte Ünsüz Türemesi 371
5.2.6.3. Sonda Ünsüz Türemesi 372
5.2.7. Ünsüz İkizleşmesi 372
5.2.8. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi 373
5.2.9. Benzeşmezlik (Aykırılaşma) 373
5.2.11. Yer Değiştirme (Göçüşme-Metatez) 375
5.2.11.1. Yandaş Göçüşme 376
5.2.11.2. Uzak Göçüşme 376
5.2.12. Hece Tekleşmesi 376
5.2.13. Hece Kaynaşması 377
5.2.14. Eski Şekillerin Korunduğu Örnekler 378
5.3. Eklerde Görülen Özellikler 378
5.3.1. Zamir Kökenli Çokluk Birinci Kişi Eki –Iz, Bütün Çekimler İçin Yerini –k 'ye Bırakmıştır. 379
5.3.2. İstek Kipinin Çokluk Birinci Kişi Çekimi İşlektir. 380
5.3.3. İlgi Durumu Eki, Teklik İkinci Kişi İyelik Ekinden Önce Gelirken Meydana Gelen ñ>y / n>y Değişmesine Sıkça Rastlanır. 382
5.3.4. İstek Kipinin Teklik Birinci Kişi Çekiminde –(y)im/-ym Şekilleri Sıkça Görülür. .. 383
5.3.5. -i Zarf Fiil Eki Kullanılır. 383
5.3.6. +lar Çokluk Eki İlerleyici Benzetme Yolyla +nar Şekline Dönüşmüştür. 384
5.3.7. Şimdiki Zaman Eki –yor'un Ünsüz Düşmesiyle -yo Şeklinde Kullanıldığı Görülür. 384
5.3.8. +lAn Vasıta Eki Gerileyici Benzetme Yoluyla +nAn Şeklinde Kullanılır. 386
5.3.9. +lI$_4$k Eki İlerleyici Benzetme Yoluyla +nI$_4$k Şeklinde Kullanılır. 389
5.3.10. I.Teklik Şahıs Ekinde Zaman Zaman +I$_4$n Şeklinin Korunduğu Görülür. 389
5.3.11. Gelecek Zaman II. Teklik Kişi Çekiminin –AcAksIn Şeklinin –AcAn Şeklinde Kullanıldığı Görülür. 389
5.3.12. Geniş Zaman II. Teklik Kişi Çekiminde Olumlu –I$_4$rsI$_4$n Şeklinin -I$_4$n Şeklinde, Olumsuz –mAzsIn Şeklinin –mAn Şeklinde Kullaıldığı Görülür. 390

5.3.13. -DlktAn geri Zarf-Fiilinin r * 1 Alternansı, g Ünsüzünün Ötümsüzleşmesi ve İkizleşme Sonucunda -dl$_4$ktan kelli Şekline Dönüşmüş Haline Zaman Zaman Rastlanmaktadır. 391
5.4.1. Fiil Niteliği Taşımayan Kelimeler 392
5.4.1.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Fiil Niteliği Taşımayan Kelimeler 398
5.4.2. Fiil Niteliği Taşıyan Kelimeler 400
5.4.2.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Fiil Niteliği Taşıyan Kelimeler 404
5.4.3. Deyişler 405
5.4.3.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Deyişler 407
5.4.4. Tekerlemeler 408
5.4.5. Ünlemler 409
5.4.5.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanan Ünlemler 409
6. Adana Ağzı Dışında Rastlanan Diğer Ağız Özellikleri 410
6.1. Kuzeydoğu Grubu Ağız Özellikleri 410
6.1.1. Kök ve Gövdelerde Ünlü Kalınlaşması 410
6.1.2. Çok Heceli Kelimelerin Sonundaki “ı,u,ü” Ünlülerinin “i” Ünlüsü İle Karşılanması 410
6.1.3. Ek Ünlüsünde Yuvarlaklaşma 410
6.1.4. Ünlü-Ünsüz Uyumsuzluğu 411
6.2. Trakya/Rumeli Ağzı Özellikleri 411
6.2.1. Ünlü Uyumu Bozukluğu- Özellikle Çok Heceli Kelimelerin Sonundaki “ı,u,ü” Ünlülerinin “i” Ünlüsü İle Karşılanması 412
6.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinin Tek Şekilli Olması (-miş) 414
6.2.3. ö-o, ü-u Değişimleri 414
6.2.4. +lAr Çokluk Ekinin Genel Olarak Büyük Ünlü Uyumuna Uymaması 416
6.2.5. Damak ve Dudak Uyumlarının Bozulduğu Örnekler 417
6.2.6. –ğ- Seslerinin Korunması ve Zaman Zaman –y- Seslerine Dönüşmesi 421
6.2.7. Ünsüz Türemesi 422
6.2.8. Ünlü Türemesi 422
7.1. Kişiye Ait Olan Lakaplar 424
7.1.1. Kişinin Özelliklerini Yansıtan Lakaplar 424
7.1.1.1. Olumlu Özelliklere Dayanan Lakaplar 424
7.1.1.2. Olumsuz Özelliklere Dayanan Lakaplar 425
7.1.2. Bir Olay Üzerine Alınan Lakaplar 429

7.1.3. Gelinen Yere ve Yaşam Şekline Göre Alınan Lakaplar 430
7.1.4. Uğraşılan Mesleğe Göre Alınan Lakaplar 432
7.2. Soya Ait Olan Lakaplar 435
7.2.1. Soyun Özelliğini Yansıtan Lakaplar 435
7.2.1.1. Olumlu Özelliklere Dayanan Lakaplar 435
7.2.1.2. Olumsuz Özelliklere Dayanan Lakaplar 435
7.2.2. Bir Olay Üzerine Alınan Lakaplar 435
7.2.3. Gelinen Yere ve Yaşam Şekline Göre Alınan Lakaplar 436
7.2.4. Uğraşılan Mesleğe Göre Alınan Lakaplar 436
7.2.5. İsimlerden Oluşan Lakaplar 436
8.ARGO 436
8.1. Argoda Genel Dilin Bitki Adlarından Yararlanılma 437
8.1.1. Karada yaşayan Bitkiler 437
8.1.1.1. Süs Bitkisi Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanma 437
8.1.1.2. Ürünü Tane Durumunda Bulunan Bitki Adlarından Yararlanılma 437
8.1.1.3. Meyve Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanılma 438
8.1.1.4. Sebze Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanılma 438
8.1.1.5. "Ağaç" ve "Çalı" Gibi Genel Adlandırmalarla Bazı Tür ve Tarım Bitkisi Adlarından Yararlanılma 438
8.1.1.6. Otsu, İlkel Niteliklli Küçük Bitki Adlarından Yararlanılma 439
8.2. Argoda Genel Dilin Hayvan Adlarından Yararlanılma 439
8.2.1. Karada Yaşayan Hayvanlar 439
8.2.1.1. Kuşlar 439
8.2.1.2. Kuşlar Dışında Kalan ve Karada Yaşayan Diğer Hayvanlar 440
8.2.1.2.1. Kümes Hayvanlarının Adlarından Yararlanılma 440
8.2.1.2.2. Küçükbaş Hayvan Adlarından Yararlanılma 440
8.2.1.2.3. Büyükbaş Hayvan Adlarından Yararlanılma 440
8.2.1.2.4. Binek Veya Yük Taşıyıcı Hayvan Adlarından Yararlanılma 441
8.2.1.2.5. Isırıcı Hayvan Adlarından Yararlanılma 441
8.2.1.2.6. Yabanıl Hayvan Adlarından Yararlanılma 442
8.2.1.2.7. Asalak Yaşayan Hayvan Adlarından Yararlanılma 443
8.2.1.2.8. Kemirgenlerin Adlarından Yararlanılma 443
8.2.1.2.9. İlkel Nitelikli Küçük Hayvan Adlarından Yararlanılma 443

8.2.1.2.10. Meslek, Uğraşma Alanı, Alışkanlık Veya Bunların İlhamıyla İlgili Durum Belirten Hayvan Adlarından Yararlanılma 443
8.2.2. Suda Yaşayan Hayvanlar 444
8.3. Argoda Genel Dilin Cansız Doğa Unsuru Adlarından Yararlanılma 444
8.3.1. Toprak 445
8.3.2. Hava 445
8.3.3. Su 446
8.3.4. Ateş 447
8.4. Argoda Genel Dilin Yansıma Sesli Kelimelerinden Yararlanılma 447
8.5. Argo Kelimelerde Çok Şekillilik 450
8.5.1. Ses Değişmeleri Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 450
8.5.1.1. Ünlülerle İlgili Olanlar 450
8.5.1.2. Ünsüzlerle İlgili Olanlar 451
8.5.2. Ses Olayları Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 452
8.5.3. Kelimelerin Ses veya Eklerle Genişletilmesi Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 452
8.5.4. Kelimelerin Ayrı Kökenli Olmasına Karşılık Sesteşlikleri Veya Sesçe Benzerlikleri Yüzünden Birbiriyle Karıştırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 453
8.5.5. Kelimelerin Aynı Kökenli Olmasına Karşılık Dildeki Kullanımı Sırasında Değişik Biçimde Yapılandırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 454
8.5.6. Aynı Sesi, İşi, Eylemi Veya Durumu Farklı Algılama ve Dolayısıyla Farklı Dile Getirme Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik 456
8.6. Argoda Kimi Kelime ve Daha Büyük Dil Yapılarının Genişletilmesi 456
8.6.1. Tek Kelime İken, Yine Tek Kelime Düzeyinde Kalan Genişletilmeler 457
8.6.2. Tek Kelime İken, Kelime Grubu Biçimini Kazanan ve Zaten Kelime Grubu Durumunda İken Daha Geniş Bir Kelime Grubu Düzeyine Ulaşan Genişletilmeler 457
8.6.3. Kelime Grubu İken Cümle ve Zaten Cümle İken Daha Geniş Bir Cümle Düzeyine Ulaşanlar 458
8.7. Argoda Eksiltiler, Kısaltmalar 459
8.7.1. Tek Kelime Durumunda Bulunan Eksiltiler, Kısaltmalar 460
8.7.2. Kelime Grubu Durumunda Bulunan Eksiltiler, Kısaltmalar 460
8.8. Argoda Aynı Anlam İçin Çeşitli Deyimlerin Kullanılması 461
8.8.1. Genişletme veya Eksiltilemede Bulunulduğu İçin Ya Ortaya Çıkan Ya Da Çeşitlilik Kazana Deyimler 461

8.8.2. Birbirine Göre Ses Yapısı Bakımından Az Çok Değişiklik Gösterdiği için Çeşitlilik Kazanan Deyimler 462
8.8.3. Birbirine Göre Yalnızca, Değişik İsimlerle Kurulduğu İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler 462
8.8.4. Birbirine Göre Yalnızca, Değişik Fiillerle Kurulduğu İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler 464
8.8.5. Birbirine Göre Yalnızca Ekleri Var Olduğu Veya Bulunmadığı Yahut Da Var Olanları Değişiklik Gösterdiği İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler 470
8.9. Argoda Özel Ad ve Soyad Belirten Kelimelerin Kullanılış Durumu 470
8.9.1. Gerçek Olan, Dilde Bulunan Özel Adların Kullanımı 470
8.10. Argonun Ekleri 471
8.10.1. Ekler 472
8.10.1.1. Türkçe Kaynaklı Olan Ekler 472
8.10.1.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 472
8.10.1.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 474
8.10.1.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri 475
8.10.1.1.4. İsimden İsim Yapma Ekleri 475
8.10.1.2. Yabancı Kaynaklı Olan Ekler 476
8.10.2. Ek Gibi Kullanılan Bazı Kelime Parçaları, Parçacıkları 477
BÖLÜM V 477
SONUÇ 477
KAYNAKÇA 482

ÖZET

Orhan Kemal'in Roman ve Hikâyelerinin Dili ve Türkçe Bakımından Değerlendirilmesi

Bölüm I'de Orhan Kemal'in hayatına ve yapıtlarına yer verilmiştir.

Bölüm II'de ise çalışmada yararlanılan roman ve hikayeler bulunmaktadır. Ayrıca tezde kullanılan kısaltmalar belirtilmiştir.

Bölüm III'te çalışma metodu anlatılmıştır. Roman ve hikayelerden verilerin fişleme usulüyle toplandığı ve bilgisayara geçirildiği vurgulanmıştır.

Bölüm IV'te toplanan veriler ikilemeler,tekrarlar, atasözleri, deyimler, ağız özelliği taşıyan sözler, lakaplar ve argo olmak üzere tasnif edilmiştir. Her biri kendi içinde detaylı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

Bölüm V'te sonuç bölümü yer almıştır. Tasni edilen bölümlerle ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orhan Kemal, Türk Dili, Roman, Hikaye, Adana Ağzı

ABSTRACT

The Language and Evaluation Of Orhan Kemal's Novel's Novels and Short Stories

The first chapter of the thesis deals with Orhan Kemal's biography and his works.

Chapter II covers Orhan Kemal's novels and short stories abbreviations used in this study.

Chapter III discusses the methodology of the study. It is also about the classification of the information and data obtained from the novels and short stories and processing them into computer.

Chapter IV focuses on reiteratives, proverbs, idioms, accents, nicknames and slang and their classifications.

Chapter V includes the conclusion part of the study and results are discussed.

Key words: Orhan Kemal, Turkish Language, Novel, Short Story, Adana Accent

BÖLÜM I

GİRİŞ

ORHAN KEMAL*

(15.09.1914/Adana-02.06.1970/Sofya)

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal, TBMM I. Dönem Kastamonu milletvekili (1920-1923) avukat Abdülkadir Kemali'nin oğludur. Siyasal nedenlerle sürgüne giden babasının bu durumu yüzünden yoksulluğa dönüşen bir ortam içinde büyümüş; birçok zaman çalışarak geçim kaynaklarının ve olanaklarının artırılması uğrunda çaba harcamıştır. Yaşamının bu dönemini "Küçük Adamın Notları" başlığı altında yazmaya başladığı romanı "*Baba Evi*"nde konu edinmiştir. Beyrut'taki geçim savaşından, ekmek kavgasından sonra Adana'ya dönmüş ve orada da fabrikalarda çalışmış; bütün ömrü boyunca didişmiş; ömrünün uzun bölümünü de kalem emekçisi olarak geçirmiş, geçimini bu yolla sağlamıştır. (Bezirci, 2003:83) Hayatının bu dönemi, Yugoslavya göçmeni bir ailenin işçi kızıyla evlenmesinin (1937) hikayesi *Avare Yıllar, Cemile, Dünya Evi, Arkadaş Islıkları* romanlarına konu olmuştur.

Askerlik görevini yaparken ceza yasasının 94. Maddesine aykırı davranıştan 5 yıl hapse mahkum edilmiştir (1938). Bursa Cezaevi'nde bulunduğu sırada, burada tutuklu Nazım Hikmet'le ilişkileri, toplumculuk anlayışı üzerinde etkili olmuştur. Bu konu ile ilgili anıları *Nazım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl* (1965) kitabındadır.

1940 yılında başladığı edebi hayatı özellikle 60'lı yıllarda zirveye ulaşmıştır. 1951'de İstanbul'a geldikten sonra tefrika romanlar, kitaplar yazarak yalnızca kalemiyle geçinmiştir. Sadece roman ve hikayeler değil, şiir ve tiyatro oyunları da yazmıştır. Roman ve hikayeleri toplam 40 kitaptan oluşmaktadır. Bazı romanları, iki

* Orhan Kemal'in hayatı ve eserleri hakkındaki bilgiler oğlu Işık Öğütçü'den edinilmiştir.

eser tek kitapta olacak şekilde yayımlanmıştır. Bu durumda kendisinin 49 eseri bulunmaktadır.

Davetli olarak gittiği Sofya'da hayata gözlerini yummuştur. Cenazesi yurda getirilmiştir. Mezarı İstanbul'dadır.

Konularını Çukurova çevresinden aldığı *Vukuat Var* (1959), *Hanımın Çiftliği* (1961), *Kanlı Topraklar* (1963), *Kaçak* (1970) romanları, toprak sahipleriyle tarım işçilerinin ilişkilerini, tarım kesiminde meydana gelen değişmelerin etkilerini, yoksul fabrika işçilerinin dünyasını ele alan bir dizi oluşturur. *Murtaza* (1952), *Bekçi Murtaza* adıyla Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda sahnelenmiş (1969), *Bekçi* adıyla Ali Özgentürk tarafından filme alınmıştır (1986). Eserde fabrika çevresi konu edinilirken körü körüne görev duygusuna bağlı kahramanın kişiliğini çözümler. Köyden kente nüfus göçü, gurbetçi işçilerin Adana'daki güç yaşamı *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1954) romanının eksenini oluşturur. *Gurbet Kuşları* (1962) bu konuyu işlemeyi gurbetçilerin İstanbul'daki yaşamından kesitler vererek sürdürür. Kenar mahallede yaşayan, kendi toplumsal konumundan daha geriye itilmiş ailedeki kadınlarla ilgili *El Kızı* (1960), sinema ve eğlence dünyasında sömürülen kadınlarla ilgili *Yalancı Dünya* (1966), *Sokaklardan Bir Kız* (1968) bu çerçevedeki romanlarındandır. *Suçlu* (1957), *Küçücük* (1960), *Sokakların Çocuğu* (1963) gibi romanlarında, İstanbul'un yoksul çevrelerinde, çözülmüş aile yaşamlarının, eğitim bozukluklarının suça ittiği çocuklar ve onların ayakta kalabilme çabaları anlatılır. *Müfettişler Müfettişi* (1966) ile onu izleyen *Üçkağıtçı* (1969) taşaradaki yönetici, memur çevresinin taşlamasıdır. Bunlar ve benzeri romanlarda hareketli olaylar, yer yer ağız taklitlerinden yararlanan konuşmalarla sergilenen konular, yazarın 200 kadar öyküsünü de beslemiştir.

"Kardeş Payı" adlı eseri 1957 yılında, "Önce Ekmek" adlı eseri ise 1969 yılında Sait Faik Hikaye Armağanı ile ödüllendirilmiştir. Yine "Önce Ekmek" adlı eseri 1969 Türk Dil Kurumu hikaye ödülü ile mükafatlandırılmıştır. Ayrıca 1967 yılında sahnelenen "72. Koğuş" adlı oyunu Orhan Kemal'e yılın en iyi oyun yazarı ödülünü kazandırmıştır. *Yüz Karası* ve *Uçurumlar-Röportajlar* adlı eserleri ise oğlu Işık Öğütçü tarafından kitap haline getirilip yayımlanmıştır.

Eserlerinde, yaşadığı ve tanık olduğu her şey olayların ya merkezi ya da bir parçası olmuştur. Kendi hayatındaki sıkıntıları, güçlükleri ve engelleri dile getirdiği gibi, Türk insanının acılarını, özlemlerini de dile getirmiştir.

Çukurova'da çalışan ırgatların çektiği sıkıntıları, gecekondu mahallelerinde, işçilerin, esnafın, küçük memurların oturduğu yörelerde yaşayan değişik bölgelerin değişik gelenekleri ve anlayışları olan insanların dünyasını, alın yazılarını anlatmıştır. Bu değişik anlayış ve yapıda olan topluluk içinde çocukların, genç kızların durumunu, kötülüğe itilişini, gözlemlere dayanarak öykülerinin örgüsüne katıvermiştir.(Bezirci, 2003:83) Horlanan hırpalanan kadınların çilesi ve ayakta kalma mücadeleleri eserlerinde konu edinilmiştir. Ancak sanat anlayışı yalnızca tanıklık etmeyi değil, halkın gaha iyi bir yaşama ulaşmasına yardımcı olarak uyarıcı, yönlendirici bir gerçekçilik yolunu izlemiştir.

Orhan Kemal'in dili süslü değildir, sıfatlardan kaçınır. Betimlemelere fazlaca yer vermez. Öykülerinde yabancı sözcükler, hele Batı kökenli olanlar pek azdır. Buna karşılık ilk öykülerinde Çukurova yöresinin sözcükleri bol bol yer alır.(Bezirci, 2003:82) Eserlerinde her devrin insanı, yaşadığı devir ve şartların damgasını belirtecek şekilde konuşur.(Bezirci, 2003:64) Bir iki fırça vuruşuyla tablolar yaratan ressamlar gibi, kısa ve kolay kurulmuş; ama birbirine ustaca bağlanmış tümcelerle öyküsünü çatıverir.(Bezirci, 2003:82) Kendi deyişiyle "Kökü Türkçe olan ve halk tarafından kolaylıkla anlaşılan kelimelerden üremiş yeni kelime ve deyimleri kullanmakta hiçbir sakınca duymam."(Varlık: 1966; Bezirci, 2003:65)

Yapıtları:

Hikaye ve romanları: Gurbet Kuşları, Yüz Karası, Eskici ve Oğulları, Avare Yıllar, Kardeş Payı, Üçkağıtçı, Baba Evi, 72. Koğuş ,Cemile, Arkadaş Islıkları, Sarhoşlar-Küçükler ve Büyükler, Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı, Murtaza, Devlet Kuşu, Serseri Milyoner-İki Damla Gözyaşı, Ekmek Kavgası,Dünya Evi, Önce Ekmek, Kötü Yol, Evlerden Biri, Tersine Dünya, Müfettişler Müfettişi, Grev, El Kızı, Çamaşırcının Kızı/Küçücük, Oyuncu Kadın/Gavurun Kızı, Mahalle Kavgası, Arka Sokak, Suçlu(Suçlu 1), Sokakların Çocuğu(Suçlu 2), Sokaklardan Bir Kız, Bir

Filiz Vardı, Kırmızı Küpeler/Babil Kulesi, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Kaçak, Kanlı Topraklar, Bereketli Topraklar Üzerinde, Uçurum

Diğer eserleri: İstanbul'dan Çizgiler, Oyunlar 1-2, Yazmak Doludizgin (Günlükler-Şiirler), Senaryo Tekniği ve Senaryolar, Önemli Not!(Düzyazılar), Nazım Hikmet'le 3,5 Yıl, Aslan Tomson, İnci'nin Maceraları, Uyku, Elli Kuruş, A. Kemali'nin Anıları

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Tez çalışmasında Orhan Kemal'in mensur eserlerinden olan hikâye ve romanları işlenecektir. Bu yüzden çalışmanın kaynağını oluşturan Orhan Kemal 'in *Baba Evi, Avare Yıllar, Murtaza, Cemile, Bereketli Topraklar Üzerinde, Suçlu, Devlet Kuşu, Vukuat Var, Gavurun Kızı, Küçücük, Dünya Evi, El Kızı, Hanımın Çiftliği, Eskici ve Oğulları, Gurbet Kuşları, Sokakların Çocuğu, Kanlı Topraklar, Bir Filiz Vardı, Müfettişler Müfettişi, Yalancı Dünya, Evlerden Biri, Arkadaş Islıkları, Sokaklardan Bir Kız, Serseri Milyoner-İki Damla Gözyaşı, Üç Kağıtçı, Kötü Yol, Kaçak, Tersine Dünya* adlı romanları ile *Ekmek Kavgası, Sarhoşlar, Çamaşırcının Kızı, Koğuş, Grev, Arka Sokak, Kardeş Payı, Babil Kulesi, Dünyada Harp Vardı, Mahalle Kavgası, İşsiz, Önce Ekmek, Küçükler ve Büyükler* adlı hikayeleri temin edilmiştir. Ayrıca Orhan Kemal'in 1960 yılında yazdığı ancak kitap olarak basılmamış olan romanı oğlu Işık Öğütçü tarafından Nisan 2011'de yayımlanmıştır. *Yüz Karası* adlı bu roman çalışmaya dâhil edilmiştir. Yine Ocak 2014'te *Uçurum* adlı roman çalışmaya eklenmiştir.

İkilemeler bölümü için Mehmet Yastı'nın "Türkçe Deyimlerde Geçen ikilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri (2007). Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı 21. s. 61-87" ve Osman Nedim Tuna'nın "Türkçenin Sayıca Eş heceli İkilemelerinde Sırala Kuralları ve Tabiî Bir Ünsüz Dizisi. (1986) TDAY-Belleten 1982-1983 s. 163-228" makalelerinden, *Tekrarlar* kısmı için Osman Nedim Tuna'nın "Türkçede Tekrarlar (1948). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. C.III. İstanbul, s. 429-447."

ve "Türkçede Tekrarlar (1950). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. C.IV. İstanbul, s. 35-82" makaleleri incelenmiştir. Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2 (1993)" adlı eseri deyimlerin yapısıyla ilgili bilgiler sunmaktadır. *Adana ağzı* özelliklerinin tespitinde Faruk Yıldırım'ın "Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I-II.(2006) Ankara: TDK Yay." ve "Türkiye Türkçesinin Ağızları ve Etnik Yapı: Çukurova Ağızları Örneği.(2002) Türkbilig. Sayı:4 s. 136-153" eserleri yol gösterici olmuştur. *Lakapların* sınıflandırılmasında Nerin Köse'nin "Marmaris'te Soy ve Sülale Adları Üzerine. (2008) Muğla El Kitabı. s. 269-280" çalışmasından ve *argo* sözlerin sınıflandırılmasında ise Halil Ersoylu'nun "Türk Argosu Üzerinde İncelemeler. (2010) İstanbul: Ötüken Neşriyat" adlı eserinden yararlanılmıştır.

KISALTMALAR

72.K.-72. Koğuş
AI.- Arkadaş Islıkları
AY.-Avare Yıllar
BE.-Baba Evi
BFV.-Bir Filiz Vardı
BTÜ.-Bereketli Topraklar Üzerinde
C.-Cemile
ÇKK.-Çamaşırcının Kızı-Küçücük
DE.-Dünya Evi
DK.-Devlet Kuşu
EB.-Evlerden Biri
EK.-Ekmek Kavgası
El K.-El Kızı
EVO.-Eskici ve Oğulları
F.İ.-Fiilden İsim
G.-Grev
GK.-Gurbet Kuşları

HÇ.-Hanımın Çiftliği

İ.İ.-İsimden İsim

K.-Kaçak

KKBK.-Kırmızı Küpeler-Babil Kulesi

KP.-Kardeş Payı

KT.-Kanlı Topraklar

KY.-Kötü Yol

M.-Murtaza

MM.-Müfettişler Müfettişi

OKGK.-Oyuncu Kadın-Gavurun Kızı

ÖE.-Önce Ekmek

S.-Sarhoşlar

SBK.-Sokaklardan Bir Kız

SÇ.-Sokakların Çocuğu

SM.-Serseri Milyoner

TD.-Tersine Dünya

Ü.-Üçkağıtçı

VV.-Vukuat Var

YD.- Yalancı Dünya

YK.-Yüz Karası

YYB.-Yağmur Yüklü Bulutlar

BÖLÜM III

YÖNTEM

Eserler okunarak betimleyici yöntem ve eşzamanlı yöntem kullanılarak fişleme tekniğiyle gerekli bilgiler not alınmıştır. Okunan ve fişlenen Gurbet Kuşları, Yüz Karası, Eskici ve Oğulları, Avare Yıllar, Kardeş Payı, Üçkağıtçı, Baba Evi, 72. Koğuş, Cemile, Arkadaş Islıkları, Sarhoşlar-Küçükler ve Büyükler, Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı, Murtaza, Devlet Kuşu, Serseri Milyoner-İki Damla Gözyaşı, Ekmek Kavgası,Dünya Evi, Önce Ekmek, Kötü Yol, Evlerden Biri, Tersine

Dünya, Müfettişler Müfettişi, Grev, El Kızı, Çamaşırcının Kızı/Küçücük, Oyuncu Kadın/Gavurun Kızı, Mahalle Kavgası, Arka Sokak, Suçlu(Suçlu 1), Sokakların Çocuğu(Suçlu 2), Sokaklardan Bir Kız, Bir Filiz Vardı, Kırmızı Küpeler/Babil Kulesi, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Kaçak, Kanlı Topraklar, Bereketli Topraklar Üzerinde, Uçurum adlı eserlerdeki gerekli dil malzemeleri toplanmıştır. Fişlenen kelimeler bilgisayar üzerinde yazıya geçirilmiş, ikilemeler, tekrarlar, atasözleri, deyimler, ağız özelliği taşıyan sözler, lakaplar ve argo kelimeler tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

1. İKİLEMELER

Anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. (Hatiboğlu 1971:9).

Eserlerde de bu özellikleri taşıyan ikilemeler tespit edilmiş ve sınıflandırma yapılmıştır. Mehmet Yastı'nın (2007) "Türkçe Deyimlerde Geçen ikilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı 21. s. 61-87" ve Osman Nedim Tuna'nın (1986) "Türkçenin Sayıca Eş heceli İkilemelerinde Sırala Kuralları ve Tabiî Bir Ünsüz Dizisi. TDAY-Belleten 1982-1983 s. 163-228" makaleleri sınıflandırmada esas alınan makaleler olmuştur. Bu sayede yazarın kullandığı ikilemeler değerlendirilmiştir.

1.1. İKİLEMELERİN SES ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Sözcüklerin İlk Seslerine Göre İkilemeler

1.1.1.1. Ünlü+Ünlü İle Başlayan İkilemeler

âlim ulema : Senden daha mı âlim ulema? EVO., s. 180; Elif Hoca, çok keskin hocadır, alim ülema. S., s.28; Âlim ülemalar… G., s. 41

ayın uyun : Çünkü ayın uyun değil. S., s.67; Paşa dediği de hani öyle ayın uyun paşalardan değil haa... VV., s. 41

el âlem : Kızdan geçtim, el âlem ne derdi sonra? YYB., s.212

evliya enbiya : İsa'sı, Musa'sı, evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı. EVO., s. 9

usul erkan : Usul erkan bilen adam başkadır… EB., s. 79

1.1.1.2. Ünlü +Ünsüz İle Başlayan İkilemeler

abidik gubidik : Ya Abidik-Gubidik Twist'ini öğretmeye kalkması? YD., s. 80

agelli kefiyeli : Devlere karşı yalın kılıç saldıran agelli kefiyeli yiğitler... K., s. 111

ahım şahım : Kaldı ki, Rıza'nın sevip okşaması da pek öyle ahım şahım değildi. El K., s. 50

ak pak : Bir kıyıda hela bekçisi ak pak Azgın Ağa oturmuş. M., s.87

akıl fikir : Sen akıl fikir ihsan eyle. AI., s.177

alım çalım : Polis, cenderme, çarşı ağası, esnaf, amirin etli butlu, göbekli, alımı çalımı yerindesinden ürker. MM., s.15

Allah kitap : Beş dakika sonra geri dönen Deve, "Allahını kitabını" diye sövdü. MM., s.245

Allah lillah : Allah lillah aşkına söyle. EVO., s. 342

apar topar : PTT müdürü öyle bir baktı ki Nasrullah odadan apar topar çıktı. ÇKK., s. 88

ar namus : Ar namus bırakmadın bizde. BE., s.94

aşk meşk : Aşk meşk, bu şimdi dünyayı tozpembe görüyor… AI., s.22

aşna fişna : Demek bunca dikkatine karşılık, kız gene de İstanbul 'dan buraya film çevirmek için gelmiş bir sinemacıyla aşna-fişnaydı? YD., s. 142; Şu yırtık Pervin gibi hizmetçilerle bir iki aşna fişna, ondan sonra o da dönerdi ötekilere. GK., s. 195

aşna fişne : Meğer Garson Rıza'yla Hacer Hanım arasında aşna fişne varmış. El K., s. 330

ayan beyan : Dosyasını tetkik ettim, suç ortaklarının ithamlarına rağmen, her şey ayan beyan. El K., s. 314

ayın beyin : Ayın beyin oldu tekmil! (beyninden vurulmuşa dönmek) VV., s. 46

ayna tarak : Saç maç uzatır, elinden ayna tarak düşmez olur, karı kancık ardında dolanmıya başlar… GK., s. 38

ayrı gayrı: Ayrı gayrıları mı vardı? KT., s. 211

eciş bücüş : Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz. YYB., s.241

eğlence seyran : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

eğri büğrü : İşçi mahallesinde eğri büğrü sokaklara daldı. DE., s.67

eke toka : …hanımın yerinde Hatça ablası gibi eke toka, kütür kütür bir kadın olsa,… GK., s. 154

el gün : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25; El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar… EVO., s. 192

encik büncük : Konu komşuya encik büncük hediyelerle, ağzı da İstanbul, Ankara, İzmir havadisleriyle dolu gelir. EVO., s. 426

eni konu : Enikonu gideceği cezaevi buradan başladığına göre. Ü., s.53

er geç : Er geç duyacağından korkuyordu. BE., s.22

eski püskü : Bakırı çıkmış kap kacaklarını, kırk yamalı yatak yorganlarını, eski püskü çul çuvallarını yüklenecek… EVO., s. 181

estek köstek : İndiriyor, kaldırıyor, estek, köstek, Mevlüt'ün kara gözleri için delinmedik kabağa bile girebileceğini anlatmaya çalışıyordu. G., s. 50; İşçilerle başa çıkamıyorum, estek köstek istemem. M., s.155

eş dost : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25; El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar… EVO., s. 192

ev bark : Şu kadarcık bir maaşla ev bark sahibi olmaya… S., s.83

eyi kötü : Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119

ırz namus:…ırza namusa dolanmak onda. Gurbet Kuşları,s.37

ıvır zıvır : Radyoda ıvır zıvır bir konuşma… Ü., s.236

iğri büğrü : Tahtaları çürümüş, basık iğri büğrü evler kalabalığı. BE., s.73

iler tutar : Birbirinizin iler tutar yerini bırakmadınız. AI., s.120; İler tutar yerim kalmadı vallaha! BTÜ., s. 58; İler tutar yerim yok! SÇ., s. 21

ileri geri : Başlamışlardı gene ileri geri söylenmeye. Ü., s.47; Ya yorgan meselesinde Hamza'yla ileri geri edişi? VV., s.128

ilim bilim : İlim bilim de ne oluyordu? Ü., s.245

incik boncuk : Gene top top patiskalar, salaşpurlar, aile bezleri, incik boncuk. KKBK., s. 199

İsa Musa : İsa'sı, Musa'sı, evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı. EVO., s. 9

iskele sancak : Çek kenara, iskele sancak bir bir daha… ÇKK., s. 47 ; Çokluk iskele sancak dayak yiyip. ÖE., s.32

it kopuk : Gencecik biriyle evlenir de her gün ardına düşüp çeşitli laflar atan it kopuk takımından kurtulursa ne diye kocasından başkasıyla yaşasındı? KY., s. 13

it köpek : Hapse girmeyelim diye ite köpeğe boyun mu eğelim? ÇKK., s. 10

iyi kötü : İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk. C., s.138

odun kömür : Kış bastırdı, odun kömür mü alamadın? AI., s.248

oldu bitti : Çarşısına pazarına oldu bitti kendisi gider. AI., s.34

orlon perlon : Tulum tulum gözaltları, orlon perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi. YYB., s.197

ölüm dirim : Ölüm dirim savaşındaydılar. EVO., s. 443

öte beri : Eşyalarımı, ötemi berimi birlikte götüremem ki! MM., s.90

ucuz pahalı : Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

ufak tefek : Meliha abla otuz beşlik akça pakça ufak tefek bir kadın. YYB., s.49

üçer beşer : İstanbul'dan getirilen işçilerin sonunda nasıl üçer beşer kaçtıkları üzerinde duruldu. DE., s.32

üst baş : Sinemaya gidecek, ne bileyim üst baş alacak… YYB., s. 76; Üst baş perme perişan, gözler çökmüş, yüz kırışmış, saçlarda aklar… El K., s. 334

1.1.1.3. Ünsüz +Ünlü ile Başlayan İkilemeler

bir iki : O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki. C., s.15

birer ikişer : Birer ikişer çekildiler. BE., s.22

dert illet : Ya düşüne düşüne dert illet sahibi olursa? SM., s.176

hısım akraba : Alı al, moru mor, "Ula sanisi" efendi babasından başlar, dedesi, hısım akrabasına, sonunda da nur içinde yatasıca rahmetli getirir sözü. AI., s.8

kuşak uşak : Sonrasına bakın; çizme mizme, külot mülot, kuşak uşak... VV., s.58

kül ufak : Ona ettiğim intizarları şu köşe taşına etseydim, taş kül ufak olurdu. BE., s.90

taraf etraf : Taraf etraf istiyordu. Ü., s.204

1.1.1.4. Ünsüz+Ünsüz ile Başlayan İkilemeler

bakkal çakkal : Hacı, hoca, bakkal, çakkal olsundu da öğretmen olmasındı. YD., s. 45

bal kaymak : Okumuş, ağzından bal kaymak dökülen, gösterişli insanlara vurgundu. Ü., s. 73

baldır bacak : Ayaklarına kapanıyor, tabanlarının altını, baldır bacaklarını yalarken… EB., s. 140

baldır bacak : İri, yeşil gözler, kudretten sürmeli kirpikler, o baldır bacak, o göğüs möğüs… KT., s. 132

baş göz : Böyle bir damatla başgöz ettikten sonra… YK., s.99

bet bereket : Evlerine geldi geleli bet bereket komamıştı. EVO., s. 108

boy pos : Boyundan, posundan utan! YYB., s.216

bör böcek : Bör böcek deliklerinde titreştiler… EVO., s. 256

cıncık boncuk : Elbiseler, ayakkabılar, buzdolapları, radyolar, cıncık boncuk, adını bildikleri bilmedikleri her şey. GK., s. 179

çalgı çığır : Çiftlikten yansıyan çalgı çığırı, sarhoş kadınların esans dolu çığlıklarını, şehvetten titremeler geçirerek dinlemişti. VV., s.274

çar çakal : Çar çakala uymak bize yakışmaz değil mi baba? VV., s.219

çarşı pazar : Çarşısına pazarına oldu bitti kendisi gider. AI., s.34

çatal bıçak : Tabii, onlar masada çatal bıçakla yerler. ÇKK., s. 90

çay kahve : Çay kahve ikram et. AY., s. 34

çul çuval : Bir iki çul çuval, yatak matak… EVO., s. 193

dağ taş : Aldıkları krediyi çiftlik işlerinde kullansalar dağ taş mahsul olur. MM., s.34; Allah dağ taş mal vermişti. S., s.99; Dağ taş mal, mülk. KKBK., s. 75

dal budak : Hikayesi önce çiftlikte büyüdü, genişledi, dal budak saldı. Ü., s.115

dem devran : Sürdüğü dem, devran da yeter. VV., s.164

dere tepe : Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. BE., s.14

devlet millet : İkiniz de maşallah devlete millete faydalı olacak çağdasınız. EB., s. 257

dobra dobracılık : Neden dersen, bu dünyada dobra dobracılık sökmez! G., s. 40

don paça : Çok geçmeden don paça Müçteba Amca arkasında elinde sopasıyla karısı, kalabalığın neşeden kırılan çığlıkları arasında sokaktan koşarak geçtiler. EB., s. 213

falan filan : Dost, post, aftos, falan filan... KKBK., s. 81

fasa fiso : Üst yanı fasa fiso. EB., s. 162

filan falan : Annesini hiç sevmiyor filan falan diye caka sat. El K., s. 148

filan fıstık : Belle ki mebuslara böyle böyle, yemekler kurtlu, ekmekler çiğ, yevmiyelerimiz az filan fıstık yakıştırdık… G., s. 40

göz kulak : Kâtiplere sataşmasın diye göz kulak olacaktı. EK., s.12

hacı hoca : Hacı, hoca, bakkal, çakkal olsundu da öğretmen olmasındı. YD., s. 45

halim selim : Çocuklarının halim selim anasından hiç beklemiyordu bunu. YYB., s.22

haram zıkkım : Haram zıkkım olsun, yiyeme inşallah. ÖE., s.95

haşır neşir : Bir zaman bir arada haşır neşir olunuyor, birbirine alışılıyor, sonra yavaş yavaş dağılınıyordu. El K., s. 288; Gene onlarla haşır neşir ol! K., s. 177

hatır gönül : Hatır, gönül, eşlik dostluk, ahbaplık kaldı mı? EVO., s. 54

him dim : Konu komşu, bir mahalleli, him dim komşu…İnsan olan bir insan, doğma büyüme komşusuna fort atar mı? EVO., s. 75

hoppala cuppala: O müesseselerde pek bir şeyler bilmeye ihtiyacı yoktur hoppala cuppalaların. BFV., s. 271

hoş beş : Hoş beşten, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra, meseleyi açtı. SM., s.95; Selam, sabah, hoş, beş… KKBK., s. 309

hot behot : Git görüş benim için ama, hot behot benden, benim sana bundan söz açtığımdan bahsetme. G., s. 223

kan revan : Adamcağız el, yüz kan revan içinde öyle bir kaçış kaçtı ki evden… Ü., s.145

kan ter : Şehrin kalabalık caddelerinden birinin omuz omuza kaldırımında, kan tere batmış. S., s.31; Kan tere batıla çıkıla mahallenin dar, eğri sokaklarında dakikalarca koşulur. Suçlu, s. 14

kanun nizam : Mimar, mühendis, kanun nizam ağızları yaptı. YYB., s.191

kap kacak : Bakırı çıkmış kap kacaklarını, kırk yamalı yatak yorganlarını, eski püskü çul çuvallarını yüklenecek… EVO., s. 181

kaptı kaçtı: Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

kargacık burgacık : Kâğıdın iki yüzü kargacık burgacık harflerle silme doluydu. GK., s. 219; Ne sihir, ne keramet var ya Rabbi bu kargacık burgacık harflerin içinde? EK., s.24

karı kancık : Saç maç uzatır, elinden ayna tarak düşmez olur, karı kancık ardında dolanmıya başlar… GK., s. 38

karınca kararınca : Karınca kararınca bir yardım yapmaktan da kendimi alamadım. YYB., s.62

karman çorman : Kafamın içi karman çorman, çekti gitti. AI., s.58

kaş göz : İçerde kalanlar bu adamın kim olabileceğini kaş gözle birbirlerine soruyorlardı ki o, dükkân kapısında kırmızıya boyanmış rasgele bir kontrplak parçasına çirkin beyaz bir yazıyla yazılmış şaraphanenin adıyla sahibinin adı, soyadını deftere geçirir gibi yaptıktan sonra, gene zııt zııt zııt…uzaklaşmaya başladı. MM., s.6

kırdı kaçtı : Bunu eski bitirim, kırdı kaçtı, kırış kırış bir kocakarı sormuştu. TD., s. 34

kırık sırık : Kırık sırık, ev mev, tarla marla.... KKBK., s. 278; Kırık sırık, ev mev, tarla marla? AI., s.31

kıt kanaat : Zaten kıt kanaat geçiniyorlardı. DE., s.195

kir pas : Kir pas içinde. C., s.126

köşe bucak : Gelinin odayı, odadaki "hırtı pırtı" karıştırıp para aramak âdeti olduğunu bildiği için, biriktirdiklerini köşe bucak saklar, zaman zaman torunlarına verirdi. MM., s.199

mal mülk : Dağ taş mal, mülk. KKBK., s. 75

meyve sebze : O anda iş miş, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden meyve sebzelerin gelip gelmediği umrunda bile değildi. M., s.119

mırın kırın: Pek beğenmişti mırın kırınını Aynur 'un. KKBK., s. 177

mim nokta : Mimiyle noktasıyla çocukların ağzına düşmüştü. EVO., s. 302

namaz niyaz : Düne gelinceye kadar namaza niyaza boş ver, bugün yırtık dondan çıkar gibi Allahu Ekber'e başla. Ü., s.169

para pul : Ben para pul, mal mülk aşıklısı değilim. EB., s. 169

saç baş : Saçından, başından da mı utanmıyorsun? EB., s. 7

sağ salim : Sağ salim kurtulursak… EVO., s. 324

sarmaş dolaş : Sarmaş dolaş olmuşlar, karılarının şaşkın bakışları önünde öpüşüyorlardı. El K., s. 238

selam kelam : Selam kelam… EB., s. 48

selam sabah :Selam, sabah, hoş, beş… KKBK., s. 309

ses seda : Hiç ses seda çıkmadı? El K., s. 353

sıkı fıkı : Kimseyle sıkı fıkı olmayız, kapımızı da dünyaya kapatırız. SM., s.36

soba pupa : Soba pupa yanar nisan, mayıs sonlarına kadar, kayıntı bol, kumar mangırına, mangırın yoksa daya izmaritine! ÖE., s. 12

soy sop : Senin soyunu sopunu herkes bilir! TD., s. 10

şeref haysiyet : Adı vardı, sanı vardı, şerefi, haysiyeti vardı. KY., s. 33

şu bu : Din min, şu bu… OKGK., s. 118

tek tük : Pencerelerde tek tük ışıklar… El K., s. 368

tel duvak : Hem de teliyle duvağıyla! AI., s.201

toz toprak : Orası toz toprak içindedir. K., s. 48

vallahi billahi : Vallahi billahi, yol, bel kesmedim hele kamyon mamyon tövbe! Suçlu., s. 263

vur kır : Onlarsa vur kırlı kovboy filmlerine bayılırlardı. ÇKK., s. 4; Film dediğin, ya vuru kırı bol, insanı heyecandan öldüren kovboy filmi olmalıydı, ya da hüngür hüngür ağlatan, acıklı cinsten. Suçlu., s. 99

vurdu kırdı : Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

yağ bal : Konuşurken ağzından yağ, bal akan hanım hanımcık anasını gönderip istetmişti. Ü., s.212

yağdım yağacak : Yağmur yağdım yağacak. KKBK., s. 211

yaka paça : İşin uzayıp şoförü memurların yaka paça arabadan almaları, falan önemli değildi. YYB., s.212; Mescit civarına yestehlemiş ve yaka paça, içeri atılmış. (büyük abdest etmek) KKBK., s. 20

yanar döner : Jan jan'lı yeni samba kumaşları çıkmış yanar döner. DK., s. 178

yapar yapar : Ne yapar yapar arkadaşlarıyla semt sinemasına kapağı atar. DK., s. 10

yarım yamalak : Doktora yarım yamalak anlattı. S., s.54

yarın bürgün : Yarın bürgün evlenecek, dünya evine gireceksin. HÇ., s. 24

yaz boz : Yaz boz tahtası değil bu. K., s. 184

yaz kış : Yaz kış balığa giderler. AY., s. 29; Yaz, kış onu orada, görevli kâhyanın bulunmadığı zamanlarda o sokakta, dolmuşlara müşteri bulmak için bas bas bağırır görmeye alışmıştım. YYB., s.256

yazık günah : Yazık günah değil mi? El K., s. 180

yedirir içirir : Birkaç sene birlikte taşır, gezdirip tozdurur, yedirir içirirdi ya! TD., s. 8

yem yiyecek : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

yıkıldım yıkılacak : Yan yatmış, bağdaş kurmuş, yıkıldım yıkılacak evler kalabalığı hâlindeki mahalleye çoktan akşamlar inmiş. KY., s. 116

yok yoksul : Yok yoksul mu? SBK., s. 154; Yok yoksul. KKBK., s. 221

yüz göz : Bir, iki derken yüz göz olabilirlerdi. SM., s.95

ziyan zebil : Ziyan zebil olmasın! GK., s. 117

1.1.2. İkilemelerde Ses Benzerlikleri

1.1.2.1. Ön Seste Benzerlik

1.1.2.1.1. Aynı Ünlü İle Başlayan İkilemeler

ağır aksak : Ağır aksak yaşayıp gidiyorlardı. KKBK., s. 101

ana ata : Anasını, atasını saymayan, Tanrısını da saymazdı. Ü., s.213

evli ergen : Evli misin, ergen mi? GK., s. 36

evliya enbiya : Bunca evliya, enbiya gelmiş geçmiş. KY., s. 20

iğne iplik : Çocuk senin için iğne iplik oldu. SM., s.124

ilim irfan : Çok ilim irfan sahibiydi de, sen… AI., s. 37

1.1.2.1.2. Aynı Ünsüz İle Başlayan İkilemeler

baldır bacak : ...memleketin namusu demek olan kız evlatlarını yabancılara hayasızca baldır bacak teşhir ettikleri gibi mi yapalım? GK., s. 66

ber bekâr : Koca leğendeki ber bekâr çamaşırları... KY., s. 5

bet bereket : Sizlerin yüzünden kalmadı dünyada bet hem de bereket. M., s.84

boylu boslu : Boylu boslu, kelle kulak yerinde, baktı mı insanın yüreğini ağzına getiren... Ü., s.150

boylu boyunca : Boylu boyunca uzanmıştı. BE., s.23

börtü böcek : Börtü böceğe, kuşlara bakmıyor. EVO., s. 435

bulgur bulamaç : bulgur bulamaç yemekleri önüne sürer. YK., s. 95

cümbür cemaat : Cümbür cemaat görmez mi ifrit olurdu. BE., s. 84

çalgı çığır : Para boldu, yiyim, giyim kuşam, çalgı çığırma... EB., s. 51

çalı çırpı : Yarın yıkayacağı çamaşır için çalı çırpı toplayacaktı. K., s. 178

çam çıra : Benden iyi komşuyu çamla çırayla arasanız bulamazsınız. YK., s. 42

çelik çomak : Çocuklar çelik çomak, top oynar, serseriler barbut atardı. KY., s. 6

çift çubuk: Köy yerinde şonun şunun çiftine çubuğuna giderdi. Gurbet Kuşları, s.7

dan dun : Dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır! VV., s. 36

deli divane : Ortalardan silinip gittiğinden beri deli, divane. AI., s.175

derya deniz : Derya deniz malın üstüne oturmuş, köyü zapt etmişsiniz! EK., s.50

devir devran : Devir devran mı başkaydı? AI., s.62

doğru dürüst : Bu da işte, eli doğru dürüst ekmek tutmuyor. DE., s.202

fakir fukara : Halbuki fakir fukara... DK., s. 74

falan filan : Kudret Bey, mudret bey, eski dost, ahbap, arkadaş falan filan, herif son haftalarda adamakıllı şımarmıştı. Ü., s.248

fasa fiso : Üst yanı fasa fiso, anlamam. AI., s.22

feryat figan : Mide sancıları, feryat figan. KKBK., s. 197

filan fıstık : Seninle İstanbul'a atlarız, dedim, film çevirirız, orda tanıdıklarım çok, filan fıstık... ÇKK., s. 98

fitne fücur : Amma fitne fücur şehirlerde değil. EK., s.23

fittini fittoni : Ben senin gibi fittini fittoni'leri daha çoook cebimden çıkarırım, mart kedisi! MM., s.278

gece gündüz : Gece gündüz onu mu düşünüyorsunuz? AI., s.254

gelin güvey : Demek kendinden habersiz gelin güvey oluyorlardı. DK., s. 125

hacı hoca : Bir de namaz kılsa, hacı hoca takımı onu büsbütün sevecek. Ü., s.168

hâl hatır : O dağ başlarında, in yok, cin yok, hâl hatır soracak ahbaplardan uzak… EB., s. 77

hayır hasenat : Orta yaşlı kadının beş vakit namaz kılan, hayırı hasenatı seven, elinden tespihi düşmez bir kadın olduğunu duymuştu. DE., s.39

hınca hınç : Pavyon hınca hınç dolu. Ü., s.238

kadın kız : Kadın kız peşinde koşarlarken… YK., s.32

kadir kıymet : Bütün gün itler durur ben durmam, gene de kadrim kıymetim bilinmez. EB., s. 134

kara kuru : Kara kuru babası gibi asık yüzlü, saçları taraz taraz... SBK., s. 61; Kara kuru arabacı… YK., s.35

karı kancık : karıya kancığa dolanırdı. GK., s. 8

karınca kararınca : İçmediği zamanlar iyi huylu, evini, kocasını, çocuklarını düşünür, karınca kararınca koynu koltuğu yiyecek paketleri ile dolu gelirdi evine. TD., s. 38

kātip ketebe : Bura kātip ketebe takımının görüşme yeri değil. C., s.24

kel kör : Kel, kör, Topal'dan kendini koru. EVO., s. 89

kelle kulak : Boylu boslu, kelle kulak yerinde, baktı mı insanın yüreğini ağzına getiren… Ü., s.150

kendir kement : Karımı kendir kement zaptedemiyordu. AI., s.70

kırpık kırçıl : Yuvarlak besili başı, kırpık kırçıl bıyığı, şakaklara doğru kırlaşmış kuvvetli siyah saçları… YYB., s. 148

konu komşu: Yürekler paralayan bir çığlıkla konu komşunun kollarına kendini attıktan sonra yavaş yavaş yatıştı. YYB., s.49

koyun koltuk : Koynu koltuğu sıcak somun dolu gelse.. EVO., s. 398

kör kütük : Kör kütük Osman bey, şahlanmış bir fareyi hatırlatarak, fırtına gibi daldı. AI., s.110

kul köle : Bu değil miydi Kudret Bey'e kul köle olup, İstanbul'u, gazeteciliği mazeteciliği bırakan? Ü., s.273

mal mülk : Malımı mülkümü, bankadaki paralarımı senin üstüne yapayım demiş de… Ü., s.101

mebus mubus : Mebus mubus mu? GK., s. 102

mektep medrese : Ne demekti mektep medrese? EVO., s. 14

melül mahzun : Büyük kızıysa bir kenarda melül mahzun çömelmiş kaderine yas tutuyordu sanki! Ü., s.213

merasim mürasim : Neme gerek benim merasim mürasim. M., s.278

nur nimet : E, içerdeki bir insan için paralı karı nur, nimetti. Ü., s.215

palas pandıras : Herifi palas pandıras uzaklaştırmışlardı. Ü., s.91

perme perişan : Üst baş perme perişan, gözler çökmüş, yüz kırışmış, saçlarda aklar… El K., s. 334

rezil rüsva : Kapatmıyacam, rezil rüsva edecem seni de, ağanı da… YYB., s. 104

saç sakal : Saçım sakalım karışmış. AI., s.175

salkım saçak : Tabaklar çatlak, peçetelerin uçları salkım saçak… MM., s.18

senet sepet : Para verdiğine dair senet sepet? yok. YD., s. 252

sessiz sakin : Berrak gökte buz gibi ayın altında bembeyaz çatılar sessiz, sakin yatıyorlardı. YYB., s.19

sırtı sıra : Beyoğlu'ndaki çiçek pazarı meyhanelerinde sırtı sıra bir hafta akşamcılık yapmıştı. KY., s. 125

sinsile sülale : Bak, sinsile, sülale dümdüz giderim ha!" ÇKK., s. 86

süm sülük : Kozmetikli bıyıklarım, övünmek gibi olmasın, süm sülük yay gibiydiler! YYB., s.231

şahit şuhut : Benim şahidim şuhudum yok. Ü., s. 55

şaşkın şışkın : Ne? dedi şaşkın şışkın. YK., s.75

şip şak : Fen işleri şip şak kancayı takacak, ondan sonra irili ufaklı memurlar her gün gelip gidecektir. MM., s.67

şorda şurda : Birazdan gelince böyle böyle di, şorda şurda beni ağzına almasın. GK., s. 163

şorya şurya : Parasını murasını şorya şurya çarçur etmesin. GK., s. 231

takım taklavat: Demek beni dehşete düşüren ameliyathanenin tam takım taklavatıymış. KKBK., s. 23

tarla takım :Mal mülk,tarla takım dersen Allah vermiş. EVO., s. 222

tek tük : Gökte tek tük yıldızlar belirmişti. S., s.65

teklif tekerlek : Niyesi var mı? Teklif tekerlek güdüyorsun… EVO., s. 338

ters türs : Harflere ters türs vuruyor, zaten gerili sinirleri alabildiğine geriliyordu. EB., s. 39

tıpa tıp : Osman bey yolda hafifçe yalpalıyordu ama besbelliydi tıpa tıp eski Osman bey olmadığı. AI., s.100

vekil vükela : İstanbul'da nice vekil vükela kızları dururken, bu pasaklıya gönül indirmiş. El K., s. 15

yamru yumru : Gitti alt evden yamru yumru bir bakır tas getirdi. M., s.280

yurt yuva : eyi kötü yurt yuva sahabı olmak. GK., s. 112

zam zum : On, yirmi zam zum ediver bari. EK., s.67

zar zor : Birbirini kesen çamur içindeki sokakları zar zor aydınlatmaya çalışan elektrik lambaları bu dehşetli narayı yadırgadılar. M., s.1

zehir zemberek : Öfkeden zehir zemberek bir kalabalık gittikçe büyüyüp genişliyordu. C., s.120

zehir zıkkım : Yemez olaydım, zehir zıkkım olaydı. BE., s.95

zil zurna : Anlaşıldı, beni bugün zil zurna edip ortaya düşüreceksiniz. C., s.57

ziyan zebil : Ortada kalıp ziyan zebil olmak daha mı iyi? S., s.25; Biricik torunu verip de, sünepe karının elinde ziyan zebil ettiremezdi. El K., s. 120

1.1.2.2. İkinci Sözcüğün Başına Ünsüz Getirilerek Yapılan İkilemeler

1.1.2.2.1. İkinci Sözcüğün Başına m- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

Abdullah mabdullah : Koy yerinde, Abdullah mabdullah… GK., s. 78

abe mube : Lan bırak abe'yi mubeyi. M., s.185

açacak maçacak : Açacak maçacak, bilmem. GK., s. 161

aday maday : Adaylığınızı madaylığınızı koyarsınız da… G., s. 109

âdet madet : Yasa senin köyünü, âdetini madetini tanımaz. BTÜ., s. 64

ağa avradı mağa avradı : Bu zamanda ağa avradı mağa avradı… EVO., s. 119

ağa mağa : Feleğe minneti yoktu, takmıyordu ağa mağa! VV., s. 49; Ağası mağası, hele o biçim kısa mısa giyinip… YK., s.12; Ağaya mağaya gider. EK., s.65

ağabey mağabey : Ağabey mağabey ama… EVO., s. 149

ağır ağır : Kalabalığın ardındaki tül mavisi dağların aralarından ağır ağır, nazlı nazlı yükselmez mi, dakikalarca dalar giderdim. YYB., s.283

ağzı mağzı : O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki. C., s.15

akit makit : Keşke kontratlar filan, akitler makitler, milli korunmalar falan olmasa da, iş erbabı, daha çok da alıcıyla satıcı karşı karşıya gelse. BFV., s. 90

akraba makraba : Kızın akrabası makrabası mısın? C., s.132

alacak malacak : Alacak malacak meselesi mi? VV., s.191

Ali mali : Bu Ali mali iyisini bilirler... BTÜ., s. 136; Ali'si malisi yok. EVO., s. 71

Allah mallah : Allah mallah da vız gelirdi. El K., s. 270; Allah mallah… KT., s. 242

allık mallık : Pudraya, allığa mallığa lüzum yoktu; tozpembeydi cildi. Ü., s.269

amale mamele : Amale mamele… G., s. 4

ama mama : Aması maması yok. DE., s.80

amca oğlu mamca oğlu: Amca oğlu mamca oğlu, bana ne? EB., s. 3

ameliye mameliye : Ustalar mustalar, ameliyeler mameliyeler gelir. GK., s. 34

amir mamir : Müfettiş, amir mamir dedin mi, yüz kiloyu aşmalı. MM., s.15

amir mamür: İnsan amirinin mamürünün karşısında böyle mi konuşur? Gurbet Kuşları,s.31

amma mamma : Canım bırak ammayı mammayı… G., s. 49

ampul mampul : Bas haydi, ampul mampul yok size! 72.K., s.61

ana mana : Bitirsin, çekip alsın anasını manasını yanına, ev alsın bana, gör ondan sonra beni! EB., s. 236; Ben kimsenin anası manası değilim! El K., s. 42

ana muna : Hazır anası munası da yokmuş… GK., s. 195

anne manne : Anne manne dinler mi? MM., s.192; Bana bir daha anneciğim manneciğim deme! El K., s. 12

apo mapo : Bir görsen, Apo mapo hava kalır yanında! TD., s. 118

aptal maptal : Sahi şaşı maşı, aptal maptal ama, bakışları da bakış değildi kızın hani. KT., s. 243

arkadaş markadaş : Şaka maka, arkadaş markadaş…parlayıverirsiniz. AI., s.7; VC. li, meceli, arkadaş markadaş ama, bakıyordu da eski partili arkadaşlarından kendisi kadar elinde avucundakileri tüketmişi yoktu. BFV., s. 168

arka marka : Banyoyu da hazırlatır, arkasını markasını da sabunlatırdı. VV., s.286

askerlik maskerlik : Askerlik maskerlik, o da bitti. DK., s. 44

askı maskı : Askı maskı dolu zaman ister. KY., s. 96

aspiratör maspiratör : İşçi kısmı ne bilir aspiratörü maspiratörü. KT., s. 136

aş maş :Aşa maşa el atıyorum, kapları mapları yıkıyorum, dedim. BTÜ., s. 175

aş muş :Aşa muşa el atar, parası da gene para! BTÜ., s. 202

aşk maşk : Aşk maşk değil, düşünmüştü işte, öyle. KY., s. 159; Aşk maşk vız gelirdi. Suçlu., s. 26

at gibi mat gibi: At gibi, mat gibi. KT., s. 46

avrat mavrat : Avradını mavradını, çocuklarını mocuklarını da mektebe kayıt için gönderdi. C., s.40; Barlardaki avratları mavratları anlatıyorlar birbirlerine. M., s.185

Avrıpa mavrıpa : Burası Avrıpa mavrıpa deel! C., s.37

Avrupa mavrupa : Kocaman vapurları, Avrupa'ları mavrupaları ömrünün sonuna kadar rüyalarında görecek o. EB., s. 15

Avrupa mavrupa : Okumak mokumak, Avrupa'ya mavrupaya gitmek filan fostu fos! YYB., s.79

avukat mavukat : Nesine gerekti avukatın mavukatın kızı! SM., s.153

ay may : Tabii o zaman ay may diye heyecanlandın. K., s. 144

ayak mayak : Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

aygır maygır : Aygır maygır. MM., s.103

Ayhan mayhan : Akşam gene Ayhan mayhan beraberdik... YD., s. 331

ayıp mayıp : Ayıbı mayıbı yok. EVO., s. 369

ayı muyu : Ayılar muyular dirler a, kulak asmayın. GK., s. 75

ayrı mayrı : Ben ayrı mayrı oturmam. El K., s. 31

ayva surat mayva surat : Ayva surat mayva surat. EB., s. 61

baba muba : Ne karıştırıyon babanı mubanı… GK., s. 236

baba maba : Sen tut, yazının ne idiği belirsizini nikâhla, babaya mabaya haber verme. GK., s. 301

bacak macak : Kıç mıç, bacaklar macaklar… EB., s. 187

bakalım makalım : Dur bakalımı makalımı yok ağa. SM., s.122

bakan makan : Bakan makansa ya? MM., s.6

bakır makır : Bakır makır… EVO., s. 255

bakkal makkal : Demek kız pavyon sahipleriyle kırıştırdığı için boş veriyordu kasaba masaba, bakkala makkala! SBK., s. 140

baldız maldız : Senin baldızın maldızın yok mu? KY., s. 23

baldız mulduz : Mebus, bakan bacısı, yahut baldızı mulduzu olmasın? GK., s. 102

bar kızı mar kızı : Bar kızı mar kızı. El K., s. 119

bar mar : Bar mar, konsomatris monsomatris, hatta genelevdekiler bile arkadaşlığa, dostluğa saygı gösterirlerdi. SBK., s. 186

bar mar : Bara mara gideceğiz. HÇ., s.275

baskın maskın : Şayet haber verin de baskın maskın olursa… K., s. 143

basma musma :başörtüsü, basma mumsa götürse, duasını alsaydı. Gurbet Kuşları,s.6

bavul mavul : Sırtımı murtumu yıkarsın, bavuluma mavuluma sahap olursun… GK., s. 89

bayıltma mayıltma : O zaman bayıltma mayıltma nerde? EVO., s. 56

bekâr odası mekâr odası : Bekâr odaları mekâr odaları demişti ya, nerdeydi bunlar? GK., s. 26

Bekir mükür: Bekir'e müküre güvenme. GK.,s.86; O Bekir'e müküre güvenme, dedi. GK., s. 86

belediye melediye : Belediye melediye, sağlık işleri mağlık işleri karıştırdı. MM., s.59

besmele müsmele : Besmele müsmele mi kar ediyor? BTÜ., s. 370

beş yüz meş yüz : Hem ne, ben lokantacıdan beş yüz meş yüz de almadım! MM., s.211

beter meter : Beter meter. BTÜ., s. 56

bey mey : Benim babam bey mey değildi... BTÜ., s. 267

bıçak muçak : Herifin bilekliği bir yana, bıçağı muçağı… EK., s.119

bırak mırak : Bırakı mırakı yok. EVO., s. 170

bıyık mıyık : Bir şey değil, bıyığını mıyığını karıştırdı. M., s.239

biber miber : Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı… C., s.56

biçim miçim : Biçimi miçimi yok. EB., s. 171

bilmem ki milmem ki : Bilmem ki'si milmem ki'si yoh. GK., s. 108

biriket miriket : Hacı Baba'dan da biriketi miriketi alsalar… GK., s. 349

bono mono : Az sonra gelsin, bono mono, kırdı kırmadı diye lâf etmesin. YD., s. 186

borç morç : Acaba, dedi, borcu morcu mu vardı? YYB., s.131

boynuzlu moynuzlu : Sürtük mürtük, öteki de boynuzlu, moynuzlu… GK., s. 294

bozulur mozulur : Bozulur mozulursa hanımefendiynen beyefendinin dilinden kurtul gayri… GK., s. 271

bulaşık mulaşık : Bulaşıkları mulaşıkları yıkadım. DE., s.79

Camgöz mamgöz : Camgöz'ü mamgözü tuttu tuttu attı. C., s.131

can ciğer : Can ciğer arkadaşlarımı unutuvermiştim ama, onlar beni? AI., s.18

ceket meket : Bacağında memleket işi bir kıl şalvar, sırtında ceket meket hak getire. YYB., s.124

Cemşir memşir : Cemşir memşir girdi de mesele kapandı. VV., s.75

cenaze menaze : Cenaze menaze bekledim bence Allah vermeye.. VV., s.233

cilve milve : Kız kısmı, delikanlının önünde kancıklaşacak, cilve milve yapacak, o da meylinin düştüğünü belli edecekti. VV., s.128

çağırdığı mağırdığı : Çağırdığı mağırdığı yok. VV., s.264

çalışıyorum malışıyorum : Bana bak Nursen, yaz o cennet öküzüne, çalışıyorum malışıyorum bilmem. EB., s. 52

çay muy : Çaya muya kaç kuruş gider? BTÜ., s. 91

çemkirdi memkirdi : Surat etti, çemkirdi memkirdi. VV., s.237

çene mene : Bu ahırda emmime çene mene yok. BTÜ., s. 69

çengel mengel : Çengel mengel ağzımın tadı yok. S., s.131

çerez mürez : İyi bir saç tokasıyla çerez mürez bir iki… BTÜ., s. 332

çevirir mevirir : Çevirir mevirirler de… ÇKK., s. 98

çıngır mıngır : Çeçen arabasıyla çıngır mıngır dönüp gelmiş. YYB., s.240

çırak mırak : Yarın o bakkalın çırağı mırağı bir ardına düşsünler… GK., s. 312; Bakkalın çırağına mırağına gevezelik etmeynen hiçbir şey ütemen. GK., s. 167

çırak mırak : Küçük memur, usta, çırak mırak istemem Nursen! EB., s. 102

çift mift: Harmana marmana gideriz, çift mift süreriz. BTÜ., s. 139

çimento mimento : Sakın Nedim Ağa'nın damadı çiftlik binası için tuğla, kiremit, çimento mimento getirmiş olmasın? KT., s. 368

çirkin mirkin : Niye olacak, çirkin mirkin… DK., s. 133; Zayıf mayıf, çirkin mirkin, tam kendine layık karıydı. HÇ., s. 61

çizme mizme : Sonrasına bakın; çizme mizme, külot mülot, kuşak uşak... VV., s.58

çocuk mocuk: Avradını mavradını, çocuklarını mocuklarını da mektebe kayıt için gönderdi. C., s.40

çorap morap : Ben kendi nefsime çoraba moraba heves etmem. EK., s.141

çöğdürme möğdürme : Birden, çöğdürmeyi möğdürmeyi unuttu. S., s.88

dahrik mahrik : Dahrik mahrik... BTÜ., s. 147

dalga mulga : Bir daha dalga mulga geçmem… GK., s. 96; Bir daha dalga mulga geçmem. GK.,s.96

dangalak mangalak : Bu Musa dangalak mangalak ya, bazen kitap gibi laf söylüyor. C., s.114

dargınlık margınlık : Dargınlık margınlık uçup gidiyor. GK., s. 246

davul çalma mavul çalma :Kocası mocası, davul çalması, mavul çalması, ünü münü... SÇ., s. 32

deli meli : Deli meli. EVO., s. 113

demek memek: Demek memekle vakit geçirme. AY., s. 70

demir memir : Cevdet Ağabey'i gördüm, demir memir vız geliyor! SÇ., s. 216

demirkırasi memirkırasi : Demirkırasi memirkırasi, memleketi kardeş kavgasına mı sürüklemek istiyorsunuz? Ü., s.219

demokrasi memokrasi : Demokrasi memokrasi. YYB., s.196

demokrat parti memokrat parti : Demokrat parti memokrat parti. GK., s. 229

derdini merdini : Derdini merdini filan unutsun. EVO., s. 49

deri meri : Derken, elden düşme bir makine, kalıp malıp, deri meri… EVO., s. 164

ders mers : Ama ders mers hak getire. SBK., s. 239

dışarı mışarı : Ben dışarı mışarı çıkmam. YYB., s.101

dilekçe mülekçe : Dilekçe mülekçe istediler. S., s.25

dilenci milenci : Dilenci milenci değildi ya, bir tekliği olsa şimdi… S., s.85

din min : Din min, şu bu… OKGK., s. 118

diploma miploma : Diploma miploma hepsinin sonu mangır değil mi? S., s.43

dir mir : Ağama dir mir de… GK., s. 199

doktor moktor : Ben doktor moktor değilim. S., s.19; Doktora moktora, mangırlar eriyecek, oğlan doktorasını Avrupa'da yapmış ünlü bir avukat olunca… EB., s. 109

don mon : Fatma'nın çamaşırları vardı içlerinde, donu monu. BTÜ., s. 149

dost most : Dostu mostu var mı? ÇKK., s. 46; Dostu mostu yok mu? KT., s. 145

dört kitap mört kitap : Bırak dört kitabı mört kitabı… S., s.39

durak murak : Durak murak, atladım işte. SÇ., s. 130

duvar muvar : Tozdan topraktan geçtim, duvarların muvarların üstü. GK., s. 91

düğün müğün : Bu yüzük o düğün müğünlerin yerine geçsin… El K., s. 53

dükkan mükkan : Evi mevi, dükkanı mükkanı okutur.(satmak) S., s.43

düş müş : Anlatır ya, düş müş görmemişir aslında. EB., s. 235

düven müven : Bölünecek düven müven yok bende. EVO., s. 2

edepsiz medepsiz : Çenebaz, edepsiz medepsiz ya, kocasını da avucunun içine almıştı. EB., s. 122

Edip medip : Öyle ki, Edip medip, görmek görülmek, onu daha uygun bulması, hatta kendini bırakıp ona gitmesi… EB., s. 166

efendi mefendi : Efendi mefendi deyip de burnunu şişirme şu itin lan! M., s.381

egzersiz megsersiz : Egzersiz megsersiz, saha kenarında tek seçiciyle genel kaptan onlara bakıyorlardı. GK., s. 306

ekmek mükmek : Bir kap taskebabı, salata, ekmek mükmek… S., s.112

el mel : İyi ki el mel atmamıştı. K., s. 66

elci melci : Elci melci de umrumda değil. EVO., s. 362

Emeti memeti : Emeti memeti, kafa kâğıdı mafa kâğıdı. G., s. 203

emir memir : Emri memri yok arkadaş. TD., s. 20; Canım, boş ver emire memire. SÇ., s. 221

emmi mümmü : Halbuki bir yılda takıp geçtim emmimi mümmümü… BTÜ., s. 360

ensiz mensiz : Yassı, Ensiz mensiz bunu söyleyip geziyorlar tekmil. M., s.204

erik mürük : Erik mürük de alır. BTÜ., s. 281

erkeklik merkeklik : Hem bırak şu erkekliği merkekliği. KP., s. 11; Erkekliğini merkekliğini keseriz evvel Allah… VV., s.291

erken merken : Erken merken kalkmamıştı, her günkü gibi. KY., s. 4

eski meski : Kadın eski meski, ama tatlı dilliydi. Suçlu., s. 20

esrar mesrar : Esrar mesrar içiyor mu? VV., s.61

estağfurullah mestağfurullah : Estağfurullahı mestağfurullahı yok, ağa. KT., s. 63

eşek dili meşek dili: Öyle eşek dilleri meşek dilleri yazdırmayla koca elde avuçta tutulmaz. El K., s. 83

eşya meşya : İnsan çocuğunu, eşyasını meşyasını bırakır mı? El K., s. 212

ev mev : Kırık sırık, ev mev, tarla marla.... KKBK., s. 278; Kırık sırık, ev mev, tarla marla? AI., s.31

Evdoksiya mevdoksiya : Evdoksiya mevdoksiya yok artık! OKGK., s. 125

evet mevet : Eveti meveti yok. El K., s. 163

evlat mevlat : Bende evlat mevlat yok. KKBK., s. 285

fabrika mabrika : Bundan sonra fabrika mabrika yok! C., s.133

fakat makat : Fakatı makatı yok. G., s. 124

fatma mutma : Fatma mutma yok gayri. BTÜ., s. 313

Fellah oğlu mellah oğlu: Ben Fellah oğlu mellah oğlu bilmem, tövbe haberim yok! VV., s.236

felsefe melsefe : Koca bir Babil Kulesi ile çıkacağım karşısına. Romanın özü, biçimi, felsefesi melsefesi… G., s. 162

Fen Müdürü men müdürü : Ben Fen Müdürü men müdürü anlamam. M., s.251

fener mener : Fener mener… EVO., s. 314

fırın mırın : Bir daha fırına mırına gitmeyeceksin anladın mı? YD., s.21

fırka mırka : Demek, fırka mırka değil, Nedim Ağalarla anlaştığı için onlara yüz çevirmişti? KT., s. 372

film milim : Film milim, bu yollardan geçmek zorunda kalan her genç kız "Uçurumda bir zambak"tır! AI., s.167

fitre mitre : Atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekat mekat… KT., s. 103

friksiyonlu miriksiyonlu : Ertesi gün friksiyonlu miriksiyonlu bir traştan sonra, kupon kumaşından elbiselerinin laciverdini giymiş… GK., s. 97

fruko muruko : Sakın çay, kahve, fruko muruko lafı etme, vermezlik... YD., s. 172

gacolu macolu : Çalgılı, gacolu macolu bir yere gideriz. OKGK., s. 135

Gafur mafur : Gafur mafur … GK., s. 72; Hatta Gafuru mafuru bırak da CHP'lilerle, MP'lilerin kahvesinde dolaş. K., s. 102

gam mum : Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam. S., s.75

gavur mavur : Gavur mavur yok. OKGK., s. 187

gazetecilik mazetecilik: Bu değil miydi Kudret Bey'e kul köle olup, İstanbul'u, gazeteciliği mazeteciliği bırakan? Ü., s.273

gazocağı mazocağı : Demek gazocağı mazocağı aldın? BTÜ., s. 370

geçti meçti : Geçti meçti. EVO., s. 378

gelen mülen : Gelen mülen olur. EK., s.44

geliş meliş : Sözün gelişi melişi yok. KP., s. 19; Gelişi melişi... KKBK., s. 234

gelsin melsin : Gelsini melsini yok. EB., s. 12

genede menede : Genedesi menedesi yok. EB., s. 113**geveze meveze** : Geveze meveze, çok tatlıydı. EB., s. 196

geze geze : Ara sokaklardan geze geze gidiyoruz! BFV., s. 248

gitme mitme : Gitme mitme der. EVO., s. 174

goz müz : Allahımız olmasa, dırnaksızlar gozümüzü müzümüzü oyar tekmil. GK., s. 250

göğüs möğüs : İri, yeşil gözler, kudretten sürmeli kirpikler, o baldır bacak, o göğüs möğüs… KT., s. 132

gömü mömü : Gömü mömü mü buldun yoksa lan? KT., s. 119; Gömü mömü mü buldunuz? EVO., s. 72

gören mören : Gören mören olursa ya? GK., s. 199

gören müren : Gören müren olur belki.... 32

gripin mıripin : Gripin mıripine ver. BTÜ., s. 77

gusül musül :Gusül musül adeti değildi. 72.K., s.80

hak mak : Tapu mapu, hak mak. KT., s. 346

hâkim makim : O banka müdürleri, savcı, hâkim makim görürler… MM., s.26

hala mala : Hani bak, anam, babam, kardeşlerim, halalarım malalarım, daha bir günden bir güne hiç birisine en küçük bir yüz eğrisi yapmamıştır. KY., s. 45

Halil malil : Üçüncü gün DP'li muhtarla Idıbıdının Halil malil eve geldiler. GK., s. 226

hamballık mumballık : Hamballık, mumballık… GK., s. 29

haminne maminne : Haminnesi maminnesi yok. BFV., s. 223

hanım manım : Hanımı manımı bırak da, dinle beni. GK., s. 49

hap map : İğne miğne yaparlar, hap map yuttururlar… deyince Emeti'nin aklına yattı. G., s. 201

haraç muraç : Haraç muraç virme e mi? GK., s. 76

harman marman : Harmana marmana gideriz, çift mift süreriz. BTÜ., s. 139

harp marp : Bakıyorum yeniyetişmeler harp marp patırdatıyorlar da, hey yavrum hey, diyorum içimden. KT., s. 92

Hasan'ın karısı masanın karısı : Hasan'ın karısı masanın karısı bilmem. TD., s. 57

hasta masta : "Hasta masta desem…" EB., s. 45; Gitti ya, öyle bir bozulmuştum ki, hasta masta yatağımdan fırlayıp karşısına dikilmek gelmişti içimden. AI., s.155

hasta musta : Allah gecinden versin, dost istemez amma, hasta musta olur, yatağa matağa düşersen öksüzlerine kim bakar? G., s. 201

havyar mavyar : İyisin, hassın amma, ara sıra havyar mavyar getirirdin sen? VV., s.72

hayal meyal : Ahmet'in kafasında da aynı operatör hayal meyal canlanmıştı. SM., s.156

Haydar maydar : Sırrı, Haydar maydar mı dersin? KT., s. 295

hayır mayır : Hayrı mayrı yok. EVO., s. 363

haylaz maylaz : Haylaz maylaz, anasının gözü, suya batmaz falan ama, bu işlerden de iyi anlıyordum. AI., s.57

hazine muzine : Yanımızda adam boğazla, hazineni muzineni ko git! BTÜ., s. 243

helva melva : Helva melva... BTÜ., s. 281

hemen memen : Hemendesi memendesi yok! YD., s. 86

hemşeri memşeri : Hemşeri memşeri hiç müdana etmez.(dinlemez,aldırmaz) M., s.196

hemşeri menşeri : Hemşeri menşeri fosmuş meğer. BTÜ., s. 139

hergele mergele : Bu Topal hergele mergele ya, sahiden de bizim evde çok namuslu! KT., s. 281

hık mık : "Hüviyet" sormuş. Hık mık. Genç kadını alıkoymuş. AI., s.166

hiç miç : Hiçi miçi yok. KY., s. 87

hikaye mikaye : Hikayeci, hikaye mikaye diyecek oldu, kestim sözünü. BFV., s. 251

hoca moca : Sonra bu adam hoca moca olmadığı halde, ne güzel, ne doğru konuşuyordu. Ü., s.173

hoş moş : Hoş moş. HÇ., s. 31

höt möt : Ispartalı'ya, höt möt diyemezsin. YD., s. 72

hukuk mukuk : Üniversite hukuk mukuk anladık ama, açlıktan nefesi kokuyor. EB., s. 55

husus musus : Ben husus musus bilmem. S., s.16

huy muy: Huy muy. KKBK., s. 29

huzur muzur : Allah'ın huzuru muzuru, göğsü üzerinde bağlı ellerini çözüp hart hurt kaşındı. EVO., s. 251

hükümet mükümet : Kadının kulağına girmezdi oldubitti parti marti, hükümet mükümet. KT., s. 222

ıh mıh : Sonra ıhı mıhı, bildiğin gibi... BTÜ., s. 346

ırgat mırgat : lrgada mırgada ne ihtiyacı olacak? KT., s. 369

ırmak mırmak : Kendini ırmağa mırmağa atar da... EVO., s. 100

ırz mırz : Irza mırza dolanmaktan da aranmıyordu üstelik. Ü., s.10

ızgara mızgara : Sonra da ızgara mızgara bir şeyler... EB., s. 210

içki miçki : İçki miçki, av eti filan, nargile margile... KT., s. 269

içlik miçlik : Külot pantol, ceket, içlik miçlik buna keza. G., s. 76

içlik müçlük : Gâvurun serptiği paralardan iyi bir deşirdi(toplamak) mi peşin zorlu bir lacivert takım alacak, sonra içlik müçlük, anasına yemeni mümeni... S., s.86

idare heyeti midare heyeti : Ben idare heyeti midare heyeti anlamam. S., s.20

iğne miğne : İğne miğne yaparlar, hap map yuttururlar… deyince Emeti'nin aklına yattı. G., s. 201; Sonra, iğneler miğneler… KY., s. 68

ihtiyar mihtiyar : İhtiyar mihtiyar ama. M., s.246

indullah mindullah : Doğru amma emmi, dayım indullah mindullah tanır mı? VV., s.100

inşallah minşallah : İnşallahı minşallahı yok. EB., s. 12

İsmet Paşa mismet paşa : Çekinmeyiz biz İsmet Paşa'dan mismet paşadan. M., s.433

istemem mistemem : Hala istemem mistemem demiyor mu? VV., s.401

iş miş : "İş miş istemiyorum… "demeseydi. DK., s. 122

iş müş : Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119

işçi mişçi : Böyle işçi mişçi, katip ketebe takımı… UK., s. 22

işyeri mişyeri : Lokantalar, oteller, kahveler, işyerleri mişyerlerini tekmil gezip hem teftiş edecek, hem de vali mali hakkında milletten tahkikat geçecek! MM., s.41

izin mizin : İzin mizin almadan kapıyı açmaya çalışıyordu. GK., s. 113

Kabak Hafız mabak Hafız : Kabak Hafız, mabak Hafız. K., s. 65

kabak mabak : Bundan böyle Kabak mabak da demeyeceğim. VV., s.93

kabzımal mabzımal : Kabzımal mabzımal değil… GK., s. 24

kaçılır maçılır : Kaçılır maçılır mı? BTÜ., s. 243

kafa kâğıdı mafa kâğıdı : Emeti memeti, kafa kâğıdı mafa kâğıdı. G., s. 203

kahırlı mahırlı : Yoook, öyle kahırlı mahırlı... BTÜ., s. 99

kahve mahve : Karısına gelince, "Rezil olduğu bu mahalleden çıkmayalım ki, kahveye mahveye yüzü olmasın namussuzun, evin dört duvarı içinde kararıp kalsın! EB., s. 234

kahve mahve : Kahve mahve içtiler bir iki... VV., s.104

kalabalık malabalık : Kalabalık malabalık, boş çeviremiyor. KY., s. 200

kaldı ki maldıki : Kaldı ki'si maldıkisi yok. EVO., s. 137

kalıp malıp : Derken, elden düşme bir makine, kalıp malıp, deri meri… EVO., s. 164

kamyon mamyon : Vallahi billahi, yol, bel kesmedim hele kamyon mamyon tövbe! Suçlu., s. 263; Sağda kamyonlar mamyonlar durur. GK., s.19

kan man : Kan man, bacağının sızısı mızısı vızgeliyordu. GK., s. 305; Kan man umurunda değildi. SÇ., s. 190

kanun manun : Biz kanun manun tanımayız. HÇ., s. 348; Kanunu manunu bırak. YYB., s.279

kap map : Aşa maşa el atıyorum, kapları mapları yıkıyorum, dedim. BTÜ., s. 175

kapanır mapanır: Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

kapı mapı : Açaman kapı mapı. YYB., s.58

karakız marakız : Karakız'lar marakızlar, değil mi? C., s.86

karakol marakol: Karakol marakol uzatacaklarına, iş madem bu kerteye geldi, kabadayılık bizde kalsın.. VV., s.243; Yoksa boşver karakola marakola, dallandırma! KKBK., s. 252

karalık maralık : Ama sonra barışmışlardı da karalık maralık, sıkıntı mıkıntı uçup gitmişti. GK., s. 307

kardaş mardaş : Nasıl avradına uyup beni, kardaşlarını mardaşlarını çiğneyip gitti? GK., s. 329

kardeş mardeş : Kardeş mardeş, ne diye birlikte oturalım? EB., s. 113

karı marı : Karıda marıda gözü yoktu. S., s.130; Peki desin, karıyı marıyı, çoluğu çocuğu defeder, onları çeker alırım evime. EB., s. 21

karıcığım marıcığım : Kocası karıcığım marıcığım derken; "Geliyor ha, geldi ha" sesleri arasında Atatürk trenle gelmişti. YD., s. 360

karın marın : Karnını marnını itler parçalamış. EVO., s. 249

karın murun : Karnını murnunu doyurdum. GK., s. 38

kart mart : Lakin kart mart, karı bu şimdiki karısından daha ateşli, daha cilveliydi doğrucası. GK., s. 61

karyola maryola : Karyola maryola… YYB., s. 76

kasap masap : Demek kız pavyon sahipleriyle kırıştırdığı için boş veriyordu kasaba masaba, bakkala makkala! SBK., s. 140

kasap musap : Kasap musap önlerinde dolanaydın bi iki… YYB., s. 128

kasavet musavat : Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam. S., s.75

katip matip : Katip matip vız geliyor… DE., s.32; Katiple matiple uğraşacak durumda mıydı? Ü., s.317

kayıt mayıt : Kaydı maydı. GK., s. 83

kayınbaba mayınbaba : Ben öyle kayınbaba mayınbaba kumandasına gireceklerden değilim. DK., s. 211

kaynana maynana : Kaynana maynana da asla hesaba katmam. El K., s. 150

kaza maza : Şimdi kazalarda mazalarda millet akın akın bizim partiye giriyormuş! Ü., s.229

kebap mebap : Temiz bir bardak, eyi bir kebap mebap… C., s.55

kefensiz mefensiz : Yarın cartayı çektim mi, kefensiz mefensiz, it ölüsü gibi meydanda kalacak leşim. EVO., s. 30

kefil mefil : Kefile mefile ne lüzum var efendim? BFV., s. 113

kelli melli : Bu kelli melli ağzınla… GK., s. 242

kemik mümük : Kemik mümük. YYB., s.128

keşif meşif : Sen bırak şimdi keşfi meşfi de, akşam barda mıydı, ondan haber ver! 123

kıble mıble : Kıble mıble, rasgele serdi. EVO., s. 261

kıç mıç : Kıç mıç, bacaklar macaklar… EB., s. 187

kırıttı mırıttı : Kızardı biraz kırıttı mırıttı… EB., s. 21

kıs kıs : Kabak Hafız kıs kıs gülmekle yetinmişti. KT., s. 15

kısa mısa : Ağası mağası, hele o biçim kısa mısa giyinip… YK., s.12

kıskanç mıskanç : Kıskanç mıskanç... YD., s. 88

kısmet mısmet : Bırak kısmeti mısmeti, dedi. YD., s. 44

kız mız : Onun kızı mızı ölmedi. EK., s.35; Yani, kızın mızın, yabancıların rahatsız edemeyeceği bir yere mi gidelim, şekerim? KT., s. 275; Lakin kızlara mızlara gitmez, rakı muku içmezdi. GK., s. 96

kilise milise : Artık kilise milise şöyle dursun, camiye gitmeliydi. KT., s. 12

kim bilir mim bilir : Kim biliri mim biliri yok. EVO., s. 351

kinin minin : Kinin minin de alacağız yanımıza. EVO., s. 44

koca moca : Koca moca taktığı var mı? AI., s.10; Kocası mocası, davul çalması, mavul çalması, ünü münü... SÇ., s. 32; "Kocası mocası yok!" dedi. G., s. 71

konsomatris monsomatris : Bar mar, konsomatris monsomatris, hatta genelevdekiler bile arkadaşlığa, dostluğa saygı gösterirlerdi. SBK., s. 186

konturat monturat : İşçi konturat monturat dinlemez ağa. C., s.28

konuş monuş : Kızla konuşup monuşmuş mu? VV., s.156

korkut Bey morkut bey : Korkut Bey morkut bey. EB., s. 61

korum morum : Seni çiftlikte korum morum dedi. BTÜ., s. 287

koştular moştular : Çocuklar koştular moştular. YK., s.28

kovar movar : Onlar yaralı parmağa işemez, beni kovar movar… G., s. 109

kozalak mozalak : Yoluyorlardı kozalakları mozalakları. EVO., s. 408

kömür mömür : Ocağa kömür mömür ata ata giderik, beleş beleşine. S., s.87

köy möy : Köy möy bilmem. BE., s.90; Siz de köye möye varırsanız sağlıcağla... BTÜ., s. 157

kravat mıravat : Kemik gibi sert yakalıklar, kravat mıravat… GK., s. 279

kriko miriko : Kriko miriko, levye mevye patırdatıyorsun. BTÜ., s. 19

Kudret Bey mudret bey : Kudret Bey, mudret bey, eski dost, ahbap, arkadaş falan filan, herif son haftalarda adamakıllı şımarmıştı. Ü., s.248

kulak mulak : Memmed'in kulağına mulağına gider de… GK., s. 369

kumandan mumandan : "Zabit mabit, kumandan mumandan…" M., s.324

kurs murs : Kurs murs, vazife mazife patırdatıyor da. M., s.157

kurulanır murulanır : Oğlu yıkanır, çıkar, kurulanır murulanır çay içerken. S., s.105

küfe müfe : …küfeler müfeler , sandıklar munduklar…GK., s.19

külot mülot : Sonrasına bakın; çizme mizme, külot mülot, kuşak uşak... VV., s.58

kürek mürek : Küreği müreği bir yana giderek, Kastamonuluyu aldı ta öbür başa götürdü. GK., s. 96

kürtaj mürtaj : Bir ara kürtaja mürtaja boş verip keçenin dört ucunu bırakmayı düşündüyse de uygun bulmadı. G., s. 113

kütlü mütlü : Kütlüye mütlüye gitmesin. EVO., s. 104

laf maf : Laf maf. YYB., s.195

lahavle mahavle : Lahavlesi mahavlesi yok. EK., s.120

laiklik maiklik : Arkadaşı, "Laiklik maiklik", demişti. VV., s.110

leman hanım meman hanım : Leman hanım meman hanım, bir göğüs, Leman Hanım'ı bir kenara iter, dalar. EB., s. 70

levye mevye : Kriko miriko, levye mevye patırdatıyorsun. BTÜ., s. 19

Menderes münderes : Benim yanımda Menderes'ten münderesten gönüllü. GK., s. 370

meze müze : Bize sendeki kiloluk rakılardan bi dene meze müze de yap çat sar bir kağıda... VV., s. 45

n'olmuş m'olmuş : N'olmuşu m'olmuşu yok! GK., s. 161

nalın malın : Nalın malın çeyrek saat içinde kamyona yüklenmişti. EVO., s. 213

namaz mamaz : Namaz mamaz kılmazdı ya, iyi adamdı. BTÜ., s. 5; Namaz mamaz… YYB., s. 53

nargile margile : İçki miçki, av eti filan, nargile margile… KT., s. 269

narh marh : Narh marh kaldırır, milleti serbest bırakırdım. KKBK., s. 122

nasıl masıl : "Nasılı masılı yok, geleceğim.",diyor. ÖE., s.82; Toprağı, nasılı, masılı.... KT., s. 217

nasır nasır : Avuçları nasır nasır. KY., s. 115

Nato mato : Bırak şimdi Nato'yu matoyu da şunu okuyalım. GK., s. 176

nazar mazar : Nazar mazar değdirirsin! S., s.74

ne var me var : Ne varı me varı yok arkadaş. BTÜ., s. 82

ne yaptık me yaptık : Ne yaptıkı me yaptıkı yok. BTÜ., s. 95

neden meden : Nedeni medeni yok, itin biriyim işte. KT., s. 88

neden meden : Nedeni medeni yok. SÇ., s. 213

Nedim Ağa medim ağa : Nedim Ağa medim ağa taktığı yok. KT., s. 263

niçin miçin : Niçini miçini yok, git işte! AI., s.103

nikâhlı mikâhlı : Ben senin nikâhlın mikâhlın değilim. MM., s.79

nikahsız mikahsız : Arsız, yüzsüz olsam elin gencecik adamının ardına nikahsız mikahsız takılıp dolaşmazdım kapı kapı! AI., s.39

nine mine : Nineciğin mineciğin. MM., s.280

nişangāh mişangāh : Yani başladı mı atmaya, nişangāh mişangāh tanımaz. BE., s.90

niye miye : Niyesi miyesi yok. MM., s.79; Niyesi miyesi yok. Ü., s.100; Niyesi miyesi yok. EVO., s. 71

O... U morospu : O... U morospu helal olsun! K., s. 95

ocak mocak : Neme gerekti benim parti marti, ocak mocak? GK., s. 298

oğlu moğlu : Oğlu moğlu demez, ekmeklerinden ederdi onları. GK., s. 284; Oğlum moğlum deme. EVO., s. 350

okul mokul : Okul mokul, sınav mınav vızgeldi. SBK., s. 196

okumak mokumak : Okumak mokumak, Avrupa'ya mavrupaya gitmek filan fostu fos! YYB., s.79

okumuş mokumuş : Okumuş mokumuş, hava burda, dedi. KKBK., s. 69

Osmanlı mosmanlı : Osmanlı mosmanlı derken, hani olur a! KP., s. 80

ot mot : Ot mot. DE., s.197

otel motel : Otelleri motelleri de teftişe başladı… MM., s.41

öküz möküz : Öküz möküz vız gelirdi. SÇ., s. 212

ölür mölür : Ölür mölür de… G., s. 210

özel Kalem mözel kalem : Mebuslar Özel Kalemi, mözel kalemi dinlemeden bakanlar, hatta Başbakan'ın odalarına girivеriyorlardı. GK., s. 103

para mara : "Böyleleri," dedi, " paraya maraya da yanaşmaz hık!" MM., s.42

para mura : Belki de yattıktan sonra parasına murasına el atmak için. GK., s. 76; Parasını murasını şorya şurya çarçur etmesin. GK., s. 231

parti marti : Biz cahil insanlarız, parti marti bilmeyiz pek. G., s. 108; Kadının kulağına girmezdi oldubitti parti marti, hükümet mükümet. KT., s. 222; Neme gerekti benim parti marti, ocak mocak? GK., s. 298; Sonunda Demirkırası, partiler martiler. Ü., s.58

parti mürtü : Benim neme gerek parti mürtü? GK., s. 226

paşalık maşalık : Bunun soyunda mutlaka paşalık maşalık olacak. KT., s. 161

paşazade maşazade : O olmaz olasıca paşazade maşazade hep birlikte gidiyorlar dağlara taşlara. KT., s. 248

peki meki : Pekisi mekisi adamakıllı bozuldum. KP., s. 80; Pekisi mekisi yok. AI., s.64; Pekisi mekisi yok. El K., s. 42

pendir mündür : Pendir mündür(peynir) de olsa iyi ya havla(helva) da iyi, tahan havlası. S., s.87

Pervin mürvün : Deyusun oğlunun kafasını gözünü yarıyım da anlasın benim Pervin mürvün olmadığımı! GK., s. 163

pırtı mırtı : Sırt mırt, pırtı mırtı alıyor. GK., s. 334

pijama mijama : Adam pijama mijama sıkılıyor, gecelik entarisi olmalı. GK., s. 296

piyango miyango : Piyango miyango mu çıktı? EVO., s. 72

polis molis: Polis molis istemiyorum. VV., s.241

pudralı mudralı : Saçım başım taralı, pudralı mudralı onu uyutacam da anlamayacak! C., s.85

rakı makı : Rakı makı al. EVO., s. 303

rakı muku : Lakin kızlara mızlara gitmez, rakı muku içmezdi. GK., s. 96

Ramazan mamazan : Ramazan mamazan çıktı aradan. HÇ., s. 152

rapor mapor : Sakın rapor mapor düzenliyor olmasındı? MM., s.120

Recep mecep : Recep'i mecep'i yok. YD., s. 229

renk menk : Oğlanın rengi mengi geçti. C., s.55

resmi mesmi : Resmi mesmi; jandarmaların arasında suç işlediği şehre yollar. Ü., s.9

Reşat meşat : Sen şimdi boş ver Reşat'a meşata da, gel, birlikte yaşayalım! KY., s. 181

reşit meşit : Bu Reşitler meşitler oğlanı çir gibi yedirdiler Hamza ya. HÇ., s.316

rica mica : Boş ver ricayı micayı… TD., s. 52; Rica mica, kimin umurunda. EB., s. 25

rugan mugan : Rugan mugan. KKBK., s. 283

rüşvet müşvet : Rüşvet müşvet kabul etmedi mi? Ü., s.227

saç maç : Saç maç uzatır, elinden ayna tarak düşmez olur, karı kancık ardında dolanmıya başlar… GK., s. 38; Saçları maçları da tarar mı sana. C., s.14

sadaka madaka : Atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekat mekat… KT., s. 103

safrakesesi mafrakesesi : Karnımı açacak, midemi dışarı yıkanacak, karaciğer, safrakesesi mafrakesesi oynayacak. KKBK., s. 68

sağlık işleri mağlık işleri : Belediye melediye, sağlık işleri mağlık işleri karıştırdı. MM., s.59

sahan mahan : Tencere, sahan mahan… EVO., s. 193

sahte mahte : Sahte mahte olmasın? Ü., s.107

sakal makal : Saçlarına, bıyığına, sakalına makalına kır düştü diye iş kalmadı mı sayıyordu? GK., s. 285

sakın makın : Sakını makını yok. MM., s.42; Sakını makını yok. AI., s.116

saklandı maklandı : Saklandı maklandı mı? BTÜ., s. 354

salata malata : Salata malata hazır olmalı. EVO., s. 305

sancı mancı : Sancın mancın mı var? Ü., s.100

sandık munduk : …küfeler müfeler , sandıklar munduklar…GK., s.19

sarhoş marhoş : Sarhoş marhoş, numara numara geriledi. AI., s.121

sarılık marılık : Üçüncü kadehte sarılık marılık kalmadı yüzde. EB., s. 185

savcı mavcı : Senin çavuşun, onbaşın, savcın mavcın benim umurumda mı? K., s. 104

sebep mebep : Sebep mebep yok. EK., s.132

sebze mebze : Vazgeç sebzeden mebzeden de pamuk alım satımı yap... KT., s. 163

seçim meçim : Ondan sonra da kalkarlar seçimmiş meçimmiş… G., s. 118

Sema mema : Herifin Sema mema gördüğü mü var? Ü., s.124

senet menet : Aramızda senet menet de yok zati… S., s.10

serin merin : Hava serin merindi ya. EVO., s. 107

sert mert : Sana serttir merttir amma niye? EVO., s. 186

sevda mevda : Kendi nefsime anlamam sevdadan mevdadan. SBK., s. 213

sevdiği mevdiği : Üstelik, kocanı da sevdiği mevdiği yok. MM., s.106

seviyor meviyor : Seviyor meviyor ama bana inanır. SBK., s. 276

sevmek mevmek : Yakışıklı makışıklı, sevmek mevmek. EB., s. 72

sığır mığır : Sığır mığır... HÇ., s. 143; Tarlayı marlayı, sığırı mığırı sattım dimem. G., s. 201

sıkıntı mıkıntı : Ama sonra barışmışlardı da karalık maralık, sıkıntı mıkıntı uçup gitmişti. GK., s. 307

sınav mınav : Okul mokul, sınav mınav vızgeldi. SBK., s. 196

sıra mıra : Bağa gözlüklü, koca göbekli, rölöve şapkalı bir adam sıra mıra dinlemeden gelmiş ortalarda bir yere girivermişti. YYB., s.67

sırt mırt : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137; Sırt mırt, pırtı mırtı alıyor. GK., s. 334; Sırtı mırtı yunar arınır… GK., s. 232

sırtı murtu : Sırtımı murtumu yıkarsın, bavuluma mavuluma sahap olursun… GK., s. 89

sırtlık mırtlık : Sırtlığı mırtlığı veremeyecekti karısına. BTÜ., s. 373

sıtma mıtma : Sıtma mıtma, ağası, yengesiyle verirler. EVO., s. 346

sızı mızı : Kan man, bacağının sızısı mızısı vızgeliyordu. GK., s. 305

sist mist : Görmedim ama, çarşıdan geçiyordu, en hergelelerinden bir alay liseli, sist mist Marilin falan… KY., s. 26

soğan moğan : Soğan moğan almış. EVO., s. 440

solucan molucan : Kurda kuşa değil de, solucana molucana. GK., s. 17

sorduğu morduğu : Kaldı ki, sorduğu morduğu yoktu. KT., s. 330

sporcu miporcu : Yumrukları kuvvetli sporcu miporcu… EB., s. 61

staj mıtaj : O seneye hukuku bitirip ya Avrupa'ya gidecekti ya da staj mıtaj, avukatlık. EB., s. 138

suçsuz muçsuz : Hem de suçsuz muçsuz… M., s.40

suç muç : Suçum muçum yok benim. EVO., s. 354

sumak mumak : Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı… C., s.56

sus mus : Artık sus mus para etmedi. Ü., s.273

sustalı mutsalı : Esrar, afyon, sustalı mutsalı da içeri sokulmaz olmuştu. Ü., s.295

susuz musuz : Boş kadehine yeniden rakı koydu, susuz musuz dikti. MM., s.20; Rakıya nasıl dayanıklı olduğu hakkında fikir vermek için, susuz musuz, gelene git demiyordu. Suçlu., s. 85; Susuz musuz ilk, sonra ikinci dubleleri yuvarladıktan sonra kendine geldi. OKGK., s. 170

Sülo mülo : Tabii Sülo'yu müloyu göremiyor, esrar içip sokaklarda dolaşamıyor. DK., s. 203

sürgü mürgü : Sürgü mürgü içeydin bari... BTÜ., s. 108

sürtük mürtük : Sürtük mürtük, öteki de boynuzlu, moynuzlu… GK., s. 294

şaka maka : Şaka maka kıza fena yaktın abayı ha! DK., s.44

şamar mamar : Şamar mamar… GK., s. 202

şarap marap : Şaraba maraba filan. S., s.131

şaşı maşı : Sahi şaşı maşı, aptal maptal ama, bakışları da bakış değildi kızın hani. KT., s. 243; Şaşı maşı. KT., s. 324

şef mef : Herifin şef mef taktığı yok ki. M., s.248

şehirli mehirli : Şehirli mehirli vızırtı gelir gayri. BTÜ., s. 361

Şehnaz mehnaz : İşin iç yüzünü öğrenip Şehnaz'ı mehnazı... KT., s. 197

şeriat meriat : Şeriat meriat bilmem ben! HÇ., s. 33

Şerif Ağa merif ağa : Sen meğer Şerif Ağa'dan merif ağadan daha ağaymışsın! SÇ., s. 225

şey mey : Şeyi meyi yok. TD., s. 85

şikayet mikayet : İş müdürlüğüne şikayet mikayet? G., s. 34

Şuşârı muşârı : Tekmil Yıldızeli, Şarkışla, Şuşârı muşârı(Şuşehri muşehri) dökülüp gelmişti. S., s.87

tahta mahta : Eve gidecem vallaha kardaş, tahta mahta silecem. C., s.55; Tahta mahta alalım. EVO., s. 94

taksi maksi : Yaylıma giderken taksi maksi çarpmaz mı? GK., s. 18

tapu mapu : Tapu mapu, hak mak. KT., s. 346

tarih marih : Demin tarihi marihi lafı etmiştin. DE., s.163

tarikat marikat : Tarikata marikata girmiş. GK., s. 61

tarla marla : Kırık sırık, ev mev, tarla marla.... KKBK., s. 278

tarla marla : Kırık sırık, ev mev, tarla marla? AI., s.31; Tarlamız marlamız yok bizim. BTÜ., s. 139; Tarlayı marlayı, sığırı mığırı sattım dimem. G., s. 201

tasa musa : Gam mum, tasa musa, kasavet musavatı yanıma sokmam. S., s.75

Taşlık maşlık : Tamamdı be, ne diye Taşlık'ta maşlıkta… EB., s. 137

tatlı matlı : Bir kızartma, bir daha, sonra püreli kebap, kuzu içi pilav, tatlı matlı… YYB., s. 191

tavuk mavuk : En sıkı arkadaşı olurum, derdini bana açar, sık sık gırtlağımızı çalkalarız rakıyla, tavuk mavuk, havyar mavyar... VV., s.73; Sen bize bir şişe rakı, biraz da tavuk mavuk al, karışma gerisine... SÇ., s. 225

tellak mellak : Hamam sahibi Kocabıyık öteki tellaklar mellaklar amma da şaşırırlardı. S., s.105

telsiz melsiz : Fakat baskında, ileri sürdüğünüz gibi, telsiz melsiz zararlı kitaplar falan bulamazsam... KT., s. 350

teneke meneke : Bundan sonra çöpçüye teneke meneke götürme Kudret. MM., s.222

tenha menha : Tenhalarda menhalarda ağlar oldu. Ü., s.58

ters mers : Ters mers iş görür gelini soyarken, hatta gelinliği falan parçalar… ÖE., s.40; Titriyor, adımlarını ters mers atıyordu. OKGK., s. 145

teyze meyze : Bana teyzeden meyzeden hayır yok. El K., s. 117

tıngır mıngır : Çayını tıngır mıngır karıştırmaya başladı. 72.K., s.37

top mop : Top mop istemiyorum arsamda! DK., s.63

topal mopal : Topal Nuri, topal mopal hakçası tam erkekti. KT., s. 70

töbe möbe : Bırak töbeyi möbeyi, aç açına et kokusu, iflahım kesildi. YYB., s.279

Trablus mırablus : Trablus mırablus… EVO., s. 20

tuh muh : Bırak tuhu muhu... VV., s.322

ulan mulan : Yooo, ulanla mulanla konuşma! KT., s. 209

urba murba : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

usta musta : Ustalar mustalar, ameliyeler mameliyeler gelir. GK., s. 34

ustı mustı : Evin yapılışında ustıya mustıya para da vermiyecez. GK., s. 352

uşak muşak : Uşaklarla muşaklarla güleş tutarmış. YK., s.93

utanma mutanma : Utanma, mutanma silinmişti. SÇ., s. 51

uyku muyku : Geceleri uyku muyku hak getire," diye devam etti. TD., s. 94

uyur muyur: Uyur muyuruz da dedi. BTÜ., s. 2

üçkâğıt müçkâğıt : Üçkâğıt müçkâğıt. KY., s. 115

ümit mümit : Ümidi, mümidi Gafur Ağasıydı. GK., s. 21

ün mün : Kocası mocası, davul çalması, mavul çalması, ünü münü... SÇ., s. 32

üzüm müzüm : Üzümü müzümü bırakmış. YK., s.22

vali mali : "Gayri bundan ötesinin taşını ayıklasın vali mali!" dedi. MM., s.27

vatandaş matandaş : Vatandaş matandaş, zaten nazla niyazla gelen Batılı turistlerin midelerini bulandırmaya hakları yoktu. GK., s. 247

vazife mazife : Kurs murs, vazife mazife patırdatıyor da. M., s.157

VC. li meceli : VC. li, meceli, arkadaş markadaş ama, bakıyordu da eski partili arkadaşlarından kendisi kadar elinde avucundakileri tüketmişi yoktu. BFV., s. 168

Veli mülü : Ama Veli'den mülüden daha gözde. GK., s. 31

vergi mergi : Vergi mergi de kesiliyordur tabii? S., s.73

verirken verirken : Âdem aleyhisselama bile iğvayı verirken verirken... HÇ., s. 25

vilayet milayet : Patron bugün vilayet milayet meşgul. KY., s. 29

ya da ma da : Ya da'sı ma da'sı yok. YYB., s.20

Yahudi mahudi: Davit Yahudi mahudi ama, bildiğin gibi değil. KKBK., s. 223

yahut mahut : Yahutu mahutu yok, ona da. EB., s. 61

yakışıklı makışıklı : Yakışıklı makışıklı, sevmek mevmek. EB., s. 72

Yasin masin : Hazır Yasin masin de yok. VV., s.280

yaşlı maşlı : Yaşlı maşlı kocalık vazifelerini yapabiliyor yapamıyor, her ne ise. KY., s. 65; Matraklığıyla pek öyle yaşlıya maşlıya aldırıp protokole riayet edeceğini sanmadığım ateş gibi bir delikanlı oturduğu yerden edeple kalktı. YYB., s.65

yatak matak : Allah gecinden versin, dost istemez amma, hasta musta olur, yatağa matağa düşersen öksüzlerine kim bakar? G., s. 201; Bir iki çul çuval, yatak matak… EVO., s. 193

yavru mavru : Yavrum mavrun değilim senin ben! YD., s. 315; Ben senin yavrun mavrun değilim! SÇ., s. 159

yemeni mümeni : Gâvurun serptiği paralardan iyi bir deşirdi(toplamak) mi peşin zorlu bir lacivert takım alacak, sonra içlik müçlük, anasına yemeni mümeni… S., s.86

yitirir mitirir : Gece vakti yanında durmasın, yitirir mitirirsin. MM., s.47

yoğurtçu moğurtçu : Yoğurtçu moğurtçu. KP., s. 112

yoksa moksa : Yoksası moksası… ÇKK., s. 42; Bırak şimdi yoksayı, moksayı. VV., s.178

yük mük : Yük mük olsa da taşısa… KP., s. 14

yüzük müzük : Bende yüzük müzük yok, yallah! El K., s. 99

yüz müz : Kötü bakıyor, yüzünü müzünü okşuyordu. GK., s. 72

zabıt mabıt : Sonra, isterse zabıt mabıt tutsunlar. MM., s.23; Zabıttan mabıttan vazgeç.! K., s. 184

zabit mabit : "Zabit mabit, kumandan mumandan…" M., s.324

zadelik madelik : Görüyorsunuz, zadelik madelik uçtu gitti. El K., s. 163

zaman maman : Zamanı mamanı yok. KT., s. 247

zampara mampara : Çünkü zampara mampara ama arkadaş karısına, kız kardeşine ilişmeyeceğini, duymayacak kadar yakışıklı olduğunu biliyordu. SBK., s. 303;

Zampara mampara ama iyi arkadaş, biliyor musun? KY., s. 47; Heye, zampara mamparadır amma... VV., s.99

zarar marar : Hayır, zararla mararla oturmayacağım. Ü., s.241

Zat-ı Kibriya matı Kibriya : Zat-ı Kibriya matı Kibriya tanımam. EVO., s. 447

zayıf mayıf : Zayıf mayıf, çirkin mirkin, tam kendine layık karıydı. HÇ., s. 61

zekat mekat : Atla git hacca, sadaka madaka, fitre mitre, zekat mekat… KT., s. 103

Zeliha meliha : Bu Zeliha meliha değil, asıl bu dini bütün kadın… KT., s. 242

zor mor : Zor mor. BFV., s. 47

1.1.2.2.2. İkinci Sözcüğün Başına p- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

çıtı pıtı : Ne çıtı pıtı bir ev kadını olurdu! S., s.95

dost post : Sonraaa, kancık belki de dostlar, postlar peydahlamıştır. Ü., s.236; Takıntısı, dostu postu yoktu henüz ki. EB., s. 77

hırt pırt : Gelinin odayı, odadaki "hırtı pırtı" karıştırıp para aramak âdeti olduğunu bildiği için, biriktirdiklerini köşe bucak saklar, zaman zaman torunlarına verirdi. MM., s.199

hişt pişt : Yeğen hatırı sayacak mı, yoksa kalbini bozup hişt pişte mi başlayacaktı. VV., s.286

sus pus : Çocuklar İhsan Ağabey'in korkusundan sus pus. SBK., s. 75; Sen kim oluyorsun da ben senin karşında sus pus olacakmışım? AI., s.120

süklüm püklüm : Çaresiz, Şahinde hanım ortaya süklüm püklüm çıktı. AI., s.110

yırtık pırtık : Yırtık pırtık üstelik de kir içindeki yeşil beyaz formalarla şortlar, kramponları düşmüş çamur içinde top ayakkabıları, şu bu köşede yığılı duruyordu. M., s.88; Yırtık pırtık, lime lime romanlarından başka arkadaşı yoktu. SBK., s. 77

1.1.2.2.3. İkinci Sözcüğün Başına s- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

kaba saba : Kaba saba kapıcı burada olduğunu, niçin aradıklarını, akrabası falan olup olmadıklarını sordu. Ü., s.236

1.1.2.2.4. İkinci Sözcüğün Başına t- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

afur tafur : Sorarsanız, tamam, önemli kişidir ama afuru tafuru çapında değil. YYB., s.194

1.1.2.2.5. İkinci Sözcüğün Başına y- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

solak yolak : Genç solak yolak başladın mı? KKBK., s. 320

1.1.2.2.6. İkinci Sözcüğün Başına z- Ünsüzü Getirilerek Yapılan İkilemeler

aman zaman : Amanı zamanı yok,marş! G., s. 205

avur zavur : Okuma yazma biliyorlar diye avur zavurlarından geçilmiyor! GK., s. 278

tavır zavır : Gafur, gene hep o Gafur, hep köye geldiği gibi. Sarı ayakkabıları, paltosu, atkısı, tavırıyla zavırıyla. GK., s. 286

tavur zavur : "Belli canım, o kalıp, o kıyafet, o tavur zavur…" Ü., s.217

1.1.2.3. Son Seste Benzerlik

Bu ikilemelerin son seslerinde ya da hecelerinde, aldığı eklerde benzelikler bulunur.

aftos piyos : Sonra, benim gibi milletvekilliğine aftos piyos geçmiş birine şef olmak kolay mı? YYB., s.142

alavere dalavere : Müessenin gizli kapaklı işlerinin, alavere dalaverelerinin büyüklüğü, genişliği, derinliği, bulaşıklığına bağlıydı. MM., s.13

allak bullak : Çığlıklar, düdük sesleri, gecenin bu ileri saatinde işçi mahallesinin sakin gecesini allak bullak etmişti. M., s.315

apar topar : Buradan ne için apar topar gittin? Ü., s.124

ara sıra : Ben de ara sıra gelir görürüm seni! Ü., s.97

ayrı gayrı : Ayrı gayrımız mı var? EK., s.148

civelek fingirdek : Civelek fingirdek kızlarına laf atmak, sarkıntılık etmek şöyle dursun. DK., s. 7

Çin maçin : Belki Çin maçin, belki kara Afrika, belki Hindistan, belki de Kızılderililere bitmez tükenmez savaşların zehirli ok vınıltılarını duyar gibi olduğu, boy atmış kalın bedenli ağaçların Amerikasına! KY., s. 3

.

1.2. YAPILARINA GÖRE İKİLEMELER

1.2.1. Eşit Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

abidik gubidik : Ya Abidik-Gubidik Twist'ini öğretmeye kalkması? YD., s. 80

ağlaya çırpına : Zaten ağlaya çırpına bir mal olmuştu. HÇ., s.309

ahım şahım : Kaldı ki, Rıza'nın sevip okşaması da pek öyle ahım şahım değildi. El K., s. 50

ak pak : Bir kıyıda hela bekçisi ak pak Azgın Ağa oturmuş. M., s.87

akıl fikir : Sen akıl fikir ihsan eyle. AI., s.177

aksıra öksüre : Boğula tıkana, aksıra öksüre gülerlerken, Efendi Mansur nasılsa, ortalığın karardığına dikkat ederek projektörleri yaktı. S., s.68

Allah lillah : Allah lillah aşkına söyle. EVO., s. 342

aşna fişna : Demek bunca dikkatine karşılık, kız gene de İstanbul 'dan buraya film

çevirmek için gelmiş bir sinemacıyla aşna-fişnaydı? YD., s. 142; Şu yırtık Pervin gibi hizmetçilerle bir iki aşna fişna, ondan sonra o da dönerdi ötekilere. GK., s. 195

aşna fişne : Meğer Garson Rıza'yla Hacer Hanım arasında aşna fişne varmış. El K., s. 330

ayan beyan : Dosyasını tetkik ettim, suç ortaklarının ithamlarına rağmen, her şey ayan beyan. El K., s. 314

ayın beyin : Ayın beyin oldu tekmil! (beyninden vurulmuşa dönmek) VV., s. 46

ayın uyun : Çünkü ayın uyun değil. S., s.67

ayna tarak : Saç maç uzatır, elinden ayna tarak düşmez olur, karı kancık ardında dolanmıya başlar… GK., s. 38

ayrı gayrı: Ayrı gayrıları mı vardı? KT., s. 211

bakkal çakkal : Hacı, hoca, bakkal, çakkal olsundu da öğretmen olmasındı. YD., s. 45

baldır bacak : Ayaklarına kapanıyor, tabanlarının altını, baldır bacaklarını yalarken… EB., s. 140

baldır bacak : İri, yeşil gözler, kudretten sürmeli kirpikler, o baldır bacak, o göğüs möğüs… KT., s. 132

başgöz : Böyle bir damatla başgöz ettikten sonra… YK., s.99

bata çıka : Karanlıkta çamurlara bata çıka, yere diz vere kalka koşuyor. HÇ., s.203; Yalınayak çocuklar, çamurlara bata çıka koşuşuyorlar. BE., s.73

batıla çıkıla : Kan tere batıla çıkıla mahallenin dar, eğri sokaklarında dakikalarca koşulur. Suçlu, s. 14

belik pürtük: Onda bunda belik pürtük var bir iki yüz lira kadar… EK., s.43

boğula tıkana : Boğula tıkana, aksıra öksüre gülerlerken, Efendi Mansur nasılsa, ortalığın karardığına dikkat ederek projektörleri yaktı. S., s.68

boğula tıkana : Tuvaletten yaşlı bir kadının boğula tıkana öksürüğü gelmeye başladı. VV., s.190

boy pos : Boyundan, posundan utan! YYB., s.216

çarşı pazar : Çarşısına pazarına oldu bitti kendisi gider. AI., s.34

çatal bıçak : Tabii, onlar masada çatal bıçakla yerler. ÇKK., s. 90

dağ taş : Allah dağ taş mal vermişti. S., s.99; Dağ taş mal, mülk. KKBK., s. 75

dere tepe : Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. BE., s.14

devlet millet : İkiniz de maşallah devlete millete faydalı olacak çağdasınız. EB., s. 257

eciş bücüş : Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz. YYB., s.241

eğri büğrü : İşçi mahallesinde eğri büğrü sokaklara daldı. DE., s.67

eke toka : ...hanımın yerinde Hatça ablası gibi eke toka, kütür kütür bir kadın olsa,... GK., s. 154

el gün : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25; El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar... EVO., s. 192

encik büncük : Konu komşuya encik büncük hediyelerle, ağzı da İstanbul, Ankara, İzmir havadisleriyle dolu gelir. EVO., s. 426

enikonu : Enikonu gideceği cezaevi buradan başladığına göre. Ü., s.53

er geç : Er geç duyacağından korkuyordu. BE., s.22

eski püskü : Bakırı çıkmış kap kacaklarını, kırk yamalı yatak yorganlarını, eski püskü çul çuvallarını yüklenecek... EVO., s. 181

estek köstek : İndiriyor, kaldırıyor, estek, köstek, Mevlüt'ün kara gözleri için delinmedik kabağa bile girebileceğini anlatmaya çalışıyordu. G., s. 50; İşçilerle başa çıkamıyorum, estek köstek istemem. M., s.155

eş dost : El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar... EVO., s. 192

ev bark : Şu kadarcık bir maaşla ev bark sahibi olmaya... S., s.83

evire çevire : O halde seni evire çevire dövmeli! YYB., s.203

evliya enbiya : İsa'sı, Musa'sı, evliya, enbiya, Azrail, Cebrail, Mikail, İsrafil'ine kadar sövülmedik yerlerini bırakmadı. EVO., s. 9

eyi kötü : Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119

ezer geçer : Kocaman ayaklarıyla her şeyi ezer geçer biliyordu. OKGK., s. 100

ezile büzüle : Ezile büzüle, kırıla döküle durdu. AI., s.66; Sıkıştırdım, anlattı ezile büzüle... SBK., s. 142

falan filan : Dost, post, aftos, falan filan... KKBK., s. 81

fasa fiso : Üst yanı fasa fiso. EB., s. 162

filan falan : Annesini hiç sevmiyor filan falan diye caka sat. El K., s. 148

filan fıstık : Belle ki mebuslara böyle böyle, yemekler kurtlu, ekmekler çiğ, yevmiyelerimiz az filan fıstık yakıştırdık… G., s. 40

güle oynaya : İki kadın güle oynaya bulgur pilavını, turşuyu, üzüm kabını, testiyle suyu getirdiler. GK., s. 319

güle söyleye : Ama karısının inadına, güle söyleye. SM., s.22; Güle söyleye, daha doğrusu gençlerin gülüp söyleşmelerini hazla dinleyerek yemeklerini yerlerdi. OKGK., s. 152

güle söyliye : Ağız tadıyla, güle söyliye yiyelim. BE., s.19

hacı hoca : Hacı, hoca, bakkal, çakkal olsundu da öğretmen olmasındı. YD., s. 45

halim selim : Çocuklarının halim selim anasından hiç beklemiyordu bunu. YYB., s.22

haram zıkkım : Haram zıkkım olsun, yiyeme inşallah. ÖE., s.95

haşır neşir : Gene onlarla haşır neşir ol! K., s. 177

him dim : Konu komşu, bir mahalleli, him dim komşu…İnsan olan bir insan, doğma büyüme komşusuna fort atar mı? EVO., s. 75

hoplaya açıla : Öne düştü, merdiveni çevik zıplayışlarla, her zıplayışında da etekleri hoplaya açıla, hoplaya açıldıkça da kar gibi bacaklarını göstere göstere çıkıyordu. MM., s.77

hoppala cuppala: O müesseselerde pek bir şeyler bilmeye ihtiyacı yoktur hoppala cuppalaların. BFV., s. 271

hoş beş : Hoş beşten, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra, meseleyi açtı. SM., s.95; Selam, sabah, hoş, beş… KKBK., s. 309

ıkına sıkına : Süslü kağıda ıkına sıkına, zorla birkaç satır yazdı. 72.K., s.84

ırgalana çalkalana : Dolmuş ırgalana çalkalana Unkapanı'na geldi, durdu. EB., s. 72

ıvır zıvır : Radyoda ıvır zıvır bir konuşma… Ü., s.236

iğri büğrü : Tahtaları çürümüş, basık iğri büğrü evler kalabalığı. BE., s.73

iler tutar : Birbirinizin iler tutar yerini bırakmadınız. AI., s.120; İler tutar yerim kalmadı vallaha! BTÜ., s. 58; İler tutar yerim yok! SÇ., s. 21

ilim bilim : İlim bilim de ne oluyordu? Ü., s.245

incik boncuk : Gene top top patiskalar, salaşpurlar, aile bezleri, incik boncuk. KKBK., s. 199

ite kaka : Murtaza, kılıksızı ite kaka, sürükleye götürürken, mahallenin arasına giren iki bekçi, önce konuşulanlara kulak verdiler. M., s.40

itişe kakışa : Hala itişe kakışa boynuzlaşa geçmekte olan öküz, camız sürüsünün gürültüsüyle uyanmıştı tatlı uykusundan. K., s. 2

iyi kötü : İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk. C., s.138

kan ter : Şehrin kalabalık caddelerinden birinin omuz omuza kaldırımında, kan tere batmış. S., s.31

kanun nizam : Mimar, mühendis, kanun nizam ağızları yaptı. YYB., s.191

kaptı kaçtı: Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

kara bere : Lanet gazocağından kara bere içinde kalmıştı. Suçlu, s. 7

kargacık burgacık : Ne sihir, ne keramet var ya Rabbi bu kargacık burgacık harflerin içinde? EK., s.24

karman çorman : Kafamın içi karman çorman, çekti gitti. AI., s.58

kaş göz : İçerde kalanlar bu adamın kim olabileceğini kaş gözle birbirlerine soruyorlardı ki o, dükkân kapısında kırmızıya boyanmış rasgele bir kontrplak parçasına çirkin beyaz bir yazıyla yazılmış şaraphanenin adıyla sahibinin adı, soyadını deftere geçirir gibi yaptıktan sonra, gene zıt zıt zıt…uzaklaşmaya başladı. MM., s.6

kırdı kaçtı : Bunu eski bitirim, kırdı kaçtı, kırış kırış bir kocakarı sormuştu. TD., s. 34

kırık sırık : Kırık sırık, ev mev, tarla marla.... KKBK., s. 278; Kırık sırık, ev mev, tarla marla? AI., s.31

kırıla döküle : Kırıla döküle meseleyi çıtlattılar. DK., s. 169

kıvrıla büküle : Jale Korkmaz bol ışığın altında, cazın da oynak havasıyla bir elmakurdu gibi kıvrıla büküle oynuyor, numaralar yapıyordu. KY., s. 173; Yollar, kıvrıla büküle, uzaya kısala uzayıp giden yollar, en sonra da İstanbul! VV., s. 15

kızara bozara : Sonunda emekli maliyeci kızara bozara "Efendim",dedi. M., s.132

kir pas : Kir pas içinde. C., s.126

köşe bucak : Gelinin odayı, odadaki "hırtı pırtı" karıştırıp para aramak âdeti olduğunu bildiği için, biriktirdiklerini köşe bucak saklar, zaman zaman torunlarına verirdi. MM., s.199

mal mülk : Dağ taş mal, mülk. KKBK., s. 75

meyve sebze : O anda iş miş, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden meyve sebzelerin gelip gelmediği umrunda bile değildi. M., s.119

mırın kırın: Pek beğenmişti mırın kırınını Aynur 'un. KKBK., s. 177

oflaya puflaya : Oflaya puflaya doğruldu. GK., s. 49

oldu bitti : Çarşısına pazarına oldu bitti kendisi gider. AI., s.34

orlon perlon : Tulum tulum gözaltları, orlon perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi. YYB., s.197

ölüm dirim : Ölüm dirim savaşındaydılar. EVO., s. 443

öte beri : Eşyalarımı, ötemi berimi birlikte götüremem ki! MM., s.90

özene bezene : Cenabıallah sizi özene bezene yaratmış! SM., s.15

özenile bezenile : Düğün hediyesi olarak özenile bezenile yapılmış… GK., s. 35

saç baş : Saçından, başından da mı utanmıyorsun? EB., s. 7

selam kelam : Selam kelam… EB., s. 48

selam sabah :Selam, sabah, hoş, beş… KKBK., s. 309

sıkı fıkı : Kimseyle sıkı fıkı olmayız, kapımızı da dünyaya kapatırız. SM., s.36

sil sil : Bu ne biçim mürekkepmiş ki sil sil bozulmaz? EVO., s. 447

sille tokat : Karısının sağlığındaki gibi vara yoğa bağırıp çağırmak, sille tokat girişmek mi? Suçlu, s. 6

soba pupa : Soba pupa yanar nisan, mayıs sonlarına kadar, kayıntı bol, kumar mangırına, mangırın yoksa daya izmaritine! ÖE., s. 12

soy sop : Senin soyunu sopunu herkes bilir! TD., s. 10

taraf etraf : Taraf etraf istiyordu. Ü., s.204

tıka basa : Köşkün üst katına tıka basa doldurmuştu. SM., s.83

ufak tefek : Meliha abla otuz beşlik akça pakça ufak tefek bir kadın. YYB., s.49

utana sıkıla : Utana sıkıla Türkiye'nin bilmem neresindeki bilmem hangi ihale işinden bahsediyor. KKBK., s. 106

uzaya kısala : Yollar, kıvrıla büküle, uzaya kısala uzayıp giden yollar, en sonra da İstanbul! VV., s. 15

üçer beşer : İstanbul'dan getirilen işçilerin sonunda nasıl üçer beşer kaçtıkları üzerinde duruldu. DE., s.32

üst baş : Sinemaya gidecek, ne bileyim üst baş alacak… YYB., s. 76; Üst baş perme perişan, gözler çökmüş, yüz kırışmış, saçlarda aklar… El K., s. 334

vere kalka : Karanlıkta çamurlara bata çıka, yere diz vere kalka koşuyor. HÇ., s.203

vur kırlı : Onlarsa vur kırlı kovboy filmlerine bayılırlardı. ÇKK., s. 4

vurdu kırdı : Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

yağ bal : Konuşurken ağzından yağ, bal akan hanım hanımcık anasını gönderip istetmişti. Ü., s.212

yaka paça : İşin uzayıp şoförü memurların yaka paça arabadan almaları, falan önemli değildi. YYB., s.212; Mescit civarına yestehlemiş ve yaka paça, içeri atılmış. (büyük abdest etmek) KKBK., s. 20

yanar döner : Jan jan'lı yeni samba kumaşları çıkmış yanar döner. DK., s. 178

yap yap : Ne yap yap kandır. EVO., s. 137

yapar yapar : Ne yapar yapar arkadaşlarıyla semt sinemasına kapağı atar. DK., s. 10; Ne yapar yapar uydurur veririz. EVO., s. 363

yarım yamalak : Doktora yarım yamalak anlattı. S., s.54

yarın bürgün : Yarın bürgün evlenecek, dünya evine gireceksin. HÇ., s. 24

yaz boz : Yaz boz tahtası değil bu. K., s. 184

yaz kış : Yaz kış balığa giderler. AY., s. 29; Yaz, kış onu orada, görevli kâhyanın bulunmadığı zamanlarda o sokakta, dolmuşlara müşteri bulmak için bas bas bağırır görmeye alışmıştım. YYB., s.256

yedirir içirirdi : Birkaç sene birlikte taşır, gezdirip tozdurur, yedirir içirirdi ya! TD., s. 8

yite çıka : Gözden yite çıka uzaklaşıyordu. EVO., s. 378

yuvar yuvar : Yüz numaradan uçkurunu bağlayarak çıkan yuvar yuvar ana, kapıyı açmak üzere merdivenlere koşmadan önce bir an durakladı. EVO., s. 208

yüz göz : Bir, iki derken yüz göz olabilirlerdi. SM., s.95

1.2.2. Az Heceli - Çok Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

agelli kefiyeli : Devlere karşı yalın kılıç saldıran agelli kefiyeli yiğitler... K., s. 111

ar namus : Ar namus bırakmadın bizde. BE., s.94

bal kaymak : Okumuş, ağzından bal kaymak dökülen, gösterişli insanlara vurgundu. Ü., s. 73

bet bereket : Evlerine geldi geleli bet bereket komamıştı. EVO., s. 108

bir iki : O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki. C., s.15

birer ikişer : Birer ikişer çekildiler. BE., s.22

bör böcek : Bör böcek deliklerinde titreştiler… EVO., s. 256

çar çakala : Çar çakala uymak bize yakışmaz değil mi baba? VV., s.219

çay kahve : Çay kahve ikram et. AY., s. 34

dal budak : Hikayesi önce çiftlikte büyüdü, genişledi, dal budak saldı. Ü., s.115

dem devran : Sürdüğü dem, devran da yeter. VV., s.164

dert illet : Ya düşüne düşüne dert illet sahibi olursa? SM., s.176

dobra dobracılık : Neden dersen, bu dünyada dobra dobracılık sökmez! G., s. 40

don paça : Yataklarından fırlayıp çıkan don paça erkeklerle saçları başları darmadağın kadınların kalabalığı arasında dövüşüyorlardı. EVO., s. 423

el âlem : Kızdan geçtim, el âlem ne derdi sonra? YYB., s.212

eş dost : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25

göz kulak : Kâtiplere sataşmasın diye göz kulak olacaktı. EK., s.12

hısım akraba : Alı al, moru mor, "Ula sanisi" efendi babasından başlar, dedesi, hısım akrabasına, sonunda da nur içinde yatasıca rahmetli getirir sözü. AI., s.8

hot behot : Git görüş benim için ama, hot behot benden, benim sana bundan söz açtığımdan bahsetme. G., s. 223

ırz namus:…ırza namusa dolanmak onda. Gurbet Kuşları,s.37

it kopuk : Gencecik biriyle evlenir de her gün ardına düşüp çeşitli laflar atan it kopuk takımından kurtulursa ne diye kocasından başkasıyla yaşasındı? KY., s. 13

it köpek : Hapse girmeyelim diye ite köpeğe boyun mu eğelim? ÇKK., s. 10

kan revan : Adamcağız el, yüz kan revan içinde öyle bir kaçış kaçtı ki evden… Ü., s.145

karınca kararınca : Karınca kararınca bir yardım yapmaktan da kendimi alamadım. YYB., s.62

kıt kanaat : Zaten kıt kanaat geçiniyorlardı. DE., s.195

mim nokta : Mimiyle noktasıyla çocukların ağzına düşmüştü. EVO., s. 302

per perişan : Ah İskender Bey evladım, bizi per perişanlığımızın içinde yakaladınız. EB., s. 74

sağ salim : Sağ salim kurtulursak… EVO., s. 324

şeref haysiyet : Adı vardı, sanı vardı, şerefi, haysiyeti vardı. KY., s. 33

tel duvak : Hem de teliyle duvağıyla! AI., s.201

toz toprak : Orası toz toprak içindedir. K., s. 48

ucuz pahalı : Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

yağdım yağacak : Yağmur yağdım yağacak. KKBK., s. 211

yem yiyecek : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

yıkıldım yıkılacak : Yan yatmış, bağdaş kurmuş, yıkıldım yıkılacak evler kalabalığı hâlindeki mahalleye çoktan akşamlar inmiş. KY., s. 116

yok yoksul : Yok yoksul. KKBK., s. 221

1.2.3. Çok Heceli - Az Heceli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

eğlence seyran : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

ileri geri : Başlamışlardı gene ileri geri söylenmeye. Ü., s.47; Ya yorgan meselesinde Hamza'yla ileri geri edişi? VV., s.128

iskele sancak : Çokluk iskele sancak dayak yiyip. ÖE., s.32

oynaya güle : Elini sallasan ellisi gelir, hem de oynaya güle! DE., s.227

1.3. SÖZCÜKLERİN CİNSİNE GÖRE İKİLEMELER

1.3.1. İsim ve İsim Soylu Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

akıl fikir : Sen akıl fikir ihsan eyle. AI., s.177

Allah kitap : Beş dakika sonra geri dönen Deve, "Allahını kitabını" diye sövdü. MM., s.245

apar topar : PTT müdürü öyle bir baktı ki Nasrullah odadan apar topar çıktı. ÇKK., s. 88

ar namus : Ar namus bırakmadın bizde. BE., s.94

bal kaymak : Okumuş, ağzından bal kaymak dökülen, gösterişli insanlara vurgundu. Ü., s. 73

baldır bacak : Ayaklarına kapanıyor, tabanlarının altını, baldır bacaklarını yalarken… EB., s. 140

don paça : Yataklarından fırlayıp çıkan don paça erkeklerle saçları başları darmadağın kadınların kalabalığı arasında dövüşüyorlardı. EVO., s. 423

eciş bücüş : Eciş bücüş sokakları, alt alta üst üste evleriyle yabancıya öcü gibi bakan eski İstanbullulara tarih öncesi kaşalotlarını hatırlatan dev makineler tos vurmuyorlardı henüz. YYB., s.241

eke toka : …hanımın yerinde Hatça ablası gibi eke toka, kütür kütür bir kadın olsa,… GK., s. 154

el âlem : Kızdan geçtim, el âlem ne derdi sonra? YYB., s.212

el gün : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25

enikonu : Enikonu gideceği cezaevi buradan başladığına göre. Ü., s.53

er geç : Er geç duyacağından korkuyordu. BE., s.22

estek köstek : İşçilerle başa çıkamıyorum, estek köstek istemem. M., s.155

eş dost : El gün, eş dost, bildik gördük, hısım akraba, "Aşk olsun delikanlıya!" diyeceklerdi. AI., s.25

ev bark : Şu kadarcık bir maaşla ev bark sahibi olmaya… S., s.83

eyi kötü : Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119

fasa fiso : Üst yanı fasa fiso. EB., s. 162

filan falan : Annesini hiç sevmiyor filan falan diye caka sat. El K., s. 148

göz kulak : Kâtiplere sataşmasın diye göz kulak olacaktı. EK., s.12

halim selim : Çocuklarının halim selim anasından hiç beklemiyordu bunu. YYB., s.22

haram zıkkım : Haram zıkkım olsun, yiyeme inşallah. ÖE., s.95

hısım akraba : Alı al, moru mor, "Ula sanisi" efendi babasından başlar, dedesi, hısım akrabasına, sonunda da nur içinde yatasıca rahmetli getirir sözü. AI., s.8

him dim : Konu komşu, bir mahalleli, him dim komşu…İnsan olan bir insan, doğma büyüme komşusuna fort atar mı? EVO., s. 75

hoş beş : Hoş beşten, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra, meseleyi açtı. SM., s.95

ırz namus:…ırza namusa dolanmak onda. Gurbet Kuşları,s.37

ıvır zıvır : Radyoda ıvır zıvır bir konuşma… Ü., s.236

iskele sancak : Çokluk iskele sancak dayak yiyip. ÖE., s.32

it kopuk : Gencecik biriyle evlenir de her gün ardına düşüp çeşitli laflar atan it kopuk takımından kurtulursa ne diye kocasından başkasıyla yaşasındı? KY., s. 13

it köpek : Hapse girmeyelim diye ite köpeğe boyun mu eğelim? ÇKK., s. 10

iyi kötü : İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk. C., s.138

kan revan : Adamcağız el, yüz kan revan içinde öyle bir kaçış kaçtı ki evden… Ü., s.145

kan ter : Şehrin kalabalık caddelerinden birinin omuz omuza kaldırımında, kan tere batmış. S., s.31

kanun nizam : Mimar, mühendis, kanun nizam ağızları yaptı. YYB., s.191

kargacık burgacık : Ne sihir, ne keramet var ya Rabbi bu kargacık burgacık harflerin içinde? EK., s.24

kaş göz : İçerde kalanlar bu adamın kim olabileceğini kaş gözle birbirlerine soruyorlardı ki o, dükkân kapısında kırmızıya boyanmış rasgele bir kontrplak parçasına çirkin beyaz bir yazıyla yazılmış şaraphanenin adıyla sahibinin adı, soyadını deftere geçirir gibi yaptıktan sonra, gene zııt zııt zııt…uzaklaşmaya başladı. MM., s.6

kıt kanaat : Zaten kıt kanaat geçiniyorlardı. DE., s.195

kir pas : Kir pas içinde. C., s.126

köşe bucak : Gelinin odayı, odadaki "hırtı pırtı" karıştırıp para aramak âdeti olduğunu bildiği için, biriktirdiklerini köşe bucak saklar, zaman zaman torunlarına verirdi. MM., s.199

meyve sebze : O anda iş miş, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden meyve sebzelerin gelip gelmediği umrunda bile değildi. M., s.119

mim nokta : Mimiyle noktasıyla çocukların ağzına düşmüştü. EVO., s. 302

orlon perlon : Tulum tulum gözaltları, orlon perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi. YYB., s.197

saç baş : Saçından, başından da mı utanmıyorsun? EB., s. 7

selam kelam : Selam kelam… EB., s. 48

soba pupa : Soba pupa yanar nisan, mayıs sonlarına kadar, kayıntı bol, kumar mangırına, mangırın yoksa daya izmaritine! ÖE., s. 12

soy sop : Senin soyunu sopunu herkes bilir! TD., s. 10

toz toprak : Orası toz toprak içindedir. K., s. 48

yok yoksul : Yok yoksul. KKBK., s. 221

1.3.1.1. İkilemelerin Sadece İyelik Eki Almış Sözcüklerle Kullanımı

1.3.1.1.1. İki Sözcüğü de İyelik Eki Alan İkilemeler

1.3.1.1.1.1. 1.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

ahım şahım : Bu hediyeler öyle ahım şahım, çok para tutacak şeyler değil, Erdal'ınkiler gibi, küçük bir paket kına, olgun kadın harcı başörtüsü, iplik çorap… EB., s. 167; Kudret'in başına bela olan şehri hiç de öyle ahım şahım bulmadı. Ü., s.215

anam avradım : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

anam babam : Anam babam, canım ciğerim, yavrum bir tanem. SBK., s. 1

arım namısım : Arım namısım… EVO., s. 187

avradım ayalim : Nikahı, avradım, ayalim demiyon amma! HÇ., s. 181

balta malta : Balta malta olamazdı. HÇ., s. 186

böreğim yüreğim : Böreğim (böbrek) mi, yüreğim mi? BTÜ., s. 79

canım ciğerim : Anam babam, canım ciğerim, yavrum bir tanem. SBK., s. 1

elim kolum : Burası İstanbul, elim kolum sağlam… EB., s. 197

halim dirliğim : Ama, işte halim dirliğim. AI., s.217

saçım başım : Saçım başım taralı, pudralı mudralı onu uyutacam da anlamayacak! C., s.85

vebalim günahım : Vebalim, günahım boynuna mı? BTÜ., s. 151

yerim yurdum : Altı aydır yerim yurdum belirsiz. YYB., s.264

1.3.1.1.1.2. 2.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

işin gücün : İşin gücün belli. EVO., s. 374

kabın kacağın : Kabın kacağın nerde? Suçlu., s. 198

kimin kimsen : Kimin kimsen yok mu? EVO., s. 228

1.3.1.1.1.3. 3.Teklik Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

adı sanı : Adı vardı, sanı vardı, şerefi, haysiyeti vardı. KY., s. 33

aklı fikri : Aklın fikrin mi? DE., s.145

arşını endazesi : Elimin hiç arşını endazesi yok. EVO., s. 389

aslı astarı : Köfteci dükkanında hücre faaliyeti yapmak gibi aslı astarı olmayan iftiralardan yıllar topladım. KKBK., s. 64

aslı nesli : Aslı nesli, soyu sopu belli insanlar mı? AY., s. 107

cinsi cibiliyeti : Bir zatın oğlu olayım da soyu sopu, cinsi cibiliyeti belirsiz birtakım rezillerin ifadeleriyle… G., s. 18

çörü çöpü : Çörü çöpü bacaklarına sürtünerek huylandırıyor, canını yakıyordu. EVO., s. 311

derdi zoru : Derdi zoru oğlu, oğlunun geleceğiydi. EVO., s. 14; Tabii derdi zoru para. El K., s. 246; Zekai'nin derdi zoru Şerif Usta'ydı. HÇ., s.311

dili damağı : Dili damağı kurumuştu. KY., s. 17

dili dişi : Ödü kopuyor hem de. Dili dişi Anadolulu ya,kulağasma. Dilnen dişnen iş biter mi? GK., s. 286

dini donu : Üstelik dini donu olmayan dayın... VV., s.286

eli ayağı : Eli ayağı tutarken şöyle böyle. AI., s.204

eli yüzü : Bütün gün top peşinde eli yüzü sıyrık yırtıklarla dolu. DK., s. 181; Eli yüzü simsiyah makine yağıyla vıcık vıcıktı. DE., s.231

girdisi çıktısı : Bu ev benim evim, bu evin girdisi çıktısı benden sorulur. G., s. 192

gözü gönlü : Yaşlı maşlı eli açık, gözü gönlü toktu Allah için. EB., s. 51

hâli vakti : Hâli vakti yerinde… EVO., s. 368

hayı huyu : Yeni düzenin hayı huyu, devrilip giden imparatorlukla birlikte Topal Eskici'nin sol bacağı da unutulmuştu. EVO., s. 20

hoppalası cuppalası : Hoppalası cuppalası yok, böyle! AI., s.117

inşallahı maşallahı : İnşallahı maşallahı yok. AI., s.93

ipi sapı : Adamın ipi sapı belli değil. SBK., s. 175

kalıbı kıyafeti : Kalıbı kıyafeti eski heybetini kaybetmişti. EVO., s. 393

keçisi koyunu : Nene lazım elin keçisiyle koyunu? YYB., s.51

kırığı sırığı : Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

koynu koltuğu : Karısının deyimiyle "seferden döndüğü" akşamlar koynu koltuğu irili ufaklı yiyecek paketleriyle dolu olur. KY., s. 2

lamı cimi : İşin lamı cimi kalmadı. M., s.69

namı şanı : Namı şanı var. EVO., s. 77

özü sözü : Mamafih değerli adamdı, özü sözü doğru, dürüst adamdı. KKBK., s. 278

saklısı gizlisi : Ayol onun benden saklısı gizlisi yoktur. El K., s. 125

sığırı sıpayı : Sığırı sıpayı döküp geldik… G., s. 55; Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

soyu sopu : Aslı nesli, soyu sopu belli insanlar mı? AY., s. 107; Bir zatın oğlu olayım da soyu sopu, cinsi cibiliyeti belirsiz birtakım rezillerin ifadeleriyle… G., s. 18

şartı şurtu : Şartı şurtu vardır. EVO., s. 180

şurası burası : Urbasının şurası burası boldu. M., s.17

şusu busu : Nuran'ın bacakları, göğsü kalçaları şusu busu dillerde dolaşıyordu. SBK., s. 122; Onun müfettişliği, şusu busu bizi hiç, ama hiç ilgilendirmez! MM., s.54

üçü beşi: Üçü beşi esirgemez… GK., s. 10

vakti saati : Her şeyin vakti saati var! SÇ., s. 218

yakası bağrı : Kısa, kalının yakası bağrı açılmış. SÇ., s. 225

Yani'si, Stavro'su : Yani? Yani'si, Stavro'su yoktu. AI., s.223

Yanisi Bogos'u : Yanisi, Bogos'u yok. KY., s. 102

Yanisi Panayotu : Yanisi, Panayotu, içmesem daha iyi! KY., s. 194

Yanisi Pandeli'si : Yanisi Pandeli'si yok. SÇ., s. 186

yolu yordamı : Her bir şeyin bir yolu yordamı var. GK., s. 114

1.3.1.1.1.4. 1.Çokluk Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

ayrımız gayrımız : Şaka yapıyorum canım Müçteba, ayrımız gayrımız var mı? EB., s. 20

bakanımız edenimiz : Bakanımız edenimiz yok. KT., s. 255

1.3.1.1.1.5. 3.Çokluk Şahıs İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

soyları sopları : Soyları sopları sop sop değil. EVO., s. 186

1.3.1.1.2. Sadece İkinci Sözcüğünde İyelik Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

geldi geçtisi : Onun Haşim Ağanın yeğeniyle geldi geçtisi var. K., s. 11

güzel çirkini : Para canlısı Topal için kadının güzel çirkini yok, paralısı parasızı vardı. KT., s. 224

1.3.1.2. İkilemelerin İyelik Eki + Hâl Ekleri Alan Sözcüklerle Kullanımı

1.3.1.2.1. İyelik + Yükleme Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

adını sanını : Adını sanını bilmediği bilme gereğini duymadığı sürüyle çocuğunun bütün bir hafta, her gün en aşağı on iki saat çalışma karşılığı kazandıkları paraları beklemektedir. VV., s. 10

ağzını burnunu : Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı. ÇKK., s. 7

Allahını kibriyanı : Dedim senin Allahını kibriyanı… EVO., s. 90

altını üstünü : Daha sonra da altını, üstünü, yanını yönünü kiraya verir. EVO., s. 2

altınını avadanını : Hem nikah yapmasın, hem de elinden malını mülkünü, altınını avadanını alsın, sonra da günün birinde bir tekme! KT., s. 218

elini ağzını : Gitti elini ağzını yıkayıp geldi. BE., s.94

elini eteğini : Kızınca da elini eteğini çekmişti dünyadan. Ü., s.247

eniğini cücüğünü : Hükümetin yerinde olsa böylelerinin soyunu sopunu, eniğini cücüğünü sallandırır… EVO., s. 7

girdisini çıktısını : Yeni mahallenin insanları yabancısı olacak, girdisini çıktısını bilemeyecekti. DE., s.134

halimizi dirliğimizi : Beyefendi aramızda yattın, halimizi dirliğimizi biliyorsun. Ü., s.189

huyunu suyunu : Karı henüz huyunu suyunu bilmezken. EB., s. 41

iciğini ciciğini : İciğini ciciğini bilirim! BTÜ., s. 22

kafanı gözünü : Kıyametleri koparır, kafanı gözünü yararım. KP., s. 63

kalıbını kıyafetini : Tabii yanında Şehvar yok, kalıbını kıyafetini yaya yaya, fakir fukaraya kendini sata sata rakılar içtin, zıkkımlıklar yedin, karılara kızlara kırım kırım kırıttın, değil mi? MM., s.120

küpünü küllüğünü : Su kovalarını alıyor, evin kazanını, leğenini, küpünü küllüğünü dolduruyor. SBK., s. 64

oranı buranı : Namahrem karşısında oranı buranı göstererek oturmaya utanmıyorsun değil mi? MM., s.85

orasını burasını : İnsan senin gibi kurtlu olmalı ki el adamına orasını burasını sıktırsın! GK., s. 117

pılımı pırtımı : "Nikah yapmak ve pılımı pırtımı toplayıp… C., s." 139

soyunu sopunu : Hükümetin yerinde olsa böylelerinin soyunu sopunu, eniğini cücüğünü sallandırır… EVO., s. 7

tozunu tozağını : Tozunu tozağını attırırım senin! GK., s. 60

tuzunu ekmeğini : Bu kadar tuzunu ekmeğini yemişti! El K., s. 311

varını yoğunu : Akılsız o…u, büyülen büyülen de varını yoğunu bu sefer de yazının aygırlarına yedir! BTÜ., s. 330

varlarını yoklarını : Aldatıldıklarını anlayınca da çılgına dönüp varlarını yoklarını feda etmeye kalkmak… GK., s. 117

yanını yönünü : Daha sonra da altını, üstünü, yanını yönünü kiraya verir. EVO., s. 2

yerini göğünü : Yerini, göğünü, gelmişini geçmişini, kırk kuşak sonra gelecek zürriyetini… TD., s.1

yurdunu yuvasını : Yurdunu yuvasını bırakıp yazının Çukurovasına üçün beşin yoluna bakmak için gelmişlerdi. BTÜ., s. 77

yüzünü gözünü : Kocan gelince boynuna sarıl, yüzünü gözünü öp adamın. El K., s. 157

1.3.1.2.2. İyelik + Yönelme Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

anana babana : Anana babana sor. EVO., s. 247

azına çoğuna : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

dinine donuna : Bu kadınların dinine donuna güven olmuyor ağabey. KKBK., s. 221

eline eteğine : Evet çapkındır, şakacıdır, eline eteğine pistir ama en yakın arkadaşının kız kardeşine de… KY., s. 21

enine boyuna : Alımlı çalımlı, enine boyuna paşa mayaları gibiydi ama… El K., s. 120; Değinmekten çekindiği konuya enine boyuna dalmış. Ü., s.257

gelene geçene : Gelene geçene gülüp ağlamaya devam etti. YYB., s.9

gözüne dizine : Gözüne dizine durur insanın! SM., s.147

ırzıma nikahıma : Millete soluk aldırdığım yok ırzıma nikahıma, dedi. BTÜ., s. 348

kırığına sırığına : Günün birinde de, haydi Allahaısmarladık, çekip gitmek kırığına sırığına! El K., s. 52

süslüsüne süssüzüne : Öyle yeni sırt mırt, urba murbaya, yemin yiyeceğin azına çoğuna, eğlence seyranın süslüsüne süssüzüne kulak asmazdı. EK., s.137

1.3.1.2.3. İyelik + Bulunma Hâli Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

dinlerinde diyanetlerinde : İyi insanlar, hoşsohbet insanlar, dinlerinde diyanetlerinde, namuslu insanlar ama… OKGK., s. 4

eninde sonunda : Eninde sonunda o oluyordu. EVO., s. 182

soyunda sopunda : Soyunda sopunda yoktu fukaranın. S., s.35

yerli yerinde : Ev yerli yerindeydi ama.. BE., s.64

1.3.1.3. İkilemelerin Sadece Hâl Ekleri Almış Sözcüklerle Kullanımı

1.3.1.3.1. Yönelme Hâli İfade Eden İkilemeler

alavereye dalavereye : Evet, sonunda alavereye dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş, bu yüzden top atmıştı ya, gene de… G., s. 204

ele güne : Kel Mıstık'ın arabasına atlayıp, ele güne, daha çok da iktidar partililere karşı partiye şakır şakır gitmeliydiler. Ü., s.191

ite kurda : Lakin ite kurda uymadım. TD., s. 34

kurda kuşa : Kurda kuşa değil de, solucana molucana. GK., s. 17

sağa sola : Sağa sola sebze sevk ediyoruz. S., s.10

vara yoğa : Vara yoğa bağırıp çağırarak dünyayı zindan ediyordu. DK., s. 199

yazıya yabana : Yazıya yabana gitmeyecek misin? EVO., s. 216; …yazıya yabana gitmeyecek misin? EVO., s.216

1.3.1.3.2. Ayrılma Hâli İfade Eden İkilemeler

dereden tepeden : Dereden tepeden konuşmaya başladılar. Ü., s.262; Dereden tepeden konuşurduk. ÇKK., s. 71

itten köpekten : Onu yüzünden her gün itten köpekten bir araba laf işitiyorum. C., s.101

ocaktan bucaktan : Partiden, ocaktan bucaktan bana ne? YK., s.86

sağdan soldan : Sağdan soldan görsünler. KY., s. 115

şundan bundan : Şundan bundan mı yani? YYB., s.17

şuradan buradan : İç çamaşırları yama içinde, önlükleri şuradan buradan büzük büzük… DK., s. 81

şurdan buradan : Hacer Hanım, oğlunun büyük çok büyük bir davayı başarıyla yürüttüğünü şurdan buradan işitiyordu. El K., s. 225; Şurdan buradan işittiğine göre, çalıştığı fabrikadan çok daha derli tertipliydi. DE., s.148

tozdan topraktan : Tozdan topraktan geçtim, duvarların muvarların üstü. GK., s. 91

1.3.1.3.3. Bulunma Hâli İfade Eden İkilemeler

ikide birde : Kadının bu laubali konuşması, laf anlatırken ikide birde ona bakışı, gülüşü, cilveli cilveli göz süzüşü… EB., s. 78

kışta kıyamette : O kışta kıyamette, diz boyu çamurlara… AY., s. 49

sağda solda : Sağda solda iri iri, seçkin seçkin, pırıl pırıl limonlar, portakallar, elma, armut, küme küme üzümler… EB., s. 26

yerde gökte : Şu anda bilmiyorum ama, alimallah onu yerde, gökte duramaz ederim! Ü., s.242

1.3.1.3.4. Vasıta Hâli İfade Eden İkilemeler

1.3.1.3.4.1. Her İki Sözcüğü de Vasıta Hâli Eki Alan İkilemeler

ahla vahla : On beşinde, ağzı daha süt kokarken vardığı hastalıklı, tahsildar kocasından yüzü gülmemiş, ahla vahla büyüttüğü, bütün ümidini bağladığı kızı da… DK., s. 56; Şu kadarcık ömrü ahla vahla geçirdikten sonra… El K., s. 285

hesapla kitapla : Arkadaşlar toplanıp hesapla kitapla uğraşmaz. YYB., s.20

mumnan çıraynan : Beterin beteri bugünleri mumnan çıraynan aratacak. S., s.111

nazla niyazla : Aliş, Saraybosna taraflarından, halli vakitli bir ailenin nazla niyazla büyümüş çocuğu. DE., s.28; Ondan sonra nazla niyazla yaprak yaprak soyunmalar... HÇ., s.301; Vatandaş matandaş, zaten nazla niyazla gelen Batılı turistlerin midelerini bulandırmaya hakları yoktu. GK., s. 247

1.3.1.3.4.2. İlk Sözcüğü Vasıta Hâli Eki Alan İkilemeler

yayan yapıldak : Bulurum ümidiyle, yayan yapıldak, tuttu şehrin yolunu. EK., s.53

1.3.1.3.5. Yükleme Hâli İfade Eden İkilemeler

arı hayayı: Arı, hayayı bir kenara bırakarak subayı yoldan çevirdi. El K., s. 23

geceliği gündüzlüğü: Geceliği, gündüzlüğü sonra düşünürüz. TD., s. 108

kirliyi temizi : Beni şehrinizde dolaştır, girdiyi çıktıyı, gizliyi kapaklıyı, kirliyi temizi göster bana. MM., s.44

onu dokuzu : Sen onu, dokuzu bırak da… MM., s.23

pılıyı pırtıyı : Toparlar pılıyı pırtıyı kaçardı başka yerlere ki, bıkmış usanmıştı hicretten. YD., s. 146

sizi bizi : Valla Filiz… izin verirseniz hanımlı, beyli, baylı konuşmaları sizi bizi bırakalım. BFV., s. 259

yolları belleri : Yolları belleri kesen kamyonlar, arabalar soyan,canlara kıyan? Suçlu., s. 263

1.3.1.3.6. Eşitlik Hâli İfade Eden İkilemeler

akça pakça : Meliha abla otuz beşlik akça pakça ufak tefek bir kadın. YYB., s.49; O zamanlar Hacer beş altı yaşlarında, akça pakça, mavi gözlü, düğme burunlu, şipşirin bir kızcağızdı. El K., s. 17

1.3.1.4. Çokluk Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

dağlara taşlara : O olmaz olasıca paşazade maşazade hep birlikte gidiyorlar dağlara taşlara. KT., s. 248

1.3.1.5. Tamlayan Durumu Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

hayrın hasenatın : Onca Allah, salt iyi şeylerin, hayrın hasenatın nedeniydi. K., s. 55

itin köpeğin : İtin köpeğin sözüne uyup evden kaçtığı için. AY., s. 47

şonun şunun: Köy yerinde şonun şunun çiftine çubuğuna giderdi. Gurbet Kuşları, s.7

1.3.1.6. Yapım Ekli Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

1.3.1.6.1. İsim Kök ve Gövdesine İsimden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan İkilemeler

1.3.1.6.1.1. +cI İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

üçkağıtçı beşkağıtçı : Üçkağıtçı, beşkağıtçı. TD., s. 63

1.3.1.6.1.2. +lU İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

akıllı uslu : Nişanlılık boyunca da akıllı uslu olman, bana güven vermen lazım! AI., s.21

alımlı çalımlı : Alımlı çalımlı, enine boyuna paşa mayaları gibiydi ama… El K., s. 120; Genç güzel, alımlı çalımlı bir şey olsaydı vallahi de billahi de gam yemezlerdi. Ü., s.280

Allah kitaplı : Sölezli'nin ana avratlı, Allah kitaplı küfürleri koğuş duvarlarında parçalanıyor. 72.K., s.47; "Pişti"de çaylar gene onda kalınca, Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına. ÇKK., s.1

analı kızlı : Analı kızlı, ha? EB., s. 149

anlı şanlı : Böylesine dedeleri, hısım akrabası olan, anlı şanlı bir aile çocuğu böyle hayta mı çıkacaktı? AI., s.204; Mahalleye anlı şanlı girdi. EVO., s. 83

arlı hayalı : Ötekilere benzemiyordu hiç.Arlı hayalıydı bu. GK., s. 192

arlı namıslı : Dayısı onu arlı, namıslı bir aile kızıynan eversin. S., s.67

arlı namuslu : Şu arlı namuslu komşulardan utanın! AI., s.122

başlı kıçlı : Arabalar başlı kıçlı duruyorlardı. GK., s. 19

baylı bayanlı : Kadınlı erkekli çocuklu, baylı bayanlı ya da küme küme işçileriyle İstanbul şehri yüz binlerce ayaklı, korkunç büyüklükte bir dev gibi caddelerden, sokaklardan akıyor. YYB., s.82

belli başlı : Türkiye'nin tanınmış en belli başlı kişileri, kalın çerçeveli tablolarla gerçekten zevkle seçilip yayılmış kilimlerin renk renk nakışları üzerinde kümeler hâlinde tartışıyor, konuşuyorlardı. GK., s. 123

cicili bicili : Ne nişanlılar, hatta ne de cicili bicili mendiller içinde kuru üzüm, leblebi, saç tokası yahut kırmızı taşlı bakır yüzük hediye eden sevgililer umursanır. YYB., s.213; Sert yakalığını, cicili bicili kravatını, gömleğini sevmiyordu. BFV., s. 185

derli tertipli : Şurdan buradan işittiğine göre, çalıştığı fabrikadan çok daha derli tertipliydi. DE., s.148

derli toplu : Derli toplu, hanım hanımcık sormalıydı. BFV., s. 141; Genç doktorun derli toplu, sade ama saygı duyusu veren odasına girdik. AI., s.251

elli ayaklı : Kırka yakın, pelte pelte, kocaman elli ayaklı bir kadındı. MM., s.79

enikli cücüklü : Aklından Ağzıböyükler'in tayfası enikli cücüklü birer birer geçtiler. EK., s.49

etli butlu : İsterik kadına bayılırım ama, biraz etli butlu olmalı… EB., s.200

etli sütlü : Kimsenin etlisinde sütlüsünde gözü yok. TD., s. 40

geceli gündüzlü : Bir hafta, koskocaman bir hafta geceli gündüzlü eğlenmişlerdi. GK., s. 188

girintili çıkıntılı : Girintili çıkıntılı, çapraşık, dolambaçlı, kan kokulu işlerden sonra kavuşup kavuşamayacağı şüpheli yüz binlerden, çabucak ele geçmesi mümkün kırk, elli bin yeterdi ona! KY., s. 98

gizli kapaklı : Müessenin gizli kapaklı işlerinin, alavere dalaverelerinin büyüklüğü, genişliği, derinliği, bulaşıklığına bağlıydı. MM., s.13

halli mallı : Yanaş şöyle halli mallı bir kahpe dölüne,… YK., s. 10

halli malli : Aklını başına alsın, halli malli birini bulsun, evlensin, o da rahat etsin, biz de! KY., s. 115

halli vakitli : Aliş, Saraybosna taraflarından, halli vakitli bir ailenin nazla niyazla büyümüş çocuğu. DE., s.28

içli dışlı : Selma Hanım sizin beyi gördüm geçen gece, söylemesi ayıp, bir dilenci kadınla pek içli dışlı konuşuyordu. YYB., s.14

inceli kalınlı : İnceli kalınlı köpek sesleri çoğaldı. C., s.7

irili ufaklı : İrili ufaklı, donlu donsuz, ayakları pabuçlu pabuçsuz, kızlı oğlanlı çocuklar başlarlardı analarına babalarına asılmaya. ÖE., s.66

kadın erkekli : Dokumahanenin kadın erkekli bölük bölük işçileri doldu. M., s.187; Çok geçmeden Ayşe ile Leman, saç saça baş başa gelmişler, daracık sokağı dolduruveren kadınlı erkekli mahallelinin, yabancıların önünde, kayan etekleri altında çıplak bacaklarıyla yerde yuvarlanıyorlardı. EB., s. 249

kanlı bıçaklı : Gerekirse İhsan'a bıçak bıçağa bile gelmekten çekinmeyecek, çocukluk arkadaşıyla kanlı bıçaklı olacaktı. OKGK., s. 43

kanlı canlı : Aşçılar, işçiler, zarif önlükleriyle birer içim su "Domestik'ler, kanlı canlı "Vale"ler. YYB., s.187

kanlı kinli : Demek kardaş kardaşınan kanlı kinli, kardaş kardaşınan düşmandı? GK.,, s. 30

karalı beyazlı : Oracıktaki karalı beyazlı bir kedi fosforlu gözleriyle yeşil yeşil bakıyordu. EVO., s. 59

kerli ferli : Kerli ferli biriyle karşılaşınca sıkılır, eli ayağına dolaşır, bunu örtmek için de tuhaf davranışlar yapardı. Ü., s.195

kızlı oğlanlı : İrili ufaklı, donlu donsuz, ayakları pabuçlu pabuçsuz, kızlı oğlanlı çocuklar başlarlardı analarına babalarına asılmaya. ÖE., s.66; Kızının kızlı oğlanlı yığınla çocuğu olmalıydı. YD., s. 36

kirli paslı : Kirli paslı, yarı aç, yarı tok tıp öğrencisi. YK., s.70

sağlı sollu: Sağlı sollu, irili ufaklı, renk renk balıkların ıslak ıslak yattığı, balıkçıların karşıdan karşıya laf atarak ortalığı boğdukları ses kalabalığı duymadan, üzerinde durmadan geçti. EB., s. 26

senli benli : Fizikçiyle dahi senli benliydi. S., s.81

sizli bizli : Bunu çabucak keşfettiğim için daima, "sizli bizli" konuşur, her sözüne aşırı bir önem verirdim. ÇKK., s. 70; Evvela şu sizli bizli konuşmayı kaldır. El K., s. 53

soylu soplu : Varacağı adam, soylu soplu bir paşa torunu. AI., s.201

şanlı şerefli : Şanlı şerefli olurdu. EVO., s. 107

tatlı tuzlu : Şimdiye kadar evinin aşını, ekmeğini, tatlısını tuzlusunu giyimini kuşamını geri mi komuştu? MM., s.80

terli tertipli : Hatça ablam akıllı avrattır, terli tertipli. GK., s. 112

yaşlı başlı : Ne olursa olsun, yaşlı başlı bir kadını taşırmaktan korkuyorlardı. El K., s. 233; Yaşlı başlı, koca bıyıklı çalgıcıların arasında oturuyor. S., s. 159; Yaşlı başlı, üstelik fabrika sahibisiniz! TD., s. 116

yelli kelli : Motosikletnen çiftliğe yelli kelli giderken, motosikletli yallah demiş uçuruma. Ü., s.229

1.3.1.6.1.3. +lIk, +lUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

açıklık kapalılık : Evde kimselerin olmadığı sıra mı aklına geldi hanım kızının üstünün açıklığı kapalılığı? AI., s.68

bugünlük yarınlık : Bugünlük yarınlık da denebilir. YYB., s.227

günlük güneşlik : Dünyanın günlük güneşlik olduğunu seçmişti. G., s. 114; Ortalık günlük güneşlikti. DE., s.63

1.3.1.6.1.4. +sIz, +sUz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

anasız babasız : Günün birinde anasız, babasız kalıverince hali ne olacaktı. DK., s. 77

anasız babasız: Anasız babasızlığın şartlarına alışsın. El K., s. 325

arsız yüzsüz : Arsız, yüzsüz olsam elin gencecik adamının ardına nikahsız mikahsız takılıp dolaşmazdım kapı kapı! AI., s.39

ciltli ciltsiz : Sarı yapraklı, ciltli ciltsiz kitapları arasında düşünceli düşünceli dolaştıktan sonra, durdu. KT., s. 295

dinsiz imansız : Bizim neslin, dinsiz imansız neslin böyle ince ahlak kurallarıyla ne alakası var desene! AI., s.33; Dinsiz, imansız seni. KKBK., s. 64

dinsiz iymansız : Epmeksiz, aşsız kalınır amma, dinsiz iymansız kalınır mı aboo! Ü., s.244

düğünsüz derneksiz : Biz de düğünsüz derneksiz alalım iki yüzük. Ü., s.109

epmeksiz aşsız : Epmeksiz, aşsız kalınır amma, dinsiz iymansız kalınır mı aboo! Ü., s.244

ipsiz sapsız : Akşamları ipsiz sapsız kitaplar okuyacağına, beşinci sınıfın derslerine çalışsan... Suçlu., s. 54

işsiz güçsüz : Duvarcı Celâl, cebinde parlak demirli sustalısı, Urum'dan Şam'dan gelmiş, işsiz güçsüz gurbet uşaklarının arasına daldı. ÇKK., s. 107

senetsiz sepetsiz : Patronu adam bildim, senetsiz sepetsiz saydım ikiyüzbini. YD., s. 180

sessiz sedasız : Düğün, daha doğrusu sessiz sedasız gerçekleşmesine karar verdikleri evlenme işinin yaklaşması, Nilüfer'in bu tür hayallerine kuvvet veriyor. SM., s.127

uçsuz bucaksız : Uçsuz bucaksız varlığın engin denizinde… YK., s.99

yersiz yurtsuz : Yersiz yurtsuz kala mı kalmıştı? GK., s. 30

1.3.1.6.2. Fiil Kök ve Gövdesine Fiilden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan İkilemeler

1.3.1.6.2.1. -gI F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

vergi algı : Ne vergi, ne algı. ÇKK., s. 47

1.3.1.6.2.2. -GIn; -GUn F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

yorgun argın : İşten yorgun argın çıkar, yallah top peşine. DE., s.10

1.3.1.6.2.3. -ıcı; -ucu F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

vurucu kırıcı : Vurucu, kırıcı… KY., s. 101

1.3.1.6.2.4. -(I_3)k F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

açık saçık : Bir de açık saçık, müstehcen aşk sahnelerinin en ince teferruatına kadar anlatılmasını dinlemek! SM., s.86

açık seçik : Bir rahatlık, bir ferahlık duyduğu da saklanmayacak kadar açık seçikti. GK., s. 152

artık eksik : Onun da babası anası, avradı Hatça'ya artık eksik laf etmişlerdi de, merhabayı kesivermişti. GK., s. 300

büyük küçük : Büyük küçük bilinmeyecek. EVO., s. 54

delik deşik : Külhanbey bıçakları altında delik deşik olacaklar! AI., s.236

kırık çıkık : Rahmetli kırık, çıkık yapardı. KKBK., s. 298

kırık dökük : Şimdiki gibi kırık dökük sahanlar, yer yer çatlak, ya da sırları düşmüş çinko kapları değil, bembeyaz, kar gibi tabakları olurdu. EB., s. 105

kırık sarık : Kırık sarık, ev mev… YYB., s. 112

sıyrık yırtık : Bütün gün top peşinde eli yüzü sıyrık yırtıklarla dolu. DK., s. 181

sökük dikik: Kendi kontuna kumar oynatıyor, sökük dikiklerini dikiyor,çamaşırlarını yıkıyordu. GK., s. 73; …sökük dikiklerini dikiyor. GK., s.73

1.3.1.6.2.5. -(I)m F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

alım satım : Ev satılır, parası bana verilirse, ben de işi alım satıma, ev yapıp satıcılığa vurur, kazanırsam… EB., s. 255; Vazgeç sebzeden mebzeden de pamuk alım satımı yap... KT., s. 163

giyim kuşam : O düşündü yemi yiyeceği, giyim kuşamı, yakacak, kira derdini. ÇKK., s. 21

ölüm kalım : İnsanlar ölüm kalım savaşına atılmışlardı. YYB., s.283; Vurmak vurulmak, ölüm kalım yoktu ya! Suçlu., s. 139

yeyim giyim : Yeyim giyim olsun da bak! GK., s. 14

yıkım yapım : Yıkım yapım üstüne çok iş var. GK., s. 17

1.3.1.6.2.6. -mA F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

derme çatma : Barındığı derme çatma bekar odasına geldi. M., s.16

1.3.1.6.2.7. İlk Sözcüğünde +lU, İkinci Sözcüğünde +sIz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

ahlaklı ahlaksız : Ahlaklı ahlaksız çeşitli insanlarla dostluk eder. Suçlu., s. 111

belli belirsiz : Güneş yuvarlağı duvarda bir yandan bir yana belli belirsiz kayıyordu. YYB., s.50

belli belsiz : Belli belsiz. Ne olacak yani? GK., s. 53

bıyıklı bıyıksız : Sıra sıra tezgah başlarında da sakallı sakalsız, bıyıklı bıyıksız, uzun favorili sinema figüranları, üçüncü sınıf rejisör, rejisör yamağı yahut da bütün sinema adamlarını küçümseyen kaliteli sanat filmleri üzerine nutuklar çeken meçhul dahilerin varlığını nereden bilecektim? KKBK., s. 356

biçimli biçimsiz : Kalın, ince, biçimli biçimsiz bacakları pırıl pırıl ayakkabılar, yenleri patlak postallar, makosenler… YYB., s. 244

bohçalı bohçasız : Yorganlı, yorgansız, bohçalı, bohçasız. GK., s. 247

donlu donsuz : İrili ufaklı, donlu donsuz, ayakları pabuçlu pabuçsuz, kızlı oğlanlı çocuklar başlarlardı analarına babalarına asılmaya. ÖE., s.66

hırlı hırsız : Hırlısı da, hırsızı da arabama hırlısı da biner, hırsızı da, beşinci kolu da. MM., s.14

nikâhlı nikâhsız : Bizim nikâhlı nikâhsız oturmamız bizim bileceğimiz şey. AI., s.123

pabuçlu pabuçsuz : İrili ufaklı, donlu donsuz, ayakları pabuçlu pabuçsuz, kızlı oğlanlı çocuklar başlarlardı analarına babalarına asılmaya. ÖE., s.66

sakallı sakalsız : Sıra sıra tezgah başlarında da sakallı sakalsız, bıyıklı bıyıksız, uzun favorili sinema figüranları, üçüncü sınıf rejisör, rejisör yamağı yahut da bütün sinema

adamlarını küçümseyen kaliteli sanat filmleri üzerine nutuklar çeken meçhul dahilerin varlığını nereden bilecektim? KKBK., s. 356

sesli sessiz : Gerekirse mitingler, sesli sessiz haklarını koparmanın yolunu arayacaklardı? YYB., s.118

sıralı sırasız : Bilmem hangi kitabından artakalmış üç yüz mü, beş yüz mü ne lirayı sıralı sırasız hatırlatıverirdi. ÖE., s.57

vakitli vakitsiz : " Gidin ve lütfen beni vakitli vakitsiz rahatsız etmeyin…" SM., s. 174; Vakitli vakitsiz odalarına kapanıyorlar. El K., s. 52

yerli yersiz : Yerli yersiz, uygun değil. EVO., s. 259

yorganlı yorgansız : Yorganlı, yorgansız, bohçalı, bohçasız. GK., s. 247

1.3.1.6.3. Yansıma Seslerden Meydana Gelen İkilemeler

cart curt : Cart curta gelebilir miyim ben hiç? C., s.68

çaat çuut : Onun sevebileceği erkek, alabildiğine güçlü, üstelik çaat çuut vuran cinsten olmalıydı. SBK., s. 292

çat çut : çat çut, sindirmeliydi. AI., s.133

çıngır mıngır : Dört tekerlekli bir muhacir arabasıyla çıngır mıngır kaçıp gelmişlerdi Vodina'dan mı ne? BFV., s. 9

dan dun:…geziyorum diye dan dun etti.Yüz Karası,s.82

dırıltı zırıltı : Bir daha dırıltı zırıltı istemem, yallah! SÇ., s. 190

fokur kofur : Radyatöründeki suysa fokur kofur kaynıyordu. S., s.23

gacur gucur : Basıldıkça tahtalar gacur gucur ötüyor. KT., s. 125

hart hurt : Allah'ın huzuru muzuru, göğsü üzerinde bağlı ellerini çözüp hart hurt kaşındı. EVO., s. 251

hır gür : Babasıyla hır gür başladı. YK., s.88

hır hırt : Hatta hır hırtla tangır tungur uzaklaşmakta olan arabanın ardındaki hemşerileri de bir yandan gülüyor. M., s.12; Hır hırt yüklü arabada. SÇ., s. 79; Hır hırttan ibaret mitillerinin arasından zıplayıp fırlarken seslenir. SBK., s. 75

hişt pişt : Aslında hişt pişti yapan Hamdi'ydi. YYB., s.242; Şerefsizim tekine hişt pişt diyorsam... SBK., s. 238

paldır küldür : Ufak tefek adam ilkin farkında olmamıştı, olunca bir toparlanış, bir telaş, bir geç kalmışların paldır küldürlüğü… YYB., s. 190

pata küte : Dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır! VV., s. 36

şapul şupul : Kadın kasabalı işi, bol, uzun, şapul şupul geceliğiyle kapıya geldi. KT., s. 124

şapur şupur : Şapur şupur bir öpüşmeden sonra. SBK., s. 33; Zaten aylardır yerde miyim gökte mi, bilmiyorum, bir de merdiven başında bizimkiyle sarılıp şapur şupur öpüşmesinler mi? MM., s.152

şıngır mıngır : Küçük, sarı kaşığın bardağa değdikçe çıkardığı şıngır mıngır, şıngır mıngır ses. SBK., s. 31

takur tukur : Ona takur tukur aruz, çokluk da vezni kafiyesi bozuk heceyle destanlar mı döktürmezdim? AI., s.18

tangır tungur : Gözlerinin içi gülerek de sakızını tangır tungur çiğner. SBK., s. 71; Hatta hır hırtla tangır tungur uzaklaşmakta olan arabanın ardındaki hemşerileri de bir yandan gülüyor. M., s.12; Sabaha karşı gözlerim şöyle bir kirlendi, tangır tungur… SBK., s. 64; Tangır tungur, kaplumbağa yürüyüşlü şeye! G., s. 172

1.3.2. Fiillerle Yapılan İkilemeler

1.3.2.1. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

bildik gördük : Hiç olmazsa ayağın alışır, eş dost, bildik gördük der gönderir, arada hatırımızı sordurtursun… G., s. 50; Üstelik annem, yakın akrabalar bildik gördük, daha çok da kız anaları, henüz ağzımın süt koktuğunu, bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı. AI., s.22

bitmez tükenmez : Bütün gün yazıhanede bitmez tükenmez sorularıyla canını sıkan Hülya'ya laf yetiştirirken bile Aynur içinde, gözlerinin önünde capcanlı duruyordu. DK., s. 155

dallanan budaklanan : İşte yıllardır kafasında çimlenip dallanan, budaklanan "ev"ciği bile ona çok görülmüş, özene bezene çizdiği, gecelerini verdiği, hayallerinin en tazeleriyle bezediği şeyler hoyrat ellerde yırtılıp parçalanmıştı. MM., s.243

gelen giden : Baktı ki gelen giden yok, sedirden mosmor kalktı. El K., s. 227

gelmiş geçmiş : Aramızda gelmiş geçmiş var mı? Ü., s.263

görmüş geçirmiş : İlle, görmüş geçirmiş adam evladına koyar pek. DE., s.65

okur yazar : Nilüfer hukuk fakültesine İngilizce okur yazar olarak girmeliydi. SM., s.29

utanmaz arlanmaz : Ya beni cezamı ver, yahut bu utanmaz arlanmazların! MM., s.80

1.3.2.2. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

açtı açalı : Doktor muayenehanesini açtı açalı bu kadar güzel, bu kadar zarif, bu kadar taze bir kadını muayene şerefine erememişti. G., s. 170

bıraktı bırakalı : Okulu bıraktı bırakalı bu dergilerle kitapları yer, yutar gibi kim bilir kaç sefer okumuştu. Suçlu, s. 9

bildi bileli : Kendini bildi bileli haminnesi keman çalar, o da kıvır kıvır oynardı. Suçlu, s. 16

çıktı çıkalı : Haldun'un haminnesinde olmadığını, o çıktı çıkalı evin ne hale geldiğini nasıl anlatırdı? El K., s. 310; Hapisten çıktı çıkalı dilinden Cevdet'i düşürmeyen oğlunun… Suçlu., s. 240

dikindi dikineli : Patlıcan moru tayyör dikindi dikineli, terzininkinin dediği gibi, gerçekten de değişmişti kadın. KKBK., s. 99

döndü döneli : Hele mevsim de kışa döndü döneli beri, bırak! G., s. 215

düştü düşeli : Çaptan düştü düşeli bilhassa genç, güzel kadınlara karşı hıncı artan ihtiyar bekçi, yerde hıçkıra hıçkıra ağlayan kadına yaklaştı. El K., s. 258

geldi geleli : Evlerine geldi geleli bet bereket komamıştı. EVO., s. 108; Formacı Firdevs, "Yeğenin geldi geleli işten soğudun", dedi. El K., s. 200

gitti gideli : Naciye'ye, "O gitti gideli Haldun'un bile huyu değişti",diyordu. El K., s. 195

yaşlandı yaşlanalı : Yaşlandı yaşlanalı büsbütün çenesi düşen teyzesine öyle doymuştu ki. El K., s. 244

yedin yiyeli : Dayağı yedin yiyeli aklın başına geldi ha! Suçlu., s. 218

1.3.2.2.1. –(y)A Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

ağlaya çırpına : Zaten ağlaya çırpına bir mal olmuştu. HÇ., s.309

aksıra öksüre : Boğula tıkana, aksıra öksüre gülerlerken, Efendi Mansur nasılsa, ortalığın karardığına dikkat ederek projektörleri yaktı. S., s.68

bata çıka : Karanlıkta çamurlara bata çıka, yere diz vere kalka koşuyor. HÇ., s.203; Yalınayak çocuklar, çamurlara bata çıka koşuşuyorlar. BE., s.73

batıla çıkıla : Kan tere batıla çıkıla mahallenin dar, eğri sokaklarında dakikalarca koşulur. Suçlu, s. 14

boğula tıkana : Boğula tıkana, aksıra öksüre gülerlerken, Efendi Mansur nasılsa, ortalığın karardığına dikkat ederek projektörleri yaktı. S., s.68; Tuvaletten yaşlı bir kadının boğula tıkana öksürüğü gelmeye başladı. VV., s.190

evire çevire : O halde seni evire çevire dövmeli! YYB., s.203

ezile büzüle : Ezile büzüle, kırıla döküle durdu. AI., s.66; Sıkıştırdım, anlattı ezile büzüle... SBK., s. 142

güle oynaya : İki kadın güle oynaya bulgur pilavını, turşuyu, üzüm kabını, testiyle suyu getirdiler. GK., s. 319

güle söyleye : Ama karısının inadına, güle söyleye. SM., s.22; Güle söyleye, daha doğrusu gençlerin gülüp söyleşmelerini hazla dinleyerek yemeklerini yerlerdi. OKGK., s. 152

güle söyliye : Ağız tadıyla, güle söyliye yiyelim. BE., s.19

hoplaya açıla : Öne düştü, merdiveni çevik zıplayışlarla, her zıplayışında da etekleri hoplaya açıla, hoplaya açıldıkça da kar gibi bacaklarını göstere göstere çıkıyordu. MM., s.77

ıkına sıkına : Süslü kağıda ıkına sıkına, zorla birkaç satır yazdı. 72.K., s.84

ırgalana çalkalana : Dolmuş ırgalana çalkalana Unkapanı'na geldi, durdu. EB., s. 72

ite kaka : Murtaza, kılıksızı ite kaka, sürükleye götürürken, mahallenin arasına giren iki bekçi, önce konuşulanlara kulak verdiler. M., s.40

itişe kakışa : Hala itişe kakışa boynuzlaşa geçmekte olan öküz, camız sürüsünün gürültüsüyle uyanmıştı tatlı uykusundan. K., s. 2

kırıla döküle : Kırıla döküle meseleyi çıtlattılar. DK., s. 169

kıvrıla büküle : Jale Korkmaz bol ışığın altında, cazın da oynak havasıyla bir elmakurdu gibi kıvrıla büküle oynuyor, numaralar yapıyordu. KY., s. 173; Yollar, kıvrıla büküle, uzaya kısala uzayıp giden yollar, en sonra da İstanbul! VV., s. 15

kızara bozara : Sonunda emekli maliyeci kızara bozara "Efendim",dedi. M., s.132

oflaya puflaya : Oflaya puflaya doğruldu. GK., s. 49

oynaya güle : Elini sallasan ellisi gelir, hem de oynaya güle! DE., s.227

özene bezene : Cenabıallah sizi özene bezene yaratmış! SM., s.15

özenile bezenile : Düğün hediyesi olarak özenile bezenile yapılmış… GK., s. 35

sere serpe : Dışarı çıkmalı, daha geniş, daha sere serpe, daha ferah düşünmeliydi. KT., s. 37; Yahut ardına kadar açık pencereler gerisinde karyolalarında sere serpe oturur, yatarlardı. SM., s.85

tıka basa : Köşkün üst katına tıka basa doldurmuştu. SM., s.83

utana sıkıla : Utana sıkıla Türkiye'nin bilmem neresindeki bilmem hangi ihale işinden bahsediyor. KKBK., s. 106

uzaya kısala : Yollar, kıvrıla büküle, uzaya kısala uzayıp giden yollar, en sonra da İstanbul! VV., s. 15

vere kalka : Karanlıkta çamurlara bata çıka, yere diz vere kalka koşuyor. HÇ., s.203

yite çıka : Gözden yite çıka uzaklaşıyordu. EVO., s. 378

1.3.2.2.2. -Ip,-Up Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

Bu gruba giren ikilemelerde iki kelimenin de aynı eki aldığı örnekler ve sadece ilk kelimenin eki aldığı örnekler görülmektektedir.

açıp saçmıyor: Ama sonraları yavaş yavaş anladım ki, Konya ve Konyalı insana kendini birdenbire açıp saçmıyor. OKGK., s. 24

bağırıp çağırışını : Akları kanlı iri gözlerini devire devire bağırıp çağırışını görür gibi oluyordu. EVO., s. 123

bayılıp ayılma : Bayılıp ayılmalar, kanlı kinli olmalar, kardeşin kardeşe düşmanlığı… Ü., s.220

bitip gidiyor : Bir tayını ben bir solukta yiyiveriyorum, bitip gidiyor. EK., s.25

çalınıp çığrılsın : Gülünsün, söylensin,yenilsin, içilsin, çalınıp çığrılsın. AI., s.199

çekip alsın : Bitirsin, çekip alsın anasını manasını yanına, ev alsın bana, gör ondan sonra beni! EB., s. 236

çekip çevirecek : Üstelik annem, yakın akrabalar bildik gördük, daha çok da kız anaları, henüz ağzımın süt koktuğunu, bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı. AI., s.22

çekip gitti : "Doğru beyim", dedi çekip gitti. YYB., s.187

çıkıp gidişini : Fatma'nın çıkıp gidişini koğuş penceresinden, yüreği çarpa çarpa gözetledi. 72.K., s.92

dayayıp döşeyelim : Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

geçip giden : Karları battal battal ezerek geçip giden kaba kıyım gölge köşede silindi. EB., s. 74

gelip gelmediği : O anda iş miş, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden meyve sebzelerin gelip gelmediği umrunda bile değildi. M., s.119

gelip gidiyordu : Kül rengi gündüzün kül rengi denizini beyaz beyaz parçalayan vapurlar gelip gidiyordu. EB., s. 32

gezdirip tozdurur : Birkaç sene birlikte taşır, gezdirip tozdurur, yedirir içirirdi ya! TD., s. 8

girip çıkan : Akları kızarmış gözleriyle işbaşı ve paydoslarda işe girip çıkan masum erkeklere canavar gibi bakan işsiz güçsüz karılardı. TD., s. 37

giyinip süslenip : Henüz tanıştığı bir insana annesinin acı kırmızı dudaklarını, babasına karşı takındığı tavrı, giyinip süslenip evden çıkı çıkı verişlerini hiç ama hiç sevmediğini nasıl söyleyebilirdi? EB., s. 97

indirip kaldırmıştı : Önce her komşu kendi ev halkıyla bu meseleyi indirip kaldırmıştı. MM., s.98

inip çıkan : İçerken inip çıkan gırtlağı, düğüm. SÇ., s. 14

itip kakan : Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

oflatıp puflatan : Omuz omuza vapuru, oflatıp puflatan, uyku getiren sıcağı unutuvermiştim. ÇKK., s. 121

okutup üfletmiş : Anasının sağlığında ölüp ölüp gitmişti de, anası imama koşmuş, okutup üfletmiş… GK., s. 78

oturup kalkış : Tuvalet, giyim kuşamları eve geliş gidişleri, oturup kalkışları… EB., s. 168

oturup kalkma : Hatırlı misafirlerle tanışır, lâf söz beller, oturup kalkma öğrenirdi. YD., s. 85

sıçıp sıvayacaktı : Bundan böyle onu kim azarlayacak kim sıçıp sıvayacaktı? Ü., s.189

utanıp sıkılacak : Utanıp sıkılacak ne var? EB., s. 79

vurup vurulmalar : Bitirim Leyla'nın kafasından az önceki vurup vurulmalar… TD., s. 25

yakıp yıkma : Bu yakıp yıkmaya çağırı sürüp gitmişti. GK., s. 179

yatıp zıbardıktan : Evden erken erken çıkacak, akşamları da herkes yatıp zıbardıktan sonra dönecekti. EB., s. 27

yazıp çiziyorlar: Yazıp çiziyorlardır. G., s. 41

yıkanıp arınmaya : Bakılmaya, yıkanıp arınmaya ihtiyacı vardı. EB., s. 9

yırtılıp parçalanmıştı : İşte yıllardır kafasında çimlenip dallanan, budaklanan "ev"ciği bile ona çok görülmüş, özene bezene çizdiği, gecelerini verdiği, hayallerinin en tazeleriyle bezediği şeyler hoyrat ellerde yırtılıp parçalanmıştı. MM., s.243

yiyip yutacak : Yiyip yutacak değiliz kardeşini ya! EB., s. 55

yunup arınıyordu : Sonra bir şey daha, ne zaman şarap içse, çevresinin bakışları, iğneli sözlerinin içine doldurduklarından kurtuluyor, yunup arınıyordu adeta. EB., s. 63

yuvarlanıp gidiyorduk : İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk. C., s.138

1.3.2.3. Birleşik Fiillerle Yapılan İkilemeler

geliver gidiver : Karılar geliver gidiver olmalı. KY., s. 99

1.3.2.4. Kip Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

1.3.2.4.1. Haber Kiplerinin Kullanıldığı İkilemeler

1.3.2.4.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

açıldı saçıldı : İstanbul açıldı saçıldı. El K., s. 266

alladılar pulladılar : Alladılar, pulladılar zaptı benim aleyhime düzenlettiler. Ü., s.55

bitti gitti : Bitti gitti… ÇKK., s. 47

dürdü büktü : Karadonunu çıkardı, dürdü, büktü, iri bir taşın altına koydu. G., s. 209

evirdi çevirdi : Mazhar, zarif yüzüğü evirdi çevirdi… El K., s. 8

girdi çıktı : İçeri girdi çıktıysa, vurdu vurulduysa ona neydi? ÇKK., s. 3

kesti attı : Kesti attı. DK., s. 160

kırdı kırmadı : Az sonra gelsin, bono mono, kırdı kırmadı diye lâf etmesin. YD., s. 186

sarardım soldum : Şu halime bak, bir gece içinde sarardım soldum, canlı cenazelere döndüm. El K., s. 136

sattı savdı : Gel zaman git zaman, Hasibe, akıl hastanesine düşen anasından kalanları sattı savdı, Ali'nin boğazına geçirdi. TD., s. 23

sövdü saydı :İki sıra altın dişini göstere göstere bu olmayacak işe attı tuttu, sövdü saydı. 72.K., s.56

vurdu vuruldu : İçeri girdi çıktıysa, vurdu vurulduysa ona neydi? ÇKK., s. 3

1.3.2.4.1.2. Geniş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

atar tutar : Delikanlının arkasından atar tutarlardı. DK., s. 9

basar çıkar : Al atını ver tımarımı , der, basar çıkardı işten, ama yoktu. M., s.196

basar gider : Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı. ÇKK., s. 7

çalar çırpar : Sonra gene biliyordu ki, harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah'ına da bağlıydı. ÇKK., s. 2

çekilir gider : Beğenmezse çekilir gider memleketine. C., s.37

giymez giydirirdim :Yemez yedirirdim, giymez giydirirdim. KKBK.,s.221

kırılır dökülür : Babası olsa kırılır dökülürdü karısının karşısında. YD., s. 29

yalvarır yakarır : Tarlasını muhtara, sığırı sıpayı, kırığı sırığı da komşulara ucuz pahalı demeyip elden çıkardı, tuttu fabrikanın yolunu: Palike ireisinin yanına varıp yalvarır yakarır, ayaklarına mayaklarına kapanır mapanırım, gavır deel a! diye düşünüyordu. G., s. 201

yemez yedirirdim : Yemez yedirirdim, giymez giydirirdim. KKBK.,s.221

yer yutar : Okulu bıraktı bırakalı bu dergilerle kitapları yer, yutar gibi kim bilir kaç sefer okumuştu. Suçlu, s. 9

yunar arınır : Sırtı mırtı yunar arınır… GK., s. 232

1.3.2.4.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

bıkmış usanmış : Ben bıkmış usanmışım zati bu hayattan. ÇKK., s. 106

girmiş çıkmıştı : Vurmuş vurulmuş, girmiş çıkmıştı. YYB., s.242

sormuş soruşturmuş : Hatçe umut vermiş, eşelemiş, sormuş soruşturmuş… GK., s. 207

sürmüş sürüştürmüş : Takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş.... KKBK., s. 168

takmış takıştırmış : Takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş.... KKBK., s. 168

vurmuş vurulmuş : Vurmuş vurulmuş, girmiş çıkmıştı. YYB., s.242

1.3.2.4.1.4. Şimdiki Zaman Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

indiriyor kaldırıyor : İndiriyor, kaldırıyor, estek, köstek, Mevlüt'ün kara gözleri için delinmedik kabağa bile girebileceğini anlatmaya çalışıyordu. G., s. 50

ofluyor pufluyor : Ofluyor, pufluyor, homurdanıyor... KKBK., s. 351

yalvarıyor yakarıyor : Kaya Ali boyuna yalvarıyor yakarıyor. YYB., s.59

1.3.2.4.2. Tasarlama Kiplerinin Kullanıldığı İkilemeler

1.3.2.4.2.1. Emir Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

acısın acımasın : Evdoksiya duysun duymasın, acısın acımasın, ağlasın ağlamasın, patronu metresine ne derse desin yahut demesin vız geliyordu. OKGK., s. 133

ağlasın ağlamasın : Evdoksiya duysun duymasın, acısın acımasın, ağlasın ağlamasın, patronu metresine ne derse desin yahut demesin vız geliyordu. OKGK., s. 133

bağır çağır : Bağır çağır, söv say, dedi. S., s.18

çatla patla : Öyle bile olsa, senden gene de güzelim işte, çatla patla! YD., s.13

duysun duymasın : Evdoksiya duysun duymasın, acısın acımasın, ağlasın ağlamasın, patronu metresine ne derse desin yahut demesin vız geliyordu. OKGK., s. 133

gez toz : Ye,iç, giyin kuşan, gez toz karıyı koluna takıp… AI., s.22

git gel : Kendi kendini vurdu dese inanmazlar, uzun boylu git gel artık… ÇKK., s. 109

giyin kuşan : Ye,iç, giyin kuşan, gez toz karıyı koluna takıp… AI., s.22

gör git: İşini gör git, sonra baba kıyametleri koparır diyorum posta koyuyor bana! TD., s. 108

gül ağla : Gelene geçene gülüp ağlamaya devam etti. YYB., s.9

gülünsün söylensin : Gülünsün, söylensin,yenilsin, içilsin, çalınıp çığrılsın. AI., s.199

oku üfle : Oku, üfle, tevekkül ol Allah'a, git! DE., s.80

yap çat : Haydi Aleko, yap çat bakalım! ÇKK., s. 26

ye iç : Ye,iç, giyin kuşan, gez toz karıyı koluna takıp… AI., s.22

yenilsin içilsin : Gülünsün, söylensin,yenilsin, içilsin, çalınıp çığrılsın. AI., s.199

1.3.2.4.2.2. Şart Ekinin Kullanıldığı İkilemeler

yunsak arınsak : Yunsak, arınsak! KP., s. 99

1.3.2.5. İsim- Fiil Eklerinin Kullanıldığı İkilemeler

geliş gidiş : Tuvalet, giyim kuşamları eve geliş gidişleri, oturup kalkışları… EB., s. 168

görmek görülmek : Öyle ki, Edip medip, görmek görülmek, onu daha uygun bulması, hatta kendini bırakıp ona gitmesi… EB., s. 166

vurmak vurulmak : Vurmak vurulmak, ölüm kalım yoktu ya! Suçlu., s. 139

1.4. Aralıklı İkilemeler

Bu bölümde yer alan ikilemeler, aralarına bağlaç, soru eki, sayı adı ya da başka unsurların girdiği ikilemelerdir. Bu bölümün tasnifinde Vecihe Hatiboğlu'nun (1971) "Türk Dilinde İkileme.Ankara: TDK." adlı eserinden yararlanılmıştır.

1.4.1. Bağlaçlı İkilemeler

abat berbat: Ne abat eder adamı ne berbat. EVO.,s.70

günahının da sevabının da : "Günahının da, sevabının da, insinin de cinsinin de…" EK., s. 49

insinin de cinsinin de : "Günahının da, sevabının da, insinin de cinsinin de…" EK., s. 49

ne alaka ne dava : Ne alaka, ne dava! KKBK., s. 212

ne mayrik ne hayrik : Kızın gözüne ne mayrik, ne hayrik, vızgeliyor. BFV., s. 91

vallahi de billahi de: Genç güzel, alımlı çalımlı bir şey olsaydı vallahi de billahi de gam yemezlerdi. Ü., s.280

ya herro ya merro : Ya herro, ya merro, uzattı. MM., s.9

1.4.2. Soru Ekiyle Yapılan İkilemeler

evli misin ergen mi : Evli misin ergen mi? KKBK., s. 86

Unkapanı'nda mı olur yağ kapanında mı olur : Unkapanı'nda mı olur, yağ kapanında mı olur, bir depo tutar. El K., s. 217

yerde mi gökte mi : Şu kahveci bir şeyler söyledi, yerde miyim, gökte miyim bildiğim yok. EB., s. 248

1.4.3. Ayrı İkilemeler

alı al, moru mor : Alı al, moru mor, "Ula sanisi" efendi babasından başlar, dedesi, hısım akrabasına, sonunda da nur içinde yatasıca rahmetli getirir sözü. AI., s.8

aman efendim zaman efendim : El öfelerler, aman efendim, zaman efendim… Ü., s.156

aşk olsun meşk olsun : Aşk olsun, meşk olsunu yok! DK., s.163

az gittik uz gittik : Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. BE., s.14

bugün var yarın yok : Adana, Kilis, Antep kebaplarıyla yedi yüz gramlıkları devirmiş kaba saba, bugün var yarın yok ama elleri açık taşralı şoförler, şoför muavinleri, hakalmazlar lazımdı. ÇKK., s. 28

çat ora pat bura : Çat ora, pat bura derken yolu düşmüştü bu otele. AI., s.163

Çin işi Japon işi : Kamyon, kahvesini ispirtolukta pişirip, kenarı yaldızlı Çin işi, Japon işi fincanla götürürdü. YYB., s.285

eş arkadaşı dost arkadaşı : Eş arkadaşı, dost arkadaşı istemem bir daha Nazan! dedi. El K., s. 218

gel zaman git zaman : Gel zaman git zaman, Hasibe, akıl hastanesine düşen anasından kalanları sattı savdı, Ali'nin boğazına geçirdi. TD., s. 23

in yok cin yok : O dağ başlarında, in yok, cin yok, hâl hatır soracak ahbaplardan uzak… EB., s. 77

işte geldim işte gidiyorum : Yavrum, ben kendi nefsime, işte geldim işte gidiyorum. ÇKK., s. 49

1.4.4. Sayı Adlarıyla Yapılmış Aralıklı İkilemeler

üç aşağı beş yukarı : Hanın içinde üç aşağı beş yukarı dolaşır… AY., s. 48

1.5. Üçlemeler

aklın fikrin izanın : Senin aklın fikrin, izanın yok mu? S., s.72

al tel pul : Allar, teller, pullar… KY., s. 102

alladım telledim pulladım : Alladım, telledim, pulladım. VV., s.401

ar haya namus :Oturak alemleri ar, haya, namusun en çok bulunduğu yerlerdir. OKGK., s. 5

at avrat silah : Bu millet anasından at, avrat, silahla doğan yiğitler yurdunun evlatlarıdır. Ü., s.205

bildik gördük tanıdık : El gün, eş dost, bildik, gördük, tanıdıklar… EVO., s. 192

billaha tillaha sillaha: Billaha, tillaha, sillaha. K., s. 217

cinsi cibiliyeti iliği : Karının cinsi, cibiliyeti, iliği bok. SBK., s. 324

dost ahbap arkadaş : Kudret Bey, mudret bey, eski dost, ahbap, arkadaş falan filan, herif son haftalarda adamakıllı şımarmıştı. Ü., s.248

dost post aftos : Dost, post, aftos, falan filan... KKBK., s. 81

elim kolum kanadım : Elim kolum kanadım kırık. AY., s. 36

eline beline diline : "Bir erkek," derdi, "eline, beline, diline sağlam olmalı!" KY., s. 116

eline beline diline : Bir insan eline, beline, diline mukayyet olmalı. S., s.67

eş dost ahbap : Eş, dost, ahbap ne der? DK., s.84; Şimdi eş, dost, ahbap şöyle dursun, kendisine, nefsi kendine bile zor buluyordu kötü şarabı. EVO., s. 6

eşlik dostluk ahbaplık : Hatır, gönül, eşlik dostluk, ahbaplık kaldı mı? EVO., s. 54

falan filan fişmekan: Falan, filan, fişmekan sinemalarında filmlerimiz oynuyor. KKBK., s. 265

fan fin fon : Gavurların hep de aynı "fan, fin, fon"la konuştuklarını biliyorlardı. Suçlu., s. 299

fostu havaydı cıvaydı : İstanbul sinemalarda gördüğü İstanbul'sa fostu, havaydı, cıvaydı. YYB., s.135

gamdan kederden tasadan : Gamdan, kederden, tasadan kurtulsak. KP., s. 99

hanımlı beyli baylı : Valla Filiz… izin verirseniz hanımlı, beyli, baylı konuşmaları sizi bizi bırakalım. BFV., s. 259

itişe kakışa dirsekleşe : İki günden beri kâh fırın önlerinde itişe kakışa dirsekleşe, karneyle ekmek almaya çabalayan insanları seyrediyor, kâh dışarıya ışık ve yiyecek kokusu taşan lokantaların önünde yutkunuyor, kâh hiçbir şey yapmayı düşünmeden, elleri ceplerinde dolaşıp duruyor. ÇKK., s. 58

kadınlı erkekli çocuklu : Yakın fabrika ya da işyerlerine kavuşan kadınlı erkekli çocuklu kalabalığı seyrediyordum. YYB., s.74

kadınlı erkekli çoluklu : Herkesten az uyuyan, kadınlı erkekli çoluklu kalabalık… BE., s. 29

kimdir nedir necidir : Kimdir, nedir, necidir? KKBK., s. 42

kudretine kuvvetine kerametine : Kurban oluyum kudretine, kuvvetine, kerametine. VV., s.115

mal mülk emlak : Allah Allah, mal,mülk, emlak satılır mı? AI., s.32

malım mülküm maaşım : Malım, mülküm, maaşım onun olsun. EB., s. 21

paran emlakin akarın : Kırığın sırığın, paran, emlakin akarın, bankalarda kredin yok mu? AI., s.35

sille tokat yumruk : Karım indiriyordu sille, tokat, yumruk. AI., s.71

tavır zavır çalım : Neydi bu tavır, zavır , çalım? Suçlu., s. 113

tavur zavur çalım : Tavur, zavur, çalım… El K., s. 228

vallaha billaha tallaha : Vallaha, billaha, tallaha suçum yok benim. VV., s.237

vallahi de billahi de tallahi de : Vallahi de billahi de, tallahi de yüreğime iner, ansızın… AI., s. 36

yap çat sar : Bize sendeki kiloluk rakılardan bi dene meze müze de yap çat sar bir kağıda... VV., s. 45

yiyim giyim kuşam : Yiyim giyim kuşam gibi var mıydı? GK., s. 21

1.6. Dörtlemeler

allı yeşilli sarılı morlu : Ertesi gün üçe doğru Mahmutpaşa esnafının allı yeşilli, sarılı morlu ses kalabalığı içinden Tahtakale'ye indi. ÇKK., s. 12

alt alta üst üste : Kafamda alt alta üst üste, eğri büğrü evler, ahşap evler kalabalığı… YYB., s. 220

astarı düğmesi telası melası :Astarı düğmesi telası melası iki yüz lira. DK., s. 179

bildiklik gördüklük tanıdıklık hemşerilik :Bunca yıllık bildiklik, gördüklük, tanıdıklık, hemşerilik bitti, öyle mi? KT., s. 208

edep haya ar namus : Toklukla birlikte 72. Koğuş'a edep, haya, ar, namus da girmişti. 72.K., s.72

güzeli çirkini genci yaşlısı : Kocasına kalsa, erkeğin güzeli çirkini, genci yaşlısı olmazdı. BFV., s. 28

hırt mırt mırt hırt: Hırt mırt, mırt hırt… EVO., s. 193

laf söz usul erkan : Canım gel bir kahve içimi otur bari gel de laf, söz, usul, erkan belle, istifaden olur! YYB., s.115

saç saça baş başa : Çok geçmeden Ayşe ile Leman, saç saça baş başa gelmişler, daracık sokağı dolduruveren kadınlı erkekli mahallelinin, yabancıların önünde, kayan etekleri altında çıplak bacaklarıyla yerde yuvarlanıyorlardı. EB., s. 249

saç sakal bıyık favori : Sen misin kafayı çekip çekip sabahlara dek naralar atan, çöp tenekeleri, bidonları tekmeleyen, karılara kızlara fiyaka olsun diye espri yapıp saç sakal, bıyık favori bırakan! AI., s.18

soy sop hesap nesep : Soy, sop, hesap, nesep sahibiymiş. MM., s.192

tencere sahan cıncık tabak : …sabun getirmişti, sonraları tencere sahan cıncık tabak getirmişti de bu kokudan getirmeyi akıl etmemişti. GK., s. 11

vallaha billaha tallaha silahla : Vallaha billaha tallaha silahla ben o suçun suşlusu deelim. Ü., s. 90

vallahi billahi tillahi sillahi : Vallahi, billahi, tillahi,sillahi dokuz! S., s.17

yel yepenek yelken kürek: Yel yepenek, yelken kürek... Suçlu., s. 37

1.7. Beşlemeler

bağır çağır döv söv say : Bağır, çağır, döv, söv, say… DK., s. 74

2. TEKRARLAR

Tekrarlar, Türk dilinde, bilhassa en uygun şartlar altında 7-8 asırlık bir gelişmeden sonra iyice gürbüzleşen ve güzelleşen Türkiye Türkçesinde önemli bir

yer tutar. Sözlerin belli kurallara bağlı olarak böyle yan yana kullanılmaları, dilimize kelime yaratma zenginliği, faaliyetlerin her türlüsünün, en ince bir şekilde söz ile ifadesini mümkün kılan fiili şekiller zenginliği, tasvir zenginliği ve güzelliği... gibi çok esaslı özellikler kazandırmıştır.(Tuna, 1948:429)

2.1. TEKRARLARIN SES ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Ünlüyle Başlayan Tekrarlar

acele acele : Acele acele pantolonunu bacağına çekti. YK., s.33; Neden acele acele? VV., s.279

acı acı : Acı acı tütün mü? ÇKK., s. 20; Kamran acı acı güldü, sonra kahırlı kahırlı "Ben", dedi. OKGK., s. 138

aça aça : Gözlerini aça aça, boyun damarını parmak parmak şişire şişire "Allah yazdıysa bozsun. EB., s. 169

adam adam : Lokantada adam adam rakı içer. EVO., s. 6; Rahat döşeğinde de adam adam ölürüz, cenazemiz rezil olmaz. ÇKK., s. 90

adım adım : Adım adım kovalıyordum. AI., s.121

ağarta ağarta :...gözlerini ağarta ağarta huylandıkları sıralar. Gurbet Kuşları,s.14

ağlaya ağlaya : Ben ağlaya ağlaya hal oldum. SBK., s. 158

ağır ağır : Bütün bunlar nasıl da ağır ağır, alıştıra alıştıra oluyordu. El K., s. 288; Sonra evine doğru ağır ağır, sendeleye sendeleye yürüdü. Suçlu., s. 136

aksi aksi : Hacı Ali, derine gömülmüş tek gözüyle aksi aksi baktı. EK., s.48

al al : Yüreği şerha şerha, yanakları al al, geçer gider. YYB., s.227

ala ala : Ellerini ovalaya ovalaya, boyun kıra kıra, yerden temennalar ala ala dikildiği, bütün bu su gibi yumuşak, bir başka insan karşısında bu aşırı alçalışın. YYB., s.243

alev alev : Gözleri kendiliğinden alev alev. YYB., s.129

alık alık : Alık alık bakma da aç adımlarını! BFV., s. 108

alıştıra alıştıra : Bütün bunlar nasıl da ağır ağır, alıştıra alıştıra oluyordu. El K., s. 288

Allah Allah : Allah Allah, mal,mülk, emlak satılır mı? AI., s.32

anaç anaç : Değillerse bile anaç anaç üçü de! BFV., s. 67

aptal aptal : Aptal aptal bakınmanın sırası değil. BE., s.13

ata ata : Ocağa kömür mömür ata ata giderik, beleş beleşine. S., s.87; Portakal kabuklarına kuvvetli dışlar, burunlar, üstler ata ata geldi. KKBK., s. 93; İçli çocuk, içine ata ata hasta olabilir! El K., s. 340

ateş ateş : Kara böcekler düşlerine bile girerler, kara kara girerler, ateş ateş girerlerdi. BFV., s. 11

atlata atlata : Bir evvelki gibi atlata atlata iniyorum hasım kalesine. BE., s.66

aval aval : Ne bakıyorsun aval aval be? G., s. 202; Ne bakıyorsun ulan aval aval? KY., s. 103

avaz avaz : Eli kulağa atıp avaz avaz bağırim mi? YYB., s.104

avuç avuç : Hem de avuç avuç para serpiyorlarmış. S., s.86; Önüme düştüler, sağdan vurdum, soldan vurdum, avuç avuç götürdüm yazının itine. ÇKK., s. 6

ayıp ayıp : Ayıp resimlerin altına da, ayıp ayıp yazılar yazarlardı. SBK., s. 40; Çaktı, ayıp ayıp dedi, hayat onikiden sonra başlar. AI., s.10

ayıra ayıra : Aşçının içeri içeri, kanlı gözlerini ayıra ayıra, küfrede ede söz söyleyişini hiç sevmezdi. EK., s.8; İri gözlerini ayıra ayıra 'bestamiii!'diye bağırmaz mı... KKBK., s. 310

aylak aylak : Aylak aylak gezmekle olmaz. AY., s. 65

ede ede : Annesi Serkis'le başkalarıyla şakalaşa şakalaşa, Serkis'le ötekilere numarasını belli ede ede elbiselik aldı. SBK., s. 115

edile edile : Dilekçe havale edile edile tepe saçları dökük belediye doktoruna geldi. S., s.53

efendi efendi : Sabahları kravatlı boynum, ütülü üst başımla evimden efendi efendi çıkmalı. AI., s.21

ekşi ekşi : Ekşi ekşi kokan berduş şaraphanesinin eski alemleri burunlarda tütmeye başlar. AI., s.13; O, ne edilen alaylarla, ne geçtiği karanlık dehlizlerle, ne de ekşi ekşi kokan dehlizlerdeki şamatalı gidip gelişle ilintiliydi. ÇKK., s. 57

ekşite ekşite : Yüzlerini ekşite ekşite avluya girdiler. C., s.124

ela ela : Gözleri ela ela parlayarak bakıyor Nur'a. BFV., s. 158; Kenarları kırış kırış gözlerinin bebeği, ela ela gülüyor. KKBK., s. 212

elif elif : Derken inceden inceye, değdiği yeri yakan elif elif bir kar. YYB., s.139

erken erken : Sabah gene erken erken düştük yollara. BE., s.14

eski eski : Harap duvar elinin altında eski eski ufalandı. EB., s. 74

ıkına ıkına : Dokuz ay karnında taşı, sancılar içinde kıvrana kıvrana, ıkına ıkına doğur, büyüyüp yetişmesi için saçlarını süpürge et, sonra da... El K., s. 136; Karnımda dokuz ay taşır, ıkına ıkına doğururken acısını benimle beraber mi çekti? El K., s. 283; Ondan sonra da ıkına ıkına doğurdukları sevgili vatandaşlardır! M., s.411

ılık ılık : Dudaklarını az çekti, ılık ılık sordu. ÇKK., s. 9

ırgalana ırgalana : Hacer Hanım siyah ipek çarşafı içinde ırgalana ırgalana köşeyi döndü. El K., s. 179

ıslak ıslak : Kalın bedenli yüksek ağaçlar ıslak ıslak hışıldıyorlardı. YYB., s.17; Yağmurun altındaki yazı yabanı ıslak ıslak hayalledi. EVO., s. 443

ıslana ıslana : Her bir yanları ıslana ıslana. GK., s. 14

ıslık ıslık : Düşte arkadaşlarım gelmişti, çok eskiden olduğunca, ıslık ıslık. AI., s.140

ışık ışık : Odanın dipteki pencerelerinin iyice kapatılmamış panjurlarından vuran güneş, serin loşluğu ışık ışık bölmüştü. GK., s. 116

ışıl ışıl : Kara gözleri ışıl ışıl parlıyor, gözlerinden mutluluk akıyordu. DE., s.19

ıvıd ıvıd : Şimdi gene ıvıd ıvıd sorarlar. EK., s.57

ıvıt ıvıt : İnsanı adeta şüpheye düşürecek şekilde ıvıt ıvıt soruyor, eşeliyor... MM., s.75

içeri içeri : Gözleri içeri içeri, çarpık bakışlı Fato, kocasının eve gelip gittiği sıra içerde çocuğunu emzirdiği için, görmemişti. DE., s.93; İsli tavan bel vermiş, duvarlar içeri içeri kamburlaşmıştı ama Neriman, tavanı da, duvarların ayıplarını da beyaz kâğıtlarla güzelce kapamıştı. ÇKK., s. 95

iğrenç iğrenç : İğrenç iğrenç çamurlaşsa ne çıkar? Ü., s.251

ikişer ikişer : İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken, yolda ikişer ikişer, üçer üçer, yerden biter. EK., s.56

il il : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

ilçe ilçe : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

ilik ilik : Bundaysa kadınlık, daha doğrusu dişilik ilik ilikti. Ü., s.186

incelene incelene : Şu kadar seneden beri incelene incelene imanı gevşemiş meseleler… BE., s. 41

inci inci : Tanışlarına, sigara zifiri ve yalanla kararmamış bembeyaz dişleriyle inci inci gülen her çocuk gibi. YYB., s.268

inim inim : İnim inim inlerdi. EVO., s. 252; Zavallı adam, belki de hapishane köşelerinde beş parasız inim inim inliyordu. Ü., s.141

insan insan : İnsan insan sorduk sana. GK., s. 204

inleye inleye : Orda, sıkıntı içinde, "Yavrum, yavrucuğum…" diye inleye inleye ölüp gidecekti! DE., s.159

ipil ipil : Gündüz gibi, ipil ipil. BTÜ., s. 6

iplik iplik : Buzun rakı içinde gri-mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eryişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun süre seyretti. YD., s. 310

iri iri : Yıldızlar iri iriydiler, ay vardı. DE., s.7

isli isli : isli isli güldü. YK., s. 35

istemeye istemeye : İncecik yatağında istemeye istemeye doğruldu. S., s.18; Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

istemiye istemiye : İstemiye istemiye oturdu. YK., s.68

isteye isteye : Her işleri, hatta daha da fazlasını seve seve, isteye isteye, oyun oynar gibi yapar, onun elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. El K., s. 135

ite ite : Dekovili ite ite geliyorlardı. BTÜ., s. 55

itile itile : Yıllar yılı içine itile itile birikmiş gözyaşlarını cömertçe koyuverdi. El K., s. 309

ivid ivid : Üstüne vazifeymiş gibi, ivid ivid sorardı. G., s. 115

izin izin : Annesinden izin izin üstüne almayı ihmal etmedi. Ü., s.31

okşaya okşaya : Sarı saçlarını okşaya okşaya uyutmaya çalışırdı. KP., s. 88

okuya okuya : Onları okuya okuya... SBK., s. 193

ola ola : İki kat ola ola üflüyor. BTÜ., s. 67; Onun iki kat ola ola ağlamasına mahalleli tekmil güldü. EK., s.35

oluk oluk : Yanaklarından oluk oluk akmaya başlamıştı. AI., s.246

oluna oluna : İki kat oluna oluna tohumlu pamukları toplamak… EVO., s. 272

ova ova : Altları morarmış gözlerini ova ova doğruluşu, yamalı pantolonu içinde incecik bacakları, şişirilmişe benzeyen kocaman karnıyla tembel tembel yollanışı üzerine, koğuşta fısıltılar olurdu. ÇKK., s. 57

ovalaya ovalaya : Ellerini ovalaya ovalaya, boyun kıra kıra, yerden temennalar ala ala dikildiği, bütün bu su gibi yumuşak, bir başka insan karşısında bu aşırı alçalışın. YYB., s.243

oylum oylum : Sabahleyin kocasını işine yolcu ettikten sonra, dudağında aydınlık, oylum oylum bir türkü, kapardı süpürgeyi, başlardı. EB., s. 104

oynata oynata : Butunu oynata oynata kahvelerin önünden geçip bakkala gittikçe. YYB., s.220

oynaya oynaya : Hem de seve seve oynaya oynaya. AY., s. 13

öbek öbek : Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı. ÖE., s.72

öğüre öğüre : Ona da teklif etmişti de, öğüre öğüre hâl olmuştu? EB., s. 141

öhö öhö : Öhö öhö öksürür. YD., s.10

öldüre öldüre : Ha rahat döşeğinde, ha darağacında, ha da elinde tabanca, öldüre öldüre. K., s. 141

öte öte : Uzun uzun horozlar gibi öte öte öksürmeye başlayınca, kadın koştu. S., s.36

uça uça : Etekleri uça uça, sevinç şimşekleri çaka çaka! SBK., s. 187; İşi, Ayla'yı filan bırakıp saçları uça uça pencereye koştu ilkin, baktı. EB., s. 117; Sarı saçları uça uça sokak kapısından fırladı. KKBK., s. 11

uğuna uğuna : Bir ihtiyar kadın uğuna uğuna Zehra'nın güzelliğini, iyiliğini, ciddiliğini anlattı. EK., s.35

uluya uluya : Sabaha dek altıya uluya uluya, yatak, döşek,yorgan paralaya paralaya can vermişti. VV., s.250

usul usul : Usul usul, duvar diplerinden süklüm püklüm kirişi kırmıştı. YYB., s.127

uzak uzak : Dünyayı uzak uzak dolaşır. SBK., s. 145; Uzak uzak bakıştılar. ÖE., s.59

uzun uzun : Uzun uzun horozlar gibi öte öte öksürmeye başlayınca, kadın koştu. S., s.36

üçer üçer : İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken, yolda ikişer ikişer, üçer üçer, yerden biter. EK., s.56

ürkek ürkek : Karşısında ürkek ürkek dikilen… AY., s. 64

üzüm üzüm : Günlerden beri üzüm üzüm üzülüyorum. KKBK., s. 328; Şu günahsız çocuğun ne suçu vardı da gözlerini yolda koyuyor, onu üzüm üzüm üzüyordu? K., s. 17

2.1.2. Ünsüzle Başlayan Tekrarlar

babacan babacan : Oğlan babacan babacan güler. EB., s. 110

bağıra bağıra : Bağıra bağıra konuşuyorlardı. DE., s.123

bağırta bağırta : Bağırta bağırta döverdik. BE., s.18; Hem de bağırta bağırta, kovalaya kovalaya. VV., s. 54

baka baka : Oğlanlar, nehrin ötegeçesindeki Arnavut'un fabrikasına baka baka şekerkamışı somurdular. EK., s.55

ballandıra ballandıra : Patronuyla dalga geçtiğini anlatacaktı ballandıra ballandıra. ÖE., s.55

bangır bangır : Az evvel bangır bangır bağırıp, kıyametleri koparan kadın yelkenleri indirmiş, etrafa suçlu suçlu bakıyordu. YYB., s.73

banıla banıla : Yumrukla kırılıp fırlayan cücüğü tuza banıla banıla yenilen soğanlar olsaydı. GK., s. 154

bar bar : Babam bar bar bağırıyordu. BE., s.22; Bar bar bağırıyordu. EVO., s. 217; Yahut bar bar bağırmayı kuruyordu. OKGK., s. 173

bardak bardak : Ulan amma da keskin şarapmış ha, diye enayiler bardak bardak götürecek! El K., s. 322

bas bas : Bas bas bağırıyorsun. DK., s. 236

basa basa : Ayaklarının uçlarına basa basa annesinin aydınlık penceresine yaklaşıp, içeriye baktığı, konuşmaları duyduğu zaman. SBK., s. 38; İskarpinlerinin uçlarına basa basa ve binbir sual… BE., s. 20

basıla basıla : Tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu. C., s.16

bastıra bastıra : Herkes kasıklarını bastıra bastıra gülüyordu. EK., s.20

bastırıla bastırıla : Kasıklar bastırıla bastırıla gülünüyor. S., s.78

başka başka : Bu İstanbul, bu İstanbullar, boyuna değişen başka başka İstanbullardı. ÇKK., s. 15; Gözlerini benden daima kaçırıyor, başka başka yerlere bakıyor. BE., s.79

battal battal : Adam çıkarkenki soğuk "Evet"i olmasa, çok daha sevinecek, evine böyle battal battal değil, pırıl pırıl bir neşe, bir zafer narası gibi girecekti. DE., s.195; Battal battal yürürken gözüne Mevlana türbesi ilişti. OKGK., s. 72

bayat bayat : Eski bir Türkçe şarkıyı bayat bayat haykırıyordu. BE., s.73

bayrak bayrak : Bayrak bayrak coşturmuş… GK., s. 179

bazı bazı : Bazı bazı bağırırmışım. 72.K., s.50

bekleye bekleye : Bekleme, bekleye bekleye yorulursun. 72.K., s.93

bel bel : Garson bu hiç tanımadığı adama bel bel bakıp: "Doğru beyim", dedi. YYB., s.187

bel bel : Kapıcı bel bel bakıyordu. G., s. 127; Kocası, "Ne bakıyorsun bel bel?" diye bağırdı. El K., s. 166

belerte belerte : Babayla oğlun gözlerini belerte belerte nasıl bağırıp çağıracaklarını geçiriyor, korkusu arttıkça artıyordu. VV., s.233

beleş beleş : Beleş beleş sofraya oturmak yok! EVO., s. 188

bet bet : Sandık gibi sandık gibi, bet bet. KY., s. 12

beyaz beyaz : Beyaz beyaz, filik filik koyunlar. HÇ., s. 130; Kendi kendine beyaz beyaz tozuyan un fabrikası, sırtlarında un çuvalları taşımaktan ağarmış hamallar, kaldırımın kıyısına şarıltıyla işeyen beygir, düşünen eşek, gülüyor, gülüyorlar. YYB., s.269

bıcır bıcır : Bıcır bıcır bıcırdayan dudaklarını ağzıyla kapatır. SBK., s. 324; Kafeslerde bıcır bıcır bülbüller, isketeler, aynalarda fıskıyeli havuzlar, gümbür gümbür namazları beş vaktin, Kur'an-ı Kerim okumaları, selalar. AI., s.202

bıllık bıllık : Şehir biçimi kısa, daracık fistanlarla önünde bıllık bıllık dolanacak da, Muzaffer Bey yeğeninin hatırını sayacak! HÇ., s. 2; Şu karı da bıllık bıllıktı ya, Hediye başka. YYB., s.278

bıngıl bıngıl : Bıngıl bıngıl, güzel komşusu… YK., s.79; Şöyle bıngıl bıngıl mıydı? KT., s. 132

bile bile : Ankara'dan bile bile yollanmıştı. Ü., s.52

bilgiç bilgiç : Dikkatle dinleyen ihtiyar kadın, başını bilgiç bilgiç salladı. El K., s. 243

bilhassa bilhassa : Bilhassa bilhassa havyarıma musallat gibi geliyor bana. VV., s.279

bip bip : Bip bip, bipler. SÇ., s. 78

biraz biraz : Gerçi son yıllarda biraz biraz soluk aldırır olmuşlardı amma, gene de yetmezdi. Ü., s.176

birer birer : Aklından Ağzıböyükler'in tayfası enikli cücüklü birer birer geçtiler. EK., s.49

boğuk boğuk : Sigaralarının ateşleri kırmızı kırmızı yanıp sönen, arada boğuk boğuk öksüren ağır uslu bir kalabalık. ÇKK., s. 5

boğula boğula : Boğula boğula öksürüp, yere ağız dolusu bir balgam tüküren bir Müslüman'ın sesi işitildi. C., s.11

bol bol : En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları, dilim dilim ekmek, karıştırırken çıngır çıngır ses veren, sarı kaşıklı çay bardakları, bol bol sigara… ÇKK., s. 59

bomba bomba : Dünyayı Yahudilerden kurtarmak için kurşun kurşun, bomba bomba, fırın fırın çalışıp dururken… YYB., s. 292

boncuk boncuk : Alnı boncuk boncuk terleyen Sadri uyuyordu. C., s.77; Gözlerinden boncuk boncuk yaş dökülüyordu. OKGK., s. 129

boş boş : Boş boş baktı. EVO., s. 208

boy boy : Denizde on iki metre boyunda sandallar, boy boy motorlar, belki de hatırı sayılır bir yat… YYB., s. 187; On üç, on dördünden yirmisine kadar, boy boy, cins cins, fingir fingir.. KKBK., s. 87

bölge bölge : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

böğüre böğüre : Böğüre böğüre yaylımdan dönen sürüler, tencere, hereni denilen kazanlar dolusu sütler, tepsi tepsi kaymaklar… KT., s. 258

bön bön : Ablak yüzüyle karısına bön bön baktı. DK., s. 236; Gene kıs kıs, bön bön güldü. KT., s. 64

böyle böyle : Birazdan gelince böyle böyle di, şorda şurda beni ağzına almasın. GK., s. 163; Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

bucak bucak : Aylardır biriktirdiği kaymeleri genç hemşerisinden bucak bucak saklamıştı. EK., s.138; Çaçaron kadın, kocasının şerrinden bucak bucak kaçırmış kadın, çığlığı basıverirse? EB., s. 72

buğu buğu : Buğu buğu kurutuyordu. EVO., s. 433

bulgur bulgur : Alnı önce bulgur bulgur terleyen neneden şimdi su gibi ter akıyordu. EVO., s. 301

bum bum : Bum bum. SÇ., s. 87

bura bura : Bembeyaz bıyığını bura bura düşünüyordu. M., s.415; Bıyığını bura bura dolaşıyor. BTÜ., s. 38; Bıyığını bura bura, yağı bıyığa yedire yedire yağlamaya başladı. VV., s. 2

buram buram : İnsan kazara içine girse, şu lapa lapa karlı havada hani buram buram terler mi terler! YYB., s.77

burcu burcu : Burcu burcu da kokuyorlardı. GK., s. 11

buruş buruş : Beş vakit namazında buruş buruş anne için çalgı, işret, oyun haram şeylerdendi. OKGK., s. 4

büngül büngül : Tatarın suyu büngül büngül kaynıyor! KT., s. 201

bütün bütün : Çekingenliklerini bütün bütün bırakırlardı. BE., s.19

büze büze : Dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı. EK., s.110

cayır cayır : Kulaklarım cayır cayır yanıyordu. BE., s.50

cenabet cenabet : İşe cenabet cenabet başlayacağız. BTÜ., s. 269

cığıl cığıl : Cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır. BTÜ., s. 68

cır cır : Baba, durmayan cır cır sesiyle anne araya girmişlerdi. EB., s. 226

cıvıl cıvıl : Hepsinden kötüsü mahallenin cıvıl cıvıl, bıcır bıcır, ufacık ufacık kızlarının semtine uğratır mıydı? M., s.108

cıyak cıyak : Şahinde hanımsa içerden cıyak cıyak bağırıyordu. AI., s.119

cızır cızır : Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151; Cızır cızır kızarmaya başlayınca... K., s. 126; Kızıl alevleri cızır cızır kızartsın uskumruları... BFV., s. 12

cızırdata cızırdata : Kel Mıstık, lokanta kapısını açmış, çift kösele sarı ayakkabılarını cızırdata cızırdata lokantaya giren "kodaman"a usulcacık haber verdi. MM., s.18

cici cici : Yat şimdi cici cici! EVO., s. 332

ciddi ciddi : Ciddi ciddi dedi. EVO., s. 40

cilt cilt : Cilt cilt romanlar yazan, yabancı dile çevrilen bir yazar. SM., s.47; Neden cilt cilt roman okur? SBK., s. 71

cins cins : İplikler de, bezler de cins cins, numara numaraydı. DE., s.99; On üç, on dördünden yirmisine kadar, boy boy, cins cins, fingir fingir.. KKBK., s. 87

ciyak ciyak : Gişedeki biletçi kızın büyük büyük açılmış gözleriyle ciyak ciyak anlatışı. SÇ., s. 179; Mis, içeride ciyak ciyak. ÖE., s.24

cünüp cünüp : İş başına cünüp cünüp gelsem neyse. BTÜ., s. 268

çabuk çabuk : Kaya Ali çabuk çabuk, kekeleye kekeleye laf yetiştirmeye başladı. YYB., s.58

çaka çaka : Etekleri uça uça, sevinç şimşekleri çaka çaka! SBK., s. 187

çaktıra çaktıra : Tellerde mavi şimşekler çaktıra çaktıra geçiyor. BE., s.32

çala çala : Çala çala bir havaya döndüreceğiz elbet. VV., s.310

çarpa çarpa : Fatma'nın çıkıp gidişini koğuş penceresinden, yüreği çarpa çarpa gözetledi. 72.K., s.92

çat çat : Bir doluyorlar gemiye, çat çat kavga, derken kaptanın sevgilisini alıp götürüyorlar ama kaptan da esaslı kaptan. YYB., s.259; Ellilik ama sırım gibi babasının geçen yıla kadar çaat çat attığı tokatları hatırlayarak güzel yüzü asıldı. YD., s.7

çatır çatır : Teneşir horozu karıyı çatır çatır çatlatsaydı! Ü., s.269

çatlak çatlak : Aklı başına gelmiş, kafasından karanları, sesleri çatlak çatlak anaç karılar geçmişti. ÖE., s.40

çeke çeke : Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15; İçini çeke çeke, höyküre höyküre ağlıyor. KT., s. 88; Kınnapla çeke çeke bağlı yorganları,tren yoluna indiler. BTÜ., s. 1; **çeke çeke:** Kınnapla çeke çeke bağlamışlardı GK.,s.2

çekine çekine : Kocasını falan ihmal ederek, çekine çekine gitti. El K., s. 30

çeşit çeşit : Ankara'nın viskili, şampanyalı, çeşit çeşit erkek kahkahaları yüklü yorgunluğundan üç gündür kurtulamamıştı. GK., s. 188

çevire çevire : Yağda çevire çevire kızart. S., s.36

çığlık çığlık : Tirşeler köpük köpük, şarkı şarkı, çığlık çığlık Mahmut paşa yokuşunun ses kalabalığına yayılıyor. BFV., s. 108; **çığlık çığlık** : Yırtıcı kuş gözleri çığlık çığlık büyüyüp ufaldı. YYB., s.266

çıkara çıkara : Kamburunu çıkara çıkara seğirtirken… BE., s. 84

çıldır çıldır : Çıldır çıldır bakıyor. YYB., s.49; Çıldır çıldır bakmanın, hiç bir şey olmamışçasına caka satmanın alemi var mı? KKBK., s. 58

çın çın : Gecenin bu saatinde ıpıssız köşk çın çın ötüyordu. SM., s.187; Sarhoş kadın tam kızının üstüne gidecekti ki, dışarıda müthiş bir kadın yaygarası mahallenin sakin çın çın öttürmeye başladı. EB., s. 212

çıngır çıngır : En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları, dilim dilim ekmek, karıştırırken çıngır çıngır ses veren, sarı kaşıklı çay bardakları, bol bol sigara… ÇKK., s. 59; Koca konak

yağlıboyalarla çıngır çıngır boyandı, yeni mobilyalar, halılar, kilimler alındı. El K., s. 236

çıtır çıtır : Derisi çıtır çıtır olsun, e mi? S., s.37

çiçek çiçek : Karısının ışığa koşan pervane, leşe inen kuzgun, çiçek çiçek dolaşan balarısı gibi, parlak oğlanların ardı sıra koşmaya devam edeceğini biliyordu. ÇKK., s. 106

çifte çifte : Çifte çifte mantoları, ipekli elbiseleri, kombinezonları, iskarpinleri vardı ya! EB., s. 50; Çifte çifte otomobili var, biner biner gider. BTÜ., s. 13; Sevgilisi çifte çifte alınmış elbiselikleri... BFV., s. 162

çifter çifter : Çifter çifter gelip… YK., s.53

çiğneye çiğneye : Sıcak tozları çiğneye çiğneye düştük yollara. BE., s.101

çipil çipil : Gözleri çipil çipil, ufacık ufacık. EB., s. 79

çok çok : Çok çok bir buçuk iki ay sonra kocasına, çocuğuna kavuşabilirdi. El K., s. 249; Çok çok yaman adam. YYB., s.190

çöp çöp : Daha çok da en büyük Ender'in bacakları çöp çöp ama, sırım mı sırımdı. AI., s.81

damar damar : Dirseklerini masaya dayamış, akları damar damar gözlerini lakerda tabağına dikmişti. DK., s. 79

damla damla : Yahut damla damla eriyerek vaktinden önce sönmek çözüm yolu değildir. AI., s.211

damlata damlata : Adam su dolu testisini damlata damlata kırmızı kumlu yoldan geçip kapıya gidinceye kadar ardından baktı. GK., s. 114

dayana dayana : Babadan kalma budaklı bastonuna dayana dayana yürüyordu. ÇKK., s. 43; Paramparça üst başıyla, değneğine dayana dayana zorla yürür. El K., s. 192

deli deli : Kapı deli deli yumruklanmaya başladı. DE., s.32

demet demet : Şu Kaptan budalasını nasıl söğüşlemeli, elindeki demet demet mangırlardan nasıl uçlanmalıydı? 72.K., s.77

deniz deniz :Deniz deniz, vapur vapur, duman duman. BFV., s. 13

derece derece : Allah herkese derece derece akıl vermiştir? BE., s.10

derin derin : Sigarasından derin derin duman aldı. OKGK., s. 153

deste deste : Deste deste aşk mektupları, evimizin çevresinde dolaşmalar. YYB., s.11

devire devire : Akları kanlı iri gözlerini devire devire bağırıp çağırışını görür gibi oluyordu. EVO., s. 123

dik dik : Haminnesine dik dik bakan Haldun'un başını okşadı. El K., s. 172; Uzaktan dik dik bakışına Cemile öyle kızıyordu ki… C., s.83

diken diken : Tüyleri diken diken olmuştu. S., s.69

dinlene dinlene : Yollardaki koyu gölgeli melengiç veya dardağan ağaçlarının altında dinlene dinlene şehre vardı. EK., s.53; Dinlere dinlene iç bari! K., s. 117

dirhem dirhem: Ağamız senin hatrını dirhem dirhem sayıyor. 72.K., s.40

dişliye dişliye : Doya doya, dişliye dişliye… EB., s. 139

diyar diyar : Yahut da başımı alır, diyar diyar giderim. KY., s. 116

dola dola : Çağırmıştı o zamanki komseri, gözleri dola dola, içi parçalana parçalana sesi titreye titreye açmıştı meseleyi. M., s.118

doya doya : Hem de paraları herkes istediği gibi doya doya seyredebilecekti. DK., s. 174; Son Avrupa seyahatimde doya doya seyretmek fırsatını buldum efendim. KKBK., s. 329

döne döne : Gözleri döne döne, inleye inleye, daha tanyeri ağarmadan, bir sabah öldü gitti. EK., s.103

döve döve : Dalgalı bir deniz gibi kıyılarını döve döve şehri çınlatıyordu. Ü., s.197; Ne zaman karısını düşünse, aklına hep o gün, uzun sarı saçları topuklarını döve döve, bahçeyi süpürürken hatırlar. El K., s. 9

duman duman : Buğulu camlar ötesinde duman duman uzaklar. YYB., s.261; Deniz deniz, vapur vapur, duman duman. BFV., s. 13

dura dura : Bir de dura dura, karşısındakini hiçe saya saya laf etmesiydi. KP., s. 57; Bu fasulyelere dünya kadar para verildi, dura dura kurtlanmış. M., s.199

duya duya : Düğünde kulağı duya duya neler söylememişlerdi birtakım sözde dost kızları. DK., s. 198

duyula duyula : Şaka niyetine savrulan küfürler duyula duyula, görüle görüle

alışılmış şeylerdi. KT., s. 86

düşüne düşüne : Müçteba Amca o tatlı günleri düşüne düşüne sarardı, soldu, mavi tavşan bakışlarının pırıltısını yitirdi, yatağa düştü. EB., s. 235

fena fena : Kalın, simsiyah kaşları fena fena çatılan Necmi, "Hayırlar…"cevabını verdi. OKGK., s. 41

fıkır fıkır : Fıkır fıkır güldü. DK., s. 242; Uzak akrabalarının haşarı oğlanları, fıkır fıkır kızları vardı. BFV., s. 83

fıldır fıldır : Böylelerini ele geçirmek için, yuvalarında fıldır fıldır dönen gözleriyle kalabalığı bir ışıldak gibi tarıyordu. ÇKK., s. 28; Yuvalarında fıldır fıldır. KT., s. 125; Kadının gözleri fıldır fıldırdı. KKBK., s. 339

fırıl fırıl : Sonra fırıl fırıl dönüyor, dönüyor, dönüyorlar. EK., s.93

fırın fırın : Dünyayı Yahudilerden kurtarmak için kurşun kurşun, bomba bomba, fırın fırın çalışıp dururken… YYB., s. 292

fırlak fırlak : Sıska, değnek bacaklarının dizkapakları fırlak fırlak. AI., s.215

fıs fıs : Fıs fıs ne konuştunuz gene? C., s.73

fısıl fısıl : Evdekiler, sinirli sinirli bakıp, alaycı alaycı gülen, ona duyurmadan fısıl fısıl onu çekiştirmeler, şımarık hukukluya geleceklerini bağlamış insanlar… EB., s. 97

filcan filcan : Gözleri yuvalarından uğramış filcan filcan. EVO., s. 55

filik filik : Beyaz beyaz, filik filik koyunlar. HÇ., s. 130

fingir fingir : Erkenci işçi kızlar fingir fingir. BFV., s. 58; On üç, on dördünden yirmisine kadar, boy boy, cins cins, fingir fingir.. KKBK., s. 87

fitil fitil : Ağzımı bir daha açarsam anandan emdiğin sütü burnundan fitil fitil getiririm sonra… YYB., s. 100

fokur fokur : Cezvede su fokur fokur kaynıyordu. DE., s.76

fosur fosur : Gencecik kızımnan fosur fosur yatıp keyif çatsın. EVO., s. 444

gani gani : Allah gani gani rahmet eylesin. MM., s.177

garip garip : Mavi göklerde kıpkırmızı akan bulutlar görünür gibi olur, garip garip içini çekerdi. EK., s.5

gav gav : Dedim bu çüş bize miydi lan gav gav? VV., s. 17

geline geline : Buralar geline geline çoktan bıkılmış yerlerdi. YK., s.52

gere gere : Eksik dişleriyle karanlık bir mağarayı hatırlatan ağzını gere gere güldü. DK., s. 58; Erol göğsünü gere gere, "Ben"! dedi. Suçlu., s. 134

geri geri : Geri geri kaçıyordu. AI., s.121; Kızı ya da gelininin yanına geri geri gitti. KKBK., s. 202

gerine gerine : Sahi, şu gerine gerine "sürtük" diyen kadının ne için ağzının payını vermiyordu? MM., s.87

ges ges : Böyle bile olsa, o adi kadını karşımda ges ges geğirtmeyeceğim! AI., s.117

geveleye geveleye : Kalmış meyvelerin eziklerinden birkaçını katık yapar, geveleye geveleye yerdi. EK., s.102

gevrek gevrek : Arkasından gevrek gevrek gülüyordu. C., s.27; Kadın gevrek gevrek güldü. OKGK., s. 22

gez gez : Sabahtan öğleden sonraya kadar gez gez havaydı. Suçlu., s. 42

gıcır gıcır : Dünya gıcır gıcır yıkanmışçasına tertemizdir. YYB., s.74; Sabahlara dek gıcır gıcır gıcırdayan kocaman tekerlekli öküz, camız arabaları olurdu. EVO., s. 1

gıcırdata gıcırdata : İskarpinlerini gıcırdata gıcırdata dolaştıktan sonra, Sinan'ın tam önünde durmuş. KT., s. 340; Oğlunun alışkın olduğu ayak sesleri, tahta merdivenleri gıcırdata gıcırdata çıktı. El K., s. 39; Sofa tahtalarını gıcırdata gıcırdata dolaşırken… BE., s. 24

gır gır : Gece yarısı bir gelir arabayla, gırrr gırrr… YYB., s. 259

gıy gıy : Bozuk gıy gıylar... Suçlu., s. 63; Ne anlıyorsunuz bu gavurca gıy gıylardan? YYB., s.195

gide gide : Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15

göğüsleye göğüsleye : Rüzgarlaşmış, buz gibi havayı, mart ortalarının gri havasını göğüsleye göğüsleye yürüyordu. KKBK., s. 109

göre göre : Genç kadın şu kadarından beri göre göre kanıksadığı, ona pek de yeni bir şey vermeyen bütün bunları bırakıp, kolunda sepet, avlu kapısına yürüdü. DE., s.42; Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15

görüle görüle : Şaka niyetine savrulan küfürler duyula duyula, görüle görüle alışılmış şeylerdi. KT., s. 86

göstere göstere : İki sıra altın dişini göstere göstere bu olmayacak işe attı tuttu, sövdü saydı. 72.K., s.56

gövde gövde : Gövde gövde et asılı çengellerde. YYB., s.108

göz göz : Mektubun dört yanı dört yerinden göz göz yakılmıştı. EK., s.25

gulu gulu : Gulu gulu diye konuşuyor. BFV., s. 181

gurt gurt : Gurt gurt içiyor. SÇ., s. 14

güğüm güğüm : Irmaktan güğüm güğüm su taşıyan… EVO., s. 335

güle güle : Güle güle bacım. EVO., s. 86; Yarın korktuğuna uğra da güle güle patlatayım! El K., s. 179; Kalübela'nın Cemşir 'i kuzularla kırpılsın da güle güle patla! VV., s. 2

güm güm : Tut, güm güm gümüleyen, altın babası büyük çiftçi Resul Ağa'nın çiftliğinde dünyaya getirt. EVO., s. 7

gümbür gümbür : Kafeslerde bıcır bıcır bülbüller, isketeler, aynalarda fıskıyeli havuzlar, gümbür gümbür namazları beş vaktin, Kur'an-ı Kerim okumaları, selalar. AI., s.202; Mevlitler ile gümbür gümbür gümbürdemiş bir konaktı. GK., s. 35; Pat pat idareye düşer gümbür gümbür konuşurlar. KT., s. 151

günde günde : Erin niye günde günde gelmiyor?.. VV., s. 11

güneş güneş : Güneş güneş, muz muz, yağmur yağmur, yeşil yeşil. BFV., s. 138

gürül gürül : Gürül gürül çalıştı beybabası! BE., s. 8

güzel güzel : Güzel güzel avratlarnan... VV., s.105

hadi hadi : Senin yaşındayken, hadi hadi az daha kabacayken girdim ben de bu hayata. OKGK., s. 38

hain hain : Hain hain bakıyorlardı. SM., s.89

hal hatır : Hal hatır soracak adam arıyordu. S., s.56

ham ham : Geniş kırmızı yüzüyle ham ham güldü. S., s.87

hamarat hamarat : Leğendeki boklu bezleri hamarat hamarat çitilerken, bakmadan, şu, dedi. M., s.79

hanım hanım : Hanım hanım otursunlar! AI., s.237

harap harap : Paslanmış kiremitleriyle bahçenin gerilerinden harap harap bakan kahveye doğru seslendi. DK., s. 48

harıl harıl : Fen müdürü harıl harıl yazı yazıyordu. M., s.217

hatta hatta : Böylelikle kiloyu sekiz, on hatta hatta on iki, on beş liraya getiriyorlardı. YYB., s.281

haydi haydi : Kazandığı para, oturdukları odanın haydi haydi iki katı. ÇKK., s. 44

hayır hayır : Sadık bir insan, hayır hayır arkadaştır. Ü., s.83

hayin hayin : Yadırgı erkekler hayin hayin dolaşır... HÇ., s. 24

hayran hayran : Birbirlerine hayran hayran bakıp tertemiz, bembeyaz dişleriyle gülüyorlar. EB., s. 105; Hayran hayran bakıyor. YK., s.72

hazin hazin : Adam hazin hazin bakıyordu. DE., s.69

hele hele : Kim döner bakar, hele hele kim uyardı ki ona? YYB., s.173

hemen hemen : Hemen hemen hiç böyle görmeye alışmadığı, kuş uçmaz kervan geçmez istasyonlardaki hamallara kabaca bağırıp çağıran babası, belli belirsiz, zavallı, uyuşuk bir sesle başını sallamıştı kızının ucuyla oturduğu koltukta. EB., s. 4

hep hep : Duvara tezek vururken hep hep. GK., s. 14

hımbıl hımbıl : Şehir yerinde hımbıl hımbıl durmayalım kardaşlar! BTÜ., s. 33

hınzır hınzır :Gözleri yeşil yeşil, hınzır hınzır parlar. AI., s.159

hop hop : Şadiye'nin hop hop hoplayan örgülerine dikili gözleri, yatsılara, daha çok daha sonralara kadar bekler. YYB., s.241

jan jan : Jan jan'lı yeni samba kumaşları çıkmış yanar döner. DK., s. 178

kaba kaba : Deminden beri kaba kaba, küt küt öksüren biri, ta gerilerden lafa karıştı. El K., s. 385; Kaba kaba öksürüp kahve betonuna kocaman bir balgam çıkarmış, sonra bunu ağzıyla ezerken de yüreğimi ağzıma getirmişti. (midesi bulanmak) AI., s.31

kabara kabara : Boyun damarı parmak gibi kabara kabara başlardı yeniden. YYB., s.184

kah kah : Davet edilip de masayı donanmış görünce, kah kah güldü. DK., s. 170

kala kala : Kala kala bir buçuk gün kalıyor. AI., s.87; Kala kala o kokmuş karıya mı kaldın? HÇ., s. 87

kaldıra kaldıra : Dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı. EK., s.110; Sarı Cahide ufacık burnunu havaya kaldıra kaldıra.. SBK., s. 16

kalın kalın : Kalın kalın: -Allah! AI., s.Dedi. AI., s.68 ; Yakındaki tütün fabrikasın sabah saat yedi borusu kalın kalın öterken uyandı. EB., s.1

kalıp kalıp : Yeşil, beyaz, sarı kalıp kalıp sabunları, kavanozlarda balları, reçelleri, küme küme zeytinleri, kaşar tekerlerini, halıları, kilimleri, vitrinler dolusu elektrik ütülerini, gaz sobalarını, kocaman taneleri kehribar tespihleri, ağızlıkları, nargileleri, pastırma, sucuk hevenklerini yan yana geçip Eminönü kapısının çiğ aydınlığında Pakize'den ayrıldılar. ÇKK., s. 14

kambur kambur : Ev, tek gözden ibaretti, damı saz örtülüydü, kerpiç duvarları kambur kambur. EK., s.41

kana kana : Düğünlerinde bari kana kana bir rakı içerim. C., s.101

kanat kanat : Buzdolabının camekânında kaşar tekerleriyle kanat kanat pastırmalar, sucuk, salamlar, yeşil zeytinler… GK., s. 158

kangal kangal : Kangal kangal sucukla geldi. Ü., s.211

kapandıra kapandıra : Ellerinde tabanca dalarlardı fabrikaya, önce fabrika sahibini, yalvarta yalvarta, ayaklarına kapandıra kapandıra temizler, sonra silah sesine koşup gelen "Dini bütünle"le hesaplaşırlardı. DE., s.163

kapı kapı : Arsız, yüzsüz olsam elin gencecik adamının ardına nikahsız mikahsız takılıp dolaşmazdım kapı kapı! AI., s.39; Bütün gün kapı kapı dolaşır, durmadan gelinini çekiştirirdi. El K., s. 13; Kapı kapı dolaşıp el aleme beni kesmek… El K., s. 150

kara kara : Kara böcekler düşlerine bile girerler, kara kara girerler, ateş ateş girerlerdi. BFV., s. 11; Kara kara kımıldanan.. GK., s. 54

karanlık karanlık : Dişsiz ağzıyla karanlık karanlık gülen yaşlı bir başkası, tren lokomotifi gibi elleri, kollarıyla hareketler yapmaya başladı. AI., s.224

kardeş kardeş : Onca yıl kardeş kardeş adam sövüşlemedik mi? Ü., s.264

karış karış : Ta Payas'a kadar karış karış gezdim… GK., s. 254

kasıla kasıla : Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

kaşık kaşık : Kaşık kaşık yenir. SM., s.83

kaşıya kaşıya : Kaşıya kaşıya derisi kabardı. EK., s.77

kat kat : Alnının kat kat kırışıklıkları açıldı. S., s.9

katıla katıla : En çok da Ender'in attığı alangirli penaltıları yeyip, üstelik kolunu sakatlayışına katıla katıla güldü. AI., s.91; Katıla katıla, gözlerinden yaşlar sıza sıza. BFV., s. 141

kaydıra kaydıra : Kaydıra kaydıra sarı liralar saydılar? EVO., s. 79

kaynaya kaynaya: Cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır. BTÜ., s. 68

kekeleye kekeleye : Gözleri parlaya parlaya, heyecandan kekeleye kekeleye çok yakında milyoner oluyorum!,dedi. YYB., s.188

keleş keleş : Keleş keleş güldü. GK., s. 55

kereste kereste : Kereste kereste hacı ağalar… Ü., s.238

kesik kesik : Ablasını öyle kesik kesik hıçkırır görünce telaşlandı. Ü., s.209

kıl kıl : Kıl kıl, uyuz gibi. G., s. 76; Mutfağın nemli toprağında çamura kesmiş arının kıl kıl bacakları, ezilemeyen sarı, sert sırtı, kabuk. YYB., s.249

kımıl kımıl : Yüzüm avuçlarımın içinde, gözlerim aydınlık perdesindeki kımıl kımıl gölgesinde. AI., s.18

kıra kıra : Rugan yemenileriyle Abidinpaşa Caddesi'nde kulunç kıra kıra yürürken, gözlerinin içi gülüyor. S., s.56

kırıla kırıla : Kırıla kırıla anlattı. EVO., s. 138

kırım kırım : Karıma kırım kırım kırıtan bu adam bugün ortalarda yoktu. AI., s.65; Kırım kırım kırıtıyor. KKBK., s. 327

kırış kırış : Genç kızlar "Aşk olsun" derlermiş ama, kırış kırış yaşlılar nerdeyse defterden silerlermiş. AI., s.51; Kenarları kırış kırış gözlerinin bebeği, ela ela gülüyor. KKBK., s. 212

kırmızı kırmızı : Edip gazocağının üstünde yanık yanık tüten tavayı indirirken kırmızı kırmızı baktı. EB., s. 204; Kaldırımın dibinde kırmızı kırmızı yanan yırtık çikolata kağıtları, ufacık bir toptu buruşuk gümüş kağıt. YYB., s.239

kırpıştıra kırpıştıra : Gözlerini kırpıştıra kırpıştıra kitaplarına gömülüyor. YK., s.32

kıs kıs : Gene kıs kıs, bön bön güldü. KT., s. 64; Kudret Yanardağ kıs kıs gülüyordu. Ü., s.203

kısa kısa : Kornaya kısa kısa, kesik kesik bastı. GK., s. 133

kıtır kıtır : Şerefsizim, başta babam, erkek milletini yediden yetmişe kadar kıtır kıtır doğrardım! TD., s. 95

kıvıl kıvıl : Çatıların altında kıvıl kıvıl insanlar vardı kuşkusuz. VV., s.190

kıvır kıvır : "Sarı, kıvır kıvır saçları, mavi mavi gözlü..." DE., s.83; Kendini bildi bileli haminnesi keman çalar, o da kıvır kıvır oynardı. Suçlu, s. 16

kıvıra kıvıra : Önümüzden kıvıra kıvıra geçmekte olan bir kadını işaret etti. YYB., s.151

kıvrana kıvrana : Dokuz ay karnında taşı, sancılar içinde kıvrana kıvrana, ıkına ıkına doğur, büyüyüp yetişmesi için saçlarını süpürge et, sonra da... El K., s. 136

kıvrıla kıvrıla : Dağlarda kıvrıla kıvrıla uzayıp giden, korku dolu, ter ü tenha izler. BE., s.14

kıyak kıyak : Altımızda Necip'inki gibi hususi, yanımızda kıyak kıyak gacolar, oooh! DK., s.138

koca koca : O zaman böyle koca koca göğüsler, geniş kalçalar nerde? OKGK., s. 38

koğuş koğuş : Cezasını doldurup çıkacağı günün gecesi cezaevini koğuş koğuş dolaştı. ÇKK., s. 84

kolay kolay : Artık kolay kolay ne Sümbül'ün kahvesi, ne de berduş şaraphanesi. AI., s.18; Sonra uyanıverse aklını kolay kolay toplayamaz. K., s. 2

konuşa konuşa : Konuşa konuşa yazlık sinemanın önüne kadar geldiler, durdular. EK., s.55

korka korka : Ama Nur ona kötü havadisi korka korka yetiştirdi. BFV., s. 285; Bekçi kadın korka korka düdüğüne sarıldı. TD., s. 2; Kadehi tereddütle, korka korka

dudağına götürüp küçük bir yudum aldı. OKGK., s. 39

koşa koşa : Koşa koşa geliyordu. EVO., s. 354

kovalaya kovalaya : Hem de bağırta bağırta, kovalaya kovalaya. VV., s. 54

köpük köpük : Benimki köpük köpük heyecanlar içindeydi. AI., s.119; Mavilerin köpük köpük, türkü türkü kabardığı dükkanlar. BFV., s. 107; Romantik genç adam bir an sanki yele yele, köpük köpük şahlandı. KKBK., s. 209

köpüre köpüre : Baba köpüre köpüre ardını getirmeye başladı sözlerinin. BFV., s. 96; Çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş. C., s.12

köpürte köpürte : Başlarını köpürte köpürte yıkar. VV., s.259; Sonra elini ağzını köpürte köpürte yıkadı. KT., s. 127

kös kös : Şurdan varıyorsun, görüyorsun, oturmuş bir kenara kös kös düşünür. YYB., s.115

köşe köşe : Sokak sokak, köşe köşe dolaşabilir miyim? S., s.127

kötü kötü : Aklıma kötü kötü şeyler geliyor da… OKGK., s. 4; İnsana kötü kötü bakan… YK., s.38; Şimdi kötü kötü söyledecen ha… GK., s. 164

kucak kucak : Sıyrılmasa, kucak kucak dumanlar sala sala engin denizlerde yol alan kocaman bir vapurda kim bilir nerelere gidecekti? KY., s. 3; Simsiyah, kucak kucak dumanlar… BE., s. 13

kuçu kuçu : Al kuçu kuçu!diye iri bir parça ekmeği bana attı. BE., s.69

kurnaz kurnaz : Ablası kurnaz kurnaz gülüyordu. EVO., s. 435; Odacı kurnaz kurnaz güldü. S., s.73

kurşun kurşun : Dünyayı Yahudilerden kurtarmak için kurşun kurşun, bomba bomba, fırın fırın çalışıp dururken… YYB., s. 292

kurşuni kurşuni : Sonra gözlerimin içine kurşuni kurşuni baktı. YYB., s.53

kusmuk kusmuk : Şehrin birbirini kesen daracık sokaklarında kusmuk kusmuk naralarımızla bekçi düdüklerini kızdırıp küplere bindirdiğimiz günler. AI., s.17

kuyruk kuyruk : Dudağının koyu vişne ruju, gözlerinin kuyruk kuyruk sürmesi… ÇKK., s. 17

kuzu kuzu : Kuzu kuzu gidersin ha? El K., s. 132; Şaşılacak şey, kuzu kuzu kalktı. YYB., s.119

küçük küçük : Küçük küçük mavi camlarla işli, sarı boyalı bir kapıdan holün insansız loşluğuna girdiler. ÇKK., s. 15; Küçük küçük taşlarla yüreğini ağzına mı getirmezdim? AI., s.18

küme küme : Kadınlı erkekli çocuklu, baylı bayanlı ya da küme küme işçileriyle İstanbul şehri yüz binlerce ayaklı, korkunç büyüklükte bir dev gibi caddelerden, sokaklardan akıyor. YYB., s.82

kürek kürek : Çakılları kamyona kürek kürek atıyorduk. AY., s. 81

küt küt : Deminden beri kaba kaba, küt küt öksüren biri, ta gerilerden lafa karıştı. El K., s. 385; Gerçekten de sapsarı bir taze, küt küt öksürerek otların üstüne sırtüstü yatıyordu. Suçlu., s. 263

kütür kütür : On beşinde, alımlı, dal gibi, kütür kütür bir kız olmuştu. SM., s.45

lapa lapa : Bütün gün lapa lapa yağan kar dinmişti. YYB., s.19

lıkır lıkır : Yüzünden en küçük bir tiksinti, buruşukluk olmadan lıkır lıkır içti. EVO., s. 178

lime lime : Fırtına, dumanı kaptı, parçaladı lime lime, dağıttı egzoz boruları tabanca gibi patlayan taşıtların benzin ya da mazot kokulu gecesine... YYB., s. 13; Yırtık pırtık, lime lime romanlarından başka arkadaşı yoktu. SBK., s. 77

limon limon : Maydanozlu sıcak, limon limon kokan çorba. AI., s.164

lokma lokma : Beni öldürsün, lokma lokma doğrasın varsın. OKGK., s. 17; Onu lokma lokma eder, gene de o serseriye vermem! KKBK., s. 199; Parçalasınlar kız, etimi lokma lokma etsinler... 72.K., s.74

loş loş : Gaz lambasıyla loş loş ışıyan ev, evde koca bıyıklı, kalın sesli bir korkudan ibaret baba... BFV., s. 155

löp löp : Dekolte geceliğinden taşan çıplak, löp löp göğsü, kolları, varisli bacaklarıyla telefona gitti. MM., s.142

lüle lüle : Omuzlarını döven kıvırcık lüle lüle saçları ve lüle lüle saçlarında yanardöner taftadan kurdelesi... S., s.28

mana mana : Herif beni mana mana oynatır şerefsizim. Ü., s.167

marş marş : İstikamet falan tepe marş marş; tekrar yat,tekrar kalklarla imanlarının gevretildiğine tanık olmuş, annesinden bunun nedenini sormuştuk. AI., s.127

mavi mavi : Bomboş gözleriyle mavi mavi bakar. AI., s.203

mektup mektup : Çünkü her bayramda tebrik tebrik üstüne, sair zamanlarda mektup mektup üstüne yazar… Ü., s.91

melil melil : Gelmeyense, şorda kalmıştı, melil melil. S., s.87

memnun memnun : Orada memnun memnun gülümser… AY., s. 60

metre metre : Yenicami arkasının taşıtları tıkanmışlığında adeta santim santim metre metre ilerlemekten sinirlerin berbat olsun, sonunda da elli kuruşçuk al. YYB., s.67

meyhane meyhane : Onunla meyhane meyhane dolaştı. OKGK., s. 127

mıncıklana mıncıklana : Mahalle çocukları tarafından mıncıklana mıncıklana büyümüş … GK., s. 115

mırıl mırıl : Vaso ana dışarı çıktı mı, başlarlardı mırıl mırıl konuşmaya. OKGK., s. 141; "Herif" yakalamıştı bir gün evde, mindere yan yana uzanmış, mırıl mırıl konuşurlarken. ÖE., s.42

mışıl mışıl : Gerçi birbirine sarılıp mışıl mışıl uyuyan çocuklarını çok severdi. YYB., s.19

mini mini : Mini mini burunlarıyla köşk bahçesinde, tel kafesle yarılmış kısımda meleşerek dolaşıyorlardı. SM., s.19; Vay küçük gelin, mini mini gelin! SBK., s. 273

minnacık minnacık : Şu kadar şu kadar, minnacık minnacık… SM., s.18

miskin miskin : Miskin miskin uyuklardı. YK., s.92

mit mit : Sonra mit mit yemeğe başlarlar. SM., s.18

miyop miyop : Görmeden bakıyordu miyop miyop. YYB., s.240

mor mor : Sabahın taze aydınlığıyla mor mor yüze çıkarken, anlaştılar. EVO., s. 20

mutlaka mutlaka : Kaçtı, mutlaka mutlaka kaçtı! AI., s.109

muz muz : Güneş güneş, muz muz, yağmur yağmur, yeşil yeşil. BFV., s. 138

nasıl nasıl : Nasıl kucağına yatırmış, nasıl öpmüş, nasıl nasıl okşamıştı. DK., s. 223; Erol, Ayla, ötekiler kim bilir nasıl şaşar, nasıl nasıl imrenirlerdi? Suçlu., s. 272

nice nice : Nice nice tüccarları, işadamlarını kollarından tuttuğu gibi odadan atmıştı. AI., s.87

numara numara : Sarhoş marhoş, numara numara geriledi. AI., s.121

paf paf : Yol basıldıkça paf paf ediyordu. EVO., s. 365

paket paket : Günlerden beri top top bezlerle paket paket ipliğin çuvallanıp sevkiyle uğraşıyordu. DE., s.99

pamuk pamuk: Haşlanmışçasına kıpkırmızı ayaklarının parmak araları pamuk pamuktu, terden vıcık vıcık. BFV., s. 9

pança pança : Kapışırdık, pança pança! El K., s. 355

paralaya paralaya : Sabaha dek altıya uluya uluya, yatak, döşek,yorgan paralaya paralaya can vermişti. VV., s.250

parça parça : Eski bir masa, parça parça bir kilim, duvarlarda da Beethoven'in boy boy resimleri. DE., s.169

parçalana parçalana : Çağırmıştı o zamanki komseri, gözleri dola dola, içi parçalana parçalana sesi titreye titreye açmıştı meseleyi. M., s.118

pare pare : Lepiska saçlı Despina'yı alıp; pare pare etmeye ramak kalmışken, nerdense çıkıveren bir kol işgal askerinin İngiliz, İtalyan, Senegalli müdahalesi… YYB., s. 232

parlata parlata : Dişlerini parlata parlata gülüyor. EVO., s. 224

parlaya parlaya : Derken Erdoğan geliyordu gözleri parlaya parlaya. SBK., s. 126; Gözleri parlaya parlaya, heyecandan kekeleye kekeleye çok yakında milyoner oluyorum!,dedi. YYB., s.188

parmak parmak : İnce boynundaki damar parmak parmak şişiyordu. EK., s.50

pat pat : Pat pat idareye düşer gümbür gümbür konuşurlar. KT., s. 151

patlata patlata : Avazı çıktığınca "Yaşaa!" diye bağırıyordu; hem de gırtlaklarını yırta yırta, avuçlarını patlata patlata. M., s.363

pay pay : Bu kalabalık, bu pay pay olmuş dünyanın neresine göçecekler. KT., s. 367; Mirası pay pay edilip… YK., s.92

pek pek : Pek pek, "Bileğimin hakkını alıyorum!" ÇKK., s. 50

pel pel : İpin ucunu koyuvermiştim. Bayram haftası dersin yüzüne pel pel bakar. YYB., s.155

pelte pelte : Besiden pelte pelte yüzünün yarısı görünüyordu. KKBK., s. 122; Kırka yakın, pelte pelte, kocaman elli ayaklı bir kadındı. MM., s.79

peltek peltek : Sonra kendine gelerek, peltek peltek başladı. KP., s. 78

pembe pembe : Pembe pembe yanakları vardı piçin. ÇKK., s. 125

pençe pençe : Yanakları pençe pençe kızarır. DE., s.29

perde perde : Sesleri perde perde dağılıp siliniyordu. YYB., s.255

pır pır : Pır pır ediyordu yüreği. S., s.96

pırıl pırıl : Kalın, ince, biçimli biçimsiz bacakları pırıl pırıl ayakkabılar, yenleri patlak postallar, makosenler… YYB., s. 244

pıtır pıtır : Çoğunun elinde tespih, dudağında göstermelik pıtır pıtır bir dua, kimi aldatıyorlardı? EB., s. 89

pis pis : Komşular anlatıyor, pis pis pismiş. YYB., s.266

pof pof : Bastıkça pof pof tozuyan dar bir sokakta, kendi kendini sürükleyerek geçiyordu. EK., s.104; Yukarda kuvvetli güneş, aşağıda basıldıkça fırın külü gibi pof pof eden toz. GK., s. 368

posta posta : Posta posta gelen malların hiçbiri sağlam değildi her şeyden önce. GK., s. 41

poz poz : Gazetecilerin üçü gelip beşi gidecek, röportaj yapacaklar benimle, poz poz resimlerimi çekecekler. ÇKK., s. 96; Poz poz resimlerim çıkacak. YK., s.25; Bütün gazeteler ondan bahseder, poz poz resimlerini basarlardı. Suçlu., s. 272

pul pul : Tırnaklarının ojesi yer yer kırılıp pul pul dökülmüş, dudakların ruju da. YYB., s.261

püfür püfür : Pire ve tahtakurusuz, püfür püfür geceleri içinden hasretle geçti. KT., s. 2; Şöyle püfür püfür bir söğüt gölgesi olsa… S., s.114

püskül püskül : Kalın püskül püskül kaşlarıyla sert bir adamdı. DK., s. 94

rahat rahat : Rahat rahat dört kitap doldurabilirler. S., s.33

renk renk : Hayli gittikten sonra tam karşıda, yıkıldım yıkılacak, ahşap bir evin altında, çiçek saksılarındaki renk renk çiçeklere gömülü kahvesine geldik. AI.,

s.241; Türkiye'nin tanınmış en belli başlı kişileri, kalın çerçeveli tablolarla gerçekten zevkle seçilip yayılmış kilimlerin renk renk nakışları üzerinde kümeler hâlinde tartışıyor, konuşuyorlardı. GK., s. 123

sabah sabah : Sabah sabah malmüdürünün annesine koştu. El K., s. 243

saça saça : Gözleri döne döne, boyun damarı şişe şişe, şimşekler yıldırımlar saça saça verdi veriştirdi. DK., s. 234; Ufacık gaz lambasının sarı ışığında güzel gözlerinin nurunu saça saça okuyordu. SBK., s. 95

sakat sakat : Adam sakat sakat, ta kör itin öldüğü yerden kalkıp gelmiş, sen kalk kaç! EVO., s. 173

sakin sakin : Bir kenarda sakin sakin sigara içmekte olan Mazhar'a baktı. El K., s. 227; Sakin sakin örüyor gibi gözükmeye çalışıyordu. YYB., s.20

sala sala : Sıyrılmasa, kucak kucak dumanlar sala sala engin denizlerde yol alan kocaman bir vapurda kim bilir nerelere gidecekti? KY., s. 3

salına salına : Salına salına doğru Melekgirmez sokağındaki köylü kahvesine. BE., s.89

salkım salkım : Duraklarda omuz omuza insanlar, salkım salkım insan taşan eski, külüstür, yeni, pırıl pırıl otobüsler, hep aynı insan salkımlarıyla dolu tramvaylar… EB., s. 95

sallaya sallaya : Nesrin elindeki reçeteyi sallaya sallaya, heyecanla konuşuyor, doktorun teşhisinden bahsediyordu. El K., s. 208

santim santim : Yenicami arkasının taşıtları tıkanmışlığında adeta santim santim metre metre ilerlemekten sinirlerin berbat olsun, sonunda da elli kuruşçuk al. YYB., s.67

sapır sapır : Kebap kokuları herkesi sapır sapır terletmeye başlamıştı. Ü., s.257

sarhoş sarhoş : Sarhoş sarhoş bakıyordu. YK., s.34; Sarhoş sarhoş baktılar! EVO., s. 57

sarı sarı : Ortadan dilinmiş, sarı sarı yumurtalar, löp löp… S., s.134

sarsa sarsa : Merdivenleri sarsa sarsa yukarı koştu. BE., s.23

sarsıla sarsıla : Yüzükoyun kapandığı sedirde omuzları sarsıla sarsıla hıçkırıyordu. SM., s.52

sası sası: Oda sası sası balık kokuyordu.BE.,s.74

sata sata : Tabii yanında Şehvar yok, kalıbını kıyafetini yaya yaya, fakir fukaraya kendini sata sata rakılar içtin, zıkkımlıklar yedin, karılara kızlara kırım kırım kırıttın, değil mi? MM., s.120

savura savura : Uzun peyikli donunu savura savura önüne düştü. KKBK., s. 338

saya saya : Adımlarını saya saya fabrika kapısına kadar gelir. YYB., s.215; Bir de dura dura, karşısındakini hiçe saya saya laf etmesiydi. KP., s. 57

sendeleye sendeleye : Sonra evine doğru ağır ağır, sendeleye sendeleye yürüdü. Suçlu., s. 136

sere serpe : Dışarı çıkmalı, daha geniş, daha sere serpe, daha ferah düşünmeliydi. KT., s. 37; Yahut ardına kadar açık pencereler gerisinde karyolalarında sere serpe oturur, yatarlardı. SM., s.85

serin serin : Annesi bitmez tükenmez çamaşırlarının başında terleyip dururken, onun bira içerek, serin serin eğlenmesi… KY., s. 55

sersem sersem : Antranik her şeyi anlayarak tersyüz döndü, kat merdivenine sersem sersem yürüdü. OKGK., s. 186

sert sert : Taş merdivenin başında durdu, sert sert, "Ne o?" dedi. GK., s. 114

seve seve : Arkadaşı değildim bu kitaplı işçinin ama, elime geçse seve seve olabilirdim. AI., s.225; Hem de seve seve oynaya oynaya. AY., s. 13; Her işleri, hatta daha da fazlasını seve seve, isteye isteye, oyun oynar gibi yapar, onun elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. El K., s. 135; Seve seve geldim. El K., s. 287

sevine sevine : Çocuklardır, sevine sevine omuzlarlar tepsiyi, koşarlar fırına… ÇKK., s. 62

sıcak sıcak : Kalın sesi çevrede sıcak sıcak eriyordu. YK., s. 63

sık sık : Sonra da sık sık yollayacağım paraları bekle ve dilini tut. Ü., s.281

sıra sıra : Sıra sıra hastalarına Sen?, Sen? diye sordu. YYB., s.209

sıza sıza : Katıla katıla, gözlerinden yaşlar sıza sıza. BFV., s. 141

sil sil : Bu ne biçim mürekkepmiş ki sil sil bozulmaz? EVO., s. 447

sindire sindire : İçkiyi usul ve erkanca, süze süze, sindire sindire içmekten zevk alırdı. OKGK., s. 119

sine sine : Fidanların yaprak kalabalığı ardından sine sine kapıya geldi. SÇ., s. 113; Sine sine gider, birden atılırlar kedilerin üzerine. AI., s.99; Sine sine soyunma odasının kapısına gitmişti. SBK., s. 43

sinir sinir : Kızını hatırladı: "insana öyle sinir sinir bakıyor ki…" KY., s. 11; Sinir sinir soyuyordu gümüş kâğıdından. BFV., s. 44

sinsi sinsi : Bir kıyıda, gözlüğünün üstünden konuşmaları sinsi sinsi dinliyordu. M., s.103

siyah siyah : Mavi yüzü siyah siyah yamalı minderin üzerinde uyuyakalmışlardı. DE., s.35

siyim siyim : Hatta siyim siyim yağmurların yağdığı sonbahar akşamlarında dükkânın arkasındaki sandıkları masa, iskemle gibi kullanarak şarap içtikleri, birbirlerine maceralarını anlattıkları geceleri hatırlamıştı. TD., s. 64

sokak sokak : Sokak sokak gezerek öteberi satan küçük esnaf ailelerine göz göz kiraya verilmiş odalar çevreliyordu avluyu. KY., s. 4; Sokak sokak, köşe köşe dolaşabilir miyim? S., s.127

sokur sokur:…sokur sokur sokurdanıp duruyordu. Eskici ve Oğulları, s.2

somun somun : Tabanlarım somun somun şişti. BTÜ., s. 156

sonra sonra : Sonra sonra şerbet gibi gelecek! OKGK., s. 39

sop sop : Soyları sopları sop sop değil. EVO., s. 186

sora sora : Sora sora buluruk. S., s.107

söke söke : Hem de hakkını hakimlerden söke söke almak suretiyle! Ü., s.192

sürüm sürüm : O kahpe karıyı hayatı boyunca sürüm sürüm süründürmeliyim! ... KY., s. 83; Sürüm sürüm sürünecekler. EVO., s. 87

sürüne sürüne : Alaçıktan usullacık çıkar, sürüne sürüne, hendeğe. EVO., s. 239

sürüye sürüye : Demek sürüye sürüye götürürler! VV., s.252

sütun sütun : İstanbul gazetelerine yansısa, sütun sütun yazılar çıksa boy boy resimler basılsaydı! Ü., s.157; Oracıktaki iskemleye ilişip sütun sütun yazıyı yer, yutar gibi, bir solukta okudu. El K., s. 270

süze süze : Bunu tekrar hatırlamış olmaktan dolayı üzülerek, bardağındaki şarabı süze süze içti. G., s. 67; Her zamanki gibi, ananas likörünü süze süze içen doktor,

güldü. SM., s.96; İçkiyi usul ve erkanca, süze süze, sindire sindire içmekten zevk alırdı. OKGK., s. 119; Tam bu sırada Berin, uzun kirpikli fevkalade güzel gözlerini süze süze geldi. KKBK., s. 9

şak şak : Kamer şak şak olacak, yer yarılacak tekmil… EVO., s. 247

şakalaşa şakalaşa : Annesi Serkis'le başkalarıyla şakalaşa şakalaşa, Serkis'le ötekilere numarasını belli ede ede elbiselik aldı. SBK., s. 115

şakır şakır : Daktilolar şakır şakır çalışıyor. YYB., s.187

şakır şukur : Tavanda şakır şukur saçaklarıyla billur avize… GK., s. 264

şakırdata şakırdata : İri taneli, sarı kehribar teşbihini çıkarıp başlardı şakırdata şakırdata çekmeye.VV.,s.9

şapşal şapşal : Bakarsınız suratıma şapşal şapşal. M., s.130

şarıl şarıl : Gece şarıl şarıl yağan yağmurdan sonra, sabahleyin hava açmıştı. YYB., s.74; Yere diz çöküp şarıl şarıl işedikten sonra Şamdin'le birlikte çekildi gitti. BTÜ., s. 215

şarkı şarkı :Tirşeler köpük köpük, şarkı şarkı, çığlık çığlık Mahmut paşa yokuşunun ses kalabalığına yayılıyor. BFV., s. 108

şaş şaş : Yanı başındaki iskemlede, daha çok erkeği hatırlatan, kırkın üstünde gösteren, yaşıyla kıyaslanamayacak biçimde, daha çok gençlere özenmişe benzeyen bir kadın, kalın siyah çerçeveli gözlüğü ardından şaş şaş bakıyordu. MM., s.184

şerha şerha : Yüreği şerha şerha, yanakları al al, geçer gider. YYB., s.227

şık şık : Yol boyunca şık şık baylar, bayanlar, her biri binler, on binlerce lira değerinde muhteşem mağazalar… S., s.21

şıkıdık şıkıdık : Sonra başladı şıkıdık şıkıdık göbek atmaya. KKBK., s. 311

şıkır şıkır : Adamı çırılçıplak soyar da şıkır şıkır oynatırlar alimallah. OKGK., s. 32; Kadın sevinçten nerdeyse şıkır şıkır ağlayacaktı. AI., s.40

şıp şıp : Evlerde tavanlar damlıyormuş şıp şıp, az sonra pabuçlar su alacakmış. AI., s.16

şıpıdık şıpıdık : Kızının pabuçlarıyla şıpıdık şıpıdık koşup gitti. G., s. 155

şıpır şıpır : Kıyılarını şıpır şıpır döven denizin yosun kokusu… YYB., s. 175

şırak şırak : Başladı şırak şırak tokatlamaya. YYB., s.216

şırıl şırıl : Şırıl şırıl terliyordu. EVO., s. 305

şıvey şıvey : Arap 'ın dediği gibi şıvey şıvey... VV., s.172

şip şip : Nihayet topla şipşip oynadıklarını duyduk. S., s.29

şirin şirin : Şirin şirin köşkler, ağaçlar… GK., s. 197

şiş şiş : Gözkapakları şiş şiş. KP., s. 18

şişe şişe : Gözleri döne döne, boyun damarı şişe şişe, şimşekler yıldırımlar saça saça verdi veriştirdi. DK., s. 234; Kendileri de apartmanın karşısındaki Rum'un meyhanesinde şişe şişe şarap devirmişti. El K., s. 256

şişire şişire : Boyun damarlarına şişire şişire anlattığına göre. Ü., s.19

şuvey şuvey : Arabın dediği gibi şuvey şuvey, yani yavaş yavaş. Ü., s.62

tak tak : Açık kalmış bir pencere kanadı vardı bir yerlerde herhalde, taak tak vuruyordu. EB., s. 139

tabaka tabaka : Çini mürekkep, tabaka tabaka çizgisiz kağıt… KP., s. 38

tane tane : Kanlı Nigâr tükenen sigarasından kulağının ardındakini yaktı, sonra tane tane konuştu. TD., s. 95

taraz taraz : Kara kuru babası gibi asık yüzlü, saçları taraz taraz... SBK., s. 61; Saçları taraz taraz çevresinde üç çocuğu ağlaşıyorlar, annelerine sarılıyorlardı. AI., s.119

tas tas : Kızkardeşlerim arkamdan tas tas su döküyorlar. BE., s.79

taşıra taşıra : Dudaklarını çiğ, acı kırmızıyla taşıra taşıra boyamışlardı. Suçlu., s. 64

taze taze : Ardından da taze taze tüterek kalkan tavaları gelince iyice mutlu buldular kendilerini. YYB., s.162

tebrik tebrik : Çünkü her bayramda tebrik tebrik üstüne, sair zamanlarda mektup mektup üstüne yazar… Ü., s.91

tek tek : Malzemeyi tek tek aklında tutar. AY., s. 86

teker teker : Kasabın pirzola dilimlerini ayırışı, sarı bir demirle teker teker ezişi, kağıda sarışı bir yıl kadar uzun geldi. S., s.21

tekrar tekrar : Tekrar tekrar vedalaştık. BE., s.76

tel tel : Yırtıcı kuş gözleriyle pençelerinde sonra kadının naylonu tel tel kaçmış çoraplı bacaklarına takıldı gözleri. YYB., s.263

tembel tembel : Tembel tembel yatıyorsun değil mi? DE., s.259

tepe tepe : Tepe tepe kullan. EVO., s. 367

tepsi tepsi : Böğüre böğüre yaylımdan dönen sürüler, tencere, hereni denilen kazanlar dolusu sütler, tepsi tepsi kaymaklar… KT., s. 258

ter ter : Kadın ille oğluna sataşanın kimliğini öğrenmek istiyor, ter ter tepiniyordu. TD., s. 106

ters ters : Kaşlarını çatıp ters ters bakması yok mu KP., s. 71

tıkır tıkır : Tıkır tıkır para kazanırdım! El K., s. 204

tıklım tıklım: Gölgedeki sıralar tıklım tıklımdı. G., s. 60

tıpış tıpış : Tıpış tıpış gelir enayi. VV., s.203

tıpkı tıpkı : Adam tıpkı tıpkı benim gibi hayretler içinde baktı upuzun adama. YYB., s.155

tırmık tırmık : Eli yüzü de tırmık tırmık.. K., s. 181

tir tir : Geldi ya, tir tir titriyor. KP., s. 96

tiril tiril : Adam tiril tiril titriyordu. KKBK., s. 340; Yaz günü tiril tiril margizet entarilerini kuvvetle geren memeleriyle Mahmutpaşa'daki trikolara gidip gelirlerken birbirlerine iyice sokulurlardı. DK., s. 10

titrete titrete : Nazmi Dinç, tombul ama pörsük gerdanını titrete titrete, tatsız tatsız güldükten sonra, başını salladı. YYB., s.211

titreye titreye : Saçı sakalı ak pak, elleri titreye titreye gelir. ÖE., s.74

tok tok : Bekçi sopalarının bozuk parke taşlarında tok tok dolaşarak… YYB., s. 229

tokmak tokmak : Kalın, tokmak tokmak bacakları vardı; etli ayakları. ÖE., s.9

tomar tomar : Daktilo edilecek tomar tomar yazıları umumi muvazeneyi bozan kuruşların aktif veya pasif harelerinde aranması… S., s.31

tomur tomur : Annesinin alnıyla gerdanında tomur tomur terler… BFV., s. 3

top top : Gene top top patiskalar, salaşpurlar, aile bezleri, incik boncuk. KKBK., s. 199; Günlerden beri top top bezlerle paket paket ipliğin çuvallanıp sevkiyle uğraşıyordu. DE., s.99

topallaya topallaya : Uyuz bir köpek önlerinden topallaya topallaya geçiyordu. ÇKK., s. 88

topu topu : Koca senede topu topu bir buçuk iki ay zahmet çeker. KT., s. 26

toz toz : Buldozerle delme makinelerinin kulakları sağır eden gürültüsü yüklü sıcak, toz toz havayı duymuyordu. GK., s. 138

tuhaf tuhaf : Bana tuhaf tuhaf bakacak. AY., s. 98

tulum tulum : Bu yeşili tulum tulum gözaltlarına kadar yayılmıştı. G., s. 196; Tulum tulum gözaltları, orlon perlon değil, düpedüz sadakordan ev dikişi. YYB., s.197

tuta tuta : Hiç unutmam, yırtmaçlı sadakor geceliğinin eteklerini tuta tuta selamlıktan gölge gibi gelir. AI., s.200

tutam tutam : Saçlarımı tutam tutam kopardılar. OKGK., s. 72

tutuna tutuna : Tutuna tutuna 20 metre aşağıya indiler. EVO., s. 280

türkü türkü: Mavilerin köpük köpük, türkü türkü kabardığı dükkanlar. BFV., s. 107

türlü türlü : Gaz sandığının üzerinde türlü türlü ilaç şişeleri, küçük küçük defterler… BE., s. 40

tüte tüte : Dumanı tüte tüte karışık eti geldi. EB., s. 210; Kocaman bir beyaz kasede az sonra çorbası dumanı tüte tüte geldi. SBK., s. 278

vahşi vahşi : Sarhoş iki göz Gülten'e iri iri, vahşi vahşi baktı. Ü., s.256

vapur vapur : Deniz deniz, vapur vapur, duman duman. BFV., s. 13

vere vere : Annemin vere vere iliğine tak demiştir. AI., s.205

vıcık vıcık : Briyantinden vıcık vıcık kumral saçları dalgalıydı. EK., s.22; Haşlanmışçasına kıpkırmızı ayaklarının parmak araları pamuk pamuktu, terden vıcık vıcık. BFV., s. 9

vıdı vıdı : Hep bu türlü vıdı vıdılarla Şehzadebaşı'na, Beyazıt'tan Çarşıkapı'ya yürüdü. EB., s. 31

vırt vırt : Senin vırt vırt sokağa çıkmanı, bakkala, kasaba gitmeni istemiyorum. Ü., s.209

viyak viyak : İşte Ayla'nın hastaneden viyak viyak bir kardeşle dönen annesi… K., s. 3

volta volta : Olsa, ah oluverse de Filiz'i atsa içine, buralardan volta volta! BFV., s.

13

vura vura : Yorganın altına uyuz it gibi, çeneleri vura vura girdi. YYB., s.277

yaban yaban :Ne bakıyorsun öyle yaban yaban… C., s.125

yaf yaf : Bu kez sıladır için ise yaf yaf eder. BTÜ., s. 7; Karı erkeksizlikten yaf yaf ediyor. EB., s. 151

yağmur yağmur : Güneş güneş, muz muz, yağmur yağmur, yeşil yeşil. BFV., s. 138

yalap yalap:Gökte on beşinde yalap yalap bir ay varmış. Baba Evi.,s.7

yalpalaya yalpalaya : Yalpalaya yalpalaya uzaklaştı. EVO., s. 255

yalvarta yalvarta : Ellerinde tabanca dalarlardı fabrikaya, önce fabrika sahibini, yalvarta yalvarta, ayaklarına kapandıra kapandıra temizler, sonra silah sesine koşup gelen "Dini bütünle"le hesaplaşırlardı. DE., s.163

yambal yambal : Yambal yambal yürüdüyse de… EVO., s. 283

yan yan : Dövüşe hazır zağlı iki horoz gibi yaklaşılır yan yan. AI., s.12

yap yap : Ne yap yap kandır. EVO., s. 137

yapa yapa : Çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş. C., s.12

yapar yapar : Ne yapar yapar uydurur veririz. EVO., s. 363

yapış yapış : Şıralı, yapış yapış ellerini kara şalvarına silerken gözleri Cennet'teydi. YYB., s.214; Yoksa, şimdi, şu yapış yapış yapışan terli içliklerinden filan kurtulup

yaprak yaprak : Ondan sonra nazla niyazla yaprak yaprak soyunmalar... HÇ., s.301; Ya da maviler, sarılar, morlar, kırmızılar alev alev, yaprak yaprak uçuşuyordu içlerinde. YYB., s.233

yaş yaş : Hamala yaş yaş baktı. GK., s.30

yaşara yaşara : Bazen eski bir hatırayı gözleri yaşara yaşara anlattıktan sonra, " Aaah ah derdi, nerede o günler!" SM., s. 85

yata yata : Kasıklarını tuta tuta, yerlere yata yata gülüyor. S., s.132

yavan yavan : Hafifçe loş havasını gene yavan yavan çınlattı. YYB., s.167

yavaş yavaş : Yürekler paralayan bir çığlıkla konu komşunun kollarına kendini attıktan sonra yavaş yavaş yatıştı. YYB., s.49

yaya yaya : Tabii yanında Şehvar yok, kalıbını kıyafetini yaya yaya, fakir fukaraya kendini sata sata rakılar içtin, zıkkımlıklar yedin, karılara kızlara kırım kırım kırıttın, değil mi? MM., s.120

yayıla yayıla : Oturduğu iskemlede yayıla yayıla, "Hoş bulduk," dedi. GK., s. 47

yedire yedire : Bıyığını bura bura, yağı bıyığa yedire yedire yağlamaya başladı. VV., s. 2

yele yele : Romantik genç adam bir an sanki yele yele, köpük köpük şahlandı. KKBK., s. 209

yeni yeni : Yeni karıdan yeni yeni çocukları olmuştu. SM., s.25

yer yer : Yer yer yırtık külotunu çıkarmıştı birinde Bakırköylü Erol. YYB., s.175

yeşil yeşil : Evraktaki Sarı Melahat'ın mavi gözleri yeşil yeşil parladı. G., s. 167; Güneş güneş, muz muz, yağmur yağmur, yeşil yeşil. BFV., s. 138; Oracıktaki karalı beyazlı bir kedi fosforlu gözleriyle yeşil yeşil bakıyordu. EVO., s. 59; Yeşil yeşil güldü. GK., s. 46

yırta yırta : Avazı çıktığınca "Yaşaa!" diye bağırıyordu; hem de gırtlaklarını yırta yırta, avuçlarını patlata patlata. M., s.363

yiye yiye : Alırlar, bölüşürler, yiye yiye gidelerdi. YYB., s.234

yol yol : Yerdeki mavi halıyı, yol yol kilimi, sobayı, masayı, ateş küreğini sevmiyordu. ÖE., s.61

yumru yumru : Ufacık ufacık, hafiften, yumru yumru!.. SÇ., s. 49

yumuk yumuk : Ufacık, yumuk yumuk elleriyle yüzünü kapadı. DE., s.41

yuta yuta : O da benim gibi, fabrikada, pamuk tozları yuta yuta verem olmuş. DE., s.21

yuvar yuvar : Bir tutam ak saçıyla yuvar yuvar geliyordu? BTÜ., s. 376; Yüz numaradan uçkurunu bağlayarak çıkan yuvar yuvar ana, kapıyı açmak üzere merdivenlere koşmadan önce bir an durakladı. EVO., s. 208

yuvarlana yuvarlana : Koca bir dalga yuvarlana yuvarlana geldi. BE., s.38

zabah zabah : Bu tutmuş, zabah zabah, güm güm güm… G., s. 23

zaman zaman : Zaman zaman da dalgasına(sevgili) taş atmadan duramıyor muydu; yoksa mahsus değil de, öyle mi denk geliyordu? DK., s.16

zangır zangır : Stilolar zangır zangır titrediler. KKBK., s. 354; Tenekeci Sezai'nin de çeneleri zangır zangır titremeye başlar. S., s.63; Zangır zangır titriyordu. El K., s. 283

zengin zengin : Koca bir konakta otursak, zengin zengin görücülerin gelse… EVO., s. 159

zıp zıp : Zıp zıp çıkmayın karşıma… S., s.20

zıplaya zıplaya : Çıplak bacaklarıyla zıplaya zıplaya indi, gitti. GK., s. 266

zır zır : Zır zır edip durma, vallaha Reis Bey uyanınca derim, suçlu düşersin! MM., s.141

zıran zıran : Ne dolaştırırsın bunları sokaklarda zıran zıran. AI., s.8

zırıl zırıl : Sıcaktan zırıl zırıl terlese bile aldırış etmeyerek halkı selamlıyor. Ü., s.317

zırlaya zırlaya : Herkesin içinde, bağıra bağıra, eşekler gibi zırlaya zırlaya ağlamak! YYB., s.203

ziv ziv : Ziv ziv geziyorsun! BTÜ., s. 70

zonk zonk : "Görmüyor muyum gebe bir kadın, vurmaya başlıyor beynim zonk zonk…" DE., s.49; Başı zonk zonk atıyordu. OKGK., s. 88; Başı zonk zonk vurmaya başlar, içinde bir yerler yanar, midesi bulanırdı. El K., s. 167

zort zort : Adam gülmek mi, gülmeyip zort zortunu sürdürmek mi gerektiğini kestirememişti. M., s.118

2.1.3. Ünsüz+Ünlü İle Başlayan Tekrarlar

küfrede ede : Aşçının içeri içeri, kanlı gözlerini ayıra ayıra, küfrede ede söz söyleyişini hiç sevmezdi. EK., s.8

seyrede ede : Genç kızın yarı çıplak vücudunu seyrede ede bir zaman geçti, kafalar az daha bulundu. OKGK., s. 65

2.2. SÖZCÜKLERİN CİNSİNE GÖRE TEKRARLAR

2.2.1. İsim ve İsim Soylu Sözüklerle Yapılan Tekrarlar

acele acele : Acele acele pantolonunu bacağına çekti. YK., s.33; Neden acele acele? VV., s.279

adam adam : Lokantada adam adam rakı içer. EVO., s. 6; Rahat döşeğinde de adam adam ölürüz, cenazemiz rezil olmaz. ÇKK., s. 90

ağır ağır : Bütün bunlar nasıl da ağır ağır, alıştıra alıştıra oluyordu. El K., s. 288; Sonra evine doğru ağır ağır, sendeleye sendeleye yürüdü. Suçlu., s. 136

ak pak : Bir kıyıda hela bekçisi ak pak Azgın Ağa oturmuş. M., s.87

aksi aksi : Hacı Ali, derine gömülmüş tek gözüyle aksi aksi baktı. EK., s.48

al al : Yüreği şerha şerha, yanakları al al, geçer gider. YYB., s.227

alaycı alaycı : Evdekiler, sinirli sinirli bakıp, alaycı alaycı gülen, ona duyurmadan fısıl fısıl onu çekiştirmeler, şımarık hukukluya geleceklerini bağlamış insanlar… EB., s. 97

alev alev : Gözleri kendiliğinden alev alev. YYB., s.129

Allah Allah : Allah Allah, mal,mülk, emlak satılır mı? AI., s.32

apaş apaş : Bir apaş, apaş kadın gibi, "Hanım evladı," dedi. KY., s. 69

aptal aptal : Aptal aptal bakınmanın sırası değil. BE., s.13

ateş ateş : Kara böcekler düşlerine bile girerler, kara kara girerler, ateş ateş girerlerdi. BFV., s. 11

aval aval : Ne bakıyorsun aval aval be? G., s. 202; Ne bakıyorsun ulan aval aval? KY., s. 103

avaz avaz : Eli kulağa atıp avaz avaz bağırım mi? YYB., s.104

avuç avuç : Hem de avuç avuç para serpiyorlarmış. S., s.86; Önüme düştüler, sağdan vurdum, soldan vurdum, avuç avuç götürdüm yazının itine. ÇKK., s. 6

ayıp ayıp : Ayıp resimlerin altına da, ayıp ayıp yazılar yazarlardı. SBK., s. 40

başka başka : Bu İstanbul, bu İstanbullar, boyuna değişen başka başka İstanbullardı. ÇKK., s. 15

biraz biraz : Gerçi son yıllarda biraz biraz soluk aldırır olmuşlardı amma, gene de yetmezdi. Ü., s.176

böyle böyle : Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

efendi efendi : Sabahları kravatlı boynum, ütülü üst başımla evimden efendi efendi çıkmalı. AI., s.21

ela ela : Gözleri ela ela parlayarak bakıyor Nur'a. BFV., s. 158; Kenarları kırış kırış gözlerinin bebeği, ela ela gülüyor. KKBK., s. 212

elif elif : Derken inceden inceye, değdiği yeri yakan elif elif bir kar. YYB., s.139

erken erken : Sabah gene erken erken düştük yollara. BE., s.14

ıslık ıslık : Düşte arkadaşlarım gelmişti, çok eskiden olduğunca, ıslık ıslık. AI., s.140

ıvıd ıvıd : Şimdi gene ıvıd ıvıd sorarlar. EK., s.57

ıvıt ıvıt : İnsanı adeta şüpheye düşürecek şekilde ıvıt ıvıt soruyor, eşeliyor… MM., s.75

içeri içeri : Gözleri içeri içeri, çarpık bakışlı Fato, kocasının eve gelip gittiği sıra içerde çocuğunu emzirdiği için, görmemişti. DE., s.93; İsli tavan bel vermiş, duvarlar içeri içeri kamburlaşmıştı ama Neriman, tavanı da, duvarların ayıplarını da beyaz kâğıtlarla güzelce kapamıştı. ÇKK., s. 95

ikişer ikişer : İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken, yolda ikişer ikişer, üçer üçer, yerden biter. EK., s.56

il il : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

ilçe ilçe : Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232

inci inci : Tanışlarına, sigara zifiri ve yalanla kararmamış bembeyaz dişleriyle inci inci gülen her çocuk gibi. YYB., s.268

insan insan : İnsan insan sorduk sana. GK., s. 204

ipil ipil : Gündüz gibi, ipil ipil. BTÜ., s. 6

iplik iplik : Buzun rakı içinde gri-mavi iplikleşerek erimesini, iplik iplik eryişin, bardağın dibinde ak bulut parçasını hatırlatarak toplanmasını uzun süre seyretti. YD.,

s. 310

iri iri : Yıldızlar iri iriydiler, ay vardı. DE., s.7

isli isli : isli isli güldü. YK., s. 35

ivid ivid : Üstüne vazifeymiş gibi, ivid ivid sorardı. G., s. 115

izin izin : Annesinden izin izin üstüne almayı ihmal etmedi. Ü., s.31

nasıl nasıl : Erol, Ayla, ötekiler kim bilir nasıl şaşar, nasıl nasıl imrenirlerdi? Suçlu., s. 272

öbek öbek : Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı. ÖE., s.72

sil sil : Bu ne biçim mürekkepmiş ki sil sil bozulmaz? EVO., s. 447

usul usul : Usul usul, duvar diplerinden süklüm püklüm kirişi kırmıştı. YYB., s.127

uzak uzak : Dünyayı uzak uzak dolaşır. SBK., s. 145; Uzak uzak bakıştılar. ÖE., s.59

uzun uzun : Uzun uzun horozlar gibi öte öte öksürmeye başlayınca, kadın koştu. S., s.36

üçer üçer : İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken, yolda ikişer ikişer, üçer üçer, yerden biter. EK., s.56

üzüm üzüm : Günlerden beri üzüm üzüm üzülüyorum. KKBK., s. 328; Şu günahsız çocuğun ne suçu vardı da gözlerini yolda koyuyor, onu üzüm üzüm üzüyordu? K., s. 17

yap yap : Ne yap yap kandır. EVO., s. 137

yapar yapar : Ne yapar yapar uydurur veririz. EVO., s. 363

yuvar yuvar : Yüz numaradan uçkurunu bağlayarak çıkan yuvar yuvar ana, kapıyı açmak üzere merdivenlere koşmadan önce bir an durakladı. EVO., s. 208

2.2.1.1. Sadece İyelik Eki Almış Tekrarlar

2.2.1.1.1. 3.Teklik Şahıs Eki Almış Tekrarlar

topu topu: Topu topu beş bardak vardı ortada. 72.K., s.36

2.2.1.2. Sadece İkinci Sözünde İyelik Eki Almış Tekrarlar

hay hayı : İsterse hay hayı gitmiş, vay vayı kalmış olsun gene de ölmek istemez. KT., s. 103

vay vayı : İsterse hay hayı gitmiş, vay vayı kalmış olsun gene de ölmek istemez. KT., s. 103; Kız sen kimin vay vayısın? BFV., s. 144

2.2.1.3. İyelik+Hal Ekleri Almış Tekrarlar

2.2.1.3.1. İyelik+Yönelme Hal Eki Almış Tekrarlar

ardı ardına : Sabahleyin şurda, şu dineldiği yerde bir avradın iki çocuğunun ikiside ardı ardına ölü ölüvermişler. ÇKK., s. 66

beleş beleşine : Çünkü bu kadar beleş beleşine kazanç insana hayatta çok az rastlardı. KY., s. 92; Şehirliler beleşi beleşine yaralı parmağa işemezler derdi. BTÜ., s. 33

elifi elifine : Elifi elifine iki… TD., s. 116

eline eline : Annesinden eline eline dayak yemiş. DK., s. 174

harfi harfine : Bütün vatandaşlar bu kanunlara harfi harfine riayet etseler, herkesin hakkına razı olsa, fenalıklar kalkardı. SM., s.104

kasnağına kasnağına : Vur bağlamanın kasnağına kasnağına… EVO., s. 374

kıçına kıçına : Genç adam, hayvanın kıçına kıçına vurduğu çığkıyı elinden alırken eli eline değmişti. VV., s. 29; Annesi kıçına kıçına vurarak çamaşırını değiştirmiş, sonra leğene oturtup yıkamıştı. EK., s.107

kıtı kıtına : Kıtı kıtına, santimi santimine yaşamak! DE., s.15; Zaten kıtı kıtına geçirdikleri emeklilik maaşıyla fabrikadan aldığının dibine darı ekiyordu ama... Suçlu, s. 5

kuruşu kuruşuna : Kazandığı paraları kuruşu kuruşuna babasına götürdüğü halde gene de dayaktan kurtulamazdı. ÇKK., s. 113

peşi peşine : Tuzlu yaşlar, sıhhatli yüzünden peşi peşine yuvarlandılar. KP., s. 75

santimi santimine : Kıtı kıtına, santimi santimine yaşamak! DE., s.15

sırtı sırtına : Bilirdi ama sırtı sırtına üç gündür otuz altı çaydı yutulduğu! ÇKK., s. 1

tam tamına : Annesinin tam tamına böyle kızacağını bilip duruyordu. K., s. 19

tersine tersine : Göz kapakları tersine tersine çevrilmiş gibiydi. G., s. 45

tıpkı tıpkısına : Avukatın karısı da tıpkı tıpkısına onun gibi, böyle gece yarılarından çok sonralara kadar beklermiş. YYB., s.19**;** Sen tıpkı tıpkısına İhsan Ağabey 'e benziyorsun. SBK., s. 188

2.2.1.4. Sadece Hâl Ekleri Almış Tekrarlar

2.2.1.4.1. Yönelme Hâli Almış Tekrarlar

2.2.1.4.1.1. Her İki Sözcüğü de Yönelme Hâli Eki Almış Tekrarlar

geriye geriye : Pişkindi, vız gelirdi böyle şeyler ama, sırtısıra iki gün otobüse sıkıştırmıştı da aldırmamış, hatta kendini geriye geriye vermişti. EB., s. 178

2.2.1.4.1.2. İkinci Sözcüğü Yönelme Hâli Eki Almış Tekrarlar

ağız ağıza : Hele üst kattaki kendileri akran genç çiftleri ağız ağıza görünce, tereddütleri silindi. DK., s. 213

ard arda : Golleri ard arda sıralardı. AI., s.82

art arta : Art arta nereye gidecekti, bilinmez. ÇKK., s. 20

atan atana : Laf atan atana, peşime düşen düşene… ÇKK., s. 122

avurdu avurduna : Kapıya yakın ufacık bir tahta masa başında avurdu avurduna geçmiş zavallı bir kâtip. EB., s. 4

bacak bacağa : Masanın altında, bacak bacağaydılar. Suçlu., s. 109

bıçak bıçağa : Gerekirse İhsan'a bıçak bıçağa bile gelmekten çekinmeyecek, çocukluk arkadaşıyla kanlı bıçaklı olacaktı. OKGK., s. 43

burun buruna : Evlenip her gün burun buruna yaşamak hoş değil. DE., s.99

çene çeneye : O sıra gene Zekai'yle çene çeneye vermişlerdi. HÇ., s.311

çeneyi çeneye : İplik ambarında çeneyi çeneye vermişler… DE., s.57

çığlık çığlığa : Çığlık çığlığa geri dönmüştü. Ü., s.43

dudak dudağa : Hele bir gün kızını yazıhanede "it"in kollarında dudak dudağa görünce, gözleri karardı. DK., s. 151

düşen düşene : Peşine de düşen düşene! OKGK., s. 117; Trikolarda çalışan bu delikanlıların ardına düşen düşeneydi. TD., s. 26

eğri büğrüye : Güçlü kuvvetli dayısı dururken, kendi gibi eğri büğrüye... HÇ., s. 29

faça façaya : "Herif"le birden faça façaya(yüz yüze) gelerek durakladı. DK., s. 233

gaga gagaya : Kumrular gibi sokulmuşlar oysa, gaga gagaya... SBK., s. 243

gırtlak gırtlağa : Şu saatte gene kimbilir, anacığıyla gırtlak gırtlağa kavgada mı, yoksa çoluğu çocuğu, evi barkı tepip, kendi gibi züppelerle poker, briç partisinde mi, otomobil gezintisinde miydi? MM., s.76

göz göze : Turgut Şen'le göz göze geldiler. S., s.9

kafa kafaya : Genç kızsa, annesine sırtını çevirip arkadaşıyla kafa kafaya vermişti bile. KKBK., s. 331; Kafa kafaya verip,bir müddet ağlaştılar. S., s.11; Salih Topal'la, Hüseyin Yorulmaz kafa kafaya vermiş. G., s. 33

kendi kendine : Kendi kendine beyaz beyaz tozuyan un fabrikası, sırtlarında un çuvalları taşımaktan ağarmış hamallar, kaldırımın kıyısına şarıltıyla işeyen beygir, düşünen eşek, gülüyor, gülüyorlar. YYB., s.269

kıran kırana : Çocuk koğuşunda işler kıran kıranaydı. SÇ., s. 180

kol kola : Kol kola uzaklaşırız. AI., s.177

koyun koyuna : Bundan böyle gene koyun koyuna yatacaklar, eskisi gibi konuşacaklardı. DE., s.103

koyun koyuna : Kardeşim olsan koyun koyuna yatardık. SÇ., s. 10

kucak kucağa : Hep böyle kalsak, dudak dudağa, kucak kucağa… ÇKK., s. 9

nefes nefese : İçeri nefes nefese girdi. KP., s. 9

omuz omuza : Duraklarda omuz omuza insanlar, salkım salkım insan taşan eski, külüstür, yeni, pırıl pırıl otobüsler, hep aynı insan salkımlarıyla dolu tramvaylar… EB., s. 95; İşyerlerinin keyif ehli işçileri omuz omuza doldurmaz mı? S., s.92

sel sele : Ortalık sel sele gider. BTÜ., s. 163

sıkı sıkıya : Pardösülerine sıkı sıkıya sarınmış gelip geçenlerden pek çoğu ne kadının farkındaydılar ne de kucağındaki çocuğun. YYB., s.9

sırt sırta : Sırt sırta verdik mi dağları bile devirebiliriz! DE., s.18

soluk soluğa : O hızla Balipaşa yokuşunu soluk soluğa çıktı. DK., s. 235

teneke tenekeye : Önce iki kadın teneke tenekeye girdiler; sonra kavgaya başkaları katıldı. ÇKK., s. 50

üst üste : Buzlu şişesinden üst üste iki bardak bira içiyor. AI., s.186

yan yana : "Herif" yakalamıştı bir gün evde, mindere yan yana uzanmış, mırıl mırıl konuşurlarken. ÖE., s.42

yarı yarıya : Saçları yarı yarıya ağarmıştı. Ü., s.54

yumruk yumruğa : Yumruk yumruğa mı? DE., s.123

2.2.1.4.2. Ayrılma Hâli Eki Almış Tekrarlar

2.2.1.4.2.1. Her İki Sözcüğü de Ayrılma Hâli Eki Almış Tekrarlar

alttan alttan : Her gün yanlarından sürtünürcesine geçen, laf atanlara alttan alttan gülerdi. SM., s.50

hafiften hafiften : İflahsızın Memed hafiften hafiften horluyor, Veli'nin elini bekliyordu. GK., s.

ufaktan ufaktan : Benim masaya geçtik, Ortahaf'la ufaktan ufaktan başladık. AI., s.95; Herifi ufaktan ufaktan yontuyorlar. KT., s. 304; Yavaştan yavaştan, ufaktan ufaktan. BFV., s. 81

yavaştan yavaştan : Yavaştan yavaştan, ufaktan ufaktan. BFV., s. 81

2.2.1.4.2.2. İlk Sözcüğü Ayrılma Hâli Eki, İkinci Sözcüğü Yönelme Hâli Eki Alan İkilemeler

açıktan açığa : Daha doğrusu uzun zamandır bu barda çalışan Nilüfer, öyle açıktan açığa pas vermişti ki, dayanamamış, kapılıp gitmişti. SM., s.7; Öyle ya, gizliden gizliye yapacağını, açıktan açığa yapmak! OKGK., s. 21

aydan aya : Aydan aya aldığı parasının üstüne de düğüm değil, düğümler atıyordu. KKBK., s. 103; Aydan aya muayyen bir para veririm biter gider! El K., s. 278

boydan boya : Boydan boya çatlak aynanın karşısında saçlarını Lana Turner gibi tarayan Neriman, aynada kendi kendine göz kırptı. ÇKK., s. 95; Entarisi, alttaki gömleği boydan boya yırtılmış, bembeyaz eti, kuvvetli memeleri fırlamıştı. OKGK., s. 64

gizliden gizliye : Öyle ya, gizliden gizliye yapacağını, açıktan açığa yapmak! OKGK., s. 21; Yalandan devrimci görünüp, gizliden gizliye işini uydursa kim farkına varacaktı? El K., s. 225

içten içe : Malmüdürünün annesinden gayrisi içten içe seviniyorlardı. El K., s. 223

inceden inceye : Derken inceden inceye, değdiği yeri yakan elif elif bir kar. YYB., s.139; Mesleğinin aşığı doktor, beni inceden inceye, tam iki saat muayene etti. KKBK., s. 47; Tasavvurlarını hayata geçirmek için nasıl hareket edeceklerini inceden inceye tayinden sonra kadının kulübesine giderler. El K., s. 389

karşıdan karşıya : Kadın karşıdan karşıya öpücükler gönderiyordu Dul Nuri'nin yeniyetişme oğluna! TD., s. 9

köşeden köşeye : Köşeden köşeye dolaşmasına devam etti. El K., s. 270

masraftan masrafa : Demek oğlunu masraftan masrafa sokuyor? El K., s. 236

şuradan şuraya : Haldunumu şuradan şuraya bırakmam! El K., s. 171

utançtan utanca : Üstelik uyanınca da utançtan utanca düşüyordu. SBK., s. 95

yazdan yaza : Hem tükenmez, hem de yazdan yaza yayla. KT., s. 41

2.1.4.3. Bulunma Hâli Eki Almış Tekrarlar

2.1.4.3.1. İkinci Sözcüğü Bulunma Hâli Eki Almış Tekrarlar

baş başta : Nihayet el elde, baş başta kalıp da mangırlar suyunu çekince, Beyazıt'taki bu şaraphaneye garson oldu. TD., s. 23

el elde : Nihayet el elde, baş başta kalıp da mangırlar suyunu çekince, Beyazıt'taki bu şaraphaneye garson oldu. TD., s. 23

2.1.4.4. Yükleme Hâli Eki Almış Tekrarlar

2.1.4.4.1. Sadece İkinci Sözcüğü Yükleme Hâli Eki Almış Tekrarlar

kendi kendini : Kendi kendini vurdu dese inanmazlar, uzun boylu git gel artık... ÇKK., s. 109

2.2.1.5. Birleşik İsimlerle Yapılan Tekrarlar

biraz biraz : Gerçi son yıllarda biraz biraz soluk aldırır olmuşlardı amma, gene de yetmezdi. Ü., s.176

böyle böyle : Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

nasıl nasıl : Erol, Ayla, ötekiler kim bilir nasıl şaşar, nasıl nasıl imrenirlerdi? Suçlu., s. 272

şöyle böyle : Eli ayağı tutarken şöyle böyle. AI., s.204; Şöyle böyle yirmi günlük mesele. OKGK., s. 36

2.2.1.6. Yapım Ekli Sözcüklerle Yapılan Tekrarlar

2.2.1.6.1. İsim Kök ve Gövdesine İsimden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan Tekrarlar

2.2.1.6.1.1. +An İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

tümen tümen : Biliyordu, oteli hiçbir sağlık kuralın uymayacak, tümen tümen ceza yiyecek kadar pisti, bu bakımdan suçluydu. MM., s.67; Dangalaklar tümen tümen beyim. M., s.47; Anadolu'dan her gece tümen tümen hacıağa geliyordu. SBK., s. 235; Koyunlarında tümen tümen papel... SBK., s. 235

2.2.1.6.1.2. +cI İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

alaycı alaycı : Evdekiler, sinirli sinirli bakıp, alaycı alaycı gülen, ona duyurmadan fısıl fısıl onu çekiştirmeler, şımarık hukukluya geleceklerini bağlamış insanlar… EB., s. 97

2.2.1.6.1.3. +cIk, +cUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

adam adamcık : Peki sen benim adam adamcık evinin işleriyle uğraşmaktan, beş vakit namazını kılmaktan başkasını yapmamış dedemi ne diye ağzına alıyorsun? TD., s. 11

hanım hanımcık : Abla aldı, hanım hanımcık, götürdü çivisine astı. G., s. 183; Derli toplu, hanım hanımcık sormalıydı. BFV., s. 141; Konuşurken ağzından yağ, bal akan hanım hanımcık anasını gönderip istetmişti. Ü., s.212

ufacık ufacık : Hepsinden kötüsü mahallenin cıvıl cıvıl, bıcır bıcır, ufacık ufacık kızlarının semtine uğratır mıydı? M., s.108; Ufacık ufacık, hafiften, yumru yumru!.. SÇ., s. 49

2.2.1.6.1.4. +lU İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

ağlamaklı ağlamaklı : Ağlamaklı ağlamaklı, babasına bakıyorlardı. EVO., s. 360

alaylı alaylı : Fırıncı müteahhit, ensesini alaylı alaylı kaşıdıktan sonra, "Şimdi oldu," dedi. GK., s. 104

anlamlı anlamlı : Ana anlamlı anlamlı "Kerimin kuyusu derin", dedi. EVO., s. 288; Başını anlamlı anlamlı salladı. M., s.222

anlayışlı anlayışlı : Anlayışlı anlayışlı bakışıyorduk. YYB., s.105

cakalı cakalı : Nasıl da cakalı cakalı yürüyordu? KKBK., s. 185; Dumanı halı, kilimlerle kaplı odanın beton tavanına cakalı cakalı üfledi. 72.K., s.47

canlı canlı : Canlı canlı balıklar, adını bildiği bilmediği yiyecekler ki "Tarifi gayri mümkünsüz!" 124

cilveli cilveli : Kadının bu laubali konuşması, laf anlatırken ikide birde ona bakışı, gülüşü, cilveli cilveli göz süzüşü… EB., s. 78

çalımlı çalımlı : Fatma'ya çalımlı çalımlı sokuldu. YK., s.19

dertli dertli : Dertli dertli ağlayarak bu "püsküllü bela"dan nasıl kurtulacağını soruyordu. El K., s. 232

dişli dişli : Evet ama sinekler, bu sinekler, dişli dişli bu karasinekler! ÖE., s. 103

dumanlı dumanlı : Kara üzümler, üzerleri dumanlı dumanlı. KY., s. 45

düşünceli düşünceli : Nafiz Bey odasında düşünceli düşünceli dolaşıyordu. SM., s.104; Sarı yapraklı, ciltli ciltsiz kitapları arasında düşünceli düşünceli dolaştıktan sonra, durdu. KT., s. 295

edalı edalı : Yeşil gözler, uzun siyah kirpiklerini edalı edalı kapayıp açtı. KT., s. 73 hararetli hararetli başladılar. KKBK., s. 332

edepli edepli : On, on bir yaşlarındaki kız ufacık ağzıyla edepli edepli gülümserken birdenbire ciddileşti. S., s.24

etli etli : Etli etli, sımsıcak… EB., s. 135

fiyakalı fiyakalı : Filiz'in hediyesi zarif nikel tabakasından bir Yenice sigara aldı, gene Filiz'in hediyesi nikel çakmağıyla fiyakalı fiyakalı yaktı. EB., s. 192

gazaplı gazaplı : Sandalyesinden kalktı, gazaplı gazaplı, "Allahımı inkar edeyim"diye devam etti. EK., s.16

gizli gizli : Onunla gizli gizli buluşurduk. BE., s.65

hararetli hararetli : Başta, Halo Emmi, helaya su dökmeye gelenlerin ayaküstü hararetli hararetli konuşmalarına kulak veriyor, korkusu arttıkça artıyordu. El K., s. 393; Bir şeyler sezerek, hararetli hararetli devam etti. DE., s.34; Kızlar küçücük mendilleriyle ağızlarını kapaya, terlerini sile

hırslı hırslı : Başını bozarken her yanı hırslı hırslı titrer. ÖE., s.40; Yaşlı montör hırslı hırslı söylendi. Suçlu., s. 199

huylu huylu : Halası huylu huylu baktı. EVO., s. 267

iştahlı iştahlı : İştahlı iştahlı anattı. EVO., s. 86

kahırlı kahırlı : Kamran acı acı güldü, sonra kahırlı kahırlı "Ben", dedi. OKGK., s. 138; Oda kapısında kahırlı kahırlı bakıyor. DK., s. 69

kanlı kanlı : Fırının açık ağzından vuran kızıl alevlerle kanlı kanlı parlıyordu. OKGK., s. 98

kaygılı kaygılı : Mangal ateşiyle ısınmış odalardaki ev halkını kaygılı kaygılı bakıştırır. YYB., s.229

keyifli keyifli : Yusuf keyifli keyifli gülerek, kaba bir küfür savurdu. EK., s.6

köpüklü köpüklü : İri fincana döktü sıcak sıcak, köpüklü köpüklü, götürdü. YYB., s.247

kurumlu kurumlu : Fatma yeni bir entari ile Ayşe'nin yanından kurumlu kurumlu geçse, Ayşe hemen annesinin yanına koşar, en yeni entarisini giyer, saçlarını taratır, kurdele bağlatırdı. ÇKK., s. 71

kuvvetli kuvvetli : Babasının arkasını kuvvetli kuvvetli sabunladı. C., s.81

küflü küflü : Yarı bellerine kadar ıslak duvarların nemlileştirdiği loş oda küflü küflü kokuyordu. S., s.36; Zil sesi derinlerde küflü küflü yansıdı. SBK., s. 257

manalı manalı : Anayla oğul bir an manalı manalı bakıştılar. SM., s.187; Kadınlar manalı manalı bakıştılar. OKGK., s. 33

nazlı nazlı : Kalabalığın ardındaki tül mavisi dağların aralarından ağır ağır, nazlı nazlı yükselmez mi, dakikalarca dalar giderdim. YYB., s.283

öfkeli öfkeli : Ben anlatıyordum öfkeli öfkeli, İlyas Usta dinliyordu. AI., s.243

pahalı pahalı : Kışın pahalı pahalı satardı. BE., s.83

parazitli parazitli : Parkın arkasındaki sinemanın alabildiğine açık pikabının sesi bu serin, bu yalın ayaklı mahalle çocuklarının kovboyculuk oynadığı, japone kollu kızların sinema önlerinde tur attıkları lacivert geceye parazitli parazitli yayılıyordu. ÇKK., s. 3

paslı paslı : Basıldıkça paslı paslı gıcırdayan merdiveni çıktı. DK., s. 9

rakılı rakılı : Rakılı rakılı, sigaralı sigaralı kokar o kurban olduğum ha? MM., s.152

sabırlı sabırlı : Sabırlı sabırlı giydi postallarını. GK., s. 208

sesli sesli : En küçük kardeşim atıyor kendini sedire, sesli sesli ağlamaya başlıyor, içerliyorum. AI., s.237; Sesli sesli, "Allah sen gösterme yarabbi!" dedi. OKGK., s. 4

sigaralı sigaralı : Rakılı rakılı, sigaralı sigaralı kokar o kurban olduğum ha? MM., s.152

sinirli sinirli : Elindeki sigaranın külünü sinirli sinirli çırptı. ÇKK., s. 4

suçlu suçlu : Az evvel bangır bangır bağırıp, kıyametleri koparan kadın yelkenleri indirmiş, etrafa suçlu suçlu bakıyordu. YYB., s.73

sulu sulu : Sulu sulu tükürdü. S., s.86

sürmeli sürmeli : Islak gözleriyle sürmeli sürmeli baktıktan sonra, kuyruğunu kuvvetli bir kamçı gibi kullanarak sineklerini kovdu. EK., s.48

şüpheli şüpheli : Düdüğünü öttürerek hızla uzaklaşmakta olan işçi çavuşunun ardından şüpheli şüpheli baktı. GK., s. 139

taşralı taşralı : İpek-iş kumaşından elbiseleriyle taşralı taşralı bakışıp, taşralı taşralı dolaşan insanlar ikili, üçlü, beşli topluluklar hâlinde fısıldaşıyor… GK., s. 98

tatlı tatlı : Gözleri tatlı tatlı yumulmuştu. S., s.89

telaşlı telaşlı : Yüreği telaşlı telaşlı atmaya başladı. EB., s. 92

terbiyeli terbiyeli : Kaldırımın kenarından terbiyeli terbiyeli yürürüm. KKBK., s. 11

terli terli : Terli terli gülüyordu. EK., s.126**tuzlu tuzlu** : Dudakları yaşarmıştı, tuzlu tuzlu. DE., s.13

uslu uslu : Kırpışan yıldızların altında deniz uslu uslu yatıyordu. ÇKK., s. 5

uykulu uykulu : Sonra uykulu uykulu söylenmeler, daha sonra tavan vuruldu. M., s.310

yağlı yağlı : Elleri yağlı yağlı parlamakta… AI., s. 157

yaralı yaralı : Yaralı yaralı evine aldı K., s. 52

yelli yelli : Hacı Ali yelli yelli geliyor vallaha! EK., s.49; Reşit Emmi niye gelmiş yelli yelli? HÇ., s. 62

2.2.1.6.1.5. +lIk, +lUk İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

aydınlık aydınlık : İki sıra bembeyaz dişiyle aydınlık aydınlık gülerek"Buyur!" dedi. Suçlu., s. 45

2.2.1.6.1.6. +sIz, +sUz İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

arsız arsız : Arsız arsız gülerek Cemile'nin yanına sokulan Karakız. C., s.111; Arsız arsız sakız çiğneyen Ayten'in memnun yüzünü bırakıp çeşmeye gider. SBK., s. 76

densiz densiz : Densiz densiz sakız çiğneyen süpürgeci kızlardan koşar adım iş görürken duraklayan yayla memleket uşaklarına kadar herkese, her şeye bağırıp çağırırdı. KT., s. 22; O sırada kapının zili densiz densiz çalınmasaydı, çekişme uzayıp gidecekti. DK., s. 183

edepsiz edepsiz : Eksik ön dişini göstererek başlardı edepsiz edepsiz. BFV., s. 129

halsiz halsiz : Kadın hâlâ sırtüstü yatıyor, uykulu baygın gözleriyle halsiz halsiz bakıyordu erkeğe. EB., s. 204

sessiz sessiz : Annem bohçamı hazırlarken, sessiz sessiz ağlıyor. BE., s.77

tadsız tadsız :Mahallenin kimbilir hangi kahvesinde bir gramafon tadsız tadsız bağırıyor. AI., s.217

tatsız tatsız : Nazmi Dinç, tombul ama pörsük gerdanını titrete titrete, tatsız tatsız güldükten sonra, başını salladı. YYB., s.211

2.2.1.6.1.7. +sI+su İ.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

çirkefsi çirkefsi : Çirkefsi çirkefsi kokan sokak… AY., s. 102

çocuksu çocuksu : Gözleri çocuksu çocuksu bakıyor, gülüveriyodu. ÇKK., s. 13

erkeksi erkeksi : Erkek dediğin, erkeksi erkeksi kokmalı. El K., s. 129; Yeter ki yanı başımda cigara içsin, geceleri erkeksi erkeksi koksun yanımda. 72.K., s.91

2.2.1.6.2. Fiil Kök ve Gövdesine Fiilden İsim Yapma Eklerinin Getirilmesiyle Kullanılan Tekrarlar

2.2.1.6.2.1. -gI F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

çizgi çizgi : Sarı pirinç demirlerinde panjurlardan çizgi çizgi vuran güneşin yansıdığı süslü karyola karmakarışıktı. GK., s. 116

2.2.1.6.2.2. -GIn; -GUn F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

azgın azgın : Doktorun elleri belindeydi, "azgın azgın" bakıyordu. ÇKK., s. 67; Muhacir kontrolün uzaktan azgın azgın bakmakla olduğuna dikkat eden kız, "Bana bak", dedi. M., s.229

baygın baygın : İlle kızı bir içim su, bir harika, arada babasının kolunu çekerek, baygın baygın, "Babacığım…" diyordu. OKGK., s. 134

bezgin bezgin : Babalarının seferden uzamış sakalıyla bezgin bezgin döndüğü yağmurlu gecelerden birinde babası da getirmişti koz helvası. YYB., s.234; Kamran bezgin bezgin, "İçkiyle meze alır bize gideriz…"dedi. OKGK., s. 134

bıçkın bıçkın : On altısında bir genç kız garson bıçkın bıçkın sokuldu. TD., s. 112

dalgın dalgın : Karşıdaki konsomatris kızların arasında dalgın dalgın sigara içmekte olan sevgilisine baktı. SM., s.7

dargın dargın : Dargın dargın: "Hayır", dedi. DE., s.100; Palabıyık Hasan dargın dargın, "Git git,"dedi. TD., s. 41

küskün küskün : Küskün küskün geldi, mindere, kocasının yanına bıraktı kendini. DE., s.24

ölgün ölgün : Hasan'ın gözleri açıldı, ölgün ölgün baktı. BTÜ., s. 105; Kasabanın, orada ölgün ölgün yansıyan bekçi düdükleriyle hafifçe canlanan yer karanlık sokaklarından hızla Neriman'lara gelmişti. YD., s. 123

pişkin pişkin : Vedat pişkin pişkin sordu. G., s. 186

seçkin seçkin : Sağda solda iri iri, seçkin seçkin, pırıl pırıl limonlar, portakallar, elma, armut, küme küme üzümler… EB., s. 26

süzgün süzgün : İçerdekilere süzgün süzgün baktıktan sonra, Niyazi'ye: Biraz gelir misiniz patron? dedi. SM., s.102

şaşkın şaşkın : Ben şaşkın şaşkın bakınırken zaten olanlar oldu. YYB., s.191

yılgın yılgın : Sarı it yeşil ışıltılarla yılgın yılgın baktı. YYB., s.128

yorgun yorgun : Yanına oturmuştu, yorgun yorgun. EVO., s. 293

2.2.1.6.2.3. -I; -u F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

dizi dizi : Sıra sıra, dizi dizi, öbek öbek bileziklerle, yüzük, küpelerin göz alıcı sarısı, beyazı. ÖE., s.72

dolu dolu : Eskiden fakir fukara gelse, kapıyı çalmaya kalmaz, uşaklar, hizmetçiler koşar, dolu dolu verirlerdi. MM., s.200

duru duru : Kuvvetli güneşte cam yeşili gözleri duru duru parlıyordu. DE., s.63

sıkı sıkı : Abla da, oğlan kardeş de, yoğurtçunun kızı da sıkı sıkı sarılı, alev alev kırmızıların, morların, sarıların, mavilerin içindeydiler. YYB., s.233

2.2.1.6.2.4. -(I_4)k F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

açık açık : Şendul, bunu açık açık söylemiyordu ama, anlıyordu Hüseyin Bey. GK., s. 107

bölük bölük : Dokumahanenin kadın erkekli bölük bölük işçileri doldu. M., s.187

büzük büzük : Hala bir makine dişlisinin izleri belli olan damarlı, büzük büzük kolunu gösterdi. C., s.78

cırlak cırlak : Cırlak cırlak yayılan anasının sesini duymuyordu. EVO., s. 349; Cırlak cırlak… EVO., s. 85

çıkık çıkık : Küçük yaştan beri fabrikada çalışan birçok işçi kızlarınki gibi, nasırlıydı, parmakları eğri büğrü, kemikleri çıkık çıkık. C., s.79

didik didik : Mesernet Kahvesi'nde gazeteleri didik didik edişleri… Ü., s.166

dilik dilik : Babanın kulağına bir giderse, Allahıma hem onu, hem de seni dilik dilik eder! C., s.51

donuk donuk : Donuk donuk durma. KT., s. 16; Donyağı gibi donuk donuk durma. El K., s. 157; Yıldızlar donuk donuktular. ÖE., s.90

kesik kesik : Kornaya kısa kısa, kesik kesik bastı. GK., s. 133; Nazmiye kesik kesik içini çekerek ağlıyordu. OKGK., s. 30; Öküz'ü kollayarak, kısa, kesik kesik, Cevdet'in az önce söylediklerini anlattı. SÇ., s. 193

küçük küçük : Bağcılar kıska denilen küçük küçük soğanlarla bağlarına koşar. VV., s.262

patlak patlak : Hatta dudakları irin içinde, patlak patlak... VV., s.279

pişik pişik : Ayşe, tıpkı Hatçe Ablası gibi kocasının terden pişik pişik, kirli ayaklarını hazla yıkadı. GK., s. 318

soğuk soğuk : Soğuk soğuk terleyerek yüzükoyun döndü, yorganın altında büzüldü. OKGK., s. 143

soluk soluk : Soluk soluk uçuşan.. GK., s. 71

şımarık şımarık : Örgülerini şımarık şımarık sallayarak kucağına çıkar otururdu. YYB., s.242

uyuşuk uyuşuk : Ellerini önünde uyuşuk uyuşuk kavuşturmuş, boynunu bükmüş, "Vekalet emrine alındım da…" demişti. EB., s. 3

yanık yanık : Aklına estikçe de Kur'an okuyordu yanık yanık. AI., s.200

yılışık yılışık : Şef garsonun yılışık yılışık uzattığı kadehle tokuşturdu. DK., s. 187

yoluk yoluk : Saçları yoluk yoluktu. El K., s. 171

yuvarlak yuvarlak : Oklavayla yuvarlak yuvarlak açılıp inceltilmiş hamur yufkalarından birini aldı. EVO., s. 301

2.2.1.6.2.5. -(I_3)m F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

adım adım : Anadolu'yu benimle adım adım dolaşıyor. SBK., s. 11

biçim biçim : Daha sonraları renk renk, biçim biçim traktörler akmaya başladı Çukurova'ya. EVO., s. 22

dilim dilim : Soyduk kabuklarını, dilim dilim yedik. YYB., s.117

kavrum kavrum : Kavrum kavrum kavrulmaya başladık. EVO., s. 179

kıvrım kıvrım : Gözlerini su gibi dönen, dönerken de kıvrım kıvrım demir yonga döken tornalara dikmiş, arkadaşının işi paydos etmesini bekliyordu. DE., s.231

tıklım tıklım : Otobüsler, dolmuşlar tıklım tıklım, yolcu taşıyorlardı. YYB., s.9

yarım yarım : Yarım yarım konuşmalarıyla ne şirindi. DE., s.114

2.2.1.6.2.6. -(I)n F.İ. Yapma Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

akın akın : Şimdi kazalarda mazalarda millet akın akın bizim partiye giriyormuş! Ü., s.229

yığın yığın : Birer kenara fırlatılmış kirli çamaşırlar, sümüklü bezler belki, sonra da yığın yığın kitap. EB., s. 147

2.2.1.6.3. Yansıma Seslerden Meydana Gelen Tekrarlar

bangır bangır : Az evvel bangır bangır bağırıp, kıyametleri koparan kadın yelkenleri indirmiş, etrafa suçlu suçlu bakıyordu. YYB., s.73

bar bar : Babam bar bar bağırıyordu. BE., s.22; Bar bar bağırıyordu. EVO., s. 217; Yahut bar bar bağırmayı kuruyordu. OKGK., s. 173

bas bas : Bas bas bağırıyorsun. DK., s. 236

bıcır bıcır : Kafeslerde bıcır bıcır bülbüller, isketeler, aynalarda fıskıyeli havuzlar, gümbür gümbür namazları beş vaktin, Kur'an-ı Kerim okumaları, selalar. AI., s.202

bip bip : Bip bip, bipler. SÇ., s. 78

bum bum : Bum bum. SÇ., s. 87

cığıl cığıl : Cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır. BTÜ., s. 68

cır cır : Baba, durmayan cır cır sesiyle anne araya girmişlerdi. EB., s. 226

cıyak cıyak : Şahinde hanımsa içerden cıyak cıyak bağırıyordu. AI., s.119

cızır cızır : Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151; Cızır cızır kızarmaya başlayınca... K., s. 126

cızırdata cızırdata : Kel Mıstık, lokanta kapısını açmış, çift kösele sarı ayakkabılarını cızırdata cızırdata lokantaya giren "kodaman"a usulcacık haber verdi. MM., s.18

ciyak ciyak : Gişedeki biletçi kızın büyük büyük açılmış gözleriyle ciyak ciyak anlatışı. SÇ., s. 179; Mis, içeride ciyak ciyak. ÖE., s.24

çat çat : Ellilik ama sırım gibi babasının geçen yıla kadar çaat çat attığı tokatları hatırlayarak güzel yüzü asıldı. YD., s.7; Bir doluyorlar gemiye, çat çat kavga, derken kaptanın sevgilisini alıp götürüyorlar ama kaptan da esaslı kaptan. YYB., s.259

çatır çatır : Teneşir horozu karıyı çatır çatır çatlatsaydı! Ü., s.269

çın çın : Gecenin bu saatinde ıpıssız köşk çın çın ötüyordu. SM., s.187; Sarhoş kadın tam kızının üstüne gidecekti ki, dışarıda müthiş bir kadın yaygarası mahallenin sakin çın çın öttürmeye başladı. EB., s. 212

çıngır çıngır : En çok da zengin sofralarının bol yağlı tarhana çorbası, erişte, makarna, bulgur pilavı sahanları, dilim dilim ekmek, karıştırırken çıngır çıngır ses veren, sarı kaşıklı çay bardakları, bol bol sigara… ÇKK., s. 59; Koca konak yağlıboyalarla çıngır çıngır boyandı, yeni mobilyalar, halılar, kilimler alındı. El K., s. 236

çıtır çıtır : Derisi çıtır çıtır olsun, e mi? S., s.37

fıkır fıkır : Fıkır fıkır güldü. DK., s. 242; Uzak akrabalarının haşarı oğlanları, fıkır fıkır kızları vardı. BFV., s. 83

fıldır fıldır : Böylelerini ele geçirmek için, yuvalarında fıldır fıldır dönen gözleriyle kalabalığı bir ışıldak gibi tarıyordu. ÇKK., s. 28; Yuvalarında fıldır fıldır. KT., s. 125

fırıl fırıl : Sonra fırıl fırıl dönüyor, dönüyor, dönüyorlar. EK., s.93

fıs fıs : Fıs fıs ne konuştunuz gene? C., s.73

fısıl fısıl : Evdekiler, sinirli sinirli bakıp, alaycı alaycı gülen, ona duyurmadan fısıl fısıl onu çekiştirmeler, şımarık hukukluya geleceklerini bağlamış insanlar… EB., s. 97

fokur fokur : Cezvede su fokur fokur kaynıyordu. DE., s.76

fosur fosur : Gencecik kızımnan fosur fosur yatıp keyif çatsın. EVO., s. 444

gav gav : Dedim bu çüş bize miydi lan gav gav? VV., s. 17

ges ges : Böyle bile olsa, o adi kadını karşımda ges ges geğirtmeyeceğim! AI., s.117

gıcır gıcır : Sabahlara dek gıcır gıcır gıcırdayan kocaman tekerlekli öküz, camız arabaları olurdu. EVO., s. 1

gıcırdata gıcırdata : İskarpinlerini gıcırdata gıcırdata dolaştıktan sonra, Sinan'ın tam önünde durmuş. KT., s. 340; Oğlunun alışkın olduğu ayak sesleri, tahta merdivenleri gıcırdata gıcırdata çıktı. El K., s. 39

gır gır : Gece yarısı bir gelir arabayla, gırrr gırrr… YYB., s. 259

gıy gıy : Bozuk gıy gıylar... Suçlu., s. 63; Ne anlıyorsunuz bu gavurca gıy gıylardan? YYB., s.195

gulu gulu : Gulu gulu diye konuşuyor. BFV., s. 181

güm güm : Tut, güm güm gümüleyen, altın babası büyük çiftçi Resul Ağa'nın çiftliğinde dünyaya getirt. EVO., s. 7

gümbür gümbür : Kafeslerde bıcır bıcır bülbüller, isketeler, aynalarda fıskıyeli havuzlar, gümbür gümbür namazları beş vaktin, Kur'an-ı Kerim okumaları, selalar. AI., s.202; Mevlitler ile gümbür gümbür gümbürdemiş bir konaktı. GK., s. 35; Pat pat idareye düşer gümbür gümbür konuşurlar. KT., s. 151

gürül gürül : Gürül gürül çalıştı beybabası! BE., s. 8

harıl harıl : Tekmil tamir atölyeleri harıl harıl çalışıyor, para kesiyorlar para! EVO., s. 24

hart hart : Sonra kıllı göğsünü hart hart kaşıdı. BTÜ., s. 145; Kirli tırnaklarıyla etlerini hart hart kaşıyışlarıyla garın geniş betonuna bir sığır ılıklığıyla yayılmış. GK.,s.2

homur homur : Ne söyleniyorsun kız kancık ayı gibi homur homur? BTÜ., s. 152

horp horp : Sinek değil, sanki horp horp iğne batırıyorlardı. EVO., s. 251

horul horul : Vali Bey bu saatte horul horul uyur. MM., s.141

höst höst : Höst höst mü? Bana ha? EVO., s. 234

höyküre höyküre : İçini çeke çeke, höyküre höyküre ağlıyor. KT., s. 88

hüngür hüngür : Film dediğin, ya vuru kırı bol, insanı heyecandan öldüren kovboy

filmi olmalıydı, ya da hüngür hüngür ağlatan, acıklı cinsten. S., s. 99; Oracığa çöküp hüngür hüngür ağlamaya başladı. DE., s.101

ıkına ıkına : Dokuz ay karnında taşı, sancılar içinde kıvrana kıvrana, ıkına ıkına doğur, büyüyüp yetişmesi için saçlarını süpürge et, sonra da… El K., s. 136; Karnımda dokuz ay taşır, ıkına ıkına doğururken acısını benimle beraber mi çekti? El K., s. 283; Ondan sonra da ıkına ıkına doğurdukları sevgili vatandaşlardır! M., s.411

kıkır kıkır : Ayşe kıkır kıkır güldü. EB., s. 180

kıtır kıtır : Şerefsizim, başta babam, erkek milletini yediden yetmişe kadar kıtır kıtır doğrardım! TD., s. 95

küt küt : Deminden beri kaba kaba, küt küt öksüren biri, ta gerilerden lafa karıştı. El K., s. 385; Gerçekten de sapsarı bir taze, küt küt öksürerek otların üstüne sırtüstü yatıyordu. S., s. 263

lıkır lıkır : Yüzünden en küçük bir tiksinti, buruşukluk olmadan lıkır lıkır içti. EVO., s. 178

mırıl mırıl: "Herif" yakalamıştı bir gün evde, mindere yan yana uzanmış, mırıl mırıl konuşurlarken. ÖE., s.42

öhö öhö : Öhö öhö öksürür. YD., s.10

paf paf : Yol basıldıkça paf paf ediyordu. EVO., s. 365

pat pat : Pat pat idareye düşer gümbür gümbür konuşurlar. KT., s. 151

pır pır : Pır pır ediyordu yüreği. S., s.96

pıtır pıtır : Çoğunun elinde tespih, dudağında göstermelik pıtır pıtır bir dua, kimi aldatıyorlardı? EB., s. 89

pof pof : Bastıkça pof pof tozuyan dar bir sokakta, kendi kendini sürükleyerek geçiyordu. EK., s.104; Yukarda kuvvetli güneş, aşağıda basıldıkça fırın külü gibi pof pof eden toz. GK., s. 368

püfür püfür : Pire ve tahtakurusuz, püfür püfür geceleri içinden hasretle geçti. KT., s. 2; Şöyle püfür püfür bir söğüt gölgesi olsa… S., s.114

sokur sokur:…sokur sokur sokurdanıp duruyordu. Eskici ve Oğulları, s.2

şak şak : Kamer şak şak olacak, yer yarılacak tekmil… EVO., s. 247

şakır şakır : Daktilolar şakır şakır çalışıyor. YYB., s.187

şakır şukur : Tavanda şakır şukur saçaklarıyla billur avize… GK., s. 264

şakırdata şakırdata : İri taneli, sarı kehribar teşbihini çıkarıp başlardı şakırdata şakırdata çekmeye.VV.,s.9

şarıl şarıl : Gece şarıl şarıl yağan yağmurdan sonra, sabahleyin hava açmıştı. YYB., s.74; Yere diz çöküp şarıl şarıl işedikten sonra Şamdin'le birlikte çekildi gitti. BTÜ., s. 215

şıkıdık şıkıdık : Sonra başladı şıkıdık şıkıdık göbek atmaya. KKBK., s. 311

şıkır şıkır : Adamı çırılçıplak soyar da şıkır şıkır oynatırlar alimallah. OKGK., s. 32; Kadın sevinçten nerdeyse şıkır şıkır ağlayacaktı. AI., s.40

şıp şıp : Evlerde tavanlar damlıyormuş şıp şıp, az sonra pabuçlar su alacakmış. AI., s.16

şıpıdık şıpıdık : Kızının pabuçlarıyla şıpıdık şıpıdık koşup gitti. G., s. 155

şıpır şıpır : Kıyılarını şıpır şıpır döven denizin yosun kokusu… YYB., s. 175

şırak şırak : Başladı şırak şırak tokatlamaya. YYB., s.216

şırıl şırıl : Şırıl şırıl terliyordu. EVO., s. 305

şipşip : Nihayet topla şipşip oynadıklarını duyduk. S., s.29

taak tak : Açık kalmış bir pencere kanadı vardı bir yerlerde herhalde, taak tak vuruyordu. EB., s. 139

ter ter : Kadın ille oğluna sataşanın kimliğini öğrenmek istiyor, ter ter tepiniyordu. TD., s. 106

tıkır tıkır : Tıkır tıkır para kazanırdım! El K., s. 204

tok tok : Bekçi sopalarının bozuk parke taşlarında tok tok dolaşarak… YYB., s. 229

vıdı vıdı : Hep bu türlü vıdı vıdılarla Şehzadebaşı'na, Beyazıt'tan Çarşıkapı'ya yürüdü. EB., s. 31

vırt vırt : Senin vırt vırt sokağa çıkmanı, bakkala, kasaba gitmeni istemiyorum. Ü., s.209

viyak viyak : İşte Ayla'nın hastaneden viyak viyak bir kardeşle dönen annesi… K., s. 3

zangır zangır : Tenekeci Sezai'nin de çeneleri zangır zangır titremeye başlar. S., s.63; Zangır zangır titriyordu. El K., s. 283

zıp zıp : Zıp zıp çıkmayın karşıma… S., s.20

zır zır : Zır zır edip durma, vallaha Reis Bey uyanınca derim, suçlu düşersin! MM., s.141

zırıl zırıl : Sıcaktan zırıl zırıl terlese bile aldırış etmeyerek halkı selamlıyor. Ü., s.317

zırlaya zırlaya : Herkesin içinde, bağıra bağıra, eşekler gibi zırlaya zırlaya ağlamak! YYB., s.203

ziv ziv : Ziv ziv geziyorsun! BTÜ., s. 70

zonk zonk : "Görmüyor muyum gebe bir kadın, vurmaya başlıyor beynim zonk zonk…" DE., s.49; Başı zonk zonk atıyordu. OKGK., s. 88; Başı zonk zonk vurmaya başlar, içinde bir yerler yanar, midesi bulanırdı. El K., s. 167

zort zort : Adam gülmek mi, gülmeyip zort zortunu sürdürmek mi gerektiğini kestirememişti. M., s.118

2.2.2. Fiillerle Yapılan Tekrarlar

2.2.2.1. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

2.2.2.1.1. –(y)A Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

aça aça : Gözlerini aça aça, boyun damarını parmak parmak şişire şişire "Allah yazdıysa bozsun. EB., s. 169

ağarta ağarta :…gözlerini ağarta ağarta huylandıkları sıralar. Gurbet Kuşları,s.14

ağlaya ağlaya : Ben ağlaya ağlaya hal oldum. SBK., s. 158

ala ala : Ellerini ovalaya ovalaya, boyun kıra kıra, yerden temennalar ala ala dikildiği, bütün bu su gibi yumuşak, bir başka insan karşısında bu aşırı alçalışın. YYB., s.243

alıştıra alıştıra : Bütün bunlar nasıl da ağır ağır, alıştıra alıştıra oluyordu. El K., s. 288

ata ata : Ocağa kömür mömür ata ata giderik, beleş beleşine. S., s.87; Portakal kabuklarına kuvvetli dışlar, burunlar, üstler ata ata geldi. KKBK., s. 93; İçli çocuk, içine ata ata hasta olabilir! El K., s. 340

atlata atlata : Bir evvelki gibi atlata atlata iniyorum hasım kalesine. BE., s.66

ayıra ayıra : Aşçının içeri içeri, kanlı gözlerini ayıra ayıra, küfrede ede söz söyleyişini hiç sevmezdi. EK., s.8; İri gözlerini ayıra ayıra 'bestamiii!'diye bağırmaz mı… KKBK., s. 310

bağıra bağıra : Bağıra bağıra konuşuyorlardı. DE., s.123

bağırta bağırta : Bağırta bağırta döverdik. BE., s.18; Hem de bağırta bağırta, kovalaya kovalaya. VV., s. 54

baka baka : Oğlanlar, nehrin ötegeçesindeki Arnavut'un fabrikasına baka baka şekerkamışı somurdular. EK., s.55

ballandıra ballandıra : Patronuyla dalga geçtiğini anlatacaktı ballandıra ballandıra. ÖE., s.55

banıla banıla : Yumrukla kırılıp fırlayan cücüğü tuza banıla banıla yenilen soğanlar olsaydı. GK., s. 154

basa basa : Ayaklarının uçlarına basa basa annesinin aydınlık penceresine yaklaşıp, içeriye baktığı, konuşmaları duyduğu zaman. SBK., s. 38; İskarpinlerinin uçlarına basa basa ve binbir sual… BE., s. 20

basıla basıla : Tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu. C., s.16

bastıra bastıra : Herkes kasıklarını bastıra bastıra gülüyordu. EK., s.20

bastırıla bastırıla : Kasıklar bastırıla bastırıla gülünüyor. S., s.78

bekleye bekleye : Bekleme, bekleye bekleye yorulursun. 72.K., s.93

belerte belerte : Babayla oğlun gözlerini belerte belerte nasıl bağırıp çağıracaklarını geçiriyor, korkusu arttıkça artıyordu. VV., s.233

bile bile : Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15

boğula boğula : Boğula boğula öksürüp, yere ağız dolusu bir balgam tüküren bir Müslüman'ın sesi işitildi. C., s.11

böğüre böğüre : Böğüre böğüre yaylımdan dönen sürüler, tencere, hereni denilen kazanlar dolusu sütler, tepsi tepsi kaymaklar… KT., s. 258

bura bura : Bembeyaz bıyığını bura bura düşünüyordu. M., s.415; Bıyığını bura bura dolaşıyor. BTÜ., s. 38; Bıyığını bura bura, yağı bıyığa yedire yedire yağlamaya başladı. VV., s. 2

büze büze : Dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı. EK., s.110

çaka çaka : Etekleri uça uça, sevinç şimşekleri çaka çaka! SBK., s. 187

çaktıra çaktıra : Tellerde mavi şimşekler çaktıra çaktıra geçiyor. BE., s.32

çala çala : Çala çala bir havaya döndüreceğiz elbet. VV., s.310

çarpa çarpa : Fatma'nın çıkıp gidişini koğuş penceresinden, yüreği çarpa çarpa gözetledi. 72.K., s.92

çeke çeke : Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15; İçini çeke çeke, höyküre höyküre ağlıyor. KT., s. 88; Kınnapla çeke çeke bağlı yorganları,tren yoluna indiler. BTÜ., s. 1; Kınnapla çeke çeke bağlamışlardı. GK.,s.2

çekine çekine : Kocasını falan ihmal ederek, çekine çekine gitti. El K., s. 30

çevire çevire : Yağda çevire çevire kızart. S., s.36

çıkara çıkara : Kamburunu çıkara çıkara seğirtirken… BE., s. 84

çiğneye çiğneye : Sıcak tozları çiğneye çiğneye düştük yollara. BE., s.101

damlata damlata : Adam su dolu testisini damlata damlata kırmızı kumlu yoldan geçip kapıya gidinceye kadar ardından baktı. GK., s. 114

dayana dayana : Babadan kalma budaklı bastonuna dayana dayana yürüyordu. ÇKK., s. 43; Paramparça üst başıyla, değneğine dayana dayana zorla yürür. El K., s. 192

devire devire : Akları kanlı iri gözlerini devire devire bağırıp çağırışını görür gibi oluyordu. EVO., s. 123

dinlene dinlene : Yollardaki koyu gölgeli melengiç veya dardağan ağaçlarının altında dinlene dinlene şehre vardı. EK., s.53; **dinlene dinlene** : Dinlere dinlene iç bari! K., s. 117

dişliye dişliye : Doya doya, dişliye dişliye… EB., s. 139

dola dola : Çağırmıştı o zamanki komseri, gözleri dola dola, içi parçalana parçalana sesi titreye titreye açmıştı meseleyi. M., s.118

doya doya : Hem de paraları herkes istediği gibi doya doya seyredebilecekti. DK., s. 174; Son Avrupa seyahatimde doya doya seyretmek fırsatını buldum efendim. KKBK., s. 329

döne döne : Gözleri döne döne, inleye inleye, daha tanyeri ağarmadan, bir sabah öldü gitti. EK., s.103

döve döve : Dalgalı bir deniz gibi kıyılarını döve döve şehri çınlatıyordu. Ü., s.197; Ne zaman karısını düşünse, aklına hep o gün, uzun sarı saçları topuklarını döve döve, bahçeyi süpürürken hatırlar. El K., s. 9

dura dura : Bir de dura dura, karşısındakini hiçe saya saya laf etmesiydi. KP., s. 57; Bu fasulyelere dünya kadar para verildi, dura dura kurtlanmış. M., s.199

duya duya : Düğünde kulağı duya duya neler söylememişlerdi birtakım sözde dost kızları. DK., s. 198

duyula duyula : Şaka niyetine savrulan küfürler duyula duyula, görüle görüle alışılmış şeylerdi. KT., s. 86

düşüne düşüne : Müçteba Amca o tatlı günleri düşüne düşüne sarardı, soldu, mavi tavşan bakışlarının pırıltısını yitirdi, yatağa düştü. EB., s. 235

ede ede : Annesi Serkis'le başkalarıyla şakalaşa şakalaşa, Serkis'le ötekilere numarasını belli ede ede elbiselik aldı. SBK., s. 115

edile edile : Dilekçe havale edile edile tepe saçları dökük belediye doktoruna geldi. S., s.53

ekşite ekşite : Yüzlerini ekşite ekşite avluya girdiler. C., s.124

geline geline : Buralar geline geline çoktan bıkılmış yerlerdi. YK., s.52

gere gere : Eksik dişleriyle karanlık bir mağarayı hatırlatan ağzını gere gere güldü. DK., s. 58; Erol göğsünü gere gere, "Ben"! dedi. Suçlu., s. 134

gerine gerine : Sahi, şu gerine gerine "sürtük" diyen kadının ne için ağzının payını vermiyordu? MM., s.87

geveleye geveleye : Kalmış meyvelerin eziklerinden birkaçını katık yapar, geveleye geveleye yerdi. EK., s.102

gıcırdata gıcırdata : Sofa tahtalarını gıcırdata gıcırdata dolaşırken… BE., s. 24

gide gide : Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15

göğüsleye göğüsleye : Rüzgarlaşmış, buz gibi havayı, mart ortalarının gri havasını göğüsleye göğüsleye yürüyordu. KKBK., s. 109

göre göre : Genç kadın şu kadarından beri göre göre kanıksadığı, ona pek de yeni bir şey vermeyen bütün bunları bırakıp, kolunda sepet, avlu kapısına yürüdü. DE., s.42; Hem de içleri gide gide, hiçbir zaman ulaşamayacaklarını bile bile, hasret çeke çeke, geceleri düşlerinde göre göre. YD., s.15

görüle görüle : Şaka niyetine savrulan küfürler duyula duyula, görüle görüle alışılmış şeylerdi. KT., s. 86

göstere göstere : İki sıra altın dişini göstere göstere bu olmayacak işe attı tuttu, sövdü saydı. 72.K., s.56

güle güle : Güle güle bacım. EVO., s. 86; Yarın korktuğuna uğra da güle güle patlatayım! El K., s. 179; Kalübela'nın Cemşir 'i kuzularla kırpılsın da güle güle patla! VV., s. 2

harca harca : On beş kuruş bu, boru mu? Harca harca bitmez! YYB., s.82

heceleye heceleye : Gazetelerin iri puntolu başlıklarını heceleye heceleye söktükçe coşar, kabına sığmazdı. ÇKK., s. 82

hıçkıra hıçkıra : Çaptan düştü düşeli bilhassa genç, güzel kadınlara karşı hıncı artan ihtiyar bekçi, yerde hıçkıra hıçkıra ağlayan kadına yaklaştı. El K., s. 258; Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı yeniden. YYB., s.208

hoplata hoplata : Adam ipek pijama içindeki tombul göbeğini hoplata hoplata güldükten sonra, yaşaran gözlerini tombul, bembeyaz yumruklarıyla sildi. EK., s.128

ırgalana ırgalana : Hacer Hanım siyah ipek çarşafı içinde ırgalana ırgalana köşeyi döndü. El K., s. 179

ıslana ıslana : Her bir yanları ıslana ıslana. GK., s. 14

incelene incelene : Şu kadar seneden beri incelene incelene imanı gevşemiş meseleler… BE., s. 41

inleye inleye : Orda, sıkıntı içinde, "Yavrum, yavrucuğum…" diye inleye inleye ölüp gidecekti! DE., s.159

istemeye istemeye : İncecik yatağında istemeye istemeye doğruldu. S., s.18; Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

istemiye istemiye : İstemiye istemiye oturdu. YK., s.68

isteye isteye : Her işleri, hatta daha da fazlasını seve seve, isteye isteye, oyun oynar gibi yapar, onun elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. El K., s. 135

ite ite : Dekovili ite ite geliyorlardı. BTÜ., s. 55

itile itile : Yıllar yılı içine itile itile birikmiş gözyaşlarını cömertçe koyuverdi. El K., s. 309

kabara kabara : Boyun damarı parmak gibi kabara kabara başlardı yeniden. YYB., s.184

kala kala : Kala kala bir buçuk gün kalıyor. AI., s.87

kala kala : Kala kala o kokmuş karıya mı kaldın? HÇ., s. 87

kaldıra kaldıra : Dudaklarını büze büze, omuzlarını kaldıra kaldıra anlattı. EK., s.110

kaldıra kaldıra : Sarı Cahide ufacık burnunu havaya kaldıra kaldıra.. SBK., s. 16

kana kana : Düğünlerinde bari kana kana bir rakı içerim. C., s.101

kapandıra kapandıra : Ellerinde tabanca dalarlardı fabrikaya, önce fabrika sahibini, yalvarta yalvarta, ayaklarına kapandıra kapandıra temizler, sonra silah sesine koşup gelen "Dini bütünle"le hesaplaşırlardı. DE., s.163

kasıla kasıla : Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

kaşıya kaşıya : Kaşıya kaşıya derisi kabardı. EK., s.77

katıla katıla : En çok da Ender'in attığı alangirli penaltıları yeyip, üstelik kolunu sakatlayışına katıla katıla güldü. AI., s.91; Katıla katıla, gözlerinden yaşlar sıza sıza. BFV., s. 141

kaydıra kaydıra : Kaydıra kaydıra sarı liralar saydılar? EVO., s. 79

kaynaya kaynaya: Cığıl cığıl suda göbek atarak alabildiğine kaynayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır. BTÜ., s. 68

kekeleye kekeleye : Gözleri parlaya parlaya, heyecandan kekeleye kekeleye çok yakında milyoner oluyorum!,dedi. YYB., s.188

kıra kıra : Rugan yemenileriyle Abidinpaşa Caddesi'nde kulunç kıra kıra yürürken, gözlerinin içi gülüyor. S., s.56

kırıla kırıla : Kırıla kırıla anlattı. EVO., s. 138

kırpıştıra kırpıştıra : Gözlerini kırpıştıra kırpıştıra kitaplarına gömülüyor. YK., s.32

kıvıra kıvıra : Önümüzden kıvıra kıvıra geçmekte olan bir kadını işaret etti. YYB., s.151

kıvrana kıvrana : Dokuz ay karnında taşı, sancılar içinde kıvrana kıvrana, ıkına ıkına doğur, büyüyüp yetişmesi için saçlarını süpürge et, sonra da… El K., s. 136

kıvrıla kıvrıla : Dağlarda kıvrıla kıvrıla uzayıp giden, korku dolu, ter ü tenha izler. BE., s.14

konuşa konuşa : Konuşa konuşa yazlık sinemanın önüne kadar geldiler, durdular. EK., s.55

korka korka : Ama Nur ona kötü havadisi korka korka yetiştirdi. BFV., s. 285 ; Bekçi kadın korka korka düdüğüne sarıldı. TD., s. 2; Kadehi tereddütle, korka korka dudağına götürüp küçük bir yudum aldı. OKGK., s. 39

koşa koşa : Koşa koşa geliyordu. EVO., s. 354

kovalaya kovalaya : Hem de bağırta bağırta, kovalaya kovalaya. VV., s. 54

köpüre köpüre : Baba köpüre köpüre ardını getirmeye başladı sözlerinin. BFV., s. 96; Çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş. C., s.12

köpürte köpürte : Başlarını köpürte köpürte yıkar. VV., s.259 ; Sonra elini ağzını köpürte köpürte yıkadı. KT., s. 127

mıncıklana mıncıklana : Mahalle çocukları tarafından mıncıklana mıncıklana büyümüş … GK., s. 115

okşaya okşaya : Sarı saçlarını okşaya okşaya uyutmaya çalışırdı. KP., s. 88

okuya okuya : Onları okuya okuya... SBK., s. 193

ola ola : İki kat ola ola üflüyor. BTÜ., s. 67; Onun iki kat ola ola ağlamasına mahalleli tekmil güldü. EK., s.35

oluna oluna : İki kat oluna oluna tohumlu pamukları toplamak… EVO., s. 272

ova ova : Altları morarmış gözlerini ova ova doğruluşu, yamalı pantolonu içinde incecik bacakları, şişirilmişe benzeyen kocaman karnıyla tembel tembel yollanışı üzerine, koğuşta fısıltılar olurdu. ÇKK., s. 57

ovalaya ovalaya : Ellerini ovalaya ovalaya, boyun kıra kıra, yerden temennalar ala ala dikildiği, bütün bu su gibi yumuşak, bir başka insan karşısında bu aşırı alçalışın. YYB., s.243

oynata oynata : Butunu oynata oynata kahvelerin önünden geçip bakkala gittikçe. YYB., s.220

oynaya oynaya : Hem de seve seve oynaya oynaya. AY., s. 13

öğüre öğüre : Ona da teklif etmişti de, öğüre öğüre hâl olmuştu? EB., s. 141

öldüre öldüre : Ha rahat döşeğinde, ha darağacında, ha da elinde tabanca, öldüre öldüre. K., s. 141

öte öte : Uzun uzun horozlar gibi öte öte öksürmeye başlayınca, kadın koştu. S., s.36

paralaya paralaya : Sabaha dek altıya uluya uluya, yatak, döşek,yorgan paralaya paralaya can vermişti. VV., s.250

parçalana parçalana : Çağırmıştı o zamanki komseri, gözleri dola dola, içi parçalana parçalana sesi titreye titreye açmıştı meseleyi. M., s.118

parlata parlata : Dişlerini parlata parlata gülüyor. EVO., s. 224

parlaya parlaya : Derken Erdoğan geliyordu gözleri parlaya parlaya. SBK., s. 126

parlaya parlaya : Gözleri parlaya parlaya, heyecandan kekeleye kekeleye çok yakında milyoner oluyorum!,dedi. YYB., s.188

patlata patlata : Avazı çıktığınca "Yaşaa!" diye bağırıyordu; hem de gırtlaklarını yırta yırta, avuçlarını patlata patlata. M., s.363

saça saça : Gözleri döne döne, boyun damarı şişe şişe, şimşekler yıldırımlar saça saça verdi veriştirdi. DK., s. 234; Ufacık gaz lambasının sarı ışığında güzel gözlerinin nurunu saça saça okuyordu. SBK., s. 95

sala sala : Sıyrılmasa, kucak kucak dumanlar sala sala engin denizlerde yol alan kocaman bir vapurda kim bilir nerelere gidecekti? KY., s. 3

salına salına : Salına salına doğru Melekgirmez sokağındaki köylü kahvesine. BE., s.89

sallaya sallaya : Nesrin elindeki reçeteyi sallaya sallaya, heyecanla konuşuyor, doktorun teşhisinden bahsediyordu. El K., s. 208

sarsa sarsa : Merdivenleri sarsa sarsa yukarı koştu. BE., s.23

sarsıla sarsıla : Yüzükoyun kapandığı sedirde omuzları sarsıla sarsıla hıçkırıyordu. SM., s.52

sata sata : Tabii yanında Şehvar yok, kalıbını kıyafetini yaya yaya, fakir fukaraya kendini sata sata rakılar içtin, zıkkımlıklar yedin, karılara kızlara kırım kırım kırıttın, değil mi? MM., s.120

savura savura : Uzun peyikli donunu savura savura önüne düştü. KKBK., s. 338

saya saya : Adımlarını saya saya fabrika kapısına kadar gelir. YYB., s.215; Bir de dura dura, karşısındakini hiçe saya saya laf etmesiydi. KP., s. 57

sendeleye sendeleye : Sonra evine doğru ağır ağır, sendeleye sendeleye yürüdü. Suçlu., s. 136

seve seve : Arkadaşı değildim bu kitaplı işçinin ama, elime geçse seve seve olabilirdim. AI., s.225; Hem de seve seve oynaya oynaya. AY., s. 13; Her işleri, hatta daha da fazlasını seve seve, isteye isteye, oyun oynar gibi yapar, onun elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. El K., s. 135; Seve seve geldim. El K., s. 287

sevine sevine : Çocuklardır, sevine sevine omuzlarlar tepsiyi, koşarlar fırına… ÇKK., s. 62

sıza sıza : Katıla katıla, gözlerinden yaşlar sıza sıza. BFV., s. 141

sindire sindire : İçkiyi usul ve erkanca, süze süze, sindire sindire içmekten zevk alırdı. OKGK., s. 119

sine sine : Fidanların yaprak kalabalığı ardından sine sine kapıya geldi. SÇ., s. 113; Sine sine gider, birden atılırlar kedilerin üzerine. AI., s.99; Sine sine soyunma odasının kapısına gitmişti. SBK., s. 43

sora sora : Sora sora buluruk. S., s.107

söke söke : Hem de hakkını hakimlerden söke söke almak suretiyle! Ü., s.192

sürüne sürüne : Alaçıktan usullacık çıkar, sürüne sürüne, hendeğe. EVO., s. 239

sürüye sürüye : Demek sürüye sürüye götürürler! VV., s.252

süze süze : Bunu tekrar hatırlamış olmaktan dolayı üzülerek, bardağındaki şarabı süze süze içti. G., s. 67; Her zamanki gibi, ananas likörünü süze süze içen doktor, güldü. SM., s.96; İçkiyi usul ve erkanca, süze süze, sindire sindire içmekten zevk alırdı. OKGK., s. 119; Tam bu sırada Berin, uzun kirpikli fevkalade güzel gözlerini süze süze geldi. KKBK., s. 9

şakalaşa şakalaşa : Annesi Serkis'le başkalarıyla şakalaşa şakalaşa, Serkis'le ötekilere numarasını belli ede ede elbiselik aldı. SBK., s. 115

şişe şişe : Gözleri döne döne, boyun damarı şişe şişe, şimşekler yıldırımlar saça saça verdi veriştirdi. DK., s. 234

şişire şişire : Boyun damarlarına şişire şişire anlattığına göre. Ü., s.19

taşıra taşıra : Dudaklarını çiğ, acı kırmızıyla taşıra taşıra boyamışlardı. Suçlu., s. 64

tepe tepe : Tepe tepe kullan. EVO., s. 367

titrete titrete : Nazmi Dinç, tombul ama pörsük gerdanını titrete titrete, tatsız tatsız güldükten sonra, başını salladı. YYB., s.211

titreye titreye : Saçı sakalı ak pak, elleri titreye titreye gelir. ÖE., s.74

topallaya topallaya : Uyuz bir köpek önlerinden topallaya topallaya geçiyordu. ÇKK., s. 88

tuta tuta : Hiç unutmam, yırtmaçlı sadakor geceliğinin eteklerini tuta tuta selamlıktan gölge gibi gelir. AI., s.200

tutuna tutuna : Tutuna tutuna 20 metre aşağıya indiler. EVO., s. 280

tüte tüte : Dumanı tüte tüte karışık eti geldi. EB., s. 210; Kocaman bir beyaz kasede az sonra çorbası dumanı tüte tüte geldi. SBK., s. 278

uça uça : Etekleri uça uça, sevinç şimşekleri çaka çaka! SBK., s. 187; İşi, Ayla'yı filan bırakıp saçları uça uça pencereye koştu ilkin, baktı. EB., s. 117; Sarı saçları uça uça sokak kapısından fırladı. KKBK., s. 11

uğuna uğuna : Bir ihtiyar kadın uğuna uğuna Zehra'nın güzelliğini, iyiliğini, ciddiliğini anlattı. EK., s.35

uluya uluya : Sabaha dek altıya uluya uluya, yatak, döşek,yorgan paralaya paralaya can vermişti. VV., s.250

vere vere : Annemin vere vere iliğine tak demiştir. AI., s.205

vura vura : Yorganın altına uyuz it gibi, çeneleri vura vura girdi. YYB., s.277

yalpalaya yalpalaya : Yalpalaya yalpalaya uzaklaştı. EVO., s. 255

yalvarta yalvarta : Ellerinde tabanca dalarlardı fabrikaya, önce fabrika sahibini, yalvarta yalvarta, ayaklarına kapandıra kapandıra temizler, sonra silah sesine koşup gelen "Dini bütünle"le hesaplaşırlardı. DE., s.163

yapa yapa : Çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş. C., s.12

yaşara yaşara : Bazen eski bir hatırayı gözleri yaşara yaşara anlattıktan sonra, " Aaah ah derdi, nerede o günler!" SM., s. 85

yata yata : Kasıklarını tuta tuta, yerlere yata yata gülüyor. S., s.132

yaya yaya : Tabii yanında Şehvar yok, kalıbını kıyafetini yaya yaya, fakir fukaraya kendini sata sata rakılar içtin, zıkkımlıklar yedin, karılara kızlara kırım kırım kırıttın, değil mi? MM., s.120

yayıla yayıla : Oturduğu iskemlede yayıla yayıla, "Hoş bulduk," dedi. GK., s. 47

yedire yedire : Bıyığını bura bura, yağı bıyığa yedire yedire yağlamaya başladı. VV., s. 2

yırta yırta : Avazı çıktığınca "Yaşaa!" diye bağırıyordu; hem de gırtlaklarını yırta yırta, avuçlarını patlata patlata. M., s.363

yiye yiye : Alırlar, bölüşürler, yiye yiye gidelerdi. YYB., s.234

yuta yuta : O da benim gibi, fabrikada, pamuk tozları yuta yuta verem olmuş. DE., s.21

yuvarlana yuvarlana : Koca bir dalga yuvarlana yuvarlana geldi. BE., s.38

zıplaya zıplaya : Çıplak bacaklarıyla zıplaya zıplaya indi, gitti. GK., s. 266

2.2.2.1.2. –(y)Ip Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

akıp akıp : Derken saatler akıp akıp karanlık basınca… Ü., s.94; Saatler akıp akıp geçiyor. SBK., s. 315

alıp alıp : İçim alıp alıp veriyor. C., s.140

atıp atıp : Amma benim, ille benim ciğerime bir avuç ateş atıp atıp gideceksin. El K., s. 172; Başka zamanlardaki gibi, kızını, "Benim yosma kızım, kahpe kızım!" diye havalara atıp atıp neden tutmuyordu da, kara kara düşünüyordu? KY., s. 2; Hanımı bej Kadillak 'a atıp atıp götürüyordu. HÇ., s.330

bakıp bakıp : Kahvelerde çokluk böyle kadınlara bakıp bakıp iç çekmiş, göğüslerini yumruklamışlardır. YYB., s.12

basıp basıp : Takılıyorlardı iş başlarının ardına, basıp basıp gidiyorlardı. YYB., s.125

bayılıp bayılıp : Gözleri dalıyor, bayılıp bayılıp gidiyor yavrucak. EK., s.30

bekletip bekletip : Kapıları teker teker çalar, "Var mi yok mi?" diye sorar, varsa alır, yoksa, bekletip bekletip neden sonra, "Yok, çöpümüz yok!" diyenlere kızmazdı. ÇKK., s. 115

bırakıp bırakıp : Karısını bırakıp bırakıp gidiyordu. SM., s.129

binip binip : Hususiye binip binip açıldıkları yerlerdeki kişiler aynıydı. YYB., s.133

bozup bozup : Alıp getirirse giymiş, getirmezse eskileri bozup bozup değiştirerek idare etmiş, erkeğine yük olmamak için elinden geleni yapmıştı. EB., s. 16

çekip çekip : Avrupa'ya çekip çekip gidiyorlardı. HÇ., s.278; Onun maksadı, oğlandan çekip çekip bir kenara saklamak. El K., s. 52; Sen misin kafayı çekip çekip sabahlara dek naralar atan, çöp tenekeleri, bidonları tekmeleyen, karılara kızlara fiyaka olsun diye espri yapıp saç sakal, bıyık favori bırakan! AI., s.18

dolup dolup : Elci dolup dolup taşıyordu. EVO., s. 271

durup durup : Bağlama durup durup çalıyordu. GK., s. 75; Durup durup aklıma geliyor kız! El K., s. 157; Osman bey durup durup gülüyordu. AI., s.98

geçip geçip : Günlerse geçip geçip gidiyordu. BE., s.53

getirip getirip : Bar karısı getirip getirip satış ediyor herhalde. El K., s. 248

içip içip : Ya içip içip sızdı. AY., s. 98

inip inip : İnip inip çıkıyor. SÇ., s. 14

inip inip : O, üflenmiş küllü ateş gibi parlamaya başlayan gözleriyle bana bakarken yüklü göğsü inip inip kalkardı. YYB., s.84

kalkıp kalkıp : Göğsü tatlı heyecanlarla kalkıp kalkıp inerdi. SM., s.133

kapanıp kapanıp : Gözleri uykusuzluktan kapanıp kapanıp giden genç kadınlar, yaşlı kadınlar… KY., s. 132

kayıp kayıp : Gözlerinin koyu kara bebekleri kayıp kayıp gidiyordu. AI., s.46

ölüp ölüp : Anasının sağlığında ölüp ölüp gitmişti de, anası imama koşmuş, okutup üfletmiş… GK., s. 78

sallayıp sallayıp : Zarları kapıyor, sallayıp sallayıp attıktan sonra yumruğunu göğsüne vuruyordu. GK., s. 133

sıçrayıp sıçrayıp : Tarlanın kenarındaki kamyona sıçrayıp sıçrayıp binişlerini… EVO., s. 272

soyunup soyunup : Sırtındakileri soyunup soyunup fırlatıyordu. OKGK., s. 16

soyup soyup: Patlıcanları soyup soyup tepsinin kenarına doğruyordu. El K., s. 92

taşıp taşıp : Anası taşıp taşıp kabarıyordu. EVO., s. 217

tutup tutup : Ellerinden tutup tutup kaldırdı. EVO., s. 432

yapıp yapıp : Muhasebeci Hayriye, o gece ne yapıp yapıp tavladığı genç iki delikanlıyla oturuyordu. TD., s. 119; Ne yapıp yapıp haklı çıkmalıydı. AI., s.133

yetişip yetişip : Erkek yapılı, uzun boylu kadın, yetişip yetişip duruyordu. KT., s. 232

2.2.2.1.3. -ken Zarf-Fiil Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

eşelenir eşelenirken : İşin uzayacağını, eşelenir eşelenirken sonunda Mazhar Bey'e dayanılacağı, oysa "kötü bir kadın"ın, "namuslu bir koca"yı teşhire hakkı olmayacağını düşünüyordu. El K., s. 268

sürterken sürterken : Sürterken sürterken şehrin dilini de bellemeye başlamışlardı. KKBK., s. 103

2.2.2.2. Birleşik Fiillerle Yapılan Tekrarlar

atı atıveren : Etini vara yoğa bükü büküveren, tenhalarda şamarı atı atıveren akraba karıları. KT., s. 93

bağırı bağırıveriyor: Konak boyanırken ustalara bile bağırı bağırıveriyordu. El K., s. 237

bükü büküveren : Etini vara yoğa bükü büküveren, tenhalarda şamarı atı atıveren akraba karıları. KT., s. 93

çıkı çıkıverişleri : Henüz tanıştığı bir insana annesinin acı kırmızı dudaklarını, babasına karşı takındığı tavrı, giyinip süslenip evden çıkı çıkı verişlerini hiç ama hiç sevmediğini nasıl söyleyebilirdi? EB., s. 97

devrili devrilivermiş: Herkese devrili devrilivermişti. G., s. 22

gönderi gönderiver : Gönderi gönderiver… G., s. 50

ölü ölüvermiş : Sabahleyin şurda, şu dineldiği yerde bir avradın iki çocuğunun ikiside ardı ardına ölü ölüvermişler. ÇKK., s. 66

yamulu yamuluveriyor : Basıldıkça topuklar yamulu yamuluveriyor. BFV., s. 56

2.2.2.3. Kip Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

2.2.2.3.1. Haber Kiplerinin Kullanıldığı Tekrarlar

2.2.2.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

ettim ettim : Vallahi, dedi, ettim ettim olmadı, aksilendi oğlan… YYB., s. 103

tuttu tuttu : Camgöz'ü mamgözü tuttu tuttu attı. C., s.131

2.2.2.3.1.2. Geniş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

atar atar : Otomobile atar atar götürür, oynatır, rakı içirir, tokatlarlar beni değil mi? DE., s.259

bakar bakar : Beni karşısına alır, dakikalarca yüzüme bakar bakar ağlardı. OKGK., s. 26

biner biner : Çifte çifte otomobili var, biner biner gider. BTÜ., s. 13

çalar çalar : Meğer benden çalar çalar saklarmış. KP., s. 80

çeker çeker : Nankörler çeker çeker giderler! YYB., s.136

dolar dolar : Bir kayıkları vardı ya, dolar dolar giderlerdi. BE., s.64

erir erir : Beni şöyle bir tutmaz mıydı, erir erir akardım Allah seni inandırsın! Suçlu., s. 24

girer girer : Hani tavuk kesilince kesik boyun içeri girer girer çıkar ya! SÇ., s. 14

öper öper : Çıldırmasa bile sevinçten boynuna sarılır, yanaklarını öper öper öperdi. SBK., s. 218

tutar tutar : Tabakları tutar tutar fırlatır. VV., s.59

2.2.2.3.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

atmış atmış : Bir sepet yumurtayı da atmış atmış kırmış. C., s.64

kurumuş kurumuş : Adam kurumuş kurumuş kabuğuna yapışmıştı. KKBK., s. 310

öpmüş öpmüş : Yanaklarından öpmüş öpmüş. Ü., s.31

sıkmış sıkmış : Sert göğsünde sıkmış sıkmış, sonra da, Yavrum! demişti. KKBK., s. 4

ufalmış ufalmıştı : O, her yanından sağlık fışkıran genç irisi ufalmış ufalmış ufalmıştı. YYB., s.119

2.2.2.3.2. Tasarlama Kiplerinin Kullanıldığı Tekrarlar

2.2.2.3.2.1. Emir Eklerinin Kullanıldığı Tekrarlar

devril devril : Yanüstü devril devril uyu! YYB., s.248

eskit eskit : Eskit eskit at. KKBK., s. 44

öfele öfele : Öfele öfele…İyice yedir. S., s.76

2.2.2.3.2.2. Şart Ekinin Kullanıldığı Tekrarlar

gitse gitse : Gitse gitse haminnesine gider. YD., s. 135
içirse içirse : İçirse içirse de sızdırsa, sonra da parmağından çekip alsa! El K., s. 376
saklasa saklasa : Saklasa saklasa muhalif partililer saklarlar. K., s. 102

2.3. Aralıklı Tekrarlar

2.3.1. Bağlaçlı Tekrarlar

bin ha bin : Oğlu da bizim yeğenle üç tekerliye bin ha bin ederdi. K., s. 106
dolan ha dolan : Dolan ha dolan, sor ha sor. GK., s. 21
sor ha sor : Dolan ha dolan, sor ha sor. GK., s. 21
yaz ha yaz : Reçeteye yaz ha yaz ediyordu. VV., s.231
yıka ha yıka : Yıka ha yıka. MM., s.256

2.3.2. Soru Ekiyle Yapılan Tekrarlar

alımlı mı alımlı : Kadın Allah için güzel mi güzel, alımlı mı alımlı, çalımlı mı çalımlı olduğu hâlde, "inek kocası", mahalde zengin bir bankacı kadınla anlaşmış. TD., s. 93
atar mı atar : Gerçekten de atar mı atardı hani. ÇKK., s. 122
bet mi bet : Demek suratı boydan boya kapanmış bir bıçak yarasıyla bet mi bet karı arabasının tekerine taş mı koyuyordu ha? TD., s. 2
cazibeli mi cazibeli : Elli basıp yüz almak da hani cazibeli mi cazibeliydi. TD., s. 12
cılız mı cılız : Ufak tefek, cılız mı cılız müdürü… Ü., s.93
ciddi mi ciddi : Uzun boyu, kocaman ayakkabıları, çatık kaşlarıyla ciddi mi ciddi geliyor. BFV., s. 273
cin mi cin : On iki yaşlarında, şirin mi şirin, cin mi cin… OKGK., s. 141; Sabahat yavruydu ama, cin mi cin. AI., s.163
cingöz mü cingöz : Nesrin cingöz mü cingöz! ÇKK., s. 113

çalımlı mı çalımlı : Kadın Allah için güzel mi güzel, alımlı mı alımlı, çalımlı mı çalımlı olduğu hâlde, "inek kocası", mahallede zengin bir bankacı kadınla anlaşmış. TD., s. 93

çapkın mı çapkın : Çapkın mı çapkın bir ihtiyardı. AI., s.200

düşkün mü düşkün : Çocuklarına da düşkün mü düşkün. YD., s. 28

fingirdek mi fingirdek: Delikanlının annesi de dolgun kalçalarıyla fingirdek mi fingirdek, iki kadın çabucak ahbap oluvermişti. KT., s. 189

güzel mi güzel : Kadın Allah için güzel mi güzel, alımlı mı alımlı, çalımlı mı çalımlı olduğu hâlde, "inek kocası", mahalde zengin bir bankacı kadınla anlaşmış. TD., s. 93

insafsız mı insafsız : Jön'se dimdik, sert mi sert, insafsız mı insafsız. SBK., s. 32

kansız mı kansız : Lakin ırgatbaşı kansız mı kansız. BTÜ., s. 27

kütük mü kütük : Herifte bir bacak vardı, kütük mü kütük! Suçlu., s. 104

oynak mı oynak : Kayık oynak mı oynak, uzaklara, ta uzaklara gitmişlerdi. ÇKK., s. 124

sert mi sert : Jön'se dimdik, sert mi sert, insafsız mı insafsız. SBK., s. 32

sıkkın mı sıkkın : Zarif aynasının karşısındaki iskemlede, gözleri yaşlı, canı, sıkkın mı sıkkın. SBK., s. 38

sırım mı sırım : Daha çok da en büyük Ender'in bacakları çöp çöp ama, sırım mı sırımdı. AI., s.81

şirin mi şirin : On iki yaşlarında, şirin mi şirin, cin mi cin… OKGK., s. 141; Sarı saçları, mavi gözleriyle şirin mi şirin. KY., s. 42

terler mi terler : İnsan kazara içine girse, şu lapa lapa karlı havada hani buram buram terler mi terler! YYB., s.77

ters mi ters : Amcasının ters mi ters karısı, kızı… SBK., s. 54

tozlu mu tozlu : Tavanda minnacık, tozlu mu tozlu bir ampul yanıyor. AI., s.216

tutkun mu tutkun : Klara'ya tutkun mu tutkun. G., s. 183

tutturdu mu tutturur : Bir şeyi tutturdu mu tutturur. El K., s. 95

utangaç mı utangaç : Kocaman bıyıklarıyla utangaç mı utangaç erkeklerinin iç gıcıklayan utangaçlıklarına baka baka, içleri kabara kabara içerlerdi. TD., s. 12

yapar mı yapar : Bu oğlan, bu şeytan oğlan yapar mı yapardı. TD., s. 92

2.4. Üçlü Tekrarlar

aha aha aha : Aha aha aha! diye eliyle tavşanı gösterirken, traktörü kuvvetli bir frenle durdurunca, naylon araba traktöre bindirdi. S., s.68

cık cık cık : Adem, "cık cık cık" yaptı. Suçlu., s. 138 ; Başını salladı, cık cık cık yaptı. DE., s.97; Şarapçı cık cık cık yaptıktan sonra, "O inek hâlâ insan yüzüne bakabiliyor mu? " diye sordu. ÇKK., s. 108

çalmış çalmış çalmış : Çalmış çalmış çalmış mayalamış paraları, şimdi beş vakit namaz! KT., s. 44

çok çok çok : İstanbul gene her zamanki gibi kocaman, ama çok çok çok kocaman bir arı kovanı. Uğul uğul. ÖE., s.33

deyi deyi deyi : Sıla deyi deyi deyi… BTÜ., s. 3

fıs fıs fıs : İner aşağıya, fıs fıs fıs, fıs fıs fıs… El K., s. 80

gov gov gov : Gov gov gooovv. Alacaksın değil mi? YYB., s.247

grav grav grav : Yeğen dayısını avradıynan yakalayınca, çekmiş tabancasını, grav grav grav! VV., s.99

gurt gurt gurt : Sonra bir maşrapa suyu gurt gurt gurt, diye içti bitirdi. C., s.78

güm güm güm : Bu tutmuş, zabah zabah, güm güm güm… G., s. 23

ha ha ha : Az önce "ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerle dolup taşan kahveye gitti. YYB., s.187

har har har : Dayan maden kömürüne, soba har har har… ÇKK., s. 64

haş haş haş : Kuru toprak kazmalarının altınca haş haş haş ediyodu. BTÜ., s. 184

hemen hemen hemen : Şekerim hemen gidelim, hemen hemen hemen! AI., s.40

hi hi hi : Az önce "ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerle dolup taşan kahveye gitti. YYB., s.187

ho ho ho : Az önce "ha ha ha, ho ho ho, hi hi hi"lerle dolup taşan kahveye gitti. YYB., s.187

kah kah kah : Hacer Hanım kah kah kah güldükten sonra, "İlahi çocuklar" dedi. El K., s. 122

keh keh keh : Keh keh keh güldü. YD., s. 148

kıy kıy kıy : Böyle "Kıy kıy kıyy"lar, "Yip yip yip"ler falan da bilmezlerdi. YYB., s.254

lak lak lak : Doldurmuş hamalları mağazaya lak lak lak, lak lak lak çene. KT., s.17

pat pat pat : Sonra atlarız motosikletimize, pat pat pat... Suçlu., s. 127

pır pır pır : Kör olasıca… Pır pır pır… G., s. 54

rap rap rap : Başlarında kıta komutanı rolünde,en büyükleri Hasan, rap rap rap yürümeye başladılar sofa boyunca. AI., s.126

şıp şıp şıp : Önüne gelen kravatlıyı şıp şıp şıp! VV., s. 17

yesin yesin yesin : İsterdi ki dondurması dağlar kadar olsun, yesin yesin yesin bitmesin! SBK., s. 26

yip yip yip : Böyle "Kıy kıy kıyy"lar, "Yip yip yip"ler falan da bilmezlerdi. YYB., s.254

zıt zıt zıt : Sefil tutukluların arasında zııt zııt zııt dolaşıyor. Ü., s.184

3. ATASÖZLERİ

Farklı milletlerin "kanatlı söz", "nasihat", "cevherli söz", "ibret verici söz", "altın söz", "dilin gülzarf", " halk mektebi", "halk hikmeti", "ruhun tabibi", "aklın gözü" ve benzeri anlamlar içeren isimler verdiği, bedii sözlü kültür ve edebiyatın bu benzersiz türü, günümüz Türkiye Türkçesinde, "atasözü" olarak adlandırılır.(Çobanoğlu: VI; Yurtbaşı, 2012: Giriş bölümü) Atasözleri hemen hemen her zaman tek cümle halindedirler. Formal sanat varlıkları olarak dikkati çeken, geleneksel ifadelerin en kısa şekilleri arasında yer alırlar. İfadenin sanat dolu, nükteli ve gerçek olmayan şekilleri olarak, atasözler, sözlü kültür ortamında yaratılmaları nedeniyle kolayca ezberlenip hatırlanabilmek ve zamana karşı durabilmek maksadıyla: ölçü, ikili yapıyla dengeli ve ayarlı ifade, kafiye, uyum ve aliterasyon, kısalık, benzetme, devrik cümle gibi şiir sanatıyla bağdaştırılan bütün vasıtaları kullanırlar..(Çobanoğlu: IX; Yurtbaşı, 2012: Giriş bölümü)

Atasözlerinde büyük bir çoğunlukla geniş zaman kipi ve özellikle öğüt verme durumundakilerde de emir kipi kullanılmıştır. Bunların dışında kalan

kiplerle kurulan az sayıdaki atasözlerinde de geniş zaman veya emir anlamı gizli (Aksoy, 1971:20) olarak muhafaza edilmiştir. Dil ekonomisi veya kelime seçimi yönüyle bakıldığında, atasözlerinde kısalık, düşünceyi mümkün olan en az kelime ile en olgun ölçüler içinde vermek adeta şaşmaz bir kuraldır. Bu nedenle atasözlerinde gereksiz bir kelimeye rastlanılmaz. Aynı şekilde, edat ve bağlaç türünden kelimelerin ancak çok gerekli ise, atasözünün anlamını güçlendiriyorsa kullanıldıkları görülmektedir. Atasözlerinde, bu durumun dışında edat ve bağlaca pek rastlanmaz. Dahası, bir takım atasözlerinde anlam çok daha keskin bir anlatım gücüne erişirken fiillere bile ihtiyaç duyulmamıştır.(Çobanoğlu: XII; Yurtbaşı, 2012: Giriş bölümü)

Atasözleri ile ilgili sınıflandırmada Şerif Ali Bozkaplan'ın "Atasözlerinin Yapı ve İşleyiş Biçimlerine İlişkin Bir Örnekleme Modeli (2004) Türk Dil Kurumu V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara." bildirisi esas alaınmış ve bu bilgilerin ışığında Orhan Kemal'in roman ve hikayelerindeki atasözleri şu şekilde tasnif edilmiştir:

3.1. Zıtlıkla Kurulmuş Atasözleri

Atasözleri içinde anlamları birbirine aykırı olanlar vardır. Bunu anlamak için görüp geçirdiğimiz olayların çelişmelerle dolu olduğunu düşünmek gerekir: Bunları belirten kurallar da şüphesiz öyle olacaktır. Bundan başka aynı olay; değişik koşullar altında ayrı ayrı sonuçlar verebilir. O zaman birbirini tutmayan düsturlar ortaya çıkar. (Aksoy, 1971:14-15) Birbirine aykırı olan atasözlerinin hepsi kural gibi söylenmiş olmakla birlikte doğru yargılı olmayanlar, ya toplumla alaydır, ya taşlamadır ya uyarmadır ya yermedir ya da bir kötümserlik ve öfke anlatımıdır. Bunlar doğru şeyler söylemek için değil, toplumca benimsenmek gibi bir genelliği bulunan ruh hallerini yansıtmak için ortaya çıkmışlardır. Aralarında yerine göre inanılarak söylenilmiş olanlar da bulunabilir.(Aksoy, 1971:15) Bu nedenle, bu atasözlerinde birbirinin zıddı olan sözlerle vurgu ve stres oluşturulmuş, anlam pekiştirilmiştir.(Bozkaplan, 2004:514)

Dışı elleri, içi kendisini yakar (Yurtbaşı, 2012:697): Dışı elleri, içi kendisini yakardı. YD., s. 204

Dinsizin hakkından imansız gelir (Aksoy, 1993:8): Dinsizin hakkından imansız gelmeli. Ü., s.242

Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor (Yurtbaşı, 2012:707): Doluya koyuyorum almıyor, boşa koyuyorum dolmuyor. DE., s.168

Her Firavun'un bir Musa'sı var (Yurtbaşı, 2012:753): Ee…her Firavun'un bir Musa'sı var oğlum! MM., s.129

Kurunun yanında yaş da yanar (Yurtbaşı, 2012:904): Kurunun yanında yaşın da yanması revayı hak mıydı? Ü., s.292

Öfkeyle kalkan zararla oturur (Yurtbaşı, 2012:953): Öfkeyle kalkan zararla oturur! DE., s.147

Öfkeyle kalkan zararla oturur (Aksoy, 1993:183): Öfkeyle kalkan zararla otururdu. EB., s. 211

Öfkeyle kalkan zararla oturur (Albayrak, 2009: 741): Öfkeyle kalkan, zararla oturur… KY., s. 187

Ön teker nereye giderse arka teker de oraya gider (Aksoy, 1993:185): Ön teker nereye giderse arka teker de oraya gider oğlum! SBK., s. 252

Ön teker nereye giderse arka teker de oraya gider (Yurtbaşı, 2012:1025): Ön tekerlek nerden giderse, arka tekerlek de… SBK., s. 70

3.2. Tekrarlı Atasözleri

Tekrar, Türkçenin asırlar boyunca vazgeçemediği anlatım vasıtalarından biridir. Tekrar kalıpları , yanyana bulunabildikleri gibi ayn ayrı yerlerde de bulunabilmektedir. Hem yalın halde hem de ekli olarak kullanılmışlardır; bazen de biri ekli diğeri eksiz olarak tercih edilmiştir. (Bozkaplan, 2004:515)

Anca beraber, kanca beraber (Yurtbaşı, 2012:589): Anca beraber, kanca beraber arkadaşım! KY., s. 147

Anca beraber, kanca beraber (Yurtbaşı, 2012:589): Anca beraber, kanca beraber değil miydik? G., s. 37

Anca beraber, kanca beraber (Yurtbaşı, 2012:589): Anca beraber, kanca beraber! BTÜ., s. 2

Aslı hu, nesli hu (Albayrak, 2009: 176): Aslı hu, nesli hu. ÇKK., s. 23

Çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez (Yurtbaşı, 2012:585): Canım, çamura düşmekle altın altınlığından kaybetmez ya! SBK., s. 324

Çirkefe bile düşse altın gene altındır (Yurtbaşı, 2012:585): Çirkefe bile düşse altın gene altındır. EVO., s. 211

Çivi çiviyi söker (Aksoy, 1993:100): Çivi çiviyi söker sözü gereğince haydi yeniden rakı ya da şarap! KKBK., s. 18

Çivi çiviyi söker (Yurtbaşı, 2012:670): Çivi çiviyi söker. SBK., s. 277

Çok bilen çok yanılır (Yurtbaşı, 2012:672): Çok bilen çok yanılır, dedi. HÇ., s. 179

Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz (Yurtbaşı, 2012:676): Öyle ya, dağ dağ üstünde olur da ev ev üstünde olmaz diye boşuna dememişler. AI., s.26

Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz (Aksoy, 1993:120): Sonra, "Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz!"de. YYB., s.81

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur (Yurtbaşı, 2012:676): Kavuşmaz dağ dağa ama, kavuşur insan insana! SBK., s. 341

Develerin çanı bile dengi dengine (Yurtbaşı, 2012:690): Develerin çanı bile dengi dengine dermiş. ÇKK., s. 106

Düşün düşün, boktur işin (Yurtbaşı, 2012:642): Düşün düşün, boktur işin diyorum. KT., s. 37

Düşün düşün, boktur işin (Yurtbaşı, 2012:642): Düşün düşün, boktur işin. S., s.113

El elden üstündür (Albayrak, 2009: 397): El elden üstündür! MM., s.218

Göz var, izan var (Yurtbaşı, 2012:831): Göz var, izan var. El K., s. 130

Gün ola harman ola (Yurtbaşı, 2012:785): Gün ola harman ola. KT., s. 16

Hancı sarhoş, yolcu sarhoş (Albayrak, 2009: 500): Hancı sarhoş, yolcu sarhoştu. HÇ., s. 353

Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa (Yurtbaşı, 2012:802): Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa. M., s.120

Her firavunun bir Musa'sı var (Albayrak, 2009: 515): Her firavunun bir Musa'sı var. KT., s. 16

İnsan ne idim dememeli, ne olacağım demeli (Yurtbaşı, 2012:935): İnsan ne idim dememeli, ne olacağım demeli! DE., s.65

Kalp kalbe karşı olur (Albayrak, 2009: 590): Kalp kalbe karşı olur derler. SM., s. 142

Kanı kanla yıkamazlar, kanı suyla yıkarlar (Yurtbaşı, 2012:1076): Evet, hoş değil, nahoş bir mesele, ama kanı kanla yıkamazlar, kanı suyla yıkarlar, değil mi efendim? EB., s. 216

Kanı kanla yumazlar, kanı suyla yurlar (Aksoy, 1993:156): Kanı kanınan yumazlar, kanı suynan yurlar. GK., s. 346

Kim kiminle değirmenci suyuyla (Yurtbaşı, 2012:879): Kim kiminnen değermenci suyuynan bre herif… S., s.59

Kör bakanın kör alıcısı olur (Yurtbaşı, 2012:894): Kör bakanın kör alıcısı olur. El K., s. 81

Ölme eşeğim ölme de yaz gelsin, yonca bitsin (Yurtbaşı, 2012:957): Ölme eşeğim ölme de yaz gelsin, yonca bitsin. EB., s. 27

Üzüm üzüme baka baka kararır (Aksoy, 1993:2): Üzüm üzüme bakarak kararır derler ya. DE., s.32

Yaz var, güz var (Yurtbaşı, 2012:1047): Yaz var, güz var demişler. ÇKK., s. 117

Yuva yıkanın yuvası yıkılır (Yurtbaşı, 2012:1076): Yuva yıkanın yuvası yıkılırdı. C., s.146

3.3. Kafiyeli Atasözleri

Birer dize ya da beyit görüntüsüne sahip olmadıkları hakla adeta hece vezniyle yazılmışçasına (tabii ki hecenin duraklarıyla) kendi içerisinde kafiyelenmiştir. (Bozkaplan, 2004:515)

Alışmış kudurmuştan beterdir (Yurtbaşı, 2012:581): Alışmış kudurmuştan beterdi be! Ü., s.84

Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi de diyar (Yurtbaşı, 2012:587): Ana gibi yâr olmaz! Sıkıntıyla güldü. Bağdat gibi de diyar, değil mi? ÇKK., s. 20

Arayan Mevlasını da, belasını da bulur (Yurtbaşı, 2012:592): İnsanoğlunun bir kanatsız kuş olduğu, ararken ararken Mevlasını da, belasını da bulduğu doğruydu. S., s.87

Armudu elmayı taşladı, illallaha başladı (Yurtbaşı, 2012:594): Armudu elmayı taşladı, illallaha başladı Gurbet Kuşları, s.61

Balık bilmezse Halik bilir (Yurtbaşı, 2012:793): Eeeh, balık bilmezse Halik bilir değil mi canımın içi? YYB., s.168

Bey belirsiz, meydan ıssız (Yurtbaşı, 2012:924): Daha başka bir kravatlı, "Bey belirsiz, meydan ıssız."ı yapıştırdı. ÖE., s.100

Gider eteri, gelir beteri (Yurtbaşı, 2012:766): Gider eteri, gelir beteri diye bir söz vardır… El K., s. 130

Herkes gider Mersin'e, biz gittik tersine (Yurtbaşı, 2012:922): Herkes giderken Mersin'e, biz gittik tersine! M., s.14

İnsanların içi başka, dışı başkadır (Yurtbaşı, 2012:697): Neden dersen, insanların içi başka, dışı başkadır. G., s. 47

İt ürür kervan yürür (Yurtbaşı, 2012:829): İt ürür kervan yürür. EVO., s. 420

İt ürür kervan yürür (Yurtbaşı, 2012:829): İt ürür, kervan yürürdü. DE., s.44

Men dakka dukka: Eeeeeh… Men dakka dukka. YYB., s.199

Ne şeytanı gör, ne de salavat getir (Yurtbaşı, 2012:1014): Gerçi aradan yıllar geçmiş, yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmıştı(iş işten geçmek) ama, "Ne şeytanı görmek, ne de salavat getirmek" taraflısıydı. DK., s. 76

Ne şeytanı gör, ne de salavat getir (Yurtbaşı, 2012:1014): Gerçi çiğ yememişlerdi, karınları ağrımıyordu ama, gene de ne şeytanı görmek, ne de salavat getirmekten yanaydılar. MM., s.20

Nerde çokluk, orda bokluk (Yurtbaşı, 2012:642): Nerde çokluk, orda bokluk. Ü., s.264

Sakla samanı, gelir zamanı (Yurtbaşı, 2012:982): Sakla samanı, gelir zamanı derler. G., s. 122

Tencere dibin kara, seninki benden kara(Albayrak, 2009: 828): Tencere dibin kara, seninki benden kara hesabı it dişi, domuz derisi. GK., s. 245

Ya herro, ya merro (Yurtbaşı, 2012:805): Ya herro, ya merro! diye kapıdan çekildi. HÇ., s.201

Yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmış (Yurtbaşı, 2012:1054): Yağmurlar yağmış, yarıklar kapanmış. (üstünden çok zaman geçmek) YD., s. 35

Yarım elma gönül alma (Yurtbaşı, 2012:735) : Sonra, üstünü başını çiçek gibi düzdüğü bir yana, zaman zaman yarım elma gönül alma gibilerden getirdiği hediyelerle annesini hatırlayışı! EB., s. 167

Yaş yetmiş, iş bitmiş (Albayrak, 2009: 877): Yaşı yetmiş, işi bitmiş. KKBK., s. 172

Yaz var, güz var (Yurtbaşı, 2012:1047): Yaz var, güz var demişler. ÇKK., s. 117

Yol yoluyla, orman baltayla (Yurtbaşı, 2012:1081): Yol yoluyla, orman baltayla oğlum. SM., s.103

Yol yoluyla, orman baltayla (Yurtbaşı, 2012:1081): Yol yoluynan orman baltaynan. GK., s. 167

Yüz elli, yaz belli (Yurtbaşı, 2012:1089): "Yüz elli, yaz belli" ama geçen yıl yüz seksenden çok sonra belli olmuştu yaz. YYB., s.269

3.4. Aynı veya Yakın Seslerle Kurulmuş Atasözleri

Aslında kafiye ile aynı çerçevede değerlendirilebilecek olan ahenk genellikle ötümlü ve ötümsüz patlayıcı ya da sızıcı ünsüzlerle kurulmuştur. (Bozkaplan, 2004:516)

Bir kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar (Yurtbaşı, 2012:1051):: Bir kadın isterse kocasını vezir, isterse rezil yapar diyor. DE., s.84

Buldukça bunuyor (Yurtbaşı, 2012:949): Buldukça bunuyor! DK., s.203

Haydan gelen huya gider (Albayrak, 2009: 508): Haydan gelen huya gider! OKGK., s. 87

Mahluk bilmezse Halik bilir (Yurtbaşı, 2012:793): Mahluk bilmezse Halik bilir. KT., s. 48

O kadar kusur kadı kızında da bulunur (Yurtbaşı, 2012:835): O kadar kusur kadı kızında da bulunur. EVO., s. 186

Ölenle ölünmez (Albayrak, 2009: 746): Ölenle ölünmezdi. El K., s. 318

Takdiri tedbir bozamaz (Yurtbaşı, 2012:1016): Takdiri tedbir bozamaz. YYB., s.112

3.5. Sıfatlarla Kurulmuş Atasözleri

Dilbilgisi kitaplarında tamlamalar genel başlığı altında incelenen sıfatlarla oluşturulan isim tamlamaları gerek sayılarla gerekse niteleyen isimlerle kurulmuş kalabalık bir grup oluşturur. (Bozkaplan, 2004:516)

Acı patlıcanı kırağı çalmaz (Yurtbaşı, 2012:967): Leyleğin attığı yavru, kırağıların bile çalmadığı acı patlıcan.. AY., s. 57

Aç it, fırın yıkar (Yurtbaşı, 2012:752): Aç it, fırın yıkar. KP., s. 11

Aç tavuğun arpa rüyası (Yurtbaşı, 2012:594): Aç tavuğun arpa rüyası. DK., s. 35

Ağlamayan çocuğa meme vermezler (Yurtbaşı, 2012:921): Ağlamayan çocuğa meme vermezler, dememiş miydi? DE., s.25

Altta kalanın canı çıksın (Yurtbaşı, 2012:586): Altta kalanın canı çıksın. S., s.80

Ateş olmayan yerde duman tütmez (Yurtbaşı, 2012:601): Ateş olmayan yerde duman tütmez! KP., s. 95

Ateş olsan düştüğün yeri yakarsın (Yurtbaşı, 2012:601): Ulan saksağan, ateş olsan düştüğün yeri yakarsın. TD., s. 35

Bal tutan parmağını yalar (Yurtbaşı, 2012:966): Bal tutan parmağını yalar. BTÜ., s. 99

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın (Yurtbaşı, 2012:1076): Bana dokunmayan yılan bin yaşasın! HÇ., s.295

Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır (Yurtbaşı, 2012:674): Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır evladım, marifet… G., s. 71

Battı balık yan gider (Albayrak, 2009: 232): Battı balık yan gider. 72.K., s.54

Battı balık yan gider (Yurtbaşı, 2012:618): Battı balık yan giderdi, varsın inceldiği yerden kopsun hesabı. YYB., s.168

Battı balık yan gider (Yurtbaşı, 2012:618): Battı balık yan giderdi. DK., s. 219

Bir erkek köpek kuyruğunu sallamazsa, kancık köpekler ardından koşmaz (Yurtbaşı, 2012:738): Bir erkek köpek kuyruğunu sallamazsa, kancık köpekler ardından koşmazlardı. TD., s. 58

Bu dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış (Aksoy, 1993:116): Bu dünya, bu âlemi fena Sultan Süleyman'a bile kalmamış. Ü., s.173

Bu dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış (Yurtbaşı, 2012:1008): E…bu dünya Sultan Süleyman'a kalmamış! TD., s. 67

Bu dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış (Yurtbaşı, 2012:1008): Bu dünya fani dünya. Sultan Süleyman'a bile kalmamış. KP., s. 61

Diremini yiyen it kudurur (Yurtbaşı, 2012:701): Diremini yiyen it kudururdu. S., s.106

Düşmez kalkmaz bir Allah (Aksoy, 1993:33): Düşmez kalkmaz bir Allah! El K., s. 375

Düşmez kalkmaz bir Allah (Yurtbaşı, 2012:722): Düşmez kalmaz bir Allah! DE., s.65

Eski çamlar bardak oldu (Yurtbaşı, 2012:661): Eski çamlar bardak oldu! YYB., s.78

Evdeki hesap çarşıya uymaz (Aksoy, 1993:127): Evdeki hesap çarşıya uymayabilir. EVO., s. 316

Evdeki hesap çarşıya uymaz (Yurtbaşı, 2012:663): Evdeki pazar çarşıya uymuyor! DE., s.75

Evdeki pazar çarşıya uymaz (Yurtbaşı, 2012:663): Ama evdeki pazar çarşıya uymamıştı. SBK., s. 239

Fazla naz aşık usandırır (Aksoy, 1993:8): Fazla naz aşık usandırır şekerim! SBK., s. 154

Garip kuşun yuvasını Allah yapar (Yurtbaşı, 2012:755): Garip kuşun yuvasını Allah yapardı. YD., s. 144

Gök gözlülerden hayır gelmez (Yurtbaşı, 2012:778): Gök gözlülerden hayır gelmezdi. GK., s. 31

Her koyun kendi bacağından asılır (Yurtbaşı, 2012:890): Her koyun kendi bacağından asılır. EB., s. 219

Her koyun kendi bacağından asılır (Albayrak, 2009: 519): Her koyun kendi bacağından asılırdı Gurbet Kuşları, s.110

Her koyun kendi bacağından asılır (Yurtbaşı, 2012:890): Her koyun kendi bacağından asılırmış, filan falan, feşmekan. AY., s. 47

Her kuşun eti yenmez (Albayrak, 2009: 519): Her kuşun eti yenmez diyeydim! VV., s. 46

Her kuşun eti yenmez (Aksoy, 1993:142): Her kuşun eti yinmez Gurbet Kuşları, s.168

Her kuşun eti yenmez (Yurtbaşı, 2012:743): Her kuşun eti yenir miymiş? G., s. 27

Horozu çok olan köyün sabahı erken olur (Yurtbaşı, 2012:897): Horozu çok olan köyün sabahı erken olur. DK., s. 75

Isıracak köpek dişini göstermez (Yurtbaşı, 2012:702): Isıracak köpek dişini göstermemeli! YD., s. 146

Kancık it kuyruğunu sallamasa erkek köpekler ardından koşmaz (Yurtbaşı, 2012:738): Kancık it kuyruğunu sallamasa... SBK., s. 63

Kara gün kararıp gitmez (Yurtbaşı, 2012:847): Kara gün kararıp gitmez. BTÜ., s. 133

Kara haber tez ulaşır (Yurtbaşı, 2012:847): Kara haber tez ulaşmış, evi ciğerinden yakmıştı. 72.K., s.13

Kedi ulaşamadığı ciğere mundar der (Yurtbaşı, 2012:658): Ulaşamadıkları ciğere mundar diyenlerdendi Pazarcı da. KKBK., s. 176

Keskin sirkenin zararı küpüne (Yurtbaşı, 2012:868): Hiiç, keskin sirkenin zararı küpüneydi. Ü., s.242

Kızını dövmeyen, dizini döver (Yurtbaşı, 2012:878): Kızını dövmeyen, dizini döver. C., s.50

Kızını dövmeyen, dizini döver (Yurtbaşı, 2012:878): Kızını dövmeyenin sonunda dizini döveceğini biliyordu. DK., s. 54

Ona dokunmayan yılan bin yaşasın (Yurtbaşı, 2012:1076): Ona dokunmayan yılan bin yaşasındı. EB., s. 188

Onlara değmeyen yılan bin yıl yaşasın (Yurtbaşı, 2012:1076): Onlara değmeyen yılan bin yıl yaşasındı. MM., s.20

Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın (Yurtbaşı, 2012:970): Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın! C., s.57

Sağır sultan bile duydu (Yurtbaşı, 2012:978): Sağır sultan bile duydu! El K., s. 123

Şeriatın kestiği parmak acımaz (Yurtbaşı, 2012:1013): Şeriatın kestiği parmak acımaz. MM., s.80

Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır (Yurtbaşı, 2012:1030): Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır beyefendi. MM., s.10

Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır (Albayrak, 2009: 833): Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır. MM., s.256

Ummadık taş baş yarar (Yurtbaşı, 2012:1039): Ummadık taş baş yarar. EVO., s. 424

Vakitsiz öten horozun boynunu koparırlar (Yurtbaşı, 2012:1046): Vakitsiz öten horozun boynunu koparmazlar mı? Ü., s.286

Vakitsiz öten horozun boynunu vururlar (Yurtbaşı, 2012:1046): Vakitsiz öten horozunsa boynunu vurmak vacipti! VV., s.124

Yürüyen atın başına vurulmaz (Yurtbaşı, 2012:622): Yürüyen atın başına vurulmaz. EVO., s. 102

3.6. Sayılarla Kurulmuş Atasözleri

Sıfatların bir alt grubu sayılabilecek sayı sıfatlarıyla kurulan tamlamalarda rastgele sayılar kullanılmamıştır. Türk kültür hayatında önemli

olan sayılar ile birbiriyle zıtlık oluşturabilecek sayılar özellikle tercih edilmiş gibidir. (Bozkaplan, 2004:516)

Ben istedim bir göz, Allah verdi iki (Yurtbaşı, 2012:583): Hani, ben istedim bir göz. Allah verdi iki derler ya? AI., s.160

Beş parmağın beşi bir değil (Yurtbaşı, 2012:966): Beş parmağın beşi bir değil! KKBK., s. 234

Beş parmağın beşi bir değil (Yurtbaşı, 2012:966): Ama beş parmağın beşi bir mi? TD., s. 40

Bir ana bir ata demek: Bir ana bir ata demek. GK., s. 17

Bir çift mum alsın da derdine yansın(Yurtbaşı, 2012:929): Bizim alttaki bir çift mum alsın da derdine yansın! G., s. 154

Bir koltuğa iki karpuz sığmaz (Yurtbaşı, 2012:852): Abla, "Bir koltuğa iki karpuz sığmaz da ondan değil mi Erdal?" dedi. EB., s. 81

Borç bini aştı mı her gün tavuk yemeli (Yurtbaşı, 2012:643): Borç bini aştı mı her gün tavuk yemeliymiş. DE., s.120

Et-tekrarü hasen, velev kane yüz seksen: Et-tekrarü hasen, velev kane yüz seksen derler. (Tekrar iyi şeydir fakat yüz sekseni geçmemelidir.) HÇ., s. 69

İki çıplak bir hamama yakışır (Albayrak, 2009: 544): İki çıplak bir hamama yakışır. AY., s. 100

İki el bir baş içindir (Albayrak, 2009: 544): İki el bir baş içindir. VV., s.199

İki el bir baş içindir (Yurtbaşı, 2012:817): İki el bir baş içindir. YD., s. 350

İki gönül bir olduktan sonra, samanlık seyran olur (Albayrak, 2009: 545): İki gönül bir olduktan sonra, samanlık seyran olurdu! AY., s. 117

İki mum alsın da derdine yansın (Yurtbaşı, 2012:929): İki mum alsın da derdine yansın o! EVO., s. 83

İnsan olan bir insana bir söz bir kere söylenir (Yurtbaşı, 2012:563): İnsan olan bir insana bir söz bir kere söylenir. S., s.72

İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara (Yurtbaşı, 2012:826): İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara! diye dayatmıştı. G., s. 109

Kadir Mevlam onda yazdığını dokuzda almaz (Yurtbaşı, 2012:706): Kadir Mevlam onda yazdığını dokuzda almaz! KY., s. 123

Keremine kurban olduğum, onda verdiğini dokuzda almaz (Yurtbaşı, 2012:706): Keremine kurban olduğum, onda verdiğini dokuzda almaz. SÇ., s. 218

Kırkından sonra azanı teneşir paklar (Yurtbaşı, 2012:873): Kırkından sonra azanı teneşir paklar derler. EB., s. 213

Kırkından sonra azanı teneşir paklar (Yurtbaşı, 2012:873): Kırkından sonra azanı teneşir paklar… YYB., s. 76

Kırkından sonra azanı teneşir paklar (Yurtbaşı, 2012:873): Bir devrin behrinde kırkından sonra azanı teneşir pakler dirlerdi. S., s.56

Onlara değmeyen yılan bin yıl yaşasın (Yurtbaşı, 2012:1076): Onlara değmeyen yılan bin yıl yaşasındı. MM., s.20

Yaşı yetmiş, işi bitmiş (Yurtbaşı, 2012:1073): Yaşı yetmiş, işi bitmiş. EVO., s. 222

3.7. Eksiltili Cümlelerle Kurulmuş Atasözleri

Anlatımı etkili kılmak için baş vurulan cümleyi tamamlamadan kesip sonucu okuyucuya bırakarak konu üzerinde daha çok düşünmeyi sağlayan bu yol atasözlerine de yansımıştır. (Bozkaplan, 2004:516)

Aç tavuğun arpa rüyası (Yurtbaşı, 2012:594): Aç tavuğun arpa rüyası. DK., s. 35

Allah kerim, Kerimin kuyusu da derin(Yurtbaşı, 2012:692): Allah kerim. Kerimin kuyusu da derin. OKGK., s. 46

Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha (Yurtbaşı, 2012:947): Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha yavrum! YK., s. 80

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az (Yurtbaşı, 2012:996): Anlayana sivrisinek saz, dedi Pamuk Hanım. KT., s. 274

Aslı hu, nesli hu (Yurtbaşı, 2012:810): Aslı hu, nesli hu. ÇKK., s. 23

Baskın basanın (Yurtbaşı, 2012:624): Baskın basanın! SÇ., s. 212

Cami yıkılsa da mihrap yerinde (Yurtbaşı, 2012:654): Cami yıkılsa da mihrap yerinde... SBK., s. 233

Çam sakızı, çoban armağanı (Yurtbaşı, 2012:671): Çam sakızı, çoban armağanı. KT., s. 133

Devlet malı deniz, yemeyen domuz (Yurtbaşı, 2012:696): Devlet malı deniz, yemeyen domuz. YYB., s.169

Düşmez kalkmaz bir Allah (Yurtbaşı, 2012:722): Düşmez kalkmaz bir Allah! El K., s. 375

Düşmez kalkmaz bir Allah (Yurtbaşı, 2012:722): Düşmez kalmaz bir Allah! DE., s.65

Ekmek arslanın ağzında (Yurtbaşı, 2012:597): Canım bu zamanda ekmek arslanın ağzında. AI., s.58

Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası (Yurtbaşı, 2012:738): Meşhur atasözüdür: Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası! MM., s.105

Evli evine köylü köyüne (Yurtbaşı, 2012:748): Sonra evli evine köylü köyüne! KT., s. 244

Gemisini kurtaran kaptan (Yurtbaşı, 2012:846): Gemisini kurtaran kaptan, devir o devir. ÇKK., s. 62

Gönül kimi severse güzel o (Yurtbaşı, 2012:773): Gönül kimi severse güzel o çavuşum… K., s. 104

Gönül kimi severse güzel o (Yurtbaşı, 2012:773): Gönül kimi severse güzel o! EB., s. 219

Hem de şişi kebabı yakmadan (Yurtbaşı, 2012:866): Hem de şişi kebabı yakmadan! DE., s.68

İbadet de gizli, kabahat da (Yurtbaşı, 2012:832): Malum ya: 'İbadet de gizli, kabahat da!' KKBK., s. 207

İğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele (Yurtbaşı, 2012:675): İğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele. GK., s. 282

İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara (Yurtbaşı, 2012:826): İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara! diye dayatmıştı. G., s. 109

İş bilenin kılıç kuşananın (Yurtbaşı, 2012:826): İş bilenin kılıç kuşananın! YYB., s.187

İş bilenin kılıç kuşananın (Yurtbaşı, 2012:826): İş bilenin, kılıç kuşananın aslanım! S., s.73

İş bilenin kılıç kuşananın (Yurtbaşı, 2012:826): İş bitirenin kılıç kuşananın! EVO., s. 272

Kancık it kuyruğunu sallamasa (Yurtbaşı, 2012:738): Kancık it kuyruğunu sallamasa... SBK., s. 63

Keyif senin, köy Mehmet ağanın (Yurtbaşı, 2012:920): Canım keyif senin, köy Mehmet ağanın. YD., s. 148

Kıratın yanında duran ya huyundan ya suyundan (Yurtbaşı, 2012:811): Kıratın yanında duran ya huyundan ya suyundan oğlum. M., s.391

Koyun can derdinde, kasap et (Yurtbaşı, 2012:890): Koyun can derdinde, kasap et. TD., s. 41

Malı deniz, yemeyen domuz (Yurtbaşı, 2012:709): Bu heriflerin malı deniz, dedi, yemeyen domuz. M., s.190

Mühür kimde ise Süleyman o (Yurtbaşı, 2012:1008): Mührü Süleyman yavrum! ÇKK., s. 30

Nerde çokluk, orda bokluk (Yurtbaşı, 2012:642): Nerde çokluk, orda bokluk. Ü., s.264

Ön tekerlek nerden giderse, arka tekerlek de (Yurtbaşı, 2012:1025): Ön tekerlek nerden giderse, arka tekerlek de… SBK., s. 70

Şıracının şahidi bozacı (Yurtbaşı, 2012:646): Şıracının şahidi bozacı! YD., s. 374

Ya devlet başa ya da kuzgun leşe (Yurtbaşı, 2012:908): Ya devlet başa derdi annem, ya da kuzgun leşe. K., s. 149

Ya devlet başa ya da kuzgun leşe (Yurtbaşı, 2012:908): Ya devlet başa ya da kuzgun leşe, dedi. DE., s.191

Yolu yoluyla, ormanı baltayla (Yurtbaşı, 2012:1081): Yeter ki, yolu yoluyla, ormanı baltayla açmasını bilmeli. El K., s. 89

Yüz elli, yaz belli (Yurtbaşı, 2012:1089): "Yüz elli, yaz belli" ama geçen yıl yüz seksenden çok sonra belli olmuştu yaz. YYB., s.269

Zehirden şifa, fahişeden vefa (Yurtbaşı, 2012:1092): Zehirden şifa, fahişeden vefa! KT., s. 323

Zehirden şifa, O….udan vefa (Yurtbaşı, 2012:1092): Zehirden şifa, O….udan vefa.... SBK., s. 168

3.8. Emir Cümleli Atasözleri

Atasözleri geleneklerindeki öğüt verme özellikleriyle de genelde 2. şahıs emir kipiyle kullanılır.(Hatipoğlu, 1964:1)

Açma kutuyu, söyletme kötüyü (Yurtbaşı, 2012:906): Açma kutuyu, söyletme kötüyü! Ü., s.146

Atın ölümü arpadan olsun (Yurtbaşı, 2012:602): Atın ölümü arpadan olsun be Akif! MM., s.219

Atın ölümü arpadan olsun (Yurtbaşı, 2012:602): Atın ölümü arpadan olsun be hanım… DK., s. 74

Ayağını yorganına göre uzat (Yurtbaşı, 2012:606): Ayağımızı yorganımıza göre uzatalım karıcığım! G., s. 124

Çayı görmeden paçaları sıvama (Yurtbaşı, 2012:963): Çayı görmeden paçaları sıvama, dedi. BFV., s. 180

Çiğ yemedim ki karnım ağrısın (Yurtbaşı, 2012:667): Çiğ yemedim ki karnım ağrısın. GK., s. 162

Dereyi görmeden paçaları sıvama (Yurtbaşı, 2012:963): Dereyi görmeden paçaları sıvama! BFV., s. 3

Düşmanın karıncaysa bile sakın (Yurtbaşı, 2012:850): Düşmanın karıncaysa bile sakın derler, dedi. KT., s. 295

Elin ağzı da torba değil ki çekip büzesin (Yurtbaşı, 2012:733): Doğru ama, elin ağzı da torba değil ki çekip büzesin, oğlum! El K., s. 137

Ensesine vur, ağzından lokmasını al (Yurtbaşı, 2012:913): Ben seni pısırık, ensesine vur, ağzından lokmasını al, çorabı düşüğün biri sanırdım. El K., s. 134

Ensesine vur, ağzından lokmasını al (Yurtbaşı, 2012:913): O, ensesine vur, ağzından lokmasını al annesi yok mu annesi? MM., s.192

İti an taşı eline al (Yurtbaşı, 2012:1020): İti an taşı eline al! HÇ., s. 185

İti an, taşı eline al (Yurtbaşı, 2012:1020): Aman Nuh Amca, iti an, taşı eline al! M., s.300

Kenarına bak bezini al, babasına bak oğlunu al (Albayrak, 2009: 622): Oğluna gelince, kenarına bak bezini al, babasına bak oğlunu al derler. TD., s. 102

Kızım sana söylüyorum, gelinim sen duy (Yurtbaşı, 2012:877): Sonra kızım sana söylüyorum, gelinim sen duy gibilerden, Nuri efendi'ye de laf çaktı. KT., s. 4

Köprüyü geçene kadar ayıya dayı de (Aksoy, 1993:169): Köprüyü geçene kadar ayıya dayı di. GK., s. 23

Köprüyü geçene kadar ayıya dayı de (Albayrak, 2009: 665): Ayağınıza yer yapana kadar ayıya dayı mı diyeyim? KKBK., s. 359

Köprüyü geçene kadar ayıya dayı de, sakala göre tarak vur (Yurtbaşı, 2012:894): Köprüyü geçene kadar ayıya dayı di, sakala göre darak fur! GK., s.23

Mum alsın da derdine yansın (Yurtbaşı, 2012:929): Mum alsın da derdine yansın o! YYB., s.50

Suyu görmeden paçaları sıvama (Yurtbaşı, 2012:963): Canım, suyu görmeden paçaları sıvama hemen, dedi. KT., s. 277

Üzümü ye, bağına boş ver (Yurtbaşı, 2012:613): Kadın sorsa bile, "Üzümü ye, bağına boş ver!" der geçerdi. ÇKK., s. 51

Üzümü ye, bağını sorma (Albayrak, 2009: 853): Üzümünü ye, bağını sorma başefendi! dedi. 72.K., s.76

Üzümü ye, bağını sorma (Yurtbaşı, 2012:613): Üzümü ye, bağını sorma dedik işte. AY., s. 21

3.9. Mukayeseli Atasözleri

Her konuda, her işte kıyas, karşılaştırma yapılarak maksat nasıl daha iyi anlatılmaya çalışılıyorsa atasözlerinde de bazı durumlar kıyasla vurgulanarak ifade edilmiştir. (Bozkaplan, 2004:517)

Bir kızı kendi keyfine bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya (Yurtbaşı, 2012:682): Tevekkeli, bir kızı kendi keyfine bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya dememişler, diye aklından geçirdi. SM., s.65

Cami yıkılsa da mihrap yerinde (Yurtbaşı, 2012:654): Cami yıkılsa da mihrap yerinde... SBK., s. 233

Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz (Albayrak, 2009: 319): Sonra, "Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz!"de. YYB., s.81

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur (Albayrak, 2009: 319): Kavuşmaz dağ dağa ama, kavuşur insan insana! SBK., s. 341

Deveden büyük fil var (Yurtbaşı, 2012:694): Ona iki tokat atabilirdim, fakat deveden büyük fil var. BE., s.32

Eşekten büyük at, attan büyük deve, deveden büyük fil var (Yurtbaşı, 2012:694): Eşekten büyük at, attan büyük deve, deveden büyük fil vardı. MM., s.169

Göz görmesin, gönül katlansın (Yurtbaşı, 2012:778): İyisi mi göz görmesin, gönül katlansın… El K., s. 282

Herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır (Yurtbaşı, 2012:980): Herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır. AY., s. 128

İğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele (Yurtbaşı, 2012:816): İğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele. GK., s. 282

Kız halaya, oğlan dayıya çeker (Yurtbaşı, 2012:876): Kız halaya, oğlan dayıya çeker ya beyim? M., s.98

Oğlan dayıya, kız halaya çeker (Yurtbaşı, 2012:876): Gerçi oğlan dayıya, kız halaya çeker derlerdi. YD., s. 28

Seninki cansa, bizimki de patlıcan değil (Yurtbaşı, 2012:967): Seninki cansa, bizimki de patlıcan değil! HÇ., s.197

Tanrı kel vermiş, tırnak vermemiş (Yurtbaşı, 2012:1029): Böyle oldukları için de Tanrı kel vermiş, tırnak vermemişti ya! VV., s.235

Testiyi doldurup getiren de, kıran da bir (Yurtbaşı, 2012:1028): Demek, testiyi doldurup getiren de, kıran da birdi? KT., s. 106

Ya bu deveyi gütmeli ya da bu diyardan gitmeli (Yurtbaşı, 2012:695): Ya bu deveyi güdersiniz ya da…" "Siz gidin bu diyardan siz! ÇKK., s. 50

3.10. İkilemeli Atasözleri

Türkçeyi dünya dillerine karşı üstün kılan önemli bir unsur olan ikilemeler, atasözlerinde de yer almıştır. (Bozkaplan, 2004:517)

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste (Albayrak, 2009: 148): Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste… diye bir söz vardı… El K., s. 94

3.11. Sorulu Atasözleri

Emir cümleli atasözlerindeki emir fonksiyonu nasıl bir tavsiye niteliği taşıyorsa, sorulu atasözlerindeki soru da gerçek soru niteliği taşımayıp anlatımı pekiştirmek, mesajı kuvvetlendirmek, vurguyu arttırmak için başvurulmuş bir yöntemdir. (Bozkaplan, 2004:517)

Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım? (Yurtbaşı, 2012:899): Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım kardeş? El K., s. 130

Ateşle barut yan yana durur mu? (Yurtbaşı, 2012:601): Ateşle barut yan yana durur mu? YD., s. 227

Ben nerdeyim, ağam nerde (Yurtbaşı, 2012:936): Ben nerdeyim, ağam nerde… G., s. 113

Beş parmağın beşi bir mi? (Yurtbaşı, 2012:966): Ama beş parmağın beşi bir mi? TD., s. 40

Denizdeki balığa pazarlık olur mu? (Yurtbaşı, 2012:967): Denizdeki balığa pazarlık olur mu? M., s.31

El mi yaman bey mi? (Yurtbaşı, 2012:1057): El mi yaman bey mi? HÇ., s.295

El mi yaman, bey mi? (Albayrak, 2009: 401): El mi yaman, bey mi? M., s.335

Et tırnaktan ayrılır mı? (Albayrak, 2009: 439): Et tırnaktan ayrılır mı? YD., s. 375

Gönül bu ferman dinler mi? (Yurtbaşı, 2012:773): Gönül bu ferman dinler mi? El K., s. 129

Görünen köy kılavuz ister mi? (Yurtbaşı, 2012:776): Görünen köy kılavuz ister mi? El K., s. 90

Hastaya kar sorulur mu? (Yurtbaşı, 2012:798): Ne diyeceğim? Hastaya kar sorulur mu? Ü., s.158

İnsan kaz gelecek yerden tavuğu esirger mi? (Albayrak, 2009: 612): İnsan kaz gelecek yerden tavuğu esirger mi? EB., s. 222

Maşa varken ateşi ne diye eliyle tutacaktı? (Yurtbaşı, 2012:919): Maşa varken ateşi ne diye eliyle tutacaktı? KP., s. 118

Şeriatın kestiği parmak acır mı? (Yurtbaşı, 2012:1013): Şeriatın kestiği parmak acır mı? Ü., s.265

3.12. Paralel Anlatımlı Atasözleri

Bir nevi karşılaştırma ifadesi de taşıyan bu gruptaki atasözleri iki şey arasında paralellik kurularak oluşturulmuştur. (Bozkaplan, 2004:518)

Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi de diyar (Yurtbaşı, 2012:613): Ana gibi yâr olmaz! Sıkıntıyla güldü. Bağdat gibi de diyar, değil mi? ÇKK., s. 20

Anasına bak kızını al, astarına bak bezini al (Yurtbaşı, 2012:588): Anasına bak kızını al, astarına bak bezini al! MM., s.279

Astarına bak bezini al, anasına bak kızını al (Yurtbaşı, 2012:588): Astarına bak bezini al, anasına bak kızını al! SM., s.15

Bir kız kendi havasına bırakılırsa ya davulcuya varırdı, ya zurnacıya (Albayrak, 2009: 639): Bir kız kendi havasına bırakılırsa ya davulcuya varırdı, ya zurnacıya. DK., s. 54

Bir kız kendi keyfine bırakılırsa ya davulcuya varırdı, ya zurnacıya (Yurtbaşı, 2012:682): Bir kız kendi keyfine bırakılırsa ya davulcuya varırdı, ya zurnacıya! KY., s. 8

Büyüğünü bilmeyen, Allah'ını da bilmez (Yurtbaşı, 2012:583): Çünkü büyüğünü bilmeyen, Allah'ını da bilmez! G., s. 38

Çorbasında ne varsa kaşığında o çıkacak (Yurtbaşı, 2012:853): Çorbasında ne varsa kaşığında o çıkacaktı. K., s. 195

İtin duası kabul olsaydı, gökten kemik yağardı (Yurtbaşı, 2012:864): İtin duası kabul olsaydı, gökten kemik yağardı… El K., s. 94

Kurt kocayınca köpeklere maskara olur (Albayrak, 2009: 681): Kurdu kocattın, köpeklere maskara ettin. AY., s. 51

Öküz öldü ortaklık ayrıldı (Albayrak, 2009: 744): Öküz öldü ortaklık ayrıldı hisabı GK., s.43

Sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur (Albayrak, 2009: 767): Sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur kaynata, dedi. KT., s. 359

Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış (Yurtbaşı, 2012:1023): Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış. EVO., s. 125

Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş (Albayrak, 2009: 828): Hadi hadiii, tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. AI., s.120

3.13. De- Fiiliyle Kurulmuş Atasözleri

Bu sözlerin bir kısmını diyalog, bir kısmını da monolog olarak değerlendirmek mümkündür. De- fiili bu yapının esas elemanıdır. (Bozkaplan, 2004:518)

Tilkiye "tavukları bekler misin?" diye sormuşlar, "Ayağıma diken batar" demiş (Aksoy, 1993:10): Tilkiye "tavukları bekler misin?" diye sormuşlar, "Ayağıma diken batar" demiş. Ü., s. 99

Tilkiye, tavuklara bekçilik et demişler, ayağıma diken batar demiş (Yurtbaşı, 2012:689): Tilkiye, tavuklara bekçilik et demişler, ayağıma diken batar demiş. Sen de o hesap. KT., s. 224

3.14. Devrik Cümleli Atasözleri

Türkçenin tarih boyunca pek itibar etmediği, örneklerine pek rastlamadığımız –şiir ve konuşma dili hariç- bu cümle tipi atasözlerinde epey yer tutmaktadır. Vurguyu sağlamak, müzikalite oluşturmak, ahengi kurmak, dolayısıyla verilmek istenen mesajı tam anlamıyla yansıtabilmek için Türkçe, atasözlerinde bu yola da baş vurmuştur. (Bozkaplan, 2004:519)

Açma kutuyu, söyletme kötüyü (Albayrak, 2009: 96): Açma kutuyu, söyletme kötüyü! Ü., s.146

Açtı ağzını yumdu gözünü (Yurtbaşı, 2012:563): Nitekim oğlu çıkıp katlarına gidince, açtı ağzını yumdu gözünü. DK., s. 205

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste (Yurtbaşı, 2012:584): Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste… diye bir söz vardı… El K., s. 94

Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya (Yurtbaşı, 2012:815): Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya. EVO., s.33

Ben istedim bir göz, Allah verdi iki (Yurtbaşı, 2012:778): Hani, ben istedim bir göz. Allah verdi iki derler ya? AI., s.160

Besle kargayı, oysun gözünü (Albayrak, 2009: 239): Demek besle kargayı, oysun gözünü! EB., s. 189

Bırak sarhoşu yıkılsın (Yurtbaşı, 2012:984): Hani ne dirler, ko sarhoşu yıkılana kadar diye! GK., s. 279

Çalma elin kapısını, çalarlar kapını (Yurtbaşı, 2012:661): Çalma elin kapısını, çalarlar kapını! KY., s. 99

Gider eteri, gelir beteri (Yurtbaşı, 2012:766): Gider eteri, gelir beteri diye bir söz vardır… El K., s. 130

Herkes giderken Mersin'e, biz gittik tersine (Albayrak, 2009: 525): Herkes giderken Mersin'e, biz gittik tersine! M., s.14

Katranı kaynat olmaz şeker (Yurtbaşı, 2012:858): Katranı kaynat olmaz şeker derler… SBK., s. 70

Kavuşmaz dağ dağa ama, kavuşur insan insana (Yurtbaşı, 2012:676): Kavuşmaz dağ dağa ama, kavuşur insan insana! SBK., s. 341

Ne şiş yansın ne kebap (Albayrak, 2009: 722): Kabak Hafız, ne şişi ne de kebabı yakmamak bir başka deyimle ne kızı verip, ne de dünürcüyü darıltmamak.... K., s. 54

Sakla samanı, gelir zamanı (Yurtbaşı, 2012:980): Sakla samanı, gelir zamanı derler. G., s. 122

3.15. Geniş Zaman Kipiyle Kurulan Atasözleri

Atasözlerinin çoğu geniş zamanlı fiilerle kurulmuştur.(Hatipoğlu, 1964:1)Bu kısımdaki atasözleri her zaman geçerli yargılara dayanan atasözleridir. Genelde tek bir yargıdan oluşur ve kurallı cümle şeklindedirler.

Ağlayan gözden olur (Yurtbaşı, 2012:778): Ağlayıp da gözden olacak değildi ya! KP., s. 13

Ağzı olanın yememesi olamaz: Ağzı olanın yememesi olamaz! MM., s.42

Aşkın gözü kördür (Yurtbaşı, 2012:779): Aşkın gözü kördür! EB., s. 220

Ateş olsa cürmü kadar yer yakar (Yurtbaşı, 2012:601): Ateş olsa cürmü kadar yer yakar be. DK., s. 67

Ateş düştüğü yeri yakar (Albayrak, 2009: 190): Ateş olsa düştüğü yeri yakar! SÇ., s. 186

Ateş düştüğü yeri yakar (Yurtbaşı, 2012:601): Ateş olsan düştüğün yeri bile yakaman. K., s. 105

Bağışlamakla deniz tükenmez (Yurtbaşı, 2012:609): Bağışlamakla deniz tükenmezdi ki GK., s.59

Bal tutan parmağını yalar (Yurtbaşı, 2012:966): Kendinden evvelkiler nasıl bal tuttukları parmağı yaladılarsa, o da yalamalıydı. DE., s.107

Başa gelen çekilir (Yurtbaşı, 2012:665): Başa gelmiş, çekilecek! El K., s. 223

Bekarlık sultanlıktır (Albayrak, 2009: 234): Bu avukat arkadaş, "bekarlığın sultanlık" olduğuna inananlardandı. El K., s. 350

Can boğazdan gelir (Albayrak, 2009: 285): Çünkü malum can boğazdan gelir değil mi? AI., s.67

Davulun sesi uzaktan hoş gelir (Yurtbaşı, 2012:682): Davulun sesi uzaktan hoş gelir hemşerim, dedi. BTÜ., s. 363

Davulun sesi uzaktan hoş gelir (Albayrak, 2009: 327): Demek annesinin çokluk dilinden düşürmediğince, davulun sesi uzaktan hoş gelmişti? YD., s. 294

Demir tavında dövülür (Albayrak, 2009: 337): Demiri tavında dövelim! KY., s. 102

Demir tavında dövülür (Yurtbaşı, 2012:689): Demir tavında dövülür. GK., s. 104

Denize düşen yılana sarılır (Yurtbaşı, 2012:690): Denize düşenin yılana sarıldığı gibi, hamala yaş yaş baktı. GK., s. 30

Denize düşen yılana sarılır (Albayrak, 2009: 339): Denize düşmüş, yılana sarılacak haldeydim. YYB., s.83

Derdini söylemeyen derman bulamaz (Aksoy, 1993:107): Derdini söylemeyen derman bulamaz! DE., s.68

Derdini söylemeyen derman bulamaz (Yurtbaşı, 2012:691): Derdini söylemezsen derman bulamayız ki Nilüfer! SM., s.189

Dost acı söyler (Yurtbaşı, 2012:708): Dost acı söyler. ÇKK., s. 94

El karın doyurmaz (Yurtbaşı, 2012:850): El karın doyurmaz. Ü., s.233

El öpmekle ağız kirlenmez (Yurtbaşı, 2012:961): Atalar sözüdür, bilirsin: El öpmekle ağız kirlenmez! KT., s. 308

El öpmeyle ağız kirlenmez (Albayrak, 2009: 401): El öpmeynen ağız kirlenmez. GK., s. 27

Elin ağzı torba değil (Yurtbaşı, 2012:1032): Elin ağzı torba değil ki arkadaş BTÜ., s. 230

Elma köküne düşer (Yurtbaşı, 2012:735): Elma köküne düşer. SBK., s. 284

Gülü seven dikenine de katlanır (Yurtbaşı, 2012:784): Gülü seven dikenine de katlanır teyzeciğim. G., s. 61

Gün doğmadan neler doğar (Albayrak, 2009: 488): Gün doğmadan neler doğar! El K., s. 219

Gün doğmadan neler doğar (Yurtbaşı, 2012:785): Gün doğmadan neler doğar. DE., s.69

Güneş balçıkla sıvanmaz (Yurtbaşı, 2012:786): Güneş balçıkla sıvanmaz. BFV., s. 230

Güzellik karın doyurmaz (Yurtbaşı, 2012:711): Güzellik karın doyurmaz ki. SM., s.151

Herkesin içinde bir aslan yatar (Yurtbaşı, 2012:596): Herkesin içinde bir aslan yatar sözü doğrudur. BFV., s. 275

Horoz ölür gözü çöplükte kalır (Yurtbaşı, 2012:809): Mektep ettim atölyeyi, açtım şu bakkaliyeyi ama horoz ölür gözü çöplükte kalırmış… YYB., s. 151

İte vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır(Albayrak, 2009: 572): İte vurmaktansa ürkütmesi hayırlıdır. M., s.244

İyilik yap, denize at. Balık bilmezse Halik bilir (Yurtbaşı, 2012:831): İyilik yap, denize at. Balık bilmezse Halik bilir. KT., s. 184

Kan azmaz: Kan azmaz! AI., s.127

Karınca ayaklanmayınca zeval bulmaz (Yurtbaşı, 2012:842): Karınca ayaklanmayınca zeval bulmaz! YYB., s.229

Karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz (Albayrak, 2009: 603): Eee… karınca kanatlanmayınca zeval bulmaz derler. EB., s. 215

Kart kedi fındık faresine düşkün olur: Hani annem hep söylerdi ya: Kart kedi fındık faresine düşkün olur diye? TD., s. 91

Kedinin boğazına ciğer asılmaz (Yurtbaşı, 2012:862): Kedinin boğazına ciğer asmışsın... YD., s. 338

Kedinin boğazına ciğer asılmaz (Yurtbaşı, 2012:862): Kedinin boğazına ciğer asıyordu aceleyle… MM., s.109

Kelin merhemi olsa kendi kullanır (Yurtbaşı, 2012:863): Kelin merhemi olsa kendi kullanır, diye düşünüyordum. S., s.84

Kendi düşen ağlamaz (Yurtbaşı, 2012:865): Kendi düşen ağlamazdı. El K., s. 146

Keskin sirkenin zararı küpünedir (Yurtbaşı, 2012:868): Keskin sirkenin zararı küpüne be! dedi. KT., s. 147

Keskin sirkenin zararı küpünedir (Yurtbaşı, 2012:868): Keskin sirkenin zararı küpünedir. KP., s.11

Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağar (Yurtbaşı, 2012:866): Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağar. VV., s.112

Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağar (Yurtbaşı, 2012:866): Kılda keramet olsa tabakhaneye nur yağardı… G., s. 180

Kızını dövmeyen dizini döver (Yurtbaşı, 2012:878): Hoca efendi, kızını dövmeyen dizini döver. YD., s. 143

Kişinin neresi ağrırsa canı ordadır (Yurtbaşı, 2012:570): Kişinin neresi ağrırsa canı ordadır, derler. KKBK., s. 18

Köprüyü geçene kadar gâvıra dayı denir (Yurtbaşı, 2012:894): Köprüyü geçene kadar gâvıra dayı denir! GK., s. 96

Köprüyü geçene kadar gâvura dayı denir (Yurtbaşı, 2012:894): Köprüyü geçene kadar gavura bile dayı denir oğlum. DK., s. 155

Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez (Yurtbaşı, 2012:898): Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez kızım! derdi. El K., s. 93

Kumarda kaybeden aşkta kazanır (Albayrak, 2009: 667): Kumarda kaybeden aşkta kazanır, beyefendi! MM., s.51

Kurt dumanlı havayı sever (Yurtbaşı, 2012:902): Kurt dumanlı havayı sever kızım! EB., s. 119

Lafla peynir gemisi yürümez (Aksoy, 1993:174): İyi ama, lafla peynir gemisi yürümez ki… DK., s. 42

Lafla peynir gemisi yürümez (Yurtbaşı, 2012:912): Lafla peynir gemisi yürümez. KT., s. 47

Minareyi çalan kılıfını hazırlar (Yurtbaşı, 2012:926): Minareyi çalan kılıfını hazırlar! DK., s.254

Minareyi çalan kılıfını hazırlar (Yurtbaşı, 2012:926): Topal, minareyi çalmadan kılıfını hazırladığı için, bu işe ağadan yok daha şaşmış görünerek, 'Ben biliyor muydum ki, ağa? cevabını vermişti. KT., s. 180

Nesil azmaz, insan nesline çeker (Yurtbaşı, 2012:610): Nesil azmaz. İnsan nesline çeker… ÇKK., s. 23

Ot kökünün üstünde göverir (Aksoy, 1993:182): Ot kökünün üstünde göverir. SBK., s. 284

Ot kökünün üstünde göverir (Yurtbaşı, 2012:777): Ot kökünün üstünde göverirdi. DE., s.62

Öfke baldan tatlıdır (Yurtbaşı, 2012:953): Öfke baldan tatlıdır... K., s. 187

Öküz ölmekle ortaklık ayrılmaz (Yurtbaşı, 2012:950): Öküz ölmeknen ortaklık ayrılmaz. GK., s. 332

Parayı veren düdüğü çalar (Aksoy, 1993:186): Parayı veren düdüğü çalar. M., s.37

Parayı veren düdüğü çalar (Yurtbaşı, 2012:966): Sağımdaki, "Parayı veren düdüğü çalar oğlum!" diye elime vurdu. ÇKK., s. 76

Sabredenin koyununu kurt yemez: Sabredenin koyununu kurt yemezmiş! BTÜ.,s.39

Sinek küçük ama mide bulandırır (Yurtbaşı, 2012:996): Sinek küçük ama mide bulandırır. Ü., s. 116

Sinek pis değil, mide bulandırır (Albayrak, 2009: 790): Olur a, sinek pis değil, mide bulandırırdı. VV., s.191

Son pişmanlık akça etmez: Son pişmanlık akça etmez Şehvar. Ü., s.233

Suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez (Yurtbaşı, 2012:982): E kızım, suç samur kürk olsa kimse sırtına giymez derler! BFV., s. 204

Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer (Yurtbaşı, 2012:1009): İl başkanının yoğurdu değil, dondurmayı bile üfleyerek yemesi partiyi katırın kuyruğu gibi, ne uzatıp ne de kısaltırdı. Ü., s.205

Teşbihte hata olmaz (Yurtbaşı, 2012:1028): Teşbihte hata olmaz! EB., s. 200

Uzaktan davulun sesi hoş gelir (Yurtbaşı, 2012:682): Uzaktan davulun sesi hoş gelir. El K., s. 201

Yağını biberini hesap eden paça yiyemez (Yurtbaşı, 2012:963): Yağını biberini hesap edersen paça yiyemezsin! ÇKK., s. 31

Yarası olan gocunur (Yurtbaşı, 2012:1062): Yarası olmayan gocunmaz! MM., s.23

Yemeyenin malını yerler (Yurtbaşı, 2012:1074): Yemeyenin malını yerler! EB., s. 75

Yemeyenin malını yerler (Albayrak, 2009: 885): Yemeyenin malını yerler. KY., s. 99

Yerin kulağı var (Yurtbaşı, 2012:898): Şüphelenmiyorum ama, yerin kulağı var oğlum! SÇ., s. 184

Yerin kulağı var (Albayrak, 2009: 888): Yerin kulağı var evladım. SM., s.169

Yerin kulağı var (Yurtbaşı, 2012:898): Yerin kulağı var. G., s. 35

Yıl uğursuzun (Aksoy, 1993:213): Doğrusu kimse ihtimal vermiyordu Nuran dururken ama belli de olmazdı, yıl uğursuzundu. SBK., s. 128

Yılan bile su vereni sokmaz: Yılan bile su vereni sokmazmış. MM., s.9

Zaruretler haram şeyleri mubah kılar (Albayrak, 2009: 912): Ne demiş adam, zaruretler haram şeyleri mubah kılar, demiş. G., s. 54

4. DEYİMLER

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bundan dolayı da, yöresel söyleyiş özellikleri dışında deyimi oluşturan sözlerin yeri pek değişmez. Deyim, birden fazla söz ya da söz öbeğinin oluşturduğu ya cümledir ya da söz öbeğidir. (Parlatır, 2012:1) Bu yapısal durum çerçevesinde deyimler, en az iki kelimeden oluşmaktadır. Deyimlerin oluşmasında, sözlerin gerçek anlamlarının dışında farklı bir anlam taşımaları gerekmektedir. Deyimler kolaylıkla çekime girebildiği için fiil çekimleri ve zaman unsuru oldukça genişrtir. Bu yönüyle de atasözünden belirgin bir farkı ortaya çıkmış olur. (Parlatır, 2012:2)

4.1. KAVRAM BAKIMINDAN

4.1.1. Alay Ve Eğlenme Maksadıyla Yapılan Deyimler

4.1.1.1. Tasviri Olup Fiil Karakteri Taşımadan Kullanılanlar

Afili: Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

Akıldan yaya: Şimdi hâlâ akıldan yaya, akıl hastanelerinden birinde, iki taşı birbirine vurarak ve "Aliii, Ali" diye inler durur. TD., s. 23

Bayat yemek: Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

Burnu Kafdağı'nda: Kadının burnu Kafdağı'nda. EB., s. 71

Buz üstünde yazı: Buz üstünde yazı... (anlamsız, resmi olmayan) diyecek. YD., s. 275

Canciğer: İlk zamanlar canciğerdiler. ÇKK., s. 71

Çaçaron: Çaçaron kadın, kocasının şerrinden bucak bucak kaçırmış kadın, çığlığı basıverirse? EB., s. 72

Evlere şenlik: Ayyy…evlere şenlik… MM., s.216

Kalantor: "Kodaman"dı bu, sağlama kodaman, kalantor! MM., s.18

Kırk gün günahkar, bir gün tövbekar: Kırk gün günahkar, bir gün tövbekar! K., s. 95

Kodaman: "Kodaman" besmele görmüş şeytan gibi, "Ne onu ne de onu!" dedi. MM., s.14; "Kodaman" bir şeyler sezmişti. MM., s.5; "Kodaman"dı bu, sağlama kodaman, kalantor! MM., s.18

Kurdun biri: O da kurdun biriydi, bu işlerde sadece kulağının ardı kalmış ihtimal. KKBK., s. 36

Matah: Şah iken şahbaz olmuş matah! HÇ., s. 15

Saçı uzun, aklı kısa: Kadın, nerden bakılsa "bir kadın"dı işte. Saçı uzun, aklı kısa. M., s.5

Yalı kazığı: Yalı kazığı gibi değil mi? KKBK., s. 43

4.1.1.2. Bir Hüküm İfade Edip Atasözü Değerine Ulaşanlar

Atı alan Üsküdar'ı geçti: Atı alan Üsküdar'ı geçti amca, sen ne söylüyorsun? diyecekti, kendini tuttu. SM., s.97

Bir varmış bir yokmuş : Bir varmış bir yokmuş olmadı mı? El K., s. 336

Eşeğin büyüğü ahırdan çıkıyor: Eşeğin büyüğü ahırdan çıkıyor. MM., s.36

Gavur aklı, it aklı: Gavur aklı, it aklı! desinler. EVO., s. 13

Geldiğin yer toprak, gideceğin yer gene toprak: Geldiğin yer toprak, gideceğin yer gene toprak. EVO., s. 75

Gene kulağına kurşun mu aktı?: Gene kulağına kurşun mu aktı?(kulağı duymamak) MM., s.198

İçiniz ister de dışınız bırakmaz: Hadi hadi, ağız yapıp durma. İçiniz ister de dışınız bırakmaz. SM., s.65

Keyfi beyde yok: Kızına gelince, onun keyfi beyde yoktu. El K., s. 349

Üsküdar'da sabah oldu: Uyan oğlum uyan…Üsküdar'da sabah oldu! SBK., s. 204

Şah iken şahbaz olmuş: Şah iken şahbaz olmuş matah! HÇ., s. 15

Yağız itin sonu uyuzluk: Yağız itin sonu uyuzluk! EVO., s. 74

4.1.1.3. Fiilin Hakim Olduğu Deyimler

Aklı hükmetmek: Aklı böyle hükmetmiştir… EB., s. 115

Aklına turp sıkmak: Ayşe hırslı hırslı, "o kadının kızını sevenin aklına turp sıkayım,"dedi. EB., s. 219

Başıma tüy dikmek: Başıma tüy mü dikecekler?(başı göğe ermek) EVO., s. 445

Kuyruğunu tramvay tepelemek: Arslandır ya, kuyruğunu tramvay depelemiş bes! KP., s. 11

Malını bilmek: Malını iyi bilirdi o. EVO., s. 261

4.1.2. Hikaye Deyimleri

4.1.2.1. Tasviri Mahiyette Olanlar

Demokles'in kılıcı gibi: Elinde el yazınla yazılmış mektup, Demokles'in kılıcı gibi her an tepende. Ü., s.167

Eşeğin büyüğü ahırda: Eşeğin büyüğü ahırda!(tehlike yakında) HÇ., s. 342

Gelinlik kızı varmış, aç kurtlar kapacakmış: Gelinlik kızı varmış, aç kurtlar kapacakmış. EVO., s. 292

4.1.2.2. Dua Mahiyetinde Olanlar

Bir yastıkta kocamak: Bir yastıkta kocayacaklardı. YYB., s.242

4.1.2.3. Hitap Olarak Kullanılanlar

Ayol: O ne yenmez yutulmaz şey öyle ayol! MM., s.216

Dünya ahret hemşirem olsun: Bir hanımı var, dünya ahret hemşirem olsun, eteğinde namaz kıl! YYB., s.171

Haspa: Bak sen haspaya. OKGK., s. 20

Ulan: Ulan Nedim, buna bu kadar yüz verme, başımıza çıkar , bir oyun getirir başımıza dedim, sonunda... KT., s. 198; Ulan senin tırnağın taşa çarpsa, burda benim ciğerim sızlar! El K., s. 77; Ulan, ağızlarında mercimek ıslanmıyor be! YYB., s.188

4.1.2.4. Üzüntüyü,Eseflenmeyi İfade Edenler

Gözü arkada kalmak: Gözümüz arkamızda kalacak. EVO., s. 173

4.1.2.5. Konuşmayı Devam Ettirmek Amacıyla Kullanılanlar

Gel zaman git zaman: Gel zaman git zaman, Hasibe, akıl hastanesine düşen anasından kalanları sattı savdı, Ali'nin boğazına geçirdi. TD., s. 23

4.1.3. Tasvir Niteliğindeki Deyimler

4.1.3.1. Tasviri Olanlar

Acem palası gibi: Acem palası gibi iki yanı kesme. GK., s. 226

Afili: Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

Ağzı kara: O ne ağzı karadır o! VV., s.390

Ağzı var dili yok: Ne istedin ağzı var dili yok tabaktaaan! SBK., s. 72

Ahmakıslatan: Ahmakıslatan dedikleri... VV., s.359

Anayı kızdan ayıran: Anayı kızdan ayıran seni! (para) VV., s.1VV., s.15

Aştan çıkan nane çöpü: Aştan çıkan nane çöpü,(her şeye karışan) yine karıştın mı? AI., s.221

Ateş pahası: Her şeyler ateş pahası. ÇKK., s. 70

Batan geminin malları: Burdaaa, batan geminin malları burdaaa! BFV., s. 107

Bayat yemek: Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

Beşik kertmesi: Ablamın da beşik kertmesi… OKGK., s. 14

Bitirim: Bitirimlikten elini eteğini çekmiş, evine kapanmıştı. TD., s. 14

Boyacının küpü: Boyacının küpü, sok sok çıkar.(çok kolay) EVO., s. 445

Delifişek: Üstelik annem, yakın akrabalar bildik gördük, daha çok da kız anaları, henüz ağzımın süt koktuğunu, bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı. AI., s.22

Dilli düdük: Keyifliyse dilli düdük gibi… GK., s. 310

Dut yemiş bülbül gibi: Dut yemiş bülbül gibi oturulmaz burda. ÇKK., s. 18

Dürüst ayakkabı: Dürüst ayakkabı olsa… (namuslu insan) AI., s.177

Eli bayraklı: Ya dişli, eli bayraklının biri çıkarsa? El K., s. 125

Hinoğluhin: Çünkü Kebapçı Tahsin de hinoğluhinin biriydi. KT., s. 38

İlik gibi: İlik gibi karıydı! EB., s. 194

İstanbul kazan ben kepçe: Artık İstanbul kazan ben kepçe, sabahlardan akşamlara dek sürt Allah kerim! YYB., s.81

Karayağız: Köylerden kente tozlu yollar gibi uzanan toprak yollardan karayağız ameleleri mandepsiye bastırıp, üçkâğıt dümeniyle soyup soğana çevirmek ondaydı. KY., s. 2

Karun gibi zengin: Deyyus, Karun gibi zengin oldu be! SÇ., s. 207

Kaşık düşmanı: Ne o kaşık düşmanı? G., s. 179

Kaymaklı ekmek kadayıfı: Hele paralı kadın Sema gibi olursa, kaymaklı ekmek kadayıfı demekti. Ü., s.215

Kente tozlu yollar gibi: Köylerden kente tozlu yollar gibi uzanan toprak yollardan karayağız ameleleri mandepsiye bastırıp, üçkâğıt dümeniyle soyup soğana çevirmek ondaydı. KY., s. 2

Koynu bitli: Koynu bitli… G., s. 24

Malın gözü: O Aliye Ana zaten malın gözü, dedi. El K., s. 214

Mangal kadar yürek: Avratta mangal kadar yürek olmalı! KT., s. 260

Medeniyet yuları: Boynuna on paralık bir medeniyet yuları geçirdi diye adam mı oldu? KT., s. 6

Ömür: Yorgi'nin dayak yeyişini seyretmek ömürdü. BE., s.84

Ömür törpüsü: Ömür törpüsü, ömür! AI., s.75

Serçe solutan: Dışarda terleten, serçe solutan bir sıcak kaplamıştı kasabayı. K., s. 113

Terbiye fukarası: Terbiye fukarası... KKBK., s. 79

Yalı kazığı gibi: Yalı kazığı gibi değil mi? KKBK., s. 43

Zampara: Ya önünü keserler de, "O zamparana söyle, mahalleden ayağını kessin, sonra fena olur!" filan derlerse? El K., s. 247

4.1.3.2. Fiilin Hakim Olduğu Deyimler

Aç kurt gibi atılmak: Gelinin üstüne aç kurt gibi atılır. ÖE., s.40

Adı gibi bilmek: Adım gibi biliyorum yalan olduğunu… K., s. 44

Allah'ın binasını yıkmak: Allah'ın binasını yıkamam!(çocuk düşürmek) dedi. G., s. 217

Arpacı kumrusu gibi düşünmek: Sen burada arpacı kumrusu gibi düşün. KT., s. 35

Ateş saçmak: Osman beyse ateş saçıyordu.(çok sinirlenmek) AI., s.111

Bardağa dök iç: Bardağa dök iç! (çok güzel kadın) BTÜ., s. 13

Boğaz tokluğuna it gibi çalışmak: Boğaz tokluğuna it gibi çalışmak. EVO., s. 66

Bülbül kesilmek: Ameliyattan sonra bülbül kesildi. SM., s.155

Çil yavrusu gibi dağılmak: Kadınlar çil yavrusu gibi dağıldılar. SM., s.171

Çöplenmek: Çöplenmek için, değil mi namussuz? El K., s. 127

Dönülmez yolculuğa çıkmak: Annem artık bir daha dönülmez yolculuğa çıktı. KY., s. 189

Eteklemek: Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüzgeri etmişler bile, neler de neler anlatmıyorlardı bu sokaklar üzerine. YD., s.5

İt atar gibi atmak: Seni boşayıp it atar gibi atmazsam bana da Bitirim Leyla demesinler! TD., s. 7

İt ayağı yemiş gibi dolaşmak: Gece yarılarına kadar it ayağı yemiş gibi dolaştım desene. Suçlu., s. 133

Kabak çiçeği gibi açılmak: Vay anasını, karısı içeri düşeli daha birkaç gün olmuştu, demek kabak çiçeği gibi açılmışlardı da hovarda alıyordu? TD., s. 79

Kazık gibi dikilmek: Dikilme kazık gibi! MM., s.97

Kedi kesilmek: Babasının yanında kedi kesilen oğlan, dükkan gerisinin alaca loşluğunda cesaretlenmiş, kolunu tutuvermişti. G., s. 103

Kurt gibi kemirmek: Açmamıştı ama, sevinç içini kurt gibi kemiriyordu. DE., s.137

Kurumuş kurumuş kabuğuna yapışmış: Adam kurumuş kurumuş kabuğuna yapışmıştı. KKBK., s. 310

Pirelenmek: Mazhar pirelendi. El K., s. 138

Sahte beşlik gibi bozmak: Sahte beşlik gibi bozuverirdim.(küçük düşürmek) EVO., s. 84

Sakız gibi yapışmak: Oğluma sakız gibi yapıştı. EVO., s. 104

Su gibi içmek: Allahıma inkar edeyim, su gibi içerim o motorları! BTÜ., s. 27

Taban tepmek: Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüzgeri etmişler bile, neler de neler

anlatmıyorlardı bu sokaklar üzerine. YD., s.5

4.1.4. Mübalağa Deyimleri

4.1.4.1. Tasviri Mahiyette Olanlar

Ağzından yağ bal akmak: Başladı mı anlatmaya ağzından sanki yağ bal akıyor. KKBK., s. 20

Bal dök yala: Bal dök yala yerlere, tertemiz. YK., s.30; Bal dök yala! G., s. 41

Bardaklardan boşanırcasına yağmur yağmak: Bardaklardan boşanırcasına yağmur yağıyordu. EVO., s. 442

Bin dereden bin su getirmek: Bin dereden bin su getirdi YüzKarası, s.87

Bin dereden bir su getirmek: Bin dereden bir su getirip Zülfikar Bey'in yanında çalışmasını istemesi. DK., s. 125

Dünya kadar para vermek: Bu fasulyelere dünya kadar para verildi, dura dura kurtlanmış. M., s.199

Dünyalar benim oldu: Dünyalar benim olduğu halde: "Sana ne?" AI., s.152

Dünyalar onun olmuştu: Arkadaşını atölye kapısında görünce, dünyalar onun olmuştu. DE., s.231

Dünyayı zindan etmek: Adama zindan ediyordu dünyayı. BFV., s. 176

Ünü yedi düveli tutmak: Bak, ünüm yedi düveli nasıl tutmuş. 151

4.1.4.2. Küçümseme,Tahkir ve İhtar Unsurlarını İçine Alanlar

Ağza sakız olmak: Zaten dokumacıların ağzına sakız olmuş. M., s.204

Ağzıyla kuş tutsa: Böyleleri ağızlarıyla kuş tutsalar mangır etmezler yanımda. YYB., s.114

Benden, Allah'tan korkar gibi korkar: Benden, Allah'tan korkar gibi korkardı. Suçlu., s. 139

Gönül indirmek: Ama seninki gidip de bir işçi kızına gönül indirmedi. C., s.129

Kulp takmak: Ama kadıncağıza kulp takmaya kalkarsanız, hayır, sizinle beraber değilim! El K., s. 148

4.1.5. Dua Deyimleri

4.1.5.1. Nezaket Ve İltifat Unsurlarının Hakim Olduğu Dua Deyimleri

Aklınla bin yaşa: Aklınla bin yaşa kız. El K., s. 51; Aklınla bin yaşa… DE., s.81

Allah afiyet versin: Allah afiyet versin… demiştim. BFV., s. 254

Allah atını eşkin, dilini keskin eylesin: Allah atını eşkin, dilini keskin eylesin! Ü., s.189

Allah atını eşkin, ekmeğini pişkin etsin: Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ! Ü., s.244

Allah beterinden saklasın: Allah beterinden saklasın. El K., s. 223

Allah bin bereket versin: Allah bin bereket versin! YYB., s.135

Allah bin bir bereket versin: Allah bin bir bereket versin. TD., s. 100

Allah birbirinize mübarek etsin: Allah birbirinize mübarek etsin sizi! Suçlu., s. 118

Allah bize kel versin, tırnak vermesin: Allah bize kel versin, tırnak vermesin! S., s.122

Allah ecir sabrı versin: Allah ecir sabrı versin yavrum. Suçlu., s. 185

Allah gecinden versin: Yarın Allah gecinden versin, gözlerini yumuverse ne yaparsın? AI., s.238; Allah gecinden versin ama… S., s.25; Allah gecinden versin. EVO., s. 219

Allah gönlüne göre versin: Allah gönlüne göre versin. K., s. 39

Allah göstermeye: Artist olacağım derken başına iş açar, ortalığa düşersin Allah göstermeye… ÇKK., s. 94

Allah göstermeye: Herif günlerden beri evi kırmış geçirmişti Allah göstermeye. YD., s. 150

Allah gözyaşı döktürmesin: Allah gözyaşı döktürmesin. Allah kötü gün göstermesin! C., s.82

Allah her tuttuğunuzu altın etsin: Allah her tuttuğunuzu altın etsin. Allah ömrü muazzezlerini müzdat eylesin! HÇ., s.289

Allah kimsenin tekerini ters döndürmesin: Allah kimsenin tekerini ters döndürmesin! TD., s. 110

Allah kimseyi düşürmesin: Hele bir Kara Zeynepler var, Allah kimseyi düşürmesin! ÇKK., s. 99

Allah kötü gün göstermesin: Allah gözyaşı döktürmesin. Allah kötü gün göstermesin! C., s.82

Allah muinin olsun: Allah muinin olsun oğlum. Suçlu., s. 234

Allah ömrü muazzezlerini müjdat eylesin: Allah razı olsun, Allah ömrü muazzezlerini müjdat eylesin! El K., s. 33

Allah ömrü muazzezlerini müzdat eylesin: Allah her tuttuğunuzu altın etsin. Allah ömrü muazzezlerini müzdat eylesin! HÇ., s.289

Allah razı olsun :Allah razı olsun, Allah ömrü muazzezlerini müjdat eylesin! El K., s. 33

Allah sana uzun ömürler virsin: Allah sana uzun ömürler virsin, amin! KKBK., s. 103

Allah senden razı olsun: Allah senden razı olsun kardaş. BTÜ., s. 275

Allah seni iki cihanda aziz etsin: Allah razı olsun: Allah razı olsun, Allah seni iki cihanda aziz etsin yavrum. El K., s. 282; Allah seni iki cihanda aziz etsin. S., s.38

Allah seni kem gözlerden saklasın: Allah seni kem gözlerden saklasın! Ü., s.198

Allah sizi mesut etsin: Allah sizi mesut etsin! El K., s. 24

Allah taksiratımızı affetsin: Allah taksiratımızı affetsin! KT., s. 139

Allah taksiratını affetsin: Allah gene taksiratını affetsin. Suçlu., s. 266

Allah taş deyi tuttuğunu altın etsin: Allah taş deyi tuttuğunu altın etsin! YYB., s.132

Allah üzerlerinden gölgesini eksik etmesin: Allah üzerlerinden gölgesini eksik etmesindi. YD., s.19

Allah yokluğunu vermesin: Allah yokluğunu vermesin! K., s. 181

Allah yokluklarını vermesin: Gene Allah yokluklarını vermesin! EB., s. 85

Allah yolunu açık etsin: Yaran kapansın, sonra Allah yolunu açık etsin… K., s. 47

Bir yerine bin versin Allah: Bir yerine bin versin Allah de! HÇ., s.228

Boğaz ola: Boğaz ola! GK., s. 19

Boğazınız olsun: Boğazınız olsun! BTÜ., s. 222

Canının bülbülü sağ olsun: Senin canının bülbülü sağ olsun! BTÜ., s. 248

Diline sağlık: Ha şöyle, diline sağlık… El K., s. 127; Diline sağlık oğluuum… Ü., s.207; Diline sağlık yavrum. Suçlu., s. 265

Dünyada mekân ahrette iman: Dünyada mekân ahrette iman! EVO., s. 2

Elden ayaktan düşürmesin: Elden ayaktan düşürmesin. EVO., s. 74

Ellerin dert görmesin: Ellerin dert görmesin! TD., s. 120; Ellerin dert görmesin! AI., s.247

Gözün kör olmaya: Bağırma kız gözün kör olmaya, bağırma! EB., s.225

Güzel Allahım sen yüzüme bak: Allahım, güzel Allahım… Sen yüzüme bak!(iyi hale gelmek) YYB., s.27

Kesene Halil İbrahim bereketi versin: Kesene Halil İbrahim bereketi versin.. HÇ., s.225

Mekânı cennet olsun, nur içinde yatsın: Mekânı cennet olsun, nur içinde yatsın, kendi yok Allahı var. EVO., s. 79

Mekânı cennet olsun: Mekânı cennet olsun. AI., s.202

Nur içinde yatasıca: Her şeyin iyisini, güzelini, hoşunu, nadidesini öğretti bana nur içinde yatasıca. AI., s.201

Ölülerinin canına değsin: Ölülerinin canına değsin. BTÜ., s. 285

Taş diye tuttuğu altın olsun: Evlatçığım, taş diye tuttuğu altın olsun, anneciğim anneciğim diye etrafımda pervane olurdu. El K., s. 125

4.1.5.2. Yemin Mahiyetinde Olan Dua Deyimleri

Anam avradım olsun: Anam avradım olsun bütün Türkiye'yi bölge bölge, il il, ilçe ilçe dolaşır kes Allah kes yaparım. Ü., s.232; Anam avradım olsun müfettişlere bi fıs geçtim mi… S., s.77

Babam kocam olsun: Babam kocam olsun, yaklaşanı delik deşik ederim! TD., s. 19

Gözlerim çıksın ki: Yirmi diye yalan attımdı sana, gözlerim çıksın ki ha! YYB., s.172

Gözünün yağını yemek: Amma Emniyet Müdürü, gözümün yağını yesin. MM., s.97

İki gözüm avuçlarıma aksın: İnan bana., yalan söylüyorsam iki gözüm avuçlarıma aksın! SÇ., s. 231

4.1.5.3. İstihza Yollu Söylenen Veya Dalkavukluk Çeşnisi İle Bulunan Deyimler

Allah beni aranızdan almalı: Allah beni aranızdan almalı ki ben de rahat etmeliyim, siz de! EB., s. 16

Allah canını almıya: Allah canını almıya. GK., s. 230

Allah gene de işini yokuşa vurmasın: Allah gene de işini yokuşa vurmasın. Suçlu., s. 265

Allah seni başımızdan eksik etmesin: Allah seni başımızdan eksik etmesin!'lerin daniskasını alıyor. Ü., s.246

Allah size kel versin de tırnak vermesin: Allah size kel versin de tırnak vermesin… DE., s.56

Canı sağ olsun: Servisin kulağı delik, geveze memurların canı sağ olsun! EB., s. 65

Gözümüz yok, Allah versin: Gözümüz yok, Allah versin! EVO., s. 51

Güllerin de yarılmasın: Güllerin de yarılmasın…(keyiflenmek) Zamanında biz de senin gibiydik amma, ne fayda? Ü., s.208

Mübarek olsun, gözümüz yok: Ayla, " Mübarek olsun kızım, gözümüz yok,"dedi. EB., s. 28

4.1.5.4. Allah'a Şükür Anlamında Yapılan Deyimler

Allah devlete, millete zeval vermesin: Allah devlete, millete zeval vermesin beyim. S., s.19

Allah dövletimize zeval virmesin: Allah dövletimize zeval virmesin… S., s.56

Allah kerim: Allah kerimdi. AI., s.21; Artık İstanbul kazan ben kepçe, sabahlardan akşamlara dek sürt Allah kerim! YYB., s.81

Allah vermeye : Maazallah gizli bir hastalığı ya da annesinden saklı derdi varsa o zaman kadıncağız aklını kaldırır Allah vermeye! KY., s. 79; Allah vermeye! ÇKK., s. 89

Allah vermiye: Şap gibi yanarız Allah vermiye! VV., s.128

Allahımıza kurban olayım: Allahımıza kurban oluyum... BTÜ., s. 282

Çiğ yumurtaya can veren Allah: Çiğ yumurtaya can veren Allah. DK., s. 90

Şükür : Şükür bugüne kadar ne kimsenin başını ağrıttım, ne de kendi başım ağrıdı. MM., s.11

4.1.5.5. Büyü,Tılsım Bozmak veya Yapmak İçin Kullanılan Deyimler

Ağzınızla yel alsın : Ağzınızla yel alsın. BFV., s. 202

Allah yazdıysa bozsun: Allah yazdıysa bozsun. 72.K., s.76; Allah yazdıysa bozsun. YYB., s.175; Allah yazdıysa bozsun. AY., s. 119; Allah yazdıysa bozsundu. YYB., s.215

Şeytan kulağına kurşun: Bu gece şeytan kulağına kurşun dedim, hiç uyanmadı. YYB., s.49

4.1.6. İltifat,Dalkavukluk,Yaltaklanma Ve Sevgi Deyimleri

4.1.6.1. Sevgiliyi Veya Yaltaklık Edileni Tasvir İçin Kullanılanlar

Dilini dişini yediğim : Hoş bulduk dilini dişini yediğim.. GK., s. 307

Eline su dökememek: Sen o aslanlar gibi adamın eline su dökemezsin su! MM., s.280

4.1.6.2. Sevilen Veya Yaranılmak İstenen Şahsa Söylenen,Fiilin Hakim Olduğu Deyimler

Dünyalara bile değişmemek: Ayıp ettiniz ama, ben sizi değil ona, dünyalara bile değişebilir miyim hiç? DK., s.201

Gözümün yağını yesin: Bana varsın, gözümün yağını yesin! C., s.10

Gözünü sevdiğim: Amma peygamber efendimiz, gözünü sevdiğim, yalınayak başı kabak koşacak. GK., s. 173

4.1.6.3. Aşırı Bir Alçakgönüllülük Veya Kendini Küçültmekle Yapılan Dalkavukluklar,Yalvarmalar,Dua Mahiyetinde Olanlar

Allah aşkına:Allah aşkına ağzınızı hayra açın! YD., s.10

Allahaşkına: Allahaşkına yavaş söyle anne, etraftan kulak kabartıyorlar. El K., s. 105

4.1.7. Beddualar

4.1.7.1. Uzuvlar Üzerine Yapılan Beddualar

Ağzın batsın: Ağzın batsın! G., s. 100

Allah ateş etsin, ciğerine bassın: Kim çaldıysa Allah ateş etsin, ciğerine bassın! KKBK., s. 191

Allah boyunu bosunu teneşirlere getirsin: Allah kahretsin seni Osman gibi, Allah boyunu bosunu teneşirlere getirsin lanet herif! AI., s.75

Allah gözünü doyursun: Allah gözünü doyursun. SM., s.161

Allah iftiracıların boynunu altında kosun: Allah iftiracıların boynunu altında kosuun! Ü., s.187

Allah iki cihanda yüzünüzü kara etsin: Allah iki cihanda yüzünüzü kara etsin inşallaaah! KT., s. 331

Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün: Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün. Allah belanı versin! Cami kapılarından avuç aç. Emeklerim gözlerine dizlerine dursun. Allah kahhar ismiyle kahretsin!.. El K., s. 76

Anasının donu başına: Senin uğruna ölmeyenin anasının donu başına be! VV., s. 45

Başında parçalansın: Dükkanı başında parçalansın. BE., s.85; Ne diyecek, başında parçalansın, dedi. El K., s. 185; Yemeğin başında parçalansın, defol! El K., s. 30

Başlarına taşlar yağdır güzel Allahım: Allahım, Allahım, ver şunların cezasını, başlarına taşlar yağdır güzel Allahım!!! KT., s. 331

Boynu altında kalsın: Boynu altında kalsın. EVO., s. 118

Boynu kopsun: Yerin dibine gir boynun kopsun. YYB., s.10; "Boynu kopsun," dedi. EB., s. 49

Boyu bosu devrilesice: Boyu bosu devrilesice, iki gözü kör olasıca seni! EK., s.32

Boyun devrile: Boyun devrile dedi. BTÜ., s. 33

Boyun posun devrilsin: Boyun posun devrilsin inşallah! El K., s. 76

Cami kapılarından avuç aç: Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün. Allah belanı versin! Cami kapılarından avuç aç. Emeklerim gözlerine dizlerine dursun. Allah kahhar ismiyle kahretsin!.. El K., s. 76

Ciğerime yapışsın: Var da vermiyorsam ciğerime yapışsın! SBK., s. 34

Emeklerim gözlerine dizlerine dursun: Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün. Allah belanı versin! Cami kapılarından avuç aç. Emeklerim gözlerine dizlerine dursun. Allah kahhar ismiyle kahretsin!.. El K., s. 76

En iyisinin boynu altında kalsın: En iyisinin boynu altında kalsın! KT., s. 181

Gövdesi teneşire gelesice: Gövdesi teneşire gelesice. G., s. 23

Gözleri çıksın: Gözleri çıksın. GK., s. 245

Gözlerim çıksın: Yirmi diye yalan attımdı sana, gözlerim çıksın ki ha! YYB., s.172

Gözlerini toprak doyurasıcalar: Gözlerini toprak doyurasıcalar… EK., s.50

Gözlerinin ışığı sönesice: Kız Elmas, gözlerinin ışığı sönesice, ne cehennemdesin? KKBK., s. 7

Gözü çıkasıca: Hacer, "Gözü çıkasıca,"dedi. ÇKK., s. 95

Gözü çıkasıca: Gözü çıkasıca seni. AI., s.71

Gözü çıksın: Gözü çıksın yokluğun! EVO., s.79; Gözü çıksın! KY., s. 77; Hey zaman, gözün çıksın zaman, lanet olsun, lanetler olsun. YYB., s.114

Gözü kör olsun: Gözü kör olsun. YYB., s.224

Gözüme dizime durur: Gözüme dizime durur şerefsizim. MM., s.9

Gözüne dizine durur: Gözüne dizine durur insanın! SM., s.147

Günahı boynuna: Günahı boynuna, sağlam ayakkabı değil o! KT., s. 125

Günahı da, vebali de benim boynuma:Giri günahı da, vebali de benim boynuma! DK., s.44

İki gözü kör olasıca: Boyu bosu devrilesice, iki gözü kör olasıca seni! EK., s.32

İki gözünün ışığı sönesice: İki gözünün ışığı sönesice, lanet! SBK., s. 75

İki yüzü iki cihanda kara olasıca: İki yüzü iki cihanda kara olasıca, demek herifime de böyle böyle diyor ki, herif benden yüz çeviriyor… MM., s.106; İki yüzü iki cihanda kara olasıca, demek herifime de böyle böyle diyor ki, herif benden yüz çeviriyor… MM., s.106

Kınayanın başına versin Allah: Bizi kınayanın başına versin Allah, onlar, bizden beş beter etsin. BFV., s. 33

Öküz kırsın gözünün kirişini: Öküz kırsın gözünün kirişini... SÇ., s. 190

Tırnaklarına köpek sıçsın: Tırnağına köpek sıçsındı en iyisinin. DK., s. 127; Tırnaklarına köpek sıçsın. El K., s. 285

Yaşı batsın, boyu devrilsin: Yaşı batsın, boyu devrilsin! EB., s. 252

Yüzü yüzülsün : Erkek evlat mı, heves edenin yüzü yüzülsün. EVO., s. 362

Yüzün iki cihanda kara ola :Yüzün iki cihanda kara ola e mi? EVO., s. 187

4.1.7.2. Soyut Anlam Taşıyanlar

Allah belanı versin, yağlı kurşunlara gel: Allah belanı versin, yağlı kurşunlara gel! HÇ., s.297

Allah belanı versin: Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün. Allah belanı versin! Cami kapılarından avuç aç. Emeklerim gözlerine dizlerine dursun. Allah kahhar ismiyle kahretsin!.. El K., s. 76

Allah kahhar ismiyle kahretsin: Allah iki gözünü kör etsin, sürüm sürüm süründürsün. Allah belanı versin! Cami kapılarından avuç aç. Emeklerim gözlerine dizlerine dursun. Allah kahhar ismiyle kahretsin!.. El K., s. 76

Allah kahretsin: Allah kahretsin seni Osman gibi, Allah boyunu bosunu teneşirlere getirsin lanet herif! AI., s.75

Beş beter etsin: Bizi kınayanın başına versin Allah, onlar, bizden beş beter etsin. BFV., s. 33

Doğurmaz olaydın: Doğurmaz olaydın! K., s. 29

Evin dört duvarı içinde kararıp kalsın: Karısına gelince, "Rezil olduğu bu mahalleden çıkmayalım ki, kahveye mahveye yüzü olmasın namussuzun, evin dört duvarı içinde kararıp kalsın! EB., s. 234

Huyum kurusun: Huyum kurusun, bir yere gidildi mi, illa ki hesabı ben görmeliyim. YYB., s.136

Lanet olsun, lanetler olsun: Hey zaman, gözün çıksın zaman, lanet olsun, lanetler olsun. YYB., s.114

Türemeyesice: Git bak şu türemeyesiceye! KKBK., s. 7

Yazıklar olsun: Ağzını burnunu kırmazsam yazıklar olsun bana! AI., s.102

4.1.7.3. Vasıtalı Beddualar

Annen başucuna otursun: Annen başucuna otursun!(ölmek) G., s. 152

Dilim kopaydı da söylemeyeydim: Dilim kopaydı da sana onları söylemeyeydim. AI., s.109

Efendiler cenazeni kaldırsın: Efendiler cenazeni kaldırsın. AI., s.77

Efendiler gelin götürsün: Efendim? Efendiler gelin götürsün! KT., s. 275

Efendiler leşini kaldırsın: Efendiler leşini kaldırsın. SBK., s. 61

Efendiler mezarını kazsın: Efendiler mezarını kazsın. El K., s. 12

Erkeklerin bıyığına köpekler işesin: Erkeklerin bıyığına köpekler işesin. MM., s.255

Kara yere girsin: Ölsün o be abla, gebersin, kara yere girsin! ÖE., s. 42

Köküne iyiden iyiye kibrit suyu dökün: Köküne iyiden iyiye kibrit suyu dökün.Eskici ve Oğulları, s.11

Senin gibi ana yere geçsin: Senin gibi ana yere geçsin! El K., s. 44

Sürüm sürüm sürün: Sürüm sürüm sürün e mi! EK., s.3

Sütüm haram olsun: Babanın kanını yerde korsan sütüm haram olsun. 72.K., s.14

4.1.7.4. Alay Yollu Beddualar

Allahıma inkar edeyim: Allahıma inkar edeyim, su gibi içerim o motorları! BTÜ., s. 27

Allahımı inkar edeyim: Allahımı inkar edeyim, bir görsen, uçkurların çözülür! KT., s. 132

Allah'ın bin bir ismi hakkı için, dağlar taşlar hallaç pamuğu gibi atılır: Allah'ın bin bir ismi hakkı için, dağlar taşlar hallaç pamuğu gibi atılırdı! EK., s.116

4.1.8. İhtar Mahiyetinde Deyimler

4.1.8.1. Tek Kelimeden İbaret Olanlar

Başlarım: Muzaffer, burnundan başlarım ha! dedi. HÇ., s.193

4.1.8.2. Soyut Anlam Taşıyanlar

Allah belanı versin: Hay Allah belanı versin çıfıt! SBK., s. 64

Bu kız kadar taş düşsün başına: Hay bu kız kadar taş düşsün başına, deli! KY., s. 81

Büyük söyleme: Büyük söyleme kardeş. El K., s. 189; Büyük söylemeyin, hiç belli olmaz.! Suçlu., s. 204

Çok oluyorsun ama artık: Çok oluyorsun ama artık! DE., s.101; Çok oluyorsunuz ama artık! El K., s. 84

Dizginlerini çek: Arkadaşlık, dostluk, ahbaplık hatırı için yeğeninin dizginlerini çeksin! SM., s.95

Doğru durun: Biliyorsunuz doğru durun. OKGK., s. 173

Dünyasını zindan ederim: Dünyasını zindan ederim ona be! Ü., s.242

Gelirsem berbat ederim: Şerefsizim, gelirsem berbat ederim! YD., s. 193

Görür gününü: Yarın kokmuş erkekler hakkını avucuna verir, altınlarının üstüne bir güzel oturur, sonra da ardına bir tekme, görür gününü! MM., s.256

Görürsün gününü: Yarın baban kovarsa benim elimde kalır, görürsün gününü! El K., s. 121

Haram zıkkım olsun, yiyeme inşallah: Haram zıkkım olsun, yiyeme inşallah. ÖE., s.95

Sonra fena olur: Ya önünü keserler de, "O zamparana söyle, mahalleden ayağını kessin, sonra fena olur!" filan derlerse? El K., s. 247

Taşını ayıkla: "Gayri bundan ötesinin taşını ayıklasın vali mali!" dedi. MM., s.27

Vazgeç yol yakınken: Demek istediğim şu: Dürdane'nin nişanlısına aklını taktınsa, vazgeç yol yakınken! 32

4.1.8.3. Uzuvlara Dayanılarak Yapılan İhtarlar

Aç gözünü: Aç gözünü. YYB., s.169

Açarsam ağzımı: Ama açarsam ağzımı! YYB., s.99

Açtırma ağzımı: Açtırma ağzımı ha! G., s. 71

Ağzına almasın: Birazdan gelince böyle böyle di, şorda şurda beni ağzına almasın. GK., s. 163

Ağzına biber koymak: Ağzına biber koyarım bir daha duyarsam böyle lafları, dedi. AI., s.108; Abla sinirli sinirli, "Seni anneme söyleyip ağzına biber koydurmazsam…"dedi. G., s. 98

Ağzına sahip ol: Yaymazsın ya, yine de sahip ol ağzına. AI., s.41

Ağzından çıkanı kulağın duysun: Ağzından çıkanı kulağın duysun! KP., s. 19

Ağzını burnunu kırmak: Ağzını burnunu kırmazsam yazıklar olsun bana! AI., s.102

Ağzını hayra aç: Ağzını hayra aç evladım! El K., s. 138; Ağzını hayra aç. K., s. 38; Aman ağzınızı hayra açın Allahaşkına! G., s. 131; Allah aşkına ağzınızı hayra açın! YD., s.10; Ağzını hayra aç. C., s.73

Ağzını sıkı tut: Ben hiç kimselere söylemem boşandığını, sen de ağzını sıkı tut, olmaz mı? El K., s. 181

Ağzını topla: Ağzını topla,dedi. M., s.89

Ağzını yırtmak: Ağzını yırtıveririm sonra… SBK., s. 36

Aklını başına al: Aklını başına al.BE.,s.42

Aklını başına topla: Aklımı başıma toplayıp çenemi tutmalı, devlete millete dua etmeliydim. YYB., s.53

Alnını karışlarım:Her kim ki değil der, alnını karışlarım. YYB., s.169

Anandan emdiğin sütü burnundan fitil fitil getiririm: Ağzımı bir daha açarsam anandan emdiğin sütü burnundan fitil fitil getiririm sonra… YYB., s. 100

Ayağını denk al: Ayağını denk al, ben bugüne bugün Avukat Mazhar Bey'in annesiyim! El K., s. 273; Ayağını denk al. ÇKK., s. 94; Ayağını denk al. KKBK., s. 104; Kocanın kulağını bükmüşler, ayağını denk al! dedi. El K., s. 84

Çeneni tut: Aklımı başıma toplayıp çenemi tutmalı, devlete millete dua etmeliydim. YYB., s.53

Dilini tut: Sonra da sık sık yollayacağım paraları bekle ve dilini tut. Ü., s.281

Dilinin altındakini çıkar: "Dilinin altındakini çıkar da öğrenelim anne!"dedi. EB., s. 12

Elinden geleni ardına koma: Elinden geleni ardına komaz. GK., s. 41

Elinden geleni geri koma: Elinden geleni geri komasındı. Ü., s.206

Elini çabuk tut: Elini çabuk tutmazsan, kimbilir… SM., s. 175

Elinin hamuruyla kadın işine karışma: Git defol, elinin hamuruyla kadın işine karışma! TD., s. 106

Elinin hamuruynan erkek işine karışma: Elinin hamuruynan erkek işine karışma! S., s.68

Ellerinden geleni artlarına koymamak: Misafirleri önünde mahcup düşmemesi için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı. Ü., s.69

Emdiği sütü burnundan getirmek: Alimallah, emdiği sütü burnundan getiririm! El K., s. 126

Gözdağı vermek: Biraz gözdağı verin, gözü yılsın! Suçlu., s. 141

Gözü yılmak: Biraz gözdağı verin, gözü yılsın! Suçlu., s. 141

Gözüme görünme: Derhal terk et evimi, sevgili kocanın yanına git ve bir daha da gözüme görünme. G., s. 124

Gözüne görünme: Gözüne görünme! KT., s. 203

Gözünü aç: Gözünü aç, çütlüğe (çiftlik) hanım olmaya bak, demişti. HÇ., s. 87; Gözünü aç. El K., s. 196

Gözünü dört aç: Dedi ki, Lomen, dedi, gözünü dört aç, dedi. G., s. 116

Gözünü oyarım: Gözünü oyarım senin! GK., s. 220

İşi yokuşa sürmek: Ahmet, işi yokuşa sürme, kaburgan kalınlaşmasın. El K., s. 397
Kulağını bükmek: Kocanın kulağını bükmüşler, ayağını denk al! dedi. El K., s. 84

4.1.8.4. Vasıtalı İhtarlar

Başlarım babanın şarap çanağından: Bak başlarım babanın şarap çanağından! KKBK., s. 165

Dan dun edersen anam avradım olsun: Dan dun edersen anam avradım olsun. EK., s.65

Gösterirdim sana dünyanın kaç bucak olduğunu: Sen benim kaynanam olsan gösterirdim sana dünyanın kaç bucak olduğunu! DE., s.85

Sorayım sana dünyanın kaç bucak olduğunu: Sorim sana dünyanın kaç bucak olduğunu! EVO., s. 361

Üstüne vazife olmayan işe karışma: Üstüne vazife olmayan işe karışma anne! El K., s. 225

4.1.9. Küfür Ve Hakaret Deyimleri

4.1.9.1. Tek Kelime Halinde Olan, İçinde Tasviri, Soyutluk Ve Hafif Bir Şekilde Kıyaslama Unsurları Bulunan Küfür Ve Hakaret Deyimleri

Bitirim: Şayet tek durmak istemez, itliği elden bırakmazsa, Başgardiyan Dürdane'ye geniş yetki vereceğini, hapishane bitirimlere Çingene Pembe, Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz,defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti. TD., s. 13
Cazı: Yürek soğutuyormuş cazı!(cadı) EVO., s. 87

Çıfıt: Hay Allah belanı versin çıfit! SBK., s. 64

Dangalak: Dangalaklar tümen tümen beyim. M., s.47; Ah şimdi onlar olsaydı, olsaydılar da şu dangalak bekçiyi gırgıra alsalardı. M., s.120

Deyyus: Cıva gibiydi deyyus. HÇ., s.244; Anamı bile bellerim deyyus... Ü., s.167; Şuna buna parmak atışıyla milleti kahkahadan kırıp geçiren bu dam son zamanlarda bir hayli çekidüzen vermişti kendine ama, gene de çokluk kantarın topunu kaçırır,

eski günlerin "Lan fırıncı, deyyus fırıncı!"sı oluverirdi. GK., s. 101; Yediği naneye bak deyyusun! Suçlu., s. 113; Sineğin yağını hesap eder, içinden pazarlıklı, "Deyyusun biri"ydi. Ü., s.132

Dürzü: Yer yarılıp da içine girmedi ya dürzü! MM., s.97

Gözüküllü: Gözüküllü değilim ben. KT., s. 46

Hergele: Ne bağırıyorsunuz ulan hergeleler! Arpanız mı fazla geldi? G., s. 182

Kahpe: Ben, kahpe ben, kaltak ben, adamı yüzledim.(yüzüne vurmak) DE., s.259

Kakavan: Tıpkı dayısı kakavan Hasan! M., s.12

Kalantor: Senin anlayacağın bu bavulun sahibi kalantor yanıma geldi. M., s.48

Kaltak: Ben, kahpe ben, kaltak ben, adamı yüzledim.(yüzüne vurmak) DE., s.259

Karı: Parası çok aklı yok bir karı uydurur. YK., s.62; Ayağına gitmekle burnunu büyüttün karının. El K., s. 224

Kartaloz: Nasıl olsa bu kartaloza sonuna dek kavuk sallamayacaktı. VV., s.314

Keriz: Bir yerlerden bir voli vurmuşsa, "Kalkın ulan kerizler!"derdi. DK., s. 49

Kocakarı: Benim kocakarı zamparadır, ağzının tadını bilir! AI., s.200

Kof: Ben kendi kofluğumun farkındayım. VV., s.269

Melun: Vay melun, vay Çıfıt herif. GK., s. 317

Moruk: Elinden iş gelmez, moruk diyordun. YYB., s.174

Namussuz: Üç erkekle iki kadını delik deşik etmiş namussuz. TD., s. 100

Nemrut: Gözlüksüz de ne nemrut oluyordu Yarabbi! Suçlu, s. 6

Pis: Pis Nuran, pas verse de ihtiyarcığın gönlünü hoş ediverse ne olurdu sanki? EB., s. 90

Serseri: Serseri milyoner yeni, yepyeni bir şey öğrenmiş, beyninden vurulmuşa dönmüştü. SM., s.102; Serseri milyonerin gözü, değil ana, dünyayı görmüyordu. SM., s.126; Serseri milyoner bıyık altından gülerek göz kırptı. SM., s.92

Terelelli: Asık yüzlüsü, elinin bir işaretiyle, "Terelelli mi ne?" demek istedi. G., s. 21

Teres: Yasin teresi gitti. HÇ., s. 158

Zampara: Benim kocakarı zamparadır, ağzının tadını bilir! AI., s.200; Zamparalarla kaç sefer bastırdı, kaç sefer kafa göz kırdı lakin avrada dokunamıyor. ÇKK., s. 108

4.1.9.2. Tek Kelime Halinde Olan Fiilî Hakaret Deyimleri

Sırtarmak: Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222; Birkaç kuruş kazanınca babaya sırtarmaya başladı. S., s. 147

Zıbarmak: Gidin zıbarın, dedi. Ü., s.267; Evden erken erken çıkacak, akşamları da herkes yatıp zıbardıktan sonra dönecekti. EB., s. 27

4.1.9.3. Birden Fazla Kelimeli Fiilî Hakaret Deyimleri

Aç ağzını yum gözünü: Aç ağzını yum gözünü!(sövmek) EVO., s. 356

Arpanız mı fazla geldi?: Ne bağırıyorsunuz ulan hergeleler! Arpanız mı fazla geldi? G., s. 182

Burnunu büyütmek: Ayağına gitmekle burnunu büyüttün karının. El K., s. 224

Kadın değil misiniz, sidiğinize basan uyuz olur: Kadın değil misiniz, sidiğinize basan uyuz olur! TD., s. 41

4.1.9.4. Tasvir Unsuru Hakim Olanlar

Agop'un kazı: Agop'un kazı gibi yutuyor. HÇ., s.270

Allah bir alttan delmiş, bir üstten, sonra da kapmış koyuvermiş: Allah bir alttan delmiş, bir üstten, sonra da kapmış koyuvermiş! BTÜ., s. 63

Aşağı tabaka: Aşağı tabakada insanlara yüz vermemek, onlarla aynı ayarda olmamak, onları şımartmamak lazım! DK., s.73

Cenabı Allah bir üstten bir de alttan delmiş, insan diye kapmış koyuvermiş: Cenabı Allah bir üstten bir de alttan delmiş, insan diye kapmış koyuvermiş.(kadın) YD., s. 75

İki paralık amele: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

İki paralık etmek: Bu kız namusumuzu iki paralık eder bir gün. KY., s. 81

Kaç paralık: Kaç paralık adamlarsınız? G., s. 224

Karı kısmısın, ağzın cıvık olur: Lakin bana bak, karı kısmısın, ağzın cıvık olur. KT., s. 120

Kaşar: Kanına mı dokundu kaşar? EB., s. 251

Kaşık düşmanı: Al bakalım kaşık düşmanı! KT., s. 115

Lanet halkası: Bu yaşta tak lanet halkasını (alyans) parmağına, derken çoluk çocuğa karış. AI., s.90

Mart kedisi: Ben senin gibi fittini fittoni'leri daha çoook cebimden çıkarırım, mart kedisi! MM., s.278

Saçı uzun, aklı kısa: Niye demişler saçı uzun, aklı kısa diye! ÇKK., s. 63

Yataklık kadın: Kahveci Pehlivan Ali kaç vakittir gözüne kestirdiği "yataklık kadın"ın sorusunu nimetle karşıladı. EB., s. 213

4.1.9.5. Hayvanlardan Yararlanılarak Yapılan Ve Herif Gibi Kelimelerle Beraber Kullanılan Ağır Küfür Ve Hakaret Deyimleri

Attan inip eşeğe binen: Attan inip eşeğe binenlerin, daha doğrusu eşeği de bulamayıp yaya yürüyenlerin hastalığı… AY., s. 79

Bok herif: O bok herifin kırdığı ceviz kırkı geçti. K., s. 100

Deli herif: Maazallah deli herif leşini sererdi. YD., s. 33

Eşeği de bulamayıp yaya yürüyen: Attan inip eşeğe binenlerin, daha doğrusu eşeği de bulamayıp yaya yürüyenlerin hastalığı… AY., s. 79

Eşek: Atın yerine, eşeği bağlamayacağım diyor! HÇ., s. 31

Herif: Allah kahretsin seni Osman gibi, Allah boyunu bosunu teneşirlere getirsin lanet herif! AI., s.75; Herifi eşekten düşmüşe döndürdün! HÇ., s.320; Herifi hoş tutmalı. HÇ., s. 143; Herif elden gidiyor. S., s.35; Herif eve gelecek, bulamayacak, kafası dank edecekti. YYB., s.24; Herif fitili fena almış! MM., s.133; Herifi esaslı bir dizle çürüğe çıkarmıştı da umumî kaptan, "Yaşa Erol!" dememiş miydi? ÇKK., s. 3; Herifin suyuna giderdik! BTÜ., s. 246; Herifin yüzünde gözü olmadıktan başka, düşmanlığı üstüne çekebilirdi. YD., s. 253

İtoğlu it: Kızı alırsak, itoğlu it ayağını kırar, çiftlikte oturur, işe güce el atar belki... VV., s. 113

Lanet: İki gözünün ışığı sönesice, lanet! SBK., s. 75

Yazının iti: Yazının iti, gözümü külleyecek. KT., s. 106

4.1.10. Ses Taklitleriyle Meydana Gelen Deyimler

Bu deyimler, doğadaki tabii ses taklitleriyle yapıldıkları gibi anlamsız kelimelerin yan yana gelmesiyle de meydana gelebilirler. Bunlarda amaç, tasvir ettikleri semantik manadır. Söz konusu ses taklidi bir kelimeyle açıklanır.

Cart curt etmek: Burnumun yeli kırılır, millete cart curt edemez. M., s.302; Cart curt et, paralar sızdır, yanlış bir davranışla da yakayı ele verdin mi gir içeri. MM., s.220

Çarçur olmak: Ev satılınca, parasının hemencik çarçur oluvereceğinden korkuyordu. EB., s. 72

Çat ora, pat bura: Çat ora, pat bura derken yolu düşmüştü bu otele. AI., s.163

Çıngarı bırak: Beton kısa kesmek için, "çıngarı bırakın,"dedi. 72.K., s.69

Dan dun etmek: Dan dun edersen anam avradım olsun. EK., s.65; Geziyorum diye dan dun etti. (laf etmek, söylenmek) YK., s. 82; Dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır! VV., s. 36

Dın demek: O zaman bana kimse dın diyemez değil mi? K., s. 132

Fıssadak inmek: Delinmiş bir balon gibi fıssadak inmişti. EVO., s. 31

Gıcır gıcır: Arkadaşı yenisini onun deyimiyle "gıcır gıcırı"nı bulmuş, başı bulutlarda, bunu başından nasıl atacağını düşünüyordu. EB., s. 194

Gık bile dememek: Olsa, gık bile diyemediler. AI., s.123

Güme gitmek: "Kocam aptalın biridir!"güme mi gitmişti yoksa? ÖE., s. 107

Hır girmek: Ali'nin yüzünden anayla kız arasına hır girmişti. TD., s. 23

İçi cız etmek: İçi cızzz etti. SM., s.179

Pır pır etmek: Pır pır ediyordu yüreği. S., s.96

Şakır şakır dolaşmak: Arabacı Kel Mıstık'sa şehrin içinde şakır şakır dolaşıyor, önüne gelene veriyordu cayırtıyı. MM., s.301

Şıp kesmek: Artık tam bir curcuna halini alan kadınların tartışmasını şıp kesti. M., s.147

Tır etmek: Defterin yapraklarını parmağı ile tırr ettirdikten sonra, "bunlar"dedi. S., s.33

Vız gelmek: Allah'tan çok sevip Allah'tan çok inandığı Bayram'ın madem aklı kesiyordu, vız gelirdi karısı. DK., s. 21

4.2. YAPI BAKIMINDAN

Sözcük öbeği durumunda olan deyimler, sınıflandırılamayacak kadar çok değişik biçimlerde oluşmuşlardır. İki ve daha fazla sözcüklü olanlardan kimisi yapıları yönünden sınıflandırılabilir.

Sınıflandırmada Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2. (1993). İstanbul: İnkılap Yayınevi" sözlüklerinden yararlanılmıştır.

4.2.1. Öğeleri Ekli Ya Da Eksiz Ad Tamlaması Biçiminde Olanlar

Aç köpeğin kemik rüyası: Aç köpeğin kemik rüyası! EVO., s. 166

Agop'un kazı: Agop'un kazı gibi yutuyor. HÇ., s.270

Ağız tatsızlığı: Gördü mü, kıskanacak, başlayacaktı ağız tatsızlığına… El K., s. 148

Ali Cengiz oyunu: İşin içine Ali Cengiz oyunu girer. SÇ., s. 222

Alnının yazısı: Hafız'la adı çıkmış alnının yazısı olmuştu. HÇ., s.204

Aştan çıkan nane çöpü: Aştan çıkan nane çöpü,(her şeye karışan) yine karıştın mı? AI., s.221

Ateş pahası: Her şeyler ateş pahası. ÇKK., s. 70

Ateş parçası: Demek onlar da tıpkı bizler gibi, devirlerinin ele avuca sığmaz ateş parçalarıydılar. AI., s.56

Batan geminin malları: Burdaaa, batan geminin malları burdaaa! BFV., s. 107

Beşik kertmesi: Ablamın da beşik kertmesi… OKGK., s. 14

Beterin beteri : Beterin beteri dedikleri olmalı! El K., s. 2

Bir elmanın iki yarısı: İki kardeş, bir elmanın iki yarısı olmamalı mıydılar? EB., s. 85

Boğaz tokluğu: Boğaz tokluğuna it gibi çalışmak. EVO., s. 66

Boş gezenin boş kalfası: Kendisi neyse, liseyi bile bitirememiş, boş gezenin boş kalfası, babası. G., s. 204

Canciğer kuzu sarması: Birbirlerine en ağza alınmadık sözleri eder, sonra bir bakarsın eskisinden çok daha canciğer kuzu sarması oluverirlerdi. EB., s. 252

Çorap söküğü: Nefise'nin aşkı, aşkının doğurduğu elli bin, ondan sonrası çorap söküğü… Ü., s.185

Devlet kuşu: Kendileri kaçırmasınlardı devlet kuşunu. EB., s. 187

El malı: El malıydı o. MM., s.200

El sözü: Demek oğlu artık kendisine karşı, el sözüyle cephe alabiliyordu? El K., s. 27

Eli bayraklı: Ya dişli, eli bayraklının biri çıkarsa? El K., s. 125

Erkeğin elinin kınası: Erkeğin elinin kınası, ayıplamam. El K., s. 123

Ermeni gelini: Ermeni gelini gibi, somurtup oturmuş, gülmemiş. VV., s.128

Etrafın gözü üstünde: Gençsin, güzelsin, etrafın gözü üstünde. OKGK., s. 3

Gözümün bebeği: İsterse gözümün bebeği olsun, sevdiğim erkeğin bu tarafını öğrendim mi, her şey biter benim için! EB., s. 201

İlk göz ağrısı: Birbirinizin ilk göz ağrısısınız. El K., s. 173

Kaçın kurası: Kaçın kurasıyım? DE., s.60

Kaşık düşmanı: Al bakalım kaşık düşmanı! KT., s. 115; Ne o kaşık düşmanı? G., s. 179

Kaymaklı ekmek kadayıfı: Hele paralı kadın Sema gibi olursa, kaymaklı ekmek kadayıfı demekti. Ü., s.215

Kendi havasında: O öldükten sonra kendi havasında anaları, çocukları okullarından alır, hayata atardı. MM., s.201

Kıl payı: O kadar ki, arada çok yakışıklı din ulularından bazılarının avucuna bile

düşmesine kıl payı kalıyordu. KT., s. 246

Lanet halkası: Bu yaşta tak lanet halkasını (alyans) parmağına, derken çoluk çocuğa karış. AI., s.90

Madalyonun tersi: Bir de madalyonun tersi olabilir. K., s. 194

Malın gözü: O Aliye Ana zaten malın gözü, dedi. El K., s. 214

Medeniyet yuları: Boynuna on paralık bir medeniyet yuları geçirdi diye adam mı oldu? KT., s. 6

Neyin nesi kimin fesi: Neyin nesi, kimin fesiydi? DK., s.67; Neyin nesi, kimin fesiydi? Ayı mıydı, kurt muydu? El K., s. 204

Ölüm kalım savaşı: İnsanlar ölüm kalım savaşına atılmışlardı. YYB., s.283

Ömür törpüsü: Ömür törpüsü, ömür! AI., s.75

Sır küpü: Ben sır küpüyüm, sır! BFV., s. 29

Söz temsili: Subay oldu söz temsili değil mi? EVO., s. 75

Terbiye fukarası: Terbiye fukarası... KKBK., s. 79

4.2.2. Öğeleri Ekli Ya Da Eksiz Sıfat Tamlaması Biçiminde Olanlar

Ağzı süt kokan oğlu: Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

Aşağı tabaka: Aşağı tabakada insanlara yüz vermemek, onlarla aynı ayarda olmamak, onları şımartmamak lazım! DK., s.73

Bayat yemek: Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

Beş aşağı, beş yukarı: Canım, beş aşağı, beş yukarı… MM., s.233

Bin pişman: Naciye söylediğine de, söyleyeceğine de bin pişman, eriyip akıyordu. El K., s. 235

Bir solukta: Sema boş atıp dolu tutmak ya da hiç olmazsa, İdris'in sır saklarmışcasına tuhaf halinin nedenini bir solukta öğrenmek istiyordu. Ü., s.136

Cim karnında bir nokta: Cim karnında bir nokta! YD., s. 136

Danışıklı dövüş: Danışıklı dövüş zati… ÇKK., s. 63

Danışıklı dövüş: Danışıklı dövüş sanır, işi resmiyete döker. Suçlu, s. 4

Dilli düdük: Keyifliyse dilli düdük gibi… GK., s. 310

Dürüst ayakkabı: Dürüst ayakkabı olsa… (namuslu insan) AI., s.177

Gül hatır: İhtiyar kocamın gül hatırı için Veysel'i sevmediğimi olsun söylemezdim. OKGK., s. 26

İki dirhem bir çekirdek: Birden takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş, iki dirhem bir çekirdek Ayşe kapıya çıktı. TD., s. 21; Hanım efendi, iki dirhem bir çekirdek geldi. KKBK., s. 327

İki paralık amele: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

İki satır: Canım iki satır (azıcık) dedik. Suçlu., s. 63

Kaç paralık adam: Kaç paralık adamlarsınız? G., s. 224

Kara kedi: Aramızdan yine kara kedi geçmişti. AI., s.24; Aranızdan kara kedi mi geçti? EB., s. 146

Kolay bir lokma: Geçenki kavgada oğlanın pek öyle yeniliverecek, kolay bir lokma olmadığını anlamıştı. SÇ., s. 202

Püsküllü bela: Dertli dertli ağlayarak bu "püsküllü bela"dan nasıl kurtulacağını soruyordu. El K., s. 232

Saklanacak delik: Adam gelir, bu saklanacak delik arar. El K., s. 124

Sarı Çizmeli Memet Ağa: İğfal edildiğini söylese bile, Sarı Çizmeli Memet Ağa. KY., s. 113

Yağlı bir kuyruk: Cenab-ı Allah, önüne yağlı bir kuyruk çıkarırsa, bir iki demez hemen çalıyı kıstırırım kuyruğuna. YD., s. 92

Yüz numara: Yüznumaraya gitmiş. DE., s.165

Yedi başlı dev: Bugün birer yedi başlı dev kesilmişler. AY., s. 49

Züğürt tesellisi: Züğürt tesellisi. HÇ., s. 159

4.2.3. Tamlanan - Ad Yapısında Olanlar

Ağzı kulaklarında: Bizimkini görme, ağzı kulaklarında! El K., s. 48

Başı bulutlarda: Arkadaşı yenisini onun deyimiyle "gıcır gıcırı"nı bulmuş, başı bulutlarda, bunu başından nasıl atacağını düşünüyordu. EB., s. 194

Burnu havada: Hoş, onun ne burnu havada olduğunu biliyordu. EB., s. 128

Burnu Kafdağı'nda: Kadının burnu Kafdağı'nda. EB., s. 71

Daniskası: Neşeden pantolonlarının paçaları zil çalar, şıpınişi içki masasını kurar, mezelerin daniskasını donatıverirdi. TD., s. 12; Varlıklı gözükme numaralarının daniskasını yapacak, ekini belli etmeyeceksin. AI., s.29

Eli kulağında: Oğlum da yetişti, eli kulağında. EVO., s. 84

Gözü sende: Edersin etmeye çünkü o fahişenin de gözü de sende ama, ikiniz de hava alacaksınız. DK., s. 144

Günahı boynuna: Günahı boynuna. El K., s. 202

Lafı ağzında: Lafı ağzında, aksinin biri… G., s. 130

Yediği önünde, yemediği ardında: Altında hususi araba, yediği önünde, yemediği ardında... HÇ., s. 150

Yüzü suyu hürmetine: Yer gök onların yüzü suyu hürmetine duruyor öyle ya! VV., s.93

4.2.4. Tamlanan - Önad Yapısında Olanlar

Ağzı çabuk: Köylüyle tutuştukları bahsi bir ağzı çabuğun gelip yetiştirmiş olması pek mümkündü. HÇ., s. 188

Ağzı kalabalık: Ağzı kalabalık kadına güvenebilir miydi? El K., s. 90

Ağzı kara: Annesinin ne küp uçuran, ne ağzı kara, ne on parmağında on kara bulunan bir kadın olduğunu biliyordu. El K., s. 165; O ne ağzı karadır o! VV., s.390

Başı kabak: Amma peygamber efendimiz, gözünü sevdiğim, yalınayak başı kabak koşacak. GK., s. 173

Bıyığı bitmemiş: taze oğlanlar yolunda yemiş, vurmuş vurulmuş, içeri düşmüş. TD., s. 12

Bileğine sıkı: Herhalde zengin, bileğine sıkı biri olmalıydı ki… TD., s. 112

Canı tez: Çok canı tezsin… EVO., s. 252

Çiçeği burnunda: Ama kızdı o, çiçeği burnunda. AI., s.163

Eli açık: Eli de öyle açık ki… El K., s. 125

Eli yüzü düzgün: Ya genelevlerde soluğu alırlardı ya da eli yüzü düzgünse barda, pavyonda konsomatr olurdu. TD., s. 3

Gözü açık: Herkesin kızı gözü açıktı. DK., s. 55

Gözü kanlı: Bu ayak fos, oğlan pek de öyle ürkeceklerden değil, gözü bayağı kanlı(cesur), diye cevap verdi. C., s.54

Karının tok, sırtın pek: Karının tok, sırtın pek galiba. YYB., s.71

Koynu bitli: Koynu bitli… G., s. 24

Kulağı delik: Servisin kulağı delik, geveze memurların canı sağ olsun! EB., s. 65

Mezhebi geniş: Herifin mezhebi geniş... KT., s. 7

Süngüsü düşük: Sana karşı süngüm düşük... BTÜ., s. 170

Vurdu kırdı, kaptı kaçtı : Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

Yenmez yutulmaz: O ne yenmez yutulmaz şey öyle ayol! MM., s.216

4.2.5. Ekli Ya Da Eksiz Ad - Önad Yapısında Olanlar

Ağza alınmadık: Birbirlerine en ağza alınmadık sözleri eder, sonra bir bakarsın eskisinden çok daha canciğer kuzu sarması oluverirlerdi. EB., s. 252

Ağzında dili dönen: Ağzında dili dönen, cerbezeli bir avrattır. Ü., s. 57

Ahmakıslatan: Ahmakıslatan dedikleri... VV., s.359

Akla hayale gelmez: Dava, karşı tarafın akla hayale gelmez çelmelerine rağmen yürüyordu. El K., s. 225

Anayı kızdan ayıran: Anayı kızdan ayıran seni! (para) VV., s.1VV., s.15

Baştan savma: Adam bunu baştan savma saymış, kızmıştı. YYB., s.163

Ele avuca sığmaz: Demek onlar da tıpkı bizler gibi, devirlerinin ele avuca sığmaz ateş parçalarıydılar. AI., s.56; Ondan sonra ne türlü davranacaklarını konuşup hayaller kurduğu ele evuca sığmaz güzel kızı diye tanıtmıştı. TD., s. 119

Gün görmüş: Gün görmüş, umur sürmüş güya. EVO., s. 35

İçinden pazarlıklı : Demek, içinden pazarlıklı, aptal sandığı Nazan tam manasıyla bir "yere bakan yürek yakan!"mış? El K., s. 134; Böylesi daha içinden pazarlıklı oluyor! TD., s. 114

İncir çekirdeğini doldurmaz: Boyuna konuşuyor, incir çekirdeğini doldurmaz şeylere katıla katıla gülüyorlar. YYB., s.74

Kulaktan kapma, ağızdan dolma: Bu bilgilerimizle kulaktan kapma, ağızdan dolma bilgilerimizle, yaya kalmaya mahkum Tatar ağalarından başkası değiliz azizim! VV., s.269

Küp uçuran: Annesinin ne küp uçuran, ne ağzı kara, ne on parmağında on kara bulunan bir kadın olduğunu biliyordu. El K., s. 165

Lokman-ı Hekim'in ye dediği: Yani Lokman-ı Hekim'in ye dediği ha? TD., s. 77

Mürekkep yalamış: Aralarında efendilik, mürekkep yalamışlık üzerine geçmiş vardır. MM., s.94

On parmağında on kara bulunan: Annesinin ne küp uçuran, ne ağzı kara, ne on parmağında on kara bulunan bir kadın olduğunu biliyordu. El K., s. 165

Serçe solutan: Dışarda terleten, serçe solutan bir sıcak kaplamıştı kasabayı. K., s. 113

Umur sürmüş: Gün görmüş, umur sürmüş güya. EVO., s. 35

Yaşını yaşamış, dişini dişemiş: Annesiyse yaşını yaşamış, dişini dişemişti. OKGK., s. 30

Yere bakan yürek yakan: Demek, içinden pazarlıklı, aptal sandığı Nazan tam manasıyla bir "yere bakan yürek yakan!"mış? El K., s. 134; Gerçi fukara adamcağızın ağzı var dili yoktu ama, gene de yere bakan yürek yakandan korkardı. TD., s. 16; Ne yere bakan yürek yakandı o! EVO., s. 118; Vay yere bakan yürek yakan vay! SBK., s. 5

Yüreğini ağzına getiren: Boylu boslu, kelle kulak yerinde, baktı mı insanın yüreğini ağzına getiren… Ü., s.150

4.2.6. Biri Ya Da Her İkisi Ekli Ya Da Eksiz İki Addan Oluşanlar

Don gömlek: Her şeyi bırakıp don gömlek geleceğini biliyordu. KY., s. 35

4.2.7. İki Fiilden Oluşanlar

Ağzına geleni sayıp dökmek: Ağzına geleni saydı döktü. DE., s.194

Ağzından girip, burnundan çıkmak: Rıza karısının ağzından girmiş, burnundan çıkmış. El K., s. 318

Alıp alıp vermek: Nursen alıp alıp veriyordu. EB., s. 91

Altından girip üstünden çıkmak: Paraları koynuna koyar, peşinde Bayram, ya kahvecilik, ya da toptancılık filan, paraların altından girer üstünden çıkardı. DK., s. 22

Ardından atıp tutmak: Sözde onun ardından atıp tutmaya pişman olmuşsun da, yüreğine batmış gibilerden... K., s. 214

Arkasından atıp tutmak: Herifin arkasından az atıp tutmazdın ama. 72.K., s.9

Atıp tutmak: Delikanlının arkasından atar tutarlardı. DK., s. 9; Laf dokundurmak: Ya surat etmiş, ya laf dokundurmuş, ya da benimkinden gizli, oğluna bize dair atıp tutmuştur da benimki işitmiştir! AI., s.26; Ya surat etmiş, ya laf dokundurmuş, ya da benimkinden gizli, oğluna bize dair atıp tutmuştur da benimki işitmiştir! AI., s.26

Ayağı düşü düşüvermek: Ayağın düşü düşüversin…(ara sıra uğramak) G., s. 50

Basıp gitmek: Çünkü gelini, oğlunun nikahlı karısı sıfatıyla mala mülke el koyar, basar gidebilirdi. El K., s. 318; Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı. ÇKK., s. 7

Başını alıp gitmek: Yahut da başımı alır, diyar diyar giderim. KY., s. 116

Bitip gitmek: Tam kertesinde yakaladık mı, bağlarız haraca, bitti gitti. El K., s. 248

Çalıp çırpmak: Sonra gene biliyordu ki, harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah'ına da bağlıydı. ÇKK., s. 2

Çekip almak: Çalış, kazan, çeker alırlar. ÇKK., s. 112

Çekip çevirmek: Oğlunu öyle bir çeker çevirir, yuları boynuna öyle bir takardı ki, alimallah, bu hale ne kendisi, ne de malmüdürünün annesi çare bulabilirdi. El K., s. 154

Dağdan gelip bağdakini kovmak: Hemen hemen bütün kaynanalar gibi, "Dağdan gelmiş, bağdakini kovuyor!" gibilerden, el kızının oğlunu çekip almasına içerliyordu. El K., s. 31

Dayayıp döşemek: Ondan sonra şerefimize uygun bir ev tutarsın, dayar döşersin olanağın ölçüsünde. AI., s.21; Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

Düşüp kalkmak: Yaşlı erkeklerle düşüp kalkmadıysa zehir zemberek, mahalleyi, evini, kocasını, çocuklarını allak bullak edemedi. TD., s. 2

Elinden avucundan çekip almak: Niye elimde avucumda nem varsa çekip çekip aldı? Ü., s.100

Eriyip akmak: Naciye söylediğine de, söyleyeceğine de bin pişman, eriyip akıyordu. El K., s. 235

Görüp geçirmek: Galiba ama, yüzünde ne de olsa görmüş geçirmiş bir hal var! El K., s. 379

Hop kalkıp hop oturmak: Sölezli hop kalkıp hop oturuyordu. 72.K., s.64

Hop kalktı, hop oturdu: Kart karı hop kalktı, hop oturdu. MM., s.87

İçinden söküp atmak: Ama hayır, ışıklar dilediğince çok, bol renkli şaşırtıcı olursa olsun, beni içinden söküp atamaz. AI., s.169

İnce eleyip sık dokumak: Sorup soruşturacak, ince eleyip sık dokuyacaktı. Suçlu., s. 118

İndirip kaldırmak: Karşı bakkalın karısıyla bu işi indirip kaldırmaktaydılar. (konuşmak) G., s. 148

İtip kakmak: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

İtişip kakışmak: Galiz küfürlerle korkunç bir itişip kakışma başlamıştı. TD., s. 4

Kaldırıp atmak: Canım ne diye kaldırıp atacaktı Neriman'ı? YD., s. 129

Kapılıp gitmek: Daha doğrusu uzun zamandır bu barda çalışan Nilüfer, öyle açıktan açığa pas vermişti ki, dayanamamış, kapılıp gitmişti. SM., s.7

Kapıp kaçmak: Deli kız bohçasını kapıp kaçmıştı, ama kesesine bırakacaklar mıydı bakalım? VV., s.227

Kapıp koyuvermek: Tecrübesiz iki genci kendi hallerine kapıp koyuveremem. AI., s.21

Kendini kapıp koyuvermek: Kendini kapıp koyuverme. OKGK., s. 126

Kesip atmak: Kesti attı. DK., s. 160; Kesti attı. EB., s. 81; Sözü uzatmamış, kesip atmıştı. K., s. 8

Kırıp geçirmek: Herif günlerden beri evi kırmış geçirmişti Allah göstermeye. YD., s. 150

Notayla oturup kalkmak: Cırnağına öyle bir geçiriş geçirdi ki, herif notaynan oturup kalkıyor! HÇ., s. 140

Ortalığı kırıp geçirmek: Duyarlarsa, en çok da deli büyük oğlu, ortalığı kırar geçirirdi. KT., s. 196

Ölçüp biçmek: Genç kadın günlerden beri inceden inceye ölçüp biçtikten sonra, karara varmıştı: Gidecekti! DE., s.71

Pireyi deve yapıp bire bin katabilmek: Pireyi deve yapıp bire bin katabilmek için gözlerini dört açmış, bakıyorlardı. El K., s. 211

Satıp savmak: Gel zaman git zaman, Hasibe, akıl hastanesine düşen anasından kalanları sattı savdı, Ali'nin boğazına geçirdi. TD., s. 23

Ser verip, sır vermemek: Ser verir, sır vermem evelallah. TD., s. 93

Sıçıp sıvamak: Bundan böyle onu kim azarlayacak kim sıçıp sıvayacaktı? Ü., s.189

Sıçırtıp sıvatmak: Onu aldın sıçırttın sıvattın tekmil! EVO., s. 447

Silip süpürmek: Boşu da, doluyu da sildi süpürdü. EB., s. 47

Silkeleyip atmak: Böyle sünepe karıya müstahak, desem, bir iki demez Nazan'ı silkeler atar. El K., s. 125

Sorup soruşturmak: Sorup soruşturacak, ince eleyip sık dokuyacaktı. Suçlu., s. 118

Sövüp saymak: Kızdı mı çenesi açılır, söver sayar. DK., s. 7

Sözü döndürüp dolaştırmak: Hoş beşten, sözü döndürüp dolaştırdıktan sonra, meseleyi açtı. SM., s.95; Sözü öyle ustaca döndürüp dolaştırmıştı ki, kadın kendiliğinden gelmişti buraya. Ü., s.187

Ununu eleyip eleğini asmak: Tulum tulum yüz etleri, mavi mavi damarlı kocaman elleri, ilk bakışta, çoktan ununu elemiş eleğini asmışlardan. YYB., s.226

Vız gelip tırıs gitmek: Senin hukukun, tıbbın, felsefen vız gelir tırıs gider bana! EB., s. 86; Şerefsizim vız gelir tırıs gider! AI., s.104

Yanıp yakılmak: Nevri dönmüştü, önüne gelen kravatlıya yandı yakıldı, elinde avucunda nesi var nesi yoksa hana, boğaza verdiğini… G., s. 202

Yapıp çatmak: Kudret Bey, dilediğince her şayleri bilsin, yapsın çatsın, köylünün dediğince, konuşurken ağzından yağ bal aksın. MM., s.169

Yedi günlerini yetirip, bıyıklarını bitirmek: Yedi günlerini yetirdim, bıyıklarını bitirdim. Elleri ekmek tuttu. EB., s.7

Yemeyip içmeyip yetiştirmek: Deyyusun biri yememiş, içmemiş yetiştirmiş. HÇ., s.189

4.2.8. Yapısı Değiştirilebilenler

"Emri hak" vâki olmak: Günün birinde "Emri hak" vâki olur. YD., s. 26

Abayı yakmak: Eski güreşçi mi, boksör mü ne, bir doktorla kırıştırdığını, doktorun kıza abayı yaktığını bilmese hemen balta olacaktı(asılmak) ama, çekiniyordu. MM., s.144; Mihal de iyiden iyiye kıza abayı yakardı. OKGK., s. 152

Açığa vurmak: Ne diye duygularını açığa vuramıyordu? El K., s. 54

Açlıktan nefesi kokmak: Açlıktan nefesin kokacak ama aile etiketin yüzünden çalışmayacaksın. AI., s.29; Ayten'le konuşmasa açlıktan nefesi kokacaktı be. ÇKK., s. 21; Üniversite hukuk mukuk anladık ama, açlıktan nefesi kokuyor. EB., s. 55

Açmaza düşmek: Hükümet galiba açmaza düştü. KKBK., s. 33

Adam sırasına girmek:: İnsan, yani adam sırasına girmek, bol bol para kazanmak ister misin? DE., s.146

Adam yerine koymak: Değil mi ki kaynanası onu adam yerine koyup uğraşıyordu! El K., s. 155

Adamdan saymak: Seni karşısına oturtan, seni adamdan sayan herif bellesin ne mal olduğunu! KT., s. 42

Adı çıkmak: Hafız'la adı çıkmış alnının yazısı olmuştu. HÇ., s.204

Ağırdan almak: Ağırdan alınıyor. Ü., s.27; Yâni tilkiye tavukları bekle demişlerdi. Tilkinin "Ayağıma diken batar!" karşılığını vermesi gibi, Kabak Hâfız da can attığı halde, işi sırf ağırdan almak, iştahlı görünmemek için ipe un sermiş, duyulmaktan, polis baskınından söz açmıştı. YD., s. 147

Ağız açtırmak: Ben onun yerinde olsam değil anneme, Allah'a ağız açtırmazdım sana. ÇKK., s. 43

Ağız dolusu konuşmak: Nasıl olurdu, nasıl olurdu dünkü uşak, bugün karşısına geçer de ağız dolusu konuşabilirdi? KT., s. 206

Ağız yapmak: Ağız yapma hadi… ÇKK., s. 92; Ah namussuz, hem çiviyi (fitne) koydun, hem de ağız yapıyorsun değil mi? demek istedi. SM., s.92; Gene de ağız yaptı. OKGK., s. 18; Hadi hadi, ağız yapıp durma. İçiniz ister de dışınız bırakmaz. SM., s.65

Ağzı değişmek: Sövüp sayan en büyük analığının bile ağzı değişivermişti. HÇ., s. 149

Ağzı durmamak: Götürme, el alemin ağzı durmaz. El K., s. 126

Ağzı süt kokmak: Ağzı süt kokar daha fıkaranın... SÇ., s. 225; Ağzı süt kokuyor! El K., s. 324; Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102; On beşinde, ağzı daha süt kokarken vardığı hastalıklı, tahsildar kocasından yüzü gülmemiş, ahla vahla büyüttüğü, bütün ümidini bağladığı kızı da… DK., s. 56; Üstelik annem, yakın akrabalar bildik gördük, daha çok da kız anaları, henüz ağzımın süt koktuğunu, bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı. AI., s.22

Ağzı yanmak: Ağzımız yandı da… ÇKK., s. 76

Ağzına almak: Peki sen benim adam adamcık evinin işleriyle uğraşmaktan, beş vakit namazını kılmaktan başkasını yapmamış dedemi ne diye ağzına alıyorsun? TD., s. 11

Ağzına bakmak: Halk bizde, hacıların hocaların ağzına bakar. Ü., s.169; Yakışıklı jön mahvolmuşçasına ağzına bakmaktadır. YD., s.14

Ağzına bir parmak bal çalmak: Garson Rıza'dan kaç vakittir işittiklerine göre, ağzına bir parmak bal çalınarak aşırılmış, bir daha aranmamak üzere yolcu edilmişti. El K., s. 189

Ağzına geleni söylemek: Ağzıma geleni söylüyordum. AI., s.109; Oğlunu yerin dibine batırmak, için ağzına geleni söylemekten çekinmeyen kocasına dişi bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar. DK., s. 8; Önüne yiyecek diye ne koyuyorlardı da ağızlarına geleni söylüyorlardı gerine gerine? YD., s. 35

Ağzına girmek: Daha ne yapacaksın, kadının ağzına girmen kaldı! EB., s. 84

Ağzına koymamak: Hayatımda ağzıma koymadım! DK., s.213; Hayatımda ağzıma koymamışımdır! YYB., s.170

Ağzına sahip olmak: Yaymazsın ya, yine de sahip ol ağzına. AI., s.41

Ağzına sulu meme vermek: Sulu meme veriyorsun kızın ağzına! HÇ., s. 35

Ağzına yüzüne bulaştırmak: O işi bile ağzına yüzüne bulaştırmış. SÇ., s. 186

Ağzında lokması büyümek: Zülfikar Bey'in ağzında lokması büyüyordu. DK., s. 79

Ağzında mercimek ıslanmamak: Ağızlarında mercimek ıslanmazdı. DE., s.62; Senin ağzında da mercimek ıslanmazmış! GK., s.169; Senin ağzında mercimek ıslanmaz. KT., s. 46; Ulan, ağızlarında mercimek ıslanmıyor be! YYB., s.188

Ağzından baklayı çıkarmak: Ağzımdan baklayı tam çıkaracaktım, sütbeyaz saçlı adama döndü. YYB., s.53; Üstelik geçende zorlarken zorlarken Neriman'ın ağzından baklayı çıkartmış, kız olmadığını da öğrenmişti. YD., s. 266

Ağzından çıkmak: Ağzından nasılsa çıkıvermişti. DE., s.102

Ağzından girip burnundan çıkmak: Bizim sevgiliyi görecen, ağzından girip burnundan çıkacan, bu işe razı edecen! DE., s.212

Ağzından kaçmak: Ağzımdan kaçıverdi. AI., s.21; Boş ver Hasan Ağabey, ağzından kaçtı. ÇKK., s. 1

Ağzından kapmak: Bana bakma, ben ağzından kaptım. (sırrını öğrenmek) MM., s.58

Ağzından laf çekmek: Ağzımızdan laf çekmeye gelince… G., s. 39

Ağzından yağ bal akmak: Konuşurken ağzından yağ, bal akan hanım hanımcık anasını gönderip istetmişti. Ü., s.212; Kudret Bey, dilediğince her şayleri bilsin, yapsın çatsın, köylünün dediğince, konuşurken ağzından yağ bal aksın. MM., s.169

Ağzını aramak: O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki. C., s.15; Yoksa polisti de ağzını mı arıyordu? DE., s.61

Ağzını bıçak açmamak: Ağızlarını bıçaklar açmıyor. El K., s. 2; İşlerinden atılanlarınsa ağızlarını bıçak açmıyor, yüzlerinden düşen bin parça oluyordu. C., s.148

Ağzını bozmak: Ağzımızı bozmuşsak bir iki kere ne çıkar? EVO., s. 100

Ağzını burnunu dağıtmak: Hatta ağzını burnunu dağıtabilirdi ama, kendisi? DE., s.235

Ağzını burnunu kırmak: Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı. ÇKK., s. 7

Ağzını dilini bağlamak: Damadının ağzını dilini bağlamak için eşek dili yazdıranlar, geceleri altına işeyenler… EK., s.115; Köpeklerin ağızlarını, dillerini bağlar, diye öğretilmişti. AY., s. 72; Seni eşeğe döndürmek, ağzını dilini bağlamak için! El K., s. 79

Ağzını kapatmak: Ya bolca para verip ağzını kapatırlar ya da onları şehirde rezil ederdi. El K., s. 370

Ağzını sıkı tutmak: Ağzını sıkı tutar, hiç kimseye, ne karısı ne de Şaban'a… DE., s.249; Şu Naciye'nin gönlünü edip ağzını sıkı tutmasını temin edemez miydi? El K., s. 91

Ağzını tıkamak: Böylelerinin ağzını tıkamazsan tepene çıkarlar. AI., s.116

Ağzını tutmak: Öyleyse kız kardeşlerinin ağzını tut! DK., s.125

Ağzının içine girmek: Ağzımın içine girecek gibi… G., s. 100

Ağzının payını almak: Bir sefer evlendi, aldı ağzının payını. El K., s. 179

Ağzının payını vermek: Ağızlarının payını verdim ben. DE., s.120

Ağzının suyu akmak: Mazharımın lafı olmuyor mu, ağızlarının suyu akıyor! El K., s. 124

Ağzının tadı kaçamak: Benim yüzümden ağzının tadı kaçmasın! DK., s.213

Ağzının tadını bilmek: Ağzının tadını da pek bilirsin! K., s. 6; Benim kocakarı zamparadır, ağzının tadını bilir! AI., s.200

Ak dediğine kara, kara dediğine ak demek: İktidarın ak dediğine kara, kara dediğine ak demeliydi. Ü., s.205

Akıl edememek: Bunu hiç akıl edememişti. El K., s. 189

Akıl erdirmek: Bu işlere akıl erdirebilmek için…DE., s.61

Akıl sır ermemek: Başımızdakilerin işine akıl sır ermezdi. Ü., s.8; Bu genç tazelerin işine de akıl sır ermiyor vesselam. El K., s. 170

Akla karayı seçmek: Aknan karayı seçtim. EVO., s. 446; Elinden kurtulana kadar akla karayı seçmişti. YYB., s.127; Sağ olduğunu resmi makamlara kabul ettirene kadar akla karayı seçmiş. YYB., s.71

Aklı almamak: Karşılık veremediler ama yine de akıllarının almadığı belliydi. AI., s.29; Rahatlıkla anlatıverdiği şeyleri aklım almıyordu. AI., s.191

Aklı başına gelmek: Aklı başına geldi artık, uslandı. OKGK., s. 140; Zaten aklı başından gitmiştir,bu da tuz biber olur başlar... KT., s. 25

Aklı ermemek: Benim mi aklım ermez? SM., s.122; Bizim hiçbir şeye aklımız mı ermez? KP., s. 72; Hiçbir şeye de akılları ermiyordu. El K., s. 55

Aklı gitmek: Aklı gitti. DE., s.22; Aklım gidiyordu. AI., s.115; Bakkalın da, ahbabının da akılları gitmişti. MM., s.214; Benim böyle bir haltım olmadığı halde bizimki eve gelir da beni komşuda bulursa aklım gider! KKBK., s. 223; Nilüfer'in aklı gitti. SM., s.62

Aklı kesmek: Allah'tan çok sevip Allah'tan çok inandığı Bayram'ın madem aklı kesiyordu, vız gelirdi karısı. DK., s. 21; Şaban: "Aklın kesiyor mu?" dedi. DE., s.222

Aklı oynamak: Benimkini öyle salına salına geçer görünce aklım oynadı. AI., s.202

Aklı şaşmak: Öyle kocaman kocaman kitapları var ki, görsen aklın şaşar! YYB., s.154

Aklına getirmemek: Umduğu dağlara kar yağması ihtimalini aklına bile getirmiyordu. DE., s.130

Aklına iş düşürmek: Milletin aklına iş düşürüyor. BTÜ., s. 229

Aklına takılmak: Bir gün Hacer Hanım, "Aklıma kaç vakittir bir şey takılıyor!" dedi. El K., s. 232

Aklına takmak: Demek istediğim şu: Dürdane'nin nişanlısına aklını taktınsa, vazgeç yol yakınken! OKGK.,s. 32

Aklından geçirmek: Sevme beni, benden ayrıl, bir daha aklından bile geçirme beni ama, bana hakaret de etme! AI., s.137

Aklından geçmek: Benim de aklımdan geçiyordu zaten. DE., s.120

Aklını bozmak: Filiz, bu adam seninle aklını bozmuş anlayacağın. BFV., s. 178

Aklını bulandırmak: Bizim daktilo Şükran aklımı bulandırıyor?, dedi. DK., s. 142

Aklını kullanmak: Aklını kullanmasını bilen düşmezdi hapise. SÇ., s. 222; Kullansın aklını, düşmesin! AI., s.181

Aklını oynatmak: Bunu haber alan Leman Hanım'sa, müthiş bir çığlıktan sonra aklını oynattı. SM., s.120

Aklını peynir ekmekle yemek: Yakında aklını peynir ekmekle yer, dağlara düşer. Ü., s.208

Aklını takmak: Benimki aklımı sana takmış! BFV., s. 177; Demek kızıma aklını taktın? AI., s.20; Genç doktor her şeyin farkındaydı ama aklını taktığı Nuran'ın hatırı için bozmuyordu. SBK., s. 128

Aklını toplayamamak: Sonra uyanıverse aklını kolay kolay toplayamaz. K., s. 2

Aklının dibini öğrenmek: Ben birazdan gider, ağzına göre verir, aklının dibini öğrenirim. El K., s. 86

Aklının dikine gitmek: Zaten hep aklının dikine giderdi. HÇ., s.325

Aklının kıyısından geçmemek: Aklımın kıyısından bile geçmez. El K., s. 222

Alaya alınmak: Fikret çaptan düşüp, artık kadınlar için zararsız hale gelinceye, kadınlar tarafından alaya alınıncaya kadar sürüp gidecekti. SBK., s. 324

Alev bacayı sarmak: Kırkından sonra azanlarda olduğu üzere, alev gittikçe bacayı sarıyor, genç kadının en küçük arzusunu bile emir sayıyordu. El K., s. 23

Allah yarattı dememek: Hak ettiği zaman Allah yarattı demeden pestilini çıkarmayan erkek mi olurdu? Ü., s.247; Vurdu mu Allah yarattı demez. SÇ., s. 201

Allah'a havale etmek: Hacer Hanım, "Seni Allah affetsin",dedi.Ben her şeyi Allahıma havale ederim. El K., s. 115

Allah'tan aramak: Desene Allah'tan arıyormuşsun? (çok istemek) EB., s. 105

Allak bullak etmek: Yaşlı erkeklerle düşüp kalkmadıysa zehir zemberek, mahalleyi, evini, kocasını, çocuklarını allak bullak edemedi. TD., s. 2

Altından bir çapanoğlu çıkmak: Altından bir çapanoğlu çıkar mıydı? EB., s. 45

Altını üstüne getirmek: Kıyametleri koparır, evin altını üstüne getirir, olmadı mı? DK., s.82

Aman demek: Ne kömür olup kurtulmak var, ne de Haççacı zalimin dine imana gelip aman demesi. GK., s. 173

Amorti etmek: Filmin tutması, masrafını çabucak amorti etmesi lazım. KKBK., s. 37

Anası ağlamak: Sabahtan beri anam ağlıyor benim. KT., s. 5

Anasını ağlatmak: Tutsa vaziyeti resmiyete dökse, anamı ağlatsa benim…ha? MM., s.111

Anasından emdiği burnundan gelmek: Anamdan emdiğimiz burnumuzdan geliyor. KT., s. 5; Oldu ama, oluncaya kadar da anamdan emdiğim burnumdan geldi! TD., s. 87

Araya girmek: İşte gene araya girmiş, pişmiş aşına su katmıştı. YD., s.20

Arayı yapmak: Diyorum ki, arayı yapsan da, karıyı elbirliğiyle kafese koyup bir meyhane parası sızdırsak! El K., s. 300

Ardına takılmak: Takıl ardına, diller dök, yola getir getirebilirsin. AI., s.18

Arka çıkmak: Oğlunun arka çıkmaması Hacer Hanım'ın cesaretini kırmıştı. El K., s. 227

Arkasını aramak: Etmeyecek olsa, ne diye arkasını arasın? El K., s. 313

Arkasını sıvazlamak: Zaman zaman gelir, arkamı sıvazlar. Ü., s.171

Asaleti kabarmak: Bakıyorum, gene asaletin kabardı. KY., s. 210

Asılmak: Demek mahallenin vurdu kırdı, kaptı kaçtı belalı Filiz'i, ağzı süt kokan oğluna asılmaya başlamıştı? TD., s. 102

Askı olmak: Çalıştığı zamansa, askı olmaktan başka, hayrı bile dokunuyordu. El K., s. 392

Astarı yüzünden pahalıya gelmek: Hem de şoföre hakaretten kavuşturma başlayabilir, astarı yüzünden pahalıya gelirdi. ÖE., s.94

Aşağıdan almak: Aşağıdan aldı. (alttan almak) TD., s. 6

Ateş bacayı sarmak: Ohoo, ateş bacayı sarmış şekerim. EB., s. 189

Ateş çemberinden geçmek: Bu yollarda hayli mürekkep yalamak, ateş çemberinden geçmek lazımdı. DE., s.61

Ateş püskürmek: Bizim dokumacılar ateş püskürüyor. M., s.352

Ateş saçmak: Osman beyse ateş saçıyordu.(çok sinirlenmek) AI., s.111

Atıp tutmak: Laf dokundurmak: Ya surat etmiş, ya laf dokundurmuş, ya da benimkinden gizli, oğluna bize dair atıp tutmuştur da benimki işitmiştir! AI., s.26

Attığı taş istediği kuşu vurmamak: Ama attığım taş istediğim kuşu vurmadı. G., s. 68; İnsanın attığı taş istediği kuşu vurmuyor. El K., s. 340

Avanta almak: Doksan liralık kiraya, tut her ay açıktan yüz altmış lira avanta al! G., s. 216

Avucuna düşmek: O kadar ki, arada çok yakışıklı din ululardan bazılarının avucuna bile düşmesine kıl payı kalıyordu. KT., s. 246

Avucunu yalamak: Avucunu yalar. BFV., s. 281

Avucunun içi gibi bilmek: Ben onu avucumun içi gibi bilirim! BFV., s. 272; Onu avucunun içi gibi biliyordu. DE., s.155; Teyzemi avucunun içi gibi bilir! AI., s.201

Avucunun içinde tutmak: Benim bildiğim erkeği avucunun içinde tutmanın şartı, onu kıskandırmaktır. YYB., s.19

Avucunun içinden kaçırmak: Günün birinde avucunun içinden mi kaçırmıştı? AI., s.164

Avucunun içine almak: Beni tam anlamıyla avucunun içine almak isteyen niyetleri gelişiyordu. AI., s.131; Çenebaz, edepsiz medepsiz ya, kocasını da avucunun içine almıştı. EB., s. 122; Kadın hem ahlâksızdı, hem de beyba'mı avucunun içine adamakıllı almasını bilmişti. YD., s. 109; Kadını haftasına avucunun içine aldı. TD., s. 23

Avucunun içine girmek: Kadının avucunun içine girecekti. KT., s. 158

Avuç açmak: Avuç mu açsın? (dilenmek) EVO., s. 29; Fakat hiç kimseye avuç açmadan, mahallelerden geçti durdu. EK., s.104

Avuç açtırmak: Düşmanlarıma avuç açtırdın. S., s.36

Ayağı alışmak: Hiç olmazsa ayağın alışır, eş dost, bildik gördük der gönderir, arada hatırımızı sordurtursun… G., s. 50

Ayağına gelmek: Hazır ayağımıza da gelmiş… SM., s.118

Ayağına kadar gitmek: Kadının ayağına kadar gidip yüz bulamayışını bir türlü unutamıyor, gene kadını tam bir düşman görüyordu. El K., s. 226

Ayağını almak: Başladılar İhsan Bey'in ayağını almaya.(aldatmak) KY., s. 137

Ayağını çekmek: Mahalleden ayağını çeksin. El K., s. 244

Ayağını denk almak: Kocanın kulağını bükmüşler, ayağını denk al! dedi. El K., s. 84

Ayağını kaydırmak: Mazlum kadının ayağını kaydırmakla işlediği hatayı anlıyordu. El K., s. 221

Ayağını kesmek: Bozsa, evden ayağının kesileceğine şüphe yoktu. SBK., s. 128; Sonunda kibarca ayağını kesmenin yolunu bulurlardı. EK., s.114; Ya önünü keserler de, "O zamparana söyle, mahalleden ayağını kessin, sonra fena olur!" filan derlerse? El K., s. 247

Ayağını kırıp oturmak: Kızı alırsak, itoğlu it ayağını kırar, çiftlikte oturur, işe güce el atar belki... VV., s. 113

Ayağının altına almak: Yemedikten başka alırdı beni ayaklarının altına. TD., s. 7

Ayak diremek: Ayak diremesine aldırış etmedi. EVO., s. 23; Kız inat ediyor, oynamamakta ayak diriyordu ki, Necmi'nin belinden kamasını çıkarıp, hasta olduğu anlaşılan kıza fırlattığı, kızın da acı bir çığlıkla yıkıldığı görüldü. OKGK., s. 79

Ayak dolaşıklığı etmek: Bu takdirde Haldun ayak dolaşıklığı etmeyecek miydi? El K., s. 319

Ayaklarına dolaşmak: İşte böyle, günün birinde hiç hesapta yokken, insanın ayaklarına dolaşırdı kadın etekleri! KY., s. 219

Ayaklarının altına paspas olmak: Yıllar yılı gözüne girmek, şerrinden korunmak için az mı gayret etmiş, ayaklarının altına az mı paspas olmuştu? El K., s. 118

Aynı ayarda olmak: Aşağı tabakada insanlara yüz vermemek, onlarla aynı ayarda olmamak, onları şımartmamak lazım! DK., s.73

Ayranı kabarmak: Kapıcınınsa ayranı kabarmıştı bir sefer. BTÜ., s. 38

Bağları gevşemek: Olmayınca aramızdaki bağlar gevşedi. SBK., s. 142

Bağları koparmak: Az kalsın bütün bağları koparacaktı. Suçlu., s. 54

Bağrına basmak: Yönetim kurulu arkadaşları herifi bağırlarına basıvermişlerdi bile. Ü., s.199

Bahşişine sözü geçmek: Bahşişine sözün geçer! El K., s. 142

Bakacak yüzü kalmamak: Bir daha ona bakacak yüzü kalmadığını sandı. El K., s. 257

Balta olmak: Önümüze gelen arılara kızlara balta olmaya kalkmıyor muyduk? (sarkmak) AI., s.65; Ona da ben mi balta olayım? EB., s. 149; Eski güreşçi mi, boksör mü ne, bir doktorla kırıştırdığını, doktorun kıza abayı yaktığını bilmese hemen balta olacaktı ama, çekiniyordu. MM., s.144

Baltaya sap olmak: Dikiş tuttursaydı iyi bir baltaya sap olurdu ama tutturamadı. SBK., s. 239

Baltayı taşa vurmak: Baltayı taşa vurduğunu anlayan Nilüfer boynunu bükerek: " Peki" dedi. SM., s.14

Bardağı taşırmak: Son günlerde doz bakımından gerçekten de tadı kaçırıp, bardağı taşırmıştı. Ü., s.285

Bardak dolmak: Bardak sanki damla damla doluyordu. (sinirlenmek) EVO., s. 357

Barut kesilmek: Barut kesiliyor, elinde olmayarak sağa sola çatıyordu. EVO., s. 105

Baş ağrıtmak: Bir şey değil, başımız ağrıyacak gene. G., s. 35; Şükür bugüne kadar ne kimsenin başını ağrıttım, ne de kendi başım ağrıdı. MM., s.11

Baş göz etmek: Bu arada Evdoksiya'yı baş göz etmek… OKGK., s. 152

Baş göz olmak: Yani bizim gibi, baş göz olacak mısınız? GK., s. 210

Başa çıkmak: Dikilmeye kalksam başa çıkacağımı gözüm kesmemişti. AI., s.155; Genç karısıyla başa çıkıp çıkamadığı sorulmasa, burnu yoklanmasa! S., s. 4

Başa kakmak: Olanlar zaruret yüzünden olmuşsa başa mı kakmak lazım? Ü., s.219

Başgöz etmek: Böyle bir damatla başgöz ettikten sonra… YK., s.99

Başı belaya girmek: Kocasını çok seviyor, başının belaya girmesini, elinin kana bulanmasını istemiyordu. SBK., s. 309

Başı derde girmek: Bense başımın derde girmesini istemem! DK., s.148

Başı sıkışmak: İnsanın başı sıkışırsa. El K., s. 189

Başı tutmak: Hem de kursta daha şimdiden, o kadar kız, oğlanın arasında başı tutmuştu. BFV., s. 282

Başı yerde gezmek: Daima başı yerde gezmeye tahammül edemeyen İsmail Efendi, günün birinde çoluğunu çocuğunu topladı, A…'ya göç etti. G., s. 45

Başına bela açmak: Başına bela açabilir, işler sarpa sarabilirdi. KP., s. 90

Başına bela olmak: Bir saat içinde tamam üç yüz altmış liranın yolunu bulmuştu ki, fazlası tat kaçırabilir, ayılan "ördek"ler başına bela olabilirdi. TD., s. 99

Başına bir şey gelmek: Başına bir şey gelirse sonra bana gönül kor! KY., s. 51

Başına çıkmak: Ulan Nedim, buna bu kadar yüz verme, başımıza çıkar , bir oyun getirir başımıza dedim, sonunda... KT., s. 198

Başına çorap örmek: Kız kardeşinin başına çorap ören serseri mi? KY., s. 205

Başına çorap örmek: Niyesini bilmem ama, Şehvar bir çorap öreceğe benziyor fukaranın başına! MM., s.190

Başına dert açmak: Güzeller insanın başına dert açar. DK., s. 148

Başına iş açmak: Artist olacağım derken başına iş açar, ortalığa düşersin Allah göstermeye… ÇKK., s. 94

Başına kakmak: Başka kaynanalar olsa, gelinlerinin dakika başı başlarına kakarlardı. El K., s. 156; İsterlerse babalarını defterden silsinler, zaman zaman başına kaktıkları gibi, babalarının "palavra"dan para kazanmasına dayanamayıp, ilgilerini kesinlerdi. MM., s.119

Başına oyun getirmek: Ulan Nedim, buna bu kadar yüz verme, başımıza çıkar , bir oyun getirir başımıza dedim, sonunda... KT., s. 198

Başına taç yapmak: Bu gün dönsem, annem de, babam da, akrabalarım da beni başlarına taç yaparlar taç! AI., s.118

Başına taşlar yağmak: Yarın onlar yüzünden başımıza taşlar yağarsa çoluk çocuğumuz ne halt eder? Ü., s.292

Başına vurmak: Kömür de insanın başına vurur. EVO., s. 95

Başında patlamak: İş döner dolaşır Nuriye'nin başında patlayabilirdi. TD., s. 102

Başından aşağı kaynar sular dökülmek: Başımdan aşağı kaynar sular döküldü sanki. AY., s. 116

Başından atmak: Beni hiç kimse başından atmadı. AI., s.118; Demek kendisinin boş verip başından attığı köylüsünü o Veli denilen hergele arkalamıştı? GK., s. 30; Fırıncıdır, şöyle bir bakar, der, bunnar pişmez, tümü kepek, ananız sizi başından atmış. ÇKK., s. 63

Başını alıp gitmek: Başını alır giderdi. EVO., s. 317; Belki de başını alıp gitmiştir, ha? AI., s.107; Diyor ki, sana rastlamasaydım, başımı alıp gidecektim diyor. EB., s. 102; Mustafa'nın kulağına gider, kalbi kırılır, kalbi kırılmakla kalmaz, başını alıp giderse ya? DK., s.229

Başını almak: Al başını savuş uzaklara.! K., s. 47

Başını kaldıramamak: İşten baş kaldırdığımız mı var? G., s. 34

Başını kaşıyacak vakti olmamak: İşler birden öylesine bastırmıştır ki, başını kaşıyacak vakti olmamıştır. EB., s. 106

Başını serbest bırakmak: Bana kalsa, kızın başını serbest bırakmalı. KY., s. 115

Başının altından çıkmak: Hep onun başının altından çıktıydı. El K., s. 356

Başının çaresine bakmak: Sabahlara kadar gözyaşı döken Neriman başının çaresine bakmak zorunda olduğunu, eski patronu bar sahibinin ziyaretinden anlamıştı. El K., s. 317

Başının etini yemek: Nasıl didiklerdim, nasıl yerdim başının etini..! G., s. 125

Baştan çıkarmak: Beni hiç kimse baştan çıkaramaz. DE., s.112

Baştan savmak: Baştan savmak istedim. ÇKK., s. 69

Bayrakları açmak: Gece yarısı bayrakları açtınız. (kavga etmek) MM., s.111; Olmadı mı? Açardı bayrakları. (arasını bozmak) Ü., s.241

Bel bağlamak: Sen böyle şeylere bel bağlamazsın ama… DE., s.69

Bel bağlamamak: Hala bel bağlamayan gözlerle İsmail Efendi'yi tetkik ediyordu. G., s. 46; İnsan hiçbir şeye bel bağlamamalı. SM., s.121; Ötekiler bel bağlamayan gözlerle baktılar. El K., s. 3

Belaya çatmak: Çingene'yse, tam çatmıştı belaya. El K., s. 368

Belini bükmek: Milletin belini tekmil bu harp büktü efendi… ÇKK., s. 61

Beş parasız kalmak: Ona neydi ama, yarın beş parasız kalır da ondan borç istemeye gelirse… OKGK., s. 185

Beyni kaynamak: Kızgın güneşin altında bütün gün beynim kaynıyor. ÇKK., s. 122

Beyninden vurulmuşa dönmek: Güya oğlunun böyle bir kadınla düşüp kalktığı haber verilmişti de beyninden vurulmuşa dönmüştü. El K., s. 129; Serseri milyoner yeni, yepyeni bir şey öğrenmiş, beyninden vurulmuşa dönmüştü. SM., s.102

Bıçağı kesmemek: İstediğimiz kadar uçarı olalım, bıçağımız seni kesmez! YD., s. 298

Bıçağından kan damlamak: Şayet tek durmak istemez, itliği elden bırakmazsa, Başgardiyan Dürdane'ye geniş yetki vereceğini, hapishane bitirimlere Çingene Pembe, Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz,defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti. TD., s. 13

Bıyık altından gülmek: Bıyık altından gülme, dedi. M., s.157; Düşmanları bıyık altından güler, rastladıkça karısından dolayı gözleriyle birbirlerine onu işaret ederlerdi. KY., s. 33; Serseri milyoner bıyık altından gülerek göz kırptı. SM., s.92

Bildiğini okumak: İmam bildiğini okuyor. EVO., s. 370

Bileğinin hakkını almak: Pek pek, "Bileğimin hakkını alıyorum!" ÇKK., s. 50

Biletine piyango vurmak: Bu dünyada biletimize piyango vurmadı, boş çıktı. KT., s. 103

Bin dereden bin su getirmek: Bin dereden bin su getirdi. Y.K., s.87

Bin dereden bir su getirmek: Bin dereden bir su getirip Zülfikar Bey'in yanında çalışmasını istemesi. DK., s. 125; Sema bin dereden bir su getirerek çok istediği halde bir türlü iki ucunu bir araya getirmediğini… Ü., s.238

Bin dereden su getirmek: Bakkal Nuriye bu yumruğuna sıkı, hızlı kadını yatıştırabilmek için diller döküyor, bin derden su getiriyordu. TD., s. 106

Bir avuç ateş atmak: Ok yaydan fırlamış, delikanlı kalbine bir avuç ateş daha atarak amcasının evine girmiş, kapıyı kapamıştı. OKGK., s. 30

Bir baltaya sap olmak: Ben olmasam bir baltaya sap olacağı yok. AI., s.58

Bir çuval inciri berbat etmek: Bir çuval inciri berbat etti, bırakma bu deliyi! EK., s.50; Sen bir çuval inciri berbat etmeseydin mektubu sağlama vermiş olurdum. EB., s. 236

Bir dediğini iki etmemek: Bir dediğimi iki etmez. G., s. 47; Herkesin kocası karılarının bir dediğini iki etmiyor. KKBK., s. 97; Ne olursa olsun koskoca fabrikatörün gözbebeği, üzerine titrediği, bir dediğini iki etmediği biriydi. SM., s.91

Bir giydiğini bir daha giymemek: Bir giydiğini bir daha giymeyecek, elini sıcaktan soğuğa varmayacaksın. DK., s. 52

Bir iki dememek: Ev benim olsa, senin gibi bir evlada feda olsun, bir iki demem. EB., s. 12

Bir işin ucundan tutmak: "benim" diyeceği bir işin ucundan tutabilmek arzusuyla uğraştı, didindi. EK., s.103

Bir kaşık suda boğmak: Paran varsa kuyruk sallar, yüzüne güler, yoksa bir kaşık suda boğar! BTÜ., s. 109

Bire beş katarak anlatmak: Her şeyi bire beş katarak, bir çırpıda anlattı. DE., s.128

Bire bin katmak: Bire bin katar, herifi cin atına bindirir. GK., s. 315

Biti kanlanmak: Biti kanlandı ya? MM., s.257

Bitini atmak: O zaman atacaksın bitini ortaya. KKBK., s. 223

Boğazı çıkmak: Alsalar, hiç olmazsa boğazım çıkardı! 72.K., s.67; Alsalar, hiç olmazsa boğazım çıkardı. (yemeğim olurdu) 72.K., s.67

Boğazına geçirmek: Gel zaman git zaman, Hasibe, akıl hastanesine düşen anasından kalanları sattı savdı, Ali'nin boğazına geçirdi. TD., s. 23

Boğazından geçmek: Boğazımızdan geçmedi. OKGK., s. 99

Borusu ötmek: Nedim Ağa'nın fabrikasında Nedim Ağa'dan çok daha fazla öttürürdü borusunu. KT., s. 134

Boş atıp dolu tutmak: Boş atıp dolu tutmak istiyordu. KT., s. 246; Sema boş atıp dolu tutmak ya da hiç olmazsa, İdris'in sır saklarmışcasına tuhaf halinin nedenini bir solukta öğrenmek istiyordu. Ü., s.136

Boş bulunmak: Boş bulundum kız, ödümü yardın! EVO., s. 82; Gerçi İdris, ötekiler ham halat değiller, ağızları sıkıdır ya, gene de belli olmaz, boş bulunabilirler! MM., s.205

Boş çevirmek: Kalabalık malabalık, boş çeviremiyor. KY., s. 200

Boş çıkmak: Bu dünyada biletimize piyango vurmadı, boş çıktı. KT., s. 103

Onlar ne hinoğlu hindirler! MM., s.101

Onların kanı bizden kırmızı mı? DE., s.113

Boş çıkmamak: Parlaktı oğlan, hangi kıza, hangi kadına el atsa boş çıkmıyordu! KY., s. 11; Hangisine el atsalar (asılmak, sarkmak) boş çıkmıyorlardı. ÇKK., s. 19

Boş vermek: Atom, Ayten'e can atıyor, Ayten boş veriyor. KKBK., s. 158; Belki de kendinden önce arası iyiydi Nursen'le, sonra hergelelik etti, kıza boş verdi, kız da kendisine döndü… EB., s. 138; Boş ver Hasan Ağabey, ağzından kaçtı. ÇKK., s. 1; Boş veriyordu eve filan, nerden kulaklarına gidecekti? EB., s. 136; Demek kendisinin boş verip başından attığı köylüsünü o Veli denilen hergele arkalamıştı? GK., s. 30

Boşanmak: Kadın boşandı. (kızmak) GK., s. 51

Boylamak: Yumuşaklıkla, "Yarın gene doktoru boylamalı!"dedi. EB., s. 239

Boynuna yuları takmak: Oğlunu öyle bir çeker çevirir, yuları boynuna öyle bir takardı ki, alimallah, bu hale ne kendisi, ne de malmüdürünün annesi çare bulabilirdi. El K., s. 154

Boynunu bükmek: Baltayı taşa vurduğunu anlayan Nilüfer boynunu bükerek: " Peki" dedi. SM., s.14; Boynunu büktü. DE., s.18; Ellerini önünde uyuşuk uyuşuk kavuşturmuş, boynunu bükmüş,; Kamran boynunu büktü. OKGK., s. 128; Mustafa'nın karşısında ellerini ovalıyor, boynunu büküyor… YYB., s. 59

Boyun eğmek: Hapse girmeyelim diye ite köpeğe boyun mu eğelim? ÇKK., s. 10

Bozuk çalmak: İşler bozuk çalmaya başlamıştı. AI., s.131

Bozum olmak: Adam amma da bozum olur karıların yanında ha! GK., s. 95

Böyle numaraları yememek: Kadın vardır diller dökülmek ister, kadın vardır, yemez böyle numaraları... YD., s. 297

Burnu Kafdağına çıkmak: Anam avradım olsun burnum Kafdağına çıkar, sizinle selamı sabahı keserim belki de. DK., s. 39; Anam avradım olsun burnum Kafdağına çıkar, sizinle selamı sabahı keserim belki de. DK., s. 39

Burnu yoklanmak: Burnu yoklanacak, kulaklarının niye düştüğü sorulacaktı. Suçlu., s. 89; Genç karısıyla başa çıkıp çıkamadığı sorulmasa, burnu yoklanmasa! Suçlu, s. 4

Burnuna kan kokmak: Burnuma kan kokuyor zaten... VV., s.156

Burnuna koymamak: Beyazıt'taki tezgahtarı da burnuna koymaz artık… (yanına yaklaştırmamak) DK., s.153

Burnunda tutmak: Ekşi ekşi kokan berduş şaraphanesinin eski alemleri burunlarda tütmeye başlar. AI., s.13

Burnunda tütmek: Vatanım burnumda tütüyordu. BE., s.65

Burnundan fitil fitil getirmek: Onun burnundan fitil fitil getireceğim. KT., s. 46

Burnunu çıkarmak: İçindeki ukala " Ben" gene burnunu çıkarmıştı. (kendini göstermek) SM., s.141

Burnunu sürtmek: Al askere, sürt burunlarını. AI., s.8

Burnunu şişirmek: Efendi mefendi deyip de burnunu şişirme şu itin lan! M., s.381

Burnunun direği sızlamak: Burnumun direği sızladı gene. EVO., s. 224

Burnunun kılından yakalamak: Ama başgardiyan hanım tam da burnunun kılından yakalamıştı. TD., s. 58; Nedim Ağa'nın huyunu gayet iyi bilen Topal, onu gene burnunun kılından yakalamıştı. 150

Burnunun yeli kırılmak: Burnumun yeli kırılır, millete cart curt edemez. M., s.302

Burun kıvırmak: Ayla burun kıvırdı. EB., s. 29; Siyahlı burun kıvırdı. ÇKK., s. 31

Buz kesilmek: Buz kesilmişti adamın rakı kokulu soluğu. YYB., s.176

Buzlar erimek: Zamanla aradaki buzlar erir, münasebetlerde değişme olur. El K., s. 198

Buzları eritmek: Böyle birinin karısı olmak herhalde buzları eritecek, Nilüfer normal bir kadın olmanın yolunu tutacaktı. SM., s.131

Büyük bir yükten kurtulmak: Hülya büyük bir yükten kurtulmuştu. DK., s. 147

Can atmak: Ama, "Annemle babam beni sana vermek için can atıyorlar! demeyi gururuna yediremiyordu. El K., s. 348; Atom, Ayten'e can atıyor, Ayten boş veriyor. KKBK., s. 158; Herhalde kendisinin yerinde olmaya can atardı. G., s. 138; O da herkes gibi can atar Ahmet Bey'e. SM., s.125; O it'in buna can atacağını biliyor. DK., s. 151; Sevmek başka, karısı olmaya can atmak başka! El K., s. 177; Yâni tilkiye tavukları bekle demişlerdi. Tilkinin "Ayağıma diken batar!" karşılığını vermesi gibi, Kabak Hâfız da can attığı halde, işi sırf ağırdan almak, iştahlı görünmemek için ipe un sermiş, duyulmaktan, polis baskınından söz açmıştı. YD., s. 147

Can kulağıyla dinlemek: Can kulağıyla bana bakıyor, beni dinliyordu. YYB., s.132

Cana kıymak: Ne olursa olsun, bir yumrukta adam öldürmüş, bir ocak sönmüş, bir cana kıymıştı. G., s. 197

Canavar kesilmek: Benim karım benim için canavar kesilmeli. SM., s.130; Kavgaya tutuştular mı, canavar kesilir! AI., s.205

Canı burnuna gelmek: Leman'ın canı burnuna gelmişti. TD., s. 14

Canına can katmak: Canıma can mı katacak. EVO., s. 376

Canına okumak: Sıpalarınla canıma okudunuz, canıma! AI., s.111; Uykusuzluktan gelen bu sarılığın canına okuyacaktı. EB., s. 185

Canından bezmek: Kendi tatlı canından beziyorsun. EVO., s. 52

Canını dişine takmak: Canımı dişime takarak başımı salladım. AI., s.19; Canını dişine takarak, "Yarın,"dedi, "yarın getiririm. " ÇKK., s.2; Canını dişine takarak: "Orta ikiden belgeliyim.",dedi. DK., s. 146

Cebinden çıkartmak: Ben senin gibi fittini fittoni'leri daha çoook cebimden çıkarırım, mart kedisi! MM., s.278

Cehennem olmak: Kız kardeşini de bulduğuna göre, ya alır cehennem olur gider ya da Reşat'ı buluncaya kadar arardı. KY., s. 199

Cemaziyel evvelini bilmek: İnsan, cemaziyel evvelini bilenlerin yanında cart curt etmez bari. DE., s.239

Cephe almak: Demek oğlu artık kendisine karşı, el sözüyle cephe alabiliyordu? El K., s. 27

Cesaretini kırmak: Oğlunun arka çıkmaması Hacer Hanım'ın cesaretini kırmıştı. El K., s. 227

Ceviz kırmak: Ben senin gibi medeni memlekette ceviz kırmıyorum ya!(rahat etmek) El K., s. 239

Ciğer sızlamak: Ulan senin tırnağın taşa çarpsa, burda benim ciğerim sızlar! El K., s. 77

Ciğeri yanmak: Ciğerim yanıyor. DE., s.260

Ciğerine bir avuç ateş atmak: Amma benim, ille benim ciğerime bir avuç ateş atıp atıp gideceksin. El K., s. 172

Ciğerleri parçalanmak: Onların ciğerleri parçalanmasa, benim, senin, bizim karının dümeni doğru gidemez. El K., s. 322

Ciğerinden yakmak: Kara haber tez ulaşmış, evi ciğerinden yakmıştı. 72.K., s.13

Cini tepesine toplanmak: Olanca cini tepesine toplandı. EB., s. 15

Cinleri tepesinde toplanmak: Şahinde hanımın tepesinde cinleri toplanıveriyordu. AI., s.114

Cinleri tepesine toplanmak: Başkalarının onun hakkında böyle düşünmelerini istememekle beraber, bu türlü düşündüklerini belirtircesine yan yan bakmalarından nefret eder, cinleri tepesine toplanırdı. ÖE., s.93; Bir kızı, bir delikanlıyla konuşur görmez mi cinleri tepesine toplanırdı. Suçlu., s. 84

Çal kaşık etmek: Ayrana çal kaşık ettiği gibi. GK., s. 295

Çalım atmak: O zamanlar henüz işleri bozuk olduğu için, pek öyle çalım da atamıyordu. El K., s. 146

Çalıyı kuyruğuna kıstırmak: Cenab-ı Allah, önüne yağlı bir kuyruk çıkarırsa, bir iki demez hemen çalıyı kıstırırım kuyruğuna. YD., s. 92

Çalkalanmak: O meselede bütün memleket çalkalandı o zaman. HÇ., s.273

Çalmadan oynamak: Maazallah, bir gün gözlerini yumuverse ne yapardı bu soytarı, bu çalmadan oynayan kızla? YD., s.19

Çamla çırayla aramak: O zaman, bugünleri bile çamla çırayla arayacaksın! YD., s. 216

Çamur sıçratmak: Benim on parmağında on hüner oğluma çamur sıçratamazsın! TD., s. 10

Çanağını yalamak: Senin gibilerin çanağını yalamak benim için bundan böyle ar. M., s.400

Çanak tutmak: Ayrılmasına adeta çanak tuttukları kocasını düşünüyordu. SBK., s. 5; Eski iktidara çanak tutup onları alkışlayanların da berikilere katılması milleti tiksindiriyordu. HÇ., s.263

Çaptan düşmek: Fikret çaptan düşüp, artık kadınlar için zararsız hale gelinceye, kadınlar tarafından alaya alınıncaya kadar sürüp gidecekti. SBK., s. 324

Çene çalmak: Samatya'da bir muhallebicide çene çalmışlar, yarenliği evlenmeye kadar getirmişlerdi. EB., s. 137

Çene edememek: Hiç kimse sana çene edemezdi. K., s. 18

Çene yarıştırmak: Bilmediğin insanlarla ne diye çene yarıştırıyorsun? DE., s.84

Çenesi açılmak: Kızdı mı çenesi açılır, söver sayar. DK., s. 7; O gün, daha çok da pijamalarını falan giyinip yatağına kendini sırtüstü bıraktıktan sonra çenesi büsbütün açıldı. KKBK., s. 71; Sarhoş adamın çenesi açılmıştı. El K., s. 166

Çenesini tutmak: Evvela çeneni tutacak, karının aleyhinde ileri geri etmeyeceksin. El K., s. 224

Çeneye dalmak: "Çeneye daldınız mı dünya yıkılsa umurumuzda olmaz!"dedi. ÇKK., s. 34; Malmüdürlerinde biraz fazlaca çeneye dalmıştı. El K., s. 98

Çeneye tutmak: Mustafa'yı boyuna çeneye tutuyor! DK., s.147

Çılgına çevirmek: Deli gençlik, insanı çılgına çevirir, attığı adımı bilmez eder. OKGK., s. 32

Çıngar çıkmak: Zarları iyi salla bak, çıngar çıkar! Suçlu., s. 190

Çırak çıkarmak: Kocasının o kadar malına mülküne oturdu, seni bir parça paçavrayla çırak çıkarıyor. El K., s. 320

Çil yavrusu gibi dağılmak: Kadınlar çil yavrusu gibi dağıldılar. SM., s.171

Çivi kesmek: Her tarafım çivi kesti be evladım. (üşümek) S., s. 202

Çivi koymak: Ah namussuz, hem çiviyi(fitne) koydun, hem de ağız yapıyorsun değil mi? demek istedi. SM., s.92

Çocukla çocuk olmak: Çocukla çocuk oluyor. El K., s. 237

Çoğa patlamak: Mevlüt bu başlangıcı beğenmedi, iş zor olursa ücret çoğa patlardı. G., s. 47

Çok görmek: Sonra da herif son birkaç gece daha yatacak belki, onu çok gör, hakkına el atılmış, hakkı sarihin gasp edilmiş say. MM., s.117

Çürüğe çıkarmak: Herifi esaslı bir dizle çürüğe çıkarmıştı da umumî kaptan, "Yaşa Erol!" dememiş miydi? ÇKK., s. 3

Dağdan gelip bağdakini kovmak: Hemen hemen bütün kaynanalar gibi, "Dağdan gelmiş, bağdakini kovuyor!" gibilerden, el kızının oğlunu çekip almasına içerliyordu. El K., s. 31

Dağdan gelmek: Dağdan gelmedik ya! HÇ., s. 39

Dağları devirmek: Sırt sırta verdik mi dağları bile devirebiliriz! DE., s.18; Sırt sırta

verdiler mi dağları bile deviririlerdi be! K., s. 95

Dal budak salmak: Hikayesi önce çiftlikte büyüdü, genişledi, dal budak saldı. Ü., s.115

Daldan dala sıçramak: Yakışıklı İtalyan serserisi diye düşündüğü Kazanova gibi daldan dala sıçramak, hiçbir dalda yapışıp kalmamak! YD., s. 98

Dalına basmak: Ama dalına basılırsa gözünü kırpmadan söyleyebilirdi. EB., s. 3

Dalına binmek: Bunu anlayan abla dalına mahsustan bindi. G., s. 180; Kesmezler çokluk, ikisi iki yandan, geveze iki hafif makineli gibi, dalınıza binerler de binerler. AI., s.7; Kız dalıma binip durmasana! (sinirlendirmek) TD., s. 3

Damarı kabarmak: Karısının da hak vermesi karşısında Zülfikar Bey'in damarı kabardıkça kabardı. (kızmak,dolmak) DK., s.197

Damarı sızlamak: Güllü'nün içinde gene bir damar sızladı. DE., s.80

Dan dun etmek: Dan dun edersen anam avradım olsun. EK., s.65; Dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır! VV., s. 36

Daniskasını yapmak: Varlıklı gözükme numaralarının daniskasını yapacak, ekini belli etmeyeceksin. AI., s.29

Dar atmak: İşini bitirdi mi, kendini evine dar atardı! El K., s. 152

Defterden silmek: Genç kızlar "Aşk olsun" derlermiş ama, kırış kırış yaşlılar nerdeyse defterden silerlermiş. AI., s.51; İsterlerse babalarını defterden silsinler, zaman zaman başına kaktıkları gibi, babalarının "palavra"dan para kazanmasına dayanamayıp, ilgilerini kesinlerdi. MM., s.119; Onları defterden sileriz. (unutmak) EVO., s. 356

Deftere geçirmek: İçerde kalanlar bu adamın kim olabileceğini kaş gözle birbirlerine soruyorlardı ki o, dükkân kapısında kırmızıya boyanmış rasgele bir kontrplak parçasına çirkin beyaz bir yazıyla yazılmış şaraphanenin adıyla sahibinin adı, soyadını deftere geçirir gibi yaptıktan sonra, gene zıt zıt zıt…uzaklaşmaya başladı. MM., s.6

Deftere kaydetmek: Bir de "Karının Meyhanesi"ni deftere kaydetse ne çıkardı? El K., s. 350

Defterini dürmek: Bey onun defterini öyle bir dürüş dürdü ki, eh... HÇ., s. 167; Şayet tek durmak istemez, itliği elden bırakmazsa, Başgardiyan Dürdane'ye geniş

yetki vereceğini, hapishane bitirimlere Çingene Pembe, Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz,defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti. TD., s. 13

Delik deşik etmek: O huzurundan beş paralık biri gibi kovulduğu adamı delik deşik ederdi. DE., s.245; Üç erkekle iki kadını delik deşik etmiş namussuz. TD., s. 100

Dem vurmak: Kendimi öldüreceğimden falan dem vururdum. AI., s.19

Denk getirmek: Sonra gene biliyordu ki, harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah'ına da bağlıydı. ÇKK., s. 2

Derdini açmak: En sıkı arkadaşı olurum, derdini bana açar, sık sık gırtlağımızı çalkalarız rakıyla, tavuk mavuk, havyar mavyar... VV., s.73

Dereden tepeden konuşmak: Dereden tepeden konuşmaya başladılar. Ü., s.262; Dereden tepeden konuşurduk. ÇKK., s. 71

Dert yanmak: Bizimkine öyle dert yanmış. AI., s.91

Destelemek: Karısının saçlarını desteledi. (dövmek) El K., s. 168

Deve olmak: Gene de kızlarının şu mutluluğu uğruna birkaç yüzbinin deve olması mesele değildir. YD., s. 236

Deveyi gütmek: Yirmi dört doksan beşi, bu kadarcık parayla dünya evini nasıl çevireceğini, bu deveyi nasıl güdeceğini düşünüyordu. DE., s.10

Deveyi hamuduyla yutmak: Herkes deveyi hamuduyla yutuyordu! YD., s. 109

Dibine darı ekmek: Zaten kıtı kıtına geçindikleri emeklilik maaşıyla fabrikadan aldığının dibine darı ekiyordu ama... Suçlu, s. 5

Dikine gitmek: Erkeğin bu kadar dikine gitmek iyi değildi, biliyordu ama yemin etmişti. YYB., s.23

Dikiş tutturmak: Dikiş tuttursaydı iyi bir baltaya sap olurdu ama tutturamadı. SBK., s. 239

Dil dökmek: Bakkal Nuriye bu yumruğuna sıkı, hızlı kadını yatıştırabilmek için diller döküyor, bin derden su getiriyordu. TD., s. 106; Kadın vardır diller dökülmek ister, kadın vardır, yemez böyle numaraları... YD., s. 297; Takıl ardına, diller dök, yola getir getirebilirsin. AI., s.18

Dil uzatmak: Mahdum beye, yarının avukatına dil uzatışım işinize gelmedi. EB., s. 10

Dile düşmek: İsterse görülsün, dile düşsün, üstüne türkü yakılsın. OKGK., s. 30; Kızı dillere düşerse yüreğine iner, yaşamazdı. KY., s. 87; Ona kalsa hemencik memlekette düdük olur, dile düşerdi. VV., s. 21

Dile düşürmek: Onu dile düşürdüm. AI., s.24

Dili çözülmek: Yıllar yılı dut yemiş bülbül gibi susan Nilüfer'in dili çözülmüş, konuşuyor, konuşuyordu. SM., s.135

Dili damağı kurumak: Dili damağı kurumuştu. KY., s. 17; Dilim damağım kurudu. BE., s.90

Dili dolaşmak: Dili dolaştı. S., s.69

Dili dönmemek: Öteki arkadaşlar o kadar sarhoştular ki, dilleri dönmüyordu. AI., s.139

Dili tutulmak: Dili tutulmuştu sanki. YK., s.96; Efendi, bir imtihana çektim, dili tutuldu şerefsizim. KKBK., s. 69; İçtikçe dili tutuluyor, dalgınlığı artıyordu. OKGK., s. 135

Dili varmak: Nasıl diliniz varıyor da böyle konuşabiliyorsunuz? DK., s.230

Dili varmamak: "Ölmüş mü?" diyemiyordu, dili varmıyordu. KY., s. 122; Bir baba olarak evladının kendisini geçmesini istememeye dili nasıl varabilirdi? G., s. 67; " Sevişiyorsa…" demeye dili varmıyordu. SM., s.159

Dilinden düşürmemek: Dilinden seni düşürdüğü yok. AI., s.175; Seni dilinden düşürmedi! YD., s. 77

Dilinden yağ bal akmak: Dilinden yağ bal akarak gelir. EVO., s. 188

Diline dolamak: Bekledi ama ihtiyar nedense su dökmelerinin hiç bitmediğini diline dolamadı. EVO., s. 26

Diline düdük olmak: Mahallelinin diline iyice düdük olduk. MM., s.221; Bu gidişle mahallenin diline düdük olacaksınız. Suçlu., s. 107

Dilini koparmak: Onların dillerini koparırım ben... SBK., s. 73

Dilinin altında bir şey olamak: Amcasının dilinin altında bir şeyler olduğunu sezmişti. SM., s.96

Dilinin altındaki baklayı çıkarmak: Şaşalasa, kızarsa, dilinin altında bakla varmış da, çıkarmaya çekiniyormuşçasına haller takınsa! SBK., s. 150

Dilinin ucuna gelmek: Dilimin ucuna geliyor, kızım sen kendine bak. EB., s. 29

Dillere destan olmak: Dillere destan oluruz! El K., s. 276

Dillere düşmek: Dillere düşmüş, alay konusu olmuştu Cennet. YYB., s.216

Dilsiz kesilmek: Köyün yedisinden yetmişine kadar, kadını erkeği, sanki dilsiz kesilivermişti. SM., s.89

Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak: Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oluruz, dedi. EVO., s. 363

Dirsek çürütmek: Biz de dirsek çürüttük mekteplerde. HÇ., s.277; Yıllarca dirsek çürüterek ulaşmıştı bu mertebeye. SM., s.138

Diş bilemek: Bucak başkanlarıyla adamlarına diş bileniyor. Ü., s.46

Diş geçirmek: Ne oğluna diş geçirebilirdi, ne de kızına. KKBK., s. 89

Dişini sıkmak: Baktım ki dişimi sıkmak, dişimin kırılmasından başka netice vermeyecek, bir gün isyan bayrağını çektim! El K., s. 68; Bizim işletme evlerinden bir tane uydurana kadar sık dişini. AI., s.61; Dişini sıkacak, kendiliğinden yapmaya kalktığı işin büyük bir suç olduğu kanısını verecekti. DE., s.100; İnsan tam zamanında dişini sıkıp susmasını bilmeli. KP., s. 61

Dize gelmek: O, kolay kolay gülmeyen, dize gelmeyen kız başlardı yalvarmaya. AI., s.18

Dizginlerini toparlamak: Yarın elin oğlu dizginlerini toparlayıverdi mi... BFV., s. 106

Dizinin dibinden ayrılmak: Oğlu adam olsa, böyle sokak süprüntülerine yüz vermez, dizinin dibinden ayrılmazdı. El K., s. 223

Dizlerinin bağı çözülmek: Vermediler ama Romantik'in daha şimdiden dizlerinin bağı çözülmüştü. KY., s. 214

Doğru durmak: Orada doğru dursa ya! AI., s.92

Dokuz doğurmak: Kadın dokuz doğurdu deminden beri. AI., s.106

Dost yüzü göstermek: Demek dost yüzü gösterip, ahbaplık kurmak istediği halde, saman altından su yürütmeye kalkıyordu. DE., s.123

Dört elle sarılmak: İşte bana kul köle olacak ve de patronuna dört elle sarılacak katip! AI., s.167; Muhasebeci olup bol bol pirzola yiyebilmek için okuluna dört elle sarılmıştı. DE., s.7; Torbaya koymak: Bundan dolayı Nilüfer'e dört elle sarılmış. SM., s.44

Dört nala kaldırmak: Siyah önlükleriyle ikişer üçer geçen liseli kızların dikkatlerini çekmek için John Deere'i(traktör) dört nala kaldırır. S., s.61

Dudak bükmek: Dudak büktü. YYB., s.252; İşçilerden yıkıp yaka silken aciz kontrole küçümseyerek bakan Murtaza'ysa dudak büktü. M., s.155

Dut olmak: Henüz yol vermemişti ama, fabrikayı bırakıp "dut olmasını" isterdi. DE., s.39

Dut yemiş bülbül gibi susmak: Yıllar yılı dut yemiş bülbül gibi susan Nilüfer'in dili çözülmüş, konuşuyor, konuşuyordu. SM., s.135

Dut yemiş bülbüle dönmek: Barda güler söylerler amma, yalnız kaldılar mı da dut yemiş bülbüle dönerler. El K., s. 126

Duvarına çivi çaktırtmamak: Duvarına çivi çaktırtmayacaksın. (yalnız yaşamak) YYB., s.75

Düdüğe koyup üflemek: Düdüğe kor üfürürdü artık. VV., s. 23; Bizi düdüğe kor da üfler gayri! EVO., s. 109

Düdüğünü çalmak: Benim babam kimin arabasına binerse onun düdüğünü çalar! YD., s. 65

Düdük olmak: Ona kalsa hemencik memlekette düdük olur, dile düşerdi. VV., s. 21

Dümeni doğru gitmemek: Onların ciğerleri parçalanmasa, benim, senin, bizim karının dümeni doğru gidemez. El K., s. 322

Dümenine bakmak: İnsan hayatta böyle olacak işte. Yani, dümenine bakacak! (eğlenmek) AI., s.195

Dünya evine girmek: Bir evlat evlenip de dünya evine girdi mi, babası yularını üstüne atar. DE., s.238; Üstelik annem, yakın akrabalar bildik gördük, daha çok da kız anaları, henüz ağzımın süt koktuğunu, bu yaştaki bir delifişeğin dünya evine girse bile onu çekip çevirecek deneyden yoksun olduğunu söylüyor, soruyorlardı. AI., s.22

Dünya gözüyle görmek: Ne olursa olsun, yavrusunu bulmuş, dünya gözüyle onu görmüştü ya! El K., s. 363

Dünya tepesinde dönmek: Dünya tepesinde dönmeye başlamıştı. KP., s. 58; Dünya tepesinde dönüyordu. DE., s.67

Dünya tepesine yıkılmak: Sanki dünya tepesine yıkılmış gibi, mahvolmuştu. OKGK., s. 126

Dünya vız gelmek: Şoför, kızlar, dünya vız gelirdi. EB., s. 69

Dünyada bet bereket kalmamak: Sizlerin yüzünden kalmadı dünyada bet hem de bereket. M., s.84

Dünyaya metelik vermemek: Muzaffer Bey'in dünyaya metelik verdiği yoktu. HÇ., s. 100

Dünyaya kazık kakmak: Sanki dünyaya kazık kakacak. EB., s. 223

Dünyaya küsmek: "Heyeti Sıhhıye"ce rapor verilip ihraç edilince dünyaya küstü. ÇKK., s. 58

Dünyayı görmemek: Serseri milyonerin gözü, değil ana, dünyayı görmüyordu. SM., s.126

Dünyayı tozpembe görmek: Aşk meşk, bu şimdi dünyayı tozpembe görüyor… AI., s.22

Dünyayı tutmak: Namın tekmil dünyayı tutmuş! M., s.44

Dünyayı unutmak: "be, e, be-be, a, ba-be, o, bo'larla dünyayı unutuyordu. ÇKK., s. 82

Dünyayı zehir etmek: Günlerden beri bize dünyayı zehir ediyor! YD., s. 151

Dünyayı zindan etmek: Vallahi de, billahi de dünyayı zindan ederim sana bilmiş ol! EB., s. 91

Dünyayı zindan etmek: Vara yoğa bağırıp çağırarak dünyayı zindan ediyordu. DK., s. 199

Düşman kesilmek: Halbuki siz, daha ortada düşman yokken birbirinize düşman kesilmiş, birbirinizin kanını içmeye savaşıyorsunuz. EB., s. 257

Düşüncesinin şeridi kopmak: Düşüncesinin şeridi koptu. DE., s.108

Eğri bakmak: Ben şu cahil başımla bacım desem birine tövbe eğri bakmam. BTÜ., s. 243

Ekini belli etmemek: Osman hiçbir zaman ekini belli etmedi. (renk vermemek, yaptığını belli etmemek) KY., s. 138; Varlıklı gözükme numaralarının daniskasını yapacak, ekini belli etmeyeceksin. AI., s.29

Ekmeğe muhtaç etmek: O karı, o şahane karı beni ekmeğe muhtaç etti ama yakında yepyeni bir işin başına geçeceğim. YYB., s.87

Ekmeğinden etmek: Tek beni ekmeğimden etme, mümkünse maaşımı artır! DE., s.74

Ekmeğinden olmak: Uyandırıp da sizin yüzünüzden ekmeğimden olamam! MM., s.142

Ekmeğine yağ sürmek: Muhalefetin ekmeğine yağ sürmüş olacaklar. Ü., s.245

Ekmeğini yemek: Adamın hem ekmeğini yer hem de onu şurda burda küçük düşürmek için elinden geleni geri koymazdı. KY., s. 26

El alıştırmak: El alıştıracağız bir iki... BTÜ., s. 212

El altından satmak: Boş sandık, teliz denilen çuval parçalarını el altından sattığını ağa bilmiyordu sanki. GK., s. 165

El atmak: Hemen de külotuna el atmıştı ki korkmuş. YYB., s.176; Sıkı mı saçlarıma el atsın? AI., s.117; Hangisine el atsalar (asılmak, sarkmak) boş çıkmıyorlardı. ÇKK., s. 19; Sonra da herif son birkaç gece daha yatacak belki, onu çok gör, hakkına el atılmış, hakkı sarihin gasp edilmiş say. MM., s.117

El ayak çekilmek: El ayak çekilmiştir. SM., s.67

El etek öpmek: Hani el etek öpmekten iğrenirdi? DE., s.97

El etmek: Güzel kadın el etti. (el sallamak) EVO., s. 415; İçindeki Yeşilçam Sokağı el ediyordu "Gel!" diyordu. YD., s. 206

El kahrı çekmek: Kim bilir daha ne kadar sırt keseleyecek, el kahrı çekecekti. S., s.105

El kaldırmak: "Demek" dedi, "bana el kaldırıyorsun?" DE., s.101

El ovalamak: Onun kocası da yarın oğlumuzun karşısında el ovalar! ÖE., s. 71

El ovalatmak: Müdür gibi nice nicelerine karşısında el ovalatmış bir milyonerdi. G., s. 204

El öfelemek: El öfelerler, aman efendim, zaman efendim… Ü., s.156

El pençe divan durmak: Bütün bar halk el pençe divan durdular adeta. AY., s. 89

El sürmek: Hiç kimse el sürmek istemedi gene. YYB., s.72

El sürmemek: Hiçbir şey düşünmeden yatmak, işe güce el sürmemek... Suçlu, s. 1

El uzatmak: Şurada yüzünüze gülen, öbür tarafta fırsatını buldu mu karınıza, kızınıza alçakça el uzatmaktan çekinmiyordu. SM., s.28

El üstünde tutmak: Şimdi nerdeyse el üstünde tutacaklar. AI., s.140

Elde avuçta tutmak: Öyle eşek dilleri meşek dilleri yazdırmayla koca elde avuçta tutulmaz. El K., s. 83

Elde etmek: Beni elde etmek için kapıma dayanırlar değil mi? DE., s.259

Elden ele dolaşmak: Kadın bir zaman elden ele dolaşmış, sonunda kısmet Rıfat Efendi'ymiş! OKGK., s. 27

Elden ele düşmek: Kim bilir belki de elden ele düşecek, sonunda da genelevlere… TD., s. 15

Elden gitmek: Aksi halde yurt elden gider, mahvolursun!; Herif elden gidiyor. S., s.35

Ele avuca sığmamak: Hırçın, haylaz, ele avuca sığmaz bir kızdı. El K., s. 17

Ele ense çekmek: Şakacıktan bir el ense çeker, ellerini şaplatırdı. BTÜ.,s.47

Ele geçirmek: Ele geçersek belki de ipe gideriz. KY., s. 212; Ondan sonra da kolaylıkla eline geçirecekti. El K., s. 208

Ele geçmek: Çünkü Savcılık'ta ifade vermiş, "Herif"in ele geçmesinde tuzu karışmıştı ama, hâlâ bilmiyordu Savcı'ya bu haberin nasıl uçtuğunu. MM., s.302; Ele geçse, burada, bu saatte ne aradığını izah edemezdi. DE., s.253

Ele vermek: Ele vereceksin talkını, kendin. KT., s. 103; Seni ele vermem. HÇ., s. 350

Eli ağzına yetmek: Bu sefer de memlekete dönüp eli ağzına yetmeye yüz tutarken, evvela babası, sonra anası birer sene arayla öldüler. EK., s.103

Eli ayağı buz kesilmek: İlk önce hiçbir şey anlamadı, lakin birdenbire kafasında şimşek çaktı, eli ayağı bir anda buz kesildi. G., s. 53

Eli ayağı çözülmek: Eli ayağı çözüldü… MM., s.129; Müdürün eli ayağı çözülmüş titriyordu. Ü., s.117

Eli ayağı tutmak: Eli ayağı tutarken şöyle böyle. AI., s.204

Eli ayağına dolaşmak: Kerli ferli biriyle karşılaşınca sıkılır, eli ayağına dolaşır, bunu örtmek için de tuhaf davranışlar yapardı. Ü., s.195

Eli boş gitmek: Eve eli boş mu gidecekti. Suçlu., s. 27

Eli ekmeğe değmek: Böyle şeyler öğrencilikten sonra, eli ekmeğe değdikten sonraydı. EB., s. 82

Eli ekmek tutmak: Ah şu oğlan bir kere kendini kurtarıp, eli ekmek tutsa! ÖE., s.68; Yedi günlerini yetirdim, bıyıklarını bitirdim. Elleri ekmek tuttu. EB., s.7

Eli ekmek tutmamak: Bu da işte, eli doğru dürüst ekmek tutmuyor. DE., s.202

Eli eline değmemek: Eli kızın eline bile değmiyordu. OKGK., s. 41

Eli kalem tutmak: Eli kalem tutar. EVO., s. 27

Eli sıcaktan soğuğa varmamak: Bir giydiğini bir daha giymeyecek, elini sıcaktan soğuğa varmayacaksın. DK., s. 52

Eli varmamak: Bunu yapabilir miydi? Eli varır mıydı? SM., s.128

Elifi görse mertek sanmak: Elifi görse mertek sanır halbuki... KT., s. 93

Elinde avucundakileri tüketmek: VC. li, meceli, arkadaş markadaş ama, bakıyordu da eski partili arkadaşlarından kendisi kadar elinde avucundakileri tüketmişi yoktu. BFV., s. 168

Elinde kalmak: Yarın baban kovarsa benim elimde kalır, görürsün gününü! El K., s. 121

Elinde oyuncak olmak: Yuları fena kaptırmış, yalnız karı, yalnız kız değil, torunlarının elinde tam oyuncak olmuştu. EB., s. 234

Elinden almak: Şimdi de onun göz koyduğu kızı elinden almıştı. GK., s. 229

Elinden bir kaza çıkmak: Bir şey değil, elimden bir kaza çıkartacak. El K., s. 180

Elinden geleni geri koymamak: Adamın hem ekmeğini yer hem de onu şurda burda küçük düşürmek için elinden geleni geri koymazdı. KY., s. 26

Elinden geleni yapmak: Sefil olmamak içinse elden gelen yapılmalı. S., s.80

Elinden iş gelmemek: Elimden iş gelmez benim. DE., s.158; Elinden iş gelmez, moruk diyordun. YYB., s.174

Elinden kaçırmak: Elimden kaçırdım benimkini… AI., s. 185; Elimden kaçırırım filan. El K., s. 162

Elinden kurtulmak: Elinden kurtulana kadar akla karayı seçmişti. YYB., s.127

Elinden tutmak: Oğlunun elinden tuttum. (yetiştirmek) El K., s. 337

Eline ayağına düşmek: "Kovarım!" diye suratına bağıran adama gidecek, yalvarıp yakaracak, eline ayağına düşecekti! DE., s.74 ; Mecburdu, eline ayağına düşmeye mecburdu patron. KP., s. 22

Eline ayağına düşürmek: Karı kocayı eline ayağına düşürmeli, onun keyfine göre gitmemenin ne demek olduğunu göstermeliydi. El K., s. 36

Eline ayağına kapanmak: Eline, ayağına kapanacağım, ne yapıp yapacağım Cevdet'in işine baktıracağım. Suçlu., s. 208

Eline geçmek: Ben de içerim elime geçse… AI., s. 94

Eline su dökememek: Sen o aslanlar gibi adamın eline su dökemezsin su! MM., s.280

Elini beklemek: İflahsızın Memed hafiften hafiften horluyor, Veli'nin elini bekliyordu. GK., s. 82

Elini bile sürmemek: Verirdim dedimse hani kendim elimi bilem sürmezdim. YYB., s.150; Elini bile sürmemişti (okşamak) ötekiler gibi. KY., s. 183

Elini çabuk tutmak: Afili delikanlı neden elini çabuk tutmuyor? YYB., s.134; Elini çabuk tutar da yukarıya çıkarsa belki de suçüstü yakalarmış. El K., s. 280

Elini çekmek: Ben de elimi çeksem (yardım etmemek) hani… 25

Elini eline değdirmemek: Elini eline değdirmemişti. EVO., s. 270

Elini eteğini çekmek: Bitirimlikten elini eteğini çekmiş, evine kapanmıştı. TD., s. 14; Kızınca da elini eteğini çekmişti dünyadan. Ü., s.247

Elini kana boyamak: Ben ne diye elimi kana boyayayım? KY., s. 188

Elini kana bulamak: Elini kana bulayıp katil olmak, hapislere düşmekle annesi yeniden hayata dönmeyecekti ki! KY., s. 153; Kocasını çok seviyor, başının belaya girmesini, elinin kana bulanmasını istemiyordu. SBK., s. 309; Senin elini kana bulatmak ister miyim? KY., s. 70

Elini kolunu sallaya sallaya geçip gitmek: Koskoca, deve gibi adam geliyor şehrimize, sonra da elini kolunu sallaya sallaya geçip gidiyor! MM., s.96

Elini sıcaktan soğuğa vurmamak: Gitse, gidebilse, elini sıcaktan soğuğa bile vurmayacak. BFV., s. 273

Elini yıkamak:Sık sık teftiş, müşteriyi rahatsız ederlerdi ki, bu da bir sefer yayıldı mı, artık müşteriden elini yıka! MM., s.293

Elinin tersiyle itmek: Bütün bunları da elimin tersiyle itiveriyordum. AI., s.22

Elle tutulur yeri kalmamak: İktidarın elle tutulur yeri kalmamıştır. Ü., s.149

Ellerini ovalamak: Mustafa'nın karşısında ellerini ovalıyor, boynunu büküyor… YYB., s. 59

Emrine alınmak: "Vekalet emrine alındım da…" demişti. EB., s. 3

Erkekliğe sığmamak: Hem bu erkekliğe de sığmazdı. OKGK., s. 43

Erkeklik damarı kabarmak: Ters karşılıklar alınca da güya erkeklik damarımız kabarmıyor muydu? (sinirlenmek) AI., s.65

Erkete beklemek: Sen erkete beklesen çok daha iyi olur tabii. DK., s. 252

Esamesi okunmamak: Ne senin ne de benim esamemiz okunur! VV., s.299

Esmayı üstüne sıçratmak: Kadınla yatıp kalkmış, esmayı üstüne sıçratmıştı. HÇ., s. 180

Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek: "Eşeklerin aklına karpuz kabuğu" düşürmeyecekti. YYB., s.187

Eşekten düşmüşe döndürmek: Herifi eşekten düşmüşe döndürdün! HÇ., s.320

Eşik aşındırmak: Fazla, eşik aşındırdınız ama, dedi. YD., s. 194; Yirmi lira alacağı var, eşik aşındırdı be! G., s. 174

Etekleri zil çalımak: Etekleri zil çalıyordu. El K., s. 24; Bacanak, meydancılarla birlikte kahvaltıyı hazırlıyor, etekleri zil çalıyordu. Ü., s175

Etliye sütlüye karışmamak: Ne etliye karışırdı, ne sütlüye. EVO., s. 118

Etrafında pervane olmak: Evlatçığım, taş diye tuttuğu altın olsun, anneciğim anneciğim diye etrafımda pervane olurdu. El K., s. 125

Feleğin çemberinden geçmek: Feleğin çemberinden geç. EVO., s. 8

Felleğin sillesini yemek: Demek sahiden avukat karısıymış da feleğin sillesini yemiş ha? El K., s. 311

Fena olmak: Müdür de, Nihat da fena olmuştu. El K., s. 335

Fenasına gitmek: Tanıyorum kadını da, fenama gitti… El K., s. 380

Fırıldak çevirmek: Onunla ne fırıldaklar çevirdik... YD., s. 249

Fit koymak: Halbuki köylüyle arasına fiti asıl koyan oydu. HÇ., s. 356

Fit sokmak: Araya fit sokar, uzaklaştırırsın. SM., s.98; Araya fit sokmak bunlarda, birbirlerini kuyusunu kazmak bunlarda. G., s. 176

Fiti vermek: Annesine fiti o verdi asıl! ÇKK., s. 43

Fitili almak: Zülfikar Bey fitili almıştı. DK., s. 164; Herif fitili fena almış! MM., s.133

Fitili sokmak: Zekai'nin soktuğu fitili hatırlayarak, Şerif Usta'ya döndü. HÇ., s.320

Foyası meydana dökülmek: Foyaların, meydana döksene şunun ! HÇ., s.319; Foyaların meydana dökülür! MM., s.95

Foyasını dökmek: Analarınızı konuşturup dinlesem kim bilir ne foyalarınızı dökerler ortaya, nasıl yaka silkerler.. KKBK., s. 233

G., s. 136

Galeyana gelmek: Köyde çalkalananlardan o da galeyana gelmiş, homurdanıyordu. HÇ., s. 346

Gam yememek: Bana değiştiğine göre benden güzel olsa vallahi gam yemezdim. YYB., s.20

Gelene git dememek: Rakıya nasıl dayanıklı olduğu hakkında fikir vermek için, susuz musuz, gelene git demiyordu. Suçlu., s. 85

Gelin güvey olmak: Demek kendinden habersiz gelin güvey oluyorlardı. DK., s. 125

Gemi azıya almak: Kadın gemi azıya almıştı. SM., s.123; Çünkü halk gemi azıya almıştı zaten. Ü., s.245; Demirkıratlık (demokrat) icat olmadan önce, daha çok da Hitler ordularının gemi azıya aldığı yıllar... VV., s.116

Gemini kısmak: Kızının gemini kıs, onu ev işlerine sok diyorum. KY., s. 7

Gemisini yürütmek: Hamal Sadık'ın deyip durduğu gibi, kendinden öncekilerin hiçbir zaman ele geçmeden gemilerini yürütmüş (dolandırıcılıkla iş yapmak) olduklarını biliyordu. DE., s.113

Gemisini yürütmek: Gemini yürütmek mi istiyorsun? (işini görmek) AI., s.55; Hatta bir kısım devrimciler nezdinde gemisini yürütüyor. El K., s. 240; Herkes külah kapmaya, kendi gemisini yürütmeye bakıyor. KT., s. 72

Gına gelmek: Şu bankalar saltanatından da gına geldi hani. G., s. 117

Gırtlağını çalkalamak: En sıkı arkadaşı olurum, derdini bana açar, sık sık gırtlağımızı çalkalarız rakıyla, tavuk mavuk, havyar mavyar... VV., s.73

Göbeğini kendi eliyle kesmek: Göbeğini kendi elinle kes! AI., s.23; Olmazsa, göbeğini kendi eliyle kesmesini de bilirdi. El K., s. 372

Göklere el açmak: Göklere el açıp günahlarımın affını diledim. El K., s. 336

Gökte ararken yerde bulmak: Çünkü beni gökte ararken yerde bulmuştur. YD., s.8

Gökten zembille inmek: Adeta gökten zembille inme adam, haftalardan beri durmak oturmak bilmedem, yorgunluk nedir tanımadan havaliyi köy köy dolaşıyor. Ü., s.244

Gölgesi olmak: Hoş, yokluk değil de, varlıklı bile olsa, gene de Nedime Abla'nın – Çingene Nedime'ye kadınlar kısmında herkes böyle derdi-gölgesi oluverecek, öl dediği yerde ölecekti. El K., s. 308

Gölgesine sığınmak: Fakir insanlar, senin gölgene sığınmışlar. DK., s. 169

Gönlü düşmek: Gönlü başkasına düşmüş. GK., s. 238; Gönlü mü düşmüştü yani? (âşık olmak) DE., s.48

Gönlü kaymak: Benden başka her kime gönlü kayarsa varsın kaysın. AI., s.62

Gönlü olmak: "Oldu" dedi, " Gönlü oldu hanımefendi! SM., s. 124

Gönlünü avutmak: Onu eczanede bırakıp beyefendilerin gönüllerini avutamam ya! YYB., s.90

Gönlünü etmek: Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bre usta? C., s.10; Şu Naciye'nin gönlünü edip ağzını sıkı tutmasını temin edemez miydi? El K., s. 91

Gönlünü görmek: Bakkal çaresiz, onun da gönlünü gördü.(para vermek, hoş tutmak) MM., s.219

Gönlünü hoş etmek: Pis Nuran, pas verse de ihtiyarcığın gönlünü hoş ediverse ne olurdu sanki? EB., s. 90

Gönül eğlendirmek: O da güzel sanatlarda öğrenciydi ama, akademi bitmiş bitmemiş umursamıyor, gönül eğlendirmek için, daha doğrusu, istediği gibi birisini bulamadığından, aramak için dolaşıyordu. EB., s. 174

Gönül komak: Başına bir şey gelirse sonra bana gönül kor! KY., s. 51

Gönül koymak: Yaşlı kadın bayağı gönül koydu oğlunun şu nobranlığına. EB., s. 85

Gönül vermek: Böyle güzel bir kızın sana gönül vermesi kıskançlıklarını arttırıyor. AI., s.214; Fakat öylesine gönül vermişti ki Apo'ya, kocasıyla oğlunun kötü yola düşmüş olmalarını gerçekten temenni ediyordu. TD., s. 112

Göreceği gelmek: Göreceğim geldi, iki laf atalım diye… G., s. 130

Göz açmamak: Üstelik çocukluğumdan beri hapislerden göz açmadım. SBK., s. 251

Göz açtırmak: Çocuğa göz açtırmıyor! DK., s.145

Göz atmak: Belki de benimkine kaçamak bir yan göz atar. AI., s.170

Göz dikmek: İş evlenmeye vardıktan sonra kayınbabasının servetine göz dikmesiydi. DK., s. 149

Göz hapsine almak: Onu göz hapsine alıyor. YK., s.95

Göz kırpmadan dinlemek: Göz kırpmadan dinleyen yeni aso'ya, koca'dan hele onun hatıralarından söz açmak doğru muydu? HÇ., s. 333

Göz koymak: Şimdi de onun göz koyduğu kızı elinden almıştı. GK., s. 229

Göz kulak olmak: Benim yerime de göz kulak oluver! dedi. G., s. 118; Göz kulak olmaz, zarına bakmazsan karışmam, bir şoför Reşat gider, yerine bir başkası gelir. KY., s. 99; Kâtiplere sataşmasın diye göz kulak olacaktı. EK., s.12

Göz süzmek: Kadının bu laubali konuşması, laf anlatırken ikide birde ona bakışı, gülüşü, cilveli cilveli göz süzüşü… EB., s. 78

Göz ucuyla süzmek: Bacağını göstere göstere ve yoldan gelip geçenleri göz ucuyla süzerek… BE., s. 86

Göz yummak: Doktorla alakasına göz mü yumacaksın?" SM., s. 176; Göz yumuyordu senin onunla bununla gitmene! YYB., s.174

Göz yummamak: Temizlemese bile ağzını burnunu kırar, basar gider, dünyada göz yummazdı. ÇKK., s. 7

Gözden geçirmek: Beni gözden geçirdi. AI., s.33

Gözden sürmeyi çekmek: Gözden sürmeyi çeker dinime imanıma… (her şeyi çalmak) 72.K., s.26

Göze almak: Hapis damını Ayşe için değil de ötekinin tekerine taş koymak için göze alabilirdi ama, gerçekten de sırası değildi. GK., s. 229

Gözleri açık gitmek: Ölse bile artık gam yemez, gözleri açık gitmezdi… El K., s. 363

Gözleri dalmak: Gözleri daldı. DE., s.23; Gözleri daldı. DK., s. 22

Gözleri dönmek: Kocakarının gözleri dönmüş olacak. G., s. 111

Gözleri dört açılmak: Hacer Hanım'ın gözleri dört açıldı. El K., s. 134

Gözleri fal taşı gibi açılmak: Karısından bahseden satırlar, gözlerini faltaşı gibi açtı. SM., s.170

Gözleri kan çanağına dönmek: Gözleri dönmüş kan çanağına. KT., s. 43; Vaso Ana, ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözleriyle eniştesinin yolunu tuttu. OKGK., s. 151

Gözleri kararmak: Gözleri karardı. DE., s.67

Gözleri parlamak: Gözleri parladı. DE., s.51

Gözleri parlamak: Kara gözleri ışıl ışıl parlıyor, gözlerinden mutluluk akıyordu. DE., s.19

Gözlerini dört açmak: Soluğumuzu kesmiş, gözlerimizi dört açmıştık. S., s.81

Gözlerini kaçırmak: Oradakilerden gözlerini kaçırmak için, rugan terlikleri, ipek pijamasıyla hızla uzaklaştı. DK., s. 205

Gözü açık gitmek: Lakin o bu değil ya, oğlum doktor olduktan sonra, şöyle dosta düşmana karşı, bacak bacak üstüne atıp iyi bir nargile fokurdatmadan ölürsem gözlerim açık gider!" ÇKK., s. 90

Gözü çıkmak: Yirmi diye yalan attımdı sana, gözlerim çıksın ki ha! YYB., s.172

Gözü çöplükte olmak: Gençliğinde kırdığı ceviz kırkı değil, belki de yüz kırkı geçmiş babasının gözü hâlâ çöplükte olduğu halde, kızlarını sıkmaktan yanaydı. MM., s.144

Gözü dışarıda kalmak: Kızla evlense bile, gözü dışarıda kalır! DK., s.153

Gözü dönmek: Çekilen nutuklardan çılgına dönen kalabalıkların gözü dönmüş haykırışları. Ü., s.220

Gözü dünyayı görmemek: Karısından, evinden, çocuklarından başka gözü dünyayı görmez. TD., s. 112; Kızdığı zaman gözü dünyayı görmemesine rağmen, sakinleşince de ipekleşiverirdi. El K., s. 171

Gözü ısırmak: "Sizi", dedi, "gözüm ısırıyor, yanılmıyorsam…" S., s.10

Gözü kararmak: Hele bir gün kızını yazıhanede "it"in kollarında dudak dudağa görünce, gözleri karardı. DK., s. 151

Gözü kesmemek: Dikilmeye kalksam başa çıkacağımı gözüm kesmemişti. AI., s.155

Gözü olmak: Karısının hala eski sevgilisinde gözü olduğunu bilmek, çıldırtıyor, parçalamak geçiyordu içinden. SM., s.128

Gözü yememek: İşi gözü yiyemedi dedi. BTÜ., s. 78

Gözü yolda kalmak: Sadi Bey'in gözleri yolda kalır değil mi? EB., s. 42

Gözünden mutluluk akmak: Kara gözleri ışıl ışıl parlıyor, gözlerinden mutluluk akıyordu. DE., s.19

Gözünden okunmak: Kafasından geçenler gözünden okunuyordu adeta. El K., s. 233

Gözüne girmek: Yıllar yılı gözüne girmek, şerrinden korunmak için az mı gayret etmiş, ayaklarının altına az mı paspas olmuştu? El K., s. 118

Gözüne ilişmek: Gözüne ilişen Lazoğlu'na… KP., s. 13

Gözüne kestirmek: Kahveci Pehlivan Ali kaç vakittir gözüne kestirdiği "yataklık kadın"ın sorusunu nimetle karşıladı. EB., s. 213; Karıyı gözüne mi kestirdin yoksa? AI., s.49; Parlak berber çırağını gözüne kestirir. DE., s.29; Yoksa seni gözüne mi kestirdi? G., s. 111

Gözünü kırpmamak: Ama dalına basılırsa gözünü kırpmadan söyleyebilirdi. EB., s. 3

Gözünü açmak: Aslına bakılırsa, sıfırdan filan başlamamış, Milli Mücadele sırasında gözünü açıp parayı toplamıştı. KY., s. 32; Gözlerini aç oğlum! SM., s.156; Açsın gözünü adam olsun. OKGK., s. 105; Onunki de gözünü açar… GK., s. 211

Gözünü boyamak: Varsın halkın gözünü boyasın. Ü., s.246

Gözünü budaktan sakınmamak: Kıta hizmetinde gerek subay, gerek erlerinin atak, gözlerini budaktan sakınmaz kişiler olmalarını ister, böylelerini çok severdi. DE., s.193; Sonra sakınmazdı gözünü vazife bir sırasında budaktan bile! M., s.2

Gözünü dikmek: Gözlerini dikmiş, paraya hazin hazin bakıyordu. DK., s. 249

Gözünü dört açmak: Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız, dedi. TD., s. 12

Gözünü oymak: Allah'ın parmağı yoktu ki haksızların gözünü oysun. El K., s. 223; Bizim karı da gözümü oyar gayri. Ü., s.303; Allahın parmağı yok ki sokup gözünü oysun! MM., s.301

Gözünü yıldırmak: Gözünü yıldıramadık be. SÇ., s. 193; Onun için, şimdiden gözünü yıldırmalı, burnunu kırmalıydı. DK., s. 143

Gözünü yummak: Maazallah, bir gün gözlerini yumuverse ne yapardı bu soytarı, bu çalmadan oynayan kızla? YD., s.19

Gözünün içi gülmek: Gözlerinin içi gülerek de sakızını şımarık şımarık çiğner. SBK., s. 71; Gözlerinin içi gülmeye başlamıştı. YK., s.64

Gözünün içi gülmek: Gözlerinin içi gülüyordu. DE., s.49; Gözlerinin içi gülüyordu. SM., s.18; Gözlerinin içi gülüyordu. EB., s. 112

Gözünün içine bakmak: Gözlerinin içine bakarak sordu. YK., s.87; Karısı gözlerinin içine bakıyor, üstüne titriyordu. DE., s.15

Gözünün önünden gitmemek: Gözlerimin önünden gitmiyor. El K., s. 314

Gözünün yaşına bakmamak: Bakıyorlar mı gözümüzün yaşına? DK., s.254; Bakmayacaktı gözünün yaşına. YYB., s.159; Bundan sonra kimsenin gözünün yaşına bakmayacağım! AI., s.101; Vallaha hiç gözlerinin yaşına baktığım yok. HÇ., s.244

Gururu okşanmak: Murtaza'nın gururu iyice okşanmış, tam havası bulmuştu. M., s.114

Gururuna yedirememek: Ama, "Annemle babam beni sana vermek için can atıyorlar! demeyi gururuna yediremiyordu. El K., s. 348

Gücü yetmek: Gücü yetmese bile bir taş, kafasının pekmezini akıtırdı? S., s. 293

Gücü yetmemek: Evet, ötekileri okutamamışlar, güçleri yetmemişti. EB., s. 227

Gül gibi geçinmek: Gül gibi geçiniyorduk! C., s.121; Kız çalışıyordu, büyük oğlan çalışıyordu, ikisinin maaşıyla gül gibi geçinebilirlerdi, ama acıyordu. EB., s. 9

Gün doğmak: Sen zengin olunca onlara da gün doğacak tabii. DK., s. 125

Gün görmek: Evimize geldin de gün gördün. El K., s. 85

Günaha girmek: Hem de öylesine ki, kızın yüzünden gireceği günahları

Ispartalı'nın boynuna yükleyeceği için dehşetli bir ferahlıkla! YD., s. 72

Günahına girmek: Elin kızının günahına giremem. DK., s. 44

Günahları boynuna yüklemek: Hem de öylesine ki, kızın yüzünden gireceği günahları Ispartalı'nın boynuna yükleyeceği için dehşetli bir ferahlıkla! YD., s. 72

Güneşe karşı işemek: Halbuki güneşe karşı falan da işememişti. S., s.105

Gününü görmek: Yarın baban kovarsa benim elimde kalır, görürsün gününü! El K., s. 121; Yarın kokmuş erkekler hakkını avucuna verir, altınlarının üstüne bir güzel oturur, sonra da ardına bir tekme, görür gününü! MM., s.256

Gününü gün etmek: Anası da fabrikatörün evinde, tahta, çamaşır, hayvan bakımıyla gününü gün ediyor. KKBK., s. 103; Bizde yatıp kalkıyor, yeyip içiyor, üstü başı bütünlenip gününü gün ediyor. AI., s.203; Başkaları gibi o da bir simit, birkaç bardak çay, bir tabak muhallebi ile gününü gün etmek, rejisör, rejisör yardımcısı, figüran simsarı gibi bir alay insanı eteklemekten çekinmeyecekti ki! YD., s.5; Bugün bunnan, yarın şunnan, gününü gün edersin. El K., s. 138; Buradan öncekiler gibi, ufak ufak geçinir, gününü gün ederdi. EB., s. 194; Zengin hanımefendilerle gününü gün ettiği yıllardan idmanlıydı. HÇ., s. 333

Habbe kubbe olmak: Kim bilir, belki de habbe kubbe olup, Muzaffer bey'e ulaştırılacaktı. HÇ., s. 121

Habbeyi kubbe, pireyi deve yapmak: Amir, memur lekelemekte, habbeyi kubbe, pireyi deve yapmakta yektasınızdır. MM., s.9

Haber uçurmak: Çünkü Savcılık'ta ifade vermiş, "Herif"in ele geçmesinde tuzu karışmıştı ama, hâlâ bilmiyordu Savcı'ya bu haberin nasıl uçtuğunu. MM., s.302

Haddini aşmak: Sen haddini çok aştın ama… El K., s. 273

Hak vermek: İnşallah o günler de gelir, bana hak verirsin yavrum! OKGK., s. 3

Hakkı olmak: Bu para maaşından ayrı, Beyoğlu alemleri için, nesi nefsine ait bir gelirdi ki, elbette evdekilerin hakkı olmazdı. G., s. 165

Hakkına razı olmak: Bütün vatandaşlar bu kanunlara harfi harfine riayet etseler, herkesin hakkına razı olsa, fenalıklar kalkardı. SM., s.104

Hakkından gelmek: Hakkımdan gelemiyorsun madem, boşa beni, beni altına, elmasa gark etsen makbulüm değil filan fıstık… ÇKK., s. 108

Hakkını aramak: Git, hakkını ara! El K., s. 318

Hakkını sıvamak: Onların hakkını sana sıvayamam.(vermek) AI., s.23

Hakkını yemek: Memet'in hakkını yemiyor. YK., s.63

Hal çaresi bulmak: O zaman da ona göre bir hal çaresi bulacağız! OKGK., s. 120

Hal hatır sormak: Hal hatır soracak adam arıyordu. S., s.56; O dağ başlarında, in yok, cin yok, hâl hatır soracak ahbaplardan uzak… EB., s. 77

Hali duman olmak:: Aldatamadığım zamanlarda halim duman olurdu.BE.,s.26

Halk etmek: Allah bir sebep halk etmezse (yaratmak) kırk dört yaşında çıkacaktı. 72.K., s.75

Halt işlemek: Bir hatadır oldu, bir halttır işledim. El K., s. 281

Hanyayı Konya'yı anlamak: Altmıştan sonra anlamıştı hanyayı Konya'yı ama, iş işten geçmiş, ok yaydan, kuş kafesten fırlamıştı. KY., s. 32; Er veya geç hanyayı konyayı anlayacaksın. AY., s. 120

Har vurup harman savurmak: Ankara'ya, İstanbul'a gidip bar karılarıyla har vurup harman savurma bunlarda. MM., s.34; Har vurup harman savurdu da bugünleri düşünmedi mi? YYB., s.227

Haraç mezat satılmak: Konak da haraç mezat satıldı. YYB., s.230

Harama el atmak: Harama el atmasanız olmaz mı? KP., s. 95

Harama el uzatmak: Gebersen harama el uzatmak yok. M., s.47

Harama uçkur çözmek: Karısına böylesine bağlı da, harama uçkur çözmez cinstense bir daha başgardiyan odasında karısıyla konuşabilmeyi zor görürdü. TD., s. 53; Sonra gene biliyordu ki, harama uçkur çözer, denk getirdi mi çalar çırpar, esrar, afyon, eroin satar, kullanırdı ama dinine Allah'ına da bağlıydı. ÇKK., s. 2

Hasıraltı etmek: Vardı ya, bir kolayını bulmuş, şimdilik hasıraltı ettirmişti. MM., s.74

Haşır neşir olmak: Gene onlarla haşır neşir ol! K., s. 177

Hatır saymak: Büyük diye hatır saydım. ÇKK., s. 9

Hatıra gönüle bakmamak: Herhalde raporunu hazırlıyordu, niyeti kötüydü ki, hatıra gönüle falan bakmıyordu, bakmayacaktı. MM., s.121

Hatırlı olmak: Hatırlı oldun mu, mahpusluk bile fos… ÇKK., s. 64

Hatrını dirhem dirhem saymak: Hatırımı dirhem dirhem sayıyo. YK., s. 88

Hatrını kırmak: İhtiyar kadın pek de memnun olmamakla beraber, komşuların hatırını kırmak istemedi. OKGK., s. 34

Hatrını saymak: Sayarlar hatırını, sayarım hatırlarını. VV., s.199; Ağamız senin hatrını dirhem dirhem sayıyor. 72.K., s.40; Dul komşularımızın hatırını dirhem dirhem sayardık! AI., s.68

Hatrını sordurmak: Hiç olmazsa ayağın alışır, eş dost, bildik gördük der gönderir, arada hatırımızı sordurtursun… G., s. 50

Hava almak: Edersin etmeye çünkü o fahişenin de gözü de sende ama, ikiniz de hava alacaksınız. DK., s. 144; En çok maçı ama hava alıyoruz… G., s. 84

Hava kalmak: Bilemeyenlerin paralarını alacak, Leyla'ya hava kalacaktı. TD., s. 19

Havasını bulmak: Murtaza'nın gururu iyice okşanmış, tam havası bulmuştu. M., s.114

Hayata atılmak: Bitir mektebini, hayata atıl. EB., s. 255; Eğer bu hayata atılsan da oturak alemlerinde başlasan oynamaya, hepimizin pabucunu dama atarsın vallahi! OKGK., s. 38

Hayata atmak: O öldükten sonra kendi havasında anaları, çocukları okullarından alır, hayata atardı. MM., s.201

Hayata dönmek: Elini kana bulayıp katil olmak, hapislere düşmekle annesi yeniden hayata dönmeyecekti ki! KY., s. 153

Hayata gözlerini kapamak: Günün birinde hayata gözlerini kapayınca, annesiyle yapayalnız kalmıştı. DE., s.225

Hayrı dokunmak: Çalıştığı zamansa, askı olmaktan başka, hayrı bile dokunuyordu. El K., s. 392

Hesaba katmak: Kaynana maynana da asla hesaba katmam. El K., s. 150; Yani, onu evde hesaba hiç mi katmayacaktı? El K., s. 223

Hesabı görmek: "Hesabı gör, öyle git" desem, benim bülbül yuvasındaki iş suya düşebilirdi. YYB., s.85; Değil oğlu gibi o…u parası, meyhaneye her gidişinde hesabı görür, arkadaşa metelik harcatmazdı. ÇKK., s. 24

Hesabını bilmek: Ama o hesabını bilirdi. El K., s. 221

Hesabını görmek: Gör hesabımı! (işten çıkarmak) BFV., s. 173

Hesap kaçırmak: Hesap kaçırmaktan da ödü kopuyordu. El K., s. 390

Hevesini almak: Hevesini alamamışa benziyorsun. G., s. 60

Hop etmek: Hop mu edeceğim? YD., s. 262

Hop oturup hop kalkmak: Beri yanda ise, annesi hop oturup hop kalkıyordu. SM., s.126

Hor görmek: Zaten yerliler bu usulü hor görmezler. OKGK., s. 27

Hora tepmek: 72. Koğuş'taysa adembabalar hora tepiyorlardı. 72.K., s.56

Hoş tutmak: Herifi hoş tutmalı. HÇ., s. 143

Hoşafın yağı kesilmek: Fakat bir anda kadınlarla yeniyetişme kabadayı kızların kuvvetli kolları arasında kalıvererek hoşafın yağı kesildi. TD., s. 19; İşte o zaman Habip ve Habip gibi düşünenlerde hoşafın yağı kesilmiş. K., s. 23; Karşılaşınca tabancasıyla ama, kesiliverir yağı hoşafın. ÖE., s.12; Kudret! diye bir bağırsın, hoşafın yağı kesilir, başlardı eskiden olduğunca titremeye! Ü., s.270

İcat çıkarmak: Topal'ın yüzünden düşen bin parça, rakı icadını çıkarmazdı. EVO., s. 245

İç çekmek: Kahvelerde çokluk böyle kadınlara bakıp bakıp iç çekmiş, göğüslerini yumruklamışlardır. YYB., s.12

İç etmek: İç ederiz, fena mı? El K., s. 128

İçeri düşmek: Vay anasını, karısı içeri düşeli daha birkaç gün olmuştu, demek kabak çiçeği gibi açılmışlardı da hovarda alıyordu? TD., s. 79

İçerlemek: Hasan'ın hiç karşılık vermeyip boyuna susuşuna içerlemiyor değildi ama renk vermemeye çalışıyor, tombul, kocaman avuçları içinde ufacık kalan sabunu köpürtmeye çalışıyordu. G., s. 181

İçi çekmek: İçi madem çekmişti genç adamı, koluna takıp götürebilmeli, hiç kimse karışmamalıydı. TD., s. 107; Çekmedi içim onu da. (istemek) AI., s.263

İçi geçmek: Hangi kızın içi geçmez? EVO., s. 155

İçi gıcıklanmak: Reşat üst yanını duymuyordu "anneciğim, canım anneciğim"in; içi gıcıklanıyor, tuhaflaşıyordu. KY., s. 38

İçi gitmek: Yoksa içi gidiyordu. DE., s.100

İçi hoplamak: Erkek gibi kapı çalıyorsun, insanın içi hopluyor? KT., s. 273

İçi içine sığmamak: Bense, bense uçmak istiyorum, içim içime sığmıyor. DE., s.89

İçi kabarmak: Herkesin, daha doğrusu kalabalık içinden pek çoğunun rahmetli anasını hatırlayarak içi kabardı. M., s.143; Hiç, içim kabardı… KY., s. 9; İçi kabardı, gözleri yaşardı. Suçlu., s. 128; İçi kabarıyor, kabaran yüreği taşmak istiyordu. DE., s.259

İçi kan ağlamak: İçim kan ağlıyordu. OKGK., s. 24; İçim kan ağlaya dursun… AI., s. 138; Leyla süklüm püklüm, ama içi kan ağlayarak düştü kocasından ardına. TD., s. 7

İçi kaynamak: İçi kaynayarak, birtakım ayıp, müstehcen duyular kaynaşırdı. YYB., s.173; İçi kaynıyordu. DE., s.261

İçi kazınmak: İçim kazınıyor açlıktan. El K., s. 134

İçi parçalanmak: Hatçe'nin içi parçalandı. GK., s. 315

İçi titremek: Anlayamadım ama, içim titriyor. (üzülmek) AI., s.193; İçi titredi. EVO., s. 107; Lokantaya gidilmez diye içi titriyordu. BE., s.93

İçi yanmak: Bazı bazı düşünüyorum da, hani ölüverirsem diye, içim yanıyor. ÇKK., s. 103; İçi yana yana adamın elini sıktı, ama öpmedi. DE., s.157; İçim yandığı halde; tasamdı. AI., s.136

İçinden gelmemek: İçimden mi gelmedi? AI., s.265; İçimden gelmiyor! DE., s.103; İçimden gelmiyor. YK., s.101; İçimden gelmedi. El K., s. 211

İçinden kanlar gitmek: Aaaah ah içerimden kanlar gidiyor bu oğlana baktıkça. (üzülmek) AI., s.204; İçimden kan gidiyor. (acımak) EVO., s. 69

İçine ateş düşmek: İnşallah kaymıştı da içine ateş düşer, o ateşle... VV., s. 52

İçine atmak: Başka çocuklar gibi içine de atmadı. El K., s. 317

İçine doğmak: İçine öyle doğuyorsa öyledir! SBK., s. 33

İçine kurt düşmek: İçime kurt düşmedi değil ama hayır, her halinden kibar, paralı olduğu anlaşılan bir insandı. YYB., s.85; İçine bir kurttur düştü. SM., s.156

İçini dökmek: İçini dökmeye başladı. EVO., s. 83

İçini gıcıklamak: Okşamasını şurasına burasına dokundukça içini kaynatmasını, gıcıklamasını… EVO., s. 427

İçtiği su ayrı gitmemek: Şube Reisi Kemal Bey var ya, albay hani, benim en aziz dostumdur, içtiğimiz su ayrı gitmez, bu derece… G., s. 47

İflahı kesilmek: Bırak töbeyi möbeyi, aç açına et kokusu, iflahım kesildi. YYB., s.279

İfrit olmak: Kadın ifrit olmuş, "Madem bohça gönderdin, gebersen gideceksin!"demiş, kızını savmış evden! OKGK., s. 8; Ben pek değil, karım ifrit oluyordu. AI., s.73

İğne ipliğe dönmek: Bu yüzden kadın iğne ipliğe dönmüştü. OKGK., s. 88

İğne iplik olmak: Çocuk senin için iğne iplik oldu. SM., s.124; Her birimiz ayrı ayrı iğne iplik olmadıksa, şişmanlamadık da… BE., s. 86

İki ayağı bir pabuca girmek: Şimdi, iki ayağım bir pabuca girdi… El K., s. 351

İki cami arasında kalmak: Ferdane Hanım iki cami arasında kalmıştı. DK., s. 197; Gerçekten de iki cami arasında kalmışa dönmüştü. VV., s.225

İki cami arasında kalmış beynamaza dönmek: İki cami arasında kalmış beynamaza döndüm. EB., s. 190

İki eli yanına gelmek: İki eli yanına gelecekti yarın, elin öksüzü çok ağır başlıydı! Suçlu., s. 302; İki elimi başkaları yanıma getirecek. YK., s. 81; İki elimi yanına getirecekler, öyle! K., s. 198; Yarın iki elim yanıma gelecek. El K., s. 195

İki gözü iki çeşme ağlamak: Nazmiye ne kadar teselli etse kar etmiyor, kadının iki gözü iki çeşme, boyuna ağlıyordu. OKGK., s. 33; Kocası, iki gözü iki çeşme ağlıyor, çocuklar ise babalarının çevresinde mahzun bakışıyorlardı. TD., s. 32

İki kere iki dört eder gibi bilmek: Hele öyle her yanından ahlaksızlık akan bir kadının kızını, asla! Diyeceğini iki kere iki dört eder gibi biliyordu. EB., s. 169

İki laf atmak: Göreceğim geldi, iki laf atalım diye… G., s. 130

İki ucunu bir araya getirmemek: Sema bin dereden bir su getirerek çok istediği halde bir türlü iki ucunu bir araya getirmediğini… Ü., s.238

İki ucunu birleştirmek: Lakin aile iki ucunu birleştirip, bir "mülk" sahibi olamadı. EK., s.103

İki yakası bir araya gelmemek: Hatça olmasa benim iki yakam bir araya mı gelirdi? GK., s. 112

İleri geri etmemek: Evvela çeneni tutacak, karının aleyhinde ileri geri etmeyeceksin. El K., s. 224

İleri geri söylenmek: Başlamışlardı gene ileri geri söylenmeye. Ü., s.47

İleri gitmek: Çok ileri gidiyorsun, dikkat et! YYB., s.10

İliğine tak demek: Demek adamın iliğine tak dedi? AI., s.109; Annemin vere vere iliğine tak demiştir. AI., s.205; O gün artık iliğine tak dedi. KP., s. 73

İliğini sömürmek: Ona yüz vermeyen esnaftan pek çoğunun iliğini sömürdükten başka, o kendini beğenmiş valiye de ne adam olduğunu göstermeliydi. MM., s.43

İmana gelmek: Kızın babası imana gelir belki! AI., s.29

İmana gelmemek: Baktı ki, "herif imana gelmiyor", iri kulaklarıyla ecza dolabının yanında dikilmekte olan oğlunu bileğinden sertçe çekti. G., s. 206

İmanı gevremek: Baskınından yüzünün akıyla sıyrılıp çıkıncaya kadar imanı gevremişti. KP., s. 56; Bilmem, doktor, ilaç imanım gevredi. EB., s. 207; İstikamet falan tepe marş marş; tekrar yat, tekrar kalklarla imanlarının gevretildiğine tanık olmuş, annesinden bunun nedenini sormuştuk. AI., s.127

İnce eleyip sık dokumak: Bu işler, görüyordu, ince eleyip sık dokumakla olmazdı. Ü., s.204; Sorup soruşturacak, ince eleyip sık dokuyacaktı. Suçlu., s. 118; Var veya yok, tereddüde, ince eleyip sık dokumaya vakitleri yoktu. OKGK., s. 57

İncir çekirdeğini doldurmamak: Doldurmaz incir çekirdeğini konuştuklarınız. M., s.258

İp takıp oynatmak: İp takar oynatır. KT., s. 260

İpe çekmek: Ondan sonra isterse beni ipe çeksin hükümet. K., s. 45

İpe gitmek: Ele geçersek belki de ipe gideriz. KY., s. 212

İpe un sermek: Haftalardır ipe un seriyorlar. ÇKK., s. 45; İpe un serdi. KT., s. 220; Yâni tilkiye tavukları bekle demişlerdi. Tilkinin "Ayağıma diken batar!" karşılığını vermesi gibi, Kabak Hâfız da can attığı halde, işi sırf ağırdan almak, iştahlı görünmemek için ipe un sermiş, duyulmaktan, polis baskınından söz açmıştı. YD., s. 147

İpeğe dönmek: Bu sayede babam ipeğe döndü. YD., s. 191; İsterse öfkeden kudursun, pek pek o gün, ertesi gün balmumu gibi yumuşayıverir, ipeğe dönerdi. El K., s. 36

İpekleşmek: Kızdığı zaman gözü dünyayı görmemesine rağmen, sakinleşince de ipekleşiverirdi. El K., s. 171

İpin ucunu koyuvermek: İpin ucunu koyuvermiştim. Bayram haftası dersin yüzüne pel pel bakar. YYB., s.155

İpini çekmek: Gün gelecek, o yobaz gericilerin ipini çekenler arasında ben de olacağım! diyordu. YD., s. 354

İple çekmek: Bu geceyi sabaha ulaştırmak için gerekirse iple çekmeliydi. K., s. 191; Yaz iple çekildi. El K., s. 348

İpliği pazara çıkmak: Yeni ambarcının da ipliği pazara çıkmış. KP., s. 95

İsyan bayrağını açmak: Bir gün isyan bayrağını açıverirse? SBK., s. 79

İsyan bayrağını çekmek: Baktım ki dişimi sıkmak, dişimin kırılmasından başka netice vermeyecek, bir gün isyan bayrağını çektim! El K., s. 68

İş bıçağa dökülmek: Sonra da iş bıçağa dökülmüş. OKGK., s. 27

İş çevirmek: Yüzüğümü satıp bir iş çevirmekten bahsetmişti. El K., s. 219

İş çığırından çıkmak: İş çığırından çıkmıştı. KKBK., s. 71

İş görmek: İş görmeyecekler. G., s. 7; Ters mers iş görür gelini soyarken, hatta gelinliği falan parçalar… ÖE., s.40

İş işten geçmek: Ağlayacaksın, fakat iş işten geçecek! AI., s.19; Altmıştan sonra anlamıştı hanyayı Konya'yı ama, iş işten geçmiş, ok yaydan, kuş kafesten fırlamıştı. KY., s. 32; Belki de iş işten geçmemiştir beyefendi. SM., s.170; Çünkü iş işten geçti. KY., s. 118; İş işten geçmiş, genç kadın kan içinde yatıyordu. El K., s. 169

İş paraya dayanmak: Başlangıcından anlayacaktı döne dolaşan işin paraya dayanacağını. KKBK., s. 36

İş sarpa sarmak: İş büsbütün sarpa sarar. OKGK., s. 121; İş sarpa sarabilirdi. DE., s.197

İş tutmak: Olsa bile ben ne iş tutabilirdim? AI., s.22

İş uzamak: Leman baktı ki karşısındaki ağzı çabuğun biri, daha fazla uysa iş uzayacak. TD., s. 16

İşe dört elle sarılmak: İşe dört elle sarılacağını, durumdan Mazhar'ı sık sık haberdar edeceğine söz verdi. El K., s. 315

İşe güce el atmak: Kızı alırsak, itoğlu it ayağını kırar, çiftlikte oturur, işe güce el atar belki... VV., s. 113

İşe karışmak: Bütün bunları dinlerken tüyleri diken diken olan jilet Nuri işe

karışmak istiyordu ama cesareti yetmiyordu. KKBK., s. 162

İşi Allah'a kalmak: Sonra işin Allah'a kaldı! KKBK., s. 76

İşi azıtmak: İşi azıtmıştı. SM., s.156

İşi düşünce kuzu postuna, güçlenince kurt postuna bürünmek: Yok, işi düşünce kuzu postuna, güçlenince kurt postuna bürünürse… EB., s. 109

İşi kıvırmak: İşi kıvırmak! El K., s. 345

İşini bozmak: Ama, işimi bozdun! (aralarını bozmak) AI., s.53

İşi pişirmek: Katlardan birindeki güzel kızla Mustafa işi pişirmişti. DK., s. 107

İşi sıkı tutmak: Ama kadın bakmış ki olacak gibi değil, işi sıkı tutmaya karar vermiş. YYB., s.19; Bütün mesele, işi zamanında sıkı tutmaktaydı. EB., s. 41

İşi uydurmak: Ne yapmış yapmış, işi uydurmuş. G., s. 150

İşi yokuşa sürmek: Adam da mahsustan işi yokuşa sürerek kadını kızdırır, sövüp saydırırdı. KY., s. 195

İşin rengi değişmek: Bir kız doğurunca işin rengi değişti. El K., s. 338

İşin rengini öğrenmek: İşin rengini öğrenirsin. TD., s. 98

İşin suyu çıkmak: İşin suyu çıkmış, millet kahkahalar atmaya başlamıştı. Ü., s.276

İşin ucundan tutmak: "benim" diyeceği bir işin ucundan tutabilmek arzusuyla uğraştı, didindi. EK., s.103

İşine baktırmak: Eline, ayağına kapanacağım, ne yapıp yapacağım Cevdet'in işine baktıracağım. Suçlu., s. 208

İşine gelmek: İskender'in de işine geliyordu bu. EB., s. 255

İşine gelmemek: Mahdum beye, yarının avukatına dil uzatışım işinize gelmedi. EB., s. 10

İşini bitirmek: Araya annesi girmese bıçak belki de gözüne saplanıp işini bitirecekti. El K., s. 361

İşini uydurmak: Yalandan devrimci görünüp, gizliden gizliye işini uydursa kim farkına varacaktı? El K., s. 225

İşler Arap saçına dönmek: Ona bir türlü, ötekine başka türlü yapmasa işler Arap saçına dönecek.. YD., s. 30

İşler sarpa sarmak: Babasına söylerse, işler sarpa sarabilir. Suçlu., s. 97; Başına bela açabilir, işler sarpa sarabilirdi. KP., s. 90; Üyesine dur demedi, işler sarpa

sarınca, herifi feda ediverdiler! Ü., s.285

İşler tavsamak: İşler tavsadı. EVO., s. 21

İşler tıkırında gitmek: Gel zaman git zaman, işler öylesine tıkırında gider ki… OKGK., s. 104

İşler yoluna girmek: Kadınla laubali olsalar, derken işler yoluna girse… OKGK., s. 156

İşleri arapsaçına çevirmek: Sanki Sema işleri arapsaçına çevirecekti de, sonunda kabak dönüp dolaşıp Kudret Yanardağ'ın kafasında başlıyordu. MM., s.204

İşleri çorbaya çevirmek: Bütün işleri çorbaya çeviren o! El K., s. 142

İt ayağı yemiş gibi dolaşmak: Gece yarılarına kadar it ayağı yemiş gibi dolaştım desene. S., s. 133

İtle çuvala girmek: Herkes itnen çuvala girecek değil ya! VV., s.57

İtliği elden bırakmamak: Şayet tek durmak istemez, itliği elden bırakmazsa, Başgardiyan Dürdane'ye geniş yetki vereceğini, hapishane bitirimlere Çingene Pembe, Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz, defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti. TD., s. 13

İyi gözle bakmamak: Ve tabii iyi gözle de bakmazlar. El K., s. 150

Kabak başında patlamak: Dönüp dönüp kabağın kendi başında patlamasından korkuyordu. El K., s. 75

Kabak çiçeği gibi açılmak: Karıların kızların kabak çiçeği gibi açılması hep öğretmenlerin yüzündendi! YD., s. 45; Vay anasını, karısı içeri düşeli daha birkaç gün olmuştu, demek kabak çiçeği gibi açılmışlardı da hovarda alıyordu? TD., s. 79

Kabak tadı vermek: Artık kabak tadı vermeye başlamıştı. AI., s.71

Kabına sığmamak: Ama o kabına sığamıyor. SM., s.187; Gazetelerin iri puntolu başlıklarını heceleye heceleye söktükçe coşar, kabına sığmazdı. ÇKK., s. 82; Gençti, yakışıklıydı, kabına sığamıyordu. KY., s. 64

Kabuğuna çekilmek: Derhal kabuğumun içine çekilip büzülüyorum ve aramızdaki duvar hızla yükseliyor. AY., s. 62; Komyanos'un kabuğuna çekilişi bundandır. OKGK., s. 122

Kadere boyun eğmek: Çıkardı ama, patronu iyi kalpli, efendi, uşak muşak diye ayırım yapmayan, hatta böyle bir ayırımın Cenab-ı Allah yanında hiç de doğru

olmadığına inanmış bir kişinin kadere boyun eğmesiyle:- Al oğlum al! dedi. YD., s. 258

Kaderine küsmek: Kaderime küser, bayat bir yemeği istemeye istemeye yemeye devam ederim! El K., s. 149

Kafa kafaya vermek: Sonra baba dostumla yine kafa kafaya verdiler. AI., s.58

Kafa şişirmek: Al şu yirmi liranı birader, kafa şişirdin artık! G., s. 174

Kafa yormak: Bütün gece, ne türlü davranması gerektiği üzerinde hem kafa yordu, hem ağladı. DK., s. 153

Kafaları çekmek: Kafaları çekmişiz, nasıl dut gibiyiz. TD., s. 94

Kafası dank etmek: Herif eve gelecek, bulamayacak, kafası dank edecekti. YYB., s.24

Kafasına söz girmemek: Ama kalın kafalıdır, girmez söz kafasına! AI., s.265

Kafasına takmak: Kafama taktım mı tamam. ÇKK., s. 52; Diyeli aylar olmuştu, o zaman dikkat edip kızmamıştı da şimdi niye kafasına takılıvermişti sanki? G., s. 127

Kafasında şimşek çakmak: İlk önce hiçbir şey anlamadı, lakin birdenbire kafasında şimşek çaktı, eli ayağı bir anda buz kesildi. G., s. 53; Kafamda şimşek çaktırmıştı Güzide! AI., s.211; Kafasında şimşek çaktı. DK., s. 148

Kafasından uçmak: Benimki falan uçmuştu kafamdan. AI., s.184

Kafasını dinlemek: Kafamı dinlemeye hakkım yok mu? KP., s. 108

Kafasını işletmek: Canım işlet kafanı biraz. MM., s.109

Kafasını kemirmek: Kafamı kemiriyordu. G., s. 147

Kafasının dikine gitmek: Ah bu genel müdür, ah bu gem almaz, kafasının dikine giden genel müdür! KT., s. 136

Kafasının estiği gibi yaşamak: Evimi istediğim gibi tanzim etmek, kocamla dilediğim şekilde, kafamın estiği gibi yaşamak isterim… El K., s. 222

Kafasının pekmezini akıtmak: Kafanın pekmezini akıtayım da gör! ÖE., s. 91

Kafayı bulmak: Kafayı buldu mu da kadın diye taşa saplananlardan! El K., s. 350; Kafayı buldum mu, tamam. OKGK., s. 102

Kafayı çekmek: Kafayı çekti mi, dalardı mahalle aralarına. S., s.14

Kafese koymak: Diyorum ki, arayı yapsan da, karıyı elbirliğiyle kafese koyup bir meyhane parası sızdırsak! El K., s. 300

Kafesten uçmak: Lakin ok yaydan çıkmış, oğlu kafesten uçmuştu. El K., s. 221

Kahkahadan kırılmak: Gülmemek değil kahkahadan kırılmamak için… KP., s. 64; Kahkahadan kırılmamak için kendini zor tutuyordu. KP., s. 64

Kahkahadan kırıp geçirmek: Şuna buna parmak atışıyla milleti kahkahadan kırıp geçiren bu adam son zamanlarda bir hayli çekidüzen vermişti kendine ama, gene de çokluk kantarın topunu kaçırır, eski günlerin "Lan fırıncı, deyyus fırıncı!"sı oluverirdi. GK., s. 101

Kahrını çekmek: Benden başkası vallahi zor çeker onun kahrını! AI., s.107; Öyle olmasa onun kahrını yıllardır çeker miydim? El K., s. 251

Kalbi kırılmak: Mustafa'nın kulağına gider, kalbi kırılır, kalbi kırılmakla kalmaz, başını alıp giderse ya? DK., s.229

Kalbini bozmak: Kalbini bozar, karşılık vermenin hazzına varırdı. KP., s. 61

Kalbini kırmak: Huyunu biliyorsun, kalbimi kırar. El K., s. 281

Kalem tutmak: Dokumacının da sendikada bir şeyler olduğunu, kalem tuttuğunu. BFV., s. 273

Kaleminden kan damlamak: Bu iyisini bilir, kaleminden kan damlar. YYB., s.155

Kaleyi içten fethetmek: Bütün mesele kaleyi içten fethetmek. SM., s.98

Kalp kırmak: Kalpleri kırma. EVO., s. 66

Kan çıkmak: İfakat Hanım teyze, ağabeyime pas vermek yok, şerefsizim kan çıkar! MM., s.218; Kan çıkar! YYB., s.136

Kan dökülmek: Uçları evvelden hafifçe kapatılmış yüklü göğsü insanı çıldırtabilir, uğruna kanlar döktürüp, canlarına kıydırabilirdi. OKGK., s. 16

Kan gütmek: Daha doğrusu, bir kan gütme. K., s. 30

Kan kusturmak: Hepimize kan kusturuyor! Ü., s.311

Kan olmak: N' olacak, kan olurdu. VV., s.215

Kan tepesine sıçramak: Kan tepeme sıçramıştı. AI., s.68; Birden öyle öfkelenirim ki, kan tepeme sıçrar. BE., s.65; Görmedim mi, kan tepeme sıçrar! YYB., s.136; Kan tepesine adamakıllı sıçramıştı. EVO., s. 71; Kan tepesine çıktı. DK., s. 13

Kan tere batmak: Daha şimdiden kan tere batmışlardı. DE., s.104; Şehrin kalabalık caddelerinden birinin omuz omuza kaldırımında, kan tere batmış. S., s.31

Kanadını kımıldatamamak: Koğuşta Öküz'ün haberi olmadan değil sineklerin uçması, hiçbir şey kanadını kımıldatamıyordu. SÇ., s. 183

Kanadının altına almak: Nuranımı bulsun, kanadının altına alsın… KY., s. 119; Vazgeçse, açsa yazıhanesini, alsa ağabeyiyle ablasını kanadının altına, başlasalar sırt sırta verip kazanmaya… EB., s. 121

Kanatlarının altına toplamak: Onları kanatlarının altına topla. BE., s. 42

Kanca atmak: Kadına hemen kanca mı atacaktı? Ü., s.57

Kancayı takmak: Kocasıyla ilgilenmese bile, yeni yetişme oğluna kancayı takar, taktı mı da kabili yok, düşürürdü. TD., s. 103

Kanı donmak: İl başkanının kanı donmuştu sanki. Ü., s.197

Kanı kaynamak: Amaaan, kanım kaynadı. DK., s. 180; Annesinin birden kanı kaynadı, oğlunu öpmek geçti içinden. SM., s.152

Kanı kurumak: Kanı böylesine mi kurumuştu? KY., s. 65

Kanı oynamak: Taze kadın, kanı oynuyor. EVO., s. 440

Kanına dokunmak: Kanıma dokundu. AI., s.120; Kanına mı dokundu kaşar? EB., s. 251; Memed'in kanına dokundu. GK., s. 231

Kanına ekmek doğramak: Kanlarına ekmek doğradığım, kanıma ekmek doğrayacaktır. K., s. 30

Kanına susamak: Biribirinin kanına susamışçasına bakıştılar. El K., s. 376

Kanını emmek: Milletin yıllardır iliğini, kanını emiyorlar! Ü., s.149

Kanını içmek: Halbuki siz, daha ortada düşman yokken birbirinize düşman kesilmiş, birbirinizin kanını içmeye savaşıyorsunuz. EB., s. 257

Kanını kaynatmak: Bu kadarcığı bile Nazan'ın kanını kaynatmaya yetmişti. El K., s. 249

Kantara vurmak: Asık yüzlü sıhhıye, "Vallaha beyefendi", dedi, "kantara vurmadık henüz." G., s. 21

Kantarın topunu kaçırmak: Şuna buna parmak atışıyla milleti kahkahadan kırıp geçiren bu adam son zamanlarda bir hayli çekidüzen vermişti kendine ama, gene de çokluk kantarın topunu kaçırır, eski günlerin "Lan fırıncı, deyyus fırıncı!"sı oluverirdi. GK., s. 101

Kapağı atmak: Ama bir gün ne yapıp yapıp İstanbul'a büyük kulüplerden birine kapağı atacağım. AI., s.93; Sadi şimdiye çoktan atmış olacak kapağı, imreniyordu. EB., s. 41

Kapağını kaldırmak: En iyisi, bu işin kapağını kaldırmamak, uyutmaktı bir süre daha. YD., s. 221; Ne "hanımefendi" bahsin kapağını kaldırdı, ne Hacer Hanım'ın haberi oldu, ne de işinden kovuldu. El K., s. 236; O kapağı hiç kaldırma. (konuyu açmamak) El K., s. 284

Kapılanmak: Zamanla fabrikatörün köşküne kapılanmış. YD., s. 27

Kapısına dayanmak: Beni elde etmek için kapıma dayanırlar değil mi? DE., s.259

Kapısında it olmak: Kulun olam Cennet, diyordu, kapında itin olam… YYB., s. 216

Kapısını çalmak: Eee, zamanında kim bilir ne türlü kapılar çaldı ki, şimdi de kendi kapısını çalıyorlar… KY., s. 116

Kapısını dünyaya kapatmak: Kimseyle sıkı fıkı olmayız, kapımızı da dünyaya kapatırız. SM., s.36

Kaptırmak: Göz göre göre de sevdiği kızı kaptıramazdı ya. OKGK., s. 43

Kar etmemek: Nazmiye ne kadar teselli etse kar etmiyor, kadının iki gözü iki çeşme, boyuna ağlıyordu. OKGK., s. 33

Kara kara düşünmek: Kara kara düşünmekten bir şey çıkmaz! El K., s. 220

Karakucak girişmek: Irgatbaşıya karakucak girişecekmiş. BTÜ., s. 54

Kara toprakların altına girmek: Kara toprakların altına girmek! AI., s.199

Karda gezip izini belli etmemek: Aferin, insan karda gezmeli, izini belli etmemeli. BFV., s. 76

Karda yürüyüp izini belli etmemek: Karda yürüyüp izimi belli etmeyeceğim. HÇ., s. 61; Lan ben karda yürür de izimi belli etmem… G., s. 40

Kardeş kardeş oturmak: Hiiç, kardeş kardeş oturacağız! Suçlu., s. 91

Karı kız ardına dolanmak: Karı kız ardına dolan. GK., s. 24

Karnı zil çalmak: Karınlarımız açlıktan zil çalıyordu. BE., s.98

Kaş göz etmek: Anasına çaktırmadan kaş göz etmesi ne olacaktı? EVO., s. 426

Kaş yaparken göz çıkarmak: Ne türlü davranacağını kestiremiyor, kaş yapayım derken göz çıkarmaktan korkuyordu. El K., s. 158

Katakulli olmak: Fakat benim bildiğim, sizlere katakulli olmaz. MM., s.294

Kavuk sallamak: Bakma karıyla çocuklara kavuk salladığıma. (her dediklerini yapmak) AI., s.104; Nasıl olsa bu kartaloza sonuna dek kavuk sallamayacaktı. VV., s.314

Kazık atmak: Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım. G., s. 219

Kazık gibi dikilmek: Dikilme kazık gibi! MM., s.97

Keçileri kaçırmak: On bardak içmeliyim ki keçiler kaçsın… OKGK., s. 103

Kemiğini kemirtmek: Hacer değil, Hacer gibi beş tane olsa gene kemiğini kemirtmezdi. (ezdirmek) El K., s. 197

Kemiğini kemirtmemek: Varsın Güllü de onun gibi, kemiğini kemirtmesin! VV., s.204

Kendi göbeğini kendi eliyle kesmek: Yuvan dağılmasını, kocanın bir kötüye kul olmasını istemiyorsan, kendi göbeğini kendi elinle keseceksin! El K., s. 134

Kendi haline bırakmak: İşi kendi haline bırakmadı, yürüyen atın başına vurmamalıydı. Ü., s. 72

Kendi kendine gelin güvey olmak: Kendi kendinize gelin güvey mi oluyorsunuz benim gıyabımda? EB., s. 227

Kendi yağıyla kavrulmak: Kendi yağıyla kavruluyordu. YK., s.88

Kendini ağır satmak: Seni sevmemek elimde değil ama istedim ki hırslandırayım, kendimi ağır satayım… SBK., s. 278

Kendini bilmek: Yavrum kendini bil azıcık. YD., s. 239

Kendini fasulye gibi nimetten saymak: Sen de kendini fasulyen gibi nimetten mi sayıyorsun? YD., s. 223; Kendinizi fasulye gibi nimetten mi sayıyorsunuz? MM., s.95; Kendini fasülye gibi nimetten sayıyor. EK., s.122

Kendini kaptırmak: Kendini fena kaptırdın. DK., s. 150; Yoksa Rıfat Efendi'nin yakışıklı yeğenine, Dürdane'nin beşik kertme sözlüsüne mi kendini kaptırmıştı? OKGK., s. 31

Kendini kurtarmak: Ah şu oğlan bir kere kendini kurtarıp, eli ekmek tutsa! ÖE., s.68

Kendini tutmak: Fen müdürü makaraları koyuvermemek için kendini öylesine tutuyordu ki, dayanamadı. M., s.153

Kendini zor tutmak: Kahkahadan kırılmamak için kendini zor tutuyordu. KP., s. 64

Kerem'in arpa tarlası gibi yanmak: Kerem'in arpa tarlası gibi yanmazlar mıydı? VV., s.124

Kese doldurmak: Hırsızlık yapıp kese doldurmak mümkündü. DE., s.99

Keseden yemek: Üç dört hafta keseden yemek zorunda kalacağım. KKBK., s. 46

Kesenin ağzını açmak: Oğlunu baştan çıkarmak için kesenin ağzını açacaklardı. TD., s. 44; Kesenin ağzını açtıktan, ağzı sıkı şoförü de bulduktan sonra… C., s.59

Kesip attığı tırnağa değişmemek: Hiç kimseyi onun kesip attığı tırnağa değişmem! ÇKK., s. 43

Kesip attığı tırnak olamamak: İdiris, Kudret Beğ'in kesip attığı dırnak olamaz… MM., s.169

Kesmek: Beni kesmeden edemez o! (çekiştirmek) EVO., s. 83

Kesmek: Kapı kapı dolaşıp el aleme beni kesmek (dedikodu yapmak)… El K., s. 150

Keyif çatmak: Oğlunun kesesinden cümbüşler oluyor, keyifler çatılıyordu. El K., s. 275

Kıl payı kalmak: O kadar ki, arada çok yakışıklı din ulularından bazılarının avucuna bile düşmesine kıl payı kalıyordu. KT., s. 246

Kılı bile kıprdamamak: Mutfakta içtik de karının kılı bile kıpırdamadı. KT., s. 125

Kılı kıpırdamamak: Yarenlik bazen öyle sarardı ki, yer yerinden oynasa ablanın kılı kıpırdamaz. G., s. 181

Kılı kırk yarmak: Kim olsa, uzatır, eşeler, kılı kırk yarardı. K., s. 10

Kılıf bulmak: Bırak ki yediririm ama, gene de bir kılıf bulmak lazım. Ü., s.169

Kılını bile kıpırdatmamak: Onun yüzünden ayrılsınlardı da, o, kılını bile kımıldatmasındı. BFV., s. 172; Sen kılını bile kıpırdatmadın? SM., s.116

Kına yakmak: Ölürsem kına mı yakacaksın? SBK., s. 64; Sevinçten kına yaktınız değil mi? M., s.354

Kıran girmek: İşe kıran girmişti besbelli. YYB., s.125

Kırdığı ceviz kırkı aşmak: Karınızın kırdığı ceviz kırkı çoktaaan aştı. TD., s. 33

Kırdığı ceviz kırkı geçmek: Gençliğinde kırdığı ceviz kırkı değil, belki de yüz kırkı geçmiş babasının gözü hâlâ çöplükte olduğu halde, kızlarını sıkmaktan yanaydı. MM., s.144; O bok herifin kırdığı ceviz kırkı geçti. K., s. 100

Kırıştırmak: Eski güreşçi mi, boksör mü ne, bir doktorla kırıştırdığını, doktorun kıza abayı yaktığını bilmese hemen balta olacaktı (asılmak) ama, çekiniyordu. MM., s.144

Kırk tarakta bezi olmak: Halbuki Bitirim Leyla anasının gözü, kırk tarakta bezi olan bir suya batmazdı. TD., s. 67

Kırk yılda bir işi düşmek: Şurdan çekine çekine gelmişsin, kırk yılda bir işin düşmüş… G., s. 50

Kısa kesmek: Ama kısa kesti. DE., s.61; Beton kısa kesmek için, "çıngarı bırakın,"dedi. 72.K., s.69; Kısa kesti. TD., s. 16

Kıtı kıtına geçinmek: Zaten kıtı kıtına geçindikleri emeklilik maaşıyla fabrikadan aldığının dibine darı ekiyordu ama... Suçlu, s. 5

Kıvama girmek: Birkaç İstanbul, bilhassa Avrupa seyahatinden sonra kıvama girer. HÇ., s. 163

Kıyameti koparmak: Kıyametleri koparır, evin altını üstüne getirir, olmadı mı? DK., s.82

Kıymet vermek: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

Kireç kesilmek: Kadın karşısında beyi görünce kireç kesildi. SM., s.186; Kireç kesildi yüzün. OKGK., s. 37; Patron afallar, kireç kesilir… Hık mık… BE., s. 65

Kirişi kırmak: Kendini bütün bekçilerden üstün sayan bu adamla takışırsa, o da biçimine getirip kirişi kırardı. M., s.137

Kitaba el basmak: Kitaba el basıyorum hava, yemin ediyorum hava... KT., s. 106

Kokusu çıkmak: Söylese, şimdiye kadar kokusu çıkardı! El K., s. 237

Kokusu çıkmamak: Hırsızlığı kendine karşı hakaret sayardı, isterse kimse görmesin, kokusu çıkmasın. OKGK., s. 131

Koltukları kabarmak: Bizim de, mahallelinin de koltukları kabarıyor. HÇ., s.224; Koltukları kabardı. MM., s.92; Murtaza'nın koltukları kabardı. M., s.137

Koltuklarına karpuz sığmamak: Doktor babası olacan diye koltuklarına karpuz sığmıyor tekmil! ÖE., s. 71; Sadi memnun, koltuklarına karpuz sığmıyor. KKBK., s. 20

Koltuktan almak: Gafur koltuktan almıştı. (yumuşatmak) GK., s. 23

Kolu kanadı kırılmak: Öylesine kolu kanadı kırılmıştı ki… YYB., s. 120

Koluna takmak: Ye,iç, giyin kuşan, gez toz karıyı koluna takıp… AI., s.22

Kozunu paylaşmak: Kozunuzu lütfen yarın paylaşın! DE., s.172; İnin aşağıda kozunuzu paylaşın... KKBK., s. 294

Kök söktürmek: Binbir işkenceyle zavallılara kök söktürürlerdi. TD., s. 15; Kudret Bey onlara kök söktürecek. Ü., s.188

Kökünü kazımak: Mustafa Kemal'in yerinde ben olacaktım ki, topunuzun kökünü kazıyacak, sarıklarınızı boyunlarına dolayacaktım. Ü., s.184

Köşeye kurulmak: Yarın hanımefendi olup köşeye kurulacan! HÇ., s. 34

Kötü yola düşmek: "Mutlaka kötü yola düştü," diye söylendi. TD., s. 96; Fakat öylesine gönül vermişti ki Apo'ya, kocasıyla oğlunun kötü yola düşmüş olmalarını gerçekten temenni ediyordu. TD., s. 112

Kul köle olmak: İşte bana kul köle olacak ve de patronuna dört elle sarılacak katip! AI., s.167

Kul olmak: Kulun olam Cennet, diyordu, kapında itin olam… YYB., s. 216; Yuvan dağılmasını, kocanın bir kötüye kul olmasını istemiyorsan, kendi göbeğini kendi elinle keseceksin! El K., s. 134

Kula kulluk etmek: Mangır için kula kulluk edenin… DK., s. 224

Kulağı çınlamak: Kulakları çınlayıp duruyordu zaten kaç vakittir. Ü., s.259

Kulağına çalınmak: Annesinin sözleri kulağına çalındı. SM., s.156; Kaç vakittir kulağına çalınan şeyleri görüşmek istiyordu Mazhar Bey'le. El K., s. 161; Üvey annesinin hayasızca bir kahkahası kulağına çalınmıştı. Suçlu., s. 80

Kulağına girmemek: Kadının kulağına girmezdi oldubitti parti marti, hükümet mükümet. KT., s. 222; Lakin bütün bunlar Mevlüt'ün kulağına girmiyordu. G., s. 50; Uzun uzun anlattı, ama Zeliha'nın kulağına girmedi. OKGK., s. 141

Kulağına gitmek: Boş veriyordu eve filan, nerden kulaklarına gidecekti? EB., s. 136; Bu da Suat'ın kulağına gitmişti. SM., s.99; Kocası, "Sakın bir şey söyleme, kulaklarına gitmesin!" demişti ama, tam sırasıydı galiba. El K., s. 112; Mustafa'nın kulağına gider, kalbi kırılır, kalbi kırılmakla kalmaz, başını alıp giderse ya? DK., s.229; Önce lokantadakilerin, sonra da evin kulağına gidebilirdi. KP., s. 61; Ya kocasının kulağına gider de küplere binerse? DE., s.204

Kulağına söz girmemek: Kulağına söz girmiyordu Nuran'ın. KY., s. 97; Benimkinin kulağına söz girmiyordu. AI., s.71; Kulağına söz girmiyordu. DK., s. 198; Kulağına söz girmiyordu. EVO., s. 210

Kulağını bükmek: Kocanın kulağını bükmüşler, ayağını denk al! dedi. El K., s. 84; Kocasının kulağını bükmüş. DE., s.40; Lütfen kulağını büküverin. M., s.342; Peki, oğlunun kulağını bükmüyor musun? El K., s. 236

Kulağının ardı kalmak: O da kurdun biriydi, bu işlerde sadece kulağının ardı kalmış ihtimal. KKBK., s. 36

Kulak ardına atmak: Bir amir, bir memur geliverirse yanarız, dedim kulak ardına attı. MM., s.63

Kulak asmak: Adam patırtıya kulak asacaklardan görünmüyordu. Ü., s.302; Bu insanlara ne diye kulak asacak, onlara ne diye pas verecekti? DK., s.10; Kulak asmıyordu. DK., s. 153

Kulak kabartmak: Allahaşkına yavaş söyle anne, etraftan kulak kabartıyorlar. El K., s. 105; Naciye kulak kabarttı. El K., s. 125; Tam yeni baştan darılacaktık ki, durdu, kulak kabarttı sonra: -Tavan!dedi. AI., s.50; Yanlarından geçmekte olan iki ambar hamalı kulak kabartmışlar, konuşulanları duymuşlardı. YYB., s.100; Yukarıdan inmekte olan ayak seslerine kulak kabarttı. MM., s.266

Kulak kesilmek: Etraftakiler kulak kesilmiş, gülümseyerek dinliyorlardı. DK., s. 218

Kulak vermek: Kırmızı dudaklar kulak verdi, anlamıştı, kızıydı. EB., s. 82; Kulak verdiler. El K., s. 254; O da ötekilerin çekişmesine kulak vermiyordu zaten. DK., s. 175; Onu vicdanının sesine kulak vermeye davet ediyordu. El K., s. 141; Şükran sanki konuşulanlara kulak vermiyormuş gibi, yapma bir dalgınlıkla: "Efendim?" dedi. DK., s. 147

Kulakları düşmek: Burnu yoklanacak, kulaklarının niye düştüğü sorulacaktı. Suçlu.,

s. 89; Nusret'in kulakları düştü. G., s. 138

Kulaklarına inanamamak: Sümbül kulaklarına inanamamışçasına: "Vay anasını,sonra?" AI., s.135

Kulaklarını dikmek: Nusret kulaklarını dikti. G., s. 138

Kurda kuşa yem olmak: Kurda kuşa yem mi olmuştu şimdiye? Gurbet Kuşları, s.17

Kurşun sallamak: Bu topraklar için biz de kurşun salladık! ÇKK., s. 85

Kuyruğu kaptırmak: Karıyla işe şakadan başlamış, sonra da kuyruğu adamakıllı kaptırmıştı. MM., s.281

Kuyruğuna teneke bağlatmak: Canım mesele değil, gerekirse bağlatırım kuyruğuna tenekeyi. M., s.250

Kuyruğundan tutup atmak: Madem kusur garsonlarda, kuyruklarından tut at! KP., s. 65

Kuyruk sallamak: Paran varsa kuyruk sallar, yüzüne güler, yoksa bir kaşık suda boğar! BTÜ., s. 109

Kuyusunu kazmak: Anlattıklarına bakılırsa, bir yandan kuyusunu kazıyormuş, bir yandan da kızım, yavrum. El K., s. 201; Araya fit sokmak bunlarda, birbirlerini kuyusunu kazmak bunlarda. G., s. 176; Benim kuyumu kazıyor. EVO., s. 103; Biliyorsun, birbirimizin ardından kuyu kazıp duruyorduk. KT., s. 180

Küçük düşmek: Ne diye küçük düşsündü? G., s. 155

Küçük düşürmek: Adamın hem ekmeğini yer hem de onu şurda burda küçük düşürmek için elinden geleni geri koymazdı. KY., s. 26

Kül yutmamak: Hem kül yutmaz, hem de yaşa basmaz. GK., s. 251

Külah kapmak: Herkes külah kapmaya, kendi gemisini yürütmeye bakıyor. KT., s. 72

Külahları değişmek: Bir dakika geçse külahları değişiriz. DK., s. 143; Ki olabilirdi, o zaman külahları hemen değişeceklerdi. EB., s. 109; Yoksa gene peşine takılır, gevezelik ederse, külahları değişebilirdi. OKGK., s. 99

Künyesi okunmak: Haydi bakalım Jale Hanım, künyen okundu! (çağrılmak) El K., s. 141

Küplere binmek: Küplere binerdi. YYB., s.157; Sölezli küplere bindi. 72.K.,s.56; Ya kocasının kulağına gider de küplere binerse? DE., s.204

Laf ağzından çıkmak: Bir şey sorulsa duymaz, duysa bile laf ağzından dirhemle çıkardı. AI., s.95

Laf anlatmak: Kadının bu laubali konuşması, laf anlatırken ikide birde ona bakışı, gülüşü, cilveli cilveli göz süzüşü… EB., s. 78

Laf atmak: Çarşı esnafı, haşarı liseliler ençok ona bakıyor, ona laf atıyorlardı. SM., s.45; Sokağa çıkınca genci yaşlısı, okumuşu, cahilinin laf atması, onun ardından gitmesiydi. YD., s. 52; Ya laf atarlarsa? El K., s. 247

Laf çekmek: Senin ağzına göre vermiş, laf çekmiş bir güzel. Suçlu., s. 232

Laf değiştirmek: Vaso Ana içeri girdi mi de, laf değişiverirdi. OKGK., s. 141

Laf dokundurmak: Ya surat etmiş, ya laf dokundurmuş, ya da benimkinden gizli, oğluna bize dair atıp tutmuştur da benimki işitmiştir! AI., s.26

Laf etmek: Hacer'i kocalarından sakınan komşular görür de laf ederlerseydi ya? K., s. 28.

Laf getirmek: Laf getiriyor. (konuyu getirmek) El K., s. 219; Sormadı ama laf getirdi. (bahsi geçmek) DK., s.204

Laf yetiştirmek: Bütün gün yazıhanede bitmez tükenmez sorularıyla canını sıkan Hülya'ya laf yetiştirirken bile Aynur içinde, gözlerinin önünde capcanlı duruyordu. DK., s. 155

Lafa karışmak: Cevap vermek zorunda kalmadıkça lafa karışmıyordu. El K., s. 241; Uzun bir sessizlik olunca, lafa karıştı. SM., s.113

Lafa söze kalmak: Lafa söze kalırız! YD., s. 56; Senin yüzünden lafa söze kalmak istemem. K., s. 29

Lafa tutmak: Ertesi gün kocası bankaya gelince de hiç lüzum yokken koşmuş, adamı lafa tutmuştu. G., s. 127; O dilenci kadın yarın gelince lafa tut, bana da haber ver! El K., s. 366

Lafı olmak: Mazharımın lafı olmuyor mu, ağızlarının suyu akıyor! El K., s. 124

Lafı saptırmak: Birden unuttu anlatacağı şeyi, lafı saptırdı. KKBK., s. 68

Lafını ağzına tıkmak: Lafımı ağzıma tıktı. YYB., s.116

Lamı cimi kalmamak: İşin lamı cimi kalmadı. M., s.69

Leb demeden leblebiyi anlamak: Doğrusu leb demeden leblebiyi anlarmışsınız! demek istedi. ÇKK., s. 72; Eski kurt Akile Hala, leb demeden leblebiyi anlamıştı. M., s.20

Leblebiden nem kapmak: İnsan dediğin, leblebiden nem kapmalı. HÇ., s. 184; Terbiye, görgü, leblebiden nem kapma… YYB., s. 113

Leşini sermek: Maazallah deli herif leşini sererdi. YD., s. 33

Lügat paralamak: Lügat paralayıp duruyorsun. VV., s.288

Madik oynamak: Kazanmak için müşteriye kazık atmak, malı satın alırken de madik oynamak lazım. G., s. 219

Makaraları koyuvermek: Büsbütün makaraları koyverdi. EB., s. 230; Fen müdürü makaraları koyuvermemek için kendini öylesine tutuyordu ki, dayanamadı. M., s.153

Mandepsiye bastırmak: Köylerden kente tozlu yollar gibi uzanan toprak yollardan karayağız ameleleri mandepsiye bastırıp, üçkâğıt dümeniyle soyup soğana çevirmek ondaydı. KY., s. 2

Mangalda kül kalmamak: Atmasyonundan ocaklarda, mangallarda kül kalmamıştı. KKBK., s. 70

Mantara basmak: Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız, dedi. TD., s. 12

Mekik dokumak: 72. Koğuş'la Sölezli'nin koğuşu arasında mekik dokumuşlardı. 72.K., s.57

Mevlasına kavuşmak: Yumruğumu bir yiyen kendini yerde buluyor, sonra da kavuşuyor Mevlasına! KKBK., s. 68

Meydan görmek (ortaya çıkmak) : Paralar meydan görsün. EVO., s. 369

Meydana çıkmak: Askerde meydana çıktı. ÇKK., s. 58

Meyli düşmek: Sakın şu deli karıya meyli düşmüş olmasındı? TD., s. 8; Kız kısmı, delikanlının önünde kancıklaşacak, cilve milve yapacak, o da meylinin düştüğünü belli edecekti. VV., s.128

Midesi kazınmak: Midem kazınıyor. KP., s. 72

Mim koymak: Tavukçu uzun, sivri burnuyla sustu ama, mim koydu. 72.K., s.47

Muhabbeti sardırmak: Dükkana geldiği zaman, patronunu muhabbeti sardırmış buldu. GK., s. 48

Muma dönmek: Hele hele kafasına vazo falan fırlatmaya başlayınca nasıl muma dönmüştü? Ü., s.241

Müdana etmemek: Hemşeri memşeri hiç müdana etmez.(dinlemez,aldırmaz) M., s.196

Mürekkep yalamak: Bu meslek mürekkep yalamaya benzer. SBK., s. 12; Bu yollarda hayli mürekkep yalamak, ateş çemberinden geçmek lazımdı. DE., s.61

Nabza göre şerbet vermek: Her gittiği ahbabın nabzına göre şerbet vererek konuşuyor, "bar kızı"ndan söz açıyordu. El K., s. 129

Namusuna leke sürmek: Çalışmak zorundasın, malum ama, namusuma leke sürersen… TD., s. 57

Nefes tüketmek: Ben senin için nefesimi tüketiyorum yavrum… dedi. OKGK., s. 33

Nefesini tüketmek: Nefesini boşuna tüketme müdürüm… G., s. 39

Nefsini körletmek: Bana ne vereceksen ver de nefsimi körleteyim hazır oturmuşken… El K., s. 134; Bir parça olsa da nefsimi körletsem... BTÜ., s. 273

Nevri dönmek: Nevri dönmüştü, önüne gelen kravatlıya yandı yakıldı, elinde avucunda nesi var nesi yoksa hana, boğaza verdiğini… G., s. 202; O da gidince nevri döndü. TD., s. 16

Nikah düşmemek: Yâni, seninle bana nikâh düşmez. YD., s. 298

Nikahının altına girmek: Nikahının altına gir, yuları tak boynuna, dilediğinle yaşa aptal! HÇ., s.311

Not vermek: Yani, herifi tanıyanlar bana iyi not vermezler de… (hakkında iyi düşünmemek) AI., s.62

Notunu vermek: Annesine notu tam verebilmek için üsteledi. El K., s. 28

Numara çevirmek: Öyle bir numara çevireceğim ki, aferin diyeceksin! DE., s.191

Nutuk çekmek: Çekilen nutuklardan çılgına dönen kalabalıkların gözü dönmüş haykırışları. Ü., s.220

O dallara basmamak: Suat'ın niçin canının sıkkın olması lazım geldiğini bildiği halde sormuyor, mahsustan o dallara basmıyordu. SM., s.100

O gözle görmemek: Ben seni o gözle görmem ki! El K., s. 222

Ocağı sönmek: Ne olursa olsun, bir yumrukta adam öldürmüş, bir ocak sönmüş, bir cana kıymıştı. G., s. 197

Ocağına düşmek: Öyleyse hık, ocağına düştük Mıstık. MM., s.43

Ocağını söndürmek: Ocaklarını temelli söndürmeden olmaz. K., s. 32

Ok yaydan çıkmak: Lakin ok yaydan çıkmış, oğlu kafesten uçmuştu. El K., s. 221

Ok yaydan fırlamak: Ok yaydan fırlamış, delikanlı kalbine bir avuç ateş daha atarak amcasının evine girmiş, kapıyı kapamıştı. OKGK., s. 30

Ok yaydan, kuş kafesten fırlamak: Altmıştan sonra anlamıştı hanyayı Konya'yı ama, iş işten geçmiş, ok yaydan, kuş kafesten fırlamıştı. KY., s. 32

Okka altına gitmek: Yalnız oğlum değil, sen de okka altına gidersin,bilmiş ol. Suçlu., s. 232

Okkanın altına itmek: Kadını bayağı okkanın altına itti. SBK., s. 7

Olmayacak duaya amin demek: Olmayacak duaya amin dedik... VV., s.155

Omuzları çökmek: Dünya az daha küçülecek, omuzları az daha çökecekti. DE., s.20

Oralı olmamak: Adam oralı olmadı. El K., s. 35

Ortada kalmak: Ortada kalıp ziyan zebil olmak daha mı iyi? S., s.25

Ortalığa düşmek: Artist olacağım derken başına iş açar, ortalığa düşersin Allah göstermeye… ÇKK., s. 94

Oyun oynamak: Sen tutar iyiliklerini düşünürsen, onlar sana olmadık oyun oynarlar. G., s. 47

Oyuncak olmak: Bir erkek, kadının elinde oyuncak olmamalıydı. AI., s.133

Ödü kopmak: Hesap kaçırmaktan da ödü kopuyordu. El K., s. 390; Korkmak için sebep de olmadığı halde, ödü kopuyordu. SM., s.14; Parmağıma dolarım (takmak) diye ödü kopuyor enayinin… G., s. 128

Ödü yarılmak: Boş bulundum kız, ödümü yardın! EVO., s. 82

Öfkeden deliye dönmek: Öfkeden deliye dönse bile belli etmemeye çalışarak, kızından havluyu aldı, odasına hırsla geçti. SBK., s. 229

Öfkeden kaşı gözü oynamak: Otelci'nin öfkeden kaşı gözü oynamaya başlamıştı. MM., s.155

Öküz altında buzağı aramak: İktidar öküz altında buzağı arıyor. Ü., s.245

Ömrünü törpülemek: Kadının ömrünü törpülüyor vallahi… SBK., s. 76

Önünü kesmek: Ya önünü keserler de, "O zamparana söyle, mahalleden ayağını kessin, sonra fena olur!" filan derlerse? El K., s. 247

Örtbas etmek: İstifa edip hapishaneden ayrılması şartıyla işi örtbas etti. ÇKK., s. 57

Pabucu dama atılmak: Bizim pabucumuz o saat dama atıldı tabii! dedi. KT., s. 153; Çocukların bile pabucu dama atılıvermişti. AI., s.114; Fatma'nın pabucu dama atıldı. ÇKK., s. 71

Pabucunu dama atmak: Eğer bu hayata atılsan da oturak alemlerinde başlasan oynamaya, hepimizin pabucunu dama atarsın vallahi! OKGK., s. 38; Hepinizin, hepinizin pabucunu dama atacağım! KY., s. 57

Paçasından akmak: Namus (namussuzluk) paçalarından akıyor! MM., s.88

Paçasını almak: Söyle ona, paçasını alıveririm sonra... SÇ., s. 210

Paçayı kaptırmak: Bir sefer paçayı kaptıranlar kolay kolay vazgeçemezler. SBK., s. 12

Paklamak: Bu işi mahkeme paklar, mahkeme paklar bu işi… G., s. 57

Para etmemek: Artık sus mus para etmedi. Ü., s.273

Para kırmak: Para kırıyor be! 144

Para koparmak: Aynur'un annesinin dediği gibi, "para koparmak için" olsun isterse. DK., s. 52

Para sızdırmak: Cart curt et, paralar sızdır, yanlış bir davranışla da yakayı ele verdin mi gir içeri. MM., s.220; Diyorum ki, arayı yapsan da, karıyı elbirliğiyle kafese koyup bir meyhane parası sızdırsak! El K., s. 300

Para takmak: Dünya kadar para taktım sağa sola. MM., s.219

Para uçlanmak: Bir meyhane parası uçlanırım karıdan, ondan sonra… El K., s. 143

Paraları mayalamak: Çalmış çalmış çalmış mayalamış paraları, şimdi beş vakit namaz! KT., s. 44

Parasını çarçur etmek: Satmak, parasını çarçur etmek isterdi! DK., s.15

Parmağına dolamak: Parmağıma dolarım (takmak) diye ödü kopuyor enayinin… G., s. 128

Parsa toplamak: Sıra parsa toplamaya gelmişti. ÇKK., s. 111

Pas vermek: Bu insanlara ne diye kulak asacak, onlara ne diye pas verecekti? DK., s.10; Daha doğrusu uzun zamandır bu barda çalışan Nilüfer, öyle açıktan açığa pas vermişti ki, dayanamamış, kapılıp gitmişti. SM., s.7; Pis Nuran, pas verse de ihtiyarcığın gönlünü hoş ediverse ne olurdu sanki? EB., s. 90

Pay vermek: Bana da pay vermeyin (beni de değerlendirmeyin) de bakın. S., s.77

Pekmezini akıtmak: Gücü yetmese bile bir taş, kafasının pekmezini akıtırdı? Suçlu., s. 293

Perdeyi yırtmak: İsmail Efendi artık perdeyi yırtmıştı.(kendini kaybetmek) G., s. 57

Pervane kesilmek: Garsonlar etrafında pervane kesilmişti. SM., s.171

Pestilini çıkarmak: Hak ettiği zaman Allah yarattı demeden pestilini çıkarmayan erkek mi olurdu? Ü., s.247

Peşine düşmek: Peşime düşenlerin haddi hesabı mı vardı? DE., s.210

Pılısını pırtısını toplamak: "Nikah yapmak ve pılımı pırtımı toplayıp… C., s." 139

Pili tükenmek: Pilim tükendi. EVO., s. 431

Pineklemek: Sen burada pinekle. S., s.92

Pireyi deve, habbeyi kubbe yapmak: Pireyi deve, habbeyi kubbe yapıyordu. M., s.87

Pişmiş aşa soğuk su katmak: Pişmiş aşımıza soğuk su katarlar da… DE., s.129

Pişmiş aşa su katmak: İşte gene araya girmiş, pişmiş aşına su katmıştı. YD., s.20

Piyango çarpmak: Bakalım piyango hangisine çarpacak… ÇKK., s. 54

Posta edilmek: Posta edilmişti. (ihbar edilmişti) YD., s. 290

Pot kırmak: Bakkal Nuriye ise pot kırdığını anlamıştı. TD., s. 103; Pot kırdım galiba? SM., s.92; Sonra birden ayılarak kırdığı potun farkına vardı. MM., s.61

Punduna getirmek: Bir ara yine punduna getirip Nazan'a sordu. El K., s. 209; Bir punduna getiririm ben de Duran'sam… K., s. 27; Kaptan'ı bir punduna getirip kandırıyor. 72.K., s.43

Pusulayı şaşırmak: Pusulayı şaşırmayacak mıydı? VV., s.97

Put kesilmek: Başgardiyan koşarak geldi, selam verdi, put kesildi. Ü., s.297; Hacer Hanım put kesilmişti. El K., s. 228

Rengi atmak: Suat'ın rengi atmıştı. SM., s.97

Renk vermemek: Hasan'ın hiç karşılık vermeyip boyuna susuşuna içerlemiyor değildi ama renk vermemeye çalışıyor, tombul, kocaman avuçları içinde ufacık kalan sabunu köpürtmeye çalışıyordu. G., s. 181

Renkten renge girmek: İstanbul'a gidip film çevireceğimi söyledim, kadın renkten renge girdi. ÇKK., s. 99

Rezil rüsva olmak: Rezil rüsva edecekti gerekirse onu. Ü., s.270

Saçını başını yolmak: Kız bir daha bu lafı edersen saçını başını yolarım senin. El K., s. 99; O kendini beğenmiş zengin kızını bulacak, saçını başını yolacak yolacaktı. YD., s. 83

Saçını süpürge etmek: Dokuz ay karnında taşı, sancılar içinde kıvrana kıvrana, ıkına ıkına doğur, büyüyüp yetişmesi için saçlarını süpürge et, sonra da… El K., s. 136

Sağa sola çatmak: Barut kesiliyor, elinde olmayarak sağa sola çatıyordu. EVO., s. 105

Sağlam kazığa bağlamak: Hele bugün, sağlam kazığa bağlamıştı da denebilirdi. EB., s. 181; Topal nikaha taraflıydı ama, şu meseleyi sağlam kazığa bağlamalıydılar. KT., s. 211

Sakala göre tarak vurmak: Sakala göre darak fur. GK., s. 23

Sakalı altına girmek: Sakalının altına giriverdim.(sığınmak,emrine girmek) M., s.142; Öz evlatlarımdan daha mı ilerisin de geldin, sakalımın altına girdin! EVO., s. 445

Sakalı eline vermek: Etmeliydi ki, sakalı eline vermesin.(her şeyi anlatmak, açık vermek) MM., s.116

Saman altından su yürütmek: Demek dost yüzü gösterip, ahbaplık kurmak istediği halde, saman altından su yürütmeye kalkıyordu. DE., s.123

Sapında kurumak: Yâni, dedi, sapında kuruyacaksın öyle mi? YD., s. 211

Selamı sabahı kesmek: Anam avradım olsun burnum Kafdağına çıkar, sizinle selamı sabahı keserim belki de. DK., s. 39

Selamı, sabahı , merhabayı kesmek: En iyisi, selamı sabahı, merhabayı kesmekti. OKGK., s. 184

Sepetlemek: Al hesabı, sepetle gitsin! EVO., s. 57

Sermayeyi kediye yüklemek: Sermayeyi kediye yükleyince onu da alamaz olduk. G., s. 219

Ses çıkarmamak: Ses çıkarmadıkça tepesine mi bineceklerdi yani? Suçlu., s. 77; Ses çıkarmıyorum diye tepeme biniyorlar! AI., s.101

Sesi sedası kesilmek: Sevdiğiyle kalkıp İstanbul'lara gitmiş, sesi sedası kesilmişti. YD., s. 350

Sıfıra indirmek: Evin erkeğiydi ama, kadın bütün sırlarını biliyor, erkeğinin erkekliğini sıfıra indiriyordu. MM., s.222

Sıfırdan başlamak: Aslına bakılırsa, sıfırdan filan başlamamış, Milli Mücadele sırasında gözünü açıp parayı toplamıştı. KY., s. 32

Sırası düşmemek: Soramadım oğlum, sırası düşmedi. Suçlu., s. 24

Sırra kadem basmak: Duruma göre Bülent Nejat Coo, dosyayı falan çalıp sırra kadem basmıştı! YD., s. 263

Sırt değişmek: Sırt değişeceğim. HÇ., s. 146

Sırt keselemek: Kim bilir daha ne kadar sırt keseleyecek, el kahrı çekecekti. S., s.105

Sırt sırta vermek: Sırt sırta verdik mi dağları bile devirebiliriz! DE., s.18; Sırt sırta verdiler mi dağları bile deviririlerdi be! K., s. 95; Vazgeçse, açsa yazıhanesini, alsa ağabeyiyle ablasını kanadının altına, başlasalar sırt srta verip kazanmaya… EB., s. 121

Sırtı yere gelmemek: Öyle yeğenin olduktan sonra sırtın yere gelmez… El K., s. 217

Sırtından dağ devrilmek: Sırtımdan dağ devrildi adeta. G., s. 168

Sırtından dağlar devrilmek: Kadının sırtından dağlar devrilmişti. (sırtından büyük bir yük kalkmak) KP., s. 32

Sıtkı sıyrılmak: Seni gördükten sonra kocasından sıtkı pek sıyrıldı. Ü., s.112

Sidik yarıştırmak: Bir gençle sidik yarıştıramam. SBK., s. 226

Sineye çekmek: Erdal, "Sineye mi çekersin?"dedi. EB., s. 217

Sipsivri çıkıp gelmek: Üçten dokuza boşanacağım da sipsivri çıkıp geleceğim ha? El K., s. 201

Soğukluk düşürmek: Mazhar'la aramıza soğukluk düşürmek için kullandığımız üç muskayı. El K., s. 281

Soluğu almak: Ya genelevlerde soluğu alırlardı ya da eli yüzü düzgünse barda, pavyonda konsomatr olurdu. TD., s. 3

Soluğu kesilmek: Soluğumuzu kesmiş, gözlerimizi dört açmıştık. S., s.81

Soyup soğana çevirmek: Köylerden kente tozlu yollar gibi uzanan toprak yollardan karayağız ameleleri mandepsiye bastırıp, üçkâğıt dümeniyle soyup soğana çevirmek ondaydı. KY., s. 2

Söke söke almak: İktidarı söke söke alacaklarmış, de! Ü., s.261

Sökün etmek: Henüz müşteriler sökün etmediği için, bar tenhaydı. SM., s.7

Sönük kalmak: Kocası, yeni enişstenin yanında öyle sönük kalmıştı ki, görenler bacanak değil, yanaşma sanabilirdi. Ü., s.211

Söz açılmak: Bütün kız arkadaşlar toplanırlar, vur patlasın, çal oynasın eğlenilir, tütünden, trikolardan, Mahmutpaşa, Tahtakale'nin çeşitli işyerlerinden söz açılırdı. EB., s. 88

Söz açmak: Göz kırpmadan dinleyen yeni aso'ya, koca'dan hele onun hatıralarından söz açmak doğru muydu? HÇ., s. 333; Her gittiği ahbabın nabzına göre şerbet vererek konuşuyor, "bar kızı"ndan söz açıyordu. El K., s. 129; Yâni tilkiye tavukları bekle demişlerdi. Tilkinin "Ayağıma diken batar!" karşılığını vermesi gibi, Kabak Hâfız da can attığı halde, işi sırf ağırdan almak, iştahlı görünmemek için ipe un sermiş, duyulmaktan, polis baskınından söz açmıştı. YD., s. 147

Söz düşmemek: Onlar varken size söz düşmez! G., s. 37

Sözü ağzına tıkamak: Sözümü ağzıma tıkadı. YYB., s.53

Sözü uzatmamak: Sözü uzatmamış, kesip atmıştı. K., s. 8

Sözün ucunu kaçırmak: Kocakarı sözün ucunu kaçırarak genç kadının başını koluna aldı. Suçlu., s. 265

Sözünü geçirememek: Ya hamalbaşı depo sahiplerine sözünü geçiremezse? KP., s. 12

Sözünü ağzına tıkmak: Kadın tekrar sözünü ağzına tıktı. KP., s. 56

Sözünü geri almak: Sözünü geri alacak, tükürdüğünü yalayacaklardan değildi. YYB., s.137

Sözünü kırmamak: Dediler ki, beyefendi patrona söylerse sözünü kırmaz, dediler. El K., s. 32

Suçüstü yakalamak: Elini çabuk tutar da yukarıya çıkarsa belki de suçüstü yakalarmış. El K., s. 280

Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da sadaka vermek: Bana bak Kaptan, Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da sadaka vermeye boş ver. 72.K., s.45

Surat etmek: Ya surat etmiş, ya laf dokundurmuş, ya da benimkinden gizli, oğluna bize dair atıp tutmuştur da benimki işitmiştir! AI., s.26

Sus pus olmak: Mahalleli sus pus oluvermişti. DK., s. 65

Suya düşmek: "Hesabı gör, öyle git" desem, benim bülbül yuvasındaki iş suya düşebilirdi. YYB., s.85

Suyu çekilmiş çarığa dönmek: Altmışımın üstündeyim ama, senin gibi kırkımda suyu çekilmiş çarığa dönmedim! MM., s.299

Suyuna gitmek: Herifin suyuna giderdik! BTÜ., s. 246

Sümsüklemek: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

Sünger çekmek: Günün birinde hayallerimize sünger çekmek icap edecek mi? SM., s.119; Hürriyetimin üstüne sünger çekmek lazım geliyordu. BE., s.28

Süresi dolmak: Süresi dolmuştu. (Ölmek üzere) KKBK., s. 73

Şafak atmak: Leyla'da şafak atmıştı. (sinirlenmek) TD., s. 6

Şap gibi yanmak: Namussuz Haydar, yaktı bizi iki yüz elli kuruş için şap gibi... ÇKK., s. 60; Şap gibi yanarız Allah vermiye! VV., s.128

Şapa oturmak: Bir gün Ankara'dan suret-i hususiyede bir müfettiş geliverse de bizden habersiz bir teftiş yapsa, hepimiz şapa otururuz! dediğini hatırlamıştı. MM., s.142; Şimdi büsbütün şapa oturmuştu işte. DE., s.194

Şaşalamak: Kabzımal Müteahhit şaşaladı. GK., s. 104

Şeytan dürtmek: Ünlü deyimiyle: Şeytan dürttü. YYB., s.118

Şeytana da pabucunu ters giydirmek: Bununla beraber, şeytana da pabucunu ters giydirir mi giydirir ha! AI., s.57

Şeytana pabucu ters giydirmek: Evet, annesi şeytana pabucu ters giydirecek cinstendi, biliyordu ama, gene de bu kadarını uyduramazdı. El K., s. 164

Şeytana uymak: Şeytana uydum, kaçtım bunlardan biriyle, kaçır beni. SÇ., s. 229; Tanıştıklarının üçüncü ayı "şeytana uymuş"lar. (yatmak) El K., s. 10; Yoksa birisyle tanışmış da şeytana mı uymuştu? KY., s. 86

Şeytanın ayağını kırmak: Geri dönüp kırmalıyım şeytanı ayağını. AI., s.143 Şimdi birdenbire çark etti. TD., s. 95

Taban tepmek: Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüzgeri etmişler bile, neler de neler anlatmıyorlardı bu sokaklar üzerine. YD., s.5; Onca paralardan olmuş, taban tepmiş, mahkemelerde dolanmıştı. G., s. 203

Tabanı kaldırmak: Tam mahalleye tabanı kaldırmıştı ki, birden yaşlı, genç işçi kadınlar, haftalıklarını almış, neşe içinde geliyorlardı. TD., s. 99

Tabanları kaldırmak: Bitirim Leyla baktı ki işin sonu karakolda, daha sonrası da mahkemede bitebilir, tabanları kaldırdı. TD., s. 21; Daha karanlık ara sokaklara tabanları kaldırırlardı. YD., s. 165

Tabanları yağlamak: Tabanları yağladı. El K., s. 361

Tadından yenmemek: Uydurursa, tadından yenmezdi! GK., s. 211

Tadını kaçırmak: Bir saat içinde tamam üç yüz altmış liranın yolunu bulmuştu ki, fazlası tat kaçırabilir, ayılan "ördek"ler başına bela olabilirdi. TD., s. 99; Son günlerde doz bakımından gerçekten de tadı kaçırıp, bardağı taşırmıştı. Ü., s.285; Tadını kaçırıyordu bu kadın da. SM., s.164

Tası tarağı toplamak: Kalaycı çırağının bombardımanı altında, tası tarağı topladı. EK., s.100; Tası tarağı toplayıp savuşmaktan başka çare yoktu. YYB., s.126; Toplasınlar tası tarağı! AY., s. 39

Taş kesilmek: Genç adam taş kesilmişti sanki. DE., s.157

Taş koymak: Altındiş düşüncelerine taş koydu. ÇKK., s. 37; Arada taş konuyordu. (laf söylemek) SBK., s. 122

Taş üstünde taş kalmamak: Onların yüzünden taş taş üstünde kalmayacak

köyümüzde. HÇ., s. 35; Şerefsizim taş taş üstünde kalmazdı kürne-i arzda! EK., s.116

Taşı gediğine koymak: İkisini de gözleriyle tarttıktan sonra taşı gediğine koyar. AI., s.14; Taşı gediğine koymanın tam sırasıydı. SM., s.102

Taştan çıkarmak: Rakı parasını bile taştan çıkaran acar bir delikanlı ne diye kızlarına dönüp bakmazdı? DK., s.9

Tatlıya bağlamak: Tatlıya bağlıyordum. AI., s.117

Tava gelmek: Gözümüzü dört açarsak tava gelmez, mantara basmayız, dedi. TD., s. 12; İşçilerimizin milletvekillerimizin tavına gelmezler evvelallah… G., s. 39; Toy kız sözde tava geliyordu. YD., s. 50

Tebelleş olmak: Sana bir şey yapamazlar. Tebelleş ol! S., s.18

Tefe koymak: En yakın arkadaşı Güllü bile hemen tefe kordu. DE., s.23

Tefe koymak: Çünkü tefe kor, mahalleye yayar, ti'ye aldıktan başka, başkalarına da aldırırdı. ÇKK., s. 50

Tek durmamak: Şayet tek durmak istemez, itliği elden bırakmazsa, Başgardiyan Dürdane'ye geniş yetki vereceğini, hapishane bitirimlere Çingene Pembe, Boşnak Hayriye, bıçağından kan damlayan Firdevs'e bir akoz,defterini dürdüreceğini kesinlikle belirtmişti. TD., s. 13

Tekerine taş koymak: Ben de az önce tekerine taş koymak istedim. (işine engel olmak) M., s.142; Hapis damını Ayşe için değil de ötekinin tekerine taş koymak için göze alabilirdi ama, gerçekten de sırası değildi. GK., s. 229; Marizlemezse tekerine boyuna taş koyacak, işlerini bozacaktı. 72.K., s.37; Yoksa vallaha taş korum tekerine ha! BFV., s. 81

Telefon kıvratmak: Burada değildin, güzel, bir telefon kıvratmak da mı yok? KT., s. 270

Teli dökülmek: Telin mi döküldü paşazade. BE., s.87; Telin mi dökülür bağırırsa? EB., s. 9; Telim döküldü, ne belledin? GK., s. 244

Teline dokunmak: Sabah sabah kim dokundu bunun teline?(kızdırmak) EB., s. 40

Tellal çağırtmak: Demek nikahlansa, oğlan köyde tellal çağırtacak. HÇ., s.191

Tepesi kaynamak: Şu tepem kaynıyor. ÇKK., s. 123

Tepesinde taşımak: Senin gibi bir genç kadını insan tepesinde taşır. MM., s.90

Tepesinden aşağı kaynar sular dökülmek: Tepemden aşağı kaynar sular döküldü sanki. AI., s.131

Tepesinden kaynar sular dökülmek: Reşat Nuran'ı orada görünce, tepesinden kaynar sular dökülmüşçesine, sarılarak durdu. KY., s. 111

Tepesine binmek: Ses çıkarmadıkça tepesine mi bineceklerdi yani? Suçlu., s. 77; Ses çıkarmıyorum diye tepeme biniyorlar! AI., s.101

Tepesine çıkmak: Böyle yumuşak ağız ver da tepemize çıksın! HÇ., s. 84; Böylelerinin ağzını tıkamazsan tepene çıkarlar. AI., s.116

Tepesine dikilmek: İşin bombası patlayıp da, Bitirim Leyla Muhasebeci Hayriye'nin tepesine dikilince Hayriye belki de haberi kimin verdiğini sorardı. TD., s. 101

Tereciye tere satmak: Tereciye tere mi satacaklardı? YD., s. 176

Ters yüz etmek: Karısını patronun evi önünde yakalayıp ters yüz ettiği günden beri dargındı. (azarlamak) DE., s.100

Tıka basa doldurmak: Köşkün üst katına tıka basa doldurmuştu. SM., s.83

Tırnağı bile olmamak: Babasının tırnağı bile olamaz! YYB., s.79

Tohuma kaçmak: Öylelerine kız vermektense, evde tohuma kaçırmak daha evlâ! YD., s. 160

Tongaya bastırmak: Kredi bahsinde beni tongaya bastıracaklardı. HÇ., s.276.

Top atmak: Evet, sonunda alavereye dalavereye gelmiş, hatır belası kefaletlere girişmiş, bu yüzden top atmıştı ya, gene de… G., s. 204

Topun ağzına gitmek: Valla topun ağzına gideriz! YD., s. 146

Topun ağzına vermek: Demek, memlekette bütün memurları topun ağzına verecek çapta bir yolsuzluk vardı ki, Vilayet ve Emniyet'ten habersiz, Ankara'dan müfettiş gönderiliyordu? MM., s.55

Toz kondurmak: Toz kondurur muydum? AI., s.23

Toz kondurmamak: Bu kırallığıma toz kondurmadı. BE.,s.27

Toz olmak: Bir köşe, bir köşe daha, toz oluvermişti adeta. TD., s. 99; İki ay sonra oğlan ortalardan toz olmuş. YD., s.12

Tozu dumana katmak: Yadırgı hamallar tozu dumana katarak iş görüyorlardı. KP., s. 12

Turşusunu kurmak: Turşu kuracak değildi ya! EB., s. 254; Turşusunu mu kuracaksın? KT., s. 222

Tuttuğunu koparmak: Karşısındaki de nihayet şehrin tanınmış, tuttuğunu koparan avukatıydı. El K., s. 161

Tuz biber ekmek: Bir de kendisi tuz biber ekmemeliydi. DE., s.122; Bu son hadiseyse tuz biber ekmişti. SM., s.114; Bu, tuz biber ekmişti. El K., s. 276

Tuz biber olmak: Zaten aklı başından gitmiştir,bu da tuz biber olur başlar... KT., s. 25

Tuzla buz olmak: Hayalleri tuzla buz olmuştu. DK., s. 13

Tuzu bulunmak: Şamdin bu işte kendisinin de tuzu bulunsun istiyordu. BTÜ., s. 353

Tükürdüğünü yalamak: Mesele maldan mülkten çok, tükürdüğü tükrüğü yalayıp yalamamaktaydı. HÇ., s. 78; Yalamayız tükürdüğümüz tükürüğü... KKBK., s. 341; Sen tükürdüğün tükrüğü yaladın. KP., s. 11; Tükürdüğü tükürdüğü yalayıp… YK., s.100; Sözünü geri alacak, tükürdüğünü yalayacaklardan değildi. YYB., s.137

Tükürüğünü yalamak: Tükürüğümü yalamamak istemiştim, o kadar. SBK., s. 203

Türkü yakmak: İsterse görülsün, dile düşsün, üstüne türkü yakılsın. OKGK., s. 30

Tüy dikmek: Bir de dargın ol da tüy dik. AI., s.33; Hele milli günlerden birindeki bir olaysa bu kancaya tüy dikmişti. MM., s.171

Tüyleri diken diken olmak: Beyefendinin tüyleri diken diken olmuştu. KY., s. 108; Bütün bunları dinlerken tüyleri diken diken olan jilet Nuri işe karışmak istiyordu ama cesareti yetmiyordu. KKBK., s. 162; Ormandaki vahşi hayvanların ulumalarını dinleyeceklerdi tüyleri diken ola ola. SBK., s. 125

Tüyleri dikilmek: Bakışını ne zaman hissetsem, tüylerim dikiliyor. AY., s. 53

Umduğu dağlara kar yağmak: Çok geçmeden umduğu dağlara kar yağdığını görerek, umutsuzluğa kapıldı. SÇ., s. 214; Umduğu dağlara kar yağması ihtimalini aklına bile getirmiyordu. DE., s.130

Üç buçuk atmak: Üç buçuk attım be! K., s. 204

Üçün beşin yoluna bakmak: Ana avrat küfürlü kahvelerde altıkollu, pişpirik, blumla üçün beşin yoluna bakacağım. ÖE., s.32; Yurdunu yuvasını bırakıp yazının Çukurovasına üçün beşin yoluna bakmak için gelmişlerdi. BTÜ., s. 77

Üçten dokuza boşanmak: Üçten dokuza boşanacağım da sipsivri çıkıp geleceğim ha? El K., s. 201

Ümidini kesmek: Mazhar'sa, bu sefer de ümidini kesmişti. El K., s. 53

Ünü yedi düveli turmak: Bak, ünüm yedi düveli nasıl tutmuş. 151

Üstüne çekmek: Herifin yüzünde gözü olmadıktan başka, düşmanlığı üstüne çekebilirdi. YD., s. 253

Üstüne düşmek: Onun için kızın üstüne fazla düşmüyor, ümit vermiyordu. DK., s. 16; Üstüne bu kadar düşülsün istemiyordu. G., s. 159

Üstüne gelmek: Ne geliyorsun üstüme üstüme be! G., s. 100

Üstüne gül koklamak: Kocasının üstüne gül koklamayacaktı. DE., s.179

Üstüne kanat germek: Senin üstüne kanat geren anneni bırakıp? DK., s.33

Üstüne oturmak: Karıkoca meyhanenin üstüne oturdular! El K., s. 330

Üstüne titremek: Benim kızımı alacak adam, kızımın üstüne titremeli. DK., s. 170; Karısı gözlerinin içine bakıyor, üstüne titriyordu. DE., s.15

Üzerine titremek: Ne olursa olsun koskoca fabrikatörün gözbebeği, üzerine titrediği, bir dediğini iki etmediği biriydi. SM., s.91

Vartayı atlatmak: Amma da atlattık vartayı be… G., s. 57

Vız gelmek: Katip matip vız geliyor… DE., s.32

Yağıyla kavrulmak: Bölge satışları falan derken, yağıyla kavrulurdu. YD., s. 188

Yağları erimek: Öyle içi gıcıklayıcı, öyle tahrik edici bir sesti ki bu, Antranik'in yağları eriyordu. OKGK., s. 134

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak: Yağmurdan kaç, doluya tutul. K., s. 99; Yağmurdan kaçarken doluya tutacaksın kadını! DK., s.44

Yaka silkmek: Analarınızı konuşturup dinlesem kim bilir ne foyalarınızı dökerler ortaya, nasıl yaka silkerler.. KKBK., s. 233; İşçilerden yıkıp yaka silken aciz kontrole küçümseyerek bakan Murtaza'ysa dudak büktü. M., s.155; Yaka silkiyordu. DE., s.22

Yakasına yapışmak: Hükümet bizim yakamıza yapışır! SBK., s. 80

Yakasından düşmek: Boşa derim boşamazsın, düş yakamdan derim düşmezsin. ÇKK., s. 106

Yakasını bırakmak: Bırak yakamı be! (ısrar etmek) S., s.15

Yakasını bırakmamak: Yakamı bırakmadı oysa. AI., s.60; Sekiz on nüfusluk ailenin geçim yükü altında olduğunu öğrenmeseydim, bırakmazdım yakanı ama, neyse… MM., s.9

Yakasını kurtaramamak: Çingene karısının elinden yakasını kurtaramamasıydı. El K., s. 360

Yakayı ele vermek: Cart curt et, paralar sızdır, yanlış bir davranışla da yakayı ele verdin mi gir içeri. MM., s.220

Yakayı sıyırmak: Şu vartadan yakayı sıyırmak (tehlike) Ü., s. 42

Yan çizmek: Ama bak, sonunda bana yan çizmek yok ha! ÇKK., s. 99; Daha fazla düşünmez, bir suretle yan çiziverirdi. SM., s.27; Geceleri Reşat yan çizmeye başlamıştı. KY., s. 181; Haydi birlikte gidelim dedim, işim var dedi, yan çizdi. EB., s. 90

Yan yan bakmak: Başkalarının onun hakkında böyle düşünmelerini istememekle beraber, bu türlü düşündüklerini belirtircesine yan yan bakmalarından nefret eder, cinleri tepesine toplanırdı. ÖE., s.93

Yangına körükle gitmek: Oğlanlarsa yangına körükle gidiyorlardı. AI., s.75

Yaralı parmağa işememek: Onlar yaralı parmağa işemez, beni kovar movar… G., s. 109; Yaralı barnağa işemez Allahıma… GK., s. 27

Yarasına parmak basmak: Ahmet'in yarasına parmak basmıştı. SM., s.153; Kantarcının gene yarasına parmak basılmıştı. KT., s. 36

Yaşını başını almak: Sakın yeni evimizi ortaklaşa oturacağımız yaşını başını almış "Trenci" çocuklarıyla askerlik oynamasındı? AI., s.125

Yaş tahtaya basmamak: Yaş tahtaya basar mıyım? MM., s.282

Yaşa basmak: Hayri Girsavaş gene de kolay kolay yaşa basacaklardan değildi. YD., s. 182

Yaşa basmamak: Hem kül yutmaz, hem de yaşa basmaz. GK., s. 251

Yaya kalmak: Bu bilgilerimizle kulaktan kapma, ağızdan dolma bilgilerimizle, yaya kalmaya mahkum Tatar ağalarından başkası değiliz azizim! VV., s.269

Yediği çanağa pislemek: Yediği çanağa pislemek, uzatılan dost elini ısırmaktı bu. K., s. 48

Yediği çanağa sıçmak: Yediği çanağa sıçmaktı bu. K., s. 50

Yek ekmeğe muhtaç etmek: Yek ekmeğe muhtaç edecem onları! 72.K.,s.56

Yelkenleri indirmek: Avukat gibi onun kocası da yelkenleri indirir miydi acaba? YYB., s.19

Yelkenleri indirmek: Yelkenleri indirdi. G., s. 124

Yelkenleri indirmek: Yelkenleri indirdi. TD., s. 19

Yemeğe kaşık atmak: Yemeğe kaşık atmamıştı henüz. DE., s.69

Yemin içmek: İstediğin kadar yemin iç. EK., s.100

Yer yerinden oynamak: Getiriyor ama yer yerinden oynasa satmam. El K., s. 219; Yarenlik bazen öyle sarardı ki, yer yerinden oynasa ablanın kılı kıpırdamaz. G., s. 181

Yerden bitmek: İki sinema kartelacısı, şarap kendilerinden, ellişer kuruşa pazarlığı kesip götürürlerken, yolda ikişer ikişer, üçer üçer, yerden biter. EK., s.56

Yere yurda koymamak: 'Serap yenge, serap yenge' diye yere yurda koymuyorlardı. ama, içlerinden alay ediyorlardı. HÇ., s. 103

Yerin dibine batırmak: Oğlunu yerin dibine batırmak, için ağzına geleni söylemekten çekinmeyen kocasına dişi bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar. DK., s. 8

Yerin dibine geçirmek: Mahkemede yerin dibine geçirdiğimi sandığım bir kızın başarısını çekemiyorum! diyebilir miydi? SM., s.126

Yerin dibine girmek: Yerin dibine gir boynun kopsun. YYB., s.10

Yerin dibine sokmak: İl başkanını yerin dibine sokmuş, partinin üye sayısını hızla artırmıştı. Ü., s.206

Yerinde yeller esmek: Yerinde yeller esmiyor mu? El K., s. 163

Yerlere geçmek: Dayanamadı, yeniden baktı, büsbütün yerlere geçti "her şeyi" görmüştü. SBK., s. 15; Ettiler ama yerlere geçmişti. OKGK., s. 13

Yerleri yerinden oynatmak: Yerleri yerinden oynatırım alimallah! El K., s. 283

Yıldızı sönmek: Şerif Usta'nın da, yıldızı sönmemişse bile, sönmek üzereydi. HÇ., s. 331

Yol tepmek: Bu yaşla o kadar yolu tepmek benim harcım mı? El K., s. 179

Yol vermek: Henüz yol vermemişti ama, fabrikayı bırakıp "dut olmasını" isterdi. DE., s.39

Yol yakınken vazgeçmek: Demek istediğim şu: Dürdane'nin nişanlısına aklını taktınsa, vazgeç yol yakınken! OKGK.,s. 32

Yol yapmak: Karı bal gibi 'yol' yapıyor olabilirdi. KKBK., s. 109

Yola getirmek: Takıl ardına, diller dök, yola getir getirebilirsin. AI., s.18

Yolu düşmek: Çat ora, pat bura derken yolu düşmüştü bu otele. AI., s.163

Yolu düşmek: İstanbul'a yolum düşüyor. AI., s.178

Yolu tutmak: Tut yolu diyorum sana. YD., s. 203

Yolunu beklemek: Ne yapacak, yolumu bekleyecek! AI., s.142

Yolunu bulmak: Bir saat içinde tamam üç yüz altmış liranın yolunu bulmuştu ki, fazlası tat kaçırabilir, ayılan "ördek"ler başına bela olabilirdi. TD., s. 99

Yolunu tutmak: Böyle birinin karısı olmak herhalde buzları eritecek, Nilüfer normal bir kadın olmanın yolunu tutacaktı. SM., s.131; Vaso Ana, ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözleriyle enişteşinin yolunu tuttu. OKGK., s. 151

Yosun tutmak: Kılkuyruk Nihat bile yosun tutmuştu şehirde. (çok iş yapmak) El K., s. 275

Yuf çekmek: Donacakmış gibi büzülen insanlara sanki yuf çekiyordu. KKBK., s. 306

Yuları kaptırmak: Yuları fena kaptırmış, yalnız karı, yalnız kız değil, torunlarının elinde tam oyuncak olmuştu. EB., s. 234

Yuları takmak: Nikahının altına gir, yuları tak boynuna, dilediğinle yaşa aptal! HÇ., s.311

Yularını çekmek: Yarın Fen Müdürü'nü anlat gayri de çeksin yularını. M., s.250; Öbür yanı yularını çekiyordu 'Sakın ha… K., s. 55

Yularını eline almak: Şehvar'a yularını teslim etmesine karşılık, Nefise'nin yularını eline iyice almıştı. Ü., s.186

Yularını teslim etmek: Şehvar'a yularını teslim etmesine karşılık, Nefise'nin yularını eline iyice almıştı. Ü., s.186

Yularını üstüne atmak: Bir evlat evlenip de dünya evine girdi mi, babası yularını üstüne atar. DE., s.238

Yuva yıkmak: Yuva yıkmak doğru değil! El K., s. 151

Yuvasını yapmak: Şimdi onun yuvasını yaparım.(kızarım)BE.,s.63

Yük olmak: Onlara yük olmaya hakkımın olmadığını kesinlikle söylediler. AI., s.208

Yükünü almak: O gece pansiyon her geceden çok yükünü almıştı. El K., s. 268

Yükünü tutmak: Ama paranın yükünü tutmaya da başlamıştı. El K., s. 328

Yüreği ağzına gelmek: Bir gün Ahmet'le adaya giderken vapurda bir an yüreği ağzına geliverdi. SM., s.128

Yüreği erimek: Güzel bir erkek görmüyor muyum, yüreğim eriyor! El K., s. 114

Yüreği hop etmek: Kudret Yanardağ'ın yüreği hop ettiyse de, adam mizanseni gayet güzel hazırlamış, uyguluyordu. Ü., s.258; Yüreği hop etti. TD., s. 90

Yüreği kabarmak: O ağlamaya başlayınca tilki bakışlı adamın da yüreği kabardı. S., s.11

Yüreği parça parça olmak: Yüreğim parça parça oldu. DK., s. 79

Yüreği taşmak: İçi kabarıyor, kabaran yüreği taşmak istiyordu. DE., s.259

Yüreğinden yanmak: Hacer Hanım ta yüreğinden yandı. El K., s. 86

Yüreğine bakmak: Babanın hiç parası yok, yüreğine batar. KKBK., s. 190

Yüreğine batmak: Sözde onun ardından atıp tutmaya pişman olmuşsun da, yüreğine batmış gibilerden... K., s. 214

Yüreğine çökmek: O kadının korkusu yüreğine çökmüştü. El K., s. 154

Yüreğine düşmek: Emin olun asıl siz benim yüreğime düştünüz, yıldırım gibi. SM., s.140

Yüreğine inmek: Hasan Hüseyin'in yüreğine inecekti. BE., s.99; Kızı dillere düşerse yüreğine iner, yaşamazdı. KY., s. 87; Kızın vallahi yüreğine iner! dedi. YYB., s.212

Yüreğine serinlik vermek: Muska eve girer girmez kocakarının yüreğine serinlik vermişti. El K., s. 159

Yüreğine su serpilmek: Yüreğine su serpilir gibi olduysa da, endişeden büsbütün kurtulamamıştı. SM., s.94

Yüreğini ağzına getirmek: Boylu boslu, kelle kulak yerinde, baktı mı insanın yüreğini ağzına getiren... Ü., s.150; Küçük küçük taşlarla yüreğini ağzına mı getirmezdim? AI., s.18

Yüreğini bulandırmak: Ağzına götürürken burnuna çarpan keskin anason kokusu yüreğini bulandırdı, öğürdü. El K., s. 59

Yüreğini paralamak: Bana kıymazsınız, değil mi? diye yüreğini paralamıştı. El K., s. 10

Yüreğini serin tutmak: Yüreğini serin tut, tevekkül ol Allah'a... VV., s.125

Yüreğini tüketmek: Çocukların yüreğini tüketme!(bağırtmak, sabrını taşırmak) AI., s.81

Yüreğinin yağı erimek: Şunları görmüyor muyum, yüreğimin yağı eriyor! YYB., s.74

Yürek oynatmalarına kalmak: Yürek oynatmalarına kaldık… HÇ., s. 357; Yürek oynatmalarına kaldım yürek! EVO., s. 108; Bütün gece yürek oynatmalarında kaldım! El K., s. 135

Yürek soğutmak: Oğlu para göndermedikten başka iki satıra bile kurban ediyor demiş, yürek soğutmuş. (içini dökmek,çekiştirmek) EVO., s. 83; Yürek soğutuyormuş cazı! (cadı) EVO., s. 87

Yürekleri paralamak: Yürekler paralayan bir çığlıkla konu komşunun kollarına kendini attıktan sonra yavaş yavaş yatıştı. YYB., s.49

Yüz bulamamak: Kadının ayağına kadar gidip yüz bulamayışını bir türlü unutamıyor, gene kadını tam bir düşman görüyordu. El K., s. 226

Yüz çevirmek: İki yüzü iki cihanda kara olasıca, demek herifime de böyle böyle diyor ki, herif benden yüz çeviriyor… MM., s.106

Yüz göz olmak: Bir, iki derken yüz göz olabilirlerdi. SM., s.95

Yüz kalmamak: Yüz kalmadı bende artık. AY., s. 127

Yüz tutmak: Bu sefer de memlekete dönüp eli ağzına yetmeye yüz tutarken, evvela babası, sonra anası birer sene arayla öldüler. EK., s.103; Kapanmaya yüz tutunca tekrar uzattılar esrarları. El K., s. 361

Yüz vermek: Aşağı tabakada insanlara yüz vermemek, onlarla aynı ayarda olmamak, onları şımartmamak lazım! DK., s.73; Bizim gibi kul tayfasına, yüz vermeye karnımızı doyurmaya, tırnağımızı uzatmaya gelir mi? KT., s. 20; Oğlu adam olsa, böyle sokak süprüntülerine yüz vermez, dizinin dibinden ayrılmazdı. El K., s.

223; Ulan Nedim, buna bu kadar yüz verme, başımıza çıkar , bir oyun getirir başımıza dedim, sonunda... KT., s. 198

Yüz vermemek: Razı olmaya olacaktı ama, hele şimdilik yüz vermemeliydiler. DE., s.262

Yüzlemek: Ben, kahpe ben, kaltak ben, adamı yüzledim.(yüzüne vurmak) DE., s.259

Yüzsuyu dökmek: Yüzsuyu dökmekten kaçınırlar.(yardım istemek) DE., s.39

Yüzü asılmak: Saçlarını briyantinleyip ayna karşısında sıkı sıkı tararken yüzü büsbütün asılır. ÖE., s.30

Yüzü gölgelenmek: Dedim ki, kızım dedim, kardeşin böyle böyle diyor, evi satıp apartman katına çıkalım, katı dayayıp döşeyelim, kaynatası maynatası gelince yüzümüz gölgelenmesin diyor dedim, it gibi sırtarıverdi! EB., s. 222

Yüzü gülmemek: On beşinde, ağzı daha süt kokarken vardığı hastalıklı, tahsildar kocasından yüzü gülmemiş, ahla vahla büyüttüğü, bütün ümidini bağladığı kızı da… DK., s. 56

Yüzü kireç kesilmek: Yüzü kireç kesilmiş, elleri titriyordu. DE., s.67

Yüzü olmamak: Karısına gelince, "Rezil olduğu bu mahalleden çıkmayalım ki, kahveye mahveye yüzü olmasın namussuzun, evin dört duvarı içinde kararıp kalsın! EB., s. 234

Yüzünden düşen bin parça olmak: Topal'ın yüzünden düşen bin parça, rakı icadını çıkarmazdı. EVO., s. 245; İşlerinden atılanlarınsa ağızlarını bıçak açmıyor, yüzlerinden düşen bin parça oluyordu. C., s.148

Yüzüne bakmamak: Eskiden yüzüne bakmayan, itip kakan, "alt tarafı iki paralık amele" gibilerden, onu sümsükleyen ustabaşından ta fabrika kapıcısına kadar herkes, şimdi ona hususi bir kıymet vercekti. EK., s.13

Yüzüne gülmek: Şurada yüzünüze gülen, öbür tarafta fırsatını buldu mu karınıza, kızınıza alçakça el uzatmaktan çekinmiyordu. SM., s.28

Yüzüne varmak: Gizli kapaklı işlerini yüzlerine vurmayı tasarlıyordu. KY., s. 53

Yüzüne vurmak: İnsanın ayıbını yüzüne vuruvereyim. EVO., s. 85; İşsizliğini yüzüne vurdum mu derdim? DE., s.259

Yüzünü ak çıkarmak: O da onun gibi bir oyuncu olsa, efesinin, deli, çılgın gibi sevdiği, uğrunda ölmeyi şeref, şan sayacağı efesinin yüzünü ak çıkarsa! OKGK., s. 17

Yüzünü kara çıkarmamak: Hizmette sanki yarışıyorlar, efelerinin yüzlerini kara çıkarmamaya çalışıyorlardı. OKGK., s. 11

Yüzünü kara çıkartmak: Yüzümüzü kara çıkartmazsın, değil mi? Suçlu., s. 227

Yüzünü karalamak: Allah-ü âlem onunla da yüzünü karaladın. YD., s. 239

Yüzünün akıyla sıyrılmak: Baskınından yüzünün akıyla sıyrılıp çıkıncaya kadar imanı gevremişti. KP., s. 56

Yüzüp yüzüp kuyruğuna gelmek: Yüzmüş yüzmüş kuyruğa gelmişlerdi. EB., s. 227

Zarını kesmek: Kesme zarımı Hasan! (zarını bozmak) 72.K., s.46

Zılgıt geçmek: Hapishane Müdiresi Yumrukçu Fatma karşısına çekmiş, iyi bir zılgıt geçmişti. TD., s. 13

Zom olmak: Fazla kaçırmışım, zom olup çıktım. OKGK., s. 117

4.2.9. İki ya da İkiden Çok Öğesi Bulunan ve Yukarıdaki Sınıflar İçine Girmeyen Değişik Yapıda Olanlar

Ağzıyla kuş tutsa: Böyleleri ağızlarıyla kuş tutsalar mangır etmezler yanımda. YYB., s.114

Akıldan yaya: Şimdi hâlâ akıldan yaya, akıl hastanelerinden birinde, iki taşı birbirine vurarak ve "Aliii, Ali" diye inler durur. TD., s. 23

Aklı tepesinde beş karış yukarıda: Onun şimdi aklının tepesinde beş karış yukarıda olduğu zaman.... SBK., s. 164

Bile bile lades: Bile bile lades işte. M., s.157

Bugün yarın yolcu: Bizim Nesrin de bugün yarın yolcu. El K., s. 178

Damdan düşercesine: Damdan düşercesine: "Ölmüş!" dedi. SBK., s. 72; İyi ama, damdan düşercesine olmaz ki bu. Ü., s.169

Deha kedi, deha sen: Deha kedi, deha sen. EVO., s. 114

Diken üstünde: Biliyordu ama gene de diken üstünde gibi rahatsızlanıyordu. DE., s.236; Kabak Hafız'ın hayran, ama kıskanç bakışları önünde salına salına çıkarken, annesi diken üstünde gibidir. YD., s. 202

Dişine göre: Dişine göre, çalışan, dürüst bir işçi kız. EB., s. 109

Dosta düşmana karşı: Dosta düşmana karşı gelmiştir ya! VV., s. 10

Dört elle bağlı: Kocasına nasıl dört elle bağlı? GK., s. 240

Dünden razı: Kadın dünden razıydı. MM., s.106

Dünya bir yana: Dünya bir yana, küçük oğlu bir yana. EB., s. 11

Ekmek elden su gölden: Ekmek elden su gölden. AI., s.5; Ekmek elden su gölden. EB., s. 1

Ele güne karşı: Ele güne karşı rezil olacağız. EVO., s. 76

Elinde avucunda nesi var nesi yoksa: Nevri dönmüştü, önüne gelen kravatlıya yandı yakıldı, elinde avucunda nesi var nesi yoksa hana, boğaza verdiğini… G., s. 202

Eski kulağı kesiklerden: Eski kulağı kesik! MM., s.7

Fittini fittoni: Ben senin gibi fittini fittoni'leri daha çoook cebimden çıkarırım, mart kedisi! MM., s.278

Gece demez, gündüz demez: Ben de sanıyordum ki, Rıza beni yalnız bırakmaz, gece demez, gündüz demez geli geliverir. El K., s. 287

Göz göre göre: İnkârden geldi çıktı göz göre göre. G., s. 57

Gözünü açar açmaz: Çocuğun sabahları gözünü açar açmaz, "Cicianneme gideceğim!" demesi, Hacer Hanım'ı çıldırtıyordu. El K., s. 220

Ha hoşafın suyu, ha tanesi: Öyle ya, senin gibiler için ha hoşafın suyu, ha tanesi! MM., s.85

Havayla cıva: Yani, havayla cıva. KKBK., s. 37

Hem kel, hem fodul: Böylelerine hem kel, hem fodul derler! Ü., s.308

Hodri meydan: Mamafih, hodri meydan. YD., s. 176

İki eli kanda da olsa: Kont, iki eli kanda da olsa koşardı hanımının sesine. BFV., s. 148

İki eli kanda olsa: Paydos zamanı ise iki eli kanda olsa işini bırakıp, fabrika kapısında Cennet'i beklerdi. YYB., s.215

Kaşla göz arasında: Kaşla göz arasında salon kalabalıklaşmıştı. EK., s.119; Mülkiye müfettişi kaşla göz arasında İspanyol nezlesi üzerine bilgi rica etti. G., s. 186

Kellesi koltukta: Kellesi koltukta insanlara. KY., s. 134

Kim kiminle, çağırmaki suyuyla: Kim kiminle, çağırmaki suyuyla gibi bir deyim vardır . KKBK., s. 22

Mihrap yerinde: Anne, kırkına yakın olmalı ama, hala mihrap yerinde, 'Doğru' dedi. KKBK., s. 42

Ne akla hizmet edip: Deden yaşındaki adama ne akla hizmet edip de vardın! Suçlu., s. 20

Sen sağ ben selamet: Bir nikâh arkasından ufak bir düğün, ondan sonra da sen sağ ben selamet... YD., s. 145

Sözüm meclisten dışarı: Sözüm meclisten dışarı tabi canım. HÇ., s.247

Taş çatlasa: Açığı, taş çatlasa bir, iki yüzden fazla olamazdı ama, kim bilir? Suçlu., s. 160

Tereyağından kıl çekercesine: Başını derde sokmadan, tereyağından kıl çekercesine nasıl bir taktik kullanmalıydı ki, ne şiş yansın, ne kebap? SBK., s. 288

Yağdan kıl çekercesine: O da, öteki de yağdan kıl çekercesine düşürecekler bunu göreceksiniz, dedi. TD., s. 65

Yıldızı barışık: Öteden beri benimle yıldızının barışık olduğunu bilmez misin? El K., s. 332

Yumurta kapıya gelmeden: Gelsin ama yumurta kapıya gelmeden düşünmelisiniz. G., s. 104

4.2.9.1. "gibi"li Şekiller

Bal gibi: Bal gibi olabilirdi. YYB., s.9

Dut yemiş bülbül gibi: Şaban dut yemiş bülbül gibi susuvermişti. DE., s.188; Yıllar yılı dut yemiş bülbül gibi susan Nilüfer'in dili çözülmüş, konuşuyor, konuşuyordu. SM., s.135

Hacı yolu gözler gibi: Beni hacı yolu gözler gibi gözetler şu an. YYB., s.85

İlik gibi: İlik gibi karıydı! EB., s. 194

Karun gibi: Senin baban da, benim babam da, memlekette Karun gibi zenginmişler. C., s.51

Mal bulmuş mağribi gibi: Hemen de mal bulmuş mağribi gibi sarılacak değildi ya! HÇ., s.310

Peynir ekmek gibi: Peynir ekmek gibi gelirdi be abi… ÇKK., s. 84

Süt dökmüş kedi gibi: Süt dökmüş kedi gibi sinivermişti. MM., s.58

Tereyağından kıl çeker gibi: Göreceksin, eğer tereyağından kıl çeker gibi işi halletmezsem yuh benim ervahıma! SM., s.103; Hem de tereyağından kıl çeker gibi! KY., s. 101

Yalı kazığı gibi: Yalı kazığı gibi değil mi? KKBK., s. 43

Yırtık dondan çıkar gibi: Düne gelinceye kadar namaza niyaza boş ver, bugün yırtık dondan çıkar gibi Allahu Ekber'e başla. Ü., s.169

4.2.10. Yapısı Değiştirilemeyenler

Açacaktı ağzını yumacaktı gözünü: Biraz gecikti mi, açacaktı ağzını yumacaktı gözünü. YYB., s.159

Açar ağzını yumar gözünü: Yaşlılığı bir yana, kadınlığına güvenerek açar ağzını yumar gözünü. AI., s.7

Açtım ağzımı, yumdum gözümü: Açtım ağzımı, yumdum gözümü. G., s. 128

Ağızdan ağıza fark var: Amma, tabii ağızdan ağıza fark var! MM., s.42

Ağızlarıyla kuş tutsunlar boş: Böyleleri isterse ağızlarıyla kuş tutsunlar boş. YYB., s.189

Ağzımın tadı yok: Çengel mengel ağzımın tadı yok. S., s.131

Ağzının kokusuna hevesli değil: İş bulsa senin ağzının kokusuna hevesli değil ya. EVO., s. 27

Ak'a ak, kara'ya kara: Ak'a ak, kara'ya kara arkadaş. Ü., s.73

Akıl var, yakın var : Kurşunu yiyeceğim de, güleceğim… Akıl var, yakın var… C., s.84

Aklı tepesinden bir karış yukarda: Senin gibi, aklım tepemden bir karış yukardaydı. ÇKK., s. 6

Aklımın işi değil.: Aklımın işi değil. (aklı almamak) DE., s.43

Aklından zoru mu var?: Aklından zoru mu vardı bu herifin yahu? AI., s.32

Al birini çarp ötekine: Birini al, çarp ötekine! TD., s. 79

Al gülüm, ver gülüm: Al gülüm, ver gülüm. MM., s.233

Alev bacayı sarmış: Nurten'le annesine göre, aralarındaki münasebet hayli ilerlemiş, alev bacayı sarmak üzere. SM., s.174

Allah içimi biliyor: Allah içimi biliyor. EVO., s. 165

Allah'tan korkar gibi korkardı: Benden, Allah'tan korkar gibi korkardı. Suçlu., s. 139

Allahtan ümit kesilmez: Allahtan ümit kesilmez! C., s.13

Allem eder, kallem eder: Allem eder, kallem eder sattırırdı gene de. DK., s. 22

Allem etmiş, kallem etmiş: Allem etmiş, kallem etmiş, meyhane parasını elinden çekmiş almış. El K., s. 330

Altında bir çapanoğlu var: Sustu mu, bil ki altında bir çapanoğlu var! Ü., s.285

Altta yok, üstte yok: Altta yok, üstte yok… G., s. 69

Anam soğan, babam sarımsak: Anam soğan, babam sarımsak. EVO., s. 74

Anaya el kalkar mı?: Anaya el kalkar mı? KKBK., s. 234

Armudu, elmayı taşladı, illallaha başladı : "Armudu, elmayı taşladı, illallaha başladı" hesabı. GK., s. 61

Astığı astık, kestiği kestik: Krallığını yeniden kuracak, astığı astık, kestiği kestik, krallığın tadını çıkaracaktı. SÇ., s. 215

Astığım astık, kestiğim kestik: Astığım astık, kestiğim kestik. VV., s.311

Aşağı kurtarmaz : Bi binlikten aşağı kurtarmaz ha! MM., s.290

Aşağı tükür sakal, yukarı tükür bıyık: Aşağı tükür sakal, yukarı tükür bıyık… EK., s.49

At olup da kuyruk mu sallayacaktı? : Bundan sonra at olup da kuyruk mu sallayacaktı? Ü., s.241; Bundan sonra at olup da kuyruk mu sallayacaktı? EVO., s. 219

At olup kuyruk sallamak yok : Benim için bundan sonra dışarı çıkmak, hayata kavuşmak, yani at olup kuyruk sallamak yok. TD., s. 47

Atla deve değil ya: Ne olacak? Atnan deve değil ya! EVO., s. 79

Atsan atılmaz, satsan satılmaz: Atsan atılmaz, satsan satılmaz! GK., s. 270

Attığı attık, tuttuğu tuttuk: Attığı attık, tuttuğu tuttuk. EB., s. 50

Ayaklarıma kara sular indi: Ayaklarıma kara sular indi beklemekten. KT., s. 23

Ayıkla pirincin taşını: Kendine kıyacak bir gün, ondan sonra ayıkla pirincin taşını! DK., s.164

Aynı bezin eniydi: Bu, yalnız Türkiye için değil, dünyanın bütün emekçileri bu bakımdan aynı bezin eniydiler. KT., s. 252

Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya: Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya. EVO., s. 33

Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik: Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. BE., s.14

Bal dök yala: Bal dök yala yerlere, tertemiz. YK., s.30; Bal dök yala! G., s. 41

Bardak taştı artık: Ama ertesi gün, bardak taştı artık. KKBK., s. 70

Başım hoş değil: Çayla başım hoş değil. BTÜ., s. 218

Başın göğe mi değdi?: Diyorlar ki, Türk'e vardın da başın göğe mi değdi. DE., s.120

Başına bir çıkacak var: Senin başına bir çıkacak var! Suçlu., s. 133

Bayram değil, seyran değil : Bayram değil, seyran değil. KKBK., s. 98

Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası: Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası. DE., s.118

Ben diyorum bayram haftası, sen diyorsun mangal tahtası: Ben diyorum bayram haftası, sen diyorsun mangal tahtası! ÇKK., s. 43

Bende gözünüz var: Bende gözünüz var, öyle mi? KY., s. 182

Benimle yıldızı bir türlü barışmadı: Benimle yıldızı bir türlü barışmadı. DK., s. 208

Bensiz nasıl geçti boğazından?: Bensiz nasıl geçti boğazından? G., s. 157

Beşine beş, eline taş: Beşine beş, eline taş. EVO., s. 117

Beterin beteri var: Beterin beteri dedikleri olmalı! El K., s. 2

Bey belirsiz, meydan ıssız: Bey belirsiz, meydan ıssız olmuş. YYB., s.114

Bıçak kemiğe dayandı: Artık bıçak kemiğe dayandı. El K., s. 325; Bıçak kemiğe dayandığı zaman! OKGK., s. 138; Gayri bıçak kemiğe dayandı. SM., s.122

Bıçak kemiğe dayanmış: Ama artık bıçak kemiğe dayanmış. KKBK., s. 354

Binmeyeceği katıra torba takmaz: Çünkü, binmeyeceği katıra torba takmaz! AI., s.30

Bir başın bir peşin: Bir başın bir peşin. YD., s. 350

Bir çift sözüm var: O savcı olacak herife bir çift sözüm var! Ü., s.304

Bir iki demez: Ulan bir kızım olsa bir iki demez verirdim. GK., s. 216; Böyle sünepe karıya müstahak, desem, bir iki demez Nazan'ı silkeler atar. El K., s. 125; Cenab-ı Allah, önüne yağlı bir kuyruk çıkarırsa, bir iki demez hemen çalıyı kıstırırım kuyruğuna. YD., s. 92

Bir kızılca kıyamettir koptu: Bir kızılca kıyamettir koptu. El K., s. 148

Bir Köroğlu, bir Ayvaz biz: Bir Köroğlu, bir Ayvaz biz. Nemize çocuk bizim? EB., s. 36

Bir taşla iki kuş vurmak: Böylelikle bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı. YD., s. 127

Bir varmış bir yokmuş : Bir varmış bir yokmuş olmadı mı? El K., s. 336

Biz yolcuysak, sizler hancısınız: Çünkü biz yolcuysak, sizler hancısınız! MM., s.10

Bize göre hava hoş: Bize göre hava hoş olabilirdi ama, bütün bu kalabalık? AI., s.27

Boru mu bu: Boru mu bu, yüz elli lira gelmişti Kaptan'a. 72.K.,s.8

Boş değil: Seninki de boş değil(aşık, ilgisi var) komşum. EB., s. 215

Boyacının küpü değil: Boyacının küpü değil. YD., s. 195

Bu ağızları bırak: Bu ağızları da bırak, hiç sevmem. El K., s. 371

Bu dünyada biletimize piyango vurmadı, boş çıktı: Bu dünyada biletimize

piyango vurmadı, boş çıktı. KT., s. 103

Bu işte parmağı var: Demek bu işte benim karının da parmağı var. El K., s. 284

Bu saçları değirmende ağartmadık: Bu saçları değirmende ağartmadık beyim! MM., s.14

Bu taraklarda bezi yok: Ne olursa olsun, ufak tefek adamın bu taraklarda bezi yoktu. DE., s.61

Bugün var yarın yok: Adana, Kilis, Antep kebaplarıyla yedi yüz gramlıkları devirmiş kaba saba, bugün var yarın yok ama elleri açık taşralı şoförler, şoför muavinleri, hakalmazlar lazımdı. ÇKK., s. 28; Bugün var yarın yok, bugün var yarın yoook ! BFV., s. 107

Bugün varsam yarın yokum: Buralarda bugün varsam yarın yokum. K., s. 48

Bugünden tezi yok: "Bugünden tezi yok, bir daha doğuracağım… "dedi. YYB., s.50

Bulunmaz Bursa kumaşı değil: Bulunmaz Bursa kumaşı değilsin ya… EK., s.61

Bundan iyisi can sağlığı: El adamının bundan iyisi can sağlığı! KY., s. 109

Bunlar adamda akıl mı kor?: Bunlar adamda akıl mı kor? HÇ., s.310

Burnumu tutsalar canım çıkacak: Burnumu tutsalar canım çıkacak. C., s.60

Burnunu tutsan canı çıkacak: Burnunu tutsan canı çıkacak. EVO., s. 24

Bu terazi bu kadar sıkleti çekmez: Bu terazi bu kadar sıkleti çekmez! AI., s.181

Bu yaşta insan taşı havaya atar başını altına tutar: Bu yaşta insan taşı havaya atar başını altına tutar! AI., s.18

Bütün gece beşik mi salladın?: Bütün gece beşik mi salladın? YD., s. 147

Büyüklüğün şanından olamaz: İnsanları bu hale düşürmek büyüklüğün şanından olamaz! 336

Büyüklük sende kalsın: Kır şeytanın ayağını, böyüklük sende kalsın! S., s.56

Cami yapılmadan körler dizilmesin: Cami yapılmadan körler dizilmesin hemen! El K., s. 36

Cami yıkılsa da mihrap yerindeydi: Yaşı altmıştı ama, cami yıkılsa da mihrap yerindeydi. Ü., s.269

Canına minnet: Hülya'nın canına minnetti. DK., s. 145

Cenab-ı Allah, 'Yürü ya kulum!' demiş: Bir sefer Cenab-ı Allah, 'Yürü ya kulum!' demişti ya! KKBK., s. 103

Cenabıallah özene bezene yaratmış: Cenabıallah sizi özene bezene yaratmış! SM., s.15

Ciğeri iki para etmez: Ciğerim iki para etmez. DE., s.158

Civciv yumurtadan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor: Doğrusu, civciv yumurtadan. çıkmış da kabuğunu beğenmiyor olacak. BFV., s. 50

Çantada keklik: "Çantada kekliklerim bol olmalı!" diyordu. EB., s. 75

Çevir kazı yanmasın: Kıyıdan kasketli biri: -Çevir kazı yanmasıın!Dedi. AI., s.224

Dağları bedesten etmek: İstersen dağları bedesten edersin. İstemedin mi de içyağı gibi donakalırsın. KT., s. 223

Dediği dedik, çaldığı düdük: Dediği dedik, çaldığı düdük… ÖE., s.97

Demin nalına vurmuştu, şimdi mıhına: Demin nalına vurmuştu, şimdi mıhına. DE., s.61

Denizde kum, onlarda para: Denizde kum, onlarda para… El K., s. 376

Deryada gemilerin mi battı?: Deryada gemilerin mi battı şekerim? TD., s. 111; Deryada gemileriniz mi battı küçük bey? DK., s.156

Dili kopaydı da dememeliydi: Dememeliydi, dili kopaydı da dememeliydi. EVO., s. 99

Dilini mi yuttun? : Dilini mi yuttun? YYB., s.209

Dilinizi kediler mi yedi?: Dilinizi kediler mi yedi yoksa? EB., s. 30

Dişinin kovuğunu bile doldurmaz: Dişinin kovuğunu bile doldurmaz! MM., s.44

Dümeni budur : Dümeni budur, demişlerdi. G., s. 196

Dün bir, bugün iki: İyi ama, sen daha bu atölyede dün bir, bugün iki! KKBK., s. 160

Dünya umurunda değil: Dünya umurunda değildi. DK., s. 221

Dünya varmış: Oh, dünya vardı. EB., s. 185

Dünya yansa içinde hasırı yok: Dünya yansa içinde hasırın yok! YYB., s.75; Dünya yansa içinde hasırı yok.! VV., s. 52

Dünya yıkılsa umurlarında değil: Dedeyle torun böyle kendilerinden geçerek misafircilik oyununa daldıkları zaman dünya yıkılsa umurlarında değildir. SM., s.21

Dünya yıkılsa umurumuzda olmaz: "Çeneye daldınız mı dünya yıkılsa umurumuzda olmaz!"dedi. ÇKK., s. 34

Dünyalar benim oldu: Kızacağıma hoşlandım, dünyalar benim oldu. Ü., s.256

Dünyanın bin bir hali var: Dünyanın bin bir hali var… El K., s. 196; Dünyanın binbir hali var. DE., s.134

Düş önüme: Düş önüme! TD., s. 94

Elde avuçta yok: Elde avuçta paraları yoktu ki doktora götürsünlerdi. VV., s.230

Elifi görse mertek sanır: Kendi okumamış, elifi görse mertek sanırdı da acından mı ölüyordu? S., s.98

Elimden başka ne gelebilir?: Elimden başka ne gelebilir? El K., s. 132

Elimden uçan da kurtulmaz kaçan da: Benim elimden uçan da kurtulmaz kaçan da. EVO., s. 316

Elimi sallasan ellisi, başımı sallasam zülfü altın tellisi gelir : Elimi sallasan ellisi, başımı sallasam zülfü altın tellisi gelir. KT., s. 282

Eli işte, gözü oynaşta: Elin işte, gözün oynaşta değil mi? EB., s. 107; Eli işte, gözü oynaşta. BTÜ., s. 60

Eli uzun kolu uzun: Elin uzun, kolun uzun. KY., s. 70; Eli uzun kolu uzun…(gücü her şeye yetmek) SM., s.150; Eliniz uzun, kolunuz uzun beyefendi. MM., s.10

Elinde değil: Elinde değildi. SM., s.119

Elinden gelse bir kaşık suda boğar: Elinden gelse beni bir kaşık suda boğar! DE., s.133

Eline su dökemez: İş övünmeye kalırsa, o benim elime su dökemez su! AI., s.116

Elini sallasan ellisi gelir: Elini sallasan ellisi gelir, hem de oynaya güle! DE., s.227

Elini sallasan ellisi, mendilini sallasan tellisi gelir: Daha gençsin, elini sallasan ellisi, mendilini sallasan tellisi gelir! EK., s.102

Elinizden gelse bir kaşık suda boğacaksınız: Elinizden gelse bir kaşık suda boğacaksınız doktorları. G., s. 109

Erkek adamın oğlu erkek olur : Erkek adamın oğlu erkek olur! DK., s.242

Eski diyebilmek için bin şahit isterdi: Aldığı bahşişlerden başka, ipek çorap, jarse külot, iç çamaşırlarına eski diyebilmek için bin şahit isterdi. El K., s. 232

Eşek olduktan sonra palan vuran mı bulunmaz?: Biz eşek olduktan sonra palan vuran mı bulunmaz? EVO., s. 72

Feleğe minneti yok: Çünkü feleğe minnetim yok da ondan! YYB., s.141; Feleğe minneti yoktu, takmıyordu ağa mağa! VV., s. 49

Gak dedikçe et, guk dedikçe su: Gözlerini Fatih'te, beş katlı bir apartmanda açmış, gak dedikçe et, guk dedikçe su. YYB., s.204

Geç bir kalem: Bana kalırsa, sen şimdi bir kalem geç seninkini.(unutmak) AI., s.259; Geç bir kalem. YD., s. 101

Geç bir yaprak: Erol'u düşünüyorsan geç bir yaprak… ÇKK., s. 37

Gittiğim yoldan gel, zararlı çıkmazsın: Gittiğim yoldan gel, zararlı çıkmazsın! VV., s.66

Gözümde yok: İsterse milyoner olsun, beni kuş sütüyle beslesin, gözümde yok! DK., s.223

Haddi hesabı mı var?: Peşime düşenlerin haddi hesabı mı vardı? DE., s.210

Haddine mi düşmüş?: Haddine mi düşmüş? EB., s. 19

Hak değirmende olur: Hak değirmende olur! OKGK., s. 42

Hak getire: Bacağında memleket işi bir kıl şalvar, sırtında ceket meket hak getire. YYB., s.124; Geceleri doğru dürüst uyumak bile hak getire… S., s.31; Hak getire. EB., s. 3

Hangi ayak?: Bu da hangi ayak? (ne biçim iş) EVO., s. 293

Hastaya kar sorulur mu?: Hastaya kar sorulur mu? EB., s. 111

Hava hoş: Nilüfer'e göre hava hoştu. SM., s.18

Hayır çıkmaz: Kendi ayağıyla kaçıp gelen bir kızdan hayır çıkmaz, dedi. VV., s.251

Hayır yok: Yani oralarda çalışan kızlarda hayır yoktur.(namuslu değillerdir) EB., s. 99

Hepsi bir kapıya çıkar: Hepsi bir kapıya çıkar. AI., s.36

Hıh demiş burnundan düşmüş: Hıh demiş burnundan düşmüşler. Ü., s.133; Annelerinin hık demiş burnundan düşmüş ortanca, birbirine çok yakın gözleriyle kardeşine bakar, kaleye geçmesini söylerdi. AI., s.81

Hırlı mıydı, hırsız mıydı?: Hırlı mıydı, hırsız mıydı? GK., s. 33

Hile yok, hurda yok: Hile yok, hurda yok. TD., s. 11

İçiniz ister de dışınız bırakmaz: Hadi hadi, ağız yapıp durma. İçiniz ister de dışınız bırakmaz. SM., s.65

İçtikleri su ayrı gitmemek: Bir kadın var Nesrin diye, içtikleri su ayrı gitmez desem caiz. El K., s. 125

İki eli kanda olsun: İsterse iki eli kanda olsun. YK., s.73

İki kere iki dört eder gibi biliyordu: "Ne bakıyorsun? "diye terslese, "Göze yasak mı var?" karşılığını alacağını iki kere iki dört eder gibi biliyordu. ÖE., s.93

İn cin yok: Bu sabah baktım kahvede in cin yok. EB., s. 230

İn mi, cin mi?: Bu adam in mi, cin mi? TD., s. 94

İn yok, cin yok: O dağ başlarında, in yok, cin yok, hâl hatır soracak ahbaplardan uzak… EB., s. 77

İnsan ekmek yediği kapıya kötü gözle bakmamalı: İnsan ekmek yediği kapıya…Kötü gözle bakmamalı! KY., s. 47

İnsanız çünkü,çiğ süt emmişiz: İnsanız çünkü,çiğ süt emmişiz! DK., s.39

İnsanoğlu çiğ süt emmiş: İnsanoğlu, dedi, çiğ süt emmiş… YYB., s. 102; İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. GK., s. 38

İstanbul kazan ben kepçe: Artık İstanbul kazan ben kepçe, sabahlardan akşamlara dek sürt Allah kerim! YYB., s.81

İstanbul kazan, onlar kepçe: Bitirim kahvesinde tanıdığı haylaz arkadaşlarıyla İstanbul kazan, onlar kepçe. SBK., s. 239

İstanbul şehrinin yoktur menendi: İstanbul şehrinin yoktur menendi! AY., s. 45

İstemem, yan cebime koy: İstemem, yan cebime koy! gibilerden. SBK., s. 2

İş benden biter: Açıkçası, iş benden biter arkadaş,dedi. MM., s.43

İşin şakası kalmadı: İşin şakası kalmamıştı. AI., s.23

İşler kesat: Şu gibi ki, işler durgun, kesat senin anlayacağın. GK., s. 23

İşlerim başımdan aşkın: Vallahi işlerim başımdan aşkın büyükhanımefendi. El K., s. 222

İşte geldim işte gidiyorum: Yavrum, ben kendi nefsime, işte geldim işte gidiyorum. ÇKK., s. 49

Kalbini serin dut: Kalbini serin dut Beyşehirli… GK., s. 74

Kaldır ayağını, üstüne bastın: Kaldır ayağını, üstüne bastın! (aynı şeyi kastetmek) AI., s.53

Kan tükürsem bile kızılcık şerbeti içtim: "Kan tükürsem bile kızılcık şerbeti içtim." demem isteniyordu. AI., s.29

Kan tükürürüm de, kızılcık şerbeti içtim derim: Kan tükürürüm de, sordular mı, kızılcık şerbeti içtim derim. MM., s.10

Kanuna karşı boynum kıldan ince, kılıçtan keskindir: Kanuna karşı boynum kıldan ince, kılıçtan keskindir! TD., s. 7

Kanuna karşı boynumuz kıldan ince: Kanuna karşı boynumuz kıldan ince ama, elimden ne gelir? SM., s.89

Kaşığın sapı kırılsın: Kırılsın sapı kaşığın! M., s.dedi. M., s.68

Kazın ayağı öyle değil: Ama kazın ayağı öyle değil bence! El K., s. 376; Kazın ayağı öyle değil. BTÜ., s. 363

Kefeni yırttık: Bilmem ama, ünlü bir deyimle, galiba bu kez de kefeni yırttık! KKBK., s. 55

Kelle, kulak tamam: Kelle, kulak tamam. MM., s.93

Keyfi beyde yok: Kızına gelince, onun keyfi beyde yoktu. El K., s. 349

Keyfimin kâhyası mısın?: Keyfimin kâhyası mısın? GK., s. 183

Keyfinin kâhyası değil: Keyfinin kâhyası değilsin! KKBK., s. 70

Keyfine dyecek yok: Hele hele ceket alıp gitseler, adamcağızların keyfine diyecek olmazdı. TD., s. 12

Kır şeytanın ayağını: Kır şeytanın ayağını, böyüklük sende kalsın! S., s.56

Kırılan kırıldığı yerde kalsın: Kırılan kırıldığı yerde kalsın! YYB., s.19

Kırk gün günahkar, bir gün tövbekar: Kırk gün günahkar, bir gün tövbekar! K., s. 95

Kırk tezgâhta bezi var: Kırk tezgâhta bezi var… YYB., s. 100

Kısa kes de Aydın havası olsun : Kısa kes de Aydın havası olsun… TD., s. 15

Kızdan gönüllü: Kızdan gönüllüsün be! OKGK., s. 86

Kim kime dum duma: Kim kime dum duma ha? DE., s.210

Kitaba sığar mı?: Kitaba sığar mı? VV., s.358

Kör itin öldüğü yerlerde işim yok: Kör itin öldüğü yerlerde işim yok. EVO., s. 103

Kulağına gitmesin: Sakın, dedi, "Büyüklerin kulağına gitmesin ki, ne yolda gezdiklerini belleyip…" MM., s.20

Kurudu kurudu kabuğuna yapıştı: Kurudu kurudu kabuğuna yapıştı. EVO., s.80; Kurudu kurudu kabuğuna yapıştı. (mahvolmak) EVO., s. 80

Kurumuş kurumuş kabuğuna yapışmış: Adam kurumuş kurumuş kabuğuna yapışmıştı. KKBK., s. 310

Kuş uçmaz, kervan geçmez : Bir zamanlar, hani şu babasının kuş uçmaz, kervan geçmez küçük istasyonlarda müdürlük yaptığı yıllar… EB., s. 2; Daha çok da kuş uçmaz kervan geçmez yol kıyıları. AI., s.10

Küçükten kusur, büyükten af: İtten pişmanım vallaha… Küçükten kusur, büyükten af… YYB., s. 120

Laf ola beri gele: Laf ola beri gele işte... SBK., s. 320

Maymunun gözü açıldı: Geçti artık o günler, maymunun gözü açıldı. KT., s. 119; Maymunun gözü açılmıştı. EVO., s. 412

Meydan sana kalsın: Otursun da meydan sana kalsın! G., s. 152

Ne elden ileri, ne âlemden geri: Kendisi "adeta" bir erkekti, ne elden ileri, ne âlemden geri… EK., s.102

Ne gezer?: Bende o kabiliyet ne gezer? OKGK., s. 20

Ne kızı veriyor ne de dünürcüyü darıltıyor: Kabak Hafız, ne şişi ne de kebabı yakmamak bir başka deyimle ne kızı verip, ne de dünürcüyü darıltmamak.... K., s. 54

Karışma gerisine: Karışma gerisine… OKGK., s. 36

Ne mal olduklarını öğrenmek: İki ay oluyor şu mahalleye, şu eve geleli, bu kadının da konuştuğu ahbaplarının da ne mal olduklarını öğrendim. MM., s.88

Nenin nesi, kimin fesidir?: En iyisi, bizimkine derim ki, filanca adam böyle böyle, evi kiraya istiyor, git,sor,soruştur, nenin nesi, kimin fesidir, derim. ÇKK., s. 97

Nuh der, peygamber demez: Bir şeyi yapmaya karar verdi mi, dünya dünyaya geçse sözüden caymaz, Nuh der, peygamber demezdi. KKBK., s. 6

Nuh diyor, peygamber demiyor: Annesi değilse bile, babası Nuh diyor, peygamber demiyordu. AI., s.123

O zaman değme keyfine: O zaman değme keyfine. SBK., s. 29

Ortada fol yok yumurta yok : Ortada da henüz ne fol ne de yumurta yokken, çalmadan oynamaya başlamıştı. Ü., s.83; Ortada da henüz folla yumurta yokken kımıldanıyor. ÖE., s.84

Ölse bile artık gam yemez, gözleri açık gitmez: Ölse bile artık gam yemez, gözleri açık gitmezdi… El K., s. 363

Öyle değil kazın ayağı: Ama diyeceksin ki sana ne? Öyle değil kazın ayağı. Ü., s.133

Palavraya karnımız tok: Palavraya karnımız tok! KKBK., s. 67

Rufailer karışır: Üst yanına Rufailer karışırdı. MM., s.15

Sağ gözden sol göze fayda var mı?: Kadının kimi kimsesi de yok, olsa da bu zamanda babadan evlada, sağ gözden sol göze fayda var mı? ÇKK., s. 62

Sağı solu yok: Bir şey değil, Muzaffer'in sağı solu yoktu. HÇ., s.197

Sağır sultan bile işitti: Esrar, afyon, bıçak ticareti yapıldığını bilmem nerdeki sağır sultan bile işitmişti! Ü., s.179

Sağlam ayakkabı değil: Günahı boynuna, sağlam ayakkabı değil o! KT., s. 125

Sana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zor: Sana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zor! GK., s. 243

Sen olunca akan sular durur: Sen olunca akan sular durur oğlum… KY., s. 93

Sensiz boğazımızdan geçmedi: Sensiz boğazımızdan geçmedi. EB., s.15

Ser verir, sır vermez: Arabacı Kel Mıstık ser verir, sır vermez! MM., s.14

Size doyum olmaz: Size doyum olmaz komşum. EB., s. 190

Soy azmaz: Soy azmaz. Adamın paşa torunu olduğu her halinden belli. Ü., s. 96

Söz bir Allah bir: Ederim arkadaş söz bir Allah bir. BTÜ., s. 324

Sulu dereye götürüp de susuz getirir: Sulu dereye götürüp de susuz getirenlerden. EVO., s. 303; Daha çok Dürdane'leri sulu dereye götürür de susuz getirirdi. Ü., s.271

Suya götürür de su içirmeden getirir: Suya götürür de su içirmeden getirirdi! GK., s. 44

Şah iken şahbaz olmuş: Şah iken şahbaz olmuş matah! HÇ., s. 15

Şapkasını havaya atmak: Bu elli liraya biteceğini bilse şapkasını havaya atar, üstüne iki de oynardı. G., s. 48

Taş atıp da kolum mu yoruldu?: Taş atıp da kolum mu yoruldu? TD., s. 100; Taş atıp kolun mu yoruluyor? HÇ., s. 180

Tavşana kaç, tazıya tut hesabıdır: Tavşana kaç, tazıya tut hesabıdır. GK., s. 37

Tevekkülün koyununu kurt yememiş: Tevekkülün koyununu kurt yememiş. VV., s.263

Tır halli, bir halliyiz: Tır halli, bir halliyiz. KKBK., s. 43

Tohumuna para mı verdim: Tohumuna para mı verdim! YD., s. 265

Tor öküzün boyunduruğa baktığı gibi ne bakıyon?: Tor öküzün boyunduruğa baktığı gibi ne bakıyon? GK., s. 300

Tut birine vur ötekine: Tut birine vur ötekine! YD., s.16

Uçan kuşa bile borcu var: Bir şey değil, uçan kuşa bile borçlandım be yahu! KKBK., s. 213

Unumuzu eledik artık: Biz unumuzu eledik artık! OKGK., s. 20

Varsa sen yoksa sen: Varsa sen yoksa sen? YD., s. 96

Ver elini: Ver elini rızkı kesik eskici dükkânı. EVO., s. 28

Verilmiş sadakanız varmış: Verilmiş sadakanız varmış, dikkat edin bir daha! EB., s.33

Vur patlasın çal oynasın: Gece yarılarından çok sonralara kadar vur patlasın çal oynasın! AI., s.16; Sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın eğleniyorlardı. M., s.14

Yağmıştı yağmurlar, kapanmıştı yarıklar: Yağmıştı yağmurlar, kapanmıştı yarıklar hem de. (iş işten geçmek) SÇ., s. 156

Yaşını yaşamış, dişini dişemişti: Yaşını yaşamış, dişini dişemişti. Suçlu, s. 4

Yaz boz tahtası değil: Yaz boz tahtası değil bu. K., s. 184

Yediği naneye bak: Yediği naneye bak deyyusun! Suçlu., s. 113

Yediği önünde, yemediği ardında: Yediği önünde, yemediği ardında... 247

Yel üfürür, sel götürür: Yel üfürür, sel götürür, yangın kül edebilirdi. EVO., s. 15

Yenecek nane değil: Bir buçuk lira gündeliğe yenecek nane değil! KT., s. 3

Yer demirdi, gök bakır: Yer demirdi, gök bakır. S., s.52

Yer misin, yemez misin?: Derken babası yakalıyor, yer misin, yemez misin? MM., s.256; Kaparım bir odun, yer misin yemez misin? KP., s. 80; Birkaç sefer üstlerine yürüyecek oldu, toplanıverdiler, al aşağı, yer misin, yemez misin? KKBK., s. 102

Yer yarılıp da içine girmedi ya: Yer yarılıp da içine girmedi ya dürzü! MM., s.97

Yer yarılıp yedi kat yerin altına mı girdi?: Yer yarılıp yedi kat yerin altına mı girdi? YYB., s.232

Yerden göğe kadar haklısın: Doğru büyükhanım, yerden göğe kadar haklısın. El K., s. 284

Yerin kulağı, duvarların gözü var: Sağda, soldaki bütün dükkanlar henüz açılmamıştı ama, gene de yerin kulağı, duvarların gözü vardı. YD., s. 325

Yükte hafif pahada ağır: Yükte hafif pahada ağır öte berilere kalk gidelim dediğini bu yüzden CHP devrinde hapis yattığını herkes bilirdi. K., s. 92

Yürek ister: Yürek ister ona. ÇKK., s. 86

4.2.11. Standartın Dışında Kalan Deyimler

Bu gruptaki deyimler yazarın konuşturduğu karakterden kaynaklanan ve kalıpların dışında kullanılan deyimlerdir.

Adam bozmak: Adam bozmaya birebirsin. EVO., s. 215

Ağzına göre vermek: Ben birazdan gider, ağzına göre verir, aklının dibini öğrenirim. El K., s. 86

Ağzına göre vermek: Senin ağzına göre vermiş, laf çekmiş bir güzel. Suçlu., s. 232

Alçaktan almak: Leman Abla'ya alçaktan aldı.(alttan almak) TD., s. 6

Arasında yatmak: Beyefendi aramızda yattın, halimizi dirliğimizi biliyorsun. Ü., s.189

Ayağını sıkmak: Birbirinden güzel karıların arasında birine tapu çıkarmak (evlenmek) ayağımı sıkar! AI., s.90

Aydınlık içinde olmak: Sen de aydınlık içinde ol. G., s. 167

Ayın beyin olmak: Ayın beyin oldu tekmil! (beyninden vurulmuşa dönmek) VV., s. 46

Başkasıyla iş uydurmak: Sana ihanet eder, ihanet etmekle de kalmaz seni atar, bir başkasıyla iş uydurur! DK., s.196

Benzi dönmek: Benizlerimiz mi dönmüş acaba? (Aç olduğumuz belli mi?) AY., s. 42

Beşir etmek: Lakin yemesini beşir edemiyordu. (bilmemek, beceremmemek) S., s.88: Beşir edemiyom da… (yakıştıramamak) YYB., s.119: Bu işleri beşir edeceği yoktu. GK., s. 207

Beyninden vurulmuşçasına yere inmek: Nazan, beyninden vurulmuşçasına yere indi. El K., s. 250

Bıyıklarını bitirmek (çocukları yetiştirmek) : Yedi günlerini yetirdim, bıyıklarını bitirdim. EVO., s. 388

Bir avuç cam kırığı atmak: Analarından çıkarken bir avuç cam kırığı atıp çıkanlar. YK., s. 88

Bir dilim ekmek olmak : Bir dilim ekmek olmuş (yok olmak, kaçmak) kâfir. MM., s.257; Bir dilim ekmek oldu. (Yok olmak) K., s. 54

Bir dilim ekmek olmak: Arka sokakta, Ebanım'la oturuyor dedim, bir dilim ekmek oldu kadın! (şaşırmak) Ü., s.147

Bir hayli çitten, duvardan atlamak: Bir hayli çitten, duvardan atlamıştı. (görmüş geçirmiş) YD., s. 183

Cezvesi bulanmak: İyice komaya girmiş anacığının başucunda aşağıdaki çekişmeyi endişeyle dinlemekte olan Kudret Yanardağ'ın cezvesi iyice bulanmıştı.(tedirgin olmak) MM., s.279

Ciğerine bir avuç köz atmak: Ciğerine bir avuç köz atıp gitti.(canını yakıp, üzüp gitmek) EK., s.53

Cilaya gelmek: Bir ara cilaya gelen (koşmak) Hamza müthiş bir nara attı. VV., s. 46

Cin atına bindirmek: Bire bin katar, herifi cin atına bindirir. GK., s. 315

"Çakal öldü"ye vurmak: "Çakal öldü"ye vurmuştu besbelli.(bilmezlikten, anlamazlıktan gelme) MM., s.98

Çalıyı dipten sökmek: Deli oğlan, çalıyı dipten söktü.(geri dönülemez hata) El K., s. 172

Damarlarındaki kanını şimşekleştirmek: Yalnız kıyafetinden değil, erkek yakıp kavuran, damarlarındaki kanlarını şimşekleştiren cilvesinden de. OKGK., s. 19

Delinmedik kabağa girmek: Delinmedik gabağa girecen! GK., s.19

Deliyi cin atına bindirmek: Deliyi cin atına bindirmeyelim. YD., s. 25

Dibine yaktmak: Canım Atıf sen de dibine yaktın…(zor sormak, abartmak) AI., s.58

Dili kaymak: Canım DP diyecektim, dilim kaydı, dedi. YYB., s.167; Affedersin, dilim kaydı. El K., s. 284

Diline sakız etmek: Hiç de istemeden itin köpeğin diline sakız etmişti karısını. K., s. 18

Dini imanı torbaya koymak: Bundan sonra ben de dini imanı torbaya koydum. KT., s. 44

Dost elini ısırmak: Yediği çanağa pislemek, uzatılan dost elini ısırmaktı bu. K., s. 48

Döngeri etmek: Gülizar birden falsosunu idrak ederek, döngeri etmek istedi. HÇ., s. 22

Dünya silinmek: Hemencecik dünya silindi. EB., s. 236; Dünya silinmişti. DK., s. 221; Oyunun heyecanına kaptırmıştı kendini, dünya silinmişti. YYB., s.214

Efendilik satmak: İşi gücü efendilik satmak. KT., s. 6

Elini soğuktan sıcağa vurdurmamak: Değil bulaşık yıkatmak, elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. Suçlu, s. 1; Her işleri, hatta daha da fazlasını seve seve, isteye isteye, oyun oynar gibi yapar, onun elini soğuktan sıcağa vurdurmazdı. El K., s. 135

Esamisi okunmak: Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bre usta? C., s.10

Eteklemek: Başkaları gibi o da bir simit, birkaç bardak çay, bir tabak muhallebi ile gününü gün etmek, rejisör, rejisör yardımcısı, figüran simsarı gibi bir alay insanı

eteklemekten çekinmeyecekti ki! YD., s.5; Ulan sen değil patron, haşa haşa Resulullah olsan gene seni eteklemem be! Suçlu., s. 70; Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüzgeri etmişler bile, neler de neler anlatmıyorlardı bu sokaklar üzerine. YD., s.5

Fındık kabuğuna girmek: Elimden gelen bir şey varsa emret, fındık kabuğuna gireyim! TD., s. 93

Gerisini yırtmak: Sen ancak gerini yırtarsın! SBK., s. 36

Gözü su içmemek: Benim gözüm heç su içmiyor bu Gafur'dan(gözüm tutmuyor) GK., s.37

Gözünü küllemek: Yazının iti, gözümü külleyecek. KT., s. 106

Hakkını avucuna vermek: Bir defa, adımını eve attırmaz, yahut attırırdı, malmüdürünün annesinin dediği gibi, attırırdı ama, üç günde hakkını avucuna da verirdi! El K., s. 154; Yarın kokmuş erkekler hakkını avucuna verir, altınlarının üstüne bir güzel oturur, sonra da ardına bir tekme, görür gününü! MM., s.256

Harf atmak: Dışarda bağırıp çağırma, saz mani, harf atmalar sürüp gidiyordu. K., s. 37

Hasbi geçmek: Hasbi (boş) geç. S., s.133; Aslına bakarsınız, karı bana yıllar yılı güler, işaret ederdi de, arkadaş karısı diye hasbi geçerdim. KT., s. 237; Arkadaşımsın üzülürsün diye hasbi geçiyorum. (söylememek) ÇKK., s. 46

Hayallemek: Acaba hayalliyor muydu? SM., s.180

Irza dolanmak: Irza mırza dolanmaktan da aranmıyordu üstelik. Ü., s.10

İki satır oturmak : Buyurup iki satır otursaydın. EVO., s. 92

İpi üstüne atmak: Ben koca oğlanla uğraşamam deyip, ipimi üstüme attı. BE., s.27

İpin kazığını koparmak: O, ipin kazığını koparmış gibi, zapt olmuyordu. EVO., s. 359

İş çıkmak: Karşılık verir, hatta söver sayarsa iş çıkacağı(yüz vermek, karşılık vermek) anlaşılırdı. TD., s. 105

İşin bombası patlamak: İşin bombası patlayıp da, Bitirim Leyla Muhasebeci tepesine dikilince Hayriye belki de haberi kimin verdiğini sorardı. TD., s. 101

İtin köpeğin ağzına düşürmek: İtin köpeğin ağzına düşürmese bizi olmaz mı? EVO., s. 88

Kafasına bit atmak: Kafasına bir bit atmıştı Reşat. KY., s. 68

Kazık kakmak: Kazık mı kakıyorduk?(rahatını bozmak) MM., s.256

Keçenin dört ucunu bırakmak: Bir ara kürtaja mürtaja boş verip keçenin dört ucunu bırakmayı düşündüyse de uygun bulmadı. G., s. 113

Kertesinde yakalamak: Tam kertesinde yakaladık mı, bağlarız haraca, bitti gitti. El K., s. 248

Kesesine bırakmak: Deli kız bohçasını kapıp kaçmıştı, ama kesesine bırakacaklar mıydı bakalım? VV., s.227

Kesesine dayanmak: İşin gene keselerine dayanacağını bildiği için ilgisizdi. ÇKK., s. 111

Kesesine kalmak: Dan dun etti mi pata küte döverler, kesesine kalır! VV., s. 36

Kırk hamamını yapmak: Apo'yu buradan çıkarır, kırk hamamını yaptırır, sonra da onu Allah'ın emriyle nikâhlayıp kendine koca yapardı. TD., s. 111

Kıyağına gitmek: Bakıyorum kıyağına gidiyor herif? YD., s. 249

Koku sezmek: Çünkü koku sezmişti. G., s. 196

Kökünden kopmak: Okulla aramadaki bağlar öyle kökünden kopmuştu ki… BE., s. 83

Kös dinlemek: Kontrol Nuh kös dinliyordu. M., s.182

Kötüsüne gitmek: Benim bir kötüme gitsin, bir boşanıp ağlayayım… El K., s. 181; Demek kötüsüne gitmişti? K., s. 34; Gene de bir şeyler sezinliyor, kötüsüne gidiyordu. (aklına kötü şeyler gelmek) S., s. 102

Kötüye kesmek: Dünya kötüye kesmiş, mert adam kalmamış. G., s. 47

Kulp yakıştırmak: Hemen bir kulp yakıştırıyor. M., s.204

Kuyruğundan kıl aldırmamak: Kuyruğundan kıl alınmıyor. (burnundan kıl aldırmamak) EVO., s. 282; Kuyruklarından da kıl aldırmazlar! ÇKK., s. 122

Laf öğütmek: O bütün bunlarla ilgili değil, boyuna laf öğütüyordu. YYB., s.169

Laf vurmak: Kadının yüzünden düşen kırk parça oluyor, sık sık laf vuruyordu. El K., s. 330; Takılmıştı da, bir taraftan Naciye, öbür taraftan kaynanası laf mı vuruyorlardı? El K., s. 133

Lafına tabanca sıkmak: Lafıma tabanca sıkmasana! (kesmek) BFV., s. 154

Lahavle dememek: Babası söver sayar da karşısında lahavle demez.(karşılık vermez) EVO., s. 78

Mektep etmek: Herkesin babasından, dedesinden bir şeyler kalır, mektep eder, açarlardı bir işyeri. ÇKK., s. 48

Mermere saplanmak: Çocuk diye mermere saplanıyorlar,(her şeyi yapmak) hava. G., s. 217

Minareye sepet olmak: Hangi minareye sepet olduğunu bilmem kızım, ama az önce sen değil miydin, rastlasa da çeyreğimizi alsak diyen? EB., s. 93

O değilden açmak: O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış bir iki. C., s.15

O değilden gelmek: İstediği kadar saklasın, o değilden gelsin. MM., s.35; İstediği kadar o değilden gelsin. (üstüne kondurmasın) EVO., s. 303

Paçaları zil çalmak: Neşeden pantolonlarının paçaları zil çalar, şıpınişi içki masasını kurar, mezelerin daniskasını donatıverirdi. TD., s. 12

Rahat ekmeğe kavuşmak: İriyarı biriyle evlenerek, rahat ekmeğe kavuştuğunu sanmıştı. K., s. 3

Saçakları tutuşmak: Bülent'in söylediği gibi, demek kızda saçaklar tutuşmuştu. YD., s. 184

Sallasırt etmek: Reviri sallasırt etseler haberiniz olmayacak! EK., s.10

Sıkılamak: Kızını, kızının sıkılamasını filan unutuvermişti. VV., s.223

Sineği üzerine sıçratmak: Kahpeye ne diyen oldu da sineği üzerimize sıçratmış. EVO., s. 215

Sineğin yağını hesap etmek: Ama daha çok da İstanbul gurbetine çıkar, çıkınca da sineğin yağını hesap ederdi. EK., s.137

Su altından saman yürütmek: Su altından saman yürütüyorsun değil mi? EB., s. 225

Suyuna bırakmak: İşleri bir parça da bizim suyumuza bırakırdı. (bizim kararımıza bırakmak) EVO., s. 167

Şirnemek: Ben yuttukça o şirniyor.(şımarmak) GK., s. 161

Taç tutmak: Bakıyorum taç tutuyorsun?(parası çok) TD., s. 104

Tanışıklık vermek: Niçin, niçin tanışıklık vermemişti?(kendini tanıtmak) El K., s. 400

Tapu çıkarmak: Birbirinden güzel karıların arasında birine tapu çıkarmak (evlenmek) ayağımı sıkar! AI., s.90

Tapusunu çıkarmak: İnsan sever okşar ama, tava gelip tapusunu çıkarmamalı! (evlenmek) AI., s.90; Tapusunu çıkaracak değilim ya! (evlenmek) EB., s. 136

Tapusunu üzerine çıkartmak: Bugünkü aklım olsa deli miyim karının tapusunu üzerime çıkartmaya? EB., s. 19

Taşa saplanmak: Kafayı buldu mu da kadın diye taşa saplananlardan! El K., s. 350

Taşlara saplanmak: Valla Nimet, dünyada bir o, bir de ben kalsak, erkek diye de hani taşlara saplansam... SBK., s. 164

Taşlı köyü boylamak: Taşlı köyü boylardı sağlama! YD., s. 240

Tazısız tavşan tutmak: İstanbul olduysa tazısız tavşan mı tutuyordu. GK., s. 284

Tepesinden kızgın sular dökülmek: Zülfikar Bey'in tepesinden kızgın sular döküldü. DK., s. 166

Tığteber kalmak: Bir eşeleseler tığteber (Parasız) kalırlar. KKBK., s. 124

Tırnağını uzatmak: Bizim gibi kul tayfasına, yüz vermeye karnımızı doyurmaya, tırnağımızı uzatmaya gelir mi? KT., s. 20

Tuzu karışmak: Çünkü Savcılık'ta ifade vermiş, "Herif"in ele geçmesinde tuzu karışmıştı ama, hâlâ bilmiyordu Savcı'ya bu haberin nasıl uçtuğunu. MM., s.302

Tüyleri dikelmek: Tüylerim dikeldi. BTÜ., s. 157

Tüyleri fırlamak: Sen konuşurken tüylerim elbisemden fırladı bile. Ü., s.202

Üstüne ferağ etmek: Üstüne ferağ edecek.(vazgeçme, işi bırakma) EVO., s. 222

Üstünden dağ kalkmak: Üstlerinden büyük bir dağ kalkmıştı. EVO., s. 244

Yan takmak: Yan takarız! (dövmek) VV., s.213

Yaylım ateşe almak: Velhasıl yaylım ateşe aldım bir güzel. KKBK., s. 71

Yaylım ateşe geçmek: Daha bir, hoş geldin bile demeden yaylım ateşe geçmişti kadın. SBK., s. 62

Yolunu satın almak: Yolumu satın aldın! (önce gelmek) KKBK., s. 95

Yumuşak ağız vermek: Böyle yumuşak ağız ver da tepemize çıksın! HÇ., s. 84

Yüreği sevinçten çatlamak: Yüreğim sevinçten çatlayacak. BE., s.78

Yüreğinden kanlar gitmek: Gezmelerde görüyorum el alemin paşa mayaları gibi karılarını da yüreğimden kanlar gidiyor! El K., s. 80; Utancımdan yüreğimden kanlar gidiyor. EVO., s. 77

Yüzgeri etmek: Bu sokaklarda uzun uzun taban tepip çeşitli insanları etekledikten sonra önemsiz bir rolcük olsun alamadan yüzgeri etmişler bile, neler de neler anlatmıyorlardı bu sokaklar üzerine. YD., s.5

Yüzünde gözü olmamak: Bu büyük adamların hiç yüzlerinde gözleri olmuyor. (yaranamamak) MM., s.157

Yüzünde gözü olmamak: Herifin yüzünde gözü olmadıktan başka, düşmanlığı üstüne çekebilirdi. YD., s. 253

Yüzünden düşen kırk parça olmak: Kadının yüzünden düşen kırk parça oluyor, sık sık laf vuruyordu. El K., s. 330

Zarına bakmak: Göz kulak olmaz, zarına bakmazsan karışmam, bir şoför Reşat gider, yerine bir başkası gelir. KY., s. 99

5. AĞIZ ÖZELLİĞİ TAŞIYAN SÖZLER

Orhan Kemal'in Adanalı olması ve eserlerindeki olayların büyük bir kısmının Adana'da geçmesi ve Adana ağzı konuşan karakterlere sıklıkla yer vermesi Orhan Kemal'in diline Adana ağzı özelliklerinin yansımasına sebep olmuştur. Eserlerde tespit edilen Adana ağzı özellikleri şunlardır:

5.1. Ünlülerde Görülen Ses Olayları

5.1.1 Ünlü Uyumu

5.1.1.1. Damak Uyumu

5.1.1.1.1. İlerleyici Benzetme Yolu İle

alev>alaf

Alaflar: Aboo, alaflar minare boyu uzanıyor. GK., s. 84; Alaflar (alevler) minare boyu. GK., s.84

cahil>cahal

Cahal: Cahal oğlan, uygunsuz işlere katışır, kötü mötü bir yerlere gider mider, baştan maştan çıkar Allah vermeye… EK., s.137; Ne kalkı, ne kalkı cahal çocuk! G., s. 52

Cahallığıma: Cahallığıma say beyim, bilemedim vallaha… YYB., s. 121

faiz>fayız

Fayızcılık: Fayızcılık da yaptığını söylemişti Hammal Veli. GK., s. 73; Fayızcılık mı ettin? GK., s. 173

haber>habar

Habar: Başgardiyana habar edelim. G., s. 23

Habarı: Babayın habarı var mı lan? GK., s. 75; Babayın habarı(babanın haberi) Gurbet Kuşları, s.75

Habarın: Kocan gene borcunu bi temam ödemedi habarın olsun, aksatayı kestim! EK., s.42; Yoksa burda ekmek yiyemen habarın olsun! GK., s. 301

Habarsız: Habarsız kuş uçurtmam! G., s. 173

hatice>hatça

Hatça: Hatça Ablamın oğullarından böyüğü tohtur olacak, küçüğü abukat. GK., s. 209; Seni deyivirdiydim, Hatça Ablam bir sevindi ki. GK., s. 230

kardeş>kardaş

Kardaş: Allah senden razı olsun kardaş. BTÜ., s. 275; Buyur kardaş! DE., s.68; Eve gidecem vallaha kardaş, tahta mahta silecem. C., s.55; Furdular zahar kardaş,

nebliym… EK., s.57; Geri durmaynan hiçbir şey ütemek (ütemeyiz) kardaş, sokulak! S., s.87; İstanbul'a gidek sennen kardaş! demişti. S., s.86; Niye babamı kardaşları mı burunluyon? GK., s. 233

Kardaşımnan: Koca şişeyi hemen hemen, kardaşımnan temizledik ha! VV., s.5

kıymetli>kıymatlı

Kıymatlıdır: O yaşta bir oğlan çocuğu kızdan kıymatlıdır Yusuf. GK., s. 72; Sonra, "İnsan olan insanlara o zatın bir çift lafı altından da, gümüşten de kıymatlıdır!" dedi. G., s. 23

kuvvet>kuvvat, kuvat

Kuvatlı: Eşek gibi de kuvatlı. GK., s. 41

Kuvvatını: Partimizin kuvvatını ağnıyonuz mu? GK., s. 222

lira>lire

Lire: Elli liremi peşin alan, ireize makine kıvradan, işin oldu, git köyüne, irahat uyu Mevlüt Dayı diyen… G., s. 56; Elli liremi yedi deee… G., s. 55

mektup>mektüp

Mektüp: İflahsızın Memed'den mektüp mü gelmiş? GK., s. 219; İş miş bol didiydin, mektüp saldıydın… GK., s. 29

nusret>nusrat

Nusrat: Nusrat Beeğ… G., s. 128

otobüs>otobos

Otoboslar: Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

para>pere

Pereleri: Kocan pereleri kumara yütüzdü(kaptırmak) EK., s.ha! EK., s.43

sahip>sahap

Sahabına: Aptallığı sahabına bırak da al hadi al! KKBK., s. 104

Sahap: Diline sahap ol. GK., s. 167

şahit>şahat

Şahat: Babasına mabasına gevezelik iderse seni şahat gosteririm oldu mu? GK., s. 342

tahin>tahan

Tahan: Pendir mündür(peynir) de olsa iyi ya havla(helva) da iyi, tahan havlası. S., s.87

Tahancıya: Yarın ekmekçiye bir, tahancıya iki, yoğurtçuya üç, bu üç yere para yatıracam! EK., s.43

vakit>vakıt

Vahıt : Vahıt geçti mi şimdi? GK., s. 108

Vakıtlar: Şimdi vakıtlar o vakıtlar değil! GK., s. 23

5.1.1.1.2. Gerileyici Benzetme Yolu İle

efsuncu>afsuncu

Afsuncu: Büyücü, afsuncu. GK., s. 81

elma>alma

Alma: Bu almalar, bizim oraların almalarından mı ki? GK., s. 268

esvaplı>aspaplı

Aspaplı: Şeher adamı bir cin, aspaplı cin. GK., s. 72

bugün>böün

Böün: Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79; Böün…(bugün) GK., s.79

Böünnük: Anasının hali deha (daha), böünnük yarınnık. S., s.25

sigara>cağra, cara, cıgara

Cağra: "Cağranız (sigaranız) var mı?"diye sordu. EK., s.55; Cağra içmedikten, esrar çekmedikten, rakı içip sızmadıktan kelli… EK., s.55

Carası: Memeklinin oğlu bir esrar carası (sigara) sardı. EK., s.153

Cıgaramı: Sar bakalım cıgaramı! OKGK., s. 63

tane>dene

Dene: Nasıl yani, sakalı bimbiyaz, bi dene desen kara kıl yok. S., s.66; Sen de eller gibi bir, iki, üç dene enik kunnayaydın (çocuk doğurmak) EK., s.47; Yüz bir dene nünüğü (salyangoz) suda kaynat. S., s.35

aferin>eferin

Eferim: "Lakin eferim(aferin) herife!" diye söylendi. G., s. 51

Eferin: Eferin kız Selvi! S., s.27

ahmet>ehmed

Ehmed: Memmed olmazsa Ehmed olur… GK., s. 29

asker>esger

Esgerlik: Esgerlik şubesinde böyle bi işimiz vaa… MM., s.170

helva>havla

Havla: Pendir mündür (peynir) de olsa iyi ya havla da iyi, tahan havlası. S., s.87

merhaba> maraba

Maraba: Maraba! TD., s. 34

Marabayın: Marabayın arkadaşlar!, çekti. TD., s. 34

sivas>suvaz

Suvaz: Suvaz'ın köylüğünden(Sivas'ın köyünden) GK., s.7

5.1.1.1.3. İki Yönlü Benzetme Yolu İle

beraber>barabar

Barabar: Ava barabar gidek. S., s.60

amerikan>emeliken

Emeliken: Bir ayağı Avrupa'da bir ayağı Emeliken'de. C., s.22

5.1.1.1.4. Damak Uyumunun Bozulduğu Durumlar

Açilsun: Allah de ki açilsun pahtun. BTÜ., s. 137

Alakedar: Beni alakedar itmez. C., s.17

Bakiym: "Bak bakiym, Nerimanıma benziyor mu?" dedi. ÇKK., s. 96; Dersine çalıştı mı bakiym? BE., s.8

Biladımız: Biladımız birinci ya, ikinciye oturalım, gel! GK., s. 298

Bilât: Bilât aldın mı? GK., s. 8

Deal: Bacım deal a, kapı bir konşum. S., s.24; Sen alışgın deal mısın? (değil misin) S., s.24

Deha: Anasının hali deha (daha), böünnük yarınnık. S., s.25

Dinâse: Yandık bir top bezine dinâse…(desene) S., s.57

Gonlünce: Hayır, istediğin, elinden geldiği gibi değil, avradıyın gonlünce yaşıyacan. GK., s. 279

Gonüllü: Kızdan gonüllü değel mi? GK., s. 88

Gordün: Madem gordün çatladığımı (işemek), ne dimeye soruyon? EK., s.48

Gorek: Ha bi soluk durun da işimizi gorek! G., s. 79

Goremiyeceğik: İşimizi goremiyeceğik, ağnaşıldı. G., s. 79

Gorürsün: Gorürsün. GK., s. 242

Gorüyom: "Gorüyom", dedi, "gorüyom a…" G., s. 79

Gosdürdülür: Dimediler mi ki, bir insanın böyüğü bir yerden içeri girdi mi, zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi? C., s.33

Gosteririm: Babasına mabasına gevezelik iderse seni şahat gosteririm oldu mu? GK., s. 342

Gozlerini: Açsınnar gozlerini! C., s.22

Gozüğün: İki gozüğün ışığı sönmeye herif! EK., s.48

Gozüm: Gozüm kaydı, vallaha gozüm kaydı! GK., s. 83

Gözü: Dürzünün gozü goz deel. GK., s. 111

Gulümmüş: Gulümmüş. GK., s. 166

Gulüp mulme: Sakın gulüp mulme! diye sıkılamıştı. GK., s. 333

Gulüyon: Ne gulüyon? GK., s. 262

Gunü: Para gunü üç verrim! GK., s. 86

Hükümat: Dayı, biliyon mu, yani hükümat bir şey dimese, anam avradım olsun hani şu keranacıyı (kerhaneci)iki yumrukta… YYB., s. 62

İlagedar: Niyse, beni ilagedar(alakadar) etmez… C., s.43

Kaşer: Bas git buradan be, kaşer!(kaşar) EB., s. 250

Koyde: Koyde kurtulamadık, burda da buldular. G., s. 24

Koylüsü: Dimek o İrecep, Bekir Usta'nın koylüsü? GK., s. 86

Mapisi: Mapisi boylıyacak! GK., s. 243

Mapisi: Mapisi delip kaçmış, dedi. K., s. 72

Mayiş: Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı. (maaşlı) C., s.39; Mayişin mayiş. GK., s. 347

Misun: Sen pehlivan misun? BTÜ., s. 89

Möhtaçlığım: Senin canın sağ olduktan kelli paraya ne möhtaçlığım var ki? KKBK., s. 104

Nerelisinuz: Nerelisinuz? BTÜ., s. 88

Pakler: Bir devrin behrinde kırkından sonra azanı teneşir pakler dirlerdi. S., s.56

Sehra: Bahçe sehrası(sahra) mı bura? AY., s. 82

Serhoş: Niye idare ediyorsun?İt dişi, domuz derisi. Ko serhoşu yıkılana kadar!dedi. C., s.26

Soyleyersun: Neler soyleyersun be! BTÜ., s. 88

Temam: Bir de nikâh kıydı mı, temam. HÇ., s. 111

Temamık: Yıkım işçilerinden bir grup, "Temamık usta, temamık!" dedi. GK., s. 92

Vetanın: Onlar da sizin kadar bu vetanın evladı! GK., s. 261

5.1.1.2. Dudak Uyumu

5.1.1.2.1. İlerleyici Benzetme Yolu İle

u>ı

Avrıpa: Burası Avrıpa mavrıpa deel! C., s.37

Çamırdalar: Gördüm çamırdalar değil mi… EVO., s. 363

Gavır: Avradı gâvır. HÇ., s.212

Kabıklısını: Yazının kabıklısını(sünnetsiz) tebelleş etti başımıza. C., s.30

Pambık: Avradın pambık gibi elleri var İhsan. El K., s. 214; Bu yıl Amelikende (amerikada) pambık gıssaymış. (azmış) S., s.57

Pambıktır: Herifler bir çıktılar tahta, pambıktır yekindi. (fiyatlar yükseldi.) S., s.57

Sabın: Anam, irahmetli, Çukurova'dan sabın getir herif dirdi de kızardı babam. GK., s. 80

o>u

Tohtur: Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. G., s. 206; Ben nebliym? Tohtur bilir… ÇKK., s. 66; Elini ayağını öpüyüm tohtur bey… G., s. 206; Hatça Ablamın oğullarından böyüğü tohtur olacak, küçüğü abukat. GK., s. 209; Pohunu yiyeyim Tohtur Bey! G., s. 206; Mapisane müdürüynen tohtur oldular da ne sanki? G., s. 26

5.1.1.2.2. Gerileyici Benzetme Yolu İle

i>ü

Bürgün: Yarın, bürgün işi sağlamladı da babasına mektup saldı mı… GK., s. 74

e>u

Cuvap: Bu ne tevir(tavır) cuvap(cevap) kız? C., s. 24

o>u

Uruspu: Disene ki avrat urupsu? GK., s. 111

5.1.2. Ünlü Türemesi

5.1.2.1. Başta

İlazım: Bize onun canının sağlığı ilazım! VV., s. 11; İlazım değil de ne bakıyon? G., s. 102; İlazım. GK., s. 85

İradyoda: İradyoda adımız okundu ha Ümmü? GK., s. 227

İrahat: Elli liremi peşin alan, ireize makine kıvradan, işin oldu, git köyüne, irahat uyu Mevlüt Dayı diyen… G., s. 56

İrahatımı: Evendi diye benim irahatımı bozmaya mecbur değil a! G., s. 23

Irahatlık: Heç bi yerde ırahatlık yok bunnardan bana… G., s. 24

İrahmetli: Anam, irahmetli, Çukurova'dan sabın getir herif dirdi de kızardı babam. GK., s. 80

Irakınnan: Irakınnan mezelerini de getirsem? GK., s. 275

Irazı: Irazı olurlarsa… S., s.25; İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola? G., s. 49

İrecep: Dimek o İrecep, Bekir Usta'nın koylüsü? GK., s. 86

İreisicumhura: Beni beğenmeyip de ireisicumhura mı varacak? GK., s. 167

İreiz: İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola? G., s. 49

İreize: Elli liremi peşin alan, ireize makine kıvradan, işin oldu, git köyüne, irahat uyu Mevlüt Dayı diyen… G., s. 56

İreizine: Vallaha Cumhurireizine yazarık, Memmed'i işinden atarlar, hem de sürerler İstanbul'dan! GK., s. 226

İreizinin: Ben bugüne bugün koskoca bir Belediye ireizinin hizmatçısıyım. MM., s.141

İrezil: Paramızla irezil oluyok! G., s. 9

Isıtma: Isıtma var, dedi. (Sıtma) BTÜ., s. 284

Urumeli'ye: Hemen atlayıp gidecekti Urumeli'ye. YYB., s.186

Urumelli: N'olacak oğlum Urumelli değil misiniz? M., s.278

5.1.2.2. İçte

Alaman: Alaman harbi sırasında şekeri beş yüz kırk beşe yediğimizi ne çabuk unuttun? EB., s. 47; Alaman'dır. EVO., s. 80; Sonra da Alaman harbinde lastik karaborsası yaptı, tuttu yükünü… OKGK., s. 87

Apartuman: Kıranta herif şeherde apartuman tutacakmış ona! GK., s. 163; Kös kös giderken, sokağın sonunda şoo apartuman yok mu? G., s. 219

Ekispires: Ekispires gibiydik be! HÇ., s.274

İdiris: İdiris, Kudret Beğ'in kesip attığı dırnak olamaz… MM., s.169

Londura: Vurur kilidi fabrikaya, çeker gider Londura, Paris, Amerika'ya… G., s. 38

Pıravo: Pıravo! VV., s.322

5.1.2.3. Sonda

Ağami: Dölek dur ağami dölek dur… EK., s.98

Hemi: Hemi de veririk. GK., s. 329

Löküs: Löküs bir kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile fokurdatmak… ÇKK., s. 89

5.1.3. Ünlü Düşmesi

5.1.3.1. İçte

Ağbi: Dızdızcılar di, di ağbi di… 72.K., s.26

Ahret: Sennen ahret kardeşi olmadık mı? ÇKK., s. 96

Bakiym: "Bak bakiym, Nerimanıma benziyor mu?" dedi. ÇKK., s. 96; Dersine çalıştı mı bakiym? BE., s.8

Burda: Koyde kurtulamadık, burda da buldular. G., s. 24; Yoksa burda ekmek yiyemen habarın olsun! GK., s. 301

Cağra: "Cağranız (sigaranız) var mı?"diye sordu. EK., s.55; Cağra içmedikten, esrar çekmedikten, rakı içip sızmadıktan kelli… EK., s.55

Emne: Emne'nin Ali'si hep almışlar da? EK., s.42

Gomser: Gomser gibi ne soruyon? YYB., s.17

Hatça: Hatça Ablamın oğullarından böyüğü tohtur olacak, küçüğü abukat. GK., s. 209; Seni deyivirdiydim, Hatça Ablam bir sevindi ki. GK., s. 230

İmne: İmne (emine), dinime imanıma İmne. GK., s. 14

Kapsı: Hapisānemin kapsı açılırdı. BE., s.8

Kaysı: Ona kaysı kompostoları gelip gidiyordu. BE., s.94

Kesdirrim: Dirim hanımefendi, kesdirrim(kestiririm) … GK., s. 134

Komser: "Bayan komser"(komiser), dedi ağlayan sesiyle, karıma acımazsanız bile bana, çocuklarıma acıyın. TD., s. 33

Kumser: İhsan Efendi'yle oğlunu Kumser Bey çığırıyor, dedi. Suçlu., s. 137

Nebliym: Ben nebliym? Tohtur bilir… ÇKK., s. 66; Furdular zahar kardaş, nebliym… EK., s.57

Nerye: Nerye lan? AI., s.198

Nirde: Nirde araban? ÇKK., s. 117; Nirde, hani? AI., s.165

Nirden: Nirden bahsan(baksan) ciğeri beş para itmez. C., s.39

Nirdesin: Nirdesin? İneğin kıçını kırdı. Ağzıböyükler, oynak yerinden, gel! EK., s.48

Nirye: Nirye gediyon öyle yelli yelli? G., s. 78; Nirye gediyon? G., s. 173

Orya: Gafur ağamın orya! GK., s. 8

Valde: Haydi eyvallah valde…(valide), dedi. OKGK., s. 72; Valde hanım… EVO., s. 210

Zalha: Zalha (zeliha) Ana TD., s. 27

5.1.4. Ünlü Değişimleri

5.1.4.1. Dudaklılaşma (Yuvarlılaklaşma)

Düz bir ünlünün, yanındaki dudak ünsüzünün veya söz içindeki yuvarlak bir ünlünün etkisiyle yuvarlak sıradan bir ünlüye dönüşmesidir. Dudak ünsüzlerinin yanında bulunmadıkları halde, düz ünlüsü yuvarlaklaşmış sözler serpintiler biçiminde Anadolu ağızlarında vardır. (Korkmaz, 2007:151)

e > ö

Ağzıböyükler: Nirdesin? İneğin kıçını kırdı. Ağzıböyükler, oynak yerinden, gel! EK., s.48

Bösbüyük: Bin sefer tembih ettim, bösbüyük kız oldun, sen getirme çıkınımı diye. KY., s. 77

Böyüğü: Dimediler mi ki, bir insanın böyüğü bir yerden içeri girdi mi, zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi? C., s.33; Hatça Ablamın oğullarından böyüğü tohtur olacak, küçüğü abukat. GK., s. 209

Böyük: Zatınız böyük bi mamürsünüz…(memur) YYB., s.122; Kimi ağız ufak lokma yutar, kimi ağız da böyük! MM., s.42

Böyüklerden: Siz böyüklerden recamız… GK., s. 65

Dövletimize: Allah dövletimize zeval virmesin… S., s.56

Üsüyün: Böyle üçkağıtçı bir Üsüyün Ağabey'i vardı. S., s. 72

a > u

Bubanın : Zor geldiyse bey bubanın konağında yanlıyaydın! AY., s. 82

Bubayın: Bubayın (babanın) oğlu mu? C., s.26

Dolduruyum mu: Dolduruyum mu? GK., s. 192

Oluyum: Gapında itin oluyum, yollarında ölüyüm! G., s. 206; Kurban oluyum kudretine, kuvvetine, kerametine. VV., s.115; Kurbannarın oluyum, yolunda ölüyüm. G., s. 206

i > ü

Bürgün: Bugün onaysa, yarın bana, bürgün de sana! G., s. 80

Çütlüğe: Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla pekmez versin de bacıya içirek! G., s. 211

Düzüne: Böyle birkaç düzüne Cevdet kayıtlı defterinde ama seviyor. SBK., s. 213

Mühümsemezler: Pek öyle mühümsemezler. GK., s. 50

Müş: Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119

a > o

Fonteziyeye: Anlamıyorum bir çorap işçisi boğazından artırıp da süse fonteziyeye... (fantezi) BFV., s. 27

ı > ü

Fürsat: Elimde bir fürsat olsa. S., s.59

ı > u

Muçağı: Herifin bilekliği bir yana, bıçağı muçağı… EK., s.119

Sakatluk: Var mı aklında sakatluk? BTÜ., s. 88

e > ü

Mülür: Canım şimdi bırak, babasına haber saldım, gelir mülür de. GK., s. 219

Müpmeğin: Epmeğin müpmeğin var mıydı? BTÜ., s. 275

Ölüyüm: Emret, yolunda ölüyüm! KKBK., s. 103; Gapında itin oluyum, yollarında ölüyüm! G., s. 206; Kurbannarın oluyum, yolunda ölüyüm. G., s. 206

Öpüyüm: Elini ayağını öpüyüm tohtur bey… G., s. 206

i > u

Nahuye: Parti Başkanlığı ilçeye, ilçe nahuyeye, nahuye… GK., s. 331

5.1.4.2. Geçişme(Krasis)

Bir ünlü ile biten,diğeri ünlü ile başlayan ve genellikle bir arada kullanılan iki kelime bir araya geldiklerinde, birinin sonundaki diğerinin başındaki ünlü birbirine geçer ve iki kelime tek kelime halini alır.(Tuna, 1986:43) Özellikle birleşik fiillerde (et-, eyle-, ol- gibi) birlikte bu olay görülür.(Gülsevin, 2002:29)

Ağlarmola : Ağlarmola? GK., s. 250

Mola: Beni gördü mola? G., s. 51; Bunların içinde Fatma da var mola? BTÜ., s. 274

Mustafendi: Ben asıl Mustafendi'yi severdim. KKBK., s. 177

N' örüyor: Şimdi n' örüyor ola? BTÜ., s. 239

N'olacak: N'olacak oğlum Urumelli değil misiniz? M., s.278

N'örecem: N'örecem ben şincik? Gurbet Kuşları, s.32

N'örek: N'örek şimdi? EK., s.137

N'örim: N'örim bire Veli, içliğimi yıkıyom. GK., s. 35

N'örüyon: N'örüyon Hacı Emmi? GK., s.35

Nestersen: Ver onluğu olayım nestersen! SBK., s. 213

Nöördün: Sen nöördün? S., s.57

Nörecen: Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46

Nörüyüm: Nörüyüm? YYB., s.16; Nörüyüm? YYB., s.16; Senin canın sağ olmadıktan sonra nörüyüm parayı pulu? KKBK., s. 10

5.1.4.3. Daralma

Daralma, geniş ünlüden dar ünlüye geçiş olayıdır.(Coşkun, 2008:49)

5.1.4.3.1. Başta

Bimbiyaz: Nasıl yani, sakalı bimbiyaz, bi dene desen kara kıl yok. S., s.66

Buğazı: Benimki, sayende, buğazı tokluğuna bir iş. GK., s. 23

Cibimin: Cibimin astarına girmiş de… GK., s. 14

Çığırıyor: İhsan Efendi'yle oğlunu Kumser Bey çığırıyor, dedi. Suçlu., s. 137

Dumuz: Bu Hüseyin Efendi, Hüseyin Ağa, mutlaka dumuz eti yemişti ki, avradını şondan şundan kıskanmıyordu. GK., s. 280

Giçende: Giçende ağa didi ki: "Veli, oğlum" didi. GK., s. 37

İmin: İmin lan, imin.(Emin) YYB., s.57

İmne: İmne (emine), dinime imanıma İmne. GK., s. 14

Izıcık: Izıcık(azıcık) gel hele! G., s. 81

Kumser: İhsan Efendi'yle oğlunu Kumser Bey çığırıyor, dedi. Suçlu., s. 137

Mıhtar: Bizim mıhtar nasıl? G., s. 51

Nirde: Nirde araban? ÇKK., s. 117; Nirde, hani? AI., s.165; Nirden bahsan (baksan) ciğeri beş para itmez. C., s.39; O da ondan geri kalmaz diyecen biliyorum ya, nirde Kudret Beğ, nirde istidacı İdris! MM., s.169

Nirden: Büyük ağa, "Şirnediler beyefendi", dedi, "nirden icad oldu bu demirkırasi?" G., s. 9; Sen nirden olun? (oluyorsun) S., s.24

Nirdesin: Nirdesin? İneğin kıçını kırdı. Ağzıböyükler, oynak yerinden, gel! EK., s.48

Nireye: Gidek ana, gidek a, nireye? KKBK., s. 102

Nirye: Nirye gediyon öyle yelli yelli? G., s. 78; Nirye gediyon? G., s. 173

Niyse: Niyse, beni ilagedar(alakadar) etmez… C., s.43

Şiyden: Ne ihaleden haberim vaaar, ne de şiyden. KKBK., s. 106

Yiğenim: Öyle mi be yiğenim? C., s.53; Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı… C., s.56

5.1.4.3.2. Ortada

Ağlıyacak: "Ne var ağlıyacak?" demişti. YD., s. 97

Almıya: Allah canını almıya. GK., s. 230

Almıyak: Bilet almıyak. S., s.87

Anlıyalım: Ne olacak, anlıyalım yâni? YD., s. 39

Anlıyamıyordu: Anlamıyordu, anlıyamıyordu kızının aklına takılanı. YD., s. 69

Avrıpa: Burası Avrıpa mavrıpa deel! C., s.37

Bağlıyan: Gāvırı beş seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o. C., s.20

Bakiym: "Bak bakiym, Nerimanıma benziyor mu?" dedi. ÇKK., s. 96

Boylıyacak: Mapisi boylıyacak! GK., s. 243

Çalışmıyacağmış: Çalışmıyacağmış. AY., s. 82

Çekiym: Şo kırmızıyı da çekiym diyorum. S., s.59

Demiye: Ne demiye girmiyon? GK., s. 34; Ne demiye girmiyon? GK., s. 34

Demiye: Yaramayışın(yaramıyorsa) ne demiye para virmeli? EK., s.140

Düşmiyeydi: Suç işleyip mapise düşmiyeydi. SÇ., s. 221

Düşmiyeyim: Onu dedikodu yapıyor diye ayıplarken, kendim aynı duruma düşmiyeyim. YD., s. 307

Düzenliyek: Şu meseleyi düzenliyek yeter. C., s.145

Etmiyesin: Sakın satış etmiyesin? YD., s. 345

Gavır: Gavıra para kazandırışın, gavırdır kuvatlanır.(kuvvetlenir) EK., s.142

Gavırca: Gavırca patırdatıyor tekmil. HÇ., s.212

Gāvırı: Gāvırı beş seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o. C., s.20

Gâvırların: Gâvırların Allahı olsa… GK., s. 78

Gelemiyecen: Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46

Getiriyim: Harç da getiriyim mi? GK., s. 198

Görmiyeli: Nasılsınız görmiyeli? YD., s. 97

Görüyim: Hani o Mevlüt, çığır bi de ben görüyim dimedi mi? G., s. 52

Hüsüyün: Hüsüyün bana böyle böyle didi dirim… GK., s. 60

Kapatmıyacam: Kapatmıyacam, rezil rüsva edecem seni de, ağanı da… YYB., s. 104

Kaynıya: Kadın, soğuya, ısına, kaynıya simsiyah olmuş, is kokan; mürekkep ağırlığında bir bardak çayı… BE., s. 89

Kızmıyasın: Kızmıyasın diye... YD., s.20

Küçümsiyecekti: Şayet bir gün bu "Baba"yla karşılaşırsa kimbilir nasıl alaya alacak, onu nasıl küçümsiyecekti. YD., s. 64

Mustua: Çakır Mustu a(Mustafa) ÇKK., s. 78

Mustuva: "Bağırma be kardeşim, Mustuva…" (Mustafa) YYB., s.58

Namıslı: Dayısı onu arlı, namıslı bir aile kızıynan eversin. S., s.67

Namıssız: Bizim orda bi Eğri Ali var, pek namıssız. GK., s. 84

Olmıya: On olmıya dokuz istersin… GK., s. 263

Olmıyacan: Şehir yerinde hımbıl olmıyacan… GK., s. 19

Oluyum: Allahımıza kurban oluyum... BTÜ., s. 282; Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. G., s. 206

Patlıyacaktı: Patlıyacaktı sinirden. YD., s. 81

Rahatlıyarak: Patron aldı, baktı, rahatlıyarak geri verecekken, vermedi. YD., s. 343

Rastlıyabilirdi: Biliyordu, biliyordu ya, kimbilir belki de bir eşref saatine rastlıyabilirdi. YD., s. 69

Söyliyeceğim: Sana bir şey söyliyeceğim. YD., s. 249

Tamamlıyamadığımız: Tamamlıyamadığımız haftayımlara geceleri devama başlardık. BE., s.97

Türemiyesice: Türemiyesice seni! GK., s. 313

Uzatmıyalım: Uzatmıyalım. BE., s.10

Yakalıyamazlar: Yakalıyamazlar. YD., s. 272

Yanlıyaydın : Zor geldiyse bey bubanın konağında yanlıyaydın! AY., s. 82

5.1.4.3.3. Sonda

Garsun: Garsun, hey garsun oğlum! KKBK., s. 105

5.1.4.4. Genişleme

Bir bakıma benzer ses değişikliklerinin, zincirleme olarak meydana geldiği söylenebilir. Genişleme, dar ünlülerin genişlemesi hadisesidir. Ünlülerin genişlemesi esnasında, damak ile dil arasındaki mesafe, dar ünlülerin oluşum mesafesine nazaran daha fazla olur. Genişleme yoluyla benzeşmede, kelimelerdeki geniş bir ünlü, dar ünlüyü kendisine benzetir. Tek heceli kelimelerdeki ses değişiklerinin temelinde, dönemin seslerle ilgili tercihi yatmaktadır. Değişimlerde ayrı ayrı kelimelerdeki seslerin birbirlerini etkilemeleri söz konusudur. Aynı durum, iki ve daha çok heceli kelimelerin birinci, seyrek olarak ikinci heceleri için de geçerlidir. Dönemin özelliği gereği, ayrı ayrı kelimelerdeki sesler birbirlerini etkileyerek benzeşmektedirler.

Değişim, her kelimede aynı anda olmamakta, aynı dönem içinde belirli bir zaman diliminde yayılarak olmaktadır.(Coşkun, 2008:50)

u > ö

Böün: Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79; Böün… (bugün) GK., s.79

Böünnük: Anasının hali deha(daha), böünnük yarınnık. S., s.25

Möhtaçlığım: Senin canın sağ olduktan kelli paraya ne möhtaçlığım var ki? KKBK., s. 104

i > e

Deel: Dürzünün gozü goz deel. GK., s. 111; Biz bu vatanın evladı deel miyik? YYB., s.57

Değel: Akıl değel ki, duz kabağı. G., s. 127; Kızdan gonüllü değel mi? GK., s. 88; Meşşe odunu değel mi? GK., s. 242; Ne hâlı olacak geldik işte, köyümüz değel mi? GK., s. 75; Senin gibi it değelim ki kuyruğum olsun GK., s.167

Ehya: Meşgullüğünüzden beni ehya ettiniz. C., s.33

Gediyom: Dışarı gediyom ben, gel e mi? GK., s. 82

Gediyon: Nirye gediyon öyle yelli yelli? G., s. 78; Nirye gediyon? G., s. 173

Get: Get al şordan! GK., s. 8; Get bak hele avrada. G., s. 210; Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla pekmez versin de bacıya içirek! G., s. 211; Get derim getmez ağa. YYB., s.59; Get işine! KKBK., s. 106; Get kız get, ne düğünü? EVO., s. 84; Getmiyecem! S., s.26

Getti: Bugünkü kazancımız tüm getti! GK., s. 74

Gettiğimi: Kızlara mızlara gettiğimi köy yerinde, babama ne söyleme. EK., s.141

Heç: Heç bi yerde ırahatlık yok bunnardan bana… G., s. 24

Heç: Heç yahu. Fasa fiso! 39

Recamız: Siz böyüklerden recamız… GK., s. 65

Şeher: Şeher adamı bir cin, aspaplı cin. GK., s. 72; Şeher adamı GK., s.6; Şeher uşasın (uşağısın) ellaham. S., s.24

Şeherde: Kıranta herif şeherde apartuman tutacakmış ona! GK., s. 163; Öleceksek de varak şeherde ölek? KKBK., s. 102

ü > o

Gozel: Oh ne gozel. GK., s. 80

ü > ö

Göya: Göya ağa diyesiymiş ki, söyle ona cigarasını söndürsün. C., s.58

Gözele mözele: Karnın doymayısın(doymadan) gözele mözele bakma! EK., s.140

Hökümatımızın: Yaşasın hökümatımızın kumandar paşası!.. GK., s. 92

Hökümattan: İkramiye var hökümattan! Suçlu., s. 261

Hökümet: Hökümet gibi tüylenecem. (çoğalmak,zenginleşmek) S., s.43; Lan sen hökümet olsan yanımda fossun. S., s.43

Hörmet: Dimediler mi ki, bir insanın böyüğü bir yerden içeri girdi mi, zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi? C., s.33

Löküs: Löküs bir kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile fokurdatmak… ÇKK., s. 89

u > o

Şo: Bunu ben söylemiyorum, demin şoo masada oturanlardan kurumsak biri vardı, o da söyledi! MM., s.41; Kös kös giderken, sokağın sonunda şoo apartuman yok mu? G., s. 219; On gündür işlerim şo bağda. EK., s.56; Şo kırmızıyı da çekiym diyorum. S., s.59

Şondan: Bu Hüseyin Efendi, Hüseyin Ağa, mutlaka dumuz eti yemişti ki, avradını şondan şundan kıskanmıyordu. GK., s. 280; Şondan mı? G., s. 78

Şonnara: Şonnara sor da bak. GK., s. 87

Şorda: Gelmeyense, şorda kalmıştı, melil melil. S., s.87

Şordan: Get al şordan! GK., s. 8

Yonuz: Yonuz mu? YYB., s.119

5.1.4.5. Düzleşme

Düzleşme, yuvarlak ünlülerin yerine düz ünlülerin geçmesi hadisesidir. Günümüz Türkçesinde düzlük - yuvarlaklık uyumunun gerçekleşmesi, çok kesin kurallar sağlar. Bu kurallar sayesinde, günümüz Türkçesinde, düzlük - yuvarlaklık uyumuna sahip olmayan eski Türkçe kelimelerin hemen hemen hepsi uyumlu hale getirilmiştir. (Coşkun, 2008:50)

u > ı

Abıkat: Bizim abıkat! ÇKK., s. 117

Abıkattan: Şu abıkattan boşanıp gelen mi? El K., s. 212

Kabıklarını: Yımırtadan çıkmışlar da kabıklarını beğemiyorlar. GK., s. 207

Kabıklısını: Yazının kabıklısını (sünnetsiz) tebelleş etti başımıza. C., s.30

Tavık: Tavık mı yımırtadan çıktı yımırta mı tavıktan? KKBK., s. 103

Yımırta: Tavık mı yımırtadan çıktı yımırta mı tavıktan? KKBK., s. 103

Yımırtadan: Yımırtadan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor. G., s. 24; Yımırtadan çıkmışlar da kabıklarını beğemiyorlar. GK., s. 207

ü > e

Mehendis: Doktor, abukat, mehendis olmalı, değil mi? ÇKK., s. 97; Herif mehendis, gavur… C., s.20

5.1.4.6. Kalınlaşma

İnce ünlülerin yerini kalın ünlülere bırakmalarına kalınlaşma denir. Bu hadise, kalınlık - incelik uyumu bulunmayan kelimelerde gerçekleşir. Kalınlaşma

yoluyla benzeşmede kelimedeki kalın bir ünlü, ince ünlüyü kendisine benzetir. (Çoşkun, 2008:54)

Baraber: Baraber yerik… AY., s. 82

Gora: Bana gora (göre) hava hoş. S., s.25

Hizmatçısıyım: Ben bugüne bugün koskoca bir Belediye ireizinin hizmatçısıyım. MM., s.141

Hökümattan: İkramiye var hökümattan! Suçlu., s. 261

Kabinasında: Bakmaz kabinasında(doktor muayenehanesi) bedihava(bedava)…ister para. M., s.338

Kerhanada: Giden hafta kerhanada(kerhanede) bir utandım ki! EK., s.141

Omar: Omar itin biriymiş meğer. EK., s.119

Zalha: Zalha (zeliha) Ana TD., s. 27

5.1.5. Eski Şekillerin Saklandığı Örnekler

5.1.5.1. Standart Türkiye Türkçesinde /e/li olan bazı kelimelerin /i/li olması

Deyivirdiydim: Seni deyivirdiydim, Hatça Ablam bir sevindi ki. GK., s. 230

Di: Bir yandan da "Di", diyordu sıtmalı sıtmalı. GK., s. 340; Boyunla bile günaha girdin zabahınan, töbe di! EK., s.49; Dızdızcılar di, di ağbi di… 72.K., s.26

Didi: Giçende ağa didi ki: "Veli, oğlum" didi. GK., s. 37; Hüsüyün bana böyle böyle didi dirim… GK., s. 60; Sonra sonra Allah yörü ya kulum didi. GK., s. 222

Didiği: Lokman Hekim'in yi didiği bunlar mı ki? G., s. 78

Didim: Tavuğuna mı kış didim, horozuna mı? GK., s. 32; Ulan İsmayıl, didim. EK., s.119

Didiydi: Abdullah girek, varak yanlarına didiydi. GK., s. 79; Bizim İbo didiydi de inanmadıydım. ÇKK., s. 117

Didiydin: İş miş bol didiydin, mektüp saldıydın… GK., s. 29

Dime: Dime bee! AI., s.165; Kendiynen selamlaşıyon, dime sakın ha! GK., s. 163

Dimedi: Hani o Mevlüt, çığır bi de ben görüyim dimedi mi? G., s. 52

Dimediler: Dimediler mi ki, bir insanın böyüğü bir yerden içeri girdi mi, zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür dimediler mi? C., s.33

Dimek: Dimek buydu ideceğin sonunda? GK., s. 29; Dimek essahmış. ÇKK., s. 117; Dimek İstanbul'da iş tevatür? GK., s. 75; Dimek kabzımal? GK., s.7; Dimek o İrecep, Bekir Usta'nın koylüsü? GK., s. 86

Dimese: Dayı, biliyon mu, yani hükümat bir şey dimese, anam avradım olsun hani şu keranacıyı (kerhaneci) iki yumrukta… YYB., s. 62

Dimeye: Köylüsün de ne dimeye alışgın olurlar diyon? S., s.24; Madem gordün çatladığımı (işemek), ne dimeye soruyon? EK., s.48; Ne dimeye onnardan aşağı kalmalı. S., s.59; Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara (sigara) içmenin yassah (yasak) olduğunu? C., s.16

Dir: Bilsem dir miydim? KT., s. 134

Dirdi: Anam, irahmetli, Çukurova'dan sabın getir herif dirdi de kızardı babam. GK., s. 80

Dirim: Dirim hanımefendi, kesdirrim (kestiririm) … GK., s. 134; Hüsüyün bana böyle böyle didi dirim… GK., s. 60; Seni beğe dirim, Gafur'un yerine. GK., s. 245

Dirlerdi: Bir devrin behrinde kırkından sonra azanı teneşir pakler dirlerdi. S., s.56

Dirsen: Muhtar emmi bundan böyle ne dirsen sözündeyik. GK., s. 221; Neden dirsen… ÇKK., s. 117

Dirsiniz: Zâtiniz ne dirsiniz ola bu işe? MM., s.170

Disene: Disene ki avrat urupsu? GK., s. 111;Disene ki hemşeriyik? S., s.88

İdeceğin: Dimek buydu ideceğin sonunda? GK., s. 29

İdemez: O daha kaşığı tutmasını bile beşir idemez!(beceremememek) ÇKK., s. 117

İderse: Babasına mabasına gevezelik iderse seni şahat gosteririm oldu mu? GK., s. 342

İtmez: Beni alakedar itmez. C., s.17; Nirden bahsan (baksan) ciğeri beş para itmez. C., s.39

Okuyuvir: Sevabına okuyuvir muhtar ağam. GK., s. 221

Unutuvirdiler: Sonunda beni unutuvirdiler. GK., s. 38

Vir: Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46

Vire: Allah virdi? YYB., s.17; Allah vire de bey kızmaya, dedi. HÇ., s. 168

Virmedi: Bize mayetinde bir iş virseydi iyiydi ya, virmedi. GK., s. 94

Virmeli: Yaramayışın (yaramıyorsa) ne demiye para virmeli? EK., s.140

Virmesin: Allah dövletimize zeval virmesin… S., s.56

Virmez: Bu mahalleli Bolulu'ya töbe çöp virmez! ÇKK., s. 117

Virseydi: Bize mayetinde bir iş virseydi iyiydi ya, virmedi. GK., s. 94

Virsin: Allah sana uzun ömürler virsin, amin! KKBK., s.

Yi: Lokman Hekim'in yi didiği bunlar mı ki? G., s. 78

Yidiğim: Yidiğim de yeter. S., s.89

Yimekler: Yimekler düzelir mi sonra? BTÜ., s. 277

Yirim: Ben senin canıyın bülbülünü yirim. KKBK., s. 103

Yisen: Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

Yiyinti: Biliyordu, şehirden getirdikleri yiyintinin azaldığını. EVO., s. 334

Yiyon: Herifi yiyon.VV., s.59

5.1.5.2. Standart Türkiye Türkçesinde /i/li olan bazı kelimelerin /e/li olması

Eyi: Eyi kötü bir iki iş müş. EK., s.119; Eyi su dururken eşşek bile içmez yosunlu suyu… S., s.24; Eyi ya be ana, dedi. KKBK., s. 102; Senden benden eyi ağnar (anlar) tabi. C., s.20

Eyilikten: Eyilikten annamak (anlamak) S., s.27

Eyisini: Biz de eyisini bilirik dünyanın. S., s.24; Senden eyisini mi alacam gız? GK., s. 61

Eyiyim: Ben eyiyim. GK., s. 222

5.1.5.3. Diğer Eski Şekiller

Yörü: Yörü karakola! El K., s. 258; Sonra sonra Allah yörü ya kulum didi. GK., s. 222; Yörü kız!, dedi. YYB., s.102; Yörü lan yörü… Palikelerine ötürüyüm…in gel hadi! G., s. 206

Yörüdüm: Kalktım yörüdüm. GK., s. 95

Yörüyüşüne: Beyi azarlayarak yörüyüşüne köylü aşk olsun demiş güya! HÇ., s. 166

5.2. Ünsüzlerde Görülen Ses Olayları

5.2.1. Ötümlüleşme

Ünsüzler zaman içinde yakın veya uzak komşu ünsüzlerle ton bakımından benzeşebilirler. Değişen ünsüzler, ton bakımından karşılıklı ünsüzlerdir.(Coşkun, 2008:93)

5.2.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

5.2.1.1.1. #k > #g

gafa: Aha gafa kâadı, al! G., s. 203

ganun: Ganun, ganun ne ki? G., s. 202

gapında: Gapında itin oluyum, yollarında ölüyüm! G., s. 206

gapısı: Bura bizim için son bir hacet gapısı vallaha… G., s. 206

gapısında: O yarın cennet gapısında iki elinde iki fîlcan su, seni bekleyecek! EK., s.103

garıcığım: Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor…(kayıyor) GK., s. 273

gaşık: Elimden gelse, bi gaşık suda boğarım dümbüğü! C., s.30

gaygu: Madem öyle, sen heç gaygu çekme. GK., s. 61

gendi: Amanın hele uşak… Gendi gendini vudu! ÇKK., s. 67

gendini: Amanın hele uşak… Gendi gendini vudu! ÇKK., s. 67

gıldı: Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu? G., s. 206

gılmaz: Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu? G., s. 206

gıvradiym: Nusret Beğ'e telefun gıvradiym mi? G., s. 127

gız: Senden eyisini mi alacam gız? GK., s. 61

gocamanlığına: Vaktiyle sen de ayaklarımın gocamanlığına furulduydun! GK., s. 243

gomser: Gomser gibi ne soruyon? YYB., s.17

gravatımı: Gravatımı? YYB., s.287

gurbannarın: Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. G., s. 206

güççük: Memmed güççük daha, hem de parlak. GK., s. 218

5.2.1.1.2. #t > #d

daktığım: Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, karnük! C., s.16

dartmıyor: Yolları tekmil kitlemişler! Katipler dartmıyor mu? C., s.16

daş: Eesik olma evendi,Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu… G., s. 51

datlıysa: Paran datlıysa oynama! GK., s. 73

davşanın: Davşanın ayağı kaç Hamdi? GK., s. 39

dene: Gözü açılmadık it manığı (enik) bul bi dene. S., s.35; Nasıl yani, sakalı bimbiyaz, bi dene desen kara kıl yok. S., s.66; Yüz bir dene nünüğü (salyangoz) suda kaynat. S., s.35

depe: Efendilere sat, depe depe kullansınlar. S., s.27

depelediydi: Dün bile depelediydi (dövmek) ya! G., s. 81

depemde: Senin gül hatırıyın (hatırının) depemde yeri var. C., s.39

dezze: İnşallah dezze. VV., s.384

dırnak: İdiris, Kudret Beğ'in kesip attığı dırnak olamaz… MM., s.169

dırnaksızın: Allahımızın edaleti şundan belli ki, dırnaksızın Gafur'un ayağını oğluma aldırdı. GK., s. 251

dutacan: Ne iş dutacan ya? ÇKK., s. 117

dutsak: Ne tevir dutsak işi acep?(nasıl yapsak) MM., s.170

duttuğunu: Eesik olma evendi,Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu… G., s. 51

dutuyonuz: Kendinizi bennen bir mi dutuyonuz? G., s. 80

duz: Akıl değel ki, duz kabağı. G., s. 127

duzzağı: Hamam dediğin bir para duzzağı.(tuzağı) EK., s.141

5.2.1.1.3. #p > #b

batözlerin: Neydi o kırk, kırk beş kişilik batözlerin (patozların) rezaleti! HÇ., s.281

5.2.1.1.4. #ç > #c

cıhardılar: İşten mi cıhardılar yonsa?(çıkardılar yoksa) ÇKK., s. 117

cılbağı: Ulan yazının cılbağı, bu köşk senin mi? GK., s. 291

cılbağın: Sen de düne kadar baldırı cılbağın biriydin bencileyin… G., s. 24

5.2.1.1.5. #s > #z

zabah: Babam dediydi ki, bedene en yarayışlı uyku zabah uykusudur, dediydi. G., s. 23; Zabah gidiyor, akşam geliyor. GK., s. 111

zabahınan: Boyunla bile günaha girdin zabahınan, töbe di! EK., s.49

zırtlan: İşsiz adam alıç kuştan beter, zırtlan gibi. S., s.87

5.2.1.1.6. #f > #v

vilispit: Eskiden bisiklete 'vilispit' ya da "Vulispit" dendiğini bilmem bilir misiniz? Bizim Adana'da 'cansız at' da derlerdi, doğrudan doğruya 'teker' de. KKBK., s. 207

5.2.1.2. Kelime İçinde Ötümlüleşme

5.2.1.2.1. k > g

alagası: Töbe alagası yok. Ü., s.91
angara: Angara'ya gelsin he mi? GK., s. 110

esgerlik: Esgerlik şubesinde böyle bi işimiz vaa… MM., s.170

ilagedar: Niyse, beni ilagedar(alakadar) etmez… C., s.43

yoğsa: Sen sattın mı yoğsa?(yoksa) S., s.57

5.2.1.2.2. t > d

akdarıldı: Dimek akdarıldı oğlan? G., s. 52
akdarabilin: Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim… G., s. 46

5.2.1.2.3. f > v

avgan: Avgan (Afgan) Hacı'nın dükkânı gibi? EVO., s. 94

evendi: "Esik olma evendi, esik olma ya!"dedi. G., s. 50; Eesik olma evendi,Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu… G., s. 51; Evendi diye

benim irahatımı bozmaya mecbur değil a! G., s. 23; Nefesini tüketme evendi...(efendi) S., s.24

evendiliğinden: Uzun beyaz bıyıklı ihtiyar bir köylü, "Evendiyse bana ne onun evendiliğinden?" dedi. G., s. 23

evendin: Allah beni buradan kurtarıp çoluğuma kavuşdursun da sağlıcağnan, evendin de senin olsun, evendinin lafı da, sözü de… G., s. 23

evendinin: Allah beni buradan kurtarıp çoluğuma kavuşdursun da sağlıcağnan, evendin de senin olsun, evendinin lafı da, sözü de… G., s. 23

evendiynen: Öyle mi kız, evendiynen (efendiyle) gidecen mi? S., s.25; Senin çıkarın evendiynen, benim çıkarım köyümnen, tarlamnan, çiftim çubuğumnan… G., s. 24

evendiyse: Uzun beyaz bıyıklı ihtiyar bir köylü, "Evendiyse bana ne onun evendiliğinden?" dedi. G., s. 23

havta: Giden havta (geçen hafta) kerhaneye gidesiymişsin. EK., s.140

mustuva: "Bağırma be kardeşim, Mustuva…" (Mustafa) YYB., s.58

5.2.1.2.4. p > b

cılbağı: Ulan yazının cılbağı, bu köşk senin mi? GK., s. 291

cılbağın: Sen de düne kadar baldırı cılbağın biriydin bencileyin… G., s. 24

5.2.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

5.2.1.3.1. s# > z#

Yonuz: Yonuz mu? (Yunus) YYB., s.119

5.2.1.4. Ekleşme Sırasında Ötümlüleşme

5.2.1.4.1. k > g > ğ

atacağdın: Hem de anası hısımın köylüne dişini çekip atacağdın böyle? GK., s. 30

çalışmıyacağmış: Çalışmıyacağmış. AY., s. 82

diyeceğdim: Onu diyeceğdim… G., s. 49

diyeceğdim: Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim… G., s. 46; Yani aldıysan, burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim… EK., s.42

fırlayacağmış: Dört yüz elliye fırlayacağmış. S., s.57

göndereceğdin: Şu bizim şişleri göndereceğdin… C., s.53

kapadacağım: Çık, kapıyı kapadacağım! GK., s. 118

n' olacağsa: Varak gidek biz de n' olacağsa bir iki. KKBK., s. 102

sağlıcağnan: Allah beni buradan kurtarıp çoluğuma kavuşdursun da sağlıcağnan, evendin de senin olsun, evendinin lafı da, sözü de… G., s. 23; Haydi sağlıcağnan kalın. EVO., s. 382; Var, git sağlıcağnan, eyi kötü bir işin başına geç, bize mektup sal. GK., s. 74

tutacağmış: Şehirde konak tutacağmış diyeydi… C., s.54

vereceğdin: Bizim somunnarı vereceğdin… C., s.47

5.2.1.4.2. s > z

cumhurireizine: Vallaha Cumhurireizine yazarık, Memmed'i işinden atarlar, hem de sürerler İstanbul'dan! GK., s. 226

parizden: Pariz'den (Paris) getirdiydi. BE., s.74

reizin: Öyle laflar bilir ki, senin belediye reizin(reis) bile karşısında salta durur! ÇKK., s. 118

suvaz: Suvaz'ın köylüğünden(Sivas'ın köyünden) Gurbet Kuşları, s.7

5.2.1.4.3. t > d

elledir: Ben kendimi elledir miyim? GK., s. 117

kapadıyon: Düğeni (dükkan) mi kapadıyon? EK., s.42

söyledecen: Şimdi kötü kötü söyledecen ha… GK., s. 164

yudabilene: El lokması kannan yoğurulmuş, yudabilene aşk olsun. EK., s.103

yudacan: Zehir olsa yudacan! GK., s. 270

yuduyorum: Hapları da yuduyorum. HÇ., s. 144

5.2.1.5. Ötümlü Olarak Getirilen Ekler

5.2.1.5.1. t > d

değişdirsin: Tuttuğu yolu tekmil değişdirsin. S., s.67

kesdirrim: Dirim hanımefendi, kesdirrim (kestiririm) … GK., s. 134

yanıldır: Adamı yanıldır. GK., s. 33

5.2.1.5.2. k > g

alışganlığı: Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor…(kayıyor) GK., s. 273

alışgın: Köylüsün de ne dimeye alışgın olurlar diyon? S., s.24; Sen alışgın deal mısın? (değil misin) S., s.24

alışgındır: Alışgındır (alışkındır), oynar şorda… (şurada) YYB., s.17

eşgin: Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ! Ü., s.244

kavuşdursun: Allah beni buradan kurtarıp çoluğuma kavuşdursun da sağlıcağnan, evendin de senin olsun, evendinin lafı da, sözü de… G., s. 23

pişgin: Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ! Ü., s.244

5.2.1.6. Ulama Sonucu Ötümlüleşme

5.2.1.6.1. k > g > ğ

kulağasma: Avradı, çoluğu çocuğu var ya, kulağasma. GK., s. 170; Kulağasma. GK., s.4; Mencilisteki mebusların içinde benden beterleri var, kulağasma. GK., s. 242

5.2.2. Ötümsüzleşme

Aslında, ötümlü olan bir konsonun, herhangi bir sebeple, ötümlülüğünü kaybetmesidir. (Tuna, 1986:28)

5.2.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme

5.2.2.1.1. #f > #v

furacağımı: Benim adamı nasıl furacağımı bilmen mi? HÇ., s.273

furduğumu: Nasıl furduğumu ağnadıyon tabii? HÇ., s.246

furdular: Furdular zahar kardaş, nebliym… EK., s.57

furmuş: Furmuş (vurmuş), ineğimin kıçını kırmışlar… EK., s.49

furulduydun: Vaktiyle sen de ayaklarımın gocamanlığına furulduydun! GK., s. 243

5.2.2.1.2. #b > #p

pıravo: Pıravo! VV., s.322

pindik: Ne zaman pindik üstüne Galata Köprüsü'nün, toplaşmış ahali böyle. M., s.166

pinmiş: "Pinmiş deveye gene senin hayvaaan!"diyecekti. DK., s. 7

pohunu: Pohunu yiyeyim Tohtur Bey! G., s. 206

pravo: Pravo (bravo) herife… EK., s.50

5.2.2.1.3. #d > #t

ta: O kayfe götürdüklerin benim adamın ta! (da) G., s. 52

tohtor: Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu? G., s. 206; Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. G., s. 206; Ben nebliym? Tohtur bilir… ÇKK., s. 66; Elini ayağını öpüyüm tohtur bey… G., s. 206; Pohunu yiyeyim Tohtur Bey! G., s. 206; Tohtur kızı olduğundan geçtim, bugüne bugün İngilizce, Fransızcayı su gibi bilir. GK., s. 109

5.2.2.2. Kelime İçinde Ötümsüzleşme

5.2.2.2.1. c > ç

haççacı: Haççacı zalim. GK., s. 173

hatçe: Hatçe Ablam gibi var mı? GK., s. 111

5.2.2.2.2. b > p

aptasaneye: Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

aptes: Aptes alıp namaz kılmaynan, oruç tutmaynan Müslümanlık olmaz. HÇ., s. 15;

Aptes almaya başladı. YK., s.4

aptesanesine: Şu belediye aptesanesine girdik, işiyek dedik bir iki. VV., s. 17

ayakkaplarıma: Gözlerim gene ayakkaplarıma kaydı. BE., s.53

ipne: "İpne", diye geçirdi. GK., s. 40

5.2.2.2.3. v > f

alaflar: Aboo, alaflar minare boyu uzanıyor. GK., s. 84; Alaflar (alevler) minare boyu. Gurbet Kuşları, s.84

kayfe: Buyur bir kayfe iç. DE., s.63; Efendiye bir kayfe pişireydiniz. HÇ., s. 144; O kayfe götürdüklerin benim adamın ta! (da) G., s. 52

5.2.3. Ünsüz Kaybolmaları

5.2.3.1. Erime

Bir kelimede, vokalden sonraki konsonun, o vokalin açıklığı etkisiyle, niteliği silinerek, vokal içinde onu uzatmak suretiyle kaybolmasıdır. Ana sebep 'vokal açıklığı'dır. (Tuna, 1986:42) Ancak vokalin uzamadığı örnekler de mevcuttur.

ağbi: Dızdızcılar di, di ağbi di… 72.K., s.26

amet: Amet (Ahmet) Abi ÇKK., s. 124

bi: Dünya bi tevir oldu. (tersine dönmek, değişmek) EVO., s. 250; Elimden gelse, bi gaşık suda boğarım dümbüğü! C., s.30; Esgerlik şubesinde böyle bi işimiz vaa… MM., s.170; Ha bi soluk durun da işimizi gorek! G., s. 79; Köy yerinde buban sorarsa, seni eyi bi öğecem. (öveceğim) EK., s.139; Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46; Nasıl yani, sakalı bimbiyaz, bi dene desen kara kıl yok. S., s.66

epi: Epi (epey) oluyor. S., s.66

esik: "Esik olma evendi, esik olma ya!"dedi. G., s. 50; Eesik olma evendi,Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu… G., s. 51

gāli: Hakkımızı sen korursun gaali! BFV., s. 32

kâadı: Aha gafa kâadı, al! G., s. 203

köpoolları: "Burayı İtalya yahut Fransa sanmış köpoolları!"(köpekoğulları) dedi. G., s. 12

mamıd: Otuz kağıtnan avrat mı sevilir bre Mamıd Emmi? C., s.15

mapıs: Seni mapıs (hapis) da edemezler! S., s.18

mapisane: Mapisane müdürüynen tohtur oldular da ne sanki? G., s. 26

mapisanede: Bir ara uyuyanları göstererek, "Bu mapisanede adam mı var?" dedi. G., s. 22

mapise: Suç işleyip mapise düşmiyeydi. SÇ., s. 221

mapusa: Mapusa atmazlardı. GK., s. 12

memed: İflahsızın Memed'den mektüp mü gelmiş? GK., s. 219

memet: Memet'in hakkını yemiyor. YK., s.63

şuşârından: Sen Şuşârı'ndan mı olun? (oluyorsun) S., s.88

töbe: Boyunla bile günaha girdin zabahınan, töbe di! EK., s.49; Bu mahalleli Bolulu'ya töbe çöp virmez! ÇKK., s. 117; Sokakta mokakta gorsen töbe tanıyaman! GK., s. 312; Töbe alagası yok. Ü., s.91; Töbe di herif, diye çıkıştı. EK., s.49; Töbe di laan. MM., s.169; Töbe dimen mi? G., s. 173; Töbe iş yok Gafur'da diye? GK., s. 74

vā: Esgerlik şubesinde böyle bi işimiz vaa… MM., s.170

vudu: Amanın hele uşak… Gendi gendini vudu! ÇKK., s. 67

yomiye: Yomiye (yevmiye) veriyok tekmil! AY., s. 82

5.2.3.2. Büzülme ve Derilme

Büzülme, iki vokal arasında (genellikle kelime içinde) bir sürekli konsonun, bu vokallerle birlikte tek bir uzun vokal haline gelmesidir.(Tuna, 1986:42)

Derilme, bir vokalden sonraki sürekli konsonun ve bu konsondan sonraki vokalin, kademeler halinde ilk vokale toplanıp onun içinde erimesi ve bir uzun vokal haline hakimdir. Çoğunlukla, kelime sonunda bulunur. (Tuna, 1986:42)

ābiy: Koş ābiy (ağabey) BE., s.42

alacam: Turşu alacam! GK., s. 158

bēm: Girmiyor beem…(beyim) G., s. 205; Kurban olurum beem! Ü., s.91

cara: Cara (sigara) vir bana! GK., s. 220

defolacam: De de defolacam karıcığım! AI., s.77

deel: Dürzünün gozü goz deel. GK., s. 111; Ağzından mağzından kaçırman, deel mi? EK., s.141; Beni tutacan o mahanaynan deel mi? EK., s.98; Biz bu vatanın evladı deel miyik? YYB., s.57

delānnı: Tüm delānnı olmuşsun bre herif. S., s.56

delannıydı: Dal gibi delannıydı. (delikanlı) S., s.35

delânni: Bu Gergerli, adı Hasan, Gergerli Hasan çok yakışıklı delânni(delikanlı) imiş. EVO., s. 204

dilim:Valla ben dilim (değilim) anneciğim,billa ben dilim… AI., s. 115

edecem: Seni de hırsız diye polise teslim edecem. S., s.41; Yek ekmeğe muhtaç edecem onları! 72.K.,s.56

getmiyecem: Getmiyecem! S., s.26

gidecem: Eve gidecem vallaha kardaş, tahta mahta silecem. C., s.55

kapatmıyacam: Kapatmıyacam, rezil rüsva edecem seni de, ağanı da… YYB., s. 104

kehtane: Kehtane'ye (Kağıthane) gideceğiz? DK., s.244

kovacam: Sonunda, kızı kovacam, dedi. S., s.41

masabe: Ne bu masebe musabe, defter kalem vırt zırt… C., s.33

masebeciler: Biz ne umum müdürler, ne masebeciler(muhasebeciler) gördük tuuu… 72

mukat: Çocuklara mukat ol! GK., s. 294

saa: Verirum saa dört lira, net! BTÜ., s. 89

salacam: Kazanınca onbaşılığı, çıkarttırıp tasvirimi, salacam fıkara anama. ÇKK., s. 84

silecem: Eve gidecem vallaha kardaş, tahta mahta silecem. C., s.55

uşasın: Şeher uşasın(uşağısın) ellaham. S., s.24

verecez: Yol verecez! YYB., s.99

yatıracam: Yarın ekmekçiye bir, tahancıya iki, yoğurtçuya üç, bu üç yere para yatıracam! EK., s.43

5.2.4. Ünsüz Benzetmeleri

Bir konson veya vokalin, kendisinden önceki veya sonraki konson veya vokale, kendi vasıflarını geçirmesidir. Yani, kendisine benzetmesidir. (Tuna, 1986:34) Uzak ya da komşu ünsüzlerin, ağız yolu, burun yolu, tonluluk, tonsuzluk, patlayıcılık, sızıcılık, akıcılık, boğumlanma yerleri gibi bakımlardan birbirlerine benzer duruma gelmeleridir. (Coşkun, 2008:93)

5.2.4.1. Ünlü-Ünsüz Benzetmesi

Ünlülerin kendi niteliklerini ünsüzlere geçirmesine denmektedir. (Gülsevin, 2002:61)

5.2.4.1.1. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzler, yerlerini zaman içinde sızıcı ünsüzlere bırakabilirler. Bu ses olayında, açıklık bakımından benzeşme söz konusudur. Bunun sebebi, en az çaba

sarf etme kanunu gereği, engelsiz söyleyiş isteği ve komşu seslerin etkisidir. (Coşkun, 2008:96)

k > h

ahılsız: Benim avrat yaşlı, kart, çirkin, ahılsız da üstelik… GK., s. 108

bahsan: Nirden bahsan(baksan) ciğeri beş para itmez. C., s.39

cıhardılar: İşten mi cıhardılar yonsa?(çıkardılar yoksa) ÇKK., s. 117

cızırdahlıydı: Süpürgeci, "Potini de cızırdahlıydı ha!" dedi. ÇKK., s. 118

humarcılık: Humarcılık (kumarcılık) onda, avrada kıza sarkıntılık onda, itlik uğursuzluk onda… GK., s. 164

korhtun: Ağasının hatırı kalır diye mi korhtun? (korktun) C., s.17

pohlu: Dini pohlu katip boldroyu yapmamış… EK., s.42

pohunu: Pohunu yiyeyim Tohtur Bey! G., s. 206

tohtor: Elini ayağını öpüyüm tohtur bey… G., s. 206; Gıldı Tohtor Bey, gılmaz olur mu? G., s. 206; Pohunu yiyeyim Tohtur Bey! G., s. 206; Tohtur kızı olduğundan geçtim, bugüne bugün İngilizce, Fransızcayı su gibi bilir. GK., s. 109

vahıt: Vahıt geçti mi şimdi? GK., s. 108

yassah: Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara içmenin yassah olduğunu? C., s.16

yoh: Bilmem ki'si milmem ki'si yoh. GK., s. 108

p > f

façamız: Ne yani façamız (paçamız) bozuksa insan değil miyiz? DK., s.190

façan: Yeter ki façan düzgün olsun. KKBK., s. 221

s > h

hırhızlık: Hırhızlık onda, yalan dolan onda, ırza namusa dolanmak onda. GK., s. 37

5.2.4.1.2. Akıcılaşma

Akıcılaşma, b, g, k gibi patlayıcı ünsüzlerden biri ile h gırtlak ünsüzünün; r, l, m, n, y gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesidir. (Korkmaz, 2007: 14)

k > y

eymeğini: Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ! Ü., s.244

h > y

kayfaltıya: Kayfaltıya oturdular yeni, dedi. HÇ., s.212

kayfe: Buyur bir kayfe iç. DE., s.63; Efendiye bir kayfe pişireydiniz. HÇ., s. 144; Kayfe içecen mi? GK., s. 217; Kayfeyi nasıl içecen? S., s.77; O kayfe götürdüklerin benim adamın ta! (da) G., s. 52

tayın: Ne yataksızlık, ne de cezaevince verilmekte olan kuru tayın.(tahin) SÇ., s. 194

b > m

mahanaynan: Beni tutacan o mahanaynan deel mi? EK., s.98

ğ > y

sağlıyı: Canıyın sağlıyı.VV., s.108

5.2.4.1.3. Genizleşme

anşa: Anşa (ayşe) GK., s. 12

5.2.4.2. Ünsüz-Ünsüz Benzetmesi

5.2.4.2.1. İlerleyici Benzetme

nl > nn

annamadım: Annamadım? Ü., s.262

annamak: Eyilikten annamak (anlamak) S., s.27

annıyorum: Annıyorum a… G., s. 203

cannı: Şimdi bak, cannı cenaze! EK., s.104

delānnı: Tüm delānnı olmuşsun bre herif. S., s.56

delannıydı: Dal gibi delannıydı. S., s.35

dinnersen: Beni dinnersen salma. GK., s. 218; Beni dinnersen salma. GK., s. 72

lc > ll

usullacık: Bekler, kardeşi sırtına ceketini alıp odadan usullacık(usulcacık) çıkardı. EB., s. 33; Usullacık yanaşan vapura… GK., s.3

5.2.4.2.2. Gerileyici Benzetme

v > p

aspaplı: Şeher adamı bir cin, aspaplı cin. GK., s. 72

papur: Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

k > p

epmeği: Epmeği bol melmeket. GK., s.4

epmeğin: Epmeğin müpmeğin var mıydı? BTÜ., s. 275

epmek: Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79; Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

epmeksiz: Epmeksiz, aşsız kalınır amma, dinsiz iymansız kalınır mı aboo! Ü., s.244

5.2.4.3. Süreksizleşme

j > c

candarma: Candarma da var mıydı yanında? EK., s.107

cenderme: Hani bilmez değilsin a, cendermeye giderse sığırın tam yaylım zamanı, hem de piyadeden altı ay uzun… G., s.

cendermeye: Heni cendermeye tefriğ (terfi) etmişler de… G., s. 46; İş dayresine, emniyete, cendermeye telefon et çabuk! dedi. G., s. 4

cilet: Annem cilet takımını sandıkta saklıyor. K., s. 68

5.2.5. Ünsüz Düşmesi

5.2.5.1. Tek Bir Ünsüzün Düşmesi

5.2.5.1.1. Başta Ünsüz Düşmesi

üsüyün: Böyle üçkağıtçı bir Üsüyün Ağabey'i vardı. Suçlu., s. 72; Komşu harmanda da uyurdu Üsüyn. (Hüseyin) ÇKK., s. 79

5.2.5.1.2. İçte Ünsüz Düşmesi

anadın: Ağanın eline geçmeli böyle bir yavru anadın mı? YYB., s.12

böün: Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79; Böün… GK., s.79

çütçülerimizin: Tüm çütçülerimizin yüzü güldü bu yıl! S., s.56

çütlüğe: Bayaktan ciple ava giderken bana dedi ki, o it gelirse çütlüğe sokmayın,

dedi. HÇ., s. 168; Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla pekmez versin de bacıya içirek! G., s. 211; Gözünü aç, çütlüğe hanım olmaya bak, demişti. HÇ., s. 87

işallah: Hayırdır işallah. GK., s. 84; İşallah ama… G., s. 73

keranacıyı: Dayı, biliyon mu, yani hükümat bir şey dimese, anam avradım olsun hani şu keranacıyı iki yumrukta… YYB., s. 62

mapisane: Mapisane müdürüynen tohtur oldular da ne sanki? G., s. 26

maraba: Maraba! TD., s. 34

marabayın: "Marabayın arkadaşlar!" çekti. TD., s. 34

mustua: Çakır Mustua ÇKK., s. 78

5.2.5.1.3. Sonda Ünsüz Düşmesi

anide: Demek anide öldü! BTÜ., s. 370

aptes:Aptes alıp namaz kılmaynan, oruç tutmaynan Müslümanlık olmaz. HÇ., s. 15; Aptes almaya başladı. YK., s.4

aptesanesine: Şu belediye aptesanesine girdik, işiyek dedik bir iki. VV., s. 17

tramba: İstanbul'da tomafil var, tramba (tramvay) var. GK., s. 138; Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

5.2.5.2. Grup Düşmesi

aptasaneye: Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

beybam: Beybam(beybabam)hanımcığım, tuvaletten cevap verilmez. AI., s.76

delānnı: Tüm delānnı olmuşsun bre herif. S., s.56

delannıydı: Dal gibi delannıydı. S., s.35

hapisānemin: Hapisānemin kapsı açılırdı. BE., s.8

sacayağız: Dördümüz sacayağız. (sac ayağı) KKBK., s. 332

sülman: Sülman Ağabey (Süleyman) ÖE., s. 49

5.2.6. Ünsüz Türemesi

5.2.6.1. Başta Ünsüz Türemesi

hafakanlar: Hafakanlar boğarak uyandı. OKGK., s. 44

yitecektim: Akşam karısının özene bezene hazırladığı çilingir sofrasına gururla kurulurken, "Bugün itin birini yitecektim(itmek) az kalsın.", dedi. ÖE., s.86

yiteledi: Beni yiteledi (itmek),dedi. S., s.51

yitiyon: Ne yitiyon? (itmek) GK., s. 83

5.2.6.2. İçte Ünsüz Türemesi

bileytsiz: Var mı bileytsiz? BFV., s. 217

fayızcılık: Fayızcılık da yaptığını söylemişti Hammal Veli. GK., s. 73; Fayızcılık mı ettin? GK., s. 173

fayiznan: Hacı Emmi'den fayiznan para alacak değildi ya. GK., s. 73

ısmayıl: Ulan İsmayıl, didim. EK., s.119

ineyn: Var mı ineeeyn! BFV., s. 218

iymansız: Epmeksiz, aşsız kalınır amma, dinsiz iymansız kalınır mı aboo! Ü., s.244

mayiş: Mayişin mayiş. GK., s. 347

mayişçi: Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı.(maaşlı) C., s.39

mayişin: Mayişin mayiş. GK., s. 347

mencilisteki: Mencilisteki mebusların içinde benden beterleri var, kulağasma. GK., s. 242

pambık: Bu yıl Amelikende(amerikada) pambık gıssaymış.(azmış) S., s.57

pambıktır: Herifler bir çıktılar tahta, pambıktır yekindi.(fiyatlar yükseldi.) S., s.57

suval: Beni sorup suval idenlere mahsus selam ederim. GK., s. 222

5.2.6.3. Sonda Ünsüz Türemesi

bilem: Beyoğlu'na bilem çıkacağım. ÇKK., s. 122; Şerefsizim iki yüz bin bilem verirler be! YYB., s.45

tefriğ: Heni cendermeye tefriğ (terfi) etmişler de… G., s. 46

5.2.7. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarlanma olayına ikizleşme denir. (İpek, 2009:1570)

dezze: İnşallah dezze. VV., s.384

duzzağı: Hamam dediğin bir para duzzağı. (tuzağı) EK., s.141

eşşek: Eşşeğin aklına karpuz kabuğu mu düşürecen! G., s. 40; Eyi su dururken eşşek bile içmez yosunlu suyu… S., s.24

gıssaymış: Bu yıl Amelikende (amerikada) pambık gıssaymış. (azmış) S., s.57

güççük: Memmed güççük daha, hem de parlak. GK., s. 218

haççacı: Haççacı zalim. GK., s. 173

ıssıcak: Issıcak! Gurbet Kuşları, s.4

ıssırim: "Issırim!"(ısırayım) EB., s. 101

kıssa: Boyun kıssa, lakin enli olmasan bilirim sana yapacağımı ya, enlisin. GK., s. 40

kocca: Kocca palike ne diye benim yetimimi de barındırmasın? G., s. 201

memmed: Memmed güççük daha, hem de parlak. GK., s. 218; Memmed Memmed diye diye… GK., s. 17; Memmed olmazsa Ehmed olur… GK., s. 29

meşşe: Meşşe odunu değel mi? GK., s. 242

ossaat: Gitse bir görünse, ossaat kapar, dünyanın parasını verirlerdi. EVO., s. 426; Ossaat. (O saat, o an) Suçlu., s. 167

parra: Gene: "Parra?"(para) dedi. Ü., s.106

pırrasa: Pırrasa mı dedin? AI., s.13

sıccacıktı: Lakin ahır sıccacıktı! ÇKK., s. 119

yassah: Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara(sigara) içmenin yassah(yasak) olduğunu? C., s.16

yaşşa: Yaşşa Nazmiye OKGK., s. 39; Yaşşa ulan. EVO., s. 197

5.2.8. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi

Arapçadan geçme bazı kelimelerde ünsüzlerden birinin düşürülmesiyle ikiz ünsüzün gevşediği görülür. (Korkmaz, 1994:81)

kuvatlanır: Gavıra para kazandırışın, gavırdır kuvatlanır. (kuvvetlenir) EK., s.142

kuvatlı: Eşek gibi de kuvatlı. GK., s. 41

5.2.9. Benzeşmezlik (Aykırılaşma)

Bir sözcük içinde boğumlanma nitelikleri birbiriyle aynı ya da birbirine yakın olan iki ünsüzden biri, bazen kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze döner ve benzeşmezlik veya aykırılaşma dediğimiz bir durum ortaya çıkar. (Buran, 2003:93)

rm > rn

barnağındaki: Hele barnağındaki yüzük? El K., s. 214

barnaklarımı: Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, karnük! C., s.16

m > v

mefat: Babası giden kış mefat etti de… G., s. 206; Mefat (vefat) mı etti? GK., s. 192

v > b

abıkat: Bizim abıkat! ÇKK., s. 117
abukat: Doktor, abukat, mehendis olmalı, değil mi? ÇKK., s. 97
abıkattan: Şu abıkattan boşanıp gelen mi? El K., s. 212

5.2.10. Ünsüz Alteransı

d ≈ c

şincik: N'örecem ben şincik? Gurbet Kuşları, s.32

r ≈ l

amelikende: Bu yıl Amelikende(amerikada) pambık gıssaymış.(azmış) S., s.57
amelikenner: Amelikenner(Amerikanlar) bir otel kuruyormuş. S., s.86
emeliken: Bir ayağı Avrupa'da bir ayağı Emeliken'de(Amerikan) C., s.22
gāli: Hakkımızı sen korursun gaali! BFV., s. 32
güleş: Uşaklarla muşaklarla güleş tutarmış. YK., s.93
güleşçi: Abdullah güleşçi. GK., s. 79

s ≈ h

hüs: Hüs (sus) avrat. EVO., s. 87

y ≈ l

helecan: Helecan içinde hüngür hüngür ağlamaya başlayan anasını güçlü kolları arasına aldı. KY., s. 37

n ≈ m

eferim: Paşa arkasını tapıklamış, Eferim! demişti. S., s.105; "Lakin eferim (aferin) herife!" diye söylendi. G., s. 51

n ≈ l

lisan: Yirmi bir gün sonra lisan (nisan) EK., s.141

lömen: Öyle ki, birinde Lömen (Numan) deriz, bir yarma vardı, güldü diye kızdı, tokat keskendi… (niyetlenmek?) MM., s.16

pişgel: Fasulye pişgel olsun! 72.K., s.27

t ≈ c

cırnağına: Cırnağına öyle bir geçiriş geçirdi ki, herif notaynan oturup kalkıyor! HÇ., s. 140

cırnağını: Kız ol, kadın ol, kancık ol, cırnağını geçir. GK., s. 207

5.2.11. Yer Değiştirme (Göçüşme-Metatez)

Karşılıklı olarak iki 'phoneme' in yer değiştirmesidir. (Tuna, 1986:38)

5.2.11.1. Yandaş Göçüşme

Ancak konsonlar ve konson-vokal arasında olabilir. (Tuna, 1986:38)

cılbağı: Ulan yazının cılbağı, bu köşk senin mi? GK., s. 291

cılbağın: Sen de düne kadar baldırı cılbağın biriydin bencileyin… G., s. 24

havla: Bir somun alır, pendir alır, kara zeytin alır, havla alır… GK., s. 79; Pendir mündür(peynir) de olsa iyi ya havla da iyi, tahan havlası. S., s.87

havlası: Pendir mündür(peynir) de olsa iyi ya havla da iyi, tahan havlası. S., s.87

kaphe: Kaphe (kahpe) öyle istiyor. GK., s. 170

kehtane: Kehtane'y e(Kağıthane) gideceğiz? DK., s.244

melmeket: Epmeği bol melmeket. Gurbet Kuşları, s.4

tefriğ: Heni cendermeye tefriğ (terfi) etmişler de… G., s. 46

uryamda: Bir gece uryamda bir pir sakallı gördüm. S., s.66

ürya: Bir ürya gördüm GK., s.83; Bir ürya gördüm Veli kardaş, dedi. GK., s. 83

üryamda: Üryamda görüyorum bazı bazı… ÇKK., s. 90

5.2.11.2. Uzak Göçüşme

burgul: Burgul (bulgur) ne getirmedin ki a hey. EK., s.42; Yani aldıysan, burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim… EK., s.42

5.2.12. Hece Tekleşmesi

Sesçe birbirine benzeyen hecelerden birinde (genel olarak ikincisinde) bir vokal ve bir konsonun söylenişten kalkmasıdır. (Tuna, 1986:44)

deyim: Sen de yüz, ben deyim (diyeyim) iki yüz. SM., s.83

uyumayım: Ben de uyumayım diye sizi bekledim. GK., s. 134

yamayım: Ver ben yamayım. HÇ., s. 128

5.2.13. Hece Kaynaşması

İki ünlü arasında bulunan "g, ğ, n, k" damak sesleri ile f, v, h seslerinin eriyip yok olurken iki veya daha fazla yakın hecenin kaynaşıp tek heceye inmesi olayıdır. (Korkmaz, 1977: 37)

allasen: "Allasen?" diye genç adamın koluna girdi. MM., s.219; Allasen! Kim görmüş? SM., s.20; Söyle Allasen, ne düşündün? GK., s. 108

ayşanım: Ayşanım Teyze neler söylüyorsunuz? KY., s. 38

hanfendi: Demek böyle hanfendi? TD., s. 121

hemşiranım: Hemşiranım, çok rica ederim sükunetinizi muhafaza edin. EB., s. 216

ibram: Babası İbo İbram'dı. EVO., s. 9; İbram Abi aşağı, İbram Abi yukarı. VV., s.399

komşuanım: Komşuanım. Huuu! Suçlu., s. 118

nazlanım: Nazlanım (Nazlı hanım) teyze mi? AI., s.198

validanım: Duydunuz mu validanım, kısmet diyor oğlunuz… EB., s. 80

yimbeş: Yarısı senin madem, yimbeş. GK., s. 259

5.2.14. Eski Şekillerin Korunduğu Örnekler

ağnadacağım: Sana ağnadacağım(anlatacağım) Gurbet Kuşları, s.51

ağnadamıyon: O suçun suçlusu delim amma ağnadamıyon.(anlatamıyorum) Ü., s.90

ağnadıyım: Ne ağnadıyım enişte? GK., s. 209

ağnadıyon: Nasıl furduğumu ağnadıyon tabii? HÇ., s.246

ağnar: Bu lobutlar tahsilli insan lafından ne ağnar? G., s. 22; Senden benden eyi ağnar (anlar) tabi. C., s.20

ağnaşıldı: İşimizi goremiyeceğik, ağnaşıldı. G., s. 79

ağnıyonuz: Partimizin kuvvatını ağnıyonuz mu? GK., s. 222

barnağındaki: Hele barnağındaki yüzük? El K., s. 214

barnaklarımı: Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, karnük! C., s.16

beğ: Allah atını eşgin, eymeğini pişgin etsin beeğ! Ü., s.244; Gün geldi kasabada bir "Kudret Beğ"dir aldı yürüdü. MM., s.169; Kudret Beğ diye gelir illaki onu bulur. Ü., s.39; Nusrat (Nusret) Beeğ… G., s. 128; Seni beğe dirim, Gafur'un yerine. GK., s. 245

donuz: Niye bana bakıyon lan, donuz? GK., s. 199

koğ: İcap ederse atölyeyi bağla, koğ(kov) gitsinler! G., s. 4

konşum: Bacım deal a, kapı bir konşum. S., s.24

öğecem: Köy yerinde buban sorarsa, seni eyi bi öğecem. (öveceğim) EK., s.139

öğünme: Demek mezar taşıyla öğünme yarışına girişeceğiz? YYB., s.11

5.3. Eklerde Görülen Özellikler

Adana ağzının kararkteristik özelliklerine Orhan Kemal'in eserlerinde sıkça rastlanmaktadır. Bu özelliklerin tespitinde Faruk Yıldırım'ın "Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I-II. (2006) Ankara: TDK Yay." ve "Türkiye Türkçesinin Ağızları ve

Etnik Yapı: Çukurova Ağızları Örneği. (2002) Türkbilig. Sayı:4 s. 136-153." eserlerinden yararlanılmıştır.

5.3.1. Zamir Kökenli Çokluk Birinci Kişi Eki –Iz, Bütün Çekimler İçin Yerini –k 'ye Bırakmıştır.

Açacıyk: Dur hele, sennen de arayı açacıyk gayri… C., s.37

Basmışık: Ayağına basmışık. VV., s. 17

Bekliyok: Mevlüt, "İşimiz var ki bekliyok!" diye terslendi. G., s. 52

Bilirik: Biz de eyisini bilirik dünyanın. S., s.24

Bitireceyik: Bu işi nasıl bitireceyik? G., s. 49

Bulamak: Sen de çalıştın mı, parayı koyacak yer bulamak dinime, imanıma. GK., s. 222

Deel miyik: Biz bu vatanın evladı deel miyik? YYB., s.57

Deelük: Senden akıl alacak deelük a! EK., s.20

Değilik: Biz o türlü adamlardan değilik efendi. G., s. 47

Donuyok: Donuyok, diye tekrarladı. BTÜ., s. 62

Ediyok: Vallaha sana çok zahmet ediyok bacı. GK., s. 230

Gidiyok: Gidiyok! dedi. HÇ., s.230

Girerik: Girerik Halil, vallaha da billaha da girerik. GK., s. 221

Goremiyeceğik: İşimizi goremiyeceğik, ağnaşıldı. G., s. 79

Hemşeriyik: Disene ki hemşeriyik? S., s.88

İtiyik: Biz sizin kapınızın itiyik. HÇ., s.227

Kalıyok: Uykusuz kalıyok bila mecburiyetsiz. G., s. 80

Nasılık: Burda bile nasılık? HÇ., s.247

Neciyik: Lan Allahsızlar, der, biz burda neciyik de boş veriyorsunuz? VV., s.59

Nerdeyik: Akşama nerdeyik? K., s. 114

Oluyok: Paramızla irezil oluyok! G., s. 9

Sallıyok: Sallıyok ya… GK., s. 73

Sözündeyik: Muhtar emmi bundan böyle ne dirsen sözündeyik. GK., s. 221

Temamık: Yıkım işçilerinden bir grup, "Temamık usta, temamık!" dedi. GK., s. 92

Uydururuk: Bir iş de uydururuk belki! GK., s. 34

Ütemek: Geri durmaynan hiçbir şey ütemek(ütemeyiz) kardaş, sokulak! S., s.87

Veririk: Hemi de veririk. GK., s. 329

Yaparık: Olursa ne yaparık? HÇ., s.247

Yatmıyor muyuk: Kıtaldan (adam öldürme) yatmıyor muyuk? HÇ., s.246

Yazarık: Vallaha Cumhurireizine yazarık, Memmed'i işinden atarlar, hem de sürerler İstanbul'dan! GK., s. 226

Yiyeciik: Öğlende çiğ köfte mi yiyeciik? K., s. 117

5.3.2. İstek Kipinin Çokluk Birinci Kişi Çekimi İşlektir.

+(y)Ak

Alak: Gelirken biraz para getir da yağ alak. VV., s.137; Hele bi yol soluk alak! GK., s. 217; Yani aldıysan, burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim… EK., s.42

Almıyak: Bilet almıyak. S., s.87

Bakak: Amma madem istiyon, varak bakak n'olacağsa? EK., s.139; Yoksa üçün beşin yoluna bakak diye mi? BTÜ., s. 278

Bastırak: Varak imam emmiye söyliyek, bastırak… GK., s. 72

Bekliyek: Salih Toplan, "Bekliyek!" dedi. G., s. 41

Belliyek: Söyle de belliyek! YYB., s.183

Bilek: Ele güne karşı biz de onurumuzu, kibirimizi bilek! HÇ., s.229

Çalak: Şuraya oturduk ki karşılıklı iki satır çene çalak, gülek diye… C., s.143

Çalışak: Sevinçten uçarak, "Çalışak efendi ağa," dedi. GK., s. 77

Çekek: Lakin akşam iyi bir çekek kafaları Giritli'nin orda, değil mi? HÇ., s.229

Değişekmiş: Değişekmiş. HÇ., s. 65

Değiştirek: Yani berber mi değiştirek şimdi? VV., s.174

Devirek: Karavana devirek diye mi? BTÜ., s. 278

Düzenliyek: Şu meseleyi düzenliyek yeter. C., s.145

Edek: Vakit geçirmeden çoluğu çocuğu kamyona atıp yallah edek. HÇ., s.229; Yani aldıysan, burgul ne alak da aş maş edek diyeceğdim… EK., s.42

Gidek: Ava barabar gidek. S., s.60; Gel başımızı alıp gidek buralardan! KKBK., s. 102; Gidek ana, gidek a, nireye? KKBK., s. 102; Hem de gözleri hafifçe şehlaydı ki, bey babasının memuriyette bulunduğu G.Antep'te "Kalk gidek gözlü" der, bayılırlardı. Ü., s.271; İstanbul'a gidek sennen kardaş! demişti. S., s.86; Varak gidek biz de n' olacağsa bir iki. KKBK., s. 102

Gorek: Ha bi soluk durun da işimizi gorek! G., s. 79

Gönenek: Biraz da biz gönenek! VV., s.164

Gözetliyek: Gözetliyek demişti. GK., s. 72

Gülek: Şuraya oturduk ki karşılıklı iki satır çene çalak, gülek diye… C., s.143

İçek: İçek, hadi içek! HÇ., s.190

İçirek: Get çütlüğe, evdeciye selam et benden, yağla pekmez versin de bacıya içirek! G., s. 211

İçmiyek: En iyisi şu boku gündüz içmiyek diyorum,gene de... K., s. 113

Isıtak: Olur ağa, ısıtak… GK., s. 85

İstiyek: İstiyek mi? BTÜ., s. 273

İşidek: Duydum amma, bir de senden işidek aslan! HÇ., s.273

İşiyek: Şu belediye aptesanesine girdik, işiyek dedik bir iki. VV., s. 17

Kaydedek: Gel bizim partiye kaydedek seni de! HÇ., s. 108

Kıvradak: Hele birer cigara kıvradak. M., s.251

Olak: Kulağıma eğildi, ortak olak kâra dedi… GK., s. 259

Ölek: Öleceksek de varak şeherde ölek? KKBK., s. 102

Sarak: Git dur kapıda da bir cigara sarak! BTÜ., s. 54

Sınıyak: Benim gelinden duyduk iyi çiğköfte yoğurduğunu, sınıyak(sınayalım) dedik, geldik… EVO., s. 187

Sokulak: Geri durmaynan hiçbir şey ütemek(ütemeyiz) kardaş, sokulak! S., s.87

Söyliyek: Varak imam emmiye söyliyek, bastırak… GK., s. 72

Varak: Amma madem istiyon, varak bakak n'olacağsa? EK., s.139; Bizim Yusuf'un oraya varak mı? BTÜ., s. 274; Öleceksek de varak şeherde ölek? KKBK., s. 102; Varak gidek biz de n' olacağsa bir iki. KKBK., s. 102; Varak imam emmiye söyliyek, bastırak… GK., s. 72; Varak imam emmiye. GK., s.72

Verek: Sepetleriyin (sepetlerinin) parasını verek! EK., s.105

Yakak: İznin olursa şu cigaramızı yakak! BTÜ., s. 367

Yapak: Gidip de ne yapak? K., s. 114; Ne yapak? dedi. BTÜ., s. 296

5.3.3. İlgi Durumu Eki, Teklik İkinci Kişi İyelik Ekinden Önce Gelirken Meydana Gelen ñ>y / n>y Değişmesine Sıkça Rastlanır.

Ağzıyın: Musa, "Sil ağzıyın salatasını lan! Deftersiz,"dedi. C., s.52

Anayın: Anayın dini! C., s.; Anayın dinini derdi. BTÜ., s. 94; Anayın doru başına mı? VV., s.74

Babayın: Babayın habarı var mı lan? GK., s. 75; Babayın habarı (babanın haberi) GK., s.75; Babayın oğlu olduğunu gösterir şu millete. GK., s. 74

Bacıyın: Bacıyın hatırı için HÇ., s.247

Bubayın: Bubayın oğlu mu? C., s.26

Canıyın: Ben senin canıyın bülbülünü yirim. KKBK., s. 103 ; Canıyın bülbülü sağ olsun bre bacı, dediler. C., s.57; Canıyın sağlıyı.VV., s.108

Gözüyün: Gözüyün üstünde kaşın var diyen oluyor mu? HÇ., s.257

Hatırıyın: Senin gül hatırıyın depemde yeri var. C., s.39

İşiyin: Hadi yallah işiyin başına! C., s.40

Kapıyın: Ben senin kapıyın itiyim ağam. KKBK., s. 104

Sepetleriyin: Sepetleriyin parasını verek! EK., s.105

5.3.4. İstek Kipinin Teklik Birinci Kişi Çekiminde –(y)im/-ym Şekilleri Sıkça Görülür.

Alim: O halde bir tane alim…(alayım) ÇKK., s. 70

Bakim: Bakim… (bakayım) AI., s.66

Bakim: Yatın bakim… G., s. 27

Çarpim: Dükkanın mükkanın kuyruğuna çarpim bundan sonra HÇ., s.. 61

Delim: O suçun suçlusu delim amma ağnadamıyon.(anlatamıyorum) Ü., s.90

Doldurim: Boyunu boğazını beşibirliknen, kollarını altın burmaynan doldurim! C., s.10

Gıvradiym: Nusret Beğ'e telefun gıvradiym mi? G., s. 127

Görim: Bir de ne görim? HÇ., s. 96

Isıtiim: Isıtiim mi? K., s. 135

Issırim: "Issırim!" (ısırayım) EB., s. 101

Neblim: Neblim(ne bileyim) ben? G., s. 1

Nebliym: Ben nebliym? Tohtur bilir… ÇKK., s. 66; Furdular zahar kardaş, nebliym… EK., s.57

Olim: Kızım, Güllüm, kurban olim kalk! VV., s. 48; Kurban olim. (olayım) EVO., s. 320; Reşit Emmi, kurban olim Reşit Emmi! VV., s.239

Oliym: Oliym…Heye…(evet) EK., s.99

Öğrenim: Emrin olursa gidip öğrenim! HÇ., s.203

Öpim: Ayaklarının, tabanlarının altını öpim kız! HÇ., s. 140

Sokim: Çayına sokim, dedi. BTÜ., s. 211

Vurim: Canım,dayımı vurim mi ne yapim dediydim ya? 189

Yapim: Canım,dayımı vurim mi ne yapim dediydim ya? 189; Ne yapim, girmeye korktum. EB., s. 9; Ne yapim, ne yapim? El K., s. 100

Yeyim: Yeyim seni! BFV., s. 144

5.3.5. -i Zarf Fiil Eki Kullanılır.

Deyi: Allah taş deyi tuttuğunu altın etsin! YYB., s.132; Bıyıklarını da zornan kazıtmış deyi duyduk... HÇ., s. 113; Eesik olma evendi,Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın, Allah daş deyi duttuğunu… G., s. 51; Nedim Ağa deyi her bir şeyini teslim eder ama, nerde? KT., s. 133; Taş deyi tuttuğunu altın etsin Allah… S., s.38

5.3.6. +lar Çokluk Eki İlerleyici Benzetme Yolyla +nar Şekline Dönüşmüştür.

Açsınnnar: Açsınnar gozlerini! C., s.22

Bunnar: Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı. (maaşlı) C., s.39;Fırıncıdır, şöyle bir bakar, der, bunnar pişmez, tümü kepek, ananız sizi başından atmış. ÇKK., s. 63

Gurbannarın: Aman Tohtur Bey, gurbannarın oluyum. G., s. 206

Kurbannarın: Kurbannarın oluyum, yolunda ölüyüm. G., s. 206

Onnardan: Ne dimeye onnardan aşağı kalmalı. S., s.59

5.3.7. Şimdiki Zaman Eki –yor'un Ünsüz Düşmesiyle -yo Şeklinde Kullanıldığı Görülür.

Ağnadamıyon: O suçun suçlusu delim amma ağnadamıyon.(anlatamıyorum) Ü., s.90

Ağrıyo: Başım ağrıyo. K., s. 113

Bakıyon: İlazım değil de ne bakıyon? G., s. 102; Niye bana bakıyon lan, donuz? GK., s. 199

Bekliyok: Mevlüt, "İşimiz var ki bekliyok!" diye terslendi. G., s. 52

Biliyom: Gördü canım, biliyom ben… G., s. 53

Burunluyon: Niye babamı kardaşları mı burunluyon? GK., s. 233

Çakıyon: Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı… C., s.56

Diyon: İyi diyon emme… G., s. 49; Köylüsün de ne dimeye alışgın olurlar diyon? S., s.24

Donuyok: Donuyok, diye tekrarladı. BTÜ., s. 62

Dutuyonuz: Kendinizi bennen bir mi dutuyonuz? G., s. 80

Ediyok: Vallaha sana çok zahmet ediyok bacı. GK., s. 230

Ediyon: Doğuzuna kazanıyon…Nerelere istif ediyon paraları? EK., s.66

Ekilmeyo: Tarla lafnan sürülüp lafnan ekilmeyo! G., s. 23

Gediyon: Nirye gediyon öyle yelli yelli? G., s. 78; Nirye gediyon? G., s. 173

Geliyon: İnkârdan mı geliyon? (inkar etmek) GK., s. 31

Gidiyom: Haydi ben gidiyom, uykum geldi, uykum… ÇKK., s. 63

Girmiyon: Ne demiye girmiyon? GK., s. 34

Gorüyom: "Gorüyom", dedi, "gorüyom a…" G., s. 79

Gulüyon: Ne gulüyon? GK., s. 262

İstiyon: Amma madem istiyon, varak bakak n'olacağsa? EK., s.139

İtiyonuz: Ne itiyonuz be? Gurbet Kuşları, s.11

Kapadıyon: Düğeni(dükkan) mi kapadıyon? EK., s.42

Kazanıyon: Doğuzuna kazanıyon…Nerelere istif ediyon paraları? EK., s.66

Korkuyon: Fatma'nın erinden mi korkuyon? BTÜ., s. 275

Sallıyok: Sallıyok ya… GK., s. 73

Savıyon: Beni ne diye savıyon ya? BTÜ., s. 275

Selamlaşıyon: Kendiynen selamlaşıyon, dime sakın ha! GK., s. 163

Soruyon: Gomser gibi ne soruyon? YYB., s.17; Madem gordün çatladığımı (işemek), ne dimeye soruyon? EK., s.48

Soruyonuz: Soruyonuz mu? GK., s. 75

Söylemiyon: Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara içmenin yassah olduğunu? C., s.16

Tanımayon: Tanımayon mu? G., s. 56

Tutuyon: Bennen bir mi tutuyon? Gurbet Kuşları, s.24

Yamıyon: Çorap mı yamıyon? HÇ., s. 128

Yıkıyom: N'örim bire Veli, içliğimi yıkıyom. GK., s. 35

Yitiyon: Ne yitiyon?(itmek) GK., s. 83

Yiyemiyon: Yiyemiyon mu? GK., s. 71

Yiyon: Herifi yiyon.VV., s.59

5.3.8. +lAn Vasıta Eki Gerileyici Benzetme Yoluyla +nAn Şeklinde Kullanılır.

Anlatmaynan: Anlatmaynan bitiremiyor herifin evindeki lüksü. EB., s. 237

Babannan: Senin babannan deden... VV., s.111

Baltaynandı: Yol yoluynan, orman baltaynandı. EB., s. 145

Başımnan: Başımnan beraber amma, anlayalım bakalım neymiş... VV., s.324

Bennen: Bennen bir mi tutuyon? Gurbet Kuşları, s.24; Hayriye, oynama bennen, döveceğum seni öldureceğum! BTÜ., s. 120; Kendinizi bennen bir mi dutuyonuz? G., s. 80; Yatırır, koyun boğazlar gibi boğazlardım, bennen oynuyor musun sen? ÇKK., s. 108

Beşibirliknen: Boyunu boğazını beşibirliknen, kollarını altın burmaynan doldurim! C., s.10

Bizimkiynen: İmam nikâhıynandık bizimkiynen, izinnamemiz yoktu da… G., s. 202

Biznen: Biznen çeker kafayı. EVO., s. 135; Biznen konuşmazdı dedi. GK., s. 196; Biznen yat , dedi. K., s. 121

Bunnan: Bugün bunnan, yarın şunnan, gününü gün edersin. El K., s. 138

Burmaynan: Boyunu boğazını beşibirliknen, kollarını altın burmaynan doldurim! C., s.10; Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam? G., s. 78

Çatmaynan: Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam? G., s. 78

Çıraynan: Beterin beteri bugünleri mumnan çıraynan aratacak. S., s.111

Çubuğumnan: Senin çıkarın evendiynen, benim çıkarım köyümnen, tarlamnan, çiftim çubuğumnan… G., s. 24

Desiseynen: Bilmem hangi ağa, desiseynen(hile, aldatma, entrika) işret meclisine davet ettiriyor. EVO., s. 204

Dilinen: Büyük bir dükkanı var ki, dilinen tarifi gayri mümkünsüz! GK., s. 23

Durmaynan: Geri durmaynan hiçbir şey ütemek(ütemeyiz) kardaş, sokulak! S., s.87

Ekmeğiynen: Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin, onun kitapları va… G., s. 23

Elnen: Salih Topal, "Elnen gelen düğün bayram!" dedi, "Aldırma, cambaz bak!" G., s. 36

Etmeynen: Bakkalın çırağına mırağına gevezelik etmeynen hiçbir şey ütemen. GK., s. 167

Evendiynen: Öyle mi kız, evendiynen(efendiyle) gidecen mi? S., s.25

Fayiznan: Hacı Emmi'den fayiznan para alacak değildi ya. GK., s. 73

Herifnen: Herifnen değil mi? HÇ., s. 131

İpnen: Bizim mahallede üç çocuklu bir kadın kendi kendini intihar etti, ipnen direğe astı. ÇKK., s. 62

Irakınnan: Irakınnan mezelerini de getirsem? GK., s. 275

İştahnan: Hadi der gibi, iştahnan. VV., s.302

Kaçınan: İreiz beğ kaçınan ırazı olur ola? G., s. 49

Kağıtnan: Otuz kağıtnan avrat mı sevilir bre Mamıd Emmi? C., s.15

Kaptıynan: Beni erimin altından kaptıynan kaçtı diyor! BTÜ., s. 203

Kardaşımnan: Koca şişeyi hemen hemen, kardaşımnan temizledik ha! VV., s.5

Kendiynen: Kendiynen selamlaşıyon, dime sakın ha! GK., s. 163

Kılmaynan: Aptes alıp namaz kılmaynan, oruç tutmaynan Müslümanlık olmaz. HÇ., s. 15

Kiminnen: Annem, "Kim kiminnen, değirmenci suyuynan", derdi. G., s. 129

Konturatınan: Gāvırı beş seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o. C., s.20

Köyümnen: Senin çıkarın evendiynen, benim çıkarım köyümnen, tarlamnan, çiftim çubuğumnan… G., s. 24

Kulağımnan: Tüccar öyle diyor, kulağımnan duydum. S., s.57

Lafnan: Tarla lafnan sürülüp lafnan ekilmeyo! G., s. 23

Mahanaynan: Beni tutacan o mahanaynan deel mi? EK., s.98

Mumnan: Beterin beteri bugünleri mumnan çıraynan aratacak. S., s.111

Müdürüynen: Mapisane müdürüynen tohtur oldular da ne sanki? G., s. 26

Nikâhıynandık: İmam nikâhıynandık bizimkiynen, izinnamemiz yoktu da… G., s. 202

Notaynan: Cırnağına öyle bir geçiriş geçirdi ki, herif notaynan oturup kalkıyor! HÇ., s. 140

Onnan: Onnan bir misin sen? VV., s. 2

Pendirnen: Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79

Sabahnan: Sabahnan inat etmese de beraber gelseydik. EK., s.47

Sağlıcağnan: Allah beni buradan kurtarıp çoluğuma kavuşdursun da sağlıcağnan, evendin de senin olsun, evendinin lafı da, sözü de… G., s. 23; Haydi sağlıcağnan kalın. EVO., s. 382; Var, git sağlıcağnan, eyi kötü bir işin başına geç, bize mektup sal. GK., s. 74

Saymaynan: Odalıklar saymaynan bitmez… TD., s. 110

Sennen: Dur hele, sennen de arayı açacıyk gayri… C., s.37; İstanbul'a gidek sennen kardaş! demişti. S., s.86; Niye her daim sennen yatmıyor? VV., s. 11; Sennen ahret kardeşi olmadık mı? ÇKK., s. 96

Somunnarı: Bizim somunnarı vereceğdin… C., s.47

Suyuynan: Annem, "Kim kiminnen, değirmenci suyuynan", derdi. G., s. 129

Şunnan: Bugün bunnan, yarın şunnan, gününü gün edersin. El K., s. 138

Takdığıynan: Parmağı yok ki takdığıynan iki gözlerini birden alıversin! EVO., s. 75

Tarlamnan: Senin çıkarın evendiynen, benim çıkarım köyümnen, tarlamnan, çiftim çubuğumnan… G., s. 24

Terslemeynen: Kaş çatmaynan, adam terslemeynen, bıyık büyütüp burmaynan onbaşı mı olabilirdi adam? G., s. 78

Tomafilnen: Seni tomafilnen görmüş bizim mahalleliler… HÇ., s.225

Topnan: Topnan bile devrilmeyecek be! MM., s.26

Tutmaynan:Aptes alıp namaz kılmaynan, oruç tutmaynan Müslümanlık olmaz. HÇ., s. 15

Tuznan: Kim bilmem neyim hıyar dese bir parça tuznan koşar! EVO., s. 378

Ustaynan: Neyse efendi, bir gün Zehra, adı Zehra'dır soykanın, ustaynan mı, yağcıynan mı ne, biriynen takışır. ÇKK., s. 62

Yağcıynan: Neyse efendi, bir gün Zehra, adı Zehra'dır soykanın, ustaynan mı, yağcıynan mı ne, biriynen takışır. ÇKK., s. 62

Yoluynan: Yol yoluynan Müçteba. EB., s. 20; Yol yoluynan, orman baltaynandı. EB., s. 145

Zornan: Bıyıklarını da zornan kazıtmış deyi duyduk... HÇ., s. 113

5.3.9. +lI$_4$k Eki İlerleyici Benzetme Yoluyla +nI$_4$k Şeklinde Kullanılır.

Böünnük: Anasının hali deha (daha), böünnük yarınnık. S., s.25

Onnuk: Ayda otuz dene kırmızı onnuk. GK., s. 80

Yarınnık: Anasının hali deha (daha), böünnük yarınnık. S., s.25

5.3.10. I.Teklik Şahıs Ekinde Zaman Zaman +I$_4$n Şeklinin Korunduğu Görülür.

Dimen: Dimen ki! GK., s. 339

Yerin: Ben çavdar ekmeğiynen bulgur lapası yerin, onun kitapları va… G., s. 23

5.3.11. Gelecek Zaman II. Teklik Kişi Çekiminin –AcAksIn Şeklinin –AcAn Şeklinde Kullanıldığı Görülür.

Alacan: O ölünce beni alacan mı? GK., s. 61

Atacan: Gurbete düştün mü sılayı yüreğinden atacan derdi. BTÜ., s. 4

Bakacan: Sebze haline bakacan. GK., s. 19

Bırakacan: Bizi bırakacan ha? HÇ., s.283

Diyecen: O da ondan geri kalmaz diyecen biliyorum ya, nirde Kudret Beğ, nirde istidacı İdris! MM., s.169

Dutacan: Ne iş dutacan ya? ÇKK., s. 117

Düşürecen: Eşşeğin aklına karpuz kabuğu mu düşürecen! G., s. 40

Gelebilecen: Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46

Gelemiyecen: Köyümü nörecen a efendi? Sen bi laf vir. Bu işin üstesinden gelebilecen mi, gelemiyecen mi? G., s. 46

Gidecen: Bir daha sefer sen suya gidecen, dedi. GK., s. 215; Demek gidecen ha abla? HÇ., s.283; Öyle mi kız, evendiynen (efendiyle) gidecen mi? S., s.25

Gitmiyecen: Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

İçecen: Kayfe içecen mi? GK., s. 217; Kayfeyi nasıl içecen? S., s.77

İşidecen: Neyini işidecen? HÇ., s.273

Kıskanacan: Sen kıskanacan diye benim de tasam mıydı? GK., s. 246

Pişirecen: Kemal'e çorba mı pişirecen? VV., s.142

Ütecen: Ne ütecen? GK., s. 41

Yaşıyacan: Hayır, istediğin, elinden geldiği gibi değil, avradıyın gonlünce yaşıyacan. GK., s. 279

Yatacan: Sen yatacan mı? GK., s. 75

Yumulacan: Yumulacan mı? VV., s.274

Yutacan: Suyla yutacan. BTÜ., s. 285

Yuyacan: Ayaklarını yuyacan mı? GK., s. 318

5.3.12. Geniş Zaman II. Teklik Kişi Çekiminde Olumlu –I_4rsI_4n Şeklinin -I_4n Şeklinde, Olumsuz –mAzsIn Şeklinin –mAn Şeklinde Kullaıldığı Görülür.

Acıman: Bana acıman mı? GK., s. 203

Aktarabilin: Piyadeye akdarabilin mi diyeceğdim… G., s. 46

Bilin: Hem bana bak, Hazreti Yusuf kıssasını bilin mi? GK., s. 60; Sen bilin. YYB., s.17

Dimen: Töbe dimen mi? G., s. 173

Görebilin: Bizim hacetimizi sen görebilin mi ki? G., s. 45

Kalman: Kalman , korkma. GK., s. 87

Olun: Sen nirden olun? S., s.24

Öldürürün: Sıkma, öldürür möldürürün de… G., s. 211

Sıçırtın: Heye, sıçırtın. BTÜ., s. 141

Tanıyaman: Sokakta mokakta gorsen töbe tanıyaman! GK., s. 312

Tüküremen: Tüküremen ya! GK., s. 202

Ütemen: Bakkalın çırağına mırağına gevezelik etmeynen hiçbir şey ütemen. GK., s. 167

Yakaman: Ateş olsan düştüğün yeri bile yakaman. K., s. 105

Yiyemen: Yoksa burda ekmek yiyemen habarın olsun! GK., s. 301

5.3.13. -DlktAn geri Zarf-Fiilinin r * 1 Alternansı, g Ünsüzünün Ötümsüzleşmesi ve İkizleşme Sonucunda -dl4ktan kelli Şekline Dönüşmüş Haline Zaman Zaman Rastlanmaktadır.

Bundan kelli: Bundan kelli, istemem! C., s.40

Olduktan kelli: Senin canın sağ olduktan kelli paraya ne möhtaçlığım var ki? KKBK., s. 104

Sızmadıktan kelli: Cağra içmedikten, esrar çekmedikten, rakı içip sızmadıktan kelli… EK., s.55

5.4. Eserlerdeki Adana Ağzına Ait Kelimeler ve Söyleyişler

Bu bölümde yer alan sözler argo ve deyimler bölümlerinin dışında kalan, çoğunlukla Adana ağzında görülen ifadelerdir.

5.4.1. Fiil Niteliği Taşımayan Kelimeler

"bodi bodici"ler: Şehrin işlek caddeleriyle sokaklarında "bodi bodici"ler(su – yağmur isteyen çocuklar) dolaşmaya başlamıştı. EVO., s. 205

Afaracılık (harman yerindeki kalıntıları toplama): Neme gerekti benim bu sarı sıcaklarda afaracılık? EK., s.47

Akıldane (akıllı)**:** En akıldanelerio değildi ama… KP., s. 15

Alacık (çardak, kulübe) **:** Alacıklarıniçi su gibi olur. DE., s.237

Alaçık (çardak, kulübe)**:** Alaçıkkurmayı biliyor musun? EVO., s. 235

Aptal kızı(çingene) : Bana Aptal kızıderler, gözümde boz yok benim… YYB., s. 103

Aptal kızı (çingene) **:** Hem de Aptal kızıyla! VV., s.279

Arzıfalcı (Arzuhalci)**:** Arzıfalcı büyük ki kalktı! G., s. 51; Arzıfalcıdan dersen, kaymakamnan bile bilapervasız konuşuyor herif. G., s. 51

Ayna (röntgen)**:** Aynadabakın kendine! S., s.52

Beyaz altın (pamuk): Onbinlerce insanın çabası, alınteri, emeğiyle elde edilen beyaz altın! BTÜ., s. 57

Biderlik çiğit (tohumluk çiğit): Fabrikadan biderlik çiğit çekiyor tutmalar da, ordan geliyorum. VV., s.168

Brik (yaylı at arabası): Avukat Nafiz Bey her ikindiüstü uşağı Ali'nin sürdüğü kırmızı brikle eve geldikçe kızı Nilüfer'i kapıda kendisini bekler bulurdu. SM., s.8

Burgaçlı (anafor)**:** Nehrin en derin, en burgaçlıyerine kendilerini kaldırıp attıkları yıllar! EVO., s. 278

Buzlu aşlama: Sonra da sıra buzlu aşlama(içecek), limonata, vişneye gelse… EVO., s. 272

Cığındırık (etin siniri): Cığındırığını aldın mı? EVO., s. 194

Cımcılık (sırılsıklam)**:** Bedenime soğuk sular, işledi tekmil, cımcılık oldum! BTÜ., s. 59

Cin çarpması (kanser): Anası iki yıl önce "cin çarpmasından" ölmüş. VV., s.142

Çımacı: Çımacı arkasından sövdü. Suçlu., s. 212

Çütlük: Bayaktan (deminden) ciple ava giderken bana dedi ki, o it gelirse çütlüğe sokmayın, dedi. HÇ., s. 168

Dolak: Kalpaklı, kabalaklı askerler, yorgun, yaralı askerler, bıyıkları düşmüş, terli askerler, dolakları(tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası) kanlı askerler, ama askerler, hep askerler… ÖE., s.88

Düğen (dükkan): Düğeni mi kapadıyon? EK., s.42

Düven (dükkan)**:** Yarın düvene erden gitmeli! GK., s. 243

Ecir takımı (maaşlı) : Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı. C., s.39

El gördülük: Kabak Hafız'ın dediği gibi, "el gördülük" bir abdest alıverdi yalan yanlış, odasına geçti. KT., s. 245

Elçi: Elci (pamuk için ırgat toplayan) hemen çıkarıp uzattı. DE., s.204

Ellâham: Aklına girmişler ellâham. (herhalde, besbelli) EVO., s. 77; Karnın tok senin ellaham. AY., s. 82

Encam: Hacı Ali, "Demek kırdılar encam?"diye söylendi. EK., s.48

Encam: Yavrum, İhsanım, gidiyor musun encam? KY., s. 37

Engin yeri: Müfettiş olsa, herifin de engin (zayıf) yerini yakaladığına göre, niye hesap ödesindi? MM., s.35

Ergencelik: Ergencelikler içindeki yüze çirkindi ama, boyu, bacakları, hele arkadan görünüşü hiç de fena değildi. YD., s. 112

Ev kaydı (eşya): Ev kaydını neyle düzeceğiz? ÇKK., s. 9

Evdeci (hizmetçi): : Çiftliğin genç evdecisine aklı gitmişti. BTÜ., s. 221; Evdeci denilen çiftlik tutmalarının oturdukları saz örtülü toprak huğlara geldi. VV., s.295

Evraaç (çevirme tahtası): Nene evraaç denilen kılıç gibi yassı tahtayla sık sık tersyüz etmese, yufka ekmek yanacaktı. EVO., s. 301

Fıldırfiş: Canım şey işte, fıldırfiş... KT., s. 131

Finyoş: Odacı yeniden, "Finyoooş!"dedi. M., s.358

Gemi aslanı: İkide birde, "Gemi aslanı"(içi dıştan göründüğü gibi değil) derdi. MM., s.92

Gicimik (sivilce): İt uyuz, sen gicimik. Sürt Allah kerim, açlığa talim. M., s.416

Göyünük (şikayetçi) **:** Çiftçilerin yüreği ille de ondan pek göyünük! MM., s.34

Göz görgüsü (çirkin): Oğlanlar iyi, hastı, bu niye böyle göz görgüsü olmuştu sanki? KT., s. 224

Göze görken (güzel): Hiç olmazsa kendi kızlığı kadar göze görken olsaydı! EB., s. 123

Gözü çakır : Gözü çakır değil mi? GK., s. 31

Gülek (kap): Bayrama kadar üç gülek buğday afara(toz) edip edemeyeceğini hesapladı. EK., s.48

Happap: Gelirler dedelerinin yanına happapla.(nalın) EVO., s. 54

Havla: Bir somun alır, pendir alır, kara zeytin alır, havla alır… GK., s. 79

Hello cello: Ya? Demek Hello Cello'yla ben müsaviyim? G., s. 25

Hereni (kazan): Böğüre böğüre yaylımdan dönen sürüler, tencere, hereni denilen kazanlar dolusu sütler, tepsi tepsi kaymaklar… KT., s. 258

Heye: Heye almadınız… EK., s.42; Heye mi lan? G., s. 35; Oliym…Heye… EK., s.99

Huğ (çubuk veya kamıştan yapılmış bağ ve bahçe kulübesi): Ani bir kararla Seyyare Bacı 'nın huğuna taraf yürüdü. HÇ., s. 2; Belvermiş bir kerpiç huğ'un geniş bir odasında otururlardı. BE., s.88

İrişkin: İrişkin denilen et sucuğuyla sekiz yumurta alıp gittiler. BTÜ., s. 137

Ismarıççı (sipariş) **:** Açıyoruz ısmarıççı dükkânımızı. EVO., s. 135

Kabina (doktor muayenehanesi) **:** Bakmaz kabinasında bedihava(bedava)…ister para. M., s.338

Kalk gidek gözlü: Hem de gözleri hafifçe şehlaydı ki, bey babasının memuriyette bulunduğu G.Antep'te "Kalk gidek gözlü" der, bayılırlardı. Ü., s.271

Kamineto: Sonra kamineto denilen ispirtoluğu. VV., s.80

Kaplan meşeliği: 'Kaplan meşeliği' derlerdi bu çalılar yığınına. K., s. 19

Karnük: Gözlerine barnaklarımı daktığım gibi ikiciğini birden alırım, karnük! C., s.16

Karsanbaç (şerbetli buz): Karsanbaç gitsin…Eskici ve Oğulları, s.44

Kaşmerlik (soytarılık): Kaşmerliğin lüzumu yok. GK., s. 226

Kındırık (aralık)**:** Eğildi, kındırık kapıdan içeri baktı. VV., s.331

Kırgım (Düğün şerefine takılan takılar) : Şimdi kırgım takılacak. AY., s. 124

Kıtal (adam öldürme)**:** Kıtaldan yatmıyor muyuk? HÇ., s.246

Kızkom: Ben kızkoma neler pişireceğim.. KKBK., s. 11

Konuşkunluk: Tanımıyoruz ki konuşkunluğumuz olsun bre usta. BTÜ., s. 30

Kör küstü (köstebek): Kör küstü gibi yumulmuşsun yemeğe yine... BTÜ., s. 66

Küffü: Sen onun küffü müsün? ÖE., s. 100

Leğence (leğenin küçüğü)**:** Kırık leğençeyi aradı. BTÜ., s. 263

Lobut(cahil): Bu lobutlar tahsilli insan lafından ne ağnar? G., s. 22

Mamür: Mamürsen (memur), ne demeye pencere içinde oturuyorum? EK., s.

Mamür (memur) : Zatınız böyük bi mamürsünüz… YYB., s.122

Manık(enik): Gözü açılmadık it manığı bul bi dene. S., s.35

Mapisane: Bir ara uyuyanları göstererek, "Bu mapisanede adam mı var?" dedi. G., s. 22

Mapishane: Ben mapishanede de bol bol uyuyamadıktan sonra, yarın köy yerinde heç uyuyamam. G., s. 23

Mayıs (taze sığır gübresi) **:** Ortalıkta keskin bir mayıs kokusu vardı. C., s.12

Mayişçi (maaşlı) **:** Bunnar ecir takımı, mayişçi kısmı. C., s.39

Mitil (yastık, yorgan kılıfı): Zaloğlu pantolonunu, ceketini çıkarıp bir kenardaki incecik, pis mitiline uzandı. HÇ., s.258

Mostra (esrarkeş)**:** Mostra mısın ne? EK., s.48

Muti (mutu)**:** Benim muti evladımı baştan çıkarır… EVO., s. 359

Nünük (salyangoz) : Yüz bir dene nünüğü suda kaynat. S., s.35

Odun yardırancı: Hatta hatta odun yardırancı, yoğurtçu, gazyağcı… KT., s. 233

Oğulluk (üvey)**:** Desene ki oğulluğun? S., s. 70

Otlakiye: Bura benim tarlam, öteye girse çıkar, bura benim otlakiyem… EK., s.49

Övüngeç: Bir parça övüngeçti ama, olsun. KKBK., s. 99; Sonra çok övüngeçti kıranta herif. GK., s. 310

Palike: Gāvırı beş seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o. C., s.20

Palike: Nerdeyse, "İçine ötürürüm (otururum) palikelerinin (fabrika/iplikhane) de, şehirlerinin de!" deyip cayacak, tutacaktı yeni baştan köyün yolunu. G., s. 202; Palikemi mi yakdıracan? C., s.16; Yörü lan yörü… Palikelerine ötürüyüm…in gel hadi! G., s. 206

Pamukaki (bir çeşit pamuk ipliği): Bir iki çile de pamukaki, yeni alma değil. EVO., s. 90

Pança (avuç) : Tekrar bir pança, bir kımıltı hissetti. EK., s.47

Pandantif: Bozdururuz, sonra pandantifi. AY., s. 126

Papur: Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

Part: Sok içeri şu partını! G., s. 205

Pere (para) : Pere almadık daha… EK., s.42

Sako (ceket) **:** Tekmil saz maz, böğürtlenler üzüm gibi, sakomuzu çıkardık, bekliyorduk. EK., s.153

Saplıcan (zatüree)**:** Demek yağmur yiyebilir, yağmur iliklerine işleyebilir, saplıcanolabilirdi? VV., s.379

Satlıcan (hastalık)**:** Şöyle bir düşündü, "Satlıcan!" dedi. S., s. 264

Savan (iplik çul): Savan denilen iplik çullara şöyle bir sarılmış yataklar, hır hırt… EVO., s. 208

Susak:Ne bakarsın öyle yaban yaban be susak? SBK., s. 341

Şakıldaklı: Şakıldaklı etekleri, kirli ince ayaklarıyla kağıtlarına gitti. S., s.50

Şayak: Babasının eskisi şayak külot pantolonunun… GK., s. 8

Şelmeni (beyaz örtü)**:** Şelmeni indir de daha iyi duy kız! OKGK., s. 6

Şif: Çocuk doğurmak, şif (koza kabuğu) denilen kurumuş koza kabuğu, yahut tezek ateşinde tencere kaynatmak… C., s.73; Ortalık acı acı yanık şif kokuyordu. EVO., s. 36

Şifan (yulaf): Küncü (susam), şifan'ın milyonlarla değerlendirildiği… EVO., s. 1

Tahtaboş (çamaşır serme yeri)**:** Tahtaboşa kim serer? SBK., s. 176

Tek öğünüsü (Övünme): Hüseyin 'ime besmelesiz meme vermedim! BFV., s. 31

Teliz: Boş sandık, teliz denilen çuval parçalarını el altından sattığını ağa bilmiyordu sanki. GK., s. 165

Tevir (cins, tuhaf): Büsbütün bir tevir oldu. EVO., s. 49

Tışkit: Cemile'ye nefretle bakan Meryem, "Tışkit" dedi. C., s.23

Tilcik: Topal bu tilciği yeni duyuyordu hemen hemen. KT., s. 267

Tire: Kapının eşiğine oturmuş, kocasının gömleğini siyah tireyle(pamuk ipliği) dikiyordu. C., s.71

Tutma: Rezil olduk tutmalara. (yanaşmalara) HÇ., s. 50

Üllüz: Üllüz sen de... KKBK., s. 25

Yadırgı (yabancı): Yadırgı bakışların ağırlığından. GK., s.3

Yalabık (parlak) **:** Yalabık oğlan daha… GK., s. 205

Yapağı (koyun yünü) : Yeter artık senin yapağın! K., s. 98

Yarıcı: Bitişik yarım dönümlü bahçenin yarıcısı dul Fattum. YYB., s.183

Yarıcılık: Annem, kız kardeşlerim, ağabeylerimle filan başkasının toprağında yarıcılık yapıyorlar. EB., s.197

Yazının uğrusu: Benim demiş, yazının uğrusu, yalancısı. GK., s. 37

Yeşe: Yeşeeee dedi şoför. (Yaşa) KKBK., s. 109

Yeyinti: Öteberi,yeyinti(yiyecek) 72.K. s.29

Zıknabut: Hele ver şu zıknabutları. VV., s. 2

5.4.1.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Fiil Niteliği Taşımayan Kelimeler

Alangirli: En çok da Ender'in attığı alangirli penaltıları yeyip, üstelik kolunu sakatlayışına katıla katıla güldü. AI., s.91

Alangirli: Kanunlar alangirli. VV., s.241

Altevi: Bir asma kilit sallanan kapısıyla bir altevi vardı. BE., s.21

Avaralık (tatil): Yusuf'la Ali on beş gün içinde hiç avaralık kalmadan çalıştılar. BTÜ., s. 77

Bayaktan (deminden): Bayaktan ciple ava giderken bana dedi ki, o it gelirse çütlüğe sokmayın, dedi. HÇ., s. 168

Bedihava: Bakmaz kabinasında bedihava(bedava)…ister para. M., s.338

Caba: Harçlığı da caba. ÇKK., s. 6

Celfin (piliç) **:** Celfin eti. S., s.35

Cücük: Güvercin cücüklerini yiyen bu kafir işte, dedi. BTÜ., s. 172

Çir: Bu Reşitler meşitler oğlanı çir gibi yedirdiler Hamza ya. HÇ., s.316

Çir (kayısı kurusu)**:** Onlar adamı çirgibi yerler. VV., s.379

Demirkırasi: Büyük ağa, "Şirnediler beyefendi", dedi, "nirden icad oldu bu demirkırasi (demokrasi) ?" G., s. 9; Şimdi demirkırasi. GK., s.172

Demirkıratlık (demokrat)**:** Demirkıratlık icat olmadan önce, daha çok da Hitler ordularının gemi azıya aldığı yıllar... VV., s.116

Desise: Bilmem hangi ağa, desiseynen(hile, aldatma, entrika) işret meclisine davet ettiriyor. EVO., s. 204

Dıngırtı (tabanca): Ver şu dıngırtıyı bana! VV., s.314

Entipüften: Bir zamanlar öyle entipüften gibi gözüken haberler yetiştirmişti ki, Emniyet Müdürü üzerinde durmuş, inceleyip eşelemiş, altından büyük casusluklar, beşinci kolluklar çıkmıştı. MM., s.49

Esalet (Asalet)**:** Esalet! VV., s.178

Faraza: Faraza, Güllü'yle evlenip çiftliğe hükmetmeye başlasa… HÇ., s.311

Fellah (Arap): Fellah ne demek? VV., s.255

Fır dolayı: Tepsinin etrafında fır dolayı minderler… OKGK., s. 9

Fışkı (dışkı,pislik)**:** Fışkıyı görememişti işte! G., s. 78; Asfaltın üstündeki beygir fışkısını gormüyon mü ayı? G., s. 79

Gafa kâadı: Aha gafa kâadı, al! G., s. 203

Gassal: Gassal, yani ölü yıkayıcı olduğunu sonradan öğrendiğim uzun boylu zayıf adam, unuttu ötekileri. YYB., s.71

Gâvur icadı (çamaşır makinası)**:** Son zamanlarda ortalığı sarıp duran çamaşır makinelerine bunun için kızıyor, bu "gâvur icadı"ndan korkuyordu. KY., s. 5

Hacet gapısı: Bura bizim için son bir hacet gapısı vallaha… G., s. 206

Haftayım: Futbol peşinde deli gibi koştuğumuz, sabahlardan akşamlara kadar bitmez tükenmez haftayımlar tamamladığımız yıllar, kırk yamalı elbisesi içinde kara kuru, yarım pabuçlu sipsivri bir oğlandı. KKBK., s. 344; Tamamlıyamadığımız haftayımlara geceleri devama başlardık. BE., s.97

Haminne: İnsan haminnesini sevmez mi? El K., s. 30

Harar (büyük çuval)**:** Getirt hararları, kamyona götürüp tartalım. EVO., s. 405

Haza: Heye. Haza Osmanlı… YYB., s. 100

Helke (bakraç, kova): Kalfalar, dükkân sahipleri, çıraklar, su dolu helkeleriyle dükkânlarından fırlıyor… EVO., s. 205

Hınzir (domuz): Hınzir var ya, hınzir? S., s. 264

Irgat: Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı. G., s. 9

İzinname: İmam nikâhıynandık bizimkiynen, izinnamemiz yoktu da… G., s. 202

Kabıklı (sünnetsiz)**:** Yazının kabıklısını tebelleş etti başımıza. C., s.30

Kallavi: Kallavi fincanla orta şekerlisini yudumluyordu. EVO., s. 395

Kasadar (muhasebeci)**:** Aybaşı olsun, koşun kasadara. C., s.33

Kayme: On kaymeye. YYB., s.124

Kenef (tuvalet)**:** Kenefe gidilmez. EVO., s. 69

Küncü (susam): Küncü, şifan'ın (yulaf) milyonlarla değerlendirildiği… EVO., s. 1; Küncü göneni işte... VV., s.168

Kütlü (tohumlu pamuk): Şu kütlü toplama mevsimi geliverse de şuradan çekip gitseler. EVO., s. 37

Lüb: Meselenin lübbü, özü bu. G., s. 18

Maraba: Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı. G., s. 9

Patoz: Bir patoz tamir etmiş. C., s.13

Pendir: Bir somun alır, pendir alır, kara zeytin alır, havla alır… GK., s. 79; Böün pendirnen epmek mi aldım? GK., s. 79

Sevincik: Sevincik olma bu kadar, sevincik olma. Ü., s.208

Soyka: Neyse efendi, bir gün Zehra, adı Zehra'dır soykanın, ustaynan mı, yağcıynan mı ne, biriynen takışır. ÇKK., s. 62; Soyka! diye bağırdı. S., s.35

Şire: Epmek de yisen, şire mire, kebap mebap da yisen sonunda aptasaneye gitmiyecen mi? EK., s.137

Tekmil: Bedenime soğuk sular, işledi tekmil, cımcılık (sırılsıklam) oldum! BTÜ., s. 59; Yolları tekmil kitlemişler! Katipler dartmıyor mu? C., s.16; Yomiye (yevmiye) veriyok tekmil! AY., s. 82

Terane: Gene mi bu terane. El K., s. 187

Tomafil: Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

Tramba: Papurlar, deniz, trambalar, tomafiller, otoboslar ki, Çukurova kaç para? GK., s. 222

Yüznumara: Yüznumaraya mı çıkmıştı yoksa? OKGK., s. 45

Zahar: Bir sebebi var zahar.BE.,s.70; Kim bilir, durumu görüyorlar zahar… ÇKK., s. 61; Mekteplerde zahar, efendi mekteplerinde. HÇ., s.212

Zaliha: Zaliha Ana nur ol! KY., s. 151

5.4.2. Fiil Niteliği Taşıyan Kelimeler

Afara etmek: Bayrama kadar üç gülek(kap) buğday afara(toz) edip edemeyeceğini hesapladı. EK., s.48

Aksatayı kesmek: Kocan gene borcunu bi temam ödemedi habarın olsun, aksatayı kestim! EK., s.42

Aygır kokusu almış kısrak gibi kişnemek: Ne o gene, aygır kokusu almış kısrak gibi kişnediniz? 72.K., s.74

Azsınmak (az bulmak)**:** Parayı azsındı ama çok yalvardım. G., s. 52

Bayvermek: Yedin ha?Yüreğin nasıl bayverdi? (nasıl için kaldırdı) S., s.39

Becelleşmek (başarmak, becermek) : Bundan önce hayli becelleşmişlerdi kâtibin koğuşa inip inmemesi üzerine. Ü., s. 65

Bi tevir olmak: Dünya bi tevir oldu. (tersine dönmek, değişmek) EVO., s. 250

Boğaz olmak: Gene boğaz olmayasınız? K., s. 117

Cırtatmak: Şu tarlaların kenarında cırtatan domatesler var, topla. EVO., s. 274

Çatlamak: Madem gordün çatladığımı(işemek), ne dimeye soruyon? EK., s.48

Çenilemek: Avratlıkla alakası kalsa, bana çenilemezdi. KT., s. 244; Hâlâ aksi aksi çenileyen hayvanı avucunun içiyle sıvazlamaya başladı. S., s.129

Çeniletmek: Öylesi itleri karşısında çeniletir mi? HÇ., s. 166

Çımkımak: Yerine döndü, hala saplandığı yerde çımkıyıp duran kamayı saplandığı yerden çekip alırken, yeğenine çıkıştı. OKGK., s. 13

Çimmek: Irmakta çimecekmişsiniz! EVO., s. 276

Çöğdürmek (işemek): Öyle bir çöğdüresi gelmişti ki. S., s.88; Uzun uzun çöğürdü. EVO., s. 255

Dikilmek (diklenmek)**:** Sen bana dikilebilir misin, pis hırsız? S., s. 192

Dili zıypmak (kaymak): Dil alışganlığı garıcığım, dilim zıypıyor… GK., s. 273

Doğuzuna kazanmak: Doğuzuna kazanıyon…Nerelere istif ediyon paraları? EK., s.66

Dölek durmak (uzak): Dölek dur, dedi. BTÜ., s. 287

Elini yumak:Bir kez yolun gurbete düştü mü, yu elini kendi kendinden! BTÜ., s. 7

Enik kunnamak (çocuk doğurmak): Sen de eller gibi bir, iki, üç dene enik kunnayaydın EK., s.47

Fırlanmak (oynamak,dönmek): Kalk iki fırlan şurda! EK., s.53

Filitlemek: Yatağı, yorganı, somyayı, yastıkları bir güzel filitlemeli. EK., s.6

Garaz bağlamak: Bir süre önce istediği ilacı yazmadı diye doktora garaz bağlayan fotoğrafçı, o günü, Nurettin Şadan Bey'le doktorun kapışacakları günü heyecanla beklemeye başladı. G., s. 26

Gözleri kirlenmek (uyuyakalmak): İşten döndümdü de yavrum, sedirin ayakucunda gözlerim şöyle bir kirlenivermiş… MM., s.198

Hacetini görmek (işini yapmak): : Bizim hacetimizi sen görebilin mi ki? G., s. 45

Hampolaşmak: Herif gittikçe hampolaşıyor. VV., s. 52

İbiği kızarmak: İbiği mi kızardı ne? VV., s. 53

İnkardan gelmek (inkar etmek): İnkârdan mı geliyon? GK., s. 31

İspinoz gibi düşünmek: Sen tabii, ne düşünüyorsun ispinoz gibi? ÇKK., s. 37

Kancıklamak: Doğrucu Yasin Ağa, burda kancıklamıştır işte. VV., s.61

Kapçalamak: Avucuyla bastırdığı yeri hafifçe kapçaladı. HÇ., s.201

Kaskallamak: Koca Anadolu şehrinde bir talibi çıkmamış da, zavallı Kudret'e kaskalladılar! MM., s.192

Kefeki bağlamak : Kefeki bağlamış dişleriyle keleş keleş ama içtenlikle güldü. Ü., s. 57

Kemiğini kemirtmek (ezdirmek): Unutmayın ki sizlere kemiğimizi kemirteceklerden değiliz. AI., s.124

Koltuklarına karpuz sığmamak: Doktor babası olacan diye koltuklarına karpuz sığmıyor. ÇKK., s. 89

Köpek gibi kapmak: Köpek gibi kapma insanı da, adam adam dinle! EB., s. 86

Meteliği kurban itmek: Varislerim sana meteliği kurban iderler. KKBK., s. 104

Mezar taşıyla öğünme yarışına girmek: Demek mezar taşıyla öğünme yarışına girişeceğiz? YYB., s.11

Neynemek: Neynemeli? EK., s.140

Of gibi anlamak: Of gibi de anladım. HÇ., s. 151

Patırdatmak: Gavırca patırdatıyor tekmil. HÇ., s.212

Pavkırmak: Çakal tekrar pavkırınca uzaklarda bir köpek gürler gibi sesiyle havlamaya başladı. C., s.7

Peylemek: Gideceği yeri insan evvelden peylemeli! dedi. HÇ., s. 118

Remil atmak: Şeytan kovalar, remil atar. S., s.62

Salta durmak: Öyle laflar bilir ki, senin belediye reizin(reis) bile karşısında salta durur! ÇKK., s. 118

Sıkarlamak: Delikanlı bir iki sıkarladı. (sormak,ısrar etmek) S., s.27

Sıkımlamak: Durun sıkımlayım. (sıkayım) EVO., s. 201

Siftinmek: Kim bilir nerde siftiniyor? HÇ., s. 169

Siymek: Hayvanı zincirinden çekip, siymesini önlerken: "A…"diyordu, daha neler! S., s.126

Şakkadak düşüp bayılmak: Nerdeyse şakkadak düşüp bayılacaktı ki, benimki yakaladı. AI., s.77

Şakkadak öldürmek: Bu kız, bu eşek kız beni bir gün şakkadak öldürecek! EB., s. 247

Şavullamak: Bul karayı al parayı'cı Bitirim Leyla ortalarda bir şeyler dönmekte olduğunu çakıyorsa da ateş alamadığından, şavullayamıyordu. TD., s. 18

Şıp yapıştırmak (hemen cevaplamak) : Şıp yapıştırırsınız. AI., s.7

Şirelendirmek: Masallaştırmalı, şirelendirmelidir. EB., s. 235

Şirnemek (şımarmak): Ben yuttukça o şirniyor GK., s.161; Büyük ağa, "Şirnediler beyefendi", dedi, "nirden icad oldu bu demirkırasi?" G., s. 9

Tapıklamak: Paşa arkasını tapıklamış, Eferim! demişti. S., s.105

Teps olmak: Yıldan yıla, işlerin teps olduğu (işlerin bitip tükenmesi) kış aylarında...VV., s.164

Tıla etmek: Kızarmış ekmeklere kalınca tereyağı sürüyor, üzerlerine halis bal "tıla" ediyordu. Ü., s.175

Toka etmek: Tokan lan beşi! GK., s. 297

Tokat keskenmek (niyetlenmek): Öyle ki, birinde Lömen(Numan) deriz, bir yarma vardı, güldü diye kızdı, tokat keskendi… MM., s.16

Tülekleşmek (kurnazlaşmak) : Sonraları tülekleşti. EK., s.54

Uğunmak (homurdanmak)**:** Teyze uğunarak paraları koynundan çıkarıp uzattı. ÇKK., s. 40

Uykuya bayılmak: Tam uykuya bayıldığım sıra... VV., s. 47

Vicdanı torbaya koyup atmak: Vicdanı torbaya koyup atmak istesen bile, çoluk çocuk… EB., s. 18

Yestehlemek (büyük abdest etmek)**:** Mescit civarına yestehlemiş ve yaka paça, içeri atılmış. KKBK., s. 20

Yütüzmek: Kocan pereleri(para) kumara yütüzdü(kaptırmak) EK., s.ha! EK., s.43

Yüz eğrisi yapmak: Peki hiçbir yüz eğrisi filan yapmadan mı dinledi? EB., s. 20

Zağlanmak: Bir erkek ne kadar çeşni değiştirirse o kadar zağlanır, gücü kuvveti o kadar artardı! YD., s. 145

Zorsunmak: Oğlunun elbise masrafını mı zorsunuyorsun, kart horoz, diye çıkışırsa? KT., s. 325

5.4.2.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Fiil Niteliği Taşıyan Kelimeler

Bellemek: Belle ki bin beş yüz… S., s.58

Çiğit tutmak (çiğidin çuvallara doldurulması): Çiğit tutmaya mı gidecen? HÇ., s.254

Depelemek (dövmek): Dün bile depelediydi ya! G., s. 81

Dinelmek (dikilmek)**:** Ne dineliyorsun? BTÜ., s. 325

Esamisi okunmak: Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bre usta? C., s.1

Eyleştirmek: Beni yanına eyleştirmedi. GK., s. 28

Kazık gibi kakılmak: Niye kazık gibi kakıldın öyle? KKBK., s. 132

Kertmek: İşte buraya kertiyorum. (çizmek) MM., s.256

Kertmek: Kertin burya, oğlan. tevkif ederler. VV., s.386

Kunnamak: İtleri kunnadı. S., s.36

Mudarası kalmamak (işi düşmek): Topal'a hiç mudaramız kalmadı. EVO., s. 94

Palazlanmak: Şimdi artık iyice palazlanmış Serbest Fırkalı hemşerileriyle yaka paça oluyordu. M., s.18

Kırklamak: Nasıl kırklarım? (yıkamak) EVO., s. 310

Seğirtmek: Hacı Ali sırtındaki çuvalı indirip huğa seğirtti. (koşmak,gitmek) EK., s.48

Semizlemek: İyi semizlemişti. GK., s. 21

Sıçırtmak: : Heye,sıçırtın. BTÜ., s. 141

Şıppadak anlamak: Ne hastalığı olduğunu şıppadak anlardı. SBK., s. 238

Tozutmak: Kasket tozuduysa da Veli görmedi. GK., s. 87

Ütmek: Bakkalın çırağına mırağına gevezelik etmeynen hiçbir şey ütemen. GK., s. 167

Yitelemek: Beni yiteledi (itmek),dedi. S., s.51

Yitmek: Akşam karısının özene bezene hazırladığı çilingir sofrasına gururla kurulurken,: "Bugün itin birini yitecektim(itmek) az kalsın.", dedi. ÖE., s.86

Yumak: Ayaklarını yuyacan mı? GK., s. 318; Tahtalarını kendim siler, çamaşırlarını kendi elceğezimle yurum. ÇKK., s. 90

Yunmak: Bacın Ümmü yunarken bakmadın mı? GK., s. 83

5.4.3. Deyişler

Allah de ki açilsun pahtun: Allah de ki açilsun pahtun. BTÜ., s. 137

Armudu elmayı taşladı, illallaha başladı: Komşular, 'Armudu elmayı taşladı, illallaha başladı!' diyorlardı ama, aldırdığı yoktu. Suçlu., s. 33

Ay benimle olduktan sonra yıldızın kuyruğuna çarpim: Ay benimle olduktan sonra yıldızın kuyruğuna çarpim! C., s.31

Boş bırakınca kurtlar kuzulara mı dadanacaktı?: Üç gün balığa gidip mahalleyi boş bırakınca kurtlar kuzulara mı dadanacaktı? El K., s. 214

Canımız üstümüze geldi: Canımız üstümüze geldi! BTÜ., s. 275

Canıyın bülbülü sağ olsun: Canıyın bülbülü sağ olsun bre bacı, dediler. C., s.57

Danasını anasından ayır: On liraya danasını anasından ayır. S., s.27

Deha (daha)**:** Anasının hali deha, böünnük yarınnık. S., s.25

Dehe: Dehe gelmem. Vereceksen buradan ver… EK., s.98

Doğuran kısrak utansın: Doğuran kısrak utansın. HÇ., s.312

Elim ermez, gücüm yetmez: Vallahi oğlum,dedi, elim ermez, gücüm yetmez. AI., s.22

Erkek, küçük Tanrı'sıydı kadının: Sonra erkek, küçük Tanrı'sıydı kadının. MM., s.80

Fakıya damat olmadı ya?: Şimdi ne?Fakıya damat olmadı ya? G., s. 24

Fareye içir, kedilere kafa tutsun: Fareye içir, kedilere kafa tutsun… AI., s. 91

Gezdiği Antep, yediği pekmez: Ne anlayacak? Gezdiği Antep, yediği pekmez! (bir şeyden anlamamak) 72.K., s.25

Gül gibi karısı dururken, gider de bir Çingene maşasına kul olur: Şurda gül gibi karısı dururken, gider de bir Çingene maşasına kul olur. DE., s.91

Gündüzü kurt mu yedi?: Madem öyle bir haltın vardı, gündüzü kurt mu yediydi? El K., s. 174

Haminnen de içer: Sıcak meze, turşularla rakıyı haminnen de içer. KY., s. 69

İçer mi de söz mü? Dibinde uyur: İçer mi de söz mü? Dibinde uyur. VV., s. 280

İçtiğin zit, sevdiğin çift olsun! : Şerefim var, içtiğin zit, sevdiğin çift olsun! VV., s.73

İliği bundan alıyor: Herifin iliği bundan alıyor…(bu dilden anlıyor) AI., s.78

İşlet kafanı, doldur kasanı: İşlet kafanı, doldur kasanı! YYB., s.78

İt dişi, domuz derisi: Havadisi ertesi gün gazetelerde okuyan Topal Nuri, "it dişi, domuz derisi" dedi. KT., s. 377

İt kapıda zebun gerek: Doğru, it kapıda zebun gerek. C., s.41

İt uyuz, sen gicimik: İt uyuz, sen gicimik (sivilce). Sürt Allah kerim, açlığa talim. M., s.416; Onun için de it uyuz, sen gicimik. KT., s. 98

Kendi yok Allah'ı var, bir tabur ordunun içine sal korkma: Senin kocan, dünya ahret kardeşim olsun, hani kendi yok Allah'ı var, bir tabur ordunun içine sal korkma.

Ne tevir dutsak: Ne tevir dutsak işi acep? (nasıl yapsak) MM., s.170

Nerdeymiş o yoğurdun bolluğu?: Nerdeymiş o yoğurdun bolluğu? EVO., s. 81

O tilkiyse biz kuyruğuyuz: O tilkiyse biz kuyruğuyuz beyim! MM., s.148

Onu, dokuzu bırak: Sen onu, dokuzu bırak da… MM., s.23

Sen benim gibi kaynanayı çırayla arasan bulamazsın: Sen benim gibi kaynanayı çırayla arasan bulamazsın! El K., s. 116

Şiren (şıra) nerende?: Şiren nerende? M., s.166

Telin dökülmedi ya: Sus haydi sus, telin dökülmedi ya! S., s.51

Vakti ve saati dolmadan ne civciv yumurtasında kabuğa tık eder, ne de tohum yerin zemininde çatlayıp yarılır: Vakti ve saati dolmadan ne civciv yumurtasında kabuğa tık eder, ne de tohum yerin zemininde çatlayıp yarılır. Ü., s.173

Ya Fettah ya Rezzak: Ya Fettah ya Rezzak yahu! AI., s.16

Yaz duvara, kalsın bahara: Yaz duvara, kalsın bahara! C., s.13

Yel mi attı, sel mi attı?: Yel mi attı, sel mi attı? El K., s. 62

5.4.3.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanılan Deyişler

... demeye bin şahit ister: Müfettiş demeye bin şahit ister. MM., s.15

Al atını, ver tımarımı: Ne diye al atını, ver tımarımı demiyordu? (her şeyi bırakıp gitmek) DK., s.224

Allasen: Allasen! Kim görmüş? SM., s.20

Aman deyim ha: Aman deyim ha. G., s. 211

Çingeneye beylik vermişler, peşin babasını asmış: Çingeneye beylik vermişler, peşin babasını asmış, dedi. C., s.41

Depe depe kullansınlar: Efendilere sat, depe depe kullansınlar. S., s.27

Dile benden ne dilersen: O zaman, o zaman dile benden ne dilersen Leyla! SBK., s. 2

Dünya malı değer: Etrafında bıcır bıcır dolaşıp "Anneciğim, anneciğim" demeleri dünya malı değerdi. DE., s.132

Gelecek hayır Allah'tan gelsin: Sami Bey'den gelecek hayır Allah'tan gelsin kardeş. El K., s. 204

Hakkını helal et: Hakkını helal et! OKGK., s. 26

Hoş geldi sefa geldi: "Hoş geldi sefa geldi! EB., s. 76

TD., s. 102

Kısasa kısas: Kısasa kısas deyip sen de onların malının kıçını vurup kırsan suçlu düşecen. EK., s.49

Kulağasma: Avradı, çoluğu çocuğu var ya, kulağasma. GK., s. 170

Ne kendi etti rahat. Ne halka, verdi huzur. Yıkıldı gitti cihandan. Dayansın ehli kubur: Ne kendi etti rahat.Ne halka, verdi huzur.Yıkıldı gitti cihandan Dayansın ehli kubur. KKBK., s. 311

Senin eşeğin erkek olsun: Peki senin eşeğin erkek olsun, at bakalım şu kağıtları! TD., s. 16

Sırtında taş mı taşıyordu: Sırtında taş mı taşıyordu bize? MM., s.256; Sırtlarında taş taşımıyorlardı ya! HÇ., s. 4

Soğan yemedik ki ağzım koksun: Gerçi korkum yok, soğan yemedik ki ağzım koksun ama… G., s. 18

Sular bulanmadan durulmaz: Sular bulanmadan durulmaz! AI., s.18

Tohumuna para mı verdim?: Tohumuna para mı verdim?(ilgilendirmemek) KY., s. 99

Uğurlar olsun: Uğurlar olsun Neriman!.. YD., s.9

Ya Allah ya satır: Ya Allah ya satır, dedim. K., s. 137

Yemedim çiy, ağrımaz karnım: Yemedim çiy, ağrımaz karnım! M., s.68

Yerim dişlerimi, tükürürüm kan, derim içtim kızılcık şerbeti: Yerim dişlerimi, tükürürüm kan, derim içtim kızılcık şerbeti. M., s.45

Yumurta kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor: Yumurta kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmiyor. BFV., s. 50

5.4.4. Tekerlemeler

Bodi bodii, Neden oodi, Bir kaşıcak sudan odi. Hacıbayram kuyusundaa, Çiftçilerin tarlasındaa, Ver Allahım veer sulu sulu yağmurlar : Bodi bodii,

Neden oodi, Bir kaşıcak sudan odi. Hacıbayram kuyusundaa, Çiftçilerin tarlasındaa, Ver Allahım veer sulu sulu yağmurlaar! (çocukların yağmur – su istedikleri tekerleme) EVO., s. 205

Tahta tahta çamaşır-Ana baban kumaşır-Kumaşırın atları-Kişir kişir kişniyor-Neyin içi kişniyor-Arpa için kişniyor-Arpayı nerden bulmalı-Arpacıdan almalı: Şöyleydi galiba: "Tahta tahta çamaşır-Ana baban kumaşır-Kumaşırın atları-Kişir kişir kişniyor-Neyin içi kişniyor-Arpa için kişniyor-Arpayı nerden bulmalı-Arpacıdan almalı." (tekerleme) DE., s.201

5.4.5. Ünlemler

A hey: Burgul (bulgur) ne getirmedin ki a hey. EK., s.42

Abarruuuuuh: Abarruuuuuh, pek pis kokuyor! GK., s. 34

Aha: Aha gafa kâadı, al! G., s. 203

Aho: Aho, birmiş. VV., s. 2

5.4.5.1. Diğer Ağızlarda Da Rastlanan Ünlemler

Aboo: Aboo, alaflar minare boyu uzanıyor. GK., s. 84; Epmeksiz, aşsız kalınır amma, dinsiz iymansız kalınır mı aboo! Ü., s.244

Bre: Canıyın (canının) bülbülü sağ olsun bre bacı, dediler. C., s.57

Bre: Tanımıyoruz ki konuşkunluğumuz olsun bre usta. BTÜ., s. 30

Ha: Bizi bırakacan ha? HÇ., s.283

Tuu: Biz ne umum müdürler, ne masebeciler (muhasebeciler) gördük tuuu… 72

Yuf be: Yuf be! AI., s.181

6. Adana Ağzı Dışında Rastlanan Diğer Ağız Özellikleri

Bu bölümdeki ağız özellikleri eserlerdeki karakterlerin geldiği yerlerin anlaşılması ya da bir şekilde nereli olduklarının belirtilmesi sayesinde tespit edilebilmiştir.

6.1. Kuzeydoğu Grubu Ağız Özellikleri

Kuzeydoğu grubu ağzı özelliklerini tespitinde Leyla Karahan'ın "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması. (1996) Ankara: TDK." eserinden yararlanılmıştır.

6.1.1. Kök ve Gövdelerde Ünlü Kalınlaşması

da: Yürüyeceksin, hem da tıpış tıpış! M., s.31

6.1.2. Çok Heceli Kelimelerin Sonundaki "ı,u,ü" Ünlülerinin "i" Ünlüsü İle Karşılanması

çalip: İster misin çalip satsin, çalip satsin? DK., s.21

kaptanliğumi: Kaptanliğumi de soyledun mi? 72.K., s.78

oni: Sen suçlarsın oni. SBK., s. 343

satsin: İster misin çalip satsin, çalip satsin? DK., s.21

6.1.3. Ek Ünlüsünde Yuvarlaklaşma

anacuğum: Anacuğum, hoy garip anacuğum! 72.K., s.7

bilirsun: Bilirsun, söylemezsun.Var mi hakkımda gammaz? 72.K., s.3

çalişacaksinuz: Çalişacaksinuz ama, dedi. BTÜ., s. 97

demleyun: Sorulur mu bu da? Demleyun çay, da! 72.K., s.78

gittum: Gittum hemama,çıktım hemamdan, atladım kumpaniyaya. 72.K., s.39

kalacağuz: Kalacağuz burada! 72.K., s.19

kalacağuz: Kalacağuz burda deyrum sa! 72.K., s.19

kaptanliğumi: Kaptanliğumi de soyledun mi? 72.K., s.78

kendun: Kendun mi sandun beni? 72.K., s.4

pakayum: Yaklaşun pakayum, dedi. BTÜ., s. 87

sandun: Kendun mi sandun beni? 72.K., s.4

soyledun: Kaptanliğumi de soyledun mi? 72.K., s.78

söylemezsun: Bilirsun, söylemezsun.Var mi hakkımda gammaz? 72.K., s.3

6.1.4. Ünlü-Ünsüz Uyumsuzluğu

bilirsun: Bilirsun, söylemezsun.Var mi hakkımda gammaz? 72.K., s.3

çalişacaksinuz: Çalişacaksinuz ama, dedi. BTÜ., s. 97

demleyun: Sorulur mu bu da? Demleyun çay, da! 72.K., s.78

gittum: Gittum hemama,çıktım hemamdan, atladım kumpaniyaya. 72.K., s.39

kaptanliğumi: Kaptanliğumi de soyledun mi? 72.K., s.78

kendun: Kendun mi sandun beni? 72.K., s.4

oni: Sen suçlarsın oni. SBK., s. 343

soyledun: Kaptanliğumi de soyledun mi? 72.K., s.78

söylemezsun: Bilirsun, söylemezsun.Var mi hakkımda gammaz? 72.K., s.3

6.2. Trakya/Rumeli Ağzı Özellikleri

Trakya/ Rumeli ağzının özelliklerinin tespitinde Metin Karaörs'ün "Kuzeydoğu Anadolu (Trabzon Ve Yöresi) ve Batı Rumeli Türk Ağızlarının Ortaklığı ve Akrabalığı" makalesinden yararlanılmıştır.

6.2.1. Ünlü Uyumu Bozukluğu- Özellikle Çok Heceli Kelimelerin Sonundaki "ı,u,ü" Ünlülerinin "i" Ünlüsü İle Karşılanması

adamlarin: Geçiririz aklimizdan biz. Yok adamlarin haberı. DK., s. 134

akıllari: Ermez hiçbir şeye akıllari, süylenirler. DK., s. 29

amucaniz: Bensa… (bense)Bırakın beni, bilir Bayram Amucaniz, neyim ben? DK., s.116

avansi: Ne yapmış aldığu avansi? BTÜ., s. 119

bakacaktir: Bilır iyisını bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55

barcıyi: Bilmezsin ama kadın koğdi araba dolusi yiyecekle gelen barcıyi, hem de annesini senin yüzünden! SBK., s. 343

başkasi: Vermişti ağzına şeker, atmış idi şamari, demiş idi:Naaz olsa olmayacak mı? Ha ben, ha başkasi! SÇ., s. 124

bırakti: Bırakti buncağızı üksüz! En namuzlu kızıdır mahallemizin! DK., s.57

bunlari: : Üğrenirsın bunlari Batram'dan hep! DK., s.24

buzdolabi: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

çağırırsin: Yok mi sende hiç terbiye? Diyıl misın sen de benim evladım? Ne için bağırır çağırırsin benim önümde çocuklarima? Ben ülmedim daha, sağım şükür! DK., s.69

çamaşir: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

çıkmisti: Az evvel çıkmisti. Ne yapacaktiniz? OKGK., s. 172

çimentosi: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

doğri: Doğri, başlamiyayim. İstemezsin kondurulsun toz uğluna! DK., s.19

dolaşirim: Dolaşirim yirmi beş yıldır gurbette. BTÜ., s. 136

dolusi: Bilmezsin ama kadın koğdi araba dolusi yiyecekle gelen barcıyi, hem de annesini senin yüzünden! SBK., s. 343

hakki: Vereceksiniz bana hak, ırgatbaşi hakki! BTÜ., s. 50

ırgatbaşi: Vereceksiniz bana hak, ırgatbaşi hakki! BTÜ., s. 50

ısmarladim: Götürsena!dedi. Ben mı ısmarladim dommuz? DK., s.61

karim: Ottuz yıllık karim be yahu,dedi! DK., s.116

kazanacaksin: Ne zaman alacaksın oni, kazanacaksin beni da! DK., s.88

koğdi: Bilmezsin ama kadın koğdi araba dolusi yiyecekle gelen barcıyi, hem de annesini senin yüzünden! SBK., s. 343

kulakını: Girmez kulağina söz! Değil çocuk ki çekeyim kulakını, patlattırayım gözünü! DK., s.112

kullanmayi: Ben bilmem kullanmayi. OKGK., s. 94

kumi: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

kuşlari: Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189

layik: Yerim senin ekmeyini!dedi. "Yerim amma, diyılım layik beyefendı...Ne ben, ne Memet, ne de hiçbirimiz, diyılız layik. Kov bizı, def et apartumanından, hem da bakkaliyenden! DK., s.248

namusuni: Kadın temizlemiş namusuni senin, sen yaparsın katirlik! SBK., s. 343

olacayim: Duyarsiniz ne süyler beyefendı? Olacayim kefil. Velakin istemem bir daha görmek sizi orada! DK., s.87

oni: Ne zaman alacaksın oni, kazanacaksin beni da! DK., s.88

pabuçlarını: Ne sana zarari be yahu? Abe parçalar pabuçlarını. DK., s. 58

sokturmayacaksin: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

sorarim: Başlarsın üksürmeye sorarim… DK., s. 59

sulari: Görse Şükran, akar sulari şaril şaril! DK., s.113

şamari: Vermişti ağzına şeker, atmış idi şamari, demiş idi:Naaz olsa olmayacak mı? Ha ben, ha başkasi! SÇ., s. 124

şaril şaril: Görse Şükran, akar sulari şaril şaril! DK., s.113

takozlari: Her an atabilirler kuyruğumdan tutup. Herif sattirır kiğat kırpıntıları, mürekkep fıçilari, takozlari hem da. Sonra da fitler patrona, ister düşürsün gözden beni. DK., s. 24

tuğlasi: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

yarin: Yarin görüşme günüdür, gidelim birlikte! SBK., s. 343

yaşşayalim: Yaşşayalim be memleketteki gibbi! DK., s.175

yüzüküni: Süyle bakalım, parlak Jön'e ne diye verdin yüzüküni? SBK., s. 36

zarari: Ne sana zarari be yahu? Abe parçalar pabuçlarını. DK., s. 58

zararli: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

6.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinin Tek Şekilli Olması (-miş)

duymiş: Dedem duymiş konustuğumuzi! Gözüm çiksin ki. Sen çildirdin Kamran?
çıkmisti: Az evvel çıkmisti. Ne yapacaktiniz? OKGK., s. 172

6.2.3. ö-o, ü-u Değişimleri

ö > ü

büle: "Derim bakayım üçün beşin yoluna, olmaz büle…" ÇKK., s. 80
düğüyorlar: Düğüyorlar beni, el atıyorlar uçkuruma, bıçak çekiyorlar, istiyorlar haraç!" ÇKK., s. 78
düvmeye: Kıyarsın düvmeye Cevriye'ni? Suçlu., s. 62
sülemem: Dikildi tüylerim, korktum çok, var Allah, sülemem yalan. ÇKK., s. 79
sülemiştin: Sülemiştin Şöhret, doğru. Düşmüştü yüreğime ateşler… DE., s.29
sülersın: Ne üstüne vazife Aynur maynur! Ne için sülersın? Neden düşürürsun aklina? DK., s.205

sülersin: "Sayi mi sülersin be abi? ÇKK., s." 81; Oldun eşek kadar, sülersin hala anne! DK., s.14

süliyecem: Süliyecem ama utanıyorum zatınızdan. ÇKK., s." 82

süvdü: Anana mı süvdü? Yoksa babacağzına mı? Suçlu., s. 140

süvmiye: Başlarım süvmiye, hem de kamçıya harmanlara, kovalar. ÇKK., s. 79

süyle: Süyle bakalım, parlak Jön'e ne diye verdin yüzüküni? SBK., s. 36

süylemez: Namuz cihetinden hiç kimse süylemez benim kızıma bir laf! DK., s.57

süylenirler: Ermez hiçbir şeye akıllari, süylenirler. DK., s. 29

süyler: Duyarsiniz ne süyler beyefendı? Olacayim kefil. Velakin istemem bir daha görmek sizi orada! DK., s.87

süylersın: Ne süylersın be Bayram, ne süylersın be yahu! DK., s.113

süyleseydiniz: Süyleseydiniz kız için, kızmaz idi. Bilmem mi ben uğlumu? DK., s.116

üğrenecekler: helbet: Helbet üğrenecekler… GK., s. 353

üğrenirsın: Üğrenirsın bunlari Batram'dan hep! DK., s.24

üğretmen: Banka meymuru, üğretmen… Bırakmıştım bakımevindeki kapuculuğumu, yatardım sırtüstü! DK., s.24; Öyle değil mi üğretmen? GK., s. 366

üğretmiş: Kim üğretmiş ona pulis lafını? Suçlu., s. 66

üksürmeye: Başlarsın üksürmeye sorarim… DK., s. 59

üksüz: Bırakti buncağızı üksüz! En namuzlu kızıdır mahallemizin! DK., s.57

ülen: Ülen ülür, kalan sağlar varsın yaşasın...SBK., s. 342

ülmedim: Yok mi sende hiç terbiye? Diyıl misın sen de benim evladım? Ne için bağırır çağırırsin benim önümde çocuklarima? Ben ülmedim daha, sağım şükür! DK., s.69

ülmüştür: Ülmüştür belkim şindiye. SBK., s. 342

ülür: Ülen ülür, kalan sağlar varsın yaşasın...SBK., s. 342

ürenebilir: Ben şimdi istesem ürenmek okuma hem de yazma, ürenebilir miyim? ÇKK., s." 81

ürenmek: Ben şimdi istesem ürenmek okuma hem de yazma, ürenebilir miyim? ÇKK., s." 81

u > ü

dürsun: Emdiğın süt olsun haram, dürsun gözüne dizına! DK., s.128

mühtaçlığımız: Çünkü yok mühtaçlığımız ameleye. BTÜ., s.51

o > u

duğru: Çünkü veremedik duğru terbiye çocuklarımiza! DK., s.248

duğuramadı: Duğuramadı Hasan Bey dayım gibi bir evlat bana…" M., s.272

kumserim: Ne için be kumserim? M., s.113

pulis: Kim üğretmiş ona pulis lafını? Suçlu., s. 66

pulise: Şimdi değil çıkartmak gözlerini, atsan iki tokat, koşarlar hemen pulise hükümete! DK., s.29

uğlan: O uğlanla mıydı gene? SÇ., s. 122; Çok geçmez, çıkar kapuya bir parlak uğlan. DK., s. 21

uğlana: Bak sen kaltaka!dedi. Naaz (nasıl) yaslanır uğlana! DK., s.189

uğlanlarla: Hala, tiyze çocukları, kocaman kocaman uğlanlarla. SÇ., s. 124

uğlu: Uğlu bir yana, bütün dünya öbür yana. Bilmezsın? DK., s.29

uğlumu: Süyleseydiniz kız için, kızmaz idi. Bilmem mi ben uğlumu? DK., s.116

uğluna: Doğri, başlamiyayim. İstemezsin kondurulsun toz uğluna! DK., s.19

uğlunu: Ne bana ne zaman yattığın be yahu? Beklersin uğlunu hep! DK., s.19

6.2.4. +lAr Çokluk Ekinin Genel Olarak Büyük Ünlü Uyumuna Uymaması

kimseları: Gelecek beyefendının kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

süpurgelari: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

6.2.5. Damak ve Dudak Uyumlarının Bozulduğu Örnekler

acimıştir: Bilır iyisını bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55

aklımızdan: Geçiririz aklimızdan biz. Yok adamlarin haberı. DK., s. 134

aklina: Ne üstüne vazife Aynur maynur! Ne için sülersın? Neden düşürürsun aklina? DK., s.205

aklini: Girmezsin yoklamaya korkarım kaldırır aklini! SBK., s. 343

alektrik: Abe verecekler muşşamba, tabanca, potin, alektrik feneri bile. M., s.179; Var Beyazıt'ta bir mağaza, buyuk. Satar alektrik levazımatı, palto, halı, kilim, radyo madyo… DK., s. 21

aletirik: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

analarimız: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

babalarimizın: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

barinırlar: Şimdi de barinırlar bu kulübe da! DK., s.65

başimiza: Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerini da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189

başlamiyayim: Doğri, başlamiyayim. İstemezsin kondurulsun toz uğluna! DK., s.19

bekçı: Olur mi beyım? Lazım çok emniyetlı, hem da namuzlu bir bekçı. DK., s. 87

bensa: Bensa… (bense) Bırakın beni, bilir Bayram Amucaniz, neyim ben? DK., s.116

beyefendı: Yerim senin ekmeyini!dedi. "Yerim amma, diyılım layik beyefendı...Ne ben, ne Memet, ne de hiçbirimiz, diyılız layik. Kov bizı, def et apartumanından, hem da bakkaliyenden! DK., s.248

beyefendinın: Gelecek beyefendinın kumi, tuğlasi, çimentosi hem da. Bekleyeceksin, sokturmayacaksin zararli kimseları inşaata! DK., s.89

beyım: Olur mi beyım? Lazım çok emniyetlı, hem da namuzlu bir bekçı. DK., s. 87

bilır: Bilır iyisini bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55

bilirsın: Abe bilirsın ne zaman yattığı mi? DK., s.19; Bilirsın ne düşünürum? Derim kandirsın Şükran'i, evlensın! DK., s.113; Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189; Ne düşünürum bilirsın? dedi. DK., s. 175

bilmezsın: Uğlu bir yana, bütün dünya öbür yana. Bilmezsın? DK., s.29

binliği: Derim üleşelım iki binliği! DK., s.175

birak: "Birak" dedi. OKGK., s. 91

birilerını : Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189

birlikta: Geldik memlekettan birlikta. Düşmez kalkmaz bi Allah beyim. Vardi bir kaynata bunda, tipki zatiniz! Vardı çifliki, vardi tarlalar!. DK., s. 65

buba: Haykırırım: "Bubaa, buba!" Duymaz bubam, diyirmende, çeker iki saat. ÇKK., s. 79

bubamı: Yanar canım, kalırım naçar, çıkarırım cepceğizimden sustalımı, savururum karanlıklara, görmez gözüm bubamı bilem… ÇKK., s. 79

çalişmak: İsterim ama, lazım çalişmak. DK., s. 24

çiftlığı : Adamlara apartuman, otomopil, araba, çiftlik hem de be yahu. Tarlalar ki tıpkı memlekette, dedenin çiftlığı. DK., s. 23

çocuklarımiza: Çünkü veremedik duğru terbiye çocuklarımiza! DK., s.248

çocuklarima: Yok mi sende hiç terbiye? Diyıl misın sen de benim evladım? Ne için bağırır çağırırsin benim önümde çocuklarima? Ben ülmedim daha, sağım şükür! DK., s.69

diyıl: Yok mi sende hiç terbiye? Diyıl misın sen de benim evladım? Ne için bağırır çağırırsin benim önümde çocuklarima? Ben ülmedim daha, sağım şükür! DK., s.69

diyılım: Yerim senin ekmeyini!dedi. "Yerim amma, diyılım layik beyefendı...Ne ben, ne Memet, ne de hiçbirimiz, diyılız layik. Kov bizı, def et apartumanından, hem da bakkaliyenden! DK., s.248

diyılız: Yerim senin ekmeyını!dedi. "Yerim amma, diyılım layik beyefendı...Ne ben, ne Memet, ne de hiçbirimiz, diyılız layik. Kov bizı, def et apartumanından, hem da bakkaliyenden! DK., s.248

dizına: Emdiğın süt olsun haram, dürsun gözüne dizına! DK., s.128

duyarsınız: Duyarsınız ne süyler beyefendı? Olacayim kefil. Velakin istemem bir daha görmek sizi orada! DK., s.87

düşünürum: Bilirsın ne düşünürum? Derim kandirsın Şükran'i, evlensın! DK., s.113; Ne düşünürum bilirsın? dedi. DK., s. 175

efendima: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

ekmeyını: Yerim senin ekmeyını!dedi. "Yerim amma, diyılım layik beyefendı...Ne ben, ne Memet, ne de hiçbirimiz, diyılız layik. Kov bizı, def et apartumanından, hem da bakkaliyenden! DK., s.248

emdiğın: Emdiğın süt olsun haram, dürsun gözüne dizına! DK., s.128

emniyetlı: Olur mi beyım? Lazım çok emniyetlı, hem da namuzlu bir bekçı. DK., s. 87

evimı: Evimı da beşibiryerdelerim gibi sattırıp Bayram uğursuzuyla ettiremem çarçur!dedi. DK., s. 15

evlensın: Bilirsın ne düşünürum? Derim kandirsın Şükran'i, evlensın! DK., s.113

fıçilari: Her an atabilirler kuyruğumdan tutup. Herif sattirır kiğat kırpıntıları, mürekkep fıçilari, takozlari hem da. Sonra da fitler patrona, ister düşürsün gözden beni. DK., s. 24

geçirirız: Geçirirız aklimızdan biz. Yok adamlarin haberı. DK., s. 134

gidersın: Gidersın işine ama, sormazsın ne pişiceğını… DK., s. 27

girersan: Tanirmış… Olursan ahbap, girersan gözüne… DK., s. 66

götürsena: Götürsena!dedi. Ben mı ısmarladim dommuz? DK., s.61

gözlerını: Şimdi değil çıkartmak gözlerını, atsan iki tokat, koşarlar hemen pulise hükümete! DK., s.29

haberı: Geçirirız aklimızdan biz. Yok adamlarin haberı. DK., s. 134

hayirdır: Abe ne için demezsin hayirdır inşallah? DK., s.23

idı: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

ismarlar: Bulurum, çünkü ismarlar Bayram! DK., s.27

iyisını: Bilır iyisını bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55

kadinlık: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

kapuculuğumu: Banka meymuru, üğretmen… Bırakmıştım bakımevindeki kapuculuğumu, yatardım sırtüstü! DK., s.24

karina: Abe niçin gitmezsin bunca zaman hapisteki karina? SBK., s. 343

katirlik : Kadın temizlemiş namusuni senin, sen yaparsın katirlik! SBK., s. 343

kiğat: Her an atabilirler kuyruğumdan tutup. Herif sattirır kiğat kırpıntıları, mürekkep fıçilari, takozlari hem da. Sonra da fitler patrona, ister düşürsün gözden beni. DK., s. 24

kulağina: Girmez kulağina söz! Değil çocuk ki çekeyim kulakını, patlattırayım gözünü! DK., s.112

misın: Yok mi sende hiç terbiye? Diyıl misın sen de benim evladım? Ne için bağırır çağırırsin benim önümde çocuklarima? Ben ülmedim daha, sağım şükür! DK., s.69

mühtaçlığımız: Çünkü yok mühtaçlığımız ameleye. BTÜ., s.51

pişiceğini: Gidersın işine ama, sormazsın ne pişiceğını… DK., s. 27

sarilırlar: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

sattirır: Her an atabilirler kuyruğumdan tutup. Herif sattirır kiğat kırpıntıları, mürekkep fıçilari, takozlari hem da. Sonra da fitler patrona, ister düşürsün gözden beni. DK., s. 24

sirt sirta: Düsünme, hiçbir sey düsünme. Sirt sirta verir, kazaniriz para. OKGK., s. 186

söyleyım: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

sülersın: Ne üstüne vazife Aynur maynur! Ne için sülersın? Neden düşürürsun aklina? DK., s.205

süpurgelari: Apartuman, buzdolabi, çamaşir makinesi, efendima söyleyım, aletirik süpurgelari hem da! DK., s.55

süylersın: Ne süylersın be Bayram, ne süylersın be yahu! DK., s.113

süyleseydinız: Süyleseydinız kız için, kızmaz idi. Bilmem mi ben uğlumu? DK., s.116

tanirmış: Tanirmış… Olursan ahbap, girersan gözüne… DK., s. 66

terbiyasız: Terbiyasız! diye söylendi. DK., s. 70

üğrenirsın: Üğrenirsın bunlari Batram'dan hep! DK., s.24

üleşelım: Derim üleşelım iki binliği! DK., s.175

vardi: Geldik memlekettan birlikta. Düşmez kalkmaz bi Allah beyim. Vardi bir kaynata bunda, tipki zatınız! Vardı çifliki, vardi tarlalar!. DK., s. 65

yakalarina: Kadinlık mi bu? Sarilırlar mı idı analarimız yakalarina babalarimizın? DK., s.29

yattiğın: Ne bana ne zaman yattiğın be yahu? Beklersin uğlunu hep! DK., s.19

yenı yenı: Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerinı da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189

yuzümüze: Bilır iyisını bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55

zatınız: Geldik memlekettan birlikta. Düşmez kalkmaz bi Allah beyim. Vardi bir kaynata bunda, tipki zatınız! Vardı çifliki, vardi tarlalar!. DK., s. 65

6.2.6. –ğ- Seslerinin Korunması ve Zaman Zaman –y- Seslerine Dönüşmesi

beyenemezsin: helbet: Helbet. Beyenemezsin? M., s.280

çekirdeyini: İstemezdim ama oldu bir cayillik, doldurmazdı incir çekirdeyini…" ÇKK., s. 79

diyirmende : Haykırırım: "Bubaa, buba!" Duymaz bubam, diyirmende, çeker iki saat. ÇKK., s. 79

düğüyorlar: Düğüyorlar beni, el atıyorlar uçkuruma, bıçak çekiyorlar, istiyorlar haraç!" ÇKK., s. 78

gideceyiz: Al sen bu beş lirayı, ne zaman gideceyiz eve, verirsin sen parayı Erol'a! DK., s.58

işceyiz: "Hem sıkılır canım aylak durmaktan, ver bana bir işceyiz!" ÇKK., s. 78

olacayim: Duyarsiniz ne süyler beyefendı? Olacayim kefil. Velakin istemem bir daha görmek sizi orada! DK., s.87

6.2.7. Ünsüz Türemesi

belkim: Bilır iyisını bizim Bayram. Eeeeh, belkim acimıştir Allah, bakacaktir yuzümüze… DK., s. 55; Hem bilirsın çarparlar belkim ağbeysi gibi zengin birilerını da konar başimiza yenı yenı devlet kuşlari! DK., s.189; Ülmüştür belkim şindiye. SBK., s. 342

bilem: Yanar canım, kalırım naçar, çıkarırım cepceğizimden sustalımı, savururum karanlıklara, görmez gözüm bubamı bilem… ÇKK., s. 79

gibbi: Yaşşayalim be memleketteki gibbi! DK., s.175

helbet: "Ne işceyiz… Olasın koskoca bir müdür bey… Helbet uydurursunuz zatınız…" ÇKK., s. 79; Helbet üğrenecekler… GK., s. 353; Helbet. Beyenemezsin? M., s.280; Helbet. (elbette) M., s.31

kabbardı: Kabbardı koltuklarım. M., s.212

meymur: Peki, bulamamış mı sokacak disipline kurs görmüş bir meymur? M., s.114

meymuru: Banka meymuru, üğretmen… Bırakmıştım bakımevindeki kapuculuğumu, yatardım sırtüstü! DK., s.24

ottuz: Ottuz yıllık karim be yahu,dedi! DK., s.116

yağğardı: Yağğardı yağmur, çakardı şimşek, pa papa…" M., s.115

yaşşayalim: Yaşşayalim be memleketteki gibbi! DK., s.175

6.2.8. Ünlü Türemesi

urumeli: Kızıla boyanırdı orman, Urumeli Balkanları' nın Urumeli ayları. SÇ., s. 124

urumelinden: Asıl maciriz biz... Gelmiş bubamlar Urumelinden, ben te bu kağmışım..." ÇKK., s. 79

7. LAKAPLAR

Türklerin eski hayatlarında "il"'ler, siyasi bir topluluk olup "aşiret"lerden, aşiretler "boy" (kabile) lardan, boylar "sop'tlardan, soplar "soy" lardan, soylar da "alie" lerden meydana gelmekteydi. Bir başka ifadeyle aşiret, boy, sop, soy ve aileler de "il" in idari bölünüşlefinden biri idi. (Gökalp, 1974:165- 166) Bu bölünüşlerden "soy" bir babanın evlatlarından ve akrabalarından; "sop" da o babanın evlatlarından meydana gelmekteydi. Söz konusu kapalı zümrelerin kadrolarına yabancılar karışamazdı. (Gökalp, 1974:165). Sözünü ettiğimiz idari bölünüşlerden "il ve "aşiret" siyasi bir vasfa sahip olurken "soy" ve "boy" lar, ailevi bir özellik taşımaktaydı. O yüzden bir ile bir aile siyasi ya da ailevi, hangisinin özelliği baskın ise, onun adıyla bilinirdi. Mesela Oğuzlada bir kişi veya aile, "boy"unun adıyla tarif edilirdi. (Gökalp, 1974: 165-166) Bir kişinin, içinde yer aldığı sülalenin ya da ailenin yani "soy'unun "sop " unun adıyla tanımlanması meselesi bugün Anadolu Türkleri ' nde yaşamaya devam etmiştir. Nitekim bir kişinin tanımı hala soyuna sülalesine göre yapılmakta; söz konusu kişi ancak soyuyla tanınmakta ve bilinmektedir. Bazı iakaplar tamamen bir kişinin adını taşımakta; bazıları ise bir soyun ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Köse, 2008:269)

Eserlerde rastlanan lakapların değerlendirilmesinde Nerin Köse'nin "Marmaris'te Soy ve Sülale Adları Üzerine. (2008) Muğla El Kitabı. s. 269-280" ve Gülşah Parlak Kalkan'ın "Soyadlarımız: Mardin Örneği.(2012) Turkish Studies. Volume 7/4, Fall. Ankara s. 2655-2674" sınıflandırmalarından yararlanılmıştır.

7.1. Kişiye Ait Olan Lakaplar

7.1.1. Kişinin Özelliklerini Yansıtan Lakaplar

7.1.1.1. Olumlu Özelliklere Dayanan Lakaplar

Altındiş Hayriye YD., s. 27

Altmış altı Ziya EVO., s. 68

Ateş Ali G., s. 84

Ateş Ali YD., s. 250

Atom Erol KKBK., s. 153

Baba Resul KT., s. 44

Benli Nigar VV., s. 7

Beton Ahmet SÇ., s. 180

Camgöz Sadık C., s.27

Cin Ali BFV., s. 148

Dalyan Rıza 72.K., s.36

Dalyan Rıza 72.K.,s.36

Esmer Ayşe EB., s. 13

Esmer Fatma KKBK., s. 157

Esmer Leyla M., s.54

İhsan Baba EK., s.34

Kaya Ali 72.K., s.40

Kumral Fatoş TD., s. 17

Marilyn Melahat KKBK., s. 332

Öztürk Erdal ÖE., s.11

Palabıyık Hasan TD., s. 39

PTT'li Bomba İhsan SBK., s. 173

PTT'li Bomba İhsan SÇ., s. 3

Sarı Cahide SBK., s. 16

Sarı Hakkı 361

Sarı İbram YYB., s.124

Sarı Kadın KKBK., s. 172

Sarı Kenan YK., s.91

Sarı Leman TD., s. 14

Sarı Melahat G., s. 167

Sarı Memet G., s. 5

Sarı Neriman TD., s. 17

Sarı Nuri ÇKK., s. 98

Solak Süreyya S., s.135

Şeker Veli AY., s. 81

Tarzan Kemal BFV., s. 133

Tayyare Osman Suçlu., s. 25

Tunçbilek Zeki. AI., s.167

Uçak Ali ÖE., s.26

Uzun Emin 72.K.,s.36

Yandan Çarklı G., s. 220

7.1.1.2. Olumsuz Özelliklere Dayanan Lakaplar

Ağır Sıklet Leman Abla TD., s. 6

Amele Topal Durmuş 125

Arabacı Kel Mıstık Ü., s.8

Arabuşağı Dakur Emmi VV., s.137

Arap Hasan El K., s. 142

Arap Niyazi KT., s. 144

Arap Sadri AY., s. 53

Arapuşağı Karakız C., s.22

Ayı Mümtaz AY., s. 53

Berbat Şevket S., s.47

Bolpaça Hamdi. YYB., s.242

Bolpaça Haydar KKBK., s. 167
Boncuk Ali EVO., s. 372
Boyalısakal Hoca GK., s.11
Cılız Hasan GK., s.10
Cılız Suat SÇ., s. 184
Çakal Ali MM., s.148
Çamur Necla BFV., s. 176
Çırçır katibi Topal Nuri KT., s. 1
Çedene Ali EVO., s. 333
Çolak Hıdır YK., s.61
Çolak Hıdır YK., s.8
Çolak Hıdır YK., s.8
Çopur Hilmi YYB., s.25
Çopur Niyazi OKGK., s. 158
Deli Atıf YYB., s. 53
Deli Tevfik El K., s. 294
Deveci Çopur Halil C., s.8
Dırnaksız Gafur GK., s. 26
Dörtköşe Cemal M., s.164
Duba Feyzi YK., s.88
Duba Feyzi YüzKarası, s.88
Dubara Cafer M., s.165
Dul Naciye VV., s.271
Dul Nuri TD., s. 9
Dul Zühre M., s.52
Düztaban Ahmet KKBK., s. 295
Eğri Ali GK., s. 219
Eğri Ali GK., s. 72

Eğri Ali Gurbet Kuşları, s.10

Emişin oğlu Kara Abdullah Gurbet Kuşları, s.9

Gaga burunlu Lazoğlu KP., s. 13

Güdük Hasan S., s.65

Hergele Recep YD., s. 126

Hırsız Recep M., s.52

Hızlı Niyazi BFV., s. 59

Hoppala Melahat M., s.52

Jilet Hasan YK., s.88

Jilet Hasan YK., s.88

Jilet Nuri BFV., s. 12

Kabak Hafız KT., s. 13

Kambur Recep AY., s. 35

Kara Hacı 72.K., s.44

Kara Hacı G., s. 182

Kara Kemal Suçlu, s. 2

Kara Zeynep ÇKK., s. 96

Karamaça Veysel BTÜ., s. 210

Kasafan(yalancı) Cemal AY., s. 31

Kaşar Nimet SBK., s. 139

Kavak Halil KKBK., s. 103

Kavak Osman S., s.86

Kazanova Erdal M., s.52

Keçi Melahat SBK., s. 258

Keş Ali ÖE., s.11

Kiraz Ali ÇKK., s. 80

Koca Kafa Hasan SBK., s. 15

Kocakafa Sait KP., s. 66

Köfte Ahmet AY., s. 34

Kör Abdo YK., s.3

Kör Hürü EK., s.49

Kör Salih S., s.122

Kör Tahir VV., s. 37

Köse Hasan BTÜ., s. 1

Köse Hasan Emmi GK., s.12

Kumarbaz Nuri El K., s. 13

Kurt Celal El K., s. 213

Kurt Celal El K., s. 248

Kurt Fikret SBK., s. 231

Kuru Hamza El K., s. 355

Kuru Tevfik KT., s. 38

Küçük Gangster Cevdet SÇ., s. 180

Küt Kerem EK., s.33

Makara Hasan KP., s. 66

Makaş Hasan BFV., s. 12

Muşmula Niyazi OKGK., s. 160

Nallı Fatma BTÜ., s. 322

Öksürüklü Süleyman El K., s. 386

Öküz Memet SÇ., s. 180

Parlak Saim BE., s. 86

Piç Ali YD., s. 311

Pinpon Nuri Bey KY., s. 91

Pipo Ziya AY., s. 53

Pisöz Türkan G., s. 107

Sakallı Suat YK., s.70

Salamon Rıza YD., s. 28

Sansar Rıza SBK., s. 168

Serçe Halim SÇ., s. 201

Sümüklü Gülsen BFV., s. 148

Şişko Diyap. VV., s.388

Tazı Nuri KP., s. 46

Telli Cumali K., s. 110

Topal Duran K., s. 7

Topal Eskici EVO., s. 11

Topal Salih M., s.432

Tüvist Erdal ÖE., s.11

Veli'nin Gömleksiz GK., s.10

Uğru(hırsız) Abbas BTÜ., s. 263

Üçkağıt Erol ÖE., s.11

Yardacı parmaksız Yusuf EK., s.15

Yassı Bekir M., s.164

Yassı Yunus. YYB., s.252

Yolsuz Rıza S., s.131

Yorgi Cemal M., s.432

Yumruk Niyazi SM., s.86

Yumrukçu Fatma TD., s. 13

Zilli Nigâr TD., s. 11

Zilli Nigâr TD., s. 75

Zilli Sabahat M., s.43

7.1.2. Bir Olay Üzerine Alınan Lakaplar

Babacığımcı Melahat El K., s. 312

Bobi Niyazi 72.K., s.44

Bobi Niyazi. YYB., s.280

Bodos Usta YK., s.89

Bomba Muzaffer ÇKK., s. 98

Cılk Osman S., s.89

Coni Şevket ÇKK., s. 97

Dempsey Necip Suçlu., s. 25

Doç Ali AY., s. 34

Hamlet Saim AY., s. 53

Kit'ti Sevim BFV., s. 133

Yandım Ali M., s.52

7.1.3. Gelinen Yere ve Yaşam Şekline Göre Alınan Lakaplar

Alamancı Nuri M., s.130

Alasonyalı Doç Ali M., s.432

Arnavut Meryem C., s.22

Arnavut Nuri AY., s. 16

Arnavut Nuri EK., s.33

Arnavut Sabahat ÇKK., s. 16

Arnavut Zekiye YYB., s. 100

Ayazpaşalı Sevda KY., s. 212

Bankocu Boşnak Feride YYB., s.100

Berber Kürt Reşit VV., s. 1

Bolulu Memet ÇKK., s. 23

Boşnak Ali 72.K., s.47

Boşnak Cemile C., s.22

Boşnak Güllü BTÜ., s. 61

Boşnak Meryem VV., s. 19

Çakırlı Hasan Ağa KT., s. 149

Çakşırlı Hasen KT., s. 9

Çerkez Nuri M., s.165

Çingene Cevriye Suçlu, s. 9

Çingene Murat KP., s. 73

Çingene Nedime El K., s. 307

Etyemezli Hikmet SÇ., s. 185

Giritli Hacer YYB., s. 100

Giritli Hatice C., s.22

Giritli Pakize VV., s. 22

Göğçeli Emin KT., s. 9

İngiliz Ali S., s.63

İslahiyeli Hamdi. BTÜ., s. 27

İstanbullu Fitnat YYB., s. 100

İzmirli Nusret C., s.29

Kocamustapaşalı Necla 80

Kürt Cemşir BTÜ., s. 142

Kürt Dursun AY., s. 16

Kürt Güllü YYB., s. 100

Kürt Resul G., s. 6

Kürt Zeynel BTÜ., s. 209

Laz Ali BTÜ., s. 137

Mevlanakapılı Hüsnü KKBK., s. 250

Muhacir Murtaza M.,s.32

Savatlı Halil KT., s. 9

Savtalı Halil Ağa. KT., s. 46

Silleli Ayşe OKGK., s. 9

Sinoplu Ali AY., s. 10

Sölezli 72.K.,s.56

Vatür Salih AY., s. 35

Vatür Salih BE.,s.86

Yahudi Davit KKBK., s. 223

Yanyalı Nihat El K., s. 238

Ziyamatlı Kadir S., s.63

7.1.4. Uğraşılan Mesleğe Göre Alınan Lakaplar

Amele Topal Durmuş 125

Arabacı Hidayet BFV., s. 50

Arabacı Kel Mıstık Ü., s.8

Avukat Mazhar El K., s. 10

Bakkal Hamid Ağa BTÜ., s. 150

Bakkal İhsan EB., s. 19

Bakkal Memet KKBK., s. 325

Bakkal Rıza SBK., s. 36

Balıkçı İhsan El K., s. 218

Balıkçı İlyas Ağabey SBK., s. 86

Bankacı Kıymet VV., s.210

Bankacı Süleyman Bey ÇKK., s. 64

Barcı Vedat SBK., s. 285

Berber Kürt Reşit VV., s. 1

Berber Latif Suçlu., s. 30

Boyalısakal Hoca GK., s.11

Bozacı Nejat MM., s.144

Çamaşırcı Ayşe KY., s. 118

Çamaşırcı Hacer Abla K., s. 118

Çaycı Nadir BTÜ., s. 162

Çırçır katibi Topal Nuri KT., s. 1

Çiftçi başı Yasin Ağa VV., s.60

Çorapçı Zeliha El K., s. 201

Çöpçü Halo ÇKK., s. 115

Daktilo Aysel KP., s. 74

Daktilo Necla G., s. 166

Doktor Nazım Suçlu, s. 2

Dokumacı Bilal G., s. 6

Dokumacı Haydar EK., s.33

Dokumacı Kemal Dokuzcanlı G., s. 37

Dokumacı Sami G., s. 61

Dondurmacı Baba İlyas YK., s.61

Düyûn-ı Umumiyyeci Müfit Efendi Suçlu., s. 180

Ebe Hüsne El K., s. 51

Ekmekçi İhsan EK., s.34

Elci Cemşir. VV., s. 40

Elektrikçi Nuri M., s.128

Fırıncı İhsan EK., s.34

Filmci Mahmut EB., s. 206

Futbolcu Korkut EB., s. 36

Garson Ahmet El K., s. 392

Garson Cemil KKBK., s. 142

Hamal Mehmet Bey EK., s.20

Hamdi Çavuş M., s.52

Hamurkâr Mihal OKGK., s. 92

Irgatbaşı Memo VV., s. 40

İstidacı İdris MM., s.185

İstidacı İdris Ü., s.39

Kahveci Gafur K., s. 92

Kahveci Pehlivan Ali EB., s. 213

Kantarcı Mustafa KT., s. 3

Kantocu Leyla SBK., s. 36

Kaptan Nuriye TD., s. 12

Kara Hacı 72.K., s.44

Kara Hacı G., s. 182

Kasap Ali KKBK., s. 325

Kaynakçı İhsan KP., s. 18

Kebapçı Selim BTÜ., s. 147

Kebapçı Şahut KT., s. 118

Kebapçı Tahsin KT., s. 38

Kemancı Pembe Suçlu, s. 19

Kolacı Nevzat 363

Komisyoncu Haydar KT., s. 148

Konsomatris Yıldız. SBK., s. 169

Kömürcü Kasım El K., s. 214

Köşker Niyazi EVO., s. 393

Kunduracı Selim 363

Makinist Şerif HÇ., s.234

Meyhaneci Naciye El K., s. 372

Mobilyacı Antranik OKGK., s. 84

Mutemet İhsan Efendi S., s. 180

Mübaşir İsmail El K., s. 21

Müteahhit Ayşe TD., s. 16

Müvezzi(gazeteci) Memet YK., s.90

Nalıncı Mimi Dede EB., s. 23

Necip Ağa 72.K., s.64

Odacı Rıza SBK., s. 341

Onbaşı Kerim 72.K., s.64

Pazarcı Haydar YD., s. 142

Pehlivan Ali BTÜ., s. 1

Pehlivan Ali EB., s. 18

Pehlivan Ali Emmi GK., s.13

PTT'li Bomba İhsan SBK., s. 173

PTT'li Bomba İhsan SÇ., s. 3

Solhaf Cahit YK., s.12

Şıh Mus (musa) BTÜ., s. 147

Şimendiferci Sadi Bey EB., s. 22

Şoför Adem Suçlu., s. 20

Şoför Hakkı 361

Tabakçı Davit KP., s. 111

Tamirci Niko 363

Tenekeci Sezai S., s.63

Tıplı Ahmet YK., s.90

Tornacı Murat G., s. 107

Yardacı parmaksız Yusuf EK., s.15

Zurnacı Yaşar KP., s. 73

7.2. Soya Ait Olan Lakaplar

7.2.1. Soyun Özelliğini Yansıtan Lakaplar

7.2.1.1. Olumlu Özelliklere Dayanan Lakaplar

Topsakalın Gafur Ağası GK., s.4

Uzunların Haydar GK., s.8

7.2.1.2. Olumsuz Özelliklere Dayanan Lakaplar

Ağzıkara'nın Durdu GK., s.10

İflahsızın Yusuf BTÜ., s. 1

İflahsızın Yusuf GK., s.5

Kocabaşın Murat G., s. 77

7.2.2. Bir Olay Üzerine Alınan Lakaplar

Idıbıdıgilin kahvesine.. GK., s.83

Sıçmazın Hasan S., s.63

7.2.3. Gelinen Yere ve Yaşam Şekline Göre Alınan Lakaplar

Gaga burunlu Lazoğlu KP., s. 13

7.2.4. Uğraşılan Mesleğe Göre Alınan Lakaplar

Eczacının Nevin BFV., s. 148

Elektrikçinin Erol BFV., s. 148

Hocanın oğlu Kertiş Süreyya BE., s. 28

Paşazade Hayrullah Bey HÇ., s. 73

7.2.5. İsimlerden Oluşan Lakaplar

Emişin oğlu Kara Abdullah GK., s.9

Haydarların Mustafendiler OKGK., s. 24

Hıdıroğlu Habip HÇ., s. 107

Hıdıroğullarının Habip! HÇ., s. 153

İdrislerin Hakkı OKGK., s. 23

Veli'nin Gömleksiz GK., s.10

Yusufların Necmi OKGK., s. 40

8. ARGO

Toplumsal yaşayışta var olagelen değişik kültür tabakalarına, iş kollarına, meslek alanlarına ait bulunan ve kendi aralarında, hayatın veya mesleklerinin ihtiyaçları dolayısıyla birbirlerine kaçınılmaz, kopmaz bağlarla bağlı olan insanların oluşturdukları, bir tür özel dil niteliğinde sayılan argo, diğer dillerde de görüldüğü üzere, Türkçede daha çok dar anlamıyla olmak üzere kendisine belirli bir kullanım

alanı sağladığı ve bunun eskiden "külhanbeyi ağzı", "tulumbacı ağzı", "ayaktakımı ağzı" gibi Türkçe kurallı ifadelerle veya "bayağıların, aşağı olanların dili" karşılığında "lisan-ı hezele" yahut " rezil kimselerin dili" demek olan "lisan-ı erazil" biçimimdeki yabancı kurallı tamlamalarla da adlandırıldığı görülmektedir. (Ersoylu, 2010:15)

Eserlerde işçi sınıfını, çiftçileri, ırgatları yansıtan karakterlerin konuşmalarında sıklıkla argo sözlere rastlanmıştır. Bu sözlerin değerlendirilmesinde Halil Ersoylu'nun "Türk Argosu Üzerinde İncelemeler. (2010) İstanbul: Ötüken Neşriyat" eserinden yararlanılmıştır.

8.1. Argoda Genel Dilin Bitki Adlarından Yararlanılma

Türk diline mal edilen argo kelimelerin arasında, genel dilin kimi kelimelerine mecazların, çeşitli yönlerden kurulan ilgilerin yardımıyla, onlara yeni anlamlar yüklenilmesi yoluyla elde edilmiş "bitki adları"nı taşıyanların ayrı bir yeri ve önemi olduğu göze çarpmaktadır. Çünkü belirtilen bu unsurlar, özellikle insanların tabiatla iç içe yaşadığı eski dönemlerde, onların ayrılmaz birer parçası olarak, yerine ve durumuna göre şu veya bu bakımdan birer ilham kaynağı olmuştur. (Ersoylu, 2010:23)

8.1.1. Karada yaşayan Bitkiler

8.1.1.1. Süs Bitkisi Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanma

Gülleri yarılmak (keyiflenmek): Neredeyse gülleri yarılacaktı.

8.1.1.2. Ürünü Tane Durumunda Bulunan Bitki Adlarından Yararlanılma

Ceviz kırmak: Bu çekicilikle bu kim bilir ne fındıklar, ne cevizler kırmıştı! KT., s. 141

Enayi pilakisi: "Enayi pilakisi", diye mırıldandı. El K., s. 269

Fındık kırmak: Bu çekicilikle bu kim bilir ne fındıklar, ne cevizler kırmıştı! KT., s. 141

Fındıkçı: Kızı gibi fındıkçıydı (kendini satan) ilk zamanlar. ÇKK., s. 23

Pireler arpa çekiyor: Ohoo, pireler arpa çekiyor! (uyuyor) EB., s. 222

Piyazlamak: Beni kimbilir ne maksatla piyazlıyor?(övmek) AI., s.30

8.1.1.3. Meyve Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanılma

Elleri armut toplamak: Şayet böyle bir şeye kalkarsa, Kamran'ın elleri armut toplamıyor mu? OKGK., s. 104

Engin dallardan murt yememek: Engin dallardan murt yemezdi. (olmamış meyve) Onun alacağı kız ya zengin olmalıydı ya tanınmış AY., s. 8

Pestile dönmek: Erkeklerin arasında pestile dönebileceği. EB., s. 24

Posasını çıkarmak: Nasıl olursa olsun, bir kadın bulmalı, kollarını, boynunu dişlemeli, posasını çıkarmalıydı. OKGK., s. 138

8.1.1.4. Sebze Olarak Kullanılan Bitki Adlarından Yararlanılma

Amasya bamyası: Amasya bamyası gibi kupkuruydu. MM., s.15

Kabak: Senin kabak (sevgilin) gelmiş, dışarıda bekliyor! EB., s. 117

Tuz kabağı: Kafa değil ki herifte, tuz kabağı. HÇ., s. 145

8.1.1.5. "Ağaç" ve "Çalı" Gibi Genel Adlandırmalarla Bazı Tür ve Tarım Bitkisi Adlarından Yararlanılma

Abanoz: Abonoza gidelim mi? (genelev) GK., s. 181

Bursa söğüt yaprağını çekmek: Çektim Bursa söğüt yaprağını, (saldırmak vs.) üst yanını hatırlamıyorum! TD., s. 96

Çam yarması: Lenduha gibi çam yarması değildi... KKBK., s. 81

Engin dallardan murt yememek: Engin dallardan murt yemezdi. (olmamış meyve?) Onun alacağı kız ya zengin olmalıydı ya tanınmış AY., s. 8

8.1.1.6. Otsu, İlkel Niteliklli Küçük Bitki Adlarından Yararlanılma

Koyduğu yerde otlamak: Desene ki sen daha koyduğum yerde otluyorsun birader. S., s.13

Ot tıkamak: İsterseniz çanıma ot tıkar, beni mahvedebilirsiniz! MM., s.122

Ot tutunmuş mak 'adı Âdem' e dönmüş: Ot tutunmuş mak 'adı Âdem' e dönmüş be! (bıyıksız) HÇ., s. 7

Sapına kadar: Sapına kadar kadın olan bir hovarda önce keseye el atar, sonra erkeğe! TD., s. 109

Sapısilik: Mehdi-i Resul'ün, Ramazan gibi sapısilikten (rezil) geleceğine inanamıyordu. VV., s.172

8.2. Argoda Genel Dilin Hayvan Adlarından Yararlanılma

Türk diline mal edilen argo kelimelerin arasında, "hayvan adları"nı taşıyanların da ayrı bir yeri ve önemi olduğu görülmektedir. Çünkü belirtilen bu unsurlar, özellikle insanların tabiatla iç içe yaşadığı eski dönemlerden beri onların ayrılmaz birer parçası olarak, yerine ve durumuna göre en azından bazı kişilere şu veya bu düşünüş, bakış veya yorumlayış açısından birer ilham kaynağı olagelmiştir. (Ersoylu, 2010:59)

8.2.1. Karada Yaşayan Hayvanlar

8.2.1.1. Kuşlar

İhtiyar karga: Açın, açın diyorum kapıyı, açın kanını içeceğim o ihtiyar karganın. EB., s. 214

Kargatulumba: Dedi ama, hürya üstüne. Bir karakucak, sonra bir kargatulumba. 72.K., s.71

Kartala kaçmak (yaşı geçmek): "Kartala kaçmışlar" derdi. YD., s. 249

Palazlanmak: Her zaman söylerim, delikanlı palazlandı mı, hemen evlendirirler. OKGK., s. 27

Tüymek: Mangizleri uçlanınca tüydü gitti be! S., s.134

Tüyü bozuk: Yalvardıklarımı essah belleyip de şişme tüyü bozuk, dini eğri! G., s. 206

8.2.1.2. Kuşlar Dışında Kalan ve Karada Yaşayan Diğer Hayvanlar

8.2.1.2.1. Kümes Hayvanlarının Adlarından Yararlanılma

Kart horoz: Kart horoz nasıl olsa su koyverir. AI., s.64

Teneşir horozu: Teneşir horozu karıyı çatır çatır çatlatsaydı! Ü., s.269

Ülük (civciv): Ülük çıkarılır mı onunla? EVO., s. 348

8.2.1.2.2. Küçükbaş Hayvan Adlarından Yararlanılma

Adamın tekesi: Adamın tekesi 72.K., s.63

Gebeş: Avukat bey, koca göbekli, gebeş! EB., s. 10; Gebeşin biri. DK., s. 130

8.2.1.2.3. Büyükbaş Hayvan Adlarından Yararlanılma

Boynuz taktırmak: Yani boynuz mu taktırmıştı? DE., s.215

Boynuzlu: Herif haza boynuzlu, deyyus. KY., s. 116; İnek, Kırım ineği! Maltız! Boynuzlu! S., s. 120

Çemiş (manda)**:** Çemiş! EB., s. 155

Gön deliği: Gön deliği. GK., s. 292

Kerata (boynuzlu): Kerataları suçüstü yakalarız. OKGK., s. 56

Kırım ineği: İnek, Kırım ineği! Maltız! Boynuzlu! S., s. 120

Boynuzlu: Boynuzlu aşağı, boynuzlu yukarı. Suçlu., s. 121

8.2.1.2.4. Binek Veya Yük Taşıyıcı Hayvan Adlarından Yararlanılma

Beygire torba takmak: Beygire torba boşuna takılmazdı. (yalakalık) KT., s. 12

Deve yapmak (çalmak): Boyacı Bayram'la bir olup annesinin altınlarını deve yapmasaydı. DK., s.105

Devenin nalı: Yok devenin nalı! SBK., s. 207

Eşek başı: Eşek başı mısın? DE., s.57

Hergele: Serçe kuşu nasıl baykuşun ayağına gider, karılar da bu Kudret hergelesinin ayağına öyle gider! Ü., s.125; Demek ki sepetinde hayli pamuk vardı hergelenin. Ü., s.204; Hergele Recep'in "Ulan herif kulanpara (erkek düşkünü erkek) olmasın sakın?" diyeceğini iki kere iki dört gibi biliyordu. YD., s. 126; Herif hergelenin biridir, anasının gözü yani. AI., s.55

Kancık: Allahın kancık kulu'na basacaktı gamatoyu. S., s.118; Cevap versene, gidinin kancığı! OKGK., s. 59; Erkeğinin yanında kancık, elini para için kesesine atmaz. Ü., s.205

Kösnük (eş isteme zamanı gelmiş hayvan) : "Kösnük!" diye homurdandı. M., s.213

Patriğin eşeği: Ama benim gibi yıllar yılı aynı yerde patriğin eşeğini işte o biçim olursa, çekilmiyor. MM., s.219

8.2.1.2.5. Isırıcı Hayvan Adlarından Yararlanılma

Ağzına iti sıçırtmak: Ağzına iti sıçırtırım ha! BTÜ., s. 141

İt bok yemeyi terkler mi? : İt bok yemeyi terkler mi? K., s. 114

İt doydu: İt doydu da…(para çok) BFV., s. 49

İt gibi dalamak: Birbirini it gibi dalayıp şurda küser. EVO., s. 23

İt nefisli : İt nefisli, rezil karı! HÇ., s.323

İtin götüne sokmak: Duydunuz mu, içerde müfettişleri itin götüne sokmuş? Ü., s.156

İtlenmek: Ne itleniyorsun? K., s. 5

İtoğlu it: Kızı alırsak, itoğlu it ayağını kırar, çiftlikte oturur, işe güce el atar belki... VV., s. 113; Sonra, itoğlu itler üzerine çullanmış. El K., s. 263; Vay nabekarlar vay, vay itoğlu itler vay! S., s. 120

İtten köpekten bir araba laf işitmek: Onu yüzünden her gün itten köpekten bir araba laf işitiyorum. C., s.101

Köpek sıçmak: Tırnağına köpek sıçsındı en iyisinin. DK., s. 127; Tırnaklarına köpek sıçsın. El K., s. 285

Kuyruğuna teneke bağlamak: Yoksa gene kuyruklarına teneke mi bağlayacaktı? HÇ., s.217

Kuyruğunu bırakmamak: Biletçinin tepesi attı: Ulan seni çakıyorum.Bana yediremezsin, kuyruğunu bırakmayacağım! ÖE., s. 97

Sallapati: Bir ara adamın sallapati yürümesine dikkat ederek, Türk oğlu Türkler koyuvermezler kendilerini, dedi. M., s.120

Salta durmak: Her uğruna çıkan kravatlıya salta durursan vazife göremem burda, dedi. M., s.184

Sarı it: Sarı itin lafa karnı toktu. YYB., s.128

8.2.1.2.6. Yabanıl Hayvan Adlarından Yararlanılma

Aslan yatağı (hapis): Yok Ayşe'yi temizlediyse, en azından bir on beş yılla "aslan yatağı"nı boylardı ki, her iki hâlde de Leyla'ya göre hava hoştu. TD., s. 25

Ayı oğlu ayı: Yalı kazığı gibi be ayı oğlu ayı. ÇKK., s. 23

Çakal: Çakal bu, çölfe! HÇ., s. 22

Çölfe: Çakal bu, çölfe! HÇ., s. 22

Güttüğü domuzun huyunu bilmek: Kaç vakittir güttüğü domuzun huyunu bilmez miydi o? Ü., s.270

8.2.1.2.7. Asalak Yaşayan Hayvan Adlarından Yararlanılma

Bit yeniği: Komiser, gün görmüş, umur sürmüş bir "insan sarrafı", işin içinde bir bit yeniği olduğunu anlıyordu ama, duruma göre genç adam zararlı çıkabilirdi. DE., s.157

Bitini atmak: Bitini atar, delikanlılar da kovalarlardı. M., s.89

Pirelenmek: Evdoksiya iyice pirelenmişti. OKGK., s. 146

Pireler arpa çekiyor (uyumak): Ohoo, pireler arpa çekiyor! EB., s. 222

Pireyi sekitmemek: Şerefsizim pireyi sekitmem! S., s.74; Yani karısının efendisi olan mal, mülk, toprak sahibi, namazlı, aptesli ama pireyi de sekitmeyen zampara ihtiyarı. G., s. 22

8.2.1.2.8. Kemirgenlerin Adlarından Yararlanılma

Kılkuyruk: Dudaklarını hafif pembeyle değil, annesininki gibi, kırmızıların en hırçını, en azgını Karmen kırmızısıyla boyar, işe gelip giderken rastladığı pas aldığı erkeklerin en kılkuyruk, en kıtıpiyosunu bile kaçırmazdı. EB., s. 75

8.2.1.2.9. İlkel Nitelikli Küçük Hayvan Adlarından Yararlanılma

Sinek kanadını oynatmaz: Ondan habersiz bu memlekette sinek bile kanadını oynatmaz be, sen neden bahsediyorsun? Ü., s.288

8.2.1.2.10. Meslek, Uğraşma Alanı, Alışkanlık Veya Bunların İlhamıyla İlgili Durum Belirten Hayvan Adlarından Yararlanılma

Boynuzları yaldızlamak: Boynuzları yaldızladığının resmidir! (aldatılmak) YD., s. 144

Dingo'nun ahırı: Burası Dingo'nun ahırı mı? ÇKK., s. 2

Dingo'nun ahırı: Yoo… burası Dingo'nun ahırı değil. SBK., s. 299

Kodoş (boynuz): Ama o kodoş! KKBK., s. 209

Kuyruğuna çarpmak: Dükkanın mükkanın kuyruğuna çarpim bundan sonra HÇ., s.. 61

Maymun mu oynuyor?: Maymun mu oynuyordu? HÇ., s. 51; Ne gülüyorsunuz? Maymun mu oynuyor? SBK., s. 16

Medeniyet yuları (kravat): Gene de boynumdaki "medeniyet yuları" az önceki cart curtum… YYB., s. 122

Nalları dikmek: Genç, akıllı, bir parça da haşarı bir karı, vallahi üç aya kalmaz nalları diktirir! EB., s. 163

Oltasına yakalanmak (aşık olmak) : Ela gözlü birinin oltasına yakalanmayayım mı? AI., s.18

8.2.2. Suda Yaşayan Hayvanlar

Çiroz: "Lan çiroz," dedi. MM., s.101

Kaz yolar gibi yolmak: Senin yerinde olsam, kuru yemişçiyi kaz yolar gibi yolarım. ÇKK., s. 6

Ördek (enayi)**:** Birkaç dakika içinde "ördek"ler sürüyle başına üşüşmüştü. TD., s. 99

8.3. Argoda Genel Dilin Cansız Doğa Unsuru Adlarından Yararlanılma

Türk argosunda, adından, niteliğinden, kullanılma alanından veya başka bir özelliğinden dolayı kendisinden yararlanılan bitkilerin, hayvanların dışında kalan ve cansız nitelikte bulunan bazı doğa unsuru adları da yer almaktadır. (Ersoylu, 2010:113)

8.3.1. Toprak

Amasya'nın bardağı (ucuz kadın): Amasya'nın bardağı bunlar oğlum. KY., s. 142

Dalgasına taş atmak (hayalimi bozma,bölme): Dalgama taş atma Tavukçu! 72.K., s.11

Dalgasına (eğlence/sevgili) **taş atmak**: Dalgama taş atma şimdi. DE., s.127

Taşa çarpmak: Taşa fena çarpmıştı. DE., s.194

Taşa saplanmak (tutturmak,takılmak) : Çocuk çocuk diye taşa saplanıyordu herif. MM., s.46

Taşçıkan (Adana genelevinin adı): Taşçıkan avratları… EVO., s. 374; "Taşçıkan" dedikleri geneleve girip çıkıyor. KT., s. 11

Taşlı köyün yolunu tutmak (ölmek, öldürmek): Ondan sonra, iki gecede taşlı köyün yolunu tuttururum ona alimallah! TD., s. 92

Tepesine dikmek: Aldı, tepesine dikti. YK., s.96

8.3.2. Hava

Ayaz aldırmak (vermemek, yararlandırmamak): Sahip çıkmak, bize ayaz aldırmak yok ha. KY., s. 132

Etekleri havalanmak: Nasıl olsa etekleri havalanmış bir kız. KY., s. 145

Fırıldağına bakmak: O, bu değil, ben kendi fırıldağıma bakarım. KT., s. 148

Fora olmak: Bıçaklar, tabancalar fora olunca… TD., s. 22

Hava hoş: Yok Ayşe'yi temizlediyse, en azından bir on beş yılla "aslan yatağı"nı (hapis) boylardı ki, her iki hâlde de Leyla'ya göre hava hoştu. TD., s. 25

Hava: Bir görsen, Apo mapo hava kalır yanında! TD., s. 118

Kısa kes de aydın havası olsun: Kısa kes de aydın havası olsun! AI., s.203

Kokusunu almak: El oğlunun kokusunu aldın, edepsiz seniii… DK., s. 169

Nefes (esrar): Döktüm işi nefes'e. EVO., s. 55

Türlü havalara çevirmek: Deli gençlik, insanı türlü havalara çevirir. ÇKK., s. 6

8.3.3. Su

Bu dalgadan vazgeç: Kaç kez, "Vazgeç bu dalgadan," demişti. KY., s. 81

Dalga geçmek: İşler tıkırında, dalga geçiyorsun değil mi? DK., s.136

Dalga: "Dalgamıza baksak," diye iskemlesinde kımıldandı tahsildar yapılı daha bir başkası. MM., s.187

Dalgacı teres: Babam dedi ki, dalgacı teresin biri, dedi. EK., s.126

Dalgasına bakmak: Elde sermaye olsa açardı bir dükkân, alırdı yanına küçük bir çırak, bakardı dalgasına. ÇKK., s. 48; Kendi dalgasına bakardı o. KY., s. 98

Dalgasına taş atmak: Dalgama taş atma Tavukçu! 72.K., s.11; Dalgama taş atma şimdi. DE., s.127

Kıyak dalga: Kıyak dalga haa… TD., s. 19

Su kaçırmak (abartmak) **:** Ee, sen de… Su kaçırdın artık… SM., s.161

Su koyuvermek: Kart horoz nasıl olsa su koyverir. AI., s.64

Sular kesilmek (parası bitmek): Orada sular kesildi mi, kızına yanaşır. YK., s. 88

Suları çekilmek (ölmek): Hele yıllar geçsin, onlar gibi suları çekilsin, Ayla'nın dediği gibi "çarığa dönsünler" (yaşlanmak) kolaydı. EB., s. 89

Suya batmaz: Bu Neriman da sakın babasının bir zamanlardaki suya batmazlığına çekmesindi? YD., s. 28

Suya batmaz: Karın suya batmazın biri. TD., s. 33

Suyu kalmamak: : Seni çok sıktık yavrum, suyun kalmadı artık... SBK., s. 135

Suyunu çekmek: Nihayet el elde, baş başta kalıp da mangırlar suyunu çekince, Beyazıt'taki bu şaraphaneye garson oldu. TD., s. 23

Vardakosta: Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta(gösterişli), hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

Yedi denizin dışarı attığı: Öyle fettan, öylesine yedi denizin dışarı attığı arsız, edepsizin biriydi ki, ne büyü kör ediyordu, ne tılsım! MM., s.105; Benimki gibi, yedi denizin dışarı attığı, utanmaz, arlanmaz gibi olsun da bak. EB., s. 19; Müçteba'nınki gibi yedi denizin dışarı attığı, arsız edepsizin biri değildi. EB., s. 216

Ziftlenmek: Hazırsa oturup ziftlenin! EB., s. 15

8.3.4. Ateş

Duman etmek: Ben gangsterim, ben bu koğuşu duman ederim… SÇ., s. 190

Gözü küllü (bir şey bilmemek) **:** Kayınbabanı gözü küllü sanma. DK., s.198

İçi yanmak: İçim yandı. (aşık olmak) AI., s.202

Kül yutar mıyım?: "Kül yutar mıyım ben?", dedi. DE., s.60

Yangın: Avrada yangın, boşayamıyor da… ÇKK., s. 108

Yangını söndürmek: Bu yangını söndürecek bir kişi vardı, bir tek kişi: Karısı! SM., s.178

8.4. Argoda Genel Dilin Yansıma Sesli Kelimelerinden Yararlanılma

Merkezinde de, hedefinde de, amaç ve aracı edilişinde de ya "kendisi" ya da "karşısındaki şahıs" olarak doğrudan doğruya "insanoğlu" bulunan, "insan" olan diğer bütün diller gibi, anlaşma araçları gibi, argoda da kendisine bir veya birden çok anlam gizlenmiş, anlam kazandırılmış, işlev yüklenmiş "ses" unsuru durumundaki kelimeler şüphesiz ki ayrı bir önem taşımaktadır. (Ersoylu, 2010:149)

Argoda kullanılan ve yansıma sesli kelimelerden oluşan dil unsurları, ya insandaki bazı organların veya nesnelerin adını, niteliğini yahut da buna benzer "durum"unu "isim" olarak karşılamak ya da onların "hareket"lerini "fiil" şeklinde ifade etmek gibi iki temel özllik taşımaktadır. (Ersoylu, 2010:150)

Cart curt etmek: Burnumun yeli kırılır, millete cart curt edemez. M., s.302; Cart curt et, paralar sızdır, yanlış bir davranışla da yakayı ele verdin mi gir içeri. MM., s.220; İnsan, cemaziyel evvelini bilenlerin yanında cart curt etmez bari. DE., s.239

Cart curt: Gene de boynumdaki "medeniyet yuları"(kravat) az önceki cart curtum… YYB., s. 122

Cart curta gelmek: Cart curta gelebilir miyim ben hiç? C., s.68

Cart kaba kağıt : Cart kaba kağıt! YYB., s.160

Cartayı çekmek: "Cartayı çekti mi, kızına pasaportu vereceğim.(bırakmak)" mi der? DK., s.168

Cayırtıyı vermek: Üç beş kişiyi sallandırıp ortalığa cayırtıyı verdikten sonra da demokrasiye çekiverirdi paydosu! Ü., s.287

Cılk çıkmak (vefasız) : Lakin cılk çıkmıştı Kavak. S., s.86

Cılk: Tekmil cılkmışlar desene! BTÜ., s. 108

Cıvıtmak: İki kadeh atınca da cıvıtmaya başlamıştı ama, Cevdet'in tasası değildi o. SÇ., s. 226

Cızır cızır: Adam bütün bunlarla mağrur, cızır cızır, kasıla kasıla uzaklaşırken bizimki hep vardakosta, hep afili iskemleyi altına çekti. YYB., s.151

Dehlemek: O herifi niye hala dehlemiyorsun? HÇ., s.329

Dızdızcı: Dızdızcılar di, di ağbi di… 72.K., s.26

Dızdızcılık (basit makinelerde fazla özenilmeden kağıtlara renkli olarak basılan paraları piyasaya sürme işi) : Irza, namusa dolanmak onda, barbutla kumar onda, üçkağıt atmak onda, manita, söğüş, tav, dızdızcılık hep onda. TD., s. 33

Dikizleri cavlamak: Kerizlikten dikizlerim cavlamıyor. Suçlu., s. 96

Fart atmak (övünmek, caka satmak): Komşusuna fart atar mı? EVO., s. 75

Fırlanmak (peşinde dolaşmak) : Babacığım babacığım diye etrafında fırlan bir iki… DK., s.155

Fırrık (sigara) : İki fırrık kaldı şurda zati. C., s.17; İki fırrık miki fırrık bilmem. C., s.17

Fıs geçmek: Anam avradım olsun müfettişlere bi fıs geçtim mi… S., s.77

Fıssadak inmek (sevinci kursağında kalmak) : İğneyle delinmiş kocaman bir balon gibi fıssadak inivermişti. DE., s.159

Fis geçmek: Emmine bir fis geçtin mi? K., s. 105

Fos: Bu ayak fos, oğlan pek de öyle ürkeceklerden değil, gözü bayağı kanlı, diye cevap verdi. C., s.54; Veli gibi iki denesi gelse de gene fos. GK., s. 79

Fosa çarpmak: Geçen sefer bacımızın yüzünden fosa çarptık. C., s.145

Foslamak: Bizim eskicilik fosladı. EVO., s. 138

Gıcır: Nasıl, keyifler gıcır mı? HÇ., s.244

Hınk hınkçılık yapmak: Kız, sanki hınk hınkçılık yapıyordu. EB., s. 226

Hır çıkmak: Hır çıkmaz mıydı aranızda? ÖE., s. 17

Hırt: Kerizliği sahibine ver, hırt! DK., s.159

Hişt pişt meselesi:Hişt pişt meselesi. (kız meselesi) KKBK., s. 255

Hop dedik: İskender'in neşeli sesi: "Hop dedik!" EB., s. 128

İşler tıkırında: İşler tıkırında, dalga geçiyorsun değil mi? DK., s.136

Kafası dank etmek: Kafası dank demişti. DE., s.74

Lüpe konmak (hazıra konmak) : Lüpe konmak değil! YYB., s.45

Mit mit: Kedi karşısında bıyıkları bile oynar değil mi? Şöyle mit mit… AI., s. 98

Oşoş: Sonra bana sokakların oşoşu mu derler? KKBK., s. 180

Pır gitmek: Bulmazsa, Adem 'in pırr gideceğini çaktı. Suçlu., s. 96

Püf çekmek: İyi görüp seçebilmesi için ya iki tutam afyon atması, ya da kalın bir esrarlı sigara "boğması" ya da hiç olmazsa mercimek kadar bir esrar parçasıyla püf çekmesi, yani esrarın dumanını herhangi bir ağızlıkla içine çekmesi gerekiyordu. El K., s. 359

Sokur sokur sokurdanmak (homurdanmak): Sokur sokur sokurdanıp duruyordu. EVO. S. 2

Şak çıkarmak: Nerden uçlanılmışsa uçlanılmış çarşaf gibi bir onluk pantolon cebinden şaak çıkarılır. AI., s.15

Şapur şupur: Herkese şapur şupur mu? EB., s. 61

Şıpınişi: Sakın birisiyle şıpınişi evlenmiş olmasın? AI., s.183

Şipşak mahkemesi (Suçüstü mahkemesi): Şipşak mahkemesi K., s. 192

Tıngır: Tıngırı yoktu şu sıra. ÖE., s.34

Toslamak (para vermek) : Osman bey çaresiz "Toslar". AI., s.80; Gel diyordun geliyordu, git diyordun gidiyordu, mangır diyordun tosluyordu. ÇKK., s. 45

Trink: Ay başında maaşını tring aldığından… EVO., s. 373

Vay vayı: Canım şu senin Nimet'in eski vay vayı... SBK., s. 241; Kız sen kimin vay vayısın? BFV., s. 144

Zırrık (deli dolu, tatlı kaçık) : Ne yapmalıydı bu zırrıkı adamı? M., s.111

Zırtapoz: Kalk lan zırtapoz! derlerdi. YYB., s.157

Zirzop: Bu zirzop canım. M., s.285

Zort atmak: Zaptiye nazırı gibi zort atıyon bre herif. M., s.183

Zort vermek (çalım yapmak, kabadayılık) : Zaptiye nazırı gibi zort veriyor. M., s.190

Zort zort: Adam gülmek mi, gülmeyip zort zortunu sürdürmek mi gerektiğini kestirememişti. M., s.118

8.5. Argo Kelimelerde Çok Şekillilik

Herhangi bir kelimenin dış yapısını, dıştan görününen biçimini veya başka bir anlatımla o kelimenin söylenişi sırasında algılanan sesini yani yaygın terimi ile ses yapısını ilgilendiren bu aynı bir kelimede görülen değişik telaffuzlu oluşluluk kapsamına giren dil unsurları argoda oldukça çok ve çeşitli alanlara ait bulunmaktadır. (Ersoylu, 2010:182) Argoda yer alan ve kökeni Türk dili veya başka hangi dil olursa olsun, genellikle tek bir kaynak kelimeden geldiği halde değişik sebepler sonucunda birden fazla, dolayısıyla farklı ses yapısına bürünerek çok şekilliliğe yol açan dil unsurlarının başlıcalarını aşağıdaki şekilde kümelendirmek yerinde olacaktır. (Ersoylu, 2010:183)

8.5.1. Ses Değişmeleri Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

8.5.1.1. Ünlülerle İlgili Olanlar

Aval: Söyle ulan aval, senin babandan korkan mı var? EK., s.127

Gaco: Öyle gacolar tanıyorum ki, arabasına keyif için biniyorlar. OKGK., s. 87

İstavroz: Başlarım istavrozundan haa! ÇKK., s. 53

Kaşar: Kanına mı dokundu kaşar? EB., s. 251

Kaşer: Bir gün şu kaşer karıyı benzetmezsem çok iyi! AI., s.115

Kayıntı (yemek): İyi bir kayıntı… Ondan sonra… S., s.46

Mastorluk: İbrahim esrarlı sigaranın mastorluğu içinde. VV., s.405

Traş: Tıraşa karnımız tok! gibilerden önemsememiş. M., s.127

Zımpir: Zaten ne, bizim gibi zımpirler, karının çirkiniyle evlenir, güzellerle sevişirler! DK., s.139

Zibil: Var bir dostum Galata'da, bir dostum Ziba'da,para dersen zibil… 72.K., s.39

8.5.1.2. Ünsüzlerle İlgili Olanlar

Bok atmak (iftira): Bok atarım. SBK., s. 303

Cigara: Cigaralar ölü şeyine dönmüş. ÇKK., s. 45

Cigara: Cigaralar pupa… Herifler adam gibi cigara içiyor! 72.K., s.55

Egaflamak (ayartmak) : Bir yerlerde zengin bir yaşlı dul egafladım… MM., s.274; Egaflar, Allah ne verdiyse birkaç gün, ondan sonra da prodüktör, daha çok da reji asistanlarına satış ederdi. KY., s. 131

Egaylamak: Egayla kızı, tamam ondan sonra... KKBK., s. 246

Façası bozuk: Ne yani façamız bozuksa insan değil miyiz? DK., s.190

İbne: "İpne", diye geçirdi. GK., s. 40

İslim (rakı): İslimim yetmiyor! MM., s.103

Kıtıpiyos: Dudaklarını hafif pembeyle değil, annesininki gibi, kırmızıların en hırçını, en azgını Karmen kırmızısıyla boyar, işe gelip giderken rastladığı pas aldığı erkeklerin en kılkuyruk, en kıtıpiyosunu bile kaçırmazdı. EB., s. 75

Lillos: Sarhoş oturduk, nasıl? Lillos. KT., s. 260

Saparta yemek (azar işitmek): Babasından mükemmel bir saparta yemiş. AY., s. 47; Geç kaldın, kayınbabadan saparta yiyeceksin diye korkuyorsun değil mi? DK., s.218; Kocasıyla atışır suç bizim, oğlundan sapara yer suç bizim… EB., s. 16

Sövüşlemek: Onca yıl kardeş kardeş adam sövüşlemedik mi? Ü., s.264

Tiye almak: Ağabeyinin bu meselesi yayıldı yayılalı boyuna tiğe alıyordu eski arkadaşları ama aldırmıyordu. DK., s. 176; Çünkü tefe kor, mahalleye yayar, ti'ye aldıktan başka, başkalarına da aldırırdı. ÇKK., s. 50

Zapartayı yemek (azar işitmek): Kocasından zapartayı yiyince KP., s. 118

Zit: Zit olsun, sevdiğin çift olsun amma, lan bitirdin tekmil be… S., s.43

8.5.2. Ses Olayları Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

Aftos (sevgili): Kopuk, bitirim rolünde Nuran, aftosunu bir erkek gibi kucaklayıp karyolaya attı. KY., s. 53

Broz (kadeh kaldırınca söylenir): "Haydi, broz!" EB., s. 160; Haydi broz! HÇ., s.307

İyedmek: Çakmıştı: Leyla Abla şarap iyedecekti galiba. TD., s. 24

Kokoz: Belki de kızların hoşuna gitmek için, "Kokozun biri!" demiş, kızları güldürmüşlerdi. EB., s. 32

Piizlenmek (içmek) : Olsa, ben piizlenirdim. MM., s.103

Piyastos etmek (bir kadınla birlikte olmak): Karı marı piyastos edemedi mi? Ü., s. 125

8.5.3. Kelimelerin Ses veya Eklerle Genişletilmesi Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

Çakmak: Biletçinin tepesi attı: Ulan seni çakıyorum.Bana yediremezsin, kuyruğunu bırakmayacağım! ÖE., s. 97; Bulmazsa, Adem 'in pırr gideceğini çaktı. Suçlu., s. 96; Çakıyon ya? S., s.77; Çakmıştı: Leyla Abla şarap iyedecekti galiba. TD., s. 24; Kız alı al, moru mor: "Çakıyor, sen de çak ne var?" YYB., s.65

Kartaloz: Nasıl olsa bu kartaloza sonuna dek kavuk sallamayacaktı. VV., s.314

Kaşkoloz: Bak, yazının kaşkolozuna gidiyor. Ü., s.270

Kulanpara (erkek düşkünü erkek)**:** Hergele Recep'in "Ulan herif kulanpara olmasın sakın?" diyeceğini iki kere iki dört gibi biliyordu. YD., s. 126

Sikmek: S... ağzına, kovacağım, atacağım işten! BTÜ., s. 137

Yelloz: Şimdi gidip o Ayten yellozunu bulacaktı sağlama. ÇKK., s. 20

Yemek: Baba yemiyordu bu ağızları, yemezdi. BFV., s. 95

8.5.4. Kelimelerin Ayrı Kökenli Olmasına Karşılık Sesteşlikleri Veya Sesçe Benzerlikleri Yüzünden Birbiriyle Karıştırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

Finyoş: Takar bir İstanbul finyoşunu koluna. YK., s. 7

Haybeci: Haberin var mı senin haybeciden? ÇKK., s. 34

Kıranta: Kıranta, bir ara yere yuvarlandı. AI., s.189

Mangır ezmek: Kahveci bu yollarda "Tonla" mangır ezmişti. YD., s. 338

Mangır kesmek (aldatarak paralarını almak): Bitirim Leyla boyuna mangır kesiyordu. TD., s. 16

Mangır uçlanmak: Şu Kaptan budalasını nasıl söğüşlemeli, elindeki demet demet mangırlardan nasıl uçlanmalıydı? 72.K., s.77

Mangır: Gel diyordun geliyordu, git diyordun gidiyordu, mangır diyordun tosluyordu. ÇKK., s. 45; Halbuki mangır nanay, yollar kesik, yer miyim? AI., s.239; Her zaman mangır nanaydır. ÖE., s. 34; İşler mayna olduktan sonraysa, çalışarak kazandıkları mangırları… DK., s. 38; Leman Abla'ya mangırlarını kendim toka edeyim, ha? TD., s. 20; Mangırları adama pasa ettiydim, demekten vazgeçti. Ü., s. 8; Nihayet el elde, baş başta kalıp da mangırlar suyunu çekince, Beyazıt'taki bu şaraphaneye garson oldu. TD., s. 23; Sinemaya gittiğine göre mangır tutuyordu herhalde. ÇKK., s. 4; Yolsuz kaldım mı mangır pasa ediyor canım istedikçe de koynuma giriyor. ÇKK., s. 25; Mangırlar suyunu çekinceye kadar içilirdi. DK., s. 49; Mangır için kula kulluk edenin… DK., s. 224; Mangır kıyak oldu mu… ÇKK., s. 54; Mangırın yok mu, at kendini Sarayburnu'ndan! DK., s.131

Mangırı sökülmek: Sökül mangırı! TD., s. 85

Mangiz: Biraz mangizim olsa, iyi bir meyhane açar, paranın anasını satardım! El K., s. 144; İsterse huri melek olsun, orta halli bir Ford mangizi iyi etmezse, nafile! Suçlu., s. 96; Mangizi ondan alacaksın! KP., s. 83; Mangizleri cebe küt. S., s.43;

Mangizleri uçlanınca tüydü gitti be! S., s.134; Öyleyse para, dedim, tosla mangizi, alayım voltamı… S., s.42

Sin kef (sövmek): Sin kefle konuşmak doğru değil! EVO., s. 40

Tavsamak (yavaşlamak,azalmak)**:** İlk zamanlar para bol bol geldi ama, sonraları tavsadı. 72.K., s.72

8.5.5. Kelimelerin Aynı Kökenli Olmasına Karşılık Dildeki Kullanımı Sırasında Değişik Biçimde Yapılandırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

Ağzının kayarını (pay) vermek: Niye o i... nin ağzının kayarını vermedik? VV., s.217

Altından üstünden başlamak: Şimdi başlayacağım altından, üstünden… El K., s. 121

Bal: Vay düdüğüm vay. Balın nerendeymiş? EB., s.225

Boyamak (kızmak)**:** Ev sahibi de iyi bir boyamış. OKGK., s. 147

Boyunu görmek: İyi ya, hadi yürü bakalım da boyunu göreyim! TD., s. 87

Cila (keyif): Cilama dokunma Reşit Emmi!. HÇ., s.268

Ciro etmek (ayarlamak, getirmek): İsterseniz derhal ciro edeyim? TD., s. 121

Çapaçul (kıyafetsiz) : Kendisi Ümmü gibi çapaçul değildi. DE., s.69

Çintmek (para koparmak) **:** Herife damat ol, kızı avucunun içine al, ufak ufak çint! DK., s.162

Düdük: Vay düdüğüm vay. Balın nerendeymiş? EB., s.225

Dümen tutmak: Elbette kendi çıkarına dümen tutacak… KY., s. 102

Ekmek :Rıza, "Şerefsizim ekmek var bu karıda!" diye iç geçirdi. El K., s. 33

Ekmek çıkmak (kadınla ilişki kurmak) : Ekmek çıkar mı diye.. YYB., s.25; Ekmek çıkaracağını mı sanıyorsun? SM., s.139

Eline sermaye (dedikodu) **geçmek**: Patronlar ı, ustalarıyla Melekgirmez Çarşı'sındaki meyhaneler, hatta Adanalıların Pehlivan'la öbür esnafın eline sermaye geçmişti. EB., s. 217

Hanım evladı: N'olacak, hanım evladısın! AI., s.7

Hayır bırakmamak: Kızda hayır bırakmamışlar.(tecavüz etmek) YYB., s.92

İş almak (kandırmak, yatmak) : Hem çıldırasıya seviyor, hem kaçıyor, iş alabilir miyim diye düşündüm. AI., s.160

Karın ağrısı: Jale mi, Neriman mı, her ne karın ağrısıysa… El K., s. 123

Karmanyola: Yankesiciler, karmanyolacılar! 72.K., s.26

Kaşalot: Kaşalotun birisin be! ÖE., s. 93

Kenef (kenef: tuvalet, O.Kemal: pis, berbat): Kenefin biri… GK., s. 124

Kesmek (yormak) : O şimdi adamcağızı iyice keser! ÇKK., s. 32

Kont (hesap): Tarlaları kendi kontlarına sürüp ekeceklermiş bu yıl. HÇ., s. 348

Mat etmek: Herif beni mat etti. SM., s.181

Müşteri düşmek: Saat on bir dedi mi müşteriler ufaktan ufaktan düşmeye başlar. DK., s. 46

Parsa toplamak: Herif daha partiye resmen yazılmadan parsa toplayacak. Ü., s.197

Pinpon (yaşlı adam): Halbuki Nursen'i pinpona verirsem, günün birinde herifin tüm malına mülküne sahip oluruz. EB., s. 161; Vazgeç böyle şeylerden, pinpon kocana sadık ol. Suçlu., s. 118

Postal (sevgili)**:** Sonra benden alır götürür, sevdiği postala yedirirmiş! ÇKK., s. 6

Serin (yavaş): Tavukçu, "Serin gel",dedi. 72.K., s.11

Sıkmak (sevişmek): Seni çok sıktık yavrum, suyun kalmadı artık... SBK., s. 135

Tadına bakmak (yatmak) : Sen tadına bakmadan yakışık alır mıydı? AI., s.167

Tadını bilmek: İki ablasının da tadını biliyordu. El K., s. 336

Tapon: İsterse en taponunu olsun, almaya kalksa işler değişebilir. El K., s. 162; Öteki tapon ama Balon'un yanındakine varım temiz bir ellilik! KY., s. 131

Tezgahtan geçmek (yatmak) : O da tezgahtan geçti! SÇ., s. 194

Tıraş: Tıraşa karnımız tok! gibilerden önemsememiş. M., s.127

Tükürmek: Tükürmüşüm içine öyle zevkin! SBK., s. 244

Ukala dümbeleği: Neyin olur bu ukala dümbeleği? YYB., s.53; Ukala dümbeleğinin biriydi. S., s.54

Yutmak (kazanmak): Şeytanım gür oldu da yuttum mu,eh be! 72.K. ,s.11

Yüreği ağzına gelmek (midesi bulanmak): Kaba kaba öksürüp kahve betonuna kocaman bir balgam çıkarmış, sonra bunu ağzıyla ezerken de yüreğimi ağzıma getirmişti. AI., s.31

Zamazingo: Mühendisin zamazingosu mu? SBK., s. 237; Ver bakalım şu zamazingoları kız! EB., s. 92

Zibidi: Kerli ferli biri mi,yoksa herhangi bir işsiz, zibidi miydi? DE., s.192

Zula: Şimdiye kadar bıçaklar da, esrarlar da "zula" edilmiş olacaktı. EK., s.9

8.5.6. Aynı Sesi, İşi, Eylemi Veya Durumu Farklı Algılama ve Dolayısıyla Farklı Dile Getirme Sonucunda Ortaya Çıkan Çok Şekillilik

Abanoz (genelev): Abonoza gidelim mi? GK., s. 181

Fallik (sürtük)**:** Nazarınız değecek, fallikler! HÇ., s. 60

Kakomiri: Nasıl konuşulur ya kakomiri? M., s.94

Panga (genelev) **:** Şöyle, dedi, pangadan… S., s.56

8.6. Argoda Kimi Kelime ve Daha Büyük Dil Yapılarının Genişletilmesi

Argodaki söz varlığının kayda geçirilmiş bulunulduğu genel veya özel alanlara ait sözlüklere bakıldığında, kimi kelimelerin, genellikle ya başına ya sonuna ya da pek seyrek olarak doğrudan doğruya içine "ses", "hece" hatta "ek" gibi bir dil unsurunun eklenilerek genişletilmiş yapısıyla bir veya birden çok maddede yer aldığı görülür. Argoda kullanılan genişletilmiş tipteki kelimelerin bir kısmı ise, yalnızca "ses", "hece" veya "ek"in eklenilmesiyle değil, konuşanın şu veya bu bakımdan ya anlam ya yapı ilgisi kurarak, benzetme yönü bularak, yine temel unsur durumundaki, çekirdek niteliğindeki bir taban kelimeye başka bir kelime katması ve böylece onu artık bir kelime grubu haline getirmesi sonucunda da ortaya çıkar. Argoda kullanılan genişletilmiş tipteki kelimelerin birkaçı da, seyrek şekilde ve deyim niteliğindeki bir cümle biçimine kavuşturulmuş olarak göze çarpmaktadır. (Ersoylu, 2010:233)

8.6.1. Tek Kelime İken, Yine Tek Kelime Düzeyinde Kalan Genişletilmeler

Kaşkoloz: Bak, yazının kaşkolozuna gidiyor. Ü., s.270

Nanay: Ellerinde metelik nanay. TD., s. 43; Halbuki mangır nanay, yollar kesik, yer miyim? AI., s.239; Her zaman mangır nanaydır. ÖE., s. 34; Metelik malum, nanay. M., s.47

8.6.2. Tek Kelime İken, Kelime Grubu Biçimini Kazanan ve Zaten Kelime Grubu Durumunda İken Daha Geniş Bir Kelime Grubu Düzeyine Ulaşan Genişletilmeler

Ağzının havına bakmak: Ağzının havına bakarsan vallaha Başvekil bile olabilir! MM., s.6

Aklına iş düşmek: Adamın niyeti zaten kötüdür, aklına büsbütün iş düşebilirdi. AI., s.156

Ananın dini: Ananın dini olur… TD., s. 14

Bön bakmak: İşsiz bön bakıyordu. YYB., s.209

Cip tadı kaçmak: İşlerin cip tadı kaçtı. EVO., s. 54

Dümbüğün eli bayraklısı: Dümbüğün de eli bayraklısı gayri… M., s.284

Elinin körü: Elinin körü olmuş. YYB., s.14; Elinin körü olur. El K., s. 12

Enayi pilakisi: "Enayi pilakisi",diye mırıldandı. El K., s. 269

Enayilerin topu: Enayilerin topu tav ama... KKBK., s. 150

Enayinin gelişi: Enayinin gelişine dikiz! AI., s.7

Fayrap etmek: "Dinamik sanayi"nin fayrap edilmesi, fabrika, toprak ürünlerinin iç, daha çok da geri kalmış dış memleketler pazarlarında satılmak suretiyle elde edilecek dövizlerle altınlar yeniden, hem de Türk ve Osmanlı hazinelerinin görmediği kertede yerine konurdu. GK., s. 106

Fit olmak: Ateşspor'un elliliğine fit olmaktansa asılırdı Ayten'e. ÇKK., s. 3

Hayır bırakmamak (tecavüz etmek): Kızda hayır bırakmamışlar. YYB., s.92

İşler keka: Evi mülktü, işleri kekaydı. El K., s. 349

Kadere kırk beş gitmek: Demek siz kadere kırk beş gidiyorsunuz? BTÜ., s. 30

Kafasındaki sinemanın şeridi kopmak (kafası atmak): İki yerde iş buldum demeseydi, kafasındaki sinemanın şeridi kopmayacaktı. BFV., s. 168

Mano almak: Boyacı Bayram da mano alıyordu! DK., s.91

Manzarası bozuk: Hasibe kız, şarap ver şu manzarası bozuğa! TD., s. 23

Nanik yapmak: Uzaklaşa otobüs sanki bıyık altından gülerek nanik yapıyordu. YYB., s.161

Onluk sökülmek: "Her kayıpta sen de bir onluk sökülecеksin!", dedi. TD., s. 19

Pasa etmek (vermek): Yolsuz kaldım mı mangır pasa ediyor canım istedikçe de koynuma giriyor. ÇKK., s. 25; Beşliği pasa etti. S., s.42

Pasaportunu vermek (bırakmak)": "Cartayı çekti mi, kızına pasaportu vereceğim." mi der? DK., s.168

Peşkeş çekmek: Bana bu kızı peşkeş çektiler. DK., s. 162; Belki de kızını peşkeş çekmek içindi bütün bu cilveli numaralar. EB., s. 127

Sağlam mariz: O zaman Süreyya, "Sağlam mariz var! der, korkudan bembeyaz yüzüyle koşardı. ÖE., s.79

Zengin çarpmak: Ağabeyim gibi biz de birer tane zengin çarpmalıyız… DK., s.179

Zıkkımın dibi: Zıkkımın dibini, ziftin pekini içsin! El K., s. 128

Ziftin peki: Zıkkımın dibini, ziftin pekini içsin! El K., s. 128

8.6.3. Kelime Grubu İken Cümle ve Zaten Cümle İken Daha Geniş Bir Cümle Düzeyine Ulaşanlar

Akım derken bokum der: Şimdi gider, akım derken bokum der, bir çuval inciri berbat edersin. EK., s.133

Bir boka yaramaz: Ulan sahiden de bir boka yaramazmış senin allameliğin. HÇ., s. 342

Bok yemek düşer: Sana, bana bok yemek düşer. HÇ., s.327

Demek mayası bundan alıyor?: Tamam, demek oğlanın mayası bundan alıyor? DK., s.199

Erkek değil mi? En iyisi babam, onu da anamla gördüm: Erkek değil mi? En iyisi babam, onu da anamla gördüm derler. El K., s. 202

Ha bir araba geçmiş, ha bin (kendini satmak) : Şu karının dediği gibi, gerçekten de yoldu, ha bir araba geçmiş, ha bin. ÇKK., s. 7

Hacı gözü yok: Oğlanda hiç hacı gözü yok! YD., s. 239

İş götü yok: İş götü yoktu herifte. BTÜ., s. 78

İşi o yola dökmüş (kötü yola düşmek) **:** İşi madem o yola dökmüş. ÇKK., s. 47

Onda mide yok: Onlarda mide yoktur. DE., s.91

8.7. Argoda Eksiltiler, Kısaltmalar

Argoda, anlatımın daha az bir çabayla, üstelik hem kolay hem de hızlı olması, ayrıca ihtiyaç duyulan daha başka nitelikleri kendisine kazandırması gibi sebeplerle, özellikle kelime ve kelime gruplarının kullanılması sırasında , bunların yapısından bazı unsurların düşürülerekbir eksiltileme yoluna gidildiği görülmektedir. Tabii ki bu ses veya kelime düzyindeki eksiltilemeler gerçekleştirilirken, bu eksiltili biçimler kullanılırken bu tutuma, bu işe konu edilen ilgili dil yapılarındaki anlamın bozulmaması, onların anlaşılmaz bir duruma düşürülmemesi gerekmektedir. Bu yüzden de dil unsurlarındaki eksiltilemelerde, her şeyin, onların ayırt ettirici temel niteliklerinin yitirilmesini önleyecek belirli bir ölçü içinde yapılması ve sonuçta bu tür kısaltmaların ancak bu şekilde elde edilmesi için gerekli özenin gösterilmesi kaçınılmaz bir husutur. Argodaki bazı dil unsurlarının kullanımında, zamanla ses veya seslerin hatta hecelerin yıpratılıp aşındırılarak düşürülmesi, kelimenin yapısından çıkarılması şeklinde de bir tür kısaltma olayı görülmektedir. Daha çok ses veya ses birliklerinin aşındırılması yoluyla ortaya çıkan bu olayda, ilgili dil unsurunun kullanım saklığının fazla olması, kullanıcıların bazı dil seslerini şu veya bu sebepten dolayı da pek de sevmeyişleri, kimi seslerin teleffuz edilebilmesindeki güçlük veya kelimenin, Türkçe tarafından pek benimsenmeyen ünsüz dizilişleini bulundurması gibi sebepler etkili olmuştur. (Ersoylu, 2010:247)

8.7.1. Tek Kelime Durumunda Bulunan Eksiltiler, Kısaltmalar

Aso: Göz kırpmadan dinleyen yeni aso'ya, koca'dan hele onun hatıralarından söz açmak doğru muydu? HÇ., s. 333

Çaça- Hocana (genelev sahibesi): Çaça karı-Hocana deniliyordu burada. BTÜ., s. 324

Fayrap: Haydi göçelim! (Rakıya başlarken böyle denir.) SM., s.101

Göçmek: Haydi usta, fayrap! (harekete geçme emri) EVO., s. 214

Hacana (hacı anne, mama, çaça): Ne o…luğunu kodu, ne hacanalığını. EVO., s. 90

Hastir: Hastir lan! S., s. 220

İyedmek: Çakmıştı: Leyla Abla şarap iyedecekti galiba. TD., s. 24

Lan: "Lan çiroz," dedi. MM., s.101; Lan boyunduruğu vur, vur boyunduruğu lan! G., s. 204; Hastir lan! S., s. 220; Karısına da kızına da okkalı bir gamato salladıktan sonra, "At lan şunları," dedi. TD., s. 14; Keyfimin kahyası mısın lan? Nikahım size kıyılmadı ya! 72.K., s.58

Pami (kaçmak) : Usulcacık kalkmış, eteklerini toplayıp, pami! ÇKK., s. 125

Piyade (aklı kıt) : Vay anasını, herif tam da piyadeydi M., s.122

Tefe: Bunlar tefe. AY., s. 13

Ulan: Biletçinin tepesi attı: Ulan seni çakıyorum.Bana yediremezsin, kuyruğunu bırakmayacağım! ÖE., s. 97; Söyle ulan aval, senin babandan korkan mı var? EK., s.127; Ulan az kaltabanlardan değilsin hani… TD., s. 22; Ulan ben sana kaçırma filan derdim de sen numara yapardın bana, haybeci! DK., s.132; Ulan çaktırmadan iyi ediversene bir teklik! ÖE., s. 34; Ulan o minare boyunu sererim sonra betona! 72.K., s.38; Ulan sahiden de bir boka yaramazmış senin allameliğin. HÇ., s. 342; Ulan, var sende bir kıncıfırlık! (kötülük, döneklik) Ü., s. 125

Yangın: Avrada yangın, boşayamıyor da… ÇKK., s. 108

8.7.2. Kelime Grubu Durumunda Bulunan Eksiltiler, Kısaltmalar

Ağzına atmak (rüşvet vermek) : Atalım ağzına, mesele kapanıp gitsin! MM., s.43

Ananın dinine: İriyarı, esmer biri olan Bankocu Karakız: "Ananın dinine"dedi. YYB., s.99

Ense kökünü görürsen (imkansız): "Ense kökünü görürsen…" demişti. ÇKK., s. 21; Ense kökünü görürsün bir daha Nedim'in. KT., s. 208

Façasını almak:Senin gibi kadınların çoook façasını alıverdim. TD., s. 109

Kadere kırk beş: Kadere kırk beş! MM., s.7

Sinsilene sülalene: Tuh ulan, sinsilene sülalene be! AY., s. 21

Tepesine dikmek: Aldı, tepesine dikti. YK., s.96

8.8. Argoda Aynı Anlam İçin Çeşitli Deyimlerin Kullanılması

İster konuşma dili olsun isterse yazı dili, kişideki duygu, düşünce veya isteklerin dile getirilmesinde, zaman zaman "deyim" adı verilen dil unsurlarının geniş ve etkili bir yer tuttuğu bilinegelen bir dil gerçeğidir. Zaten bu yüzden de birçok kelime, kelime grubu hatta cümle kullanılmasının yerine, gereğinde anlatıma katılan bir tek deyimle açık, anlaşılır, kesin, vurucu, ... bir ifade ediş yönteminin kazanıldığı görülmektedir. Bütün bunlar dikkate alınınca, argoda deyim kullanımına yer verilmesinin gerekirliği, deyimlerin argodaki yeri ve önemi de kendiliğinden ortaya çıkmış olacaktır. Argoda aynı anlama gelen, aynı karşılığı taşıyan deyimlerin sayış oldukça çoktur. Üstelik bu çokluk aynı zamanda deyim tipini meydana getirme açısından da geçerlilik kazanmış bulunmaktadır. (Ersoylu, 2010:271)

8.8.1. Genişletme veya Eksiltilemede Bulunulduğu İçin Ya Ortaya Çıkan Ya Da Çeşitlilik Kazana Deyimler

Ağzının havına bakmak: Ağzının havına bakarsan vallaha Başvekil bile olabilir! MM., s.6

Dümbük: Paranıza sokim dümbükler. EVO., s. 2

Ehey çalmak: Arkalarındaki kalabalık kahkalarla gülüyor, ehey çalıyorlardı. S., s.17

Gavat: Neyin olur bu gavat? AI., s.58

Nanik yapmak: Uzaklaşa otobüs sanki bıyık altından gülerek nanik yapıyordu. YYB., s.161

Pasaportu vermek (kovmak): "Cartayı çekti mi, kızına pasaportu vereceğim." mi der? DK., s.168; İki günde onun da pasaportunu verir! EVO., s. 379; Pasaportunu verdin mi? KKBK., s. 138

Sokmak: Paranıza sokim dümbükler. EVO., s. 2

Tırıl (parasız)**:** Tırıl mısın? ÖE., s. 34; Tırıla benziyor, ha? MM., s.237

Zengin çarpmak: Ağabeyim gibi biz de birer tane zengin çarpmalıyız… DK., s.179

Zırnık: Çoluk çocuğumun midesine bir zırnık sıcak yemek girmedi! S., s.10

8.8.2. Birbirine Göre Ses Yapısı Bakımından Az Çok Değişiklik Gösterdiği için Çeşitlilik Kazanan Deyimler

Cızlamı çekmek: Bakıyorum benim kahvede sabahiyeye es geçmiş, cızlamı çekiyorsun? EB., s. 229

Orospu: Zehirden şifa, o….dan vefa! TD., s. 24

8.8.3. Birbirine Göre Yalnızca, Değişik İsimlerle Kurulduğu İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler

Akı bokuna karışmak: Öyle iri ki, herkesin birden akı bokuna karıştı. MM., s.94

Ana avrat dümdüz gitmek: Ana avrat dümdüz gider. GK., s. 22

Balta olmak (sarkmak, asılmak, askıntı olmak) **:** Birinde balıkçı balta olmuştu. YYB., s.175

Berbatını çıkarmak: Berbatını çıkarırken, ondan da iki yumruk hediye aldık. KY., s. 194

Beynini patlatmak: Uyuştuk uyuştuk, uyuşmadık mı, bir rapor, beyinlerini patlatayım, dedi. MM., s.44

Boğuntuya getirmek (kandırmak): Adamı boğuntuya mı getireceksiniz? EVO., s. 58

Cılaya gelmek (neşelenmek) : Bu sözlerden Turgut Şen cılaya geldi. S., s.10

Çivi koymak (aklına Sokmak): Çiviyi koyduk. S., s. 95

Duvarına çakmak (başkasının kızıyla yatmak): Onun için, oğlu, oğulları olmalı,çivilerini başkalarının duvarına çakmalıydılar. HÇ., s.267

Dümbük: Elimden gelse, bi gaşık suda boğarım dümbüğü! C., s.30

Enayi pilakisi: "Enayi pilakisi",diye mırıldandı. El K., s. 269

Faça façaya gelmek (yüz yüze) : "Herif"le birden faça façaya gelerek durakladı. DK., s. 233

Feneri söndürmek: Maşallah amca, feneri nerde söndürdün? Suçlu., s. 119

Gamato sallamak: "Pişti"de çaylar gene onda kalınca, Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına. ÇKK., s.1

Gamatoyu basmak: Allahın kancık kulu'na basacaktı gamatoyu. S., s.118

Göbeğinden atmak: "Göbeğinden atıyorsa sen de gel!" dedi. ÇKK., s. 76

Kafasına gelip oturmak: Benimki'ni unutur gibi oluyorsam da, çok geçmeden yine kafama gelip oturuyor. AI., s.183

Karmanyolaya getirmek (kandırmak): Adamı karmanyolaya getireceksiniz. EVO., s. 58

Kıyak gaco: Altımızda Necip'inki gibi hususi, yanımızda kıyak kıyak gacolar, oooh! DK., s.138

Koltuk vermek (pohpohlamak) : Herife vermiş koltuğu, vermiş koltuğu… M., s.204

Lambayı söndürmek: Lambayı nerde söndürdün kızım! KKBK., s. 145

Mangırı sökülmek: Sökül mangırı! TD., s. 85

Matiz (sarhoş) **olmak**: Matiz oluyor gene. EVO., s. 49

Mavrayı kesmek (yalanı kesmek): Mavrayı kes. EVO., s. 47

Mitili atmak: Sonra, Nazan olsa, ne diye oğlunun yanına mitili atmasın da dilensindi? El K., s. 369

Muhabbet tellalı: Pek pek bir muhabbet tellalıydı. KT., s. 143

Onluk sökülmek: "Her kayıpta sen de bir onluk sökülecеksin!", dedi. TD., s. 19

Ölü şeyine dönmek: Cigaralar ölü şeyine dönmüş. ÇKK., s. 45

Paraları sökülmek: Haydi sökül bakalım paraları! ÇKK., s. 114

Parça düşürmek: İyi bir parça düşürdüm. KT., s. 127

Piyasa parlağı (en iyi fiyat)**:** Piyasa parlağı gibi fiyat bulamaz. EVO., s. 421

Postayı çekmek (gitmek) : Onun için, kızı al, evinden çek postayı! AI., s.60

Sikke kesmek: Dükkân sikke kesmiyordu. EVO., s. 25

Sinsile, sülale dümdüz gitmek: Bak, sinsile, sülale dümdüz giderim ha!" ÇKK., s. 86

Şimşek kesilmek: Hergeleler, işleri düştü mü şimşek kesilirler. MM., s.38

Var mı böyle numara?: Var mı böyle numara? TD., s. 19

Yakasını destelemek (azarlamak, terslemek, dövmek) **:** Yine parlayabilir, yakasını yine desteleyebilir, hatta koca burnuna konabilirdim. AI., s.37

Yavru düşürmek: İyi bir yavru düşürmüştür… HÇ., s.307

Yemek: Senin o dillerini yerim. BTÜ., s. 174

Zambırından geçilmemek: Oğlum subay oldu diye zambırından geçilmiyordu! EVO., s. 74

Zılgıt yemek: Kaptan'la dargın oldukları sıra az zılgıtını yememiş, az yalvarmamıştı. 72.K.,s.37

Zılgıtı vermek: Zılgıtı vermişti çünkü. SBK., s. 278

Zom olmak: Şarapçının kapıya yakın tezgâhı yanında ayakta demlenen, zom olmak üzere çatlak bir ses, "Biz adam olamayız!" dedi. MM., s.4

8.8.4. Birbirine Göre Yalnızca, Değişik Fiillerle Kurulduğu İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler

Afyon atmak: İyi görüp seçebilmesi için ya iki tutam afyon atması, ya da kalın bir esrarlı sigara "boğması" ya da hiç olmazsa mercimek kadar bir esrar parçasıyla püf çekmesi, yani esrarın dumanını herhangi bir ağızlıkla içine çekmesi gerekiyordu. El K., s. 359

Altına almak: İçeri dalmak, namussuz kızı altına almak, her bir şeyi yapıp, sonra da hapis damını boylamak! GK., s. 229

Anasını bellemek: Ananı bile bellerim deyyus… Ü., s.167

Anasını satayım: Doldur şu çanağı anasını satayım. ÇKK., s. 80

Ayağı kaymak (kötü yola düşmek) : Oraları dolduran kadınlar da "Benimki" gibi, aşk derken, ayakları kayıp… AI., s.177

Bedel etmek (borç vermek): Kürdo'ya bedel et çay içsin BTÜ., s. 232

Biçimine getirmek (yatmak): Böyle veled-i zina adamın avradını biçimine getirmek farzdır! KT., s. 237

Boku çıkmak: Sonunda boku çıkmaz mı? DK., s.252

Boş vermek: Birkaç el boş verirdi. (kumarda)72.K., s.37

Caka satmak: "İşimden ayrılıyorum. Hesabımı görün!" diye caka satacak, basıp gidecekti. DE., s.127 ; Çıldır çıldır bakmanın, hiç bir şey olmamışçasına caka satmanın alemi var mı? KKBK., s. 58; Satmak caka amelelere… M., s.212

Cehennem olmak: Cehennem olup gitsene! KY., s. 77; Sonra da cehennem olup gitsin evimden! El K., s. 277

Cehenneme yollamak: Ya "hainler"i birer kurşunla temize havale edip canlarını cehenneme yollayacak ya da ilişmeyecekti. KY., s. 206

Çarığa dönmek (yaşlanmak): Hele yıllar geçsin, onlar gibi suları çekilsin, Ayla'nın dediği gibi "çarığa dönsünler" kolaydı. EB., s. 89

Daniskasını almak: Allah seni başımızdan eksik etmesin!'lerin daniskasını alıyor. Ü., s.246

Düşeş düşmek: Bunca yıllık ağayım güya, bana daha böyle düşeş düşmedi! KT., s. 137

Fitili almak (telaşlanmak, öfkelenmek): Şoförünki fitili almıştı. KP., s. 118

Fiyaka olmak: Sen misin kafayı çekip çekip sabahlara dek naralar atan, çöp tenekeleri, bidonları tekmeleyen, karılara kızlara fiyaka olsun diye espri yapıp saç sakal, bıyık favori bırakan! AI., s.18

Fiyaka satmak: Ev satılacak, parasıyla Erdal Bey'in kaynatasına fiyaka satılacak. EB., s. 224

Fiyaka sökmek: : Hadi lan hadi, fiyaka sökme bize. ÖE., s.48; Kalkmış bir de fiyaka söküyor burda. EK., s.127

Fiyakası bozulmak: Karıların yanında fiyakan bozulur. ÖE., s.34

Fiyakasını bozmak: Bozarım fiyakanı! KY., s. 132; N'olacak, fiyakanızı bozarım! DK., s. 119

Fiyakayı bırakmak: Çek elini, fiyakayı bırak. AI., s.121

Forsunu kırmak: Sen benim forsunu kırmıştın. Suçlu., s. 226

Fort atmak (hava atmak) : Fort atamazsın bize. M., s.34; Usta oldum diye fort atar gezer! BTÜ., s. 311

Gamato sallamak: "Pişti"de çaylar gene onda kalınca, Allahlı kitaplı bir gamato salladı kahvenin rutubetli alacakaranlığına. ÇKK., s.1; Karısına da kızına da okkalı bir gamato salladıktan sonra, "At lan şunları," dedi. TD., s. 14

Gamatoyu basmak: Allahın kancık kulu'na basacaktı gamatoyu. S., s.118; Ne oldu? dese, Avare'den önce Sülo basıyordu gamatoyu. DK., s. 90; Şeytana da, şeytan-ı laine de, hatta hatta cennet-i alaya da bastım gamatoyu. AI., s.68

Gırgıra almak: Ah şimdi onlar olsaydı, olsaydılar da şu dangalak bekçiyi gırgıra alsalardı. M., s.120

İpi takmak: Buranın ameleleri adama ipi taktılar mı… M., s.195

İş olmak (aralarında ilişki olmak, hoşlanmak): Öteki, iş olduğunu sezinlemişti. EB., s. 30

İşi bilmek (yaptığı dalavereyi bilmek) : Yoksa işi biliyor muydu? SM., s.99

İşini uydurmak (dolandırıcılık yapmak) : Senden evvelkiler senin aldığının iki mislini aldıkları halde gene de işlerini uydururlardı. DE., s.115

İyi edivermek (vermek) : Ulan çaktırmadan iyi ediversene bir teklik! ÖE., s. 34

İyi etmek (vermek) : Bir teklik iyi etsem nasıl? AI., s.187 ; Sana da bir iş iyi ederiz. DK., s.137

Kafayı beleş tutmak (istediği bilgiyi vermek vs.) : Oraya hem esnaf, hem de ufak memurlar gelir, çoğu kafayı beleş tutar. MM., s.17

Kafese koymak (ayartmak): "Koyalım kafese," diye tamamladı. EB., s. 28

Kafese sokmak: Şerefsizim, ya cezaevi müdürünü, ya mahpus birilerini mutlaka kafese sokmanın yolunu bulmuştur. Ü., s.133

Laf çakmak: Bana laf çaktın! AI., s.130

Madara etmek: Biz onunla Öküz'ü madara edeceğiz! SÇ., s. 204; Onluğu bozarken, "delikanlıyı madara eden" devire sövdü içinden. ÇKK., s. 12; Ya…demek hemşerini madara ediyorsun? 72.K., s.76

Madara olmak: Almamıştı ama şu ciğeri beş para etmez kontrolün karşısında madara mı olacaktı? YYB., s.160; Buysa mahallede, daha çok da mahallenin artık eksik erkekleri önünde madara olması demekti. TD., s. 6

Madik atmak: Ben sana bana madik olmaz demedim mi? BTÜ., s. 86

Makas almak: Fırsat buldular mı da insanın yüzünden makas alır, daha olmazsa yanağından öpüverirler. AI., s.190

Makasa almak: İkisi iki yandan, kızları aldılar makasa. KY., s. 130

Mandepsiye bastırmak: Hani ev kadınlarını o biçim, zam paraları da bu biçim mandepsiye bastırma işi. KKBK., s. 225

Mangır ezmek: Kahveci bu yollarda "Tonla" mangır ezmişti. YD., s. 338

Mangır kesmek: Bitirim Leyla boyuna mangır kesiyordu. (aldatarak paralarını almak) TD., s. 16

Mangır tutmak (para biriktirmek): Sinemaya gittiğine göre mangır tutuyordu herhalde. ÇKK., s. 4

Mangırlar erimek: Doktora moktora, mangırlar eriyecek, oğlan doktorasını Avrupa'da yapmış ünlü bir avukat olunca… EB., s. 109

Mano almak: Kumardan mano alıyordu o sıra. GK., s. 74

Manyeto etmek: Manyeto ederken gözü Mevlüt'ün kuru parmaklarına ilişince içi sızladı. G., s. 48

Manzarasını çakmak: Manzaranızı çakmadım belleme! S., s.77

Manzarayı çakmak: Çakıyor karısının manzaralarını, lakin… ÇKK., s. 107; Çakmışlardı "manzara"yı. MM., s.185; Tam, tam o biçim kadınlardan, ilk görüşte çaktım manzarayı. AI., s.190

Martaval yutturmak: Sen o martavalları git de dedene yuttur… EK., s.98

Maskara olmak: O zaman maskara olurdum Yasin'e de, mahallenin öteki delikanlılarına da. TD., s. 7

Masurayı almak: Masurayı böyle alır. AY., s. 13

Matrağa almak: "Küçük karakartallar" gene kim bilir nasıl matrağa alacaklardı? DK., s.176; Asıl koyan, fabrika muhasebe servisindeki arkadaşlarının genç karısından dolayı matrağa almalarıydı. Suçlu, s. 4; Az mı alay etmiş, ilk zamanlar az mı matrağa almıştı. ÇKK., s. 51; Olacaktı bu, çaresiz olacak, matrağa alınacaktı! YYB., s.160

Matrağı çakmak: Çakar matrağı. AI., s.8

Maval anlatmak: Leyla az önce Leman'la arkadaşlarına anlattığı mavalı tekrarladıktan sonra ekledi. TD., s. 45; Para kesmek: Tekmil tamir atölyeleri harıl harıl çalışıyor, para kesiyorlar para! EVO., s. 24

Maval okumak: Yahu maval okumayı bırak! M., s.318

Mayna olmak (son verilmek): Bu işler birkaç sene daha mayna olmasaydı. KKBK., s. 124; İşler mayna olduktan sonraysa, çalışarak kazandıkları mangırları… DK., s. 38

Metelik vermek: Bu dünyada senden başkasına zerrece metelik vermem ben. Suçlu., s. 88

Mortayı çektirmek: Tıpkı tıpkısına Hasan'ın yaptığı gibi, karıya mortayı çektirmeli, fabrikasının üstüne konmalıydı. TD., s. 82

Nalları dikmek: Genç, akıllı, bir parça da haşarı bir karı, vallahi üç aya kalmaz nalları diktirir! EB., s. 163

Palamarı toparlamak (kaçmak): Adamı sızdırıp, toparlamıştı palamarı. AI., s.163

Partal atmak: Ne partallar attı gayri! EVO., s. 82; Şehirlinin merakı, partal atmak. BTÜ., s. 361; Yolda Hüseyin Yorulmaz, "ulan amma da partal attın ha!" dedi. G., s. 39

Partayı çekmek (selam vermek) : Murtaza sert bir hareketle esas vaziyete geçti, partayı çekti. M., s.18

Pas almak: Dudaklarını hafif pembeyle değil, annesininki gibi, kırmızıların en hırçını, en azgını Karmen kırmızısıyla boyar, işe gelip giderken rastladığı pas aldığı erkeklerin en kılkuyruk, en kıtıpiyosunu bile kaçırmazdı. EB., s. 75

Pas almak (karşılık almak) : Pas almış. YYB., s.242

Pas istemek: İşten dönerken peşlerine takılıp pas isteyenlerden iğreniyor. DK., s. 10

Paspas olmak (iyi davranmak, her dediğini yapmak): Sizin paspas olduğunuz yetmiyor mu?,demişti. DK., s. 165

Piç olmak: Uykusu gene piç olmuştu. MM., s.118

Posta koymak: İşini gör git, sonra baba kıyametleri koparır diyorum posta koyuyor bana! TD., s. 108; Posta koymaya başladım. YYB., s.19; Posta mı koyuyorsunuz bana? TD., s. 19

Postasını çekmek: Yarın buradan da çekelim postamızı! AI., s.26

Postayı kesmek: Babam öldükten sonra hepsi kesti postayı. DK., s. 44; Pis bunağın sözüyle postayı kestin öyle mi? MM., s.212

Sarkıntılık etmek: Civelek fingirdek kızlarına laf atmak, sarkıntılık etmek şöyle dursun. DK., s. 7

Sigara boğmak: İyi görüp seçebilmesi için ya iki tutam afyon atması, ya da kalın bir esrarlı sigara "boğması" ya da hiç olmazsa mercimek kadar bir esrar parçasıyla püf çekmesi, yani esrarın dumanını herhangi bir ağızlıkla içine çekmesi gerekiyordu. El K., s. 359

Sotasına getirmek: Leman avını tam da sotasına getirmişti, fırladı. TD., s. 21

Sotasına girmek: Günün birinde sotasına getirecek. SÇ., s. 183

Sotaya düşürmek: "Yeşeee… "derdi sotasına düşürdü mü. ÖE., s.11

Uçkuru çözülmek: Allahımı inkar edeyim, bir görsen, uçkurların çözülür! KT., s. 132

Uçkuru gevşemek: Güya bir tanıdığım varmış, karısı çok güzelmiş, sen yani, bir ballandırdım, uçkuru gevşedi enayinin. KT., s. 143

Voli vurmak: Bir yerlerden bir voli vurmuşsa, "Kalkın ulan kerizler!"derdi. DK., s. 49; Kudret imkanı yok voli vurmuştur. Ü., s.126

Volta atmak: Akyazılı'yla cezaevi avlusunda "volta atıyor" yani dolaşıyordu. Ü., s.291

Voltasını almak: Hadi sen voltanı al bakalım artık! ÇKK., s. 11; Ben voltamı alıyorum. DK., s.240; Öyleyse para, dedim, tosla mangizi, alayım voltamı… S., s.42

Voltayı almak: Bir Allahaısmarladık bile demeden voltayı aldı! YYB., s.206

8.8.5. Birbirine Göre Yalnızca Ekleri Var Olduğu Veya Bulunmadığı Yahut Da Var Olanları Değişiklik Gösterdiği İçin Çeşitlilik Kazanan Deyimler

Bok yemek: Ben şimdi kimin boklarını yiyeceğim? VV., s.239; Her gece bu bok yenmez! BTÜ., s. 141

Fink atmak: Karısı içerde inlesin, kocası fink atsın dışarıda… TD., s. 79; Mahrem önünde dolanan, fink atan sensin ! HÇ., s. 4

İfadesini almak (birlikte olmak, yatmak): At bir gün bizim Salih'in garsoniyerine, alıver ifadesini! YYB., s.173; Efendi babanın ifadesini alıver! ÇKK., s. 31

Sağa sola fink atmak: Giyinip sağa sola fink atsın. YK., s.12

Tava gelmek: İnsan sever okşar ama, tava gelip tapusunu çıkarmamalı! AI., s.90

8.9. Argoda Özel Ad ve Soyad Belirten Kelimelerin Kullanılış Durumu

Türk argosunda, herhangi bir özelliğinden, anlam ilgisinden, verdiği ilhamdan veya çağrıştırdığı hususdan dolayı kendisinden yararlanılan özel ad ve benzeri durumdaki kelimeler, kelimeden daha geniş dil unsurları da görülmektedir. Hem tarihi duruma geçmiş hem de halen kullanılan kişi adlarına, hatta bu özellikteki bazı kısaltmalara dahi argoda, zaman zaman en azından yeni bir anlam kazandırılmış bulunmaktadır. (Ersoylu, 2010:313)

8.9.1. Gerçek Olan, Dilde Bulunan Özel Adların Kullanımı

Âdem aleyhisselama bile iğvayı vermek: Âdem aleyhisselama bile iğvayı verirken verirken... HÇ., s. 25

Adem baba (esrar satıcı): Âdem babalara kapı açtığını görürsem karışmam ha! YYB., s.58; Hafız oğluyum ben, ne bakıyorsun âdembabalığıma? 72.K., s.1

Allah'ı şaşmak: Kazandığım parayla sekiz nüfusu geçindiremiyorum, Allahım şaşıyor, çocuğuma ilaç alamadım deyip durmuyor muydun? G., s. 39

Amasya bamyası: Amasya bamyası gibi kupkuruydu. MM., s.15

Amasya'nın bardağı (ucuz kadın): Amasya'nın bardağı bunlar oğlum. KY., s. 142

Andavallı: Andavallı! M., s.169

Arap: Bir beşliğim olsa Arabım (Şans) gülerdi, mutlaka gülerdi. BTÜ., s. 128

Bağdadı onarmak (içmek): Dul karı kahrından sonra ağız tadıyla "Bağdadı onarmak" şu anda dünyanın en güzel en zevkli, hele hele en gerekli işiydi. VV., s.70

Bursa söğüt yaprağını çekmek: Çektim Bursa söğüt yaprağını, üst yanını hatırlamıyorum! TD., s. 96

Çıfıt (Yahudi) **:** Vay melun, vay Çıfıt herif. GK., s. 317

Habibini şaşırmak: Habibini şaşırırdık! VV., s.219

Hitit heykeli (çirkin)**:** Revir koridorunun alacakaranlığında Kaptan olanca ağırlığıyla tam bir Hitit heykeliydi. 72.K., s.90

İpallah: "ne idüğü belirsiz, bin ananın doğurduğu bu ipallah, sivri külah takımı"nı idare etmek kolay mı? EK., s.13

İsa 'sını, Musa'sını, yedi göbek sonra gelecek zürriyetini ... : İsa 'sını, Musa'sını, yedi göbek sonra gelecek zürriyetini İskender'in askeriyle... VV., s.215

İtalyan'ın ayağı alınmak (kaydırmak) : İtalyan'ın ayağı böyle alınmaz! C., s.30

Kıyak gaco: Altımızda Necip'inki gibi hususi, yanımızda kıyak kıyak gacolar, oooh! DK., s.138

Vehbi'nin kerrakesi: Anlaşılmıştı Vehbi'nin kerrakesi. KKBK., s. 228

8.10. Argonun Ekleri

Genel dilin doğrudan doğruya kendi varlığı ile ancak var olabilen, asalak nitelikli ve toplumun belli bir kesiminin veya aynı meslekteki kimselerin özellikle konuşma, kimi kez yerine göre anlaşma aracı veya yöntemi oluşu dolayısıyla, argo gerçek anlamda bir dil değildir. Başlı başına bir dil olamayan, yalnızca bir çeşit özel dil, henüz ortaya çıkmamış veya çıkarılmamış yanları ile de olsa gizli bir dil niteliğinde bulunabilen argoda, doğal olan herhangi bir dil gibi, onun da eklerinden söz etmek pek fazla yerinde olmasa gerek... Bu yüzden de bu bölüm başlığı ile belirtilmek istenilen, üzerinde durulan hususlar, argoda yer etmiş bulunan,

kanağı bilinen veya bilinmeyen kelime yahut da kelimeden daha geniş dil unsurlarındaki ekler, ekimsi dil sesleri ve bazı kelime parçaları, parçacıkları olacaktır. (Ersoylu, 2010:354)

8.10.1. Ekler

8.10.1.1. Türkçe Kaynaklı Olan Ekler

8.10.1.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

Ballandırmak: Ağaya ondan söz açar, ballandırır, ayranını kabartır. KT., s. 126; Güya bir tanıdığım varmış, karısı çok güzelmiş, sen yani, bir ballandırdım, uçkuru gevşedi enayinin. KT., s. 143

Biçimlemek (yatmak) : Biçimledin mi? YYB., s.178; Çingene Melahat'i biçimlediğimiz ahır değil mi? YYB., s.12

Çatlanmak (Tuvalete gitmek): Çatlanmadan el yüz yıkanmaz. EVO., s. 70

Çöplenmek: Tabii bizde çöplenirsiniz, ayrıca tencere kaynatmanıza lüzum yok. AI., s.58

Çullanmak: Sonra, itoğlu itler üzerine çullanmış. El K., s. 263

Dehlemek: O herifi niye hala dehlemiyorsun? HÇ., s.329

Demlenmek: Şarapçının kapıya yakın tezgâhı yanında ayakta demlenen, zom olmak üzere çatlak bir ses, "Biz adam olamayız!" dedi. MM., s.4

Deriyi tuzlamak (ölmek): Değil ama, az kalsın deriyi tuzlayacaktık… TD., s. 22; Yakında deriyi tuzlarsın. HÇ., s. 141

Dingildemek: İşkilliler dingilderlerse suç, onun muydu? MM., s.165

Diplemek: Kadehe doldurdu, mezesiz filan bir çekişte dipledi. EB., s. 185

Egavlamak: Yolda rast getirdiğin fiyakalı müşterileri egavla! KKBK., s. 110

Fırlanmak: Babacığım babacığım diye etrafında fırlan bir iki… (peşinde dolaşmak) DK., s.155

Hallenmek (kur yapmak)**:** Kadın halleniyordu. El K., s. 35

İtlenmek: Ne itleniyorsun? K., s. 5

Kalaylamak (sövmek): Anamı avradını tekmil kalayladı. EVO., s. 39

Kalınlaşmak (zenginleşmek): Yeni düşmedi ama, yeni kalınlaştı! 72.K., s.75

Kapalı: Ceza ve tevkifevi içinde ayrıca ceza ve tevkifevi demek olan "Kapalı"ya, yani zindana atılmıştı. TD., s. 42

Külüstürlemek: Bugünlerde de iyice külüstürledin biliyor musun? KKBK., s. 132

Körlenmek (vakit geçirmek) **:** Koskoca İstanbul'u Ankara'yı bırak, gel körlen böyle üçüncü sınıf şehirde! AI., s.91

Marizlemek: Ama şu herifi mutlaka, mutlaka marizlemeliydi. 72.K., s.37; Marizlemezse tekerine boyuna taş koyacak, işlerini bozacaktı. 72.K., s.37; Karakollarda filan çok marizlendin mi? SÇ., s. 188

Mıhlamak: Elinde pırıl pırıl Browning'iyle Müteahhit Ayşe'nin Bitirim Leman'ı mıhlaması gerekirdi. TD., s. 25

Paça bağlanmamak (etrafı sarılmak, kaçamamak): Paça bağlanıyordu. KY., s. 224

Palazlanmak: Her zaman söylerim, delikanlı palazlandı mı, hemen evlendirirler. OKGK., s. 27

Parlatmak (içmek) : Biraz parlatmışsın galiba? MM., s.14

Piizlenmek (içmek) : Olsa, ben piizlenirdim. MM., s.103

Pirelenmek: Evdoksiya iyice pirelenmişti. OKGK., s. 146

Sallandırmak: Sallandırıver bir ikisini… G., s. 4

Sepetlemek: Karı da az buçuk gösterişliydi hani, derken sepetler fabrikadan. ÇKK., s. 62; Kocası tekmil mallarını hayır cemiyetine hibe etmiş, karıyı sepetlemiş miyid? KY., s. 199

Söğüşlemek: Şu Kaptan budalasını nasıl söğüşlemeli, elindeki demet demet mangırlardan nasıl uçlanmalıydı? 72.K., s.77

Sövüşlemek: Onca yıl kardeş kardeş adam sövüşlemedik mi? Ü., s.264

Temizlemek: Duysa sağlama temizlerdi. ÇKK., s. 7

Tepelemek: Yüksek topuklarınla gel tepele beni! BFV., s. 144

Tırıllaşmak: Kadın pek tırıllaştı. MM., s.115

Tiritlenmek (giydirmek, donatmak) : Yalnız ben değil, bizimkiler de adamakıllı tiritleniyor! DK., s.173

Toslamak (para vermek) **:** Osman bey çaresiz "Toslar". AI., s.80; Gel diyordun geliyordu, git diyordun gidiyordu, mangır diyordun tosluyordu. ÇKK., s. 45; Öyleyse para, dedim, tosla mangizi, alayım voltamı… S., s.42

Tüylenmek: Şehre göçüp de tüylendi mi bırak... (zengin olmak) BTÜ., s. 37

Uçlanmak (çalmak) **:** Anlayacağın, uçlandım! AI., s.205; Mangizleri uçlanınca tüydü gitti be! S., s.134; Nerden uçlanılmışsa uçlanılmış çarşaf gibi bir onluk pantolon cebinden şaak çıkarılır. AI., s.15; Şu Kaptan budalasını nasıl söğüşlemeli, elindeki demet demet mangırlardan nasıl uçlanmalıydı? 72.K., s.77

Ziftlenmek: Hazırsa oturup ziftlenin! EB., s. 15

8.10.1.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Çaktırmak: Ulan çaktırmadan iyi ediversene bir teklik! ÖE., s. 34

Egaya düşürmek: Amcasının tapon kızını egaya düşürebilmek için dişini sıkacak. KKBK., s. 248

Lokmayı yutturmak: Bu lokmayı kime yutturacaksın? YD., s.17

Meteliği sektirmemek: Karıyı paraya alıştırmak doğru değildir diye meteliği sektirmezdim. KP., s. 80

Okutmak: Evi mevi, dükkanı mükkanı okutur. S., s.43

Sıçırtmak: Ağzına iti sıçırtırım ha! BTÜ., s. 141; Sıçtırma şakanın içine! EB., s. 37

Sırtı gidişmek (kaşınmak) : Sırtım gidişti de çavuş ağa... BTÜ., s. 235

Sızdırmak: Adamı sızdırıp, toparlamıştı palamarı. AI., s.163

Sidik yarıştırmak: Nene lazım senin için öyle büyük adamlarla sidik yarıştırmak! ÇKK., s. 86

Şişirmek: Yasin Ağa'yla beyi iyice şişirirlerdi. HÇ., s. 88

Ütüzmek (ütülmek)**:** Geceki kumarda ütüzdüm ağa. BTÜ., s. 232

Yedirmek: Bırak ki yediririm ama, gene de bir kılıf bulmak lazım. Ü., s.169

Yedirmemek (ezdirmemek) : Kıza bizi yedirmemiş! AI., s.135

Yıldızları saydırmak: Bin bir hakkı için Mevla'nın saydırtırım yıldızları. M., s.97

8.10.1.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Ağızdan kapma: Benimki şöyle ağızdan kapma bir şey. BTÜ., s. 22

Boğuntu: Adamı boğuntuya mı getireceksiniz? (kandırmak) EVO., s. 58

El değmemiş: El değmemişi olmaz! DK., s.32

Kapatma: İstersen beni nikâhlama, kapatman olurum. SÇ., s. 231

Kırığı: Seni görünce anamın kırığını görmüş gibi oluyorum. K., s. 27

O biçim: Ama benim gibi yıllar yılı aynı yerde patriğin eşeğini işte o biçim olursa, çekilmiyor. MM., s.219

Suya batmaz: Bu Neriman da sakın babasının bir zamanlardaki suya batmazlığına çekmesindi? YD., s. 28

Süleymaniye'nin küp uçuranı: Süleymaniye'nin küp uçuranı, bilmez mi? El K., s. 87

Sürtük: Sahi, şu gerine gerine "sürtük" diyen kadının ne için ağzının payını vermiyordu? MM., s.87

Yedi denizin dışarı attığı: Öyle fettan, öylesine yedi denizin dışarı attığı arsız, edepsizin biriydi ki, ne büyü kör ediyordu, ne tılsım! MM., s.105; Benimki gibi, yedi denizin dışarı attığı, utanmaz, arlanmaz gibi olsun da bak. EB., s. 19; Müçteba'nınki gibi yedi denizin dışarı attığı, arsız edepsizin biri değildi. EB., s. 216

8.10.1.1.4. İsimden İsim Yapma Ekleri

Boynuzlu: Herif haza boynuzlu, deyyus. KY., s. 116; İnek, Kırım ineği! Maltız! Boynuzlu! Suçlu., s. 120

Çürükçü (yaşlı kadın avcısı): "Çürükçü"ydü Edip. EB., s. 194

Dızdızcı: Dızdızcılar di, di ağbi di… 72.K., s.26

Dızdızcılık (basit makinelerde fazla özenilmeden kağıtlara renkli olarak basılan paraları piyasaya sürme işi): Irza, namusa dolanmak onda, barbutla kumar onda, üçkağıt atmak onda, manita, söğüş, tav, dızdızcılık TD., s. hep onda. TD., s. 33

Ekmeklik (enayi,kolay yutulur): Ekmeklik'i kaçırmak istemiyordu. M., s.123

Fındıkçı (kendini satan)**:** Kızı gibi fındıkçıydı ilk zamanlar. ÇKK., s. 23

Kerizlik: Kerizliği sahibine ver, hırt! DK., s.159; Kerizlikten dikizlerim cavlamıyor. Suçlu., s. 96

Kıncıfırlık (kötülük, döneklik)**:**Ulan, var sende bir kıncıfırlık! Ü., s. 125; Ulan, var sende bir kıncıfırlık! Ü., s.125

Kudümsüz: Pis kudümsüz. EVO., s. 249

Mastorluk: İbrahim esrarlı sigaranın mastorluğu içinde. VV., s.405

Meydancı: Meydancı denilen, hırsızlıktan hükümlü iki hizmetçi yemeklerini pişiriyor. VV., s.399; "Kaptan paralarını sen de mi saklıyor?" "Bende saklıyor. Meydancısıyım…" 72.K., s.61

Okkalı: Okkalı da söz mü? EB., s. 149

Sunturlu: Küfür iyice sunturlu cinsindendi. TD., s. 4

Süleymaniye'nin donsuzu: Süleymaniye'nin donsuzuna elmas yüzükler al. El K., s. 52

Tabansız: Çok da tabansızmışsın.. YD., s. 131

Tatavacı: Tatavacının biri ! BTÜ., s. 38

Tırıllık: Götür sen ver de tırıllığımız büsbütün belli olmasın! DK., s.51

Yalakçı (yüze gülücü)**:** Yalakçı be! HÇ., s.269

Yolsuz: Yolsuz kaldım mı mangır pasa ediyor canım istedikçe de koynuma giriyor. ÇKK., s. 25

8.10.1.2. Yabancı Kaynaklı Olan Ekler

Akoz (haber vermek)**:** Gideceğimiz gün, sabahleyin ben sana pencereden akoz ederim, sen de… DK., s. 109; Sonraları ona mahallenin en zengini Cemal Bey'i akoz etmişti. YYB., s.221; Maksat, sana akoz etmek geldiğimi. TD., s. 56

Hırpo: Çocuk mu kandırıyon, hırpo… EK., s.98

Kartaloz: Nasıl olsa bu kartaloza sonuna dek kavuk sallamayacaktı. VV., s.314; Sen kendine bak kaşkaloz! SBK., s. 36; Bak, yazının kaşkolozuna gidiyor. Ü., s.270

Kayarto (ahlaksız kimse): Kayartoya bak! YK., s. 36; Beğenmedin mi ulan kayarto! ÖE., s. 14; Kulaklar düşmüş kayartoda ha! AI., s.27

Kokoz: Belki de kızların hoşuna gitmek için, "Kokozun biri!" demiş, kızları güldürmüşlerdi. EB., s. 32

Sızaki: Nezarethanenin, berduş kadınların uzanıp sızaki yaptıkları toprak zemine uzandı. TD., s. 26

Tersoya düşmek: Lakin, tersoya düştüm. AI., s.205

Yelloz: Şimdi gidip o Ayten yellozunu bulacaktı sağlama. ÇKK., s. 20

Zırto: Tez geleydin zırto, dedi. BTÜ., s. 222

8.10.2. Ek Gibi Kullanılan Bazı Kelime Parçaları, Parçacıkları

Davalaciro: Davalaciro, ders ne alemde? BE., s.9

Uydurumentoni (uydurma)**:** Ben uydurumentoniye karşıyım. G., s. 136

BÖLÜM V

SONUÇ

1. Bu çalışmada Orhan Kemal'in bütün roman ve hikayelerinde kullanılan ikilemeler, tekrarlar, atasözleri, deyimler, ağız özelliği taşıyan sözler, lakaplar ve argo ifadeler tespit edilmiştir.

2. Tespit edilen 1575 ikileme, ses özellikleri (zil zurna, allak bullak), yapılarına göre ikilemeler (ar namus, tıka basa), sözlerin cinsine göre ikilemeler (ezile büzüle, geliş gidiş) ve aralıklı ikilemeler (çat ora pat bura, üç aşağı beş yukarı) olarak 4 grupta incelenmiştir.

3. İkilemelerin yanında günlük dilde az rastlanan üçleme örneklerine yer verilmiştir: at avrat silah, eş dost ahbap ...

4. İkileme ve üçlemelerin yanısıra günlük dilde unutulan ya da az rastlanan dörtleme örneklerine de yer verilmiştir: edep haya ar namus, soy sop hesap nesep ...

5. İkileme, üçleme ve dörtlemelerin yanında bir tane de beşleme örneğine rastlanmıştır: bağır çağır döv söv say

6. Türkçenin önemli bir ifade yolu olan tekrarlar, Orhan Kemal'in çalışmalarında da yer tutmuştur. Tespit edilen tekrar sayısı 1501'dir. Bu sayıya ikilemeler, üçlemeler, dörtlemeler ve beşlemeler dahil değildir.

    a. Tekrarlar, ses özellikleri (öbek öbek, bangır bangır), yapılarına göre tekrarlar (oynaya oynaya, tutup tutup) ve aralıklı tekrarlar (utangaç mı utangaç, yaz ha yaz) olmak üzere 3 grupta incelenmiştir.

7. Günlük dilde az rastlanan üçlü tekrarlara da ayrı bir başlık altında yer verilmiştir: hemen hemen hemen, kah kah kah ...

8. Eserlerde 353 atasözü tespit edilmiş ve 15 kategoriye ayrılmıştır: zıtlıklarla kurulmuş atasözleri (Kurunun yanında yaş da yanar), tekrarlı atasözleri (Çivi çiviyi söker), kafiyeli atasözleri (İt ürür kervan yürür), aynı veya yakın seslerle kurulmuş atasözleri (Haydan gelen huya gider), sıfatlarla kurulmuş atasözleri (Kara haber tez ulaşır), sayılarla kurulmuş atasözleri (Beş parmağın beşi bir değil), eksiltili cümlelerle kurulmuş atasözleri (Koyun can derdinde, kasap et), emir cümleli atasözleri (Köprüyü geçene kadar ayıya dayı de, sakala göre tarak vur), mukayeseli atasözleri (Eşekten büyük at, attan büyük deve, deveden büyük fil var), ikilemeli atasözleri (Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste), sorulu atasözleri (El mi yaman bey mi?), paralel anlatımlı atasözleri (Öküz öldü ortaklık ayrıldı), de- fiiliyle kurulmuş atasözleri (Tilkiye "tavukları bekler misin?" diye sormuşlar, "Ayağıma diken batar" demiş), devrik cümleli atasözleri (Sakla samanı, gelir zamanı) ve geniş zaman kipiyle kurulan atasözleri (Demir tavında dövülür).

9. Yazar, atasözlerinin hem standart şekillerini (Atın ölümü arpadan olsun) hem de standart olmayan şekillerini (üzümü ye bağına boş ver) kullanmıştır. Bu

bakımdan Orhan Kemal, Türkçenin atasözleriyle anlatımını güçlendirmiştir, denebilir. Hatta kimi atasözleri "Tersine Dünya" adlı eserinde görüldüğü üzere epeyce farklı bir şekle sokulmuştur: Bir erkek köpek kuyruğunu sallamazsa kancık köpekler ardından koşmaz.

10. Eserlerde tespit edilen deyimler kavram ve yapı bakımından iki ana grupta incelenmiştir.

    a. Kavram bakımından deyimler, alay ve eğlenme maksadıyla yapılan deyimler (yalı kazığı) , hikaye deyimleri (eşeğin büyüğü ahırda), tasvir niteliğindeki deyimler (kaşık düşmanı, kazık gibi dikilmek), mübalağa deyimleri (ünü yedi düveli tutmak), dua deyimleri (Allah kötü gün göstermesin) , iltifat, dalkavukluk, yaltaklanma ve sevgi deyimleri (dünyalara bile değişmemek), beddualar (gövdesi teneşire gelesice), ihtar mahiyetindeki deyimler (ağzını hayra aç), küfür ve hakaret deyimleri (melun) ve ses taklitleriyle meydana gelen deyimlerden(cart curt etmek) oluşur.

    b. Yapılarına göre deyimler ise, 11 alt gruptan oluşmaktadır: öğeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olanlar (beterin beteri), öğeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olanlar (aşağı tabaka), tamlanan-ad yapısında olanlar (burnu havada), tamlanan-önad yapısında olanlar (canı tez), ekli ya da eksiz ad-önad yapısında olanlar (baştan savma), biri ya da her ikisi ekli ya da eksiz iki addan oluşanlar(don gömlek), iki fiilden oluşanlar (atıp tutmak), yapısı değiştilebilenler (abayı yakmak), iki ya da ikiden çok öğesi bulunan ve yukarıdaki sınıflar içine girmeyen değişik yapıda olanlar (dünden razı), yapısı değiştirilemeyenler (akıl var, yakın var) ve standartın dışında kalanlar.

11. 2858 adet deyimin kullanıldığı eserlerde kimi zaman deyimi oluşturan unsurların değiştirildiğini görüyoruz: "saman altından su yürütmek yerine "Su altından saman yürütmek", "Alttan almak" yerine "aşağıdan almak" veya "alçaktan almak" vs.

12. Ancak "Altmıştan sonra anlamıştı hanyayı Konya'yı ama, iş işten geçmiş, ok yaydan, kuş kafesten fırlamıştı." şeklinde birden fazla deyimi bir cümlede kullanmış olması yazarın deyimlerin önemi konusundaki hassasiyetine bir işarettir.

13. Adana'yı ve Adana insanını konu edinen Orhan Kemal'in eserlerinde tabiatıyla mahalli ağız özellikleri fazlasıyla yer almaktadır.

14. Eserlerin konusu genellikle yukarıda belirtilen coğrafyada geçmiş olmasına rağmen Adana ağzı özellikleri dışında eserlerde yer alan karakterler dolayısıyla kuzeydoğu grubu ve Trakya/Rumeli ağız özelliklerine de rastlanmaktadır. Hem kuzeydoğu hem de Trakya/Rumeli ağızlarında görülen çok heceli kelimelerin sonundaki "ı,u,ü" ünlülerinin "i" ünlüsü ile karşılanması söz konusudur: satsin, kaptanliğumi, akıllari, çamaşir vs.

15. Öte yandan eserlerde ağız özellikleri o kadar yoğun olarak hissedilmektedir ki bir standart şeklin bazen 2 ya da 3 şekilde görüldüğü olur: "komiser" yerine "komser, gomser, kumser"; "bravo" yerine "pıravo, pravo"

16. "cağra: Cağra içmedikten, esrar çekmedikten, rakı içip sızmadıktan kelli… EK., s.55;cara: Cara (sigara) vir bana! GK., s. 220; cıgaramı: Sar bakalım cıgaramı! OKGK., s. 63; cigara: Bi cigara versenize! ÇKK., s. 3; cuvara: Ne dimeye söylemiyon palike içinde cuvara (sigara) içmenin yassah (yasak) olduğunu? C., s.16" örneklerinde görüldüğü üzere "sigara" sözünün alternatif kullanımları mevcuttur.

17. Eserlerde rastlanan 336 lakap, kişiye ait ve soya ait olmak üzere 2 grupta sınıflandırılmıştır.

    a. Kişiye ait olan lakaplar, kişinin olumlu ve olumsuz özelliklerini yansıtmalarına (Uzun Emin, Çopur Niyazi), bir olay üzerine alınmalarına (Cılk Osman, Yandım Ali), gelinen yeri ve yaşam şeklini (Alamancı Nuri, Giritli Hacer), uğraşılan mesleği göstermelerine (Arabacı Hikmet, Fırıncı İhsan) göre gruplandırılmıştır.

    b. Soya ait olan lakaplarda da kişiye ait olan lakaplar gibi soyun olumlu ve olumsuz özelliklerini yansıtmalarına (Uzunların Haydar, İflahsızın

Yusuf), bir olay üzerine alınmalarına (Sıçmazın Hasan), gelinen yeri ve yaşam şeklini (Gaga burunlu Lazoğlu), uğraşılan mesleği göstermelerine(Eczacının Nevin, Elektrikçinin Erol) göre gruplandırma yapılmış, ek olarak isimlerden oluşan lakaplar (İdrislerin Hakkı, Yusufların Necmi) yer almıştır.

18. Orhan Kemal'in eserlerinde kullandığı yaklaşık 759 argo söz, 10 grupta değerlendirilmiştir. Bunlar, argoda genel dilin bitki (tuz kabağı, elleri armut toplamak), hayvan (bit yeniği, çakal), cansız unsur adlarından (etekleri havalanmak, suya batmaz) ve yansıma kelimelerden yararlanılma (cayırtıyı vermek, dızdızcı), çok şekillilik (mangiz, zibidi), kimi kelime ve daha büyük dil yapılarının genişletilmesi (elinin körü, mano almak), eksiltiler, kısaltmalar (lan, façasını almak), aynı anlam için çeşitli deyimlerin kullanılması (dümbük, matrağa almak), özel ad ve soyad belirten kelimelerin kullanılış durumudur (Adem baba, Amasya bamyası).

Son olarak yukarıda sıralandığı üzere Orhan Kemal, Türkçenin anlatım gücü için kullandığı bütün yollara başvurmuş, meramını ifade etmek için elinden geleni yapmış bir edebi kalemdir, denebilir.

KAYNAKÇA

Kitap

Akçam, A. (2014). **Dillerine Kurban Orhan Kemal'de Diyalojik Perspektif**. Ankara: Tekin Yayınevi

Aksan, D.(2007). **Her Yönüyle Dil**. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö.A. (1993). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-1.**İstanbul: İnkılap Yayınevi

Aksoy, Ö.A. (1993). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-2.** İstanbul: İnkılap Yayınevi

Aktunç, H. (2011). **Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla).** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Albayrak, N. (2009). **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**. İstanbul. Kapı Yayınları.

Bezirci, A. (2003). **Orhan Kemal-yaşamı,sanatı-eserleri-anıları-**. İstanbul: Evrensel Basım Yayın

Buran, A.(2003), **Elazığ İli Ağızları.** Elazığ: Örnek Ofset Baskı

Caferoğlu, A. (1994). **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Caferoğlu, A. (1994). **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme 1**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Caferoğlu, A. (1994). **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme 2**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Caferoğlu, A. (1995). **Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler**.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Coşkun, V. (2008). **Türkçenin Ses Bilgisi**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık

Delice, İ. (2003).**Türkçe Sözdizimi**. İstanbul: Kitabevi Yayınları

Devellioğlu, F. (2002). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.** Ankara: Aydın Kitabevi

Devellioğlu, F. (1980). **Türk Argosu**. Ankara: Aydın Kitabevi

Eren, H. (1999). **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara: Bizim Büro Basım Evi.

Ergin, M. (1992). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.

Ersoylu, H. (2010). **Türk Argosu Üzerinde İncelemeler**. İstanbul: Ötüken Neşriyat

Gökalp, Z. (1974**). "İslamiyettenEvvel Türk Devleti" Türk Medeniyeti Tarihi. (Haz: Fikret Şahoğlu)** . İstanbul: Türk Kültür Yayını Cilt:2 *5-13* Toker Matbaası

Gemalmaz, E. (1980). **Türkçenin Fonemler Düzeni ve Bu Fonemler Düzeninin İşleyişi**. Ankara: Sevinç Matbaası

Gülensoy, T. (2007). **Köken Bilgisi Sözlüğü**. Ankara: TDK Yayınları.

Gülensoy, T. (1988). **Kütahya ve Yöresi Ağızları**. Ankara: TDK Yayınları

Gülsevin, G. (2011). **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**. Ankara:
TDK

Gülsevin, G. (2002). **Uşak İli Ağızları**. Ankara: TDK Yayınları

Hatiboğlu,V. (1971). **Türk Dilinde İkileme**.Ankara: TDK.

Hatiboğlu,V. (1972). **Türkçenin Sözdizimi**.Ankara: TDK.

Karaağaç, G. (2011). **Türkçenin Sözdizimi**. İstanbul: Kesit Yayınları

Karaağaç, G. (2012). **Türkçenin Dilbilgisi**. Ankara: Akçağ Yayınları

Karahan, L. (1996). **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**. Ankara: TDK Yay.

Karahan, L. (2007). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları

Kemal, O. (1988). **Baba Evi.** İstanbul: Tekin Yayınevi

Kemal, O. (2001). **Arkadaş Islıkları.** İstanbul: Tekin Yayınevi

Kemal, O. (2001). **Yalancı Dünya.** İstanbul: Tekin Yayınevi

Kemal, O. (2004). **Cemile.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2006). **İstanbul'dan Çizgiler.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2006). **Üçkağıtçı.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2006). **Dünya Evi.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2006). **Serseri Milyoner.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2007). **Avare Yıllar.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2007). **Devlet Kuşu .** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2007). **Kardeş Payı.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2007). **Kötü Yol.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **72. Koğuş.** İstanbul: Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Gurbet Kuşları.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Önce Ekmek.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Kırmızı Küpeler- Babil Kulesi.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Müfettişler Müfettişi.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Yağmur Yüklü Bulutlar-Dünyada Harp Vardı.** İstanbul:Epsilon Yayınevi

Kemal, O. (2007). **Grev.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Müfettişler Müfettişi.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Kanlı Topraklar.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Müfettişler Müfettişi.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2007). **Sokakların Çocuğu.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2008). **Suçlu.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2008). **Hanımın Çiftliği.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2008). **Oyuncu Kadın- Gavurun Kızı.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2009). **Vukuat Var.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2009). **Sokaklardan Bir Kız.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2009). **Kaçak.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2010). **El Kızı.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2010). **Eskici ve Oğulları.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2010). **Bir Filiz Vardı.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2010). **Çamaşırcının Kızı-Küçücük.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2010). **Murtaza.** İstanbul: Everest Yayınları

Kemal, O. (2011). **Bereketli Topraklar Üzerinde.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2011). **Ekmek Kavgası.** İstanbul:Everest Yayınları

Kemal, O. (2011). **Yüz Karası.** İstanbul: Everest Yayınları

Kemal, O. (2012). **Evlerden Biri.** İstanbul: Everest Yayınları

Kemal, O. (2012). **Tersine Dünya.** İstanbul: Everest Yayınları

Kemal, O. (2014). **Uçurum- Röportajlar.** İstanbul:Everest Yayınları

Korkmaz, Z. (1994). **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)**. Ankara: TDK Yay.

Korkmaz, Z. (1977). **Nevşehir ve Yöresi Ağızları I**. Ankara: TDKYay.

Korkmaz, Z. (2007). **Gramer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: TDKYay.

Korkmaz, Z. (2005). **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**. Ankara: TDK Yay.

Korkmaz, Z. (2007). **Türkiye Türkçesi Grameri.** Ankara: TDK Yay.

Özkan, M.-Sevinçli, V. (2008). **Türkiye Türkçesi Sözdizimi**. İstanbul: 3F Yayınevi.

Özsoy, A. S. – Taylan E. (2000). **Türkçenin Ağızlar Çalıştay Bildirileri**. İstanbul: Boğaziçi Ünv. Yay.

Parlatır, İ. (2012). **Deyimler.** Ankara: Yargı Yayınevi

Timurtaş, F.K. (2005). **Eski Türkiye Türkçesi**. Ankara: Akçay yay.

Üçok N. (2007). **Genel Fonetik**. İstanbul: Multilingual Yay.

Üstünova, K. (2002) **Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler Dil Yazıları**. Ankara: Akçağ Yay., s. 21-27.

Üstünova, K. (2002) **Dede Korkut Destanlarında Üçlemeler, Dörtlemeler, Beşlemeler Dil Yazıları**. Ankara: Akçağ Yay.. s. 28-38.

Üstünova, K. (2002) **Türkiye Türkçesinde Üçlemeler Dil Yazıları**. Ankara: Akçağ Yay.,s. 226-235.

Tuna, O. N. (1986).**Türk Dilbilgisi**. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları

Yurtbaşı, M. (2012). **Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü.** İstanbul: Excellence Publishing

Yıldırım, F. (2006). **Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I-II**. Ankara: TDK Yay.

Yıldız, O. (2002). **Isparta Merkez Ağzı İnceleme Metinler Sözlük**. Isparta: Fakülte Kitabevi

Zülfikar, H.(1995**). Türkçede Ses Yansımalı Kelimeler**, Ankara: TDK Yay.

Makale

Akalın, Ş.H. (2000). Adana Ağızlarının Söz Varlığı. **Adana Kitabı**. YKY. İstanbul. s. 431-437

Altaylı, S.(2010). Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar. **Karadeniz Araştırmaları Dergisi,** Sayı 25, Ankara

Altun, M. (2004). Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme. **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Yıl 6, Sayı 21, s.79-91

Aksoy, Ö.A. (1962). Atasözleri , Deyimler, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, TDK.s.131-166

Balcı, U. (2014). Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları. **Dialog**. Sayı:2 s.110-114

Bozkaplan, Ş.A. (2007). Atasözlerinde Tahkiye. **Turkish Studies.** Volume 2/4 Fall. s.1105-1109

Caferoğlu, A. (1964). **Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri**. **TDAY**

Belleten

Caferoğlu, A. (1971). Türkçede "V" Morfemi. **Türkiyat Mecmuası**. Sayı: 16

Coşkun, V.(1999). Türkiye Türkçesinde Ünlüler ve Ünsüzler.**TDAY Belleten**. C I-II,s.42

Coşkun, V.(2001). Standart Türkçedeki Ünsüzlerin Akustik Özellikleri ve Görüntüleriyle Boğumlanma Yerleri Bakımından Sınıflandırılması. **TDAY Belleten**. C I-II,s.44

Çifçi, M. (2006). Argonun NIiteliği ve Argoya Bakış Açımız. **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**. Cilt VI. Sayı 2.İzmir. s. 297-301

Erdem, M. D. (2008). **Anadolu Ağızlarında Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine. Turkish Studies** .Volume 3/3 Spring

Eren, H. (1949). İkiz Kelimelerin Tarihine Dair. **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**. C. VII, S.2 Ankara, s. 283-286.

Hatiboğlu,V. (1988) Kelime Grupları ve Kuralları**. TDAY-Belleten 1963**. TDK Yay. s.203-244.

Gülsevin, G. (2002). Eski Türkiye Türkçesinde "İstek Kipi" Üzerine. İstanbul: **İlmi Araştırmalar**, Cilt XIII.

Günşen, A. (2008). Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisni Belirleyen Temel Özellikler. **Turkish Studies.** Volume 3/3 Spring. s. 402-470

İpek, B. (2009). Alıntı Sözcüklerde Ses Değişmeleri ve Elazığ İli Ağız Örneği. **Turkish Studies.** Volume 4/8 Fall. s.15558-1573

Karahan, L. (2006). Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi. **Turkish Studies**. Cilt 1. Sayı 1. s. 11-16

Karaörs, M.(2009). Kuzeydoğu Anadolu(Trabzon Ve Yöresi) ve Batı Rumeli Türk Ağızlarının Ortaklığı ve Akrabalığı**. Eğitişim Dergisi**. Sayı: 23

Koç, A. (2002). Argoda Kadın. Türk Kültüründe Argo (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Gülden Sağol).**Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi** Sayı -. Cilt – s. 103-115

Korkmaz, Z. (1953). Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında. **TDAY Belleten**. TDK Yay., Ankara

Köse, N. (2008). Marmaris'te Soy ve Sülale Adları Üzerine. **Muğla El Kitabı**. s. 269-280

Özçelik, S. (2002). Aykırılaşma Terimi, Tanımı Ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine. **İlmi Araştırmalar**. Sayı: 14. s. 131-144

Özkan, B. (2010). Türkiye Türkçesinde 'İkili Tekrarlar'ın Sözlükbirimsel Dizgesel Ve Metinsel Görünümler.**Turkish Studies**. Volume 5/4, Fall. Ankara s. 564-581

Parlak Kalkan, G. (2012). Soyadlarımız: Mardin Örneği. **Turkish Studies**. Volume 7/4, Fall. Ankara s. 2655-2674

Razuvajeva, O. (2009). Bir Sosyal, Dilbilimsel ve Semiyotik Fenomen Olarak Türkçede Argo. **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 8(1):299 -316

Sağır, M. (1995). Anadolu Ağızlarında Ünlüler, **TDAY Belleten**. TDK Yay., Ankara

Sağır M. (1995). Anadolu Ağızlarında Ünsüzler. **TDAY Belleten**.TDK Yay., Ankara

Sertkaya, O. F. (1968) Çukurova'da Derlenmiş Mahalli Atasözleri ve Deyimler. **Edebiyat Fakültesi Matbaası**.s.101-131

Sinan, A.T. (2009). Deyimlerin Yapısı Değişir mi?. **Turkish Studies**. Volume 4/8 Fall. Ankara s.1996-2009

Sinan, A.T. (2008). Deyim Kavramı Üzerine Notlar-1. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** Cilt: 18, Sayı: 2 Elazığ. s. 91-98

Subaşı Uzun, L. (1991). Deyimlerde Bildirinin Düzenleniş Biçimi ve Özellikleri. **Türk Dilleri Araştırmaları**. Ankara. s.111-120

Tuna, O. N. (1960). Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller. **TDAY Belleten.** TDK Yay., Ankara

Tuna, O. N. (1986) Türkçenin Sayıca Eş heceli İkilemelerinde Sırala Kuralları ve Tabiî Bir Ünsüz Dizisi. **TDAY-Belleten 1982-1983** TDK Yay., Ankara. s. 163-228

Tuna, O. N. (1948) Türkçede Tekrarlar. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. C.III. İstanbul, s. 429-447.

Tuna, O. N. (1950) Türkçede Tekrarlar. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. C.IV. İstanbul, s. 35-82.

Yastı M. (2007) Türkçe Deyimlerde Geçen ikilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. **Türkiyat Araştırmaları Dergisi.** Sayı 21. s. 61-87.

Yıldırım, F. (2002). Türkiye Türkçesinin Ağızları ve Etnik Yapı: Çukurova Ağızları Örneği. **Türkbilig**. Sayı:4 s. 136-153

Yıldız, O. (1999). Dilimizdeki Arapça ve Farsça Kökenli Kelimelerde Görülen Fonetik Değişmeler. **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 4,Isparta. Sayı:4 s.321-339

Bildiri

Bozkaplan, Ş.A. (2004). **Atasözlerinin Yapı ve İşleyiş Biçimlerine İlişkin Bir Örnekleme Modeli,** Türk Dil Kurumu V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara.

Durgut, H. **(**2004). **Türkiye Türkçesinde İkilemelerde Kalan Arkaik Kelimeler**, Türk Dil Kurumu V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara.

Vural, H. **(2004) Dede Korkut Anlatılarında Söz Tekrarları**. V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara

Tez

Yaylağan, N. (2010). Isparta'nın Eğirdir, Senirkent ve Atabey İlçelerinin Ağız Özelliklerinin Tespiti ve Türkçe Eğitimi Bakımından Önemi.Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Elektronik Kaynaklar

Akalım, Ş. H., Toparlı, R., Tezcan Aksu B. (2009). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri

Deyimlerin Sınıflandırılması

http://www.renkliweb.com/kultursanat/yapilarina-gore-deyimler.html

Toparlı, R., Tarama Sözlüğü

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama&view=tarama

Türk Dil Kurumu (2008). Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas

Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts